SLOBODAN ZUROVAC

CRNA LORA

Slobodan Zurovac
CRNA LORA

Izdavači
Muzej žrtava genocida, Beograd
Ilija Zurovac

Urednici
Ilija Zurovac
Slađana Kovčić

Grafički dizajner
Nikola Cvetković

Dizajn korica
Orest Zurovac

Korektura
Slađana Kovčić

ISBN: 978-86-86831-31-6

Tiraž
1000

Štampa
HL PRINT, Bački Petrovac

CRNA LORA

Slobodan Zurovac

Avgust 2016.

„Cijelo živo biće se onesposobi, ako mu se uzme vid,
a istorija postaje prazna priča ako joj se uzme istina.“

Polibije
(Istoričar iz 2. vijeka prije nove ere)

Knjigu posvećujem

Djedu Iliji Save Zurovac (1902–1941) iz Grabovine kod Čapljine, koga su u četvrtak, 26. juna 1941. godine, u ranim jutarnjim časovima, na stratištu Brest u Čapljini, ubile ustaše iz Grabovine, Trebižata kod Čapljine i Čapljine.

Djedu Lazaru Mitra Glibo (1875–1941) iz Tasovčića kod Čapljine, koga su u ponedeljak, 11. avgusta 1941. godine, u večernjim časovima, ustaše iz Tasovčića, Hotnja i Domanovića kod Čapljine, živa bacile u jamu na Bivolju Brdu kod Čapljine.

Stricu Savi Ilije Zurovac (1920–1941) iz Grabovine kod Čapljine, koga su u četvrtak, 26. juna 1941. godine, u ranim jutarnjim časovima, na stratištu Brest u Čapljini, ubile ustaše iz Grabovine, Trebižata i Čapljine.

Ujaku Miloradu Lazara Glibo (1913–1941) iz Tasovčića kod Čapljine, koga su u četvrtak, 26. juna 1941. godine, pred svanuće, u Vidovu polju kod Stoca, na lokalitetu Crkvine, ubile ustaše iz Prenja kod Stoca, predvođene Nikom Boška Jerinićem.

Ujaku Vladi Lazara Glibo (1914–1941) iz Tasovčića kod Čapljine, koga su u nedelju, 24. avgusta 1941. godine, u ranim večernjim časovima, u zaseoku Marica u Donjem Poplatu kod Stoca, ubile ustaše predvođene Petrom Đure Marićem.

I

Vaspitani da mrze

Kako hroničari notiraju, u jugozapadnoj *Hercegovini*, u dolini rijeke Neretve, „između Počitelja i Gabele" (Evlija Čelebija), bila je jedna od nahija (Najniža upravna jedinica u Osmanskom Carstvu) kadiluka Mostar, koja je 1632. godine, prvi put prepoznata pod imenom Čapljina, a svi oni koji su vršili analizu etimološkog značenja toponima Čapljina, kažu da potiče od ptice čaplje.

Danas, sa sjevera opština Čapljina omeđena je opštinom Mostar, sa sjeverozapada opštinom Čitluk, sa zapada opštinom Ljubuški, sa juga opštinom Metković – tj. Republikom Hrvatskom, sa jugoistoka, svojim nekadašnjim dijelom – opštinom Neum (formirana 27. decembra 1977), i sa istoka opštinom Stolac.

Na geografskim mapama grad Čapljina, koja je zvanje grada stekla 6. oktobra 1949. godine odlukom Prezidijuma Narodne skupštine Bosne i Hercegovine, je ispisana sitnim, malim slovima, dok na mapama ustaškog zločina Čapljina je ispisana velikim, krupnim slovima.

U atar istini moram reći nekoliko rečenica o tom ustaškom nitkovluku u opštini Čapljina.

Ako se za početak uzme 10. april 1941. godine, a za kraj 6. maj 1945. godine, sabiranjem, prostom matematičkom radnjom, dolazi se do saznanja da je rasistička i genocidna, zločinačka tvorevina nacističke Njemačke i fašističke Italije, poznatija pod akronim nazivom NDH (Nezavisna država Hrvatska), trajala 1.486 dana, tj. četiri godine i jedan nepun mjesec.

To piše u udžbenicima istorije, ali Srbi koji su se rodili i bitisali u Čapljini, kažu da njima, za tu temu, udžbenici nisu potrebni.

Zašto?

Zato što svaki Srbin opštine Čapljina zna cjelokupnu, crnu istoriju ustaškog pokreta, ali ne iz udžbenika, ne iz priča, nego iz činjenica koje se zovu – nemam oca, nemam majku, nemam brata, nemam sestru, nemam strica, ujaka, djeda, babu... ili u prevodu, ustaše su zaklale, u jamu bacile ili ubile sve ono što je bilo predano vjeri pravoslavnoj.

Ono što je za čapljinske Srbe vječna bol, tuga i žalost, to je za djelatnike monstruozne ustaške države samo „čišćenje" i broj, te o učinjenom zločinu, o pokolju Srba u Čapljini 1941. godine na sljedeći način izvještavaju centralu u Zagrebu:

Ustaški sreski načelnik u Čapljini, Vido Đajić, o tome u svom izvještaju, između ostalog, kaže: „Na 21. lipnja (jun – S.Z.) 1941. godine otpočeo je tadašnji logornik Franjo Vego sa kupljenjem i ubijanjem srpskog pučanstva po selima i u Čapljini... Za vrijeme ovoga čišćenja poubijano je (bačeno u jame i rijeke) oko 1.600 osoba." (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 206, 207)

Odnosno, u izvještaju Velike župe NDH Hum, od 15. jula 1941. godine, između ostalog, zapisano je: ...da je noću između 30 lipnja (jun – S.Z.) i 1. srpnja (jul – S.Z.) 1941. dovedeno iz pravca Čapljine i ubijeno u blizini samostana Humac oko 90 (devedeset) osoba (četnika)...".[1]

U Zagrebu, u četvrtak, 10. aprila 1941. godine oko 17,45 časova, dok je 46-ti tenkovski korpus Wehrmachta, uz muziku, aplauze i cvijeće, ulazio u centar grada (Hitlerov poslanik u Zagrebu, general Zigfrid Kase: „Zahvaljujući prijateljskom držanju hrvatskog naroda prema Nemačkoj, u jugoslovenskom ratu nemačka vojska je bila pošteđena velikih gubitaka u ljudstvu i materijalu". (Vasa Kazimirović, *NDH u svetlu nemačkih dokumenata i Dnevnika Gleza fon Horstenaua 1941–1944*, Beograd, 1987, str. 103), to predstavnik vlasti Trećeg Rajha standartefirer dr Edmund Vezenmajer (1904–1977) i tadašnji penzionisani pukovnik Vojske Kraljevine SHS (Srba-Hrvata-Slovenaca), a potonji maršal NDH i poglavnikov doglavnik Slavko Kvaternik (1878–1947), dolaze u Radio Zagreb (Vlaška 116), preko čijih talasa, u ime poglavnika Pavelića (koji se tada nalazio u Firenci, Italija), ustašku NDH proglašava Kvaternik.

Istog dana, ista ličnost, u istom gradu, ali ovaj put ispred Banskih dvora, oko 13,45 časova je proglasio NDH.

U Crikvenici kod Rijeke, u četvrtak, 10. aprila 1941. godine, po nalogu brata Slavka, ustašku NDH je proglasio Petar Kvaternik, koji je zbog ovog proglašenja posthumno unapređen u čin generala HOS-a (Hrvatske oružane snage).

1 Josip Trajer; Iz knjige *Zločini na jugoslovenskim prostorima u Prvom i Drugom svjetskom ratu*, Zbornik dokumenata, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1993. – Preuzeto sa veb-sajta: www.znaci.net/zb/4_25_1.pdf

U Mostaru, u sredu, 9. aprila 1941. godine, oko podne, u dvorištu zgrade Srpskog načelstva Mostar, ustašku NDH je proglasio ustaški povjerenik za Mostar Ivan Hočevar.

U Virovitici, u sredu, 9. aprila 1941. godine, u jutarnjim časovima, ustašku NDH je proglasio Milan Badovinac.

U Bjelovaru, u utorak, 8. aprila 1941. godine, u ranim večernjim časovima, ustašku NDH je proglasio gradonačelnik Bjelovara, potonji „stožerni pobočnik ustaškog stožera Bilogora (Bjelovar)" i „pročelnik za duhovni odgoj ustaške mladeži", odnosno ministar nastave i narodne prosvjete u trećoj Vladi NDH (11.10.1943. – 8.5.1945), dr Julije Alfreda Makanec (Sarajevo, 1904).

U Čapljini, u utorak, 8. aprila 1941. godine, rano ujutru, ustašku NDH proglasio je zalutali Hristov slijedbenik, kliconoša duhovne gube i mračne paklene zluradosti, bogootpadnik, kleroustaša don Ilija Tomas, i to je na području Bosne i Hercegovine prvo proglašenje genocidne i zločinačke ustaške NDH. To je bila klica iz koje se razvilo 1.005 opština, 31. grad, 18. kotarskih ispostava, 141. kotar, 22. velike župe, plus grad Zagreb kao zasebni i upravni centar, kako je bila šematski oformljena NDH.

U NDH, kotar Čapljina bio je u sklopu Velike župe Dubrave sa sjedištem u Dubrovniku, a župa je obuhvatala kotarske oblasti: Stolac, Ljubinje, Bileća, Gacko, Trebinje, Dubrovnik i Čapljina.

Na čelu Velike župe Dubrave, kao pouzdanik Vlade NDH, a koga je direktno imenovao poglavnik (U NDH nije bilo političkih stranaka, nije bilo izborne procedure, jer poglavnik je određivao ko će doći u Hrvatski državni sabor, poglavnik je sam pisao i proglašavao zakone NDH, poglavnik Pavelić je bio šef države, vrhovni komandant oružanih snaga, a u prvoj Vladi NDH bio je i predsjednik vlade i ministar vanjskh poslova), bio je veliki župan (u rangu ministra NDH) Anton Buč, sin Mihe i majke Mare r. Pavličević, rođen 28. februara 1890. godine u Orašcu kod Dubrovnika, dotadašnji predsjednik Sudbenog stola (Okružni sud) Dubrovnik, a od 3. juna 1941. godine velik župan, čiji je zamjenik (podžupan) bio Muhamed Mehičić, a sekretar Ante Mihović.

Župnik, 1941. godine u Dubrovniku, bio je don Đuro Krečak, sin Nikole i majke Kate, rođen 15. novembra 1883. godine u Dubrovniku.

Po proglašenju NDH i velike župe Dubrava u Dubrovniku, Poglavarstvo grada Dubrovnika, na čijem čelu, od 1938. do 1942. godine, je bio gradonačelnik Josip Baljkas, poznat i kao Žak (Ston kod Dubrovnika, 1905. – Buenos Aires, Argentina, 1986), „Naredbom br. 10 od 26. juna zabranilo je svim Jevrejima, Srbima i jugoslovenskim nacionalistima sakupljanje u grupama više od dvojice, te kretanje po gradu pre sedam sati ujutru i posle osam sati uveče... opštim Proglasom ustaške odbrambene službe i redarstvenog ravnateljstva Velike župe Dubrave, pres. br. 50 od 13. avgusta 1941. godine, bilo je naređeno da svi Jevreji i Srbi predaju automobile, bicikle, dvoglede, fotografske

aparate, motorne čamce i druge lađe, oružje, pisaće mašine, pogonski materijal, radio-aparate i dr.

Proglasom... određeno je da svi Jevreji i Srbi koji budu posle 20 sati uhvaćeni na javnom mestu, odmah upute na prisilan rad, a u slučaju da pruže najmanji otpor na licu mesta će im se suditi po zakonu.

U svim jevrejskim i srpskim trgovačkim radnjama bili su postavljeni ustaški poverenici koji su pljačkali robu u korist NDH." (http://www.cpi.hr/download/links/hr/7136.pdf)

NDH, kotar Čapljina, 5. jula 1944. godine biva odjeljen od Velike župe Dubrave (Dubrovnik) i prisajedinjen Velikoj župi Hum, koju su sačinjavali kotarevi: Mostar (sjedište župe), Nevesinje, Ljubuški, Posušje, Stolac, Metković i Čapljina, a na čijem čelu je tada bio pukovnik ustaške vojnice, veliki župan Tomislav Grgić (Hrašljani kod Ljubuškog, 1906).

„Ustaški Hrvatski narod" br. 1091/1944, u jednom pasusu članka „Župnik s Neretve", o proglašenju NDH notira:

„Nije izgleda poznato da su oni (don Ilija Tomas i don Jure Vrdoljak (*prim. S.Z.*) već 8. aprila 1941. godine proglasili Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Što god vojske naleti kroz Čapljinu oni razoružavaju, što više zarobe i jedan top, a vojnici Hrvati sami dolaze kao pojačanje.

Tako su oni odijeljeni od svijeta i opkoljeni od srpske vojske izdržali u neprestanim opasnostima i borbama sve do 20. travnja.

Onda istom dođoše Njemci, koji im pruže pomoć.

Nedugo iza toga, imenovan je don Ilija za glavnog ustaškog povjerenika za cijeli ovaj kraj." (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 278, 279)

Dakle, kleroustaša don Ilija Tomas iz Čapljine, je kalendarski dva a fizički skoro tri dana, prije pukovnika habsburške vojske, pukovnika Vojske Kraljevine SHS, a potonjeg ministra hrvatskog domobranstva, vojskovođe (maršal) – doglavnika i krilnika (general) NDH-a, Slavka Viteza Kvaternika, proglasio zločinačku, ustašku NDH.

Bez obzira što su ustašku NDH-a priznale sile Osovine: Njemačka – 15.4.1941, Italija – 15.4.1941, Japan – 17.6.1941, i kolaboracionistički režimi Mađarske, Bugarske, Danske, Finske... sa stanovišta međunarodnog ratnog prava, proglašenje ustaške NDH-a je ništavno (odluka suda u Nirnbergu), jer Kraljevina Jugoslavija, koja se nalazila pod privremenom okupacijom i njena legalna vlada u izbjeglištvu, i dalje su zadržali suverenitet na samo privremeno okupiranoj državnoj teritoriji, isto kao i Kraljevina Holandija i Kraljevina Norveška, plus što međunarodno ratno pravo ne priznaje aneksiju i stvaranje „nezavisnih" država za vreme trajanja rata, odnosno suverenitet poražene države ne prelazi na okupatora.

A kako na proglašenje ustaške NDH reaguje tadašnji poglavar Rimokatoličke crkve Hrvata u Hercegovini, biskup (1912–1942) Alojzije (krš. Stjepan) Mišić (B. Gradiška, 1859. – Banja Luka, 1942), koga je u ime pape Pia X-og, kardinal (prvi sveštenik do pape u RKC) Diomede Falconio 18. oktobra 1912. godine u Rimu, zaredio za hercegovačkog biskupa.

„Biskup Mišić je mjesec dana nakon osnutka NDH, 9. svibnja 1941, uputio okružnicu 'Svim katoličkim župskim uredima Biskupije Mostar-Duvno-Trebinje' (br. 670/1941) kojom je pozdravio nastanak nove države nakon tolikih stoljeća narodne potčinjenosti drugim državama i njihovim vladarima, koje su ponekad i sami izabrali.

No, 'Bog, koji ravna sudbinu i dobro naroda, nakon toliki patnja, muka, progona, pregaranja, dao je hrvatskom narodu – sjevnula sloboda 10. IV 1941, postao slobodan, neovisan od drugih. Sloboda je najveće blago, što je G. (ospodin) Bog milostivo ljudima podario.

Bogu hvala, eto imamo narodnu slobodu. Hrvatska neovisna.

Za tu veliku milost zahvalni smo G. (ospodinu) Bogu, zahvalni i otadžbenicima, ljudima koji su sve svoje pa i najdragocjenije žrtvovali, na kocku stavili za dobro hrvatskoga naroda, među tima prvak je, uzor kršćanin katolik, Dr. Ante Pavelić, Poglavnik'." (http://www.hrcak.srce.hr/file/37255); (CUS 2006-2-Vukusic-BiskupAlojzijeMisic-3pdf-Adobe Acrobat Professionals)

Prilikom proglašenja NDH u Čapljini, sa don Ilijom Tomasom (1901) bili su i čapljinski advokat dr Pavao Canki (1892), don Jure Vrdoljak – Biščević (1906) iz Studenaca kod Ljubuškog i veletrgovac Pero Jukić (1891) zvani Gering iz Dretelja kod Čapljine.

Odmah po proglašenju, postupajući po naređenju dr Pave Cankog, upravnik pošte Čapljina Mehmed Zulić, poslao je telegram Poglavarstvu NDH u Zagrebu, a Hrvati iz Čapljine su na kuće izvjesili ustaške zastave.

Nekadašnjeg sudiju Okružnog suda Mostar, a tadašnjeg (1922–1941) advokata iz Čapljine dr Pavu Aleksandra Cankog (Nin, 19.5.1892, rođenjem Pave Aleksandra Zanki. Pretpostavlja se da je prezime promjenio kad je kao pravnik službovao u Hercegovini, u Čapljini (http://www.domobranzd.com/html/body-privlaka.html), je Poglavarstvo NDH-a iz Zagreba, sredinom aprila 1941. godine, naimenovalo za ustaškog povjerenika za zapadnu Hercegovinu u kojoj je Čapljina slovila kao centar.

Kako je Canki u Čapljini „uspješno" obavio posao, tj. potamanio Srbe, tako je i na NDH-a listi napredovao, te je bio i opunomoćnik Vlade NDH u Sarajevu (20.1. – 13.6.1943), državni sekretar u Ministarstvu seljačkog gospodarstva NDH (30.6.1941. – 11.10.1943), odnosno ministar pravosuđa i bogoštovlja u trećoj Vladi NDH (11.10.1943. – 8.5.1945).

Svjedok tog vremena, borac protiv fašizma, Jure Galić (Bijača kod Ljubuškog, 1921), koji za sebe kaže: „Rođen sam u malom i siromašnom selu Bijača u tadašnjem kotaru Ljubuški, kao Hrvat", a o postojećem objašnjava:

„U Čapljini, još od ranije, postojala je ustaška organizacija, te da su u njoj, pored ostalih, bili njen osnivač Pavao Canki, advokat, i budući ministar u Pavelićevoj vladi, te don Jure Vrdoljak Biščević, župnik u selu Studenci. U ustaškoj organizaciji Čapljine bili su i don Ilija Tomas, župnik iz Klepaca, te fra Tugomir Soldo, župnik u Čapljini." (http://www.pobijeni.info/userfiles/JureGalicBleiburg.pdf)

Inače, po proglašenju NDH, u Čapljini je osnovan Kotarski ustaški stan Čapljina, u kojem su bili: Kleroustaša don Ilija TOMAS, Pero JUKIĆ, Jozo REBAC, Martin PRKAČIN, Pavo JELČIĆ i Ivan REBAC.

Prvi ustaški kotarski predstojnik u Čapljini bio je Jozo REBAC, a poslije su to bili: Pero JUKIĆ, Ivo GABRIĆ, Franjo VEGO, I. HORVAT, Dane VEGO, Jure MRČIĆ, Šime Jure MRČIĆ, Vid DŽAJIĆ, Niko VEGO.

Predstojnik, odnosno predsjednik Kotarskog poglavarstva Čapljina, Jozo Rebac iz Trebižata kod Čapljine, kratko se zadržao na mjestu predstojnika jer ga potiskuje trgovac i predsjednik odbora za izgradnju katoličke crkve u Čapljini, Pero Jukić zvani Gering, iz Dretelja kod Čapljine.

Srbi iz Čapljine pamte Peru Jukića po govoru održanom maja 1941. godine, kada je rekao da su se prije deset godina, tj. 1931. godine Hrvati iz Čapljine dogovorili da u Čapljini neće biti ni Srba ni Jevreja.

To saznajemo iz govora Pere Jukića, ustaškog povjerenika u Čapljini koji je održan u maju 1941. godine u Čapljini. Jedan očevidac piše da je Jukić tada rekao:

„Mi smo se još 1931. godine zakleli da u našoj opštini neće biti Srba ni Jevreja." (Novica Vojinović, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 303)

A da su se u Čapljini, oduvijek, uz Srbe tamanili i Jevreji, govori podatak da u Bosni i Hercegovini, 1910. godine „od 66 gradskih opština samo u 4 nije bilo Jevreja (Gornji Vakuf, Glamoč, Čapljina, Kreševo)". (http://www.iis.unsa.ba/izdavacka_djelatnost/posebna_izdanja/sefard_92...)

Don Ilija Tomas (Drinovci kod Posušja, 19.6.1901), ukazom hercegovačkog biskupa Mišića od 8. aprila 1928. godine bio je župnik u župi Klepca kod Čapljine, a od 1937. godine bio je „zakleti ustaša". (Hrvatski narod, 25.7.1944)

Godine 1941, u selu Klepca bila su 72 domaćinstva, od toga Srbi su imali 59 domaćinstava (82%), a Hrvati 13 (18%).

U selu su bila dva hrama Gospodnja: hram Srpske pravoslavne crkve iz 16. vijeka, unutrašnjih dimenzija 3,70 m x 8,26 m, visine 4,97 m (prema kazivanju čapljinskog paroha o. Rade Govedarice) čiji su zadužbinari i graditelji braća Hrabren-Miloradović.

Prvobitno hram, koji je zidao Mihailo Milisava Miloradović, bio je posvećen Sv. Apostolu Luki, a po obnavljanju, od 1857. godine, ovaj hram je posvećen Preobraženju Gospodnjem.

Tokom Drugog svjetskog rata, čapljinske ustaše su ovaj hram opljačkale, spalile i minirale. Krajem 1947, hram je obnovljen i, kako mi je kazivao

čapljinski paroh o. Rade Govedarica, rješenjem Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture NR BiH iz 1954. godine, hram je bio stavljen pod zaštitu države, ali „novonastali etnopolitički poredak" je doveo do toga da je 1980. godine hram izgubio status spomenika kulture.

Ljeta 1992. godine, od strane čapljinskih ustaša, ovaj hram je ponovo opljačkan, spaljen i miniran.

Dobrotom širom svjeta rasijanog srpskog naroda, hram Preobraženja Gospodnjeg u Klepcima, po treći put, obnovljen je 2008. godine.

Na pedesetak metara sjeverno od hrama Preobraženja Gospodnjeg bilo je ognjište duhovnosti, bila je prva srpska škola na području Čapljine koja je osnovana 1857. godine u Klepcima, a u kojoj je učitelj bio Đorđe G. Govedarica.

Izgradnja hrama Rimokatoličke crkve u Hrvata, „B. D. Marije" u Klepcima, dimenzija 33 x 13 metara (dužina x širina), sredinom 1939. godine bila je u završnoj fazi, što je vidljivo iz „Kronike biskupije, str. 291–292, Klepci 1.V.1939.", gdje je, između ostalog, zapisano: „Toranj je izgrađen; radi ekonomskih razloga nije još pokriven, ali pokriće se tiekom 1939." (http://www.celjevo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=...)

Inače, dobrovoljne priloge za izgradnju katoličke crkve u Klepcima davali su i dobrostojeći Srbi iz Čapljine, da pomenem samo neke: Ilija Šakota, Jovo Šakota, Jovo Tripić, Danilo Vidačić, Boško Spahić, Spasoje Basara, Ilija Šotra, Vlado Pudar, braća Ružić, Milan Tamindžić, Vaso Đuković, Ilija Rikalo..., a hroničar Župe Klepca bilježi da je milodar dao i „Mandrapa hrišć. 1.000 din". (http://www.celjevo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=...)

Kako srpski narod iz Čapljine, tako i pastiri Srpske pravoslavne crkve, sa ljubavlju u Hristu, pozdravljali su rimokatolike, što je vidljivo iz notiranja hroničara klepačke župe, koji je zapisao:

„Na objedu i kod s. mise bilo je prisutnih 'pravoslavaca', među njima i proto Ilija Ćuk (paroh iz Konjica – S.Z.). Kod objeda pravosl. zpk Ilija Ćuk držao je i govor. Govor je bio vrlo topal, zaželio je da se, kako je rekao, 'posestrinska kat. Crkva jača i razvija'." (http://www.celjevo.com/index.php?option=com_content&view=article&id=111&Itemid=..)

Po proglašenju NDH-a, kleroustaša don Ilija Tomas radio je samo jedan posao – uništavao je Srbe.

Metod je bio veoma prost.

Prvo je Srbe prevodio iz pravoslavlja u katoličanstvo, a potom im je pomagao da se rastave sa životom.

Utemeljenje za svoje ponašanje don Tomas je crpio prije svega iz pastirske Okružnice (28. april 1941) nadbiskupa Alojzija Viktor Stepinca (Krašić kod Karlovca, 8. maj 1898), kojom čelnik Rimokatoličke crkve Hrvata Kraljevine

Jugoslavije, pozdravlja proglašenje ustaške NDH, i u kojoj, između ostalog, kaže:

„Lako je ovdje raspoznati Božiju ruku.

Ono što se desilo predstavlja ostvarenje ideala koji odavno priželjkujemo i za kojima žudimo" (Marko A. Riveli, *Nadbiskup genocida*, Nikšić, 1999, str. 46), a potom iz „Zakonske odredbe o prelazu iz jedne vjere na drugu", koju je na predlog ministra bogoštovlja i nastave NDH dr Mile Budaka, 3. maja 1941. godine donio poglavnik Pavelić, odnosno iz podzakonskog akta „Upute glede prijelaza s jedne vjere na drugu" (27. maj 1941), a kojim se opunomoćuju lokalne ustaške vlasti da izdaju odobrenja o prevjerju, tj. rimokatoličenju.

Poglavnika Pavelića „Zakonska odredba o prelasku s jedne vjere na drugu", koja nije pisana mastilom, već krvlju, bila je podržana i od pape Pija XII, tj. Vatikana.

„Svoju odluku o katoličenju dao je i Vatikan pod čijim se patronatom sve to i radi. U stvari, papa i cijela vatikanska kurija znali su šta se događa u NDH, tj. da se vodi masovna akcija katoličenja Srba. Vatikan je pružio podršku ustašama i episkopatu u Zagrebu i njihovoj saradnji u tom zločinačkom poslu. O tome ima dosta dokumenata.

Jedan od takvih je i onaj poznati akt Vatikana koji je dao saglasnost na takve akcije ustaša i episkopata.

Naime, 17. jula 1941. godine, vatikanska Sveta kongregacija za Istočnu crkvu (*čitaj: pravoslavnu crkvu – p.a.*) izdala je Uputstvo zagrebačkom predsjedniku biskupske konferencije dr Stepincu u vezi s prelaženjem pravoslavaca na katolicizam." (Novica Vojinović, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 170)

A podrška pape i Vatikana ustaškoj NDH nije bila samo deklarativna, jer „Istog 17. maja (1941 – S.Z.) Antu Pavelića prima papa Pije XII.

Prilikom dolaska u Vatikan ovog krvoločnog ustaškog diktatora, dio švajcarske garde daje mu počasti koje se ukazuju šefovima država, dok „Loservatione Romano" od 19. maja Pavelića naziva „državnikom". (Marko A. Riveli, *Nadbiskup genocida*, Nikšić, 1999, str. 49)

Odnosno, „Papa Pije XII ne propušta da uputi izrazite signale naklonosti diktaturi u Zagrebu. Bio je to 6. februar 1942. kada je Pontifeks primio privatno 206 ustaša u uniformi, koristeći priliku da svakom od njih uruči medaljice za uspomenu" (M. A. Riveli, ibid, str. 170), „...i tom prilikom dodjeljuje im svoj blagoslov i svete medalje, te po njima šalje blagoslov ustaškom poglavniku Anti Paveliću, koji je već tada bio duboko zagazio u zločine. Razdragana ustaška mladež tom prilikom Papi je pjevala ustaške pjesme, kao i pjesmu 'Lijepa naša domovino', što je svetog oca razveselilo i puno radovalo". (Jure Galić, Blajburg iz hercegovačkog ugla; preuzeto sa: http:/www.pobijeni.info/userfiles/JureGalicBlejburg.pdf)

O don Iliji Tomasu pričali su mi Vaso Zurovac, Darinka Zurovac, Ljuba Zurovac, Mara Zurovac, Olga Moro, Soka Prelo, Stana Ijačić, Jovanka Glibo..., tj. Srbi iz Čapljine, koje je taj kleroustaša prevodio iz jedne vjere u drugu.

Za prevođenje iz pravoslavlja u katoličanstvo, u NDH, bilo je zaduženo Državno ravnateljstvo NDH unutar koga je osnovan „Izvršni odbor hrvatskog katoličkog episkopata za pitanje konversije grkoistočnjaka na katoličku vjeru", znan kao – Ponova, a na čijem čelu je bio satnik (kapetan) ustaške vojske fra Dionizije Juričev (Zadar, 1913), inače pripadnik Dalmatinske franjevačke provincije, a članovi izvršnog odbora bili su i ustaški pukovnik dr Krunoslav Draganović, te pripadnik Hercegovačke franjevačke provincije fra Justin Medić.

Srbi u Čapljini, prilikom prevođenja, bili su dužni, prvo da se prijave ustaškoj Kotarskoj oblasti u Čapljini, a zatim su sa kotarskom potvrdom o evidenciji odlazili u Župski ured Čapljina, a taj ured ih je upućivao na kleroustašu don Iliju Tomasa, koji im je izdavao potvrde da su „rimokatolici", te ih je primoravao da kupuju molitvenik i brojanice, kao i da dva puta sedmično dolaze na „vjerska" predavanja u klepački hram „B. D. Marije".

A kako je don Tomas vršio prevođenje, iz prve ruke svjedoči Mara Bjelica (1898) ž. Sime iz Tasovčića:

„U nedjelju, 3. avgusta, išla sam i nosila moje muško dijete od tri mjeseca u katoličku crkvu kod don Ilije Tomasa, u Klepca, da ga krstim. Za kuma sam uzela Hrvata Šćepana Pervana, ustaškog saradnika, moga komšiju iz Tasovčića... Kad sam kršćavala dijete, don Ilija je govorio:

'Krstim đavola, idi đavole od moje vjere, u goru i vodu, da te ova vjera katolička, i krst više nikad ne vide'. Još je don Ilija govorio: 'Molite se, braćo, samo za stare Hrvate, za nove se ne molite, jer su od boga prokleti'." (Đuro Ekmečić, *Prebilovci neprebolna rana srpska*, Beograd, 1994, str. 155)

„Don Ilija Tomas harangirao je 1941. godine među svojim pristalicama na pokolj Srba, a u isto vrijeme varao Srbe prevodeći ih na katoličku vjeru sa ciljem da oni ne budu svjesni opasnosti koja im prijeti pa da ne pobjegnu..." (N. Vojinović, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 309)

U Čapljini, osim don Tomasa, prevođenje Srba na katoličanstvo činili su i kapelan (pomoćnik župnika), doktor teoloških nauka fra Rufin (krš. Damjan) Šilić (Trešnjevka kod Konjica, 1911. – Blankenau, Njemačka, 1985), odnosno župnik „Fra Andrija Jelčić iz Čapljine 1941. je prevodio pravoslavce u katoličanstvo (razumije se, na taj način su se Srbi mogli lakše pohvatati i uručiti ustašama!). Krajem jula, on šalje prečasnom biskupu (Alojzije Mišić – S.Z.) dugačak spisak od nekoliko stotina prekrštenih (među kojima je veća polovina već bila ubijena!)". (Sloboda, Mostar, 4. april 1945)

Skoro svakodnevno, don Ilija Tomas je dolazio u čapljinsko selo Tasovčići, i tu, u kafani Marije Čokljat udove Petra, pravljeni su spiskovi Srba koje treba likvidirati. Po napravljenim spiskovima, kleroustaša Tomas sjedao je na motor

i odlazio u Čapljinu po ustaše, a zatim su zajedno pljačkali i neutralisali Srbe iz Čapljine i okoline.

„Marušić Sava, p. Riste, kaže da su joj muža Ristu otjerali ustaše Filip Markota, Jozo i Jakov Krešić iz Gnjilišta..., a organizatori su bili Ilija Tomas...". (N. Vojinovic, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 404)

„Marušić Mara, p. Novice, kaže da su joj muža Novicu i sinove Ratka, Božu i Savu otjerali ustaše Stanko, Pavo i Boško Brajković, a organizatori su bili don Ilija Tomas..." (N. Vojinović, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 404)

Jedan od bjegunaca (dr Maksim Andrić, Slavko Zurovac, Branko Brstina...) sa stratišta Brest u Čapljini, bio je i Desimir Spasoja Mihić (Stolac, 1898), koji je zahvaljujući proviđenju Svevišnjeg, u grčevitom strahu, 27. juna 1941. godine preplivao rijeku Neretvu, a potom je spas potražio kod svog dugogodišnjeg, kako je Desimir mislio, prijatelja don Ilije Tomasa u župnoj kući u Klepcima, o čemu Desimir svjedoči:

„Potražih sklonište i nađoh ga u brdu odmah iza kuće u nekom šipražju. Tu sam predanio. Sumrak se već počeo da spušta kada sam čuo da u popovoj kući svira radio i zvecka posuđe. Pop je bio došao kući. Zakucao sam na jedan prozor. 'Ko je?' – začu se glas popov. Javio sam mu se imenom i glasom jednog očajnika, šta sam stvarno i bio; zabogoradih da mi otvori. 'Ne smem, ne smem' – osorno mi je odgovorio. Uzalud je bilo moje preklinjanje, uzaludno pozivanje na Hrista i njegovu svešteničku dužnost; odgovor je uvek glasio: 'Idi, ne smem'." (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 372)

Don Tomas ne samo da nije pomogao Desimiru, nego je otišao u Čapljinu po ustaše, što je vidljivo iz jednog djela Desimirove izjave: „Oko devet sati čuh zvuke popovog motocikla. Išao je u Čapljinu. Oko deset i po časova, posmatrao sam iz svog skloništa kako, s ovu stranu Neretve, dolazi 16–17 naoružanih ustaša. Došli su do ušća Bregave i okrenuli uz Bregavu. Na mostu su se podelili i jedna veća grupa (desetak ljudi) otišla je u selo da me traži...". (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 373)

Zloglasni ustaša, jamar Majić Ljubo Ivanov, iz Drinovaca, u saslušanju koje je – bez ikakvog iznuđivanja i presije – dao u prisustvu svojih roditelja, priča kako je u junu 1941. došao kao i obično na ferije kod svog ujaka, don Ilije Tomasa u Klepce, i kaže: „Ovaj moj ujak bio je zakleti ustaša još od 1932. godine, i uvijek je nastojao mene odgojiti ustaški". Pripovjedajući o jezivom pokolju u Klepcima 22.6.1941, u kome je i sam učestvovao, Majić kaže: „Poslije ubijanja, kod nas u ustaški logor došao je i don Ilija i smijući se rekao mi da je bio blizu mene, kada sam klao dvojicu pravoslavaca, ali mi se nije pokazao, da bi video kako ću se ponijeti". (Sloboda, Mostar, 4. april 1945)

Kada je o pljački riječ, u izveštaju ustaškog sreskog načelnika u Čapljini Vida Džajića (po zanimanju učitelj), navodi se i ovo: „Novac, zlatnine i

dragoceni predmeti dizani su od Srba i pohranjivani u ustaški logor, a da račun o tome nikome nije polagan. Budući da su Srbi u selima kotara Čapljina bili većinom dobrostojeći, a naročito trgovci iz Čapljine, to se drži da je plijen u novcu i materijalu prelazio 20.000.000 kuna."

„U materijalima Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovi pomagača stoji da je iz Prebilovaca opljačkano oko 10.000 grla sitne i 1.000 grla krupne stoke, kao i čitava pokretna imovina. Žito i vrednije stvari – naglašava se u tim materijalima – ustaše su kamionima prevozile u Čapljinu." (S. Skoko, ibid, str. 207, 208)

Zlatnine Srba iz Čapljine odaslane su u Zagreb, koji se brinuo o kotaru Čapljina, što je vidljivo iz dijela „Izvještaja Kotarske oblasti Čapljina – Velikoj župi Dubrave – 25. X 1941", u kojem se kaže:

„Poboljše se osjeća i u Kotarskoj oblasti Čapljina (...), jer svakog dana redovito stižu pošiljke pšenice i brašna". (hrcak.srce.hr/file/165920)

Osim pšenice i brašna, u Čapljinu su stizala i kune (novčana jedinica u NDH, uvedena 26. maja 1941), o čemu svjedoči i dio izveštaja „Oružničkog krilnog zapovjedništva Dubrovnik – Velikoj župi Dubrava od 5.1.1942.", u kojem se kaže: „Poglavnik i Vlada uputili su darove pojedinim kotarskim oblastima... Za realizaciju pomoći upućena su u Veliku župu Dubrave dva vladina izaslanika (Čustović i Pavković) koji su uručili poglavnikove darove. Kotarska oblast Čapljina 10.000." (hrcak.srce.hr/file/165920)

A da je NDH župi Dubrave i te kako bilo stalo do Čapljine, između ostalog, svjedoči i Ivan Bešlić Gane koji je u jednom dijelu svog zapisa – Moj križni put – zapisao sljedeće: „Došla je 1941... U Dubrovniku se okupljaju dobrovoljci, i Marijan (Marijan Čižić – S.Z.) oblači na brzinu skrojenu ustašku odoru i sa skupinom dubrovačkih mladića odlazi u Čapljinu, gdje su danima čuvali most na Neretvi". (http://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/kolumna/moj-krizni-put) Ustaše u Čapljini, prije ubijanja Srba, pljačkali su ih do gole kože.

„Svi ovi Srbi bili su u Čapljini zatvoreni u više zatvora. Zatvoreni Srbi su po noći u grupama odvođeni u zgradu silosa, gde su im ustaše svlačili odela, ostavljajući ih samo u gaćama." (V. Dedijer, A. Miletić, *Proterivanje Srba sa ognjišta 1941–1944*, Beograd, 1989, str. 309, 310)

A u Šurmancima, prije nego što su Srbi bačeni u jamu: „Te ljude je Buljan, jednog po jednog, dovodio u separe gostionice Ludviga Jovanovića i pretresao ih, nekima je skidao kapute, nekima cipele". (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 199)

U Tasovčićima:

„Prije utovara za stratišta, ustaše su sa žrtava skidali još u silosu sve do donjeg veša i odijelo stavljali nasred silosa, odakle ga je dijelio Hrnje (Jusuf – S.Z.) Begić ustašama koji su se odmah tu pred žrtvama oblačili u odijela ljudi koje gone u smrt. Čak su im oduzimali i kape..." (N. Vojinović, ibid, str. 339)

Na jami u Hutovu „odsjekli su prst Vasi Đuroviću da bi mogli da skinu zlatni prsten sa briljantima". (N. Vojinović, ibid, str. 323)

Ustaša iz Dračeva, „Rajić Nikola p. Mate, zakopavao mrtve na Krupi, skinuo kaput sa Dušana Lojpura..." (N. Vojinović, ibid, str. 361)

Kleroustaša iz Klepaca, don Ilija Tomas, „još za vrijeme bivše Jugoslavije bio je zakleti ustaša, koji je u Čapljinskom srezu nastojao pripraviti široke mase za NDH. Od prvih dana NDH on je glavni spiritus rector cijelom ustaškom pokretu u Čapljini.

Don Ilija Tomas, prema iskazu vjerodostojnih svjedoka, bio je glavni organizator pokolja Srba u Čapljinskom srezu tokom 1941. i on je organizator divljih ustaških horda, koji su svakog dana na krvavom poslu. Don Ilija Tomas stoji na njihovu čelu, blagosilja ih kad polaze na krvav posao i kad se s njega vraćaju". (Viktor Novak, *Magnum Crimen*, Zagreb, 1948, str. 712, 713)

O buli (povelja) pape Benedikta VIII (1012–1024) iz 1022. godine, o celibatu (bezbračnost rkc. sveštenika), ovaj pogrešno izabran božji izaslanik nije mario jer je živio u konkubinatu sa Lujzom Spari, učiteljicom iz čapljinskog sela Dračevo, u čijoj kući je kleroustaša Tomas oformio magacin opljačkanih srpskih stvari.

Kao i ustaša Pero Jukić, tako je i kleroustaša don Tomas ostao zapamćen i po propovjedi održanoj u klepačkom katoličkom hramu.

Tokom propovjedi, koja je održana potkraj mjeseca juna 1941. godine, tj. uoči pokolja Srba Čapljine, don Ilija Tomas je rimokatolicima i prekrštenim Srbima, između ostalog, rekao:

„Mi sada oremo novu njivu, pošto hoćemo da posejemo novi plod, ali dobro čujte, dok se god iz te njive ne istrijebi korov (pirevina) u potpunosti i dobro ne pročisti, nema ploda na toj njivi, onakvog kakvog bi trebalo da bude." (Savo Skoko, ibid, str. 264) Asocijacija je više nego jasna, jer nova njiva je ustaška NDH, a korov (pirevina) su Srbi.

Kleroustaša don Ilija Tomas bio je i sačinitelj naredbe o lišavanju života čapljinskog paroha, sveštenoslužitelja Gospodu Bogu i srpskom narodu u Srpskoj pravoslavnoj crkvi, jereja o. Ljubomira M. Hajdinovića (Duvno, 12.6.1906. – Hutovo kod Čapljine, 24.6.1941), koga je hercegovački episkop Jovan (Ilić), 21.7.1930. godine, rukopoložio za sveštenika i koji je preko parohija Dračevo (Ljubinje), Blagaj i Mostara, početkom 1938. godine, došao na parohiju Čapljina.

Sredinom juna 1941. godine, trideset pet godina starog paroha čapljinskog o. Ljubomira, u porti hrama Sv. Vaznesenja Hristovog (1911) u Čapljini, na očigled popadije Jelene i djece, slobode lišavaju ustaše.

U Sokolskom domu u Čapljini, ustaše desetak dana prebijaju i životinjski se iživljavaju nad o. Ljubomirom, a potom ga 24. juna 1941, sa bodljikavom žicom povezanom grupom Srba iz Čapljine, „prugom" (autobusom) koji je vozio ustaša Mujo Ahmeta Pašalić (1911), odvoze do jame zvane Hadžibegov bunar

u Hutovu, gdje su o. Ljubomiru bradu kleštima čupali, oba oka kamom izvadili i na kraju ga živog u jamu bacili.

Na jami u Hutovu Gospod je izabrao svjedoke Lazara Jove Toholja (1884) i Nedeljka Gaše Milićevića (1913) iz Čapljine, Mitra Spasoja Zurovca (1920) iz Loznice, Nedjeljka Vase Gliba, Živka Spasoja Lojpura (1914) i Borivoja Spasoja Lojpura (1914) iz Tasovčića, koji su uspjeli da pobjegnu sa jame, i da istinu o

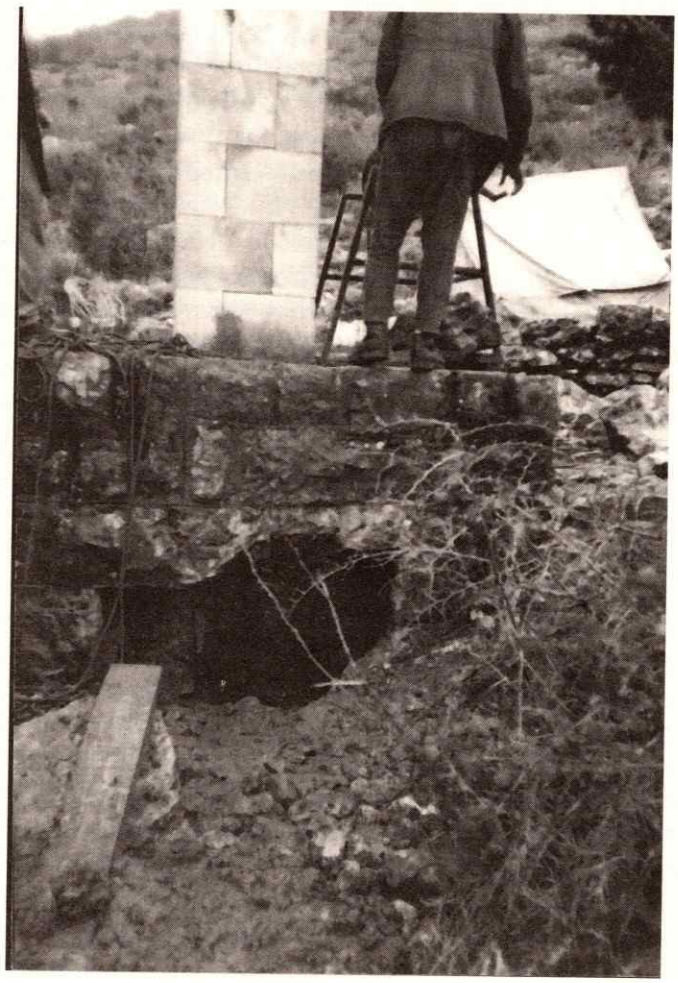

Hutovska jama 1990.
Galerija SND (Srpskog nacionalnog društva Prebilovci Beograd – S.Z.) Prebilovci
Fotografija i tekst preuzeti sa veb sajta: www.panoramio.com/user/1974913

stradanju, a posebno istinu o stradanju o. Ljubomira objelodane, ali, nažalost, poslije kraćeg vremena i Lazara, i Nedeljka, i Mitra, i Živka, i Borivoja, čapljinske ustaše ponovo hapse i ubijaju.

Jerej Ljubomir M. Hajdinović, paroh u Čapljini u Eparhiji zahumsko-hercegovačkoj, odlikovan je Ordenom jugoslovenske krune V reda. (Velibor V. Džomić, *Ustaški zločini nad srpskim sveštenicima*, Podgorica, 1995, str. 131)

Kad smo kod stradanja sveštenika Srpske pravoslavne crkve u Hercegovini tokom Drugog svjetskog rata, interesantno je pogledati kako tadašnji glavar Rimokatoličke crkve Hrvata u Hercegovini, biskup (1912–1942) Alojzije Mišić, gleda na stradanje bratstva manastira Žitomislić (15. vijek).

Na pola puta između Mostara i Čapljine, na lijevoj obali rijeke Neretve, u naseljenom mjestu mostarske opštine Žitomislić (Prema popisu iz 1991. godine, u Žitomisliću, od 198 stanovnika Srba je bilo 187 – 94,44%, Hrvata 6 – 3,03%, i Jugoslovena 5 – 2,52% (preuzeto sa: http://sr.wikipedia.org/wiki/%DO%96%30...), na blagom uzvišenju Gorica, između čempresa i vinograda, „Na Svetom mjestu koje je Gospod odredio i ljudima pokazao" /o. Jovan (Nedić)/, smješten je manastir Žitomislić, „mirno obitavalište anđelapodobnih ljudi" (patrijarh Pavle), posvećen Blagovještenju Presvete Bogorodice, koji se prvi put pominje 1468/69. godine u defterima (tur. – zapis) za Bosanski, odnosno 1477. godine za Hercegovački sandžak. Manastir Žitomislić je odlukom Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne crkve iz 1956. godine pretvoren u ženski manastir, na čijem su čelu, blagodaću Božijom, duži niz godina (zaključno sa martom mjesecom 1992) bili revnitelji vjere, djelatnici duhovne cjelomudrenosti i blagomirisnosti, igumanija mati Evpraksija i duhovni iguman o. Jovan (Nedić).

Manastir Žitomislić, bez obzira što je u svojoj mnogostradalnoj istoriji pet puta (Turci tri puta i ustaše dva puta) rušen do temelja, oduvijek se dizao iz pepela i oduvijek je bio bogonadahnuto mjesto i duhovni centar pravoslavlja i pismenosti, ne samo toga kraja, tako da je maja 1967. godine manastir posjetio i patrijarh German (Đorić), odnosno da je patrijarh Pavle (Stojčević) boravio u manastiru 1990. i 1991. godine, a da je i redovno zasedanje „Na slavu Imena Božjeg i punoće Crkve Pravoslavne" (patrijarh Pavle), Svetog Arhijerejskog Sabora Srpske Pravoslavne crkve započeto u nedelju, 15. maja 2005. godine, u manastiru Žitomislić, poslije Svete arhijerejske Liturgije koju je uz sasluženje dvadeset i jednog episkopa služio patrijarh Pavle (Stojčević).

Istorijski spisi daju nam na znanje da su prvi igumani manastira Žitomislić, po obnavljanju, bili Jovan (prije 1583) i Milisav (oko 1598/9), a 1609. godine trudom jeromonaha Maksima i tadašnjeg igumana Save, urađen je živopis manastira Žitomislić, a iz tog perioda je i dobro sačuvana freska Blagovijesti (Slava hrama) koja se nalazila iznad ulaznih vrata, tačnije, između ulaza i priprate hrama.

Godine 1618, sa ornamentima u srebru i zlatu, sačinjen ja Pomnik manastira Žitomislić, u kojem nalazimo imena srpskih kraljeva, hercegovačkih episkopa, igumana manastira Žitomislić, te članova porodice Hrabren i Miloradović.

Godine 1675, majstor Radul oslikao je Carske dveri na ikonostasu. Godine 1691, mitropolit dabrobosanski Visarion poklonio je manastiru srebrom i zlatom optočeno rusko Jevanđelje (naziv prve četiri knjige Novog zavjeta, u kojima su opisani zemni život, čudoviđenja, stradanje i vaskrs Isusa Hrista).

U bogatoj manastirskoj biblioteci, između ostalog, čuvan je i kaligrafom pisan Bogorodični čudesnik, te više panegirika (svečane besjede, pohvalni spis), mineja, oktoha, obihoda i molitvenika (Bogoslužbene knjige), među kojima treba pomenuti i minej (14. stoljeće, pergament), trebnik (1704, na ruskom jeziku), pentikostar (1704, ruski jezik), u stvari trebnik i pentikostar su dio riznice od devet ruskih knjiga koje su iz Moskve, 1707. godine, donijeli Gavrilo i Mihajlo Miloradović.

Godine 1767, izgrađen je stari konak.

Godine 1848, u manastiru je izgrađen novi konak u kojem su se nalazili biblioteka, arhiv, riznica, 14 kelija i dvije magaze. Zajedno sa kompleksom manastira Žitomislić, ustaše su 1941. godine porušile i ovaj konak i tek 1967. godine izgrađen je novi konak na temeljima starog.

Blagodareći, onovremenom jeromonahu (monah koji je rukopoložen u čin prezvitera), a docnijem (1889–1903) mitropolitu (uz patrijarha najviši arhijerejski čin) zahumsko-hercegovačkom Serafimu (krš. Sava) Peroviću (1827–1903) i monahu, a docnijem arhimandritu (najviši svešteno-monaški čin) Nićiforu (krš. Nikola) Dučiću (1832–1900), 15. oktobra 1858. godine u manastiru Žitomislić otvorena je Pripravna duhovna škola, čiji je upravnik bio o. Nićifor (Dučić).

U kasnijem vremenskom periodu, tačnije od 1894. do 1895. godine, predavač na školi bio je i učitelj, pjesnik i pisac, a docnije diplomata Kraljevine Jugoslavije Jovan Andrije Dučić (1871–1943).

Godine 1963, po obnovi manastira, uslišena je molba hercegovačkog episkopa Vladislava (Mitrovića), kada je posle presvlačenja Svetoga Vasilija Tvrdoškog i Ostroškog Čudotvorca (1610–1671) Svetiteljev ornat (svečana odežda) prenijet u manastir Žitomislić, gdje su se po molitvenom prizivanju milosti Gospodnje i Svetoga Vasilija, dešavala čudesna iscjelenja, tako da su duhovno ukrepljenje u ljekovitom miru Žitomislićke svetinje tražili svi, bez obzira na vjeroispovjest i nacionalnu pripadnost.

Pred Vidovdan, tačnije 26. juna 1941. godine, ustaše su razrušile i popalile manastir Žitomislić, kojom prilikom su poklali i u jamu Vidonja (Čitluk kod Mostara) bacili manastirsko bratstvo. Ustaškim nožem iz ovozemaljskog života izuzeti su sljedeći saputnici krsta, monasi:

1) Konstatin Vučurović – nastojatelj manastira Žitomislić
2) Dositej Vukićević – jeromonah
3) Makarije Pejak – jeromonah
4) Zarije Čejović – jeromonah

5) Obren Okiljević – protođakon
6) Mladen Šaran – iskušenik
7) Marko Prodanović – bogoslov
8) Branko Bilalović – bogoslov.

U priprati manastira Žitomislić, 1982. godine, visokopreosvešteni mitropolit Dabrobosanski i administrator Zahumsko-hercegovački gospodin Vladislav (Mitrović), osvetio je spomen-ploču podignutu u znak sjećanja na mučeničku smrt manastirskog bratstva.

Od 2. do 7. decembra 1990. godine, vršeno je vađenje zemnih ostataka Žitomislićkih mučenika iz jame Vidonja kod Čitluka (desna obala rijeke Neretve), a sudsko-medicinsko vještačenje vršio je tim Instituta za sudsku medicinu Vojnomedicinske akademije iz Beograda (1844), u kojem su bili: prof. dr Vladislav Dožić, dr Ivanka Baralić, dr Branimir Aleksandrić, dr Miroljub Obradović i dr Dragan Ječmenica.

Njegova Svetost Arhiepiskop pećki, Mitropolit beogradsko-karlovacki i Patrijarh srpski gospodin Pavle (Stojčević), uz sasluženje visokopreosvešteno mitropolita Dabrobosanskog i administratora Zahumsko-hercegovačkog gospodina Vladislava (Mitrović), preosvešteno episkopa Zvorničko-tuzlanskog gospodina Vasilija (Kačavenda), preosvešteno episkopa Banjalučkog gospodina Jefrema (Milutinović), dekana Pravoslavnog bogoslovskog fakulteta Univerziteta u Beogradu visokoprepodobnog arhimandrita Atanasija (Jevtić), visokoprepodobnog arhimandrita Pahomija (Gačić), visokoprepodobnog igumana Jovana (Nedić), prepodobnog jeromonaha Simeona (Biberdžić), te više prečasnih jereja i časnih đakona, a u molitvenom sabranju nekoliko hiljada pravoslavnih hrišćana iz Mostara, Čapljine, Stoca i Metkovića (Hrvatska), u nedelju, 3. februara 1991. godine, činodejstvovao je na Svetoj arhijerejskoj zaupokojenoj Liturgiji u manastiru Žitomislić, kada su u mermernu grobnicu, iznad oltara prema istoku, sahranjene mošti mučenika.

Dio blagočestivog zbora u manastiru Žitomislić činili su i član Predsjedništva BiH prof. dr Biljana Plavšić, predsjednik Skupštine BiH mr Momčilo Krajišnik i predsjednik SDS (Srpske demokratske stranke) BiH Radovan dr Karadžić.

Godine 1941, hercegovački biskup Alojzije Mišić, notira:

„Kažnjeni su sveštenici Mostara, njih 4, Žitomislića 6, Zavale 3, jer su imali u crkvi postavljene dobro namještene radio stanice, za obavještenja krugova van hrvatske države o prilikama i razvoju u zemlji." (CUS 2006-2-Vukusic-BiskupAlojzijeMišić-3.pdf-Adobe Acrobat Professionals)

Ljeta 1991. godine, visokoprepodobni duhovni iguman manastira Žitomislić, o. Jovan (Nedić), kazivao mi je da manastir u velikom broju pohode katolici desne obale rijeke Neretve (Čapljina, Ljubuški, Čitluk) i delte Neretve (Metković, Opuzen, Ploče), a ljeta 1992. godine, manastir Blagovještenje

Presvete Bogorodice u Žitomisliću podijelio je sudbinu srpskog naroda u dolini Neretve, jer sa prostora zapadne Hercegovine i delte Neretve, crno nagrnu i manastir Žitomislić, sa dinamitom, u zemlju zagrnu.

U Klepcima, 1. maja 1942. godine, u vatrenom okršaju pripadnika partizanskog pokreta i pripadnika ustaškog pokreta, smrtno je stradao kleroustaša don Ilija Tomas, „a poznata su također imena nekih partizana koji su izravno sudjelovali u ovom ubojstvu". (Glas Koncila, 24.7.2005) Te partizane, pastoralno-informativni list hercegovačkih biskupija – Crkva na kamenu, u izdanju od 4.1.2010, definiše u smislu da „župnika don Iliju četnici su teško mučili i na kraju ubili". (http://www.cnak.cbismo.hr/index.php?opt=30&id=271)

Kleroustaša don Ilija Tomas, 3. maja 1942. godine sahranjen je u Čapljini, u stvari „pokopan je pred kapelicom u groblju između Čapljine i Trebižata" (http://vjecnispomen-memento.bloger.hr/post/...), groblju zvanom Muša.

Tomasovoj sahrani (Poslije don Tomasa, za župnika u Klepcima je naimenovan don Jozo Zovko, Bijelo Polje kod Mostara, 1904. – Buenos Aires, Argentina, 1989) je prisustvovalo 16 fratara na čelu sa mostarskim kapitularnim vikarom dr Petrom Čulom, koga je Vatikan 15. aprila 1942. godine ustoličio za poglavara Mostarsko-trebinjske dijeceze.

A šta biskup Čule misli o don Iliji Tomasu?

Preuzvišeni biskup g. dr Petar Čule u nekoliko navrata, u razgovoru sa predstavnicima našeg društvenog i političkog života, ističe da on ne veruje u ono što se govori, što se piše o pojedinim ustašama popovima, da on nikad ne može vjerovati – da su pojedini zločinci (kao don Ilija Tomas i don Marko Zovko) bili aktivni učesnici u pokoljima Srba (čak on zna, kako su oni spasavali Srbe!), da on smatra čitavu kampanju – izmišljenom!!! (Sloboda, Mostar, 4. april 1945)

Kakav je bio „sveštenik i čovjek" don Ilija Tomas, između ostalog, najbolje svjedoči sljedeća storija.

Krajem juna 1941. godine, don Tomas izdaje proglas u kojem poziva Srbe iz Čapljine da pređu na katoličanstvo.

U proglasu, don Tomas, onim Srbima koji pređu na katoličanstvo, obećava da će biti ravnopravni sa Hrvatima, da ih niko neće proganjati i da će njihovi srodnici, pohapšeni Srbi, biti pušteni kućama.

Po izlasku proglasa „žene su u masama dolazile u ispostave kotarske oblasti i izjavljivale da žele preći na katoličanstvo, samo da bi spasile muževe, sinove i braću od smrti". (V. Novak, ibid, str. 713)

Jedna od tih žena bila je i moja baba Darinka Zurovac iz Grabovine kod Čapljine, kojoj su nevaljale komšije, ustaše Joze Jelčića, na pravdi Gospoda Boga ubile muža Iliju i najstarijeg sina Savu.

Želeći da zaštiti preostala dva sina i kćer, to Darinka, sada kao „katolkinja", odlazi kod don Tomasa u Klepca i moli ga da joj pruži zaštitu za preostali dio porodice.

Vrteći brojanicu u ruci, don Tomas je mojoj babi Darinki rekao:

– Darinka, ja sam ti spasio dušu, a ti ako uspiješ spasavaj tijelo.

Bez obzira što je kleroustaša don Ilija Tomas 1941. i početkom 1942. godine žario i palio i srpske glave u nebroj tamanio, što je sa sobom žig zvjeri nosio, „Hercegovački Hrvati i danas ga pamte kao uzornog svećenika i hrvatskog domoljuba". (http://ljubuski.info/component/content/article/17-novosti/1199)

A šta o zlodjelima jednog od sedmoro djece Pere i Kate (r. Majstorović) Tomas iz Drinovaca kod Gruda, o sinu Iliji (1901), o potonjem župniku u župi Klepca kod Čapljine, 2002. godine, tj. 60 (šezdeset) godina poslije smrti (1942) don Ilije Tomasa, misli sin Grge i Anice (r. Raguž) Perić iz Prenja kod Stoca, Ratko Perić (1944), a koji je 14.9.1992. godine u crkvi Gospe od zdravlja u Neumu ustoličen za biskupa mostarsko-duvanjskog i apostolskog upravitelja trebinjsko-mrkanjskog u Mostaru, vidljivo je iz propovjedi biskupa Perića, kada je povodom prenosa i pokopa zemnih ostataka župnika Tomasa, iz Čapljine u Klepca, 28. aprila 2002. godine, između ostalog, rekao:

„Župnik je proglašenje Nezavisne Države Hrvatske pozdravio kao i svaki drugi normalni Hrvat toga vremena." (http://www.celjevo.com/index.php?option=com-content&view=articl..)

Do početka ustaškog pokolja Srba Čapljine, do sredine 1941. godine, većina Srba iz čapljinskog kraja držala je da je župnik iz Klepaca, don Ilija Tomas, samo jedan od već viđenih fratara iz „škutorije" (Brotnjo, Nahija, Bekija), tim prije što su svi znali za konkubinat don Tomas – Lujza Spari, a govorkalo se da „svećenik ima kućne ispovisti sa divojkama" širom župe Klepca, koju su sačinjavale čapljinska sela: Počitelj, Hotanj, Tasovčići, Klepca, Gnjilišta, Čeljevo, Višići, Dračevo i Doljani.

To je ono što su tada (1928–1941) znali Srbi iz Čapljine o don Tomasu, ili „dumi" kako su ga zvali.

A šta nisu mogli, a šta nisu smjeli znati o don Iliji Tomasu?

Nisu mogli znati da je Ilija Pere Tomas (1901) iz Drinovaca kod Gruda, osnovno školovanje (1908–1914) završio u mjestu rođenja, srednje (1914–1922) u sjemeništu u Travniku, a filozofsko-teološke studije (1922–1926) u Sarajevu, gdje je i zaređen za sveštenika Mostarsko-duvanjske biskupije, te da je voljom biskupa Mišića, preko župe Ravno (1926) i župe Trebinje (1926), došao (1928) na župu Klepca. (http://www.celjevo.com/index.php?option=com-content&view=article..)

A šta Srbi iz Čapljine nisu smjeli znati o don Iliji Tomasu?

Nisu smjeli znati da don Tomas ne šparta samo motorom, nego i automobilom i vozom, te da tako stiže na sve okolne župe, a i šire, jer „kao pravi motorizirani ustaški vojnik, na motoru je obilazio okolna mjesta i ustašama davao instrukcije i direktive za njihova nedjela". (V. Novak, ibid, str. 713)

Don Tomas je išao na sastanke u Metković, Ploče, Makarsku, Split, Dubrovnik, Stolac, Trebinje, Čapljinu, Ljubuški, Grude, Imotski, Međugorje, a veoma često je dolazio kod biskupa Mišića u Mostar, odnosno kod nadbiskupa Šarića u Sarajevo, a svraćao je i na Kaptol u Zagreb.

Znajući sve ovo, nije nikakvo iznenađenje, kako piše don Jozo Zovko, da „su zakazali sastanak u Klepcima, odakle ćemo krenuti u Beograd", a u Beogradu don Jozo Zovko, don M. Papac, don Andrija Majić (stariji) i don Ilija Tomas, održavali su sastanke sa papinim izaslanikom, nuncijem E. Pellegrinettim, koji je bio nuncij do 1938. godine, a od 1938, to je bio nuncije dr Hector Felice. (http://www.cbismo.com/files/file/vjesnik-2009-1.pdf)

Napomene radi da kažem da nunciji imaju širi spektar djelatnosti od ambasadora, jer dok ambasador ima zadatak (prije svega) da se brine o međudržavnim odnosima na bazi reciprociteta, to nunciji, osim što su akreditovani kod vlade, istovremeno su uključeni u nacionalnu crkvenu hijerarhiju, tj. u unutrašnju djelatnost jedne države.

Kompletirajući svoje „misništvo", župnik iz Klepaca, don Ilija Tomas, išao je i „u Rim na hodočašće". (http://www.celjevo.com/index.php?.option=com-content&view=article..)

U svojoj propovjedi (28.4.2002) u Klepcima kod Čapljine, hercegovački biskup Ratko Perić „držeći se Imena Isusova i svjedočeći vjeru katoličku" u želji da ugodi onima koji još uvijek čuvaju sjećanje na NDH, bilo to u srcu ili uz srce, dao je sebi za pravo da istorijske činjenice tumači ne onakvim kakve one jesu, nego onako kako njemu i NDH-a nostalgičarima odgovara.

Pogledajmo samo jednu, osnovnu činjenicu.

Sveštenik RKC (Rimokatoličke crkve) u Hrvata, fra Eugen Beluhan (Zagreb, 1916. – Gandija, Španija, 1990) u Hrvatskom narodu (25.7.1944), pišući o don Iliji Tomasu, između ostalog, notira:

„Zato se radosna srca prihvaća baš ustaške ideje i već godine 1937. vidimo ga kao zakletog ustašu u jeku rada, napora i borbe." (Viktor Novak, ibid, str. 715)

Milan Stevana Tripković iz Prebilovaca kod Čapljine, između ostalog, izjavljuje:

„Mene su uhvatile čapljinske ustaše 25. juna 1941. Sa mnom su tada bila zatvorena dva Ćupina, Srbi iz Dabra, srez Stolac... Poslije puštanja Ćupina, došao je don Ilija Tomas, župnik iz katoličke župe „Srce Isusovo" iz Klepaca. Odveo me tada u svoju kancelariju. Povalio me i prostro po podu, pa me je udarao nogama, i po meni gazio. Ja sam ga molio: 'Velečasni, nemojte me biti, jer ništa nisam kriv'.

Don Ilija Tomas je ne to rekao: 'Jebem ti srpsku prebilovačku majku, kriv si što si kao Srbin živ', i nastavio još više i nemilosrdnije da me tuče nogama i rukama. Kad me je isprebijao koliko mu je volja bila, pozvao je jednog ustašu

da me goni u zatvor." (Đuro Ekmečić, *Prebilovci neprebolna rana srpska*, Beograd, 1994, str. 99)

Kleroustaše, „Soldo, Jelčić i Tomas javno su u Čapljini govorili da treba iskorjeniti cijeli srpski narod". (N. Vojinović, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 309)

„Ustaše iz Dračeva i Višića su bili zlikovci najvišeg ranga i krvoloci. Poubijali su najsvirepije svoje komšije Srbe iz Dračeva, Kljenka, Dubravice, Kolojanja i Višića. Ustaše iz ovih sela je organizovao i za zločine pripremao don Ilija Tomas, župnik katoličke župe u Klepcima." (Đ. Ekmečić, *Prebilovci neprebolna rana srpska*, Beograd, 1994, str. 183)

Hercegovački biskup Ratko Perić u Klepcima kod Čapljine, 28.aprila 2002. godine, govoreći o don Iliji Tomasu, između ostalog, izjavljuje:

„Evo nekih optužba:

Još prije rata (1937) bio je zakleti ustaša.

Uopće nije istina." (http://www.celjevo.com/index.php?option=com -content &view=articl..)

Isto tako kao što je činjenica da je po hrišćanskom učenju episkop (biskup) nasljednik apostola (Hristov učenik), isto tako je činjenica da se biskup RKC u Hrvata u Hercegovini, nije pretrgao u ljubljenju istine onako kako je dužan da je ljubi u hrišćanstvu.

Zašto?

Zato što zna da je u kalendaru Rimokatoličke crkve u Hrvata za 2012. godinu, drugi dan mjeseca maja određen kao crkveni praznik, u ime nikog drugog do, posvećenog „stradalniku za vjeru don Ilije Tomasa". (http://www.župa-gospic.hr/download/kalendar-2012.pdf)

Svjedok vremena Jure Galić, Hrvat iz Bijače kod Ljubuškog, opisujući stanje i aktivnost rimokatoličkog klera u zapadnoj Hercegovini, između ostalog, kaže: „Najviši dostojanstvenici Crkve i veliki dio svećenstva, nažalost, bili su opredijeljeni nacistički, fašistički... Crkva je otvoreno prihvatila ustaštvo, tako da se u narodu drugi glas skoro nije mogao čuti, već njen". (http://www.pobijeni.info/userfiles/JureGalicBlejburg.pdf)

Zašto potvrdu dobijamo i u Čapljini, gdje za vrijeme Drugog svjetskog rata, kleroustaški fanatizam i vjerska mržnja nisu bili sadržani samo u imenu i djelu don Ilije Tomasa (1901–1942), jer don Tomas je bio na čelu kleroustaške grupe, koju su sačinjavali:

– župnik u Čapljini (1936–1943) fra Andrija (krš. Jozo) Jelčić (1904–1945)

– župnik u Čapljini (1943–1945) fra Petar (krš. Marijan) Sesar (1895–1945)

– župnik u Gabeli (1928–1942) fra Rafo (krš. Ivan) Prusina (1884–1945)

– župnik u Trebižatu (1940–1941) fra Bogomir (krš. Slavko) Zlopaša (1914–1942)

– kapelan (pomoćni sveštenik) u Čapljini (1938–1943), pa župnik u Gabeli (1943–1945) don Martin Krešić (1880–1945)

– kapelan i vjeroučitelj u Čapljini (1938–1945) fra Tugomir (krš. Jakov) Soldo (1911–1965).

Čapljinski vjeroučitelj fra Tugomir Soldo bio je na čelu i ustaške omladinske organizacije „Sv. Ante" u Čapljini, koja je imala svoje ogranke u selima Trebižat i Dretelj, i njegov zadatak je bio da podučava ustašku omladinu i teoretski i praktično, kako da neutrališu Srbe.

Inače, ustaška mladež u Čapljini, dijelila se na tri grupe: uzdanike (7–11godina), junake (11–15) i Starčevićevu mladež (15–21).

„Fra Tugomir Soldo je organizovao masakr u Čapljini." (L. M. Kostić, *Hrvatska zvjerstva u Drugom svjetskom ratu prema izjavama njihovih saveznika*, Čikago, 1974, str. 94)

„Fra Tugomir Soldo iz Širokog Brijega, postao je, kao župnik u Čapljini, zakleti ustaša još prije kapitulacije Jugoslavije. Jedan je od osnivača verskog udruženja 'Sv. Ante' u Čapljini, u koje je učlanio znatan broj ustaški nastrojenih omladinaca, koji su, čim je počeo aprilski rat, prišili na kape ustaške simbole, uzeli pušku i nož u ruke, da bi za vreme aprilskog rata napadali i razoružavali jugoslovensku vojsku, a po dolasku ustaša na vlast, klali i bacali u jame nedužno srpsko stanovništvo.

Bio je jedan od organizatora vidovdanskih i ilindanskih pokolja čapljinskih Srba." (Savo Skoko, ibid, str. 267)

„Fra Tugomir Soldo, rodom iz Širokog Brijega, kao župnik u Čapljini počinio je mnoga ustaška nedjela. On je organizovao pokolj Srba u Čapljini 1941. kao član Odbora za istrebljenje Srba, isticao se i kao revan misionar, pripravljajući 'psihološki temelj' terorom i ubojstvima svih onih koji bi se ma čime pokazali kao protivnici njegovim prozelitističkim nastojanjima.

U crkvi je harangirao protiv Srba koji još nisu prešli na katolicizam.

Poslije njegovih podjarivanja često su vršena masovna klanja Srba.

Tako je bio pokolj 600 žena i djece, koji su pobacani u jamu Šurmance.

Ustaške ideje je širio među djecom i na časovima vjeronauke, pa je njegovim zalaganjem omladina u Čapljini bila neobično zatrovana mržnjom prema Srbima.

Za ustaška nedjela odlikovao je poglavnik fra Soldu „redom za zasluge II stupnja". (Viktor Novak, ibid, str. 675)

Dugo se vjerovalo da je fra Tugomir Soldo ubijen potkraj Drugog svjetskog rata, ali „Fra Tugomir (Jakov) Soldo, je rođen 3. siječnja 1911. u Dragičini u Hercegovini. Nakon završetka pučke škole u Čerinu, pohađao je franjevačku gimnaziju na Širokom Brijegu. U Franjevački red je stupio 3. kolovoza 1929. u samostanu novicijata na Humcu. Filozofiju i teologiju je studirao u Mostaru i Rimu, gdje je i zaređen za svećenika 28. srpnja 1935.

Nakon svećeničkog ređenja djelovao je na mnogim župama, posebice u Čapljini (1939–1944).

Nakon rata (svibanj 1947) bježeći u susjednu Mađarsku, zatim u Austriju i Italiju, gdje ostaje pet godina kao duhovnik đaka u sjemeništu u Grottamare. Zatim boravi u Rimu.

U Ameriku je stigao u lipnju 1952. Po dolasku prvo je radio u franjevačkoj tiskari u Čikagu, a kasnije se brinuo za hrvatske iseljenike u hrvatskim župama.

Poginuo je u prometnoj nesreći, u ponedjeljak 17. svibnja 1965. godine, u blizini Toleda, OH. Pokopan je tri dana kasnije, 20. svibnja, na groblju Holy Sepulchire u Čikagu uz svoga nedavno preminulog rođaka fra Alojzija". (http://www.stjeromecroatian.org/hrv/custody)

„Fra Andrija Jelčić, na svakom koraku svu svoju spremnost ulagao u ustaške akcije."

„Fra Soldi je u Čapljini pomagao pri prekrštavanju Srba njegov subrat sve do 1943, fra Andrija Jelčić. Dakako, i njegove su metode bile povezane sa terorom, poslije kojih je redovno bila obilna žetva duša, od kojih su neki Srbi, mada su prešli na katolicizam, stradali i bili ubijeni. U Čapljini je surađivao sa svim narodnim neprijateljima i bio im je uvijek pri ruci." (Viktor Novak, ibid, str. 667, 675)

U „AJ Fond Drz. Komis... Dok.br. 56758... se kaže da su u Čapljini i čapljinskom kraju naročito zločinačku ulogu imali katolički sveštenici među kojima posebno don Ilija Tomas, župnik u Klepcima, fra Tugomir Soldo i Andrija Jelčić. Za njih se kaže: Soldo, Jelčić i Tomas javno su u Čapljini govorili da treba iskorijeniti cijeli srpski narod". (Novica Vojinović, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 308, 309)

„Fra Petar Sesar, župnik u Čapljini bio je za NDH gorljivi ustaša i agitator ustaške ideje. U Čapljini fra Sesar je aktivno učestvovao sa mašinskom puškom u ruci. Poglavnik ga je odlikovao Redom krune Kralja Zvonimira III stupnja s mačevima." (V. Novak, ibid, str. 676)

Potporu čapljinskim kleroustašama davao je i njihov „brat u Kristu" fra Celestin Vidoja Raguž, koji je bio jedan od broja –1083, jer „Po evidenciji Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske u iseljeništvu se sa područja Jugoslavije, u prvim poratnim godinama nalazilo 1083 katolička svećenika". (hipsb.hr/wp.../01/krunoslav_draganovic-sadrzaj-pdf)

„Fra Celestin je rođen 30. siječnja 1915. godine u Domanovićima u Hercegovini. Pučku je školu završio u rodnom mjestu, a gimnaziju na Širokom Brijegu. Franjevački habit obukao je 3. srpnja 1934. godine. Studij filozofije i teologije završio je u Mostaru, gdje je i zaređen za svećenika 16. lipnja 1940. godine.

Kao duhovni pomoćnik u vrijeme rata služio je u župi Čapljina, a nakon završetka rata povlači se prema Austriji, gdje je neko vrijeme bio vjeroučitelj

hrvatskoj djeci i dušobrižnik za hrvatske izbjeglice u St. Gertraudi. U lipnju 1946, napušta Austriju te odlazi u SAD.

Osim dva mjeseca boravka u Klivlendu, ostatak života proveo je u Čikagu, a veliki dio tog vremena (preko 30 godina) kao upravitelj Hrvatske franjevačke tiskare. U isto vrijeme obilato je pomagao u okolnim župama. Bio je savjetnik Kustodije od 1964. do 1967. godine.

Preminuo je u Čikagu 31. srpnja 1979. u 64. godini života. Pokopan je na groblju Holy Sepulchre u Čikagu." (http://www.stjeromecroatian.org/hrv/custody)

O djelu aktivnosti Rimokatoličke crkve u zapadnoj Hercegovini tokom Drugog svjetskog rata, hrvatski borac protiv fašizma, a poslijeratni okružni tužilac u Mostaru, odnosno član Savjeta SR Bosne i Hercegovine Jure Galić, kaže:

„U ovom vremenu veliki broj ustaških dužnosnika raznih nivoa, obrazovanja i zanimanja, pa i kotarskih svećenika, obilaze sela, agituju i u tu svrhu obilato koriste mise i oltare, zatim zalaze u seoska domaćinstva i pri tome ljudima ukazuju na mesijsku i istorijsku ulogu ustaštva, Pavelića, te veličaju Hitlera i Musolinija.

Nemoguće ja da i ovom prigodom ne spomenuti bar neka imena svećenika koja su se u tome od samog početka posebno isticala, a to su: ...don Ilija Tomas, župnik iz Klepaca, fra Tugomir Soldo, župnik iz Čapljine, itd." (http://www.pobijeni.info/userfiles/JureGalicBlajburg.pdf)

A Hrvoje Klasić, docent na odelenju istorije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, između ostalog, kaže:

„Činjenice i dokumenti govore da je većina katoličkih svećenika aktivno podržavala i sudjelovala u ustaškom pokretu, a neki su i okrvavili ruke". (http://dnevno.hr/vijesti/hrvatska/115644-ubijeni-katolički-svecenici-bili-su-ustaše-koji-su-okrvavili-ruke-a-imali...)

Na istu temu Klasić dodaje: „...Ustaški režim je bio zločinački, a NDH je bila marionetska fašistička tvorevina zasnovana na rasnim zakonima. Bilo bi, stoga, dobro da katolička crkva istražuje i razdoblje NDH, kao što imaju svako pravo istraživati poslijeratne zločine. Trebali bi imati snage i s time se suočiti." (http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/grijesi-iz-proslosti)

U Čapljini, do sredine 1992. godine, ulice su se zvale: Titova, Ivana Sušca, Asima Fazlagića, Blagoja Parovića... a od tad su:

„Hrvatska vojska i HVO: BG 1: (zapad, Čapljina):
– 1. i 2. satnija
– 1 br. HVO Čapljina
– Ojačani vod „Čitluk"
– Vod policajaca (Čitluk)

– Diverzantski vod (Čitluk)
– Jedinica naoružanih mještana Počitelj
– Diverzantska grupa „Našice"
– Diverzantska grupa „Zadar"
– Postrojba HOS

1 tenk T-55; 1 Zis 76 mm, 3B-1; OMB-120 mm, VMB-82 mm, 1 AZT 40 mm, 1 PZT 20/3 mm, 3 SPG.

BG 2: (jug, Metković)
– 1. Ojačana satnija 156 br. HB
– 1. Ojačani vod 156 br. HB
– 1-2/1 br. HVO Čapljina
– Grupa HOS
– Diverzantska grupa Vukovi
– 1 ROG/156. br. HB
– Desetina pionirskog inžinjerijskog voda / 156. Br HB
– Desetina pionira 1. Pionirske satnije / 40. inžinjerske bojne
– Diverzantska grupa „Pilot"

5 tenkova T-55; 3x85 mm, 2 Zis, 3T-12, BMB-120 mm, BMB-82 mm, 1 RZT 20/1; 3xRPG-9, 2 BsT. TG 2: 4/4 br. ZNT, v.T-130 mm (Široki Brijeg), MTD, bojna „Stolac" (iz sastava 116. Brigade HV) (http://www.domovinskirat.hr/content/view), u operaciji zvanoj „Čagalj" (7. jun 1992), koju je odobrilo vrhovništvo Hrvatske na čelu sa predsjednikom i vrhovnim zapovjednikom oružanih snaga Hrvatske Tuđmanom, a kojom je operativno komandovao general-pukovnik, odnosno general zbora (Zbor tj. Korpus-veća vojna formacija sastavljena od više brigada ili divizija, broji od 20.000–30.000 vojnika) hrvatske vojske Janko Ivana Bobetko (1919), na taj način što „Operacija je počela topničkom pripremom u trajanju od 10 minuta, nakon čega je neprijatelj napadnut glavnim pravcem: iz Metkovića prema selu Klepci i Prebilovci, zatim pomoćnim pravcem iz sela Dretelj prema selu Počitelj i Hotanj, pa prema Prebilovcima.

BG-1, napadno je djelovanje počela s crte: selo Badanj – nizvodno selo Šurmanci – selo Dretelj – Čapljina, a BG-2 s crte: selo Struge – selo Čeljevo – selo Gnjilišta – Kučevo brdo". (http://www.domovinskirat.hr/content/view), što je proizvelo da se zatre sve srpsko na području Čapljine, jer u Čapljini te i sljedećih godina, ulice dobijaju sljedeće nazive: Blajburskih žrtava, Ante Starčevića, Bana Jelačića, fra Didaka Buntića, Braće Radića, Zrinjsko-Frankopanska, Kneza Domagoja, Mate Bobana, Gojka Šuška... don Ilije Tomasa. (http://www.brazda.ba/Arhiva/tabid/81/article Type/Article View/article..)

Fotografija preuzeta sa veb sajta:
http://nekretnine365.com/nekretnine-bosna/listing-kuca%Bu%2Bcentru%2B%C3...

Naziv don Ilija Tomas nosi jedna ulica uz rijeku Neretvu.

Da li je slučajno izabrana ta ulica?

Nikako slučajno, jer po prestanku lova i srpskog smaknuća ognjem i mačem, na scenu stupa iskonska, nikad utihla, pod komunizmom samo privremeno potisnuta želja da se naruga istoriji i stradanju Srba, jer pseudointelektualni talog Hrvata Čapljine (Pero Vide Marković, Krunoslav Šimuna Kordić...), na velika vrata uvodi revizionističku istoriografiju falsifikovanja skorašnje prošlosti, te u tom smislu začinjava varoš ustaškim obilježjima.

Na početku Ulice don Ilije Tomasa (nekada Ivana Sušca), sa desne strane je kuća sa okućnicom, vlasništvo srpske porodice Pudar, na koju se nastavlja zemljišni kompleks, vlasništvo Srpske pravoslavne crkve, unutar koga je i 1911. godine osvećeni parohijski hram Sv. Vaznesenja Hristovog kojeg je freskoispisao akademski slikar Branko Šotra (Završio Kraljevsku umjetničku akademiju u Beogradu), a na čijim zidovima su bile freske: Sv. Save, Sv. Simeona Mirotočivog, cara Dušana i kralja Petra I Karađorđevića (1844–1921) koji je, prema riječima čapljinskog paroha o. Rade Govedarice, bio jedan od donatora.

Uz hram Gospodnji, bio je veliki parohijski dom u kojem je bila i kancelarija za izgradnju Spomen-kosturnice sa kriptom i crkve Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima. U nastavku, porta hrama Gospodnjeg

je graničila sa „Spomen-sobom NOR-a u Čapljini" (Stara zgrada ambulante Čapljina), a na kraju ulice je bio Dom zdravlja Čapljina (otvoren 1968).

Tamo gdje je luciferov sjemenik don Ilija Tomas „propovjedao" i zapovjedao, tamo gdje su čapljinski Srbi klani i ubijani 1941. godine, tamo je početak lijeve strane ulice, a u produžetku su kuće sa okućnicama, vlasništvo srpskih porodica Tripić i Šakota, a iza dolazi omanja zgrada Komunalnog preduzeća Čapljina (osnovano 1954. godine).

Lijeva strana ulice završava se osrednjim voćnjakom, vlasništvo muslimanske porodice Kapetanović.

Suvišno je napominjati da se ulica don Ilija Tomas (nekada Ivana Sušca), na jednom kraju graniči sa ulicom Gojka Šuška (nekada Asima Fazlagića), a na drugom sa ulicom fra Didaka Buntića (nekada Peline).

Začudo, na spisku ulica u Čapljini, nema ulice Boška Bene.

A Boško Beno, sin Joze, rođen 1912. godine u selu Hotanj kod Čapljine, po rođenju bio je Čapljinac, po vjeroispovjesti rimokatolik, po opredjeljenju ustaša, a po učinjenom nitkovluku bio je krvoždni koljač.

Boška Joze Benu, za vrijeme Drugog svjetskog rata, Hitlerova Schutzstaffel jedinica (SS – zaštitni odred) je vratila sa Istočnog fronta, iz Ukrajine, u rodnu Čapljinu.

Zašto?

Zato što su Boško Beno, kao i Ivan Andrije Bunoza iz Dračeva, kao i Niko Pere Dalmatin iz Rečica, kao i ... više hiljada drugih širom BiH i Hrvatske, bili pripadnici ustaških snaga NDH u sastavu njemačkih oružanih snaga.

A Boško Beno na Istočnom frontu nije ispalio ni metka, jer taj ustaški krvolok birao nije, te je redom klao, kako bremenitu ženu, tako dijete u kolijevci, tako stare, onemoćale, bolesne, hendikepirane.

Ustaški skot, užljebljen u primitivizam i bezobziran hrvatski nacionalizam znao stati nije, tako da to čak ni nacisti nisu mogli gledati, jer nacisti iz 100-e pješadijske divizije (100. leichte infaterie Division) su bili svjedoci da su ustaše iz 369-te ojačane hrvatske pukovnije u Harkovu „obesili četiri stotine nevinih građana, zapalili nekoliko sela oko Harkova i listom likvidirali Jevreje na koje su naišli". (Politika, 29. mart 1998)

Uz rame krvnika Boška BENE stoji, ništa manje poznat, čapljinski koljački kvintet.

Ogrezli u grehu, su:

– Andrija BULJAN
– Janko Luke VEGO
– Franjo Frane VEGO
– Ahmet KAPETANOVIĆ
– Jozo STOJČIĆ.

Čapljinac je bio i „Lovrić, Vlaho, stožernik (Duži kraj Čapljine, 30.1.1914. – Zagreb?, 1948). Od prosinca 1941. radi u Promidžbenom uredu GUS-a. U

listopadu 1942. postavljen je za stožernika ustaškog Gora u Petrinji, a od rujna 1943. do svibnja 1945. stožernik je ustaškog stožera Gora – Prigorje sa sjedištem u Zagrebu.

U svibnju 1945. povlači se u Austriju i potom u Italiju, gdje živi u Rimu do ožujka 1947, kada je uhvaćen. Izručen je jugoslovenskim vlastima u kolovozu 1948. i osuđen na smrt". (http://www.scribd.com/doc/104117200/Tko-je-tko-u-NDH)

Ustaški tabornik u Čapljini Andrija Buljan, čovek-zver (M. Ručnov), u nebroj je pljačkao, silovao i klao Srbe Čapljine.

Buljan je uz Ivana Jovanovića Crnog iz Šurmanaca, bio glavni organizator i egzekutor zločina nad Prebilovčanima u Šurmancima, avgusta 1941. godine.

„Vego Franjo – Frane, student, ustaški logornik u Čapljini i u ustaškom pokretu od 1938. godine, ustaški satnik. Odgovoran je za masovne zločine neverovatne ostrvljenosti nad Srbima čapljinskog kraja. (M. Konjhodžić, ibid, str. 293) U Jasenovcu je početkom leta 1942. kao natporučnik komandovao bojnom i učestvovao u Luburićevoj akciji 'čišćenja' Prosara (Ljubo Miloš, ibid)." (Marko Ručnov, *Zašto Jasenovac*, Beograd, 2001, str. 640)

„Vego Janko Lukin, zamenik ust. tabornika u Čapljini. Odlukom DKJ (Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovi pomagača Jugoslavije – S.Z.) proglašen je ratnim zločincem (F. br 23813 Dos. br. 4378)." (Marko Ručnov, *Zašto Jasenovac*, Separat N'1, Beograd, 2004, str. 827)

Interesantno je da koljač, ustaša Ahmet Kapetanović zvani Softo, iz Počitelja kod Čapljine, inače novinar po zanimanju, prvobitno se deklariše kao komunista, i da kao takav biva kraći vremenski period u zatvoru kod ustaša, ali veoma brzo mjenja ideologiju, te zakratko postaje ozloglašeni koljač, što mu i donosi čin ustaškog natporučnika, a sredinom 1942. godine, dolazi i na čelo ustaškog Logora III – Ciglane u Jasenovcu.

Ustašu Ahmeta Kapetanovića iz Čapljine (Počitelj), je Zemaljska komisija za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njihovih pomagača Hrvatske, proglasila za ratnog zločinca. (Marko Ručnov, *Zašto Jasenovac*, Beograd, 2001, str. 372)

Student medicine Jozo Stojčić, rođen 1920. godine u Domanovićima kod Čapljine, koljač, natporučnik ustaške vojske NDH, jedno vreme komandant ustaškog Logora V – Stara Gradiška u Jasenovcu.

Danon Jakob (1918), Jevrej iz Zavidovića, koji je u logoru Jasenovac bio u periodu 1941–1945, za Jozu Stojčića kaže: „...bio je batinaš, strijeljac po logoru i koljač". (http://elmundosefard.wikidot.com/zapisnik-od-26-maja-1945-sacinjen-u-zemaljskoj-komisiji-za...)

Ustaškog koljača Jozu Stojčića iz Domanovića kod Čapljine, je Zemaljska komisija za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njihovih pomagača Hrvatske, proglasila za ratnog zločinca. (Marko Ručnov, *Zašto Jasenovac*, Beograd, 2001, str. 582)

Napomene radi da kažem, da je predsjednik Zemaljske komisije za utvrđivanje ratnih zločina okupatora i njihovih pomagača Hrvatske, bio dr Vjenceslav Celigaj, a sekretar dr Ante Stokić.

Ako se zna da je santimetrima mjerljiv (160) a zločinom nemjerljiv naš komšija iz Ljubuškog, ovejani krvolok i zločinac, ustaški pukovnik i domobranski general Vjekoslav Luburić, sin Ljubomira i majke Marije r. Soldo, zvani Maks (Humac kod Ljubuškog, 1914. – Karkagente kod Valensije – Španija, 1969; U Španiji Luburić se zvao Visente Peres) u kompleksu ustaških koncentracionih logora Jasenovac, dodjeljivao činove ustašama po principu: Hiljadu zaklanih Srba = dobijaš čin, strah me i da pomislim, a ne da napišem, koliko su hiljada ili desetina hiljada nevinih Srba zaklali ustaški zločinci iz Čapljine: Franjo Franje VEGO, Janko Luke VEGO, Ahmet KAPETANOVIĆ i Jozo STOJČIĆ.

O ustaškim koljačima iz Čapljine, kazivao je i general JNA (Jugoslovenska narodna armija) Radojica Nenezić:

„Gledao sam ustaše iz Širokog Brijega i Čapljine, odakle su najžešći koljači, pa to su zvjeri." (Duga, 1606/95)

Koliko je u Čapljini bio krvoločan komšijski, ustaški nož, govori činjenica da je u čapljinskom selu Loznica, ljeta 1941. godine, sve živo poklano ili pobijeno u porodicama:

– Stojana Dragićevića
– Spasoja Zurovca
– Šćepana Pokrajčića
– Manojla Puhala
– Milosava Puhala
– Nike Puhala
– Spase Puhala
– Ilije Čekrlije.

A nisu rijetke porodice u kojima je ostala samo po jedna muška glava. Tako, u porodici Milana Puhala, ostao je samo sin Mladen (1931). Poslije zlokobnog ljeta 1941. godine, Mladen je ostao bez oca Milana (1887), majke Vide (1887) i braće Nikole (1904), Spasoja (1906), Manojla (1909), Triše (1921) i Anđelka (1923), jer nevaljale komšije Hrvati, ustaše, 11. avgusta 1941. godine, žive su ih pobacali u jamu u Bivolju Brdu kod Čapljine.

Mladen Milana Puhalo iz Loznice, upokojio se u Gospodu 1986. godine. Po saznanju za njegovo okončanje ovozemaljskog života, posto nije imao ni rod ni porod, a nije bio ženjen, izjave saučešća stizale su ne na kućnu adresu, jer kuća je bila prazna, izjave saučešća stizale su na adresu radne organizacije „Hepok", OOUR Plantaže Čapljina, u kojoj je Mladen radio u svojstvu dipl. inž. agronomije.

Savo Spase Burlica (1931) je jedini preživjeli član njegove porodice, jer 11. avgusta 1941. godine, oca Spasu (1891) gnjilištanske ustaše živa bacaju u

jamu u Bivolju Brdu, dok majku Božicu (1901), brata Nikolu (1924) i sestre Maru (1920), Jovanku (1938) i Savu (1941) ubijaju ustaše u Jasenovcu...

Gnjezdo ustaških demona – Čapljina, je mjesto gdje su ubijani ne samo Srbi, nego i srpska sela. Prebilovci, Klepca i Loznica su tri međusobno povezana srpska sela sa lijeve obale rijeke Neretve, sela u kojima je tokom Drugog svjetskog rata „cvilila srpska duša". (A. Šantić)

Srazmjerno broju stanovnika, najgore je stradalo selo Loznica, koje se kao naseljeno mjesto pominje još 1189. godine u darovnici humskog kneza Miroslava, i samim tim Loznica je starija od Čapljine (1632) „samo" 443. godine.

Atar lozničkі, do 1941. godine, dijelilo je 14 pravoslavnih i 7 katoličkih porodica. Od pravoslavnih, tu su živjele porodice: Burlica, Dragićević, Zurovac, Pokrajčić, Puhalo, Stević, Čekrlija, a od katoličkih Matić i Tomić.

Tokom Drugog svjetskog rata, komšijski, ustaški nož, sveo je selo na puko ime, na toponim, tako da danas imena ima, ali sela nema, jer ustaški nož Loznicu je preselio u sjećanje.

Loznica – popaljena i razrušena sredinom juna 1992.
(Fotografisano 2007. – S.Z.)
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

Loznica /Kuća Zurovaca 2/ – Popaljena i razrušena sredinom juna 1992. (foto. 2007.– S.Z.)
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

Na, 27.6.1951. godine podignutom spomen-obilježju u Klepcima, koje se nalazilo u centru sela, a koje su 7. juna 1992. minirali i sa zemljom sravnili nevaljali Hrvati iz Gnjilišta, Čeljeva, Višića i Čapljine, bilo je imenom i prezimenom zapisano da su tokom Drugog svjetskog rata, čapljinske ustaše zaklale, u jamu bacile ili deportovale 234 Srba, od toga iz Klepaca 134, Loznice 80 i Gnjilišta 20.

Dom kulture Klepca – popaljen i razrušen u junu 1992. (foto. 2007. – S.Z.)
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

U ustašku fabriku smrti, u sistem koncentracionih logora u Jasenovcu, sa područja opštine Čapljina odvedeno je 118 Srba, a od toga broja 54 su bila djeca, sljedeće starosne dobi:

1) Ljubica Alekse Giga (15) iz Klepaca
2) Neđa Đoke Zurovac (14) iz Loznice
3) Radoslav Mihe Marušić (14) iz Klepaca
4) Zdravko Nikole Draško (14) iz Tasovčića
5) Persa Rade Čavaljuga (13) iz Gnjilišta
6) Jovanka Mihe Tripić (13) iz Klepaca
7) Olga Stojana Čavaljuga (13) iz Gnjilišta
8) Borka Milana Pokrajčić (12) iz Loznice
9) Olga Šćepana Pokrajčić (12) iz Loznice
10) Kosa Stojana Čavaljuga (11) iz Gnjilišta
11) Zora Petka Bulut (11) iz Prebilovaca
12) Jevra Milana Pokrajčić (10) iz Loznice
13) Javorka Mihajla Tripić (10) iz Klepaca
14) Mara Stojana Čavaljuga (9) iz Gnjilišta
15) Soka Spasoja Toholj (9) iz Klepaca

16) Stoja Aćima Pokrajčić (9) iz Loznice
17) Javorka Stojana Dragićević (9) iz Klepaca
18) Danica Đure Mandrapa (9) iz Klepaca
19) Desa Nike Puhalo (8) iz Loznice
20) Danica Milosava Puhalo (8) iz Loznice
21) Slavko Spase Puhalo (7) iz Loznice
22) Zdravka Spasoja Toholj (7) iz Klepaca
23) Jelka Milana Pokrajčić (7) iz Loznice
24) Branislav Danila Čavaljuga (7) iz Gnjilišta
25) Marko Milana Pokrajčić (7) iz Loznice
26) Milovan Šćepana Pokrajčić (6) iz Loznice
27) Jovanka Spase Burlica (6) iz Loznice
28) Dušan Spasoja Zurovac (6) iz Loznice
29) Sena Sime Pjaca (6) iz Lokava
30) Jovo Milosava Puhalo (6) iz Loznice
31) Danilo Spase Puhalo (5) iz Loznice
32) Danica Spase Puhalo (5) iz Loznice
33) Milan Ilije Čekrlija (5) iz Loznice
34) Sofija Aćima Pokrajčić (5) iz Loznice
35) Jovo Milana Pokrajčić (5) iz Loznice
36) Milenko Jovice Dragićević (5) iz Klepaca
37) Mladenka Đure Mandrapa (5) iz Klepaca
38) Mladenka Nike Puhalo (5) iz Loznice
39) Budimir Stojana Dragićević (5) iz Klepaca
40) Nikola Šćepana Pokrajčić (4) iz Loznice
41) Danilo Spasoja Puhalo (4) iz Loznice
42) Zdravka Jovice Dragićević (4) iz Klepaca
43) Slavka Spase Puhalo (4) iz Loznice
44) Manojlo Manojla Puhalo (3) iz Loznice
45) Sava Spase Burlica (3) iz Loznice
46) Mara Milosava Puhalo (3) iz Loznice
47) Sreten Stojana Čavaljuga (3) iz Gnjilišta
48) Vasilija Jovice Dragićević (3) iz Klepaca
49) Milenka Ilije Čekrlija (2) iz Klepaca
50) Ilinka Pokrajčić (2) iz Loznice
51) Mara Ćorluka (2) iz Gnjilišta
52) Branislav Danila Ćorluka (2) iz Gnjilišta
53) Nepoznatog imena kći (1) Jove Dragićevića iz Klepaca
54) Jovica Milorada Dragićević (1) iz Klepaca

Iz priloženog spiska je vidljivo da je ubijeno 35 djevojčica i 19 dječaka, prosječne starosne dobi od 6 do 9 godina.

U Jasenovcu, bjeg čovjeka od čovjeka, svojim kostima zapisaše kako oni koji su tek kročili na životnu scenu, tako i oni koji su ih iznjedrili.

Ustaški krvolok, kamom se potpisa nad životima sljedećih Srba iz Čapljine:

1) Vidoje Spasoja Banđur (1896)
2) Risto Sime Barzut (1886)
3) Đurđa Dušana Brstina (1905)
4) Sava Ćetka Brstina (1880)
5) Šćepan Luke Brstina (1914)
6) Jovo Trifka Brstina (1915)
7) Sava (ž. Luke) Brstina (1884)
8) Dušan Luke Bukvić (1912)
9) Anđa Jove Bulut (1904)
10) Božica (ž. Spase) Burlica (1901)
11) Mara Spase Burlica (1923)
12) Nikola Spase Burlica (1924)
13) Cvijeta (ž. Boška) Burlica (1869)
14) Stojka (ž. Alekse) Giga (1900)
15) Vaso Alekse Giga (1920)
16) Mara (ž. Lazara) Gačić (1872)
17) Božica Aćima Gačić (1887)
18) Mara Jove Dragićević (1925)
19) Zorka Jove Dragićević (1912)
20) Sofija Luke Dragićević (1910)
21) Božica Mitra Đurasović (1865)
22) Todor Vasa Elezović (1905)
23) Bogdan Vasa Elezović (1907)
24) Danica Ilije Zurovac (1884)
25) Sava Nikole Zurovac (1870)
26) Bosa Spasoja Zurovac (1923)
27) Kosa Spasoja Zurovac (1921)
28) Đurđa (ž. Đoke) Zurovac (1889)
29) Đurđa (ž. Vase) Zurovac (1880)
30) Sava (ž. Lake) Zurovac (1878)
31) Nasta Ilije Likić (1898)
32) Vukašin (Mandrapa)
33) Jelka Đure Mandrapa (1926)
34) Spaso Jove Mandrapa (1901)
35) Darinka (ž. Mihe) Marušić (1889)
36) Dosta Steve Medan (1927)
37) Ljubica Steve Medan (1925)
38) Milka (ž. Stevana) Medan (1885)

39) Sava Koje Mihić (1924)
40) Mihajlo Ilije Mrkić (1904)
41) Sofija (ž. Sime) Pjaca (1907)
42) Ilinka (ž. Jove) Pokrajčić (1874)
43) Spasenija Milana Pokrajčić (1927)
44) Joka Pokrajčić (1907)
45) Jovanka Riste Pokrajčić (1903)
46) Mara Pere Pucar (1909)
47) Anđa (ž. Milosava) Puhalo (1889)
48) Anđa Milana Puhalo (1906)
49) Vida (ž. Milana) Puhalo (1889)
50) Milica (ž. Nike) Puhalo (1909)
51) Joka (ž. Spase) Puhalo (1910)
52) Ilinka (ž. Manojla) Puhalo (1913)
53) Mara (ž. Vojina) Puhalo (1891)
54) Spasoje Novice Tanasilović (1917)
55) Ljuba Spasoja Toholj (1927)
56) Danica Danila Ćorluka (1923)
57) Aleksa Luke Ćorluka (1902)
58) Stana Lazara Ćorluka (1895)
59) Danica (ž. Stojana) Čavaljuga (1909)
60) Danica Danila Čavaljuga (1923)
61) Stana Lazara Čavaljuga (1895)
62) Gosa (ž. Rinde) Čikara
63) Sava (ž. Nikole) Čekrlija (1883)
64) Zora (ž. Ilije) Čekrlija (1916).

Krajem 1942 godine, uhapšen je i odveden u Logor III – Ciglane u Jasenovcu, i starac Vukašin Mandrapa iz Klepaca kod Čapljine.

Blagodareći Svedržitelju, Stvoritelju i Promislitelju, Gospodu našem, otpust iz mrtvih, otpust iz pakla jasenovačkog dobi i nosilac diplome (1926) Medicinskog fakulteta Univerziteta Beč, specijalista neuropsihijatrije (1934), Klinike za duševne bolesti u Beogradu, zatočenik ustaške fabrike smrti – logora Jasenovac (1942/43), prof. dr Nedo Zec (1899–1971), koji kao neugasli podsjetnik, svjedoči o nadljudskom ponašanju, o mučeničkoj smrti starca Vukašina Mandrape iz Klepaca kod Čapljine.

Januara 1943. godine, Luburićev zamenik Ivica Matković je naredio da se formira „lekarska komisija" koja će sistematski pregledati određen broj jasenovačkih koljača i da se ustanovi njihovo zdravstveno stanje. Mnogi od njih su već bili smešteni u Zavodu za umobolne u Stenjevcu u Zagrebu.

Komisijom je „predsedavao" poručnik Mihovil Prpić, a stručni deo su sačinjavali logoraši dr Nedeljko Nedo Zec i dr Nikola Nikolić.

Uoči samog početka rada ove „komisije", po dr Zeca je došao jedan čarkar i naredio mu da sa njim pođe do zastavnika Zile Friganovića koji ga čeka u svojoj sobi. Ovaj poziv jednog od najsvirepijih jasenovačkih krvoloka mogao je da znači samo najgore za dr Zeca. Međutim, dr Nedo Zec je prisustvovao, kao skamenjeni slušalac, jednoj od najčudovišnijih ispovesti ovog nesmiljenog koljača.

Dočekao ga je zavaljen u fotelju, razdrljen, razbarušene kose, sa zakrvavljenim očima i pijano-napregnutim izrazom lica.

– Znaš li ti, doktore, zašto sam te zovnuo večeras ovdje? Razumije se da ne znaš. Ali ne boj se, neću te zaklati. Večeras ja imam drugi posao s tobom. Ti mi moraš obećati da ćes mi pomoći.

„Nikako se nisam mogao snaći i zamisliti šta ovaj koljač sa mnom namjerava. Tupo sam odgovorio:

– Što mognem učinit ću.

Nalio je čašu rakije i odmah je iskapio, ponovo je napunio, a tada meni doturio bocu i naredio da i ja sebi napunim čašu. Iskapivši i drugu čašu, spusti je na sto i poče se njome igrati.

– Elem, doktore, sad smo ovdje nas dvojica sami. I ako itko ista od ovog što ćemo razgovarati sazna, ti znaš šta te čeka.

Zastao je i ponovo upiljio pogled u mene. A zatim je isprekidano i neujednačeno nastavio:

– Ti znaš vrlo dobro tko sam ja. Ti si stari logoraš i ti znaš sve, pa ćemo stoga igrati otvorenih karata. Eto ja, Zile, najkrvaviji ustaša u Jasenovcu, koji je poklao desetine hiljada logoraša i najviše zadovoljstvo doživio u tom klanju, eto, taj Zile je sada postao poslednja pačvara zbog tamo nekakvog starog smrdljivog seljačine Vukašina (*Mandrape – prim. M.R.*) iz Klepaca.

Ponovo je zastao, ispio čašu rakije, pa nastavio:

– Ti se sjećaš kada je u kolovozu bio veliki nastup u logoru i kada je Jere Maričić poslao 3.000 ljudi u Gradini na klanje. Tada smo se Pero Brzica, Zrinušić, Šipka i ja opkladili tko će te noći zaklati najviše logoraša. Otpočelo je klanje, i ja sam već bio poslije jednog sata po broju zaklanih daleko izmakao ispred ostalih.

– Obuzeo me te večeri neki neobičan zanos, činilo mi de da sam na devetom nebu, nikad u životu nisam osjetio takvo blaženstvo i već poslije nekoliko sati zaklao sam 1.100 ljudi, dok su ostali jedva stigli da zakolju 300 do 400.

– I tada, dok sam bio u najvećem zanosu, slučajno sam bacio pogled u stranu i tu ugledao jednog postarijeg seljaka, koji s nekim neshvatljivim mirom stoji i spokojno gleda kako koljem žrtve i kako se one u najvećim mukama preturaju. Taj njegov pogled nekako me presjekao, učinilo mi se kao da sam se iz onog najvišeg zanosa najednom skamenio i jedno vrijeme nisam mogao da se maknem.

– A zatim sam otišao do tog seljaka i od njega saznao da je on neki Vukašin iz sela Klepci kod Čapljine, kome su u kući sve poubijali, a njega s nekih šumskih radova poslali u Jasenovac. On je sve to govorio s nekim nedokučivim mirom koji je mene teže pogađao nego sva stravična kuknjava oko nas.

– Gledajući i slušajući ovog starca, u meni se najednom razbuktala želja da mu razbijem mir i spokojstvo najsvirepijim mučenjima i da u njegovim mukama i stravičnim koprcanjima povratim svoj zanos i blaženstvo uživanja u bolu.

– Izdvojio sam ga i posadio na jedan panj. Naredio sam mu da vikne: 'Živio Ante Pavelić', ili ako to ne kaže da ću mu odsjeći uho. Vukašin je šutio.

– Otkinuo sam mu uho. On nije rekao ni riječi. Ponovo sam mu rekao da viče: 'Živio Ante Pavelić', ili ću mu otkinuti i drugo uho. On je i dalje šutio.

– Otkinuo sam mu i drugo uho.

– Viči: 'Živio Ante Pavelić', ili ću ti otkinuti nos... A kada sam mu četvrti put zapovjedio da uzvikne 'Živio Ante Pavelić', i zaprijetio da ću mu nožem izvaditi srce iz grudi, on me je pogledao i, uperivši pogled nekako kroz mene i preko mene u neizmjernost, polako i razgovjetno mi je dobacio:

'Radi ti, dijete, svoj posao!'

– Poslije svega, ova njegova posljednja riječ me izbezumila, skočio sam na njega, iskopao mu oči, isjekao srce, preklao grlo od uha do uha i nogama ga sjurio u jamu.

– Ali, tada je u meni nešto prepuklo i te noći nisam više mogao da koljem. Pero Brzica je pobjedio jer je zaklao 1.350 logoraša i ja sam mu bez riječi platio opkladu. Od te noći više nemam mira.

– Kadgod u mučenju i klanju pokušavam ponovo da doživim onaj posebni zanos i zadovoljstvo, uvijek me iznenada prostrijeli Vukašinov pogled i tada malaksam, bacim nož i ne mogu više da koljem. Počinjem sve više da pijem, ali mi to pomaže samo na trenutak. U piću, naročito predveče, često me iznenada trgne glas: 'Radi ti, dijete, svoj posao!'

– I tada, izbezumljen, moram da tumaram okolo, da začepim uha, udaram se u glavu, da vičem, da lomim sve oko sebe i bjesomučno napadam na koga stignem.

– Noću nemam nigdje mira, svaki čas se trzam iz sna i tada najednom u mraku ugledam prodorni Vukašinov pogled i čujem ono stravično: 'Radi ti, dijete, svoj posao!'

– I eto, sad sam postao posljednja crkotina i ničim više ne mogu sebi da pomognem.

Poslije ove čudovišne ispovjesti, Zile je najednom umukao, unezvjereno se zagledao negde u daljinu, sav se ukočio i tako jedno vrijeme ostao kao neka skamenjena figura. A zatim su mu se počeli nepravilno trzati mišići na licu, očima je počeo da sijeva okolo, stezao je šake i zarivao nokte sebi u dlanove, počeo je nepravilno da diše i da se bespomoćno vrti na mjestu.

I tada, odjednom, provalilo je iz njega neko čudovišno jecanje i plač, s animalnim ridanjem.

Neočekivano, u jednom trenutku, naglo je ustao iz fotelje, sručio se na kolje-na ispred mene, u jednom mahu uhvatio moju ruku i počeo da je ljubi.

Ovim neočekivanim obrtom bio sam potpuno zbunjen i tek poslije prvog zaprepašćenja mogao sam kroz njegovo ridanje i čudne animalne zvukove da razaberem kako govori:

– Doktore, ko boga te molim, pomozi mi.

– Ja znam da sam kukavica i ne mogu sam sebi ove muke prekratiti jednim hicem iz revolvera.

– Ni klanje, ni mučenje, ni najsvirepija zlostavljanja logoraša mi ne pomažu, ne pomaže mi više ni ispovjest, ni molitva logorskog fratra Brekala, ne pomaže mi ni razvrat sa ženama, ni piće, ni orgijanje do besvjesti, ništa mi više ne pomaže. A sutra sam određen na liječnički pregled u 'komisiji'.

– Doktore, preklinjem te, pošalji me negdje na odmor, u neku banju, da se tamo pokušam primiriti. Molim te, doktore, hoćeš li mi to učiniti? Obećaj mi! To mi je jedini spas.

– Milost, milost mi učini!

Činilo mi se kao da sam zanijemio. Navala neočekivanih utisaka u jednom neobičnom, napetom emocionalnom stanju, a uz to ukorijenjen logorski stav prema svim koljačima, čudovišna ispovjest ovog najsvirepijeg između njih – sve se to u meni uskomešalo do bijelog usijanja, tako da mi se remetio tok logičnog razmišljanja i počelo se i meni vrtjeti u glavi.

Ali, kada mi je Zile počeo ljubiti ruku, odjednom mi se učini kao da me dodirnula neka ljigava neman. Mahinalno sam trgao ruku, u meni se sve uskovitlalo, skočio sam sa stolice i poslije njegovih poslijednjih riječi gotovo izbezumljen procjedio sam nekim dalekim tuđim glasom:

– Dobro, predložit ću da te pošalju u Lipik.

Poslije ovog histeričnog plača, Zile se smirio, pridigao se, prošetao još nekoliko puta po sobi, i tada stao pred mene i mrko mi dobacio:

– Sad znaš sve, možeš ići!

Kad sam izašao napolje, osjetio sam kao da se budim iz nekog nesnosnog košmara i pokušao sam se osvježiti udišući punim plućima okrepljujuću hladnoću zimske večeri. Te noći, u kojoj nisam mogao spavati, pred očima mi je neprekidno lebdio svijetli lik Vukašina iz Klepaca i klupče jada i bijede koje se zvalo Zile..." (Marko Ručnov, *Zašto Jasenovac*, Beograd, 2001, str. 97, 98, 99, 100)

Početkom avgusta 1991. godine, u porti manastira Svete Blagovesti u Žitomisliću, omanjoj grupi od 5–6 Srba iz Čapljine, među kojima sam bio i ja, Njegova Svetost patrijarh srpski (1990–2009) g. Pavle (mirski Gojko Stevana Stojčević,1914–2009), je raščlanjivao aktuelni trenutak krstonosnog roda pravoslavnog.

Veliki duhovnik besjedi nam „da je Gospod svojim pratiocima dao u obavezu da budu kvasac u testu sveta, svetlo u mraku života, so zemlje nezasoljene, mir u ratu, ljubav u mržnji, uteha u bolu", odnosna da „Verujući hrišćani veru ne skrnave i ne svode na poreklo, nego snagom neistrošene ljubavi, vere i nade, snagom bogoplamenosti, otvorena srca, kao dobrotelji kleče i uznose molitvenja ka

Svetoj Trojici, ka Ocu, Sinu i Svetom Duhu... za verujućeg hrišćanina časni krst ja osnovni znak i putokaz, tako što vertikala pokazuje ljubav prema Gospodu, a horizontala prema drugom čovjeku". A dotičući se stradanja Srpske pravoslavne crkve i srpskog naroda tokom Drugog svjetskog rata, govori o Jasenovcu, Jadovnu, Glini, Gospiću, Drakuliću, Šargovcu, Motikama, Prebilovcima... pomenu i mučeničko stradanje za vjeru pravoslavnu i krst časni, starca Vukašina Mandrape iz Klepaca, za koga reče da je potvrdio riječi Svetog Vasilija Velikog: „Ti učini mjesto poznatim, a ne mjesto tebe".

Ustaški zlotvori zaklali su starca Vukašina, ali nisu mogli zaklati istinu o njemu, te je po odluci Svetog arhijerejskog sabora Srpske pravoslavne crkve iz 1998. godine, ime starca Vukašina iz Klepaca, kao ispovjednika, našlo svoje mjesto u Imenoslovu svetih Srpske pravoslavne crkve (SPC).

Odlukom Svetog arhijerejskog sabora SPC iz 2000. godine, izvršeno je posvećivanje starca Vukašina Mandrapa iz Klepaca kod Čapljine, i njegovo ime, kao mučenika, unjeto je u Diptih Sveti Srpske pravoslavne crkve.[2]

Svetog Novomučenika, Hristova Svjedoka (mučenik, na grčkom džarti – znači svjedok) Vukašina, cjelokupan blagočestivi pravoslavni narod srpski poštuje, a istinu o njemu i vjeru u njega, nosi i pronosi.

U Bogoslužbenom kalendaru Srpske pravoslavne crkve, datum liturgijskog pomena i praznovanja Svetog Novomučenika Vukašina, je – 29. maj.

Freska starca Vukašina postoji u manastiru Sv. Arhanđela Gavrila u Zemunu, skitu Jovan-do, metohu manastira Ostrog kraj Nikšića, lik mu je naslikan i među Svetiteljima Eparhije zahumsko-hercegovačke, koja je urađena za proslavu njene 780-godišnjice. (Novi sveštenomučenici i mučenici Pravoslavne crkve prosijavši u pravoslavnom srpskom narodu, Cetinje, 2000, str. 61)

Blagodareći punoći i snazi vjere u Hristu, to vjerne sluge Gospodnje Gojko Tatić i Jovo Radić iz Pridvoraca kod Nevesinja, priložiše zemljište na kojem je, po projektu koji je sačinio prof. dr Predrag Ristić, u periodu: maj 2006. – maj 2010, izgrađen hram Svetog mučenika Vukašina Klepečkog i Jasenovačkog, kojeg je freskoispisao akademski slikar iz Bileće, Drago Vučić.

Inače, novoizgrađeni hram u nevesinjskim Pridvorcima je „prvi hram Srpske pravoslavne crkve (SPC) koji je posvećen Svetom mučeniku Vukašinu". (http://frontal.ts.s82220.gridserver.com/cyrl/?page=2&kat=1&vijest=30305)

2 Srpska pravoslavna crkva (SPC) različito tituliše svetitelje. Mučenici su svetitelji, koji su postradali za vjeru a nisu bili u sveštеničkom činu. Sveštenomučenici su svetitelji koji su postradali za vjeru, a koji su bili u sveštеničkom činu. Prepodobni su oni svetitelji koji spadaju u grupu kaluđera. Velikomučenici su svetitelji koji su bili izloženi stravičnim mukama, ali se nisu odrekli Hrista.

Tropar Sv. Novomučeniku Vukašinu Jasenovačkom, glas 8:
Vukašine Hercegovče,
Novi Srpski Strastoteriče,
Hrista radi Ti postrada
u logoru Jasenovac.
Kada Te mučitelj nožem klaše,
Ti njemu krotko govoraše:
„Samo ti, dete, radi svoj posao",
jer nama je Hristos život večni dao.
Njega moli, Mučenice, kao Spasa sviju,
da spase i rod naš Pravoslavni.
(Novi sveštenomučenici i mučenici Pravoslavne crkve prosijavši u pravoslavnom srpskom narodu, Cetinje, 2000, str. 63)

Ne želeći da uruše kontinuitet, ni istorije, ni ideologije, u Čapljini su nakon 50 godina ponovo ubijali jedne te iste ljude, samo zato što su Srbi.

Naime, juna 1992. godine, nevaljali čapljinski Hrvati su minirali i sa zemljom sravnili nedovršenu, do pola izgrađenu Spomen-kosturnicu sa kriptom i crkvom Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima, u kojoj su bili pohranjeni zemni ostaci Srba koji su ubijeni prije pet decenija, tj. 1941. godine.

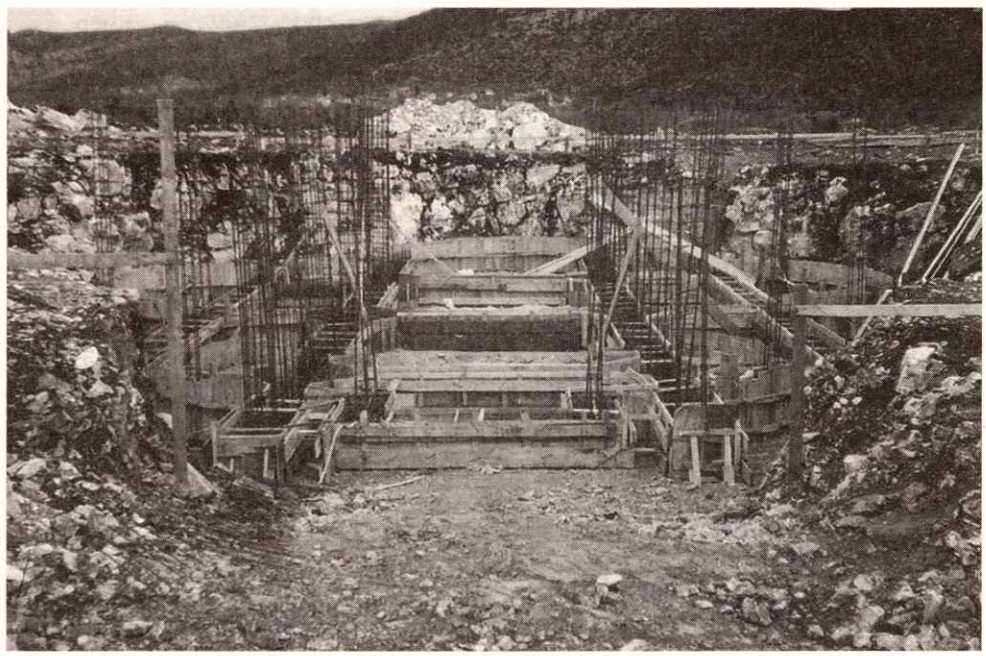

Temelji Spomen-crkve, 1991.
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913 KKK

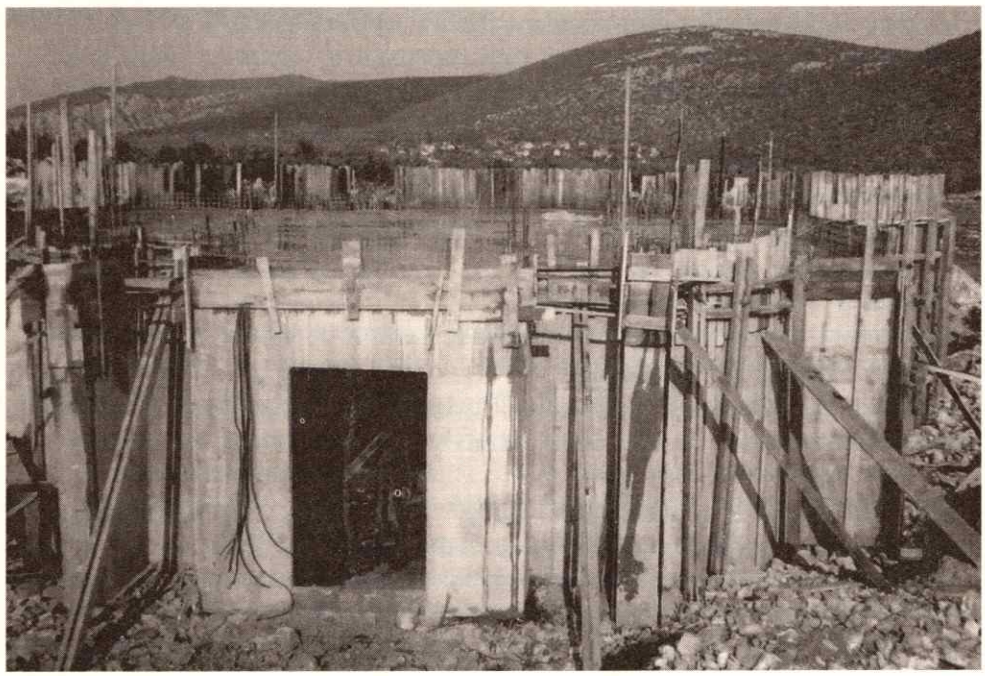

Kripta
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

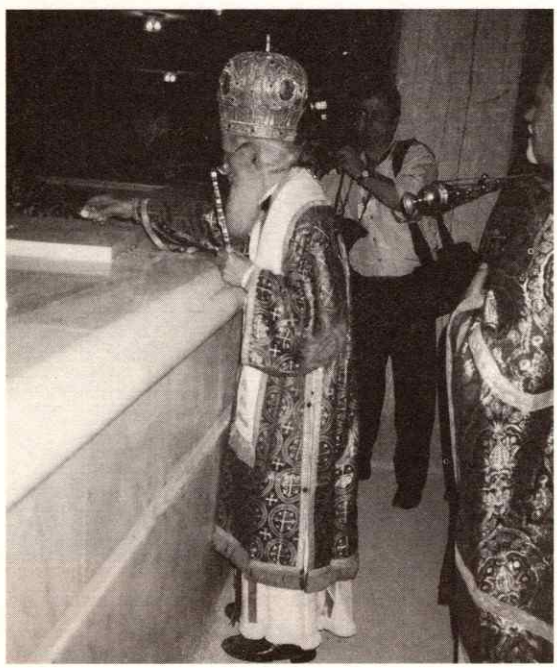

Svještanje ćivota (Njegova Svetost patrijarh srpski g. Pavle, 4.8.1991. – S.Z.)
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

Spomen-hram Sabor Srpskih svetitelja i prebilovačkih mučenika, Prebilovci (Maketa – S.Z.)
Galrija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

Spomen-kosturnica i crkva rađene su po projektu koji je sačinio arhitekta Goran Dugandžija iz Beograda, a kojim je osnova hrama projektovana u srpsko-vizantijskom stilu u obliku krsta (Hristov simvol), a na hramu su bile predviđene tri kupole sa krstom, koje su simbol Tri Lica Presvete Trojice.

A ono što je 1990. godine projektovao arhitekta Dugandžija iz Beograda, odnosno 1991/92. gradio dipl. ing Đoko Komad, to je juna 1992. godine, pripadnik HVO, arhitekta Zdenko Ilije Vego (20.12.1959) iz Čapljine, razgrađivao.

Zdenko Ilije Vego (1959)
Fotografija preuzeta sa veb sajta http://www.facebook.com/photo.php?fbid=1528063315702&set=o.38632156428&pid=1..

Dana 8. juna 1992. godine, u kripti hrama u Prebilovcima, sjedi Zdenko Ilije Vego iz Čapljine, član OO (Opštinskog odbora) HDZ Čapljina, koji je do 1992. godine u evidenciji Opštinskog sekretarijata za Narodnu odbranu Čaplji-na, vođen kao rezervni vodnik JNA, a početkom 1992. godine postavljen je za pomoćnika načelnika štaba Prve hercegovačke brigade HVO HZ Herceg-Bo-sne. (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/NE-KIRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/69.pdf)

Ruševine Spomen-crkve u Prebilovcima
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

Rušenjem hramova Srpske pravoslavne crkve, rušenjem bogomolja koje nisu ništa drugo do „parče neba na zemlji" (Sveti Justin Novi – Ćelijski), ništa drugo do staništa Stvoritelja i Promislitelja, rušenjem tih svetinja nevaljali Hrvati iz Čapljine, kojima ništa nije sveto, žele i dokazuju da zlo nema pre-preka u već dokazanom istorijsko-cikličkom kolu mržnje, masakra, pogroma, etničkog čišćenja, genocida, kroz što su prošli i prolaze Srbi, ne samo Čapljine.

U Čapljini, ljeta 1941. godine, zlotvori su pobacali u jame, škrape i vrta-če, odnosno poklali i poubijali naše najmilije, a poslije dvadeset godina, lje-ta 1960/61. godine, kada je vršeno betoniranje jama u Šurmancima i Bivolju Brdu, ovi isti ljudi su po drugi put ubijeni, a poslije pedeset godina, ljeta 1992. godine, crni naraštaj se plaši sjene mrtvih Srba, te stoga jedne te iste ljude po treći put ubijaju i tako sebe na vječni, istorijski, neljudski stub srama pribijaju, a trebali bi znati da:

„Ako neko razara hram Božiji, razoriće njega Bog..." (1 Kor 3,17)

Tragovi zločina
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/useir/1974913

Zbog toga što je Spomen-kosturnica građena od debelog armiranog betona, prva dva puta nisu uspeli sasvim da je sruše, a treći put, im je pošlo za rukom, sa tzv. bombom „krmačom" od 1.800 kilograma eksploziva i sa većom količinom eksploziva koji su postavili okolo crkve. Aktiviranje eksplozije izvršeno je daljinskim upravljačem. Poslije izvedene eksplozije, posebna ekipa stručnjaka „Jadran-transa" iz Splita sa 4 kamiona-kipera marke „Raba", utovarivačem „ULT" i bagerom sa metalnom kuglom teškom oko 1.500 kilograma, uklonila je ostatke i poravnala teren. Ovaj posao su radili tri dana.

Radnici su bili uniformisani u šarene maskirne uniforme, a po dolasku su bili smešteni u kući Tabaković Seada, a posle toga su stanovali kod Ćemeraš Vinka.

Za to vreme, hrvatske vojne vlasti su zabranile svaki pristup Prebilovcima. (http://soc.culture.yugoslavia.narkive.com/bZyzvCCn/evo-jos-...)

Želeći da „neutralizuju" svoje tragove u zločinu u Prebilovcima, to učinioci zločina odlučuju da ukradu korpus delikti (lat. corpus delicti), tj. ostatke od bombe „krmače", jer „...nedavno su u toku dana odneseni ostaci dvije velike bombe iz centra Prebilovaca, koje su bile dokaz kako su kosti uništavane". (http://www.trebinjedanas.com/nade/4832)

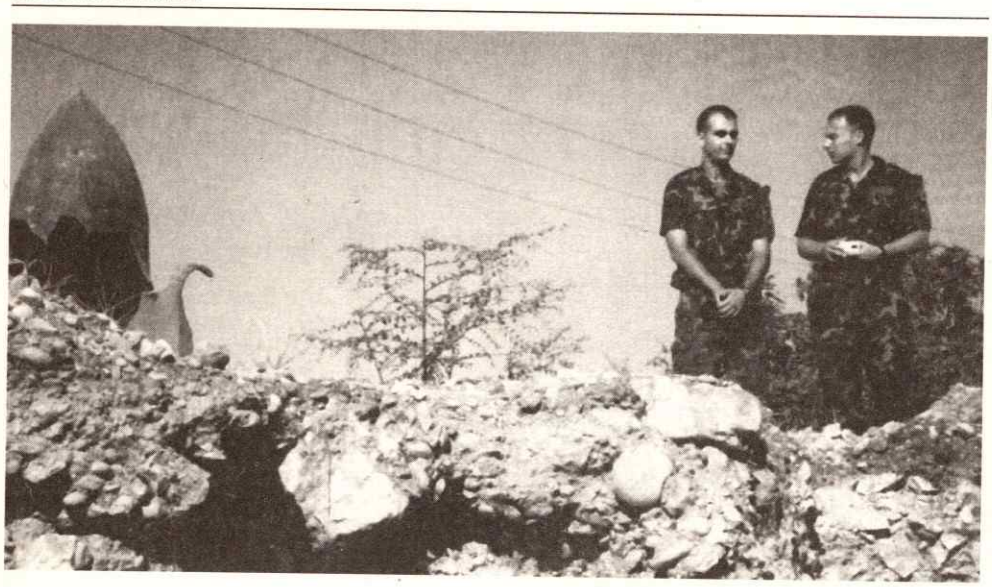

Na fotografiji su ostaci bombe „krmače" u Prebilovcima, desno su pripadnici španskih mirovnih snaga – S.Z.)
http://www.facbook/com/photo.php?fbid=1528063315702&set=o.38632156242&pid=1

„Zbog ovih zločina Prebilovčani su Tužilaštvu za ratne zločine BiH pre dve godine (2007. – S.Z.), a beogradskom pre sedam mjeseci (avgust 2008. – S.Z.), podneli krivičnu prijavu protiv odgovornih, ali do danas odgovora nema.

Prethodno su od Stjepana Mesića i Ive Sanadera tražili odgovor na pitanje šta je njihova vojska učinila sa zemnim ostacima prebilovačkih mučenika, tražeći vraćanje predmeta žrtava, crkvenog zvona i makete hrama.

Hrvatsko ministarstvo inostranih poslova je odgovorilo da njihova država nema nikakve veze sa događajima u susednoj BiH." (Glas javnosti, 9.2.2009)

Srpsko nacionalno društvo „Prebilovci" iz Beograda, dana 9.1.2007. godine pod brojem: 8/2007, podnjelo je krivičnu prijavu Tužilaštvu za ratne zločine BiH u Sarajevu.

U prijavi se, između ostalog, kaže:

„Zločin bez primjera u ovom i svim drugim ratovima u ljudskoj istoriji je skrnavljenje i uništavanje Spomen-crkve Sabor Srpskih svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima, sa kriptom i ćivotom (sarkofagom) u koju su bile položene mosti mučenika iz jama, čiji su temelji osvećeni 1991. godine.

Crkva je bila u izgradnji, a podzemni dio – kripta, bila je završena u građevinskom smislu. U njoj se nalazio veliki mermerni ćivot, u koji su bile sahranjene kosti oko 4.000 Srba iz doline Neretve, Dubrava i Stoca, ali i iz drugih mjesta Bosne i Hercegovine, ubijenih 1941. godine od strane ustaša, u 12 kraških jama u Hercegovini i tri druga stratišta. Kosti ovih žrtava su od strane njihove rodbine izvađene iz jama u toku 1990/91. godine, a 4.8.1991. godine

su, uz molitveno sasluženje srpskog patrijarha, svečano kao mošti svetih mučenika položene u kriptu prebilovačke Spomen-crkve.

Hrvatske snage su 8.6.1992, ušle u napuštene Prebilovce i Spomen-crkvu, o čemu su ostavile video zapise. Selo su spalili toga dana, a narednih dana su pristupili rušenju hrama, što je zbog masivnosti gradnje bio ozbiljan posao, koji je zahtjevao angažovanje stručnjaka i građevinske operative. Hram je do temelja porušen, u više faza, a poslije su građevinskim mašinama uklonjeni njegovi ostaci, tako da je u blizini ostalo nešto malo smrvljenog betona i armature, odguranih 50 metara od mjesta zločina. Duž temelja hrama iz zemlje vire ostaci armature i gromobranskih traka.

Mjesto gdje se nalazio hram i kripta je nasuto zemljom i šljunkom, i poravnato, da bi se

potpuno sakrili tragovi postojanja ovog svetišta i dokazi o ustaškim zločinima nad srpskim narodom.

Sudbina moštiju žrtava iz kripte hrama ostala je nepoznato do danas.

Na terenu gdje se nalazio ovaj mučenički hram, uz znanje vlasti bila je zasnovana deponija svakojakog otpada...“ (www.prebilovci.com)

Злочини над Србима у долини Неретве

У јуну 1992. године, војска Републике Хрватске, заједно са снагама херцеговачких Хрвата и Муслимана (ХВО и ХОС), под командом команданта "јужног војишта" генерала збора Хрватске војске Јанка Бобетка, напала је и заузела српска насеља у долини Неретве. Том приликом сви затечени српски цивили су брутално поубијани, а потом су потпуно и без изузетка, спаљивањем и минирањем, уништене све српске куће, храмови, културно-историјски споменици, привредни и комунални објекти и све друго што је припадало Србима у њиховим вековним насељима

Српско национално друштво Пребиловци, као удружење које повезује и окупља избегле и исељене Србе из дела Херцеговине (претежно из општина Чапљина и Столац) - сродника жртава усташких злочина из 1941. године које су, после вађења из јама, биле сахрањене у крипти Спомен-цркве у Пребиловцима, пред 15-годишњицу великог страдања и изгона српског народа из долине Неретве, желећи да српску и иностране јавност подсети на ову тужну годишњицу и да обавести све да ових дана, коначно, почињу радови на утврђивању истине о судбини костију мученика из Спомен-цркве у Пребиловцима, издаје следеће саопштење:

Обавештавамо јавност да, са благословом Преосвећеног Епископа захумско-херцеговачког г. Григорија, 25. маја ове године почињу радови на ископавању насутог материјала на месту где се налазила Спомен-црква у Пребиловцима, што је и почетак утврђивања чињеница о страшном злочину убијања већ убијене деце и других српских мученика. Радови су поверени стручњацима из Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске из Бање Луке, Регионални завод у Требињу.

У јуну 1992. године, убрзо по повлачењу југословенске војске из Босне и Херцеговине и наметању санкција српском народу, војска суседне Републике Хрватске, заједно са снагама херцеговачких Хрвата и Муслимана (ХВО и ХОС), под командом команданта „јужног војишта" генерала збора Хрватске војске Јанка Бобетка, напала је и заузела српска насеља у долини Неретве. Том приликом сви затечени српски цивили су брутално поубијани, а потом су потпуно и без изузетка, спаљивањем и минирањем, уништене све српске куће, храмови, културно-историјски споменици, привредни и комунални објекти и све друго што је припадало Србима у њиховим вековним насељима. Око 50 хиљада Срба изгнано је из својих кућа и станова. Наш народ је доживео историјски лом, незабележен од турског освајања Херцеговине, у 15. веку. Лева страна долине Неретве је претворена у пустош, по доктрини „спржене земље". Над Србима у овом крају, извршено је потпуно етничко чишћење, из геноцидних побуда, у континуитету са геноцидом из времена Другог светског рата, са циљем да они потпуно и за сва времена нестану са овог подручја, како би оно потом припало Републици Хрватској. У том циљу, на овом подручју изграђена су нова насеља, у која су колонизовани Хрвати из средње Босне, чиме се етнички састав становништва променио, на српску и муслиманску штету. Тако су, сем промене државних граница, све геноцидне намере остварене, а послератни токови су их потврдили.

Злочиначко уништавање Спомен-цркве Сабора српских светитеља и Пребиловачких мученика у Пребиловцима је злочин без примера у историји. Темеље овог храма освештао је Српски патријарх Павле 4. августа 1991. године. Истог дана, после 50 година од мученичке смрти, сахрањени су и земни остаци око 4000 Срба. Међу њима је било и 500 жена и деце из Пребиловаца, које су усташе живе бацили у Шурманачку јаму код Међугорја, дубоку 66 метара. Мошти свих њих су свечано положене у крипту Спомен-цркве. Хрватске власти, бојећи се истине о усташким злочинима, насрнуле су на мученичке кости и храм у коме су оне биле сахрањене. Спомен-црква је минирањем срушена до темеља, терен на коме се налазила поравнат је грађевинским машинама, да би на њему и око њега била направљена депонија. Судбина моштију мученика остала је непозната до данас, и о њој се у јавности ћутало иако се ради о тешком ратном злочину.

Власти у Загребу, Сарајеву, Мостару и Чапљини су се оглушиле на молбе којима смо тражили да нам се саопшти шта је учињено са костима поменутих жртава. После више узалудних молби, ово друштво је одлучило да Тужилаштву за ратне злочине БиХ поднесе кривичну пријаву због етничког чишћења Срба, са геноцидним намерама, на подручју долине Неретве, Дубрава, Стоца и Храсна, у протеклом рату и да исту пријаву учини јавном, објављујући је на званичном сајту друштва www.prebilovci.com, заједно са ексклузивним снимцима о уништавању српских села Пребиловци и Клепци, које су направили припадници хрватских снага 8.јуна 1992. године.

Сматрамо да наведено заслужује пажњу јавности и медија, која је до сада била потпуно изостала, што је ишло на руку одговорнима за геноцидно етничко чишћење Срба у долини Неретве. Позивамо све да помогну да се истина о предметним злочинима открије и објави, као и да се порушено обнови и омогући повратак прогнаних у завичај. ■

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ СНД ПРЕБИЛОВЦИ И ПРЕДСЕДНИК ИО СНД ПРЕБИЛОВЦИ ПАВЛЕ БУЛУТ И ИЛИЈА ЗУРОВАЦ

ПРАВОСЛАВЉЕ

(Pravoslavlje, 1. jul 2007)

Ako je suditi po dosadašnjem radu Tužilaštva BiH, onda je više nego sigurno da će krivična prijava Prebilovčana biti skrajnuta, jer duži niz godina u BiH nema elementarne političke volje da se procesuiraju zločini učinjeni nad Srbima, uostalom „Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske je do 31. jula ove godine (2009. – S.Z.) podnelo nadležnim tužilaštvima i Tužilaštvu Bosne i Hercegovine 795 krivičnih prijava protiv 6.997 lica osumnjičenih za krivična dela ratnog zločina nad do sada identifikovanih 21.848 srpskih žrtava.

Tužilaštvo BiH ni nakon 14 godina nije podiglo nijednu optužnicu." (Politika, 27.8.2009).

A da je u pravosuđu BiH politika sve više Justicija (boginja pravde), a Justicija sve manje – Justicija regnorum fundamentum (lat. Pravda je temelj država), govori podatak da Visoki sudski tužilački savjet BiH „je produžio mandat jednom glavnom okružnom tužiocu i pored saznanja da je u ladici držao 70 predmeta ratnih zločina po kojima nije postupao". (Oslobođenje, 7.11.2008)

Odnosno, prema izjavi bivšeg pravnog oficira Žalbene komore međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju u Hagu, Eve La Hayed „...sudovi Bosne i Hercegovine, usmjeravani od strane međunarodnog suda, u periodu od 1996. do 2004, procesuirali su samo 10% od ukupnog broja slučajeva koji je odobrio Tribunal". (http://www.media.ba/mcsonline/bs/content/ratni-zločini-u-internim-oružanim-konfliktima-o)

Činjenica je da je pravo utemeljeno na svoje tri neodvojive komponente: pravdi, svrsishodnosti i sigurnosti, tako piše u udžbenicima, a te udžbenike kada čita i primjenjuje Tužilaštvo BiH, donosi nam saznanje da je 2013. godine „...doneta Odluka Tužilaštva Bosne i Hercegovine o odustajanju od istrage nad 455 osumnjičenih za ratne zločine nad Srbima u logoru 'Silos' u Tarčinu kod Sarajeva, u Osnovnoj školi '9. maj' u Pazariću, u predmetu 'Krupe', 'Igman', 'Hrasnica'...", ova odluka je „doneta sedam godina pošto je tom Tužilaštvu MUP Srpske predao čitavu optužujuću dokumentaciju...". (www.pecat.co.rs/2013/09/protokol-srebrenickih-zena)

Njegova Svetost, Arhiepiskop pećki, Mitropolit beogradsko-karlovački i patrijarh srpski gospodin Pavle (Stojčević), uz sasluženje preosveštenog episkopa novosadskog i bačkog, somborskog i segedinskog gospodina Irineja (Bulović), preosveštenog episkopa banatskog gospodina Atanasija (Jevtić), čapljinskog paroha časnog o. Rade Govedarice, te više jereja i jeromonaha Srpske pravoslavne crkve, i uz molitveno učešće vjerujućeg naroda, 4. avgusta 1991. godine, osvetio je temelje Spomen-kosturnice sa kriptom i crkvom Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima, besjedeći, između ostalog, da „kroz ovaj hram mi izgrađujemo u sebi hram Boga živoga". (I Kor. 3,9; 3,16)

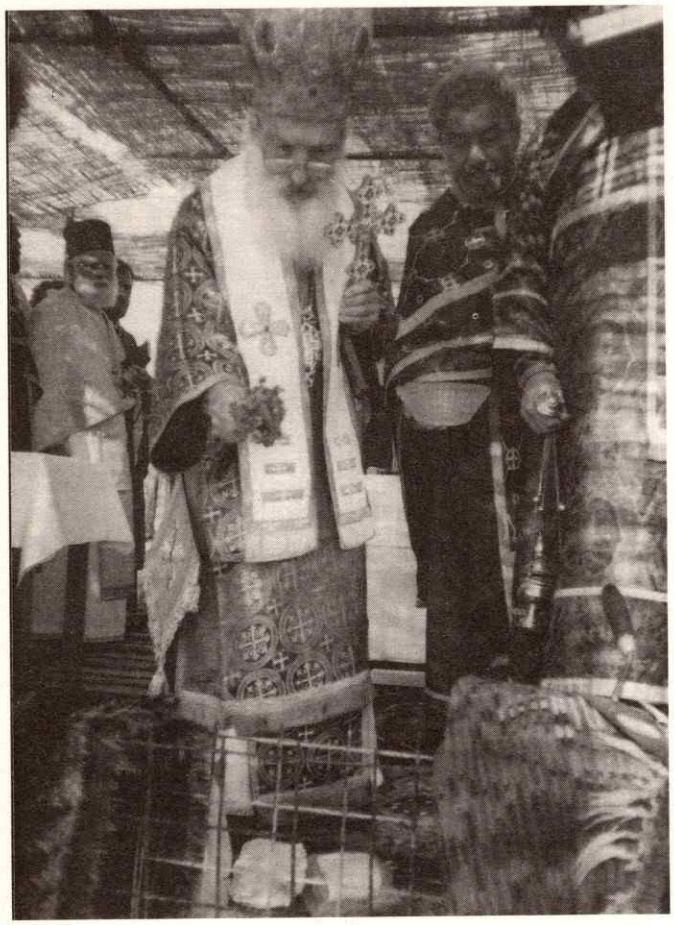

Svještanje kamena temeljca Spomen-crkve, Prebilovci, 4.8.1991. (U prvom planu Njegova Svetost patrijarh srpski g. Pavle i čapljinski paroh o. Rade Govedarica, u pozadini lijevo duhovni iguman manastira Žitomislić o. Jovan (Nedić – S.Z.) Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/user/1974913

S obzirom da, prije nego što je 1990. godine izabran (Mitropolit Dabrobosanski i administrator Zahumsko-hercegovački Vladislav (Mitrović), inače školski drug patrijarha Pavla iz Bogoslovije u Sarajevu, otvorio je izvučeni (arhimandrit Antonije Đurđević) koverat i pročitao ime, za četrdeset četvrtog patrijarha srpskog. Njegova svetost je preko trideset godina (1957–1990) bio episkop raško-prizrenski (čin arhijerejske hirotonije izvršio je patrijarh Srpski Vikentije II (Prodanov), uz sasluženje Žičkog episkopa Germana (Đorić) i Zahumsko-hercegovačkog Vladislava (Mitrović), i dobro su mu bile poznate muke napaćenog naroda srpskog na Kosovu i Metohiji, to je on zajedno sa čapljinskim parohom o. Radom Govedaricom pohranio u temelje Spomen-kosturnice i crkve u Prebilovcima metalni cilindar koji je bio zaliven osveštanim uljem, a koji je sadržavao svečanu povelju, sljedećeg sadržaja:

VO IMJA OTCA I SINA I SVJATOGA DUHA,
OSNOVASJA SIJA CERKOV V ČEST I PAMJAT SABORA
SVJATIH SERBOKIH SVJATITELJVJUCVO (8. IX) VESI PREBILOVCI,
PRI SVJATITELJSTVJE ZE VISOKOPREOSVJAŠĆNJEJŠAGO
MITROPOLITA DABROBOSANSKAGO I ADMINISTRATORA
ZAHUMSKO-HERCEGOVINSKAGO GOSPODINA *VLADISLAVA*
V LJETO OT ROŽDESTVA ZE PO PLOTI BOGA SLOVA
1991. MJESJACA AVGUSTA 4. (JUL 22.) DNJA.

adm. Eparhije zahumsko-hercegovačke
Mitropolit dabro-bosanski

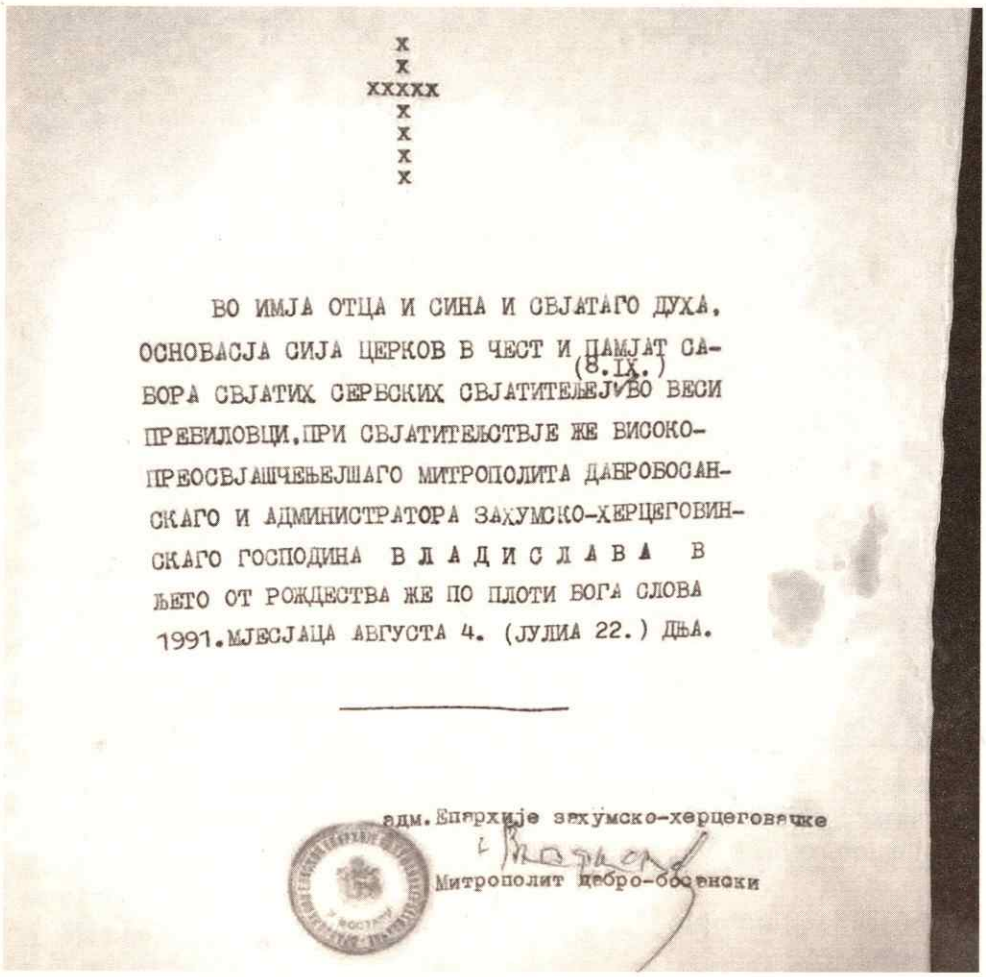

x
x
xxxxx
x
x
x
x

ВО ИМЈА ОТЦА И СИНА И СВЈАТАГО ДУХА,
ОСНОВАСЈА СИЈА ЦЕРКОВ В ЧЕСТ И ПАМЈАТ СА-
БОРА СВЈАТИХ СЕРБСКИХ СВЈАТИТЕЛЈЕЙВО ВЕСИ
ПРЕБИЛОВЦИ.ПРИ СВЈАТИТЕЛЬСТВЈЕ ЖЕ ВИСОКО-
ПРЕОСВЈАЩЧЕЬЕЛШАГО МИТРОПОЛИТА ДАБРОБОСАН-
СКАГО И АДМИНИСТРАТОРА ЗАХУМСКО-ХЕРЦЕГОВИН-
СКАГО ГОСПОДИНА В Л А Д И С Л А В А В
ЬЕТО ОТ РОЖДЕСТВА ЖЕ ПО ПЛОТИ БОГА СЛОВА
1991.МЈЕСЈАЦА АВГУСТА 4. (ЈУЛИА 22.) ДЬА.
(8.IX.)

адм.Епархије захумско-херцеговачке
Митрополит добро-босенски

Povelja o gradnji Spomen-crkve u Prebilovcima od 4.8.1991.
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

A pored povelje, u cilindru se nalazilo nekoliko pregršti, kako reče Njegova Svetost „Svete zemlje kosovsko-metohijske", te blagočestivo nastavljajući, zaželi da na jučerašnjim mukama srpskog naroda izraste današnje blagostanje, ali da živeći danas, nikad ne zaboravimo „Gospodnje muke mučeničkog naroda srpskog" i da hram Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima, koji je trebalo da bude od bijelog mermera, kako reče Njegova svetost, da „opominje i da svetli".

Mesingana posuda u kojoj je sačuvana povelja. Početkom juna 2007, prilikom raščišćavanja ruševina hrama pronađena je mesingana posuda i povelja u njoj. Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Postavlja se pitanje – zašto nije minirana i sravnjena sa zemljom, recimo, zgrada Veterinarske stanice Čapljina koja je locirana u pretežno srpskim Tasovčićima, ili zgrada Vodoprivrednog preduzeća Čapljina koja je takođe smještena u Tasovčićima, ili... a zašto je minirana i sravnjena sa zemljom Spomen-kosturnica i crkva Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima, zašto su minirane i devastirane crkve i groblja u Prebilovcima, Klepcima, Loznici, Opličićima, Gabeli...?

Zašto?

Zato što miniranje i rušenje omanje zgrade, obućarske radnje, frizerskog salona, krčme, ili... nije i nikada neće biti u istoj ravni sa rušenjem crkve i groblja, jer rušenjem crkve i groblja čovjeku se ruši temeljna, vertikalna i horizontalna duhovnost, zatire mu se mjesto oblačenja u Hrista, mjesto formiranja porodice i mjesto vječnog fizičkog znamenja, zatire mu se temelj rodoslovskog bitisanja, u njemu se dezintegriše i ubija smisaono biće, ruše mu se unutrašnji putokazi, on postaje broj i balon na orkanskom vjetru istorije.

Već tada se slutilo zlo.

Zašto?

Zato što su kamenom Prebilovačkim hodili svi prvaci u Srba.

Tu je bio Njegova Svetost patrijarh srpski g. Pavle (Stojčević) sa velikodostojanstvenicima Srpske pravoslavne crkve, tu su bili članovi Predsjedništva

BiH, prof. dr Biljana Plavšić i prof. dr Nikola Koljević, tu je bio predsjednik SANU (Srpske akademije nauka i umjetnosti) Dušan Kanazir, tu su bili SANU akademici Dobrica Ćosić, Matija Bećković, Antonije Isaković, Radovan Samardžić, Ljubomir Tadić, Stevan Raičković, Milorad Ekmečić (1928), inače rođeni Prebilovčanin, čijeg su oca Iliju Šćepana Ekmečića(1903), upravnika Radničkog doma u Čapljini, nevaljale komšije Hrvati, ustaše, 27. juna 1941. godine prebili, potom živog bacile u jamu na Hutovu, a majku Krstinju r. Zurovac (1904), proljeća 1943. godine streljali su fašisti. Milorad je samo zahvaljujući proviđenju Svevišnjeg, kao trinaestogodišnjak preživio ustaške pokolje 1941. godine.

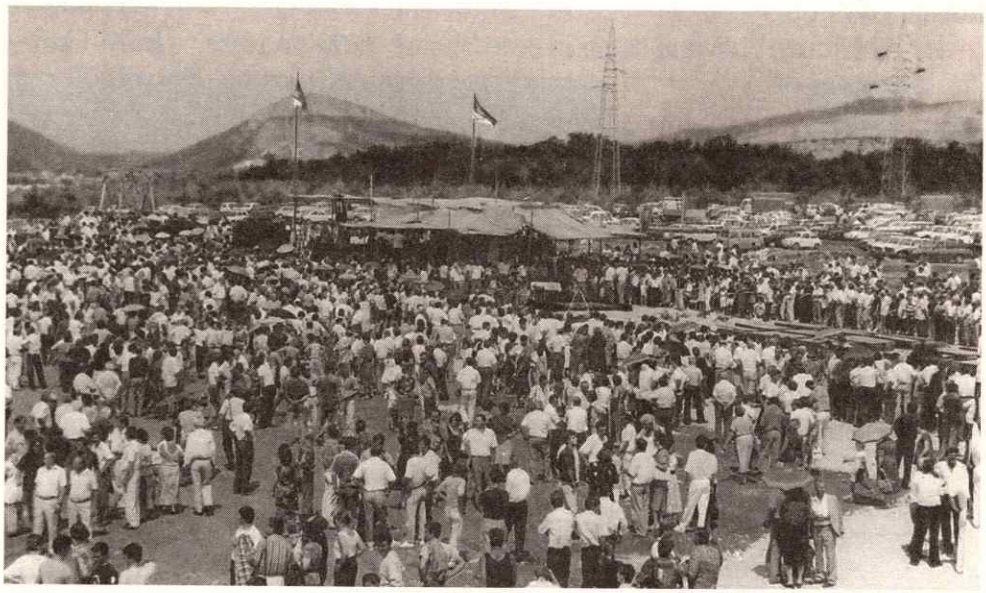

Prebilovci, 4.8.1991.
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Dana, 24. novembra 1990. godine, pred Domom kulture u Prebilovcima, akademik Milorad Ilije Ekmečić, držeći prigodno slovo nad zemnim ostacima svojih Prebilovčana, između ostalog, je rekao:

„Djeco moja prebilovačka, ja sam s vama rastao do svoje dvanaeste godine, a onda, onog kobnog 6. avgusta 1941. godine, samo je slučaj odlučio da vi odete na jednu a mi, koji vas ovdje sada dočekujemo kako dolazite iz podzemlja, na drugu stranu života.

Mi smo ovdje da vam podignemo spomenik od bronze.

Kažu da je to trajno.

Možda od bijelog mermera.

Kažu da je to još trajnije.

Možda od žeženog zlata? To sjaji nadaleko.

Da se podigne hram koji je nesalomiv i vječan.

Ipak je jedan spomenik, nerukotvorni, podignut vama onog dana kada ste otišli u zemlju – spomenik ljudskog pamćenja.

A pamćenje je nagrada i kazna.

Pamćenje je kapital od koga se nikakav zločin ne može sakriti.

Ovo je spomenik nerukotvorni vama dignut do neba i za vječnost.

ZABORAVITI NE MOŽEMO, OPROSTITI NE SMIJEMO, A SVETITI SE NE ŽELIMO.

Osveta za zločin je ljudskih grijeh koliko i on sam.

Ovo nije spomenik osvete, nije spomenik dioba, ovdje se diže spomenik ljubavi i dobrote.

Na dječijim grobovima samo cvijeće ljubavi može da raste." (Đuro Ekmečić, ibid, str. 320)

Stojeći poviše kostiju prebilovačkih mučenika, akademik Dobrosav Živojina Ćosić (1921) zvani Dobrica, između ostalog, je rekao:

„Jedan od najvećih grehova naraštaja kome pripadam, jeste i ova sahrana koju poslije 50 godina obavljamo, sahrana prebilovačkih mučenika.

A taj greh počinismo zato što smo zabludno verovali da je zaborav zločina ustaškog, služba bratstvu srpskog i hrvatskog naroda." (Iz dokumentarnog filma „Oluja nad Krajinom – završetak etničkog čišćenja Srba", Božo Knežević, Factum, 2001)

Mosti žrtava iz jame Bivolje Brdo
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/useir/1974913

U Prebilovcima je bio i sekretar Državne komisije za ratne zločine izvršene nad srpskim narodom u Drugom svjetskom ratu od strane okupatora i NDH dr Milan Bulajić, tu su bili i predsjednik SDS (Srpske demokratske stranke) BiH dr Radovan Karadžić, predsjednik Udruženja Srba u Beogradu iz BiH Gojko Đogo, tu su bili književnici, slikari, publicisti, potpredsjednik Vlade Srbije dr Budimir Košutić, predsjednik Skupštine Srbije Aleksandar Bakočević, tu je bio potpredsjednik Skupštine Srbije Borivoje Petrović, stručnjaci sa Instituta za sudsku medicinu Vojnomedicinske akademije iz Beograda na čelu sa prof. dr Vladislavom Dožićem, speleolozi iz Trebinja Miro Kurtović i Dragan Korać, ministar za sve Srbe van Srbije u Vladi Srbije Stanko Cvijan, kao i više od 15.000 Srba iz svih republika Jugoslavije.

Razmjere zločina: sanduci sa ostacima žrtava izvađenim iz okolnih jama – Prebilovci, plato ispred Doma kulture, avgust 1991; Patrijarh Pavle (kamerom zabilježio Dušan Mandrapa) http://ww.facebook.com/photo.php?fbid=152806315702&set=o.38632156242&pid=1...

U centralnom dijelu fotografije Njegova Svetost patrijarh srpski g. Pavle, a od Njegove Svetosti desno, episkop Atanasije (Jevtić), jeromonah o. Simeon (Biberdžić), čapljinski paroh o. Rade Govedarica... U pozadini, na uzvišenju, s lijeva, Milić od Mačve, dr Ljiljana Zelen Karadžic, dr Radovan Karadžić, prof. dr Biljana Plavšić, prof. dr Nikola Koljević... S.Z.)

Ali, bez obzira što je ova aktivnost medijski bila dobro pokrivena, 6. avgusta 1991. godine u Prebilovcima, mada pravovremeno i uredno obavješteni i

pozvani, pozivu se nisu odazvali nesrbi, kako iz vrha političkog i društvenog života BiH, tako i Čapljine. Kako mi je kasnije rekao, zbog „unaprijed preuzetih obaveza" u Prebilovcima nije bio predsjednik opštine Čapljina (Pero Marković), a samo iz njima znanih razloga u Prebilovcima nisu bili ni stranački prvaci iz Čapljine (Pero Marković – HDZ, Bećir Boškailo – SDA, Hasan Hasanagić – MBO, Tomislav Limov – SK, Ibrahim Prohić – SR) i, što je najtužnije, nije niko bio od komšija, a to je bio rđav, zloslutan znak, tim prije što je samo nekoliko časova po činodejstvovanju Njegove Svetosti, koji je služio Svetu arhijerejsku Liturgiju, Radio Vatikan javio da Srbi u Prebilovcima prave svoju tvrđavu u dolini Neretve. (http://www.pravoslavlje.spc.rs/broj 949/ tekst/svedocanstvo...)

E, kamo puste sreće da je papin nuncije 6. avgusta 1991. godine, bio sa nama u Prebilovcima, jer i naše komšije znaju da „od samoobmane mnogo opasnija je laz" (H. Arent), isto kao što znaju da u Prebilovcima – „Ako mi ućutimo, kamenje će povikati" (Lk 19,40).

Poslije nekoliko mjeseci izgradnje, koja je vršena pod stručnim nadzorom arhitekte Đoke Komada, u dotad,18 metara dugu, 15 metara široku i 2,8 metara visoku, dobrovoljnim radom izgrađenu Spomen-kosturnicu sa kriptom u Prebilovcima, jula 1991. godine pohranjeni su zemni ostaci, prema procjeni stručnjaka sa Instituta za sudsku medicinu Vojnomedicinske akademije iz Beograda, preko 4.000 zaklanih, ubijenih ili živo bačenih u jamu nevini Srba, izvađeni iz sljedećih jama:

Područje opštine Čapljina:

1) Jama Golubinka u Šurmancima (duboka 86 metara, 66 m prave linije i 20 m dijagonalne)
2) Jama u Beninoj ogradi u Šurmancima (23 metra)
3) Jama u Bivolju Brdu (37 metara)
4) Jama u Puhalovim ogradama u Opličićima (13 metara)

Iskopni radovi na jamama u Šurmancima (Golubinka/Benina ograda), izvođeni su u periodu od 14. novembra do 26. novembra 1990. godine.

Na jami Bivolje Brdo radovi su izvođeni u periodu od 27. novembra do 7. decembra 1990. godine, a početkom februara 1991. godine, nekoliko dana izvođeni su radovi na jami u Opličićima.

Na području opštine Stolac, iskopni radovi vršeni su u sljedećim jamama:

5) Jama Kukauša gornja (duboka 20 metara)
6) Jama Kukauša donja u Maslinama (31 metar)
7) Jama Jasoč u Crnićima (25 metara)

8) Jama Rudine u Prenju (15 metara)
9) Jama Golubinka u Prenju (12 metara)
10) Jama u Gornjem Poplatu (27 metara)

Na području opštine Neum, iskopni radovi vršeni su u sljedećim jamama:

11) Hadžibegova jama u Hutovu (40 metara)
12) Jama Gradina u Hutovu (18 metara)

Na području opštine Čitluk kod Mostara, od više jama, istražena je samo jedna:

13) Jama Vidonja (28 metara)

Iz jame Bivolje Brdo
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Iz jame Bivolje Brdo 1990. – predmeti žrtava i puška zločinca (Meho Delić – S.Z.)
Galerija SND Prebilovci-www.panaramio.com/useir/1974913

Istina je, da nad iskopinama jame Bivolje Brdo nisu vršene analize jedra ćelije i osnovnih genetskih materijala, tj. DNK analiza, ali i bez toga pojedini Srbi su, probijajući se kroz tugu i sjetu, prepoznavali zemne ostatke najmilijih, tako da je Milan Delić prepoznao slomljenu očevu kost, sinovi Mihajla Milićevića prepoznali su očevu lobanju po zlatnim zubima, odnosno članovi porodice Šotra i Šakota prepoznali su lične stvari pobijenih srodnika...

Speleolozi koji su radili u ovim jamama su: Miroslav Kurtović i Dragan Korać, oni su došli iz Trebinja, a iz speleološkog odsjeka Planinarskog saveza Beograda, konkretno mobilnog tima Civilne zaštite skupštine grada Beograda, došli su: Dejan Vučković, Karlo Dijanovski, Aleksandar Milosavljević, Srđan Slavnić i Dragoljub Stanković.

Dužan sam napomenuti da su, u projektu oko jama, Srbi iz Čapljine imali nesebičnu i bratsku pomoć od gradova Trebinje i Beograd.

Grad Trebinje je bez materijalne naknade ustupio agregat za struju, mašine za sječenje betona, sistem veze i druga svrsishodna pomagala.

Grad Beograd je snosio troškove za svoje speleologe i za ekipu stručnjaka sa Instituta za sudsku medicine VMA iz Beograda.

A kolika je snaga širine i topline ljudskog srca, dokazuje podatak da su speleolozi nakon 32 dana neprekidnog rada (novembar/decembar 1990), u i

na hercegovačkim jamama, u i na srpskim gubilištima i ništilištima, u i na srpskim stratištima, malo je reći zasluženu novčanu nagradu MZ Prebilovci uplatili u fond za izgradnju Spomen-kosturnice sa kriptom i crkve Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima.

Geopolitičke okolnosti su onemogućile da se otvore četiri jame u Hercegovini, tako da su srpske kosti ostale neizvađene i neopojane u jami Barev do kod Šćepan Krsta (Stolac), u jami Humac (Ljubuški), u jami Cerno (Ljubuški) i u jami Služanj (Čitluk kod Mostara), odnosno da se ispita lokalitet Topolo kod Opuzena u Hrvatskoj.

Činjenica je da, kao plod moralne degradacije, kao plod flertovanja sa komunističkim jednoumljem, imamo saznanje da je nekim „drugovima" Srbima iz Čapljine, ljubiteljima istorijske amnezije i hedonizma, protjerano iz pamćenja ubijanje njihovih srodnika na stratištu u Opuzenu (Hrvatska)[3]

Činom prihvatanja protjeranog pamćenja, selektivnog prećutkivanja ili bolje rečeno negiranja vlastitog nacionalnog identiteta do granice samoporicanja, neki „drugovi" Srbi iz Čapljine, zarad ličnog koristoljublja, čine ponovni zločin nad sopstvenim, ubijenim narodom, jer bježeći od istine, bježe od istorijske odgovornosti kako krvnika tako i svoje, bježe od obilježja sopstvenog, istorijskog identiteta koji je dio zajedničkog, kolektivnog, narodnog identiteta, a ti identiteti su ukršteni i uvezani i dio su nerazdvojne cjeline, i ukoliko dođe do „cjepanja" identiteta, automatski, i u prostoru i u vremenu, dolazi do podjarmljivanja, dolazi do duhovno-političko-istorijske zavisnosti i obezglavljenosti, u kojoj Srbi iz Čapljine nisu ono što jesu, ali jesu ono što nisu.

Dvadesetak kilometara nizvodno od Čapljine, u ataru Opuzen, između brda Gradina i rijeke Neretve, u topografskom okruženju Imotice, Stupa i Ošlja, nalazi se lokalitet Topolo na kojem je 1941. godine vršeno ubijanje Srba iz regije, a među pobijenim je i – 217 Srba iz Čapljine.

Gledajući po naseljenim mjestima Čapljine, ubijeni Srbi bili su:

Iz Gabele – 89. (iz porodice Vulić 18, Lojpur 15, Mandrapa 15, Tanasilović 11, Dropić 6, Bubalo 6, Ćuk 4, Tarana 4, Perišić 3, Sočević 3, Poljak 2, Šahin 1, Pantić 1);

Rečica – 40 (Mrkić 9, Zelenković 8, Gačić 5, Šakota 4, Ždrakanović 3, Karadeglić 3, Ždralić 2, Janjić 2, Bjelić 1, Stajčić 1, Vukasović 1, Delić 1);

Tasovčića – 39 (Spahić 8, Moro 6, Bjelica 6, Bošković 3, Draško 3, Karadeglija 3, Misita 3, Lojpur 2, Aćimović1, Ijačić 1, Popara 1, Toholj 1, Lečić 1);

Čapljine – 25 (Zurovac 5, Veraja 3, Šotra 2, Korać 2, Ružić 2, Blagoje 1, Bogdanović 1, Elezović 1, Milošević 1, Simić 1, Sjeran 1, Šakota 1, Tamindžić 1, Toholj 1, Vidačić 1, Vitković 1);

Dračeva – 18 (Mandrapa 15, Brstina 3);

3 U Eparhiji zahumsko-hercegovačkoj, pod Metkovačku parohiju potpada područje Opuzena u kojem se na lokalitetu Trnovo nalazi hram Uspenja Presvete Bogorodice (1739), a u Opuzenu do 1854. godine bilo je sjedište parohije.

Grabovine – 3 (Zurovac 3);
Loznice – 2 (Stević 2);
Klepaca – 1 (Marušić 1).

Od 217 ubijenih Srba, 215 su bili muškarci, a 2 žene (Bubalo Cvija r. Lojpur, ž. Jove (48) iz Gabele i Desanka Gojka Bjelić (16) iz Rečica), prosječne starosne dobi 37,8 godina.

Najstarije ubijeni bio je Lazar Jovana Mandrapa (79) iz Dračeva, a najmlađe ubijeni bio je Aleksa Save Šotra (14) iz Čapljine.

A da koji Srbin, slučajno, ne bi izmakao „čišćenju", kako bi to rekao ustaški načelnik Čapljine Vido Džajić, to su Srbe Čapljine i regije „...prije ubijanja vezivali žicom u grupama od po 20 i više, te ih je Neretva povezane nosila često sve do mora. Jednom se tako parabrod koji je saobraćao na pruzi Split-Metković zapleo o gomilu povezanih leševa, pa se morao zaustavljati i manevrirati, da bi ih se oslobodio". (http://www.scribd,com/doc/60441738/124-2)

„U ljeto 1941. (poneki) leševi srpskih seljaka, koje su poubijali ustaše kod Opuzena, nošeni vodom Neretve i morskim strujama izbačeni su na obale Pelješca." (http://rogotin.hr/2014_arh/14-07-09-erak-okupa...)

„Ustaše su u junu ubijali i bacali u Neretvu, ali kako su se na to žalili stanovnici Metkovića zbog mnogobrojnih lešina koje su plivale Neretvom, počeli su ustaše bacati u jamu." (http://www.genocide-jasenovac.info/index.php/prebilovci/437-prebilovci). „A kakvi su se prizori sretali južno od Mostara i Čapljine, gdje su stotine leševa plivale Neretvom sve dotle dok hrvatsko stanovništvo nastanjeno u delti Neretve nije uputilo energične zahteve najvišim organima vlasti NDH da se leševi poubijanih Srba i Jevreja ne bacaju u Neretvu i druge hercegovačke reke, jer zagađuju vodu – može se zamisliti." (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 167). „Državna komisija za ratne zločine je utvrdila da je u travnju i svibnju 1941. u rijeku Neretvu bačeno preko 1.500 ubijenih osoba. Neke su morski valovi izbacili na obalu Pelješca, Hvara i Makarskog primorja." (http://www.vafdu.hr/clanak.php?id=356)

A da je na stratištu Topolo kod Opuzena vršen zločin neslućenih razmjera, dokazuje nam i izvod iz „Izvještaja oružničke postaje Opuzen od 4. jula 1941. velikom županu župe Hum o broju uhapšenih i ubijenih Srba.

„Noću 25. i 26. lipnja (jun – S.Z.) ov. god dovezli su ustaše iz kotara Stolačkog teretnim automobilima 283 lica u mjesto Opuzen i nad istim izvršili justifikaciju na obali rijeke Neretve ispod mjesta Opuzena..."

„Ubijena lica su sahranjena na mjestu justifikacije, po danu, sahranu su izvršili mještani Opuzena.

Zapovjednik postaje
Stražmaster
Dragutin M. Derčić"

(Iz knjige: Zločini na jugoslovenskim prostorima u Prvom i Drugom svjetskom ratu, Zbornik dokumenata, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1993. – preuzeto sa veb-sajta: www.znaci.net/zb/4_25_1.pdf)

Slavko Ilije Sušak (1919) iz Gabele, ustaški poručnik, 1946. godine, pred Zemaljskom komisijom za utvrđivanje zločina okupatora i njihovi pomagača u Čapljini, između ostalog je izjavio:

„Šiljeg Ivan bio je učesnik odvođenja Srba iz Gabele u Opuzen, gdje ih je sa ostalim ustašama poubijao. Meni se lično hvalio kako je odvodio i ubijao pravoslavce kod Opuzena." (N. Vojinović, ibid, str. 355)

Stradanje Prebilovčana ostavilo je neizbrisiv trag u kolektivnom sjećanju srpskog naroda, kako u Čapljini, tako i šire, te stoga ugaoni kamen za poimanje snage zločina učinjenog nad Srbima u Čapljini tokom Drugog svjetskog rata jesu Prebilovci.

Tamo gdje su stolovali projektanti istorijskog zla,
Tamo gdje je za Srbe život zaodjenut u muk,
Tamo gdje je doseglo dno beščašća,
Tamo gdje su ljudi okovane svjesti i savjesti,
Tamo gdje je Gospod odstupio a sotona pristupila,
Tamo gdje je oltar zvjerstva,
Tamo gdje je puna zemlja srpske duše, srpske krvi i srpskih kostiju,
Tamo gdje su se i riječi razboljele opisujući zločine učinjene nad Srbima,
Tamo gdje je „suza od kamena teža". (U. Gardašević)

Tamo je srpsko selo PREBILOVCI u opštini Čapljina, a PREBILOVCI nisu ništa drugo do „Muzej zločina na otvorenom" (S. Livada), jer „Prebilovci su poznati simbol stradanja srpskog naroda. Japanski dnevnik The Asahi Shimbun (Tokio) uvrstio je ovo selo među četiri najstradalnija sela u svetu, u Drugom svetskom ratu.(http://www.prebilovci.com/pomoć.html)

„Ovaj list, koji izlazi u milionskom tiražu, prikazao je i sudbinu jednog sela kod Nagasakija, gdje je 1945. godine bačena atomska bomba, zatim jednog sela u Kini i jednog u Francuskoj. U Drugom svjetskom ratu Prebilovci su stradali više nego ijedno selo u Evropi. List piše da ostaje istina da je tragedija Srba u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj 1941. godine zaista jedno od obilježja globalne istorije 20. vijeka." (http://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Japanski-profesor-posjetio-srpske-povratnike-u-...)

O stradanju Srba u Prebilovcima svjedoče i ustaški izvori, što je vidljivo i iz telegrama Kotarske oblasti Metković od 1. septembra 1941. Velikoj župi Hum o bekstvu pravoslavnog življa iz sela kotara Čapljina zbog zlodela ustaša.

Telegram:

Mostar, 1.9.1941. Velika župa – Hum, Metković 28. sl. 70 1 12,50

„Ako se ima u vidu, da je iz samoga sela Prebilovaca ubijeno oko 800 duša / mahom žena i djece/, – jer je ostalo samo oko 156 živih muškaraca/"

(http://www.znaci.net/zb/4_25_1.html)

Početkom godine 1941, Prebilovci su imali 116 kuća i 994 stanovnika.

Krajem 1944. godine, Prebilovci su imali 21. kuću i 172 stanovnika, 156 muškaraca i samo 16 žena, što će reći da su zločinačke komšije, ustaše, uništile 95 kuća (82%),odnosno bacili u jamu ili zaklali 822 Srbina (83%) iz Prebilovaca, u kojima je zatrt trag u 54 domaćinstva.

Od pamtivjeka Prebilovčanima istorija uvijek trči preko leđa, tako da je u Prebilovcima uvijek „kamen plivao u krvi" (Nj. Bošković), a u kamenu i krvi mrtvi su se produživali u živima, a živima je mučenička Majka Crkva, bila luč, učiteljica života, čuvar tradicija i riznica istorijskog pamćenja, jer Srpska pravoslavna crkva je nevino stradale zabilježila u martirologijumu.

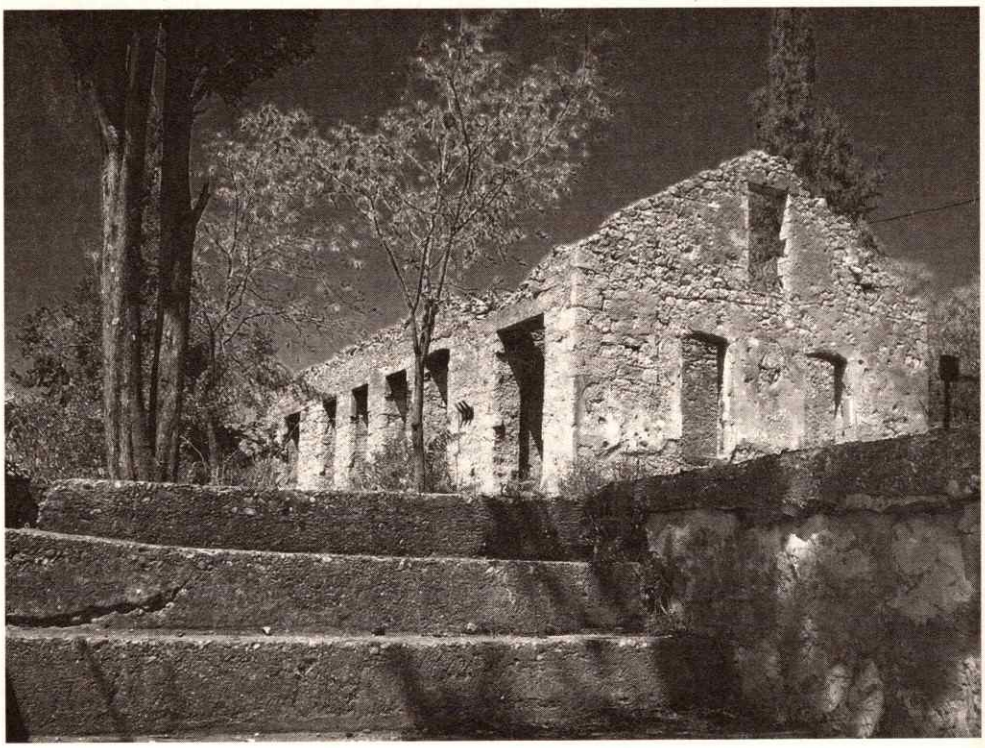

Dom kulture u Prebilovcima, spaljen 1992.
Galerija SND – Prebilovci-www.panoramio.com/useir/1974913
(Do 1945. godine ovo je bila Osnovna škola „Kralj Milutin" Prebilovci, poslije rata pa do 1971. to je bila Osnovna škola Prebilovci, a poslije Dom kulture Prebilovci – S.Z.)

PREBILOVCI, ponedeljak, 4. avgust 1941. godine.
Bio je dan, a bila je noć.
Bilo je ljeto, a bilo je crno hladno.
Bile su komšije, prijatelji, kumovi, a bili su krvnici, dželati i siledžije.
Bili su ljudi, a bila su bića od kojih se sotona zastidjeti može.

Tog kobnog dana u Prebilovce se sleglo, pod puškom i kamom, oko tri hiljade okota ustaškog.

Posto nisu bili naoružani, odrasli Prebilovčani bili su prinuđeni da se sklone u okolna brda, a u selu su ostali starci, žene i nejač.

Crni okot počinje crni pir, na scenu stupaju sa silom srođeni sotonini ugodnici, koji bestijalnim i psihopatološkim metodama iznjedruju, samo privremeno potisnut, višegodišnji odiozni odnos prema komšijama Srbima.

Mara Bulut (1921) ž. Gojka iz Prebilovaca:

„Dovedena sam u školu 4. avgusta, oko 11 sati. Ustaše su još tražile ljude po selu.

U školi, ustaše su svlačile djevojke do gola i silovali ih pred ocima majki. Svojim očima sam vidjela kako su ustaše silovale Fimiju Dragićević (Maksimovu), Stoju Bulut, Olgu Brnjašić, Milevu Bulut i druge. Ne sjećam se imena ostalih silovanih djevojaka. To su bile mlade i najljepše djevojke u selu. Silovanje je počelo kad je u školu došao iz Čapljine ustaški logornik, student Frano Vego. Osim silovanja, ustaše su tukle žene i djecu i bole ih bajonetima." (Đ. Ekmečić, *Prebilovci*, Beograd, 1994, str. 134)

Milić od Mačve je predlagao da se u Prebilovcima, kao neizbrisiv trag krvoločnosti, bezobzirnosti, religijske mržnje i primitivizma, napravi Ćele-kula od dječijih lobanjica izvađenih iz jama, ali zloduhom komunizma gonjen, razum se ukrade Prebilovčanima.

Prizivam Gospoda Boga da mi nadometne svjesti, da mi udjeli u pamet i da razumijem da su to uradili ljudi, naše dugogodišnje komšije, poznanici i „prijatelji".

Ali kako?

Kako razumjeti da su Hrvati iz Hotnja, ustaše, šest mjeseci starog Vukašina Lazara Banđur, zaklali, raskomadali i svinjama bacili.

Zar je ovo moguće razumjeti i shvatiti?

Gubim bitku sa razumom, a stiže novo crnookolopasavajuće zlo.

KOMŠIJSKI, USTAŠKI NOŽ, ZAKLAO JE SAMO NEKOLIKO SATI STAROG RISTU BOGDANA MEDAN I ILIJU BRANKA EKMEČIĆA IZ PREBILOVACA.

O, Gospode Bože!

„Treba otići u Aziju u doba Tamerlana ili Džingis-kana, ili u plemensku Afriku žednu krvi da bi se našlo nešto slično." (Marko Aurelio Riveli, *Nadbiskup genocida*, Nikšić, 1999, str. 124)

„Valja podsjetiti da je Sabor 1993. donio izmjene i dopune Zakona o mirovinskom i invalidskom osiguranju kojima je pripadnicima oružanih snaga NDH, nazvanih u tom zakonu 'domovinska vojska', omogućeno da im se svaka godina provedena u oružanim formacijama NDH računa kao dvije godine radnog staza, a jednak kriterij primjenjen je na godine koje su pripadnici tih snaga nakon 16. svibnja 1945. proveli u ratnom zarobljeništvu. Zakonske

izmjene nose potpis tadašnjeg predsjednika Zastupničkog doma Sabora, Stjepana Mesića."

Godine 2013, „više od 13 tisuća pripadnika ustaških jedinica, Poglavnikova tjelesnog zdruga, domobrana i oružnika... trenutačno je u evidenciji Zavoda za mirovinsko osiguranje". (http://www.jutarnji.hr/za-vojnike-ndh-godišnje-placamo-350-milijuna-kuna/1134285)

Na ovu odluku hrvatske strane, srpska strana je reagovala gromoglasnom tišinom, dok

„Organizacija koja se bori protiv antisemitizma 'Simon Vizental' centar iz Jerusalima poslala je apel hrvatskoj Vladi da ukine penzije koje dobijaju ustaše od 1993. godine.

U pismu koje je poslao lovac na naciste Efraim Zurof, napominje se da takva politika nagrađuje ljude koji su počinili brojne zločine protiv civila." (www.glassrpske.com/novosti/region/Efraim_Zurof-Hrvatska-da-ukine-penzije-ustašama/183634.html)

Kod većine Hrvata u Čapljini, do dana današnjeg, prisutna je nacionalistička patetika i potpuno sljepilo za zločine vlastitog naroda, što nije svojstveno čak ni nacistima, ni fašistima.

„Hrvatski pohod uništenja pravoslavnih Srba spada u najsvirepije zločine celokupne svetske istorij.e" (Dr Herman Nojbaher, Hitlerov opunomoćenik za jugoistočnu Evropu)

„Vodstvo Wermachta će kasnije tvrditi Hitleru da su Hrvati daleko okrutniji u provođenju svojih mjera nego Nacisti. Jednostavno nisu mogli vjerovati da je čovjek spreman učiniti takvo nešto drugom čovjeku." (Benedict Weiss, *Religija-instrument moći*, 2012. -http://domovinskirat.xtreemhost.com/articles/religija-instrument-moci-vatikan-1.html)

Godine 1941, italijanski general Aleksandar Luzano[4], pismeno izvještava svog vrhovnog komandanta Benita Musolinija, o ustaškim zločinima u Prebilovcima i Hercegovini.

Fašistički general Aleksandar Luzano, piše:

„Duče!

Moja bezgranična odanost prema Vama mi, nadam se, daje za pravo da, u nečemu, odstupim od strogog vojničkog protokola.

Zato i žurim da Vam opišem jedan događaj kojemu sam, unazad tri sedmice lično prisustvovao.

Obilazeći sreska mjesta Stolac, Čapljinu i Ljubinje (između 60 i 130 km severno od Dubrovnika) – saznam od naših obaveštajnih oficira da su Pavelićeve

4 Ustaška NDH je 23. aprila 1941. godine, demarkacionom linijom Karlovac-Glina-Sanski Most-Mrkonjic Grad-Dojnji Vakuf-Rudo-Foča, bila podjeljena na njemačku i italijansku okupacionu zonu, kojom je, sjeverno od te linije, bila njemačka zona, a južno italijanska, i tom podjelom područje opštine (kotar) Čapljina je potpadalo pod italijansku zonu.

ustaše, prethodnog dana, počinile neki zločin u jednom selu (Prebilovci), i da će, kad se to pročuje, okolni Srbi ponovo da se uznemire.

Nedostaju mi reči da opišem ono što sam tamo zatekao.

U velikoj školskoj učionici, zatekao sam zaklanu učiteljicu i 120 njenih učenika.

Nijedno dete nije bilo starije od 12 godina.

Zločin je neumesna i nevina reč – to je prevazilazilo svako ludilo!

MNOGIMA SU ODSEKLI GLAVE I POREĐALI IH PO ĐACKIM KLUPAMA.

IZ RASPORENIH UTROBA USTAŠE SU IZVUKLE CREVA I, KAO NOVOGODIŠNJE VRPCE, RASTEGLI IH ISPOD PLAFONA I EKSERIMA UKUCALI U ZIDOVE!

ROJ MUVA I NESNOŠLJIV SMRAD NISU DOZVOLJAVALI DA SE TU DUŽE ZADRŽIM.

PRIMETIO SAM NAČETI DŽAK SOLI U ĆOŠKU I ZGRANUTO USTANOVIO DA SU IH KLALI POLAKO, SOLEĆI IM VRATOVE. (štampana slova – S.Z.)

I, taman kad smo odlazili, u zadnjoj klupi se začulo dečje krkljanje.

Pošaljem vojnika da vidi šta je.

Izneli su jednog đaka, još je bio u životu, disao je sa napola presečenim grkljanom!

Svojim kolima odvezem to jadno dete u našu vojnu bolnicu, povratimo ga svesti i od njega saznamo punu istinu o tragediji.

Zločinci su najprije, na smenu, silovali učiteljicu Srpkinju (ime joj je Stana Arnaut) i onda je pred decom ubili.

Silovali su i devojčice od osam godina.

Za sve to vreme, pevao je silom dovedeni orkestar Cigana i udarao u tambure.

Na večnu sramotu naše, rimske crkve – i jedan božji čovek, jedan župnik, u svemu tome je učestvovao.

Dečak koga smo spasili, brzo se oporavio. I čim je rana zarasla, našom nepažnjom pobegao je iz bolnice i otišao u svoje selo, da traži rodbinu.

Poslali smo patrolu za njim, ali uzalud, našli su ga na pragu kuće zaklanog!

Od hiljadu i nešto duša, u selu više nema nikoga!

Istog dana (to smo otkrili kasnije) kad je izvršen zločin u školi, ustaše su pohvatale još 700 stanovnika sela Prebilovci i sve ih bacili u jamu ili na životinjski način na putu do jame pobili.

Spasilo se samo oko 300 muškaraca, jedino su oni uspeli da probiju ustaški obruč oko sela i da pobegnu u planinu.

Tih 300 preživelih jače je od najelitnije Pavelićeve divizije.

Sve što su imali da izgube, oni su izgubili!

Decu, žene, majke, sestre, kuće, imovinu.

Čak su i straha od smrti oslobođeni.

Smisao njihovog života je jedino u osveti, u strasnoj osveti, njih je, u neku ruku, i stid što su preživjeli.

A takvih sela, kao što su Prebilovci, puna je Hercegovina, Bosna, Lika, Dalmacija.

Pokolji Srba su dostigli takve razmere da su, u tim krajevima, zagađeni i mnogi vodeni izvori.

Iz jednog vrela u Popovom Polju, nedaleko od jame u koju je bačeno 4.000 Srba, izbijala je crvenkasta voda, lično sam se u to uverio.

Na savest Italije i naše kulture pašće neizbrisiva mrlja, ako se, dok je vreme, ne distanciramo od ustaša i ne sprečimo da se nama pripiše da podržavamo bezumlje." (Rade Rebić, *Dražina Srbija*, Kragujevac,1997, str. 377, 378)

Ovo potresno svjedočenje iz prve ruke, još jedan je u nizu dokaza da je Čapljina bila monstruozno mučiliste i gubilište po Srbe, dokazujući da „od varvarstva do civilizacije potreban je vijek, a od civilizacije do varvarstva potreban je samo jedan dan". (Vil Đurant).

Čapljina je bila mjesto gdje prestaje i strah a kamoli razum, jer u Čapljini kod lošijeg djela Hrvata „ljudsko nije bilo ništa sem fizičke figure". (L. M. Kostić)

Osim izjava ustaških zločinaca na Okružnom sudu u Mostaru, o zločinu na jami u Šurmancima, pred Zemaljskom komisijom za utvrđivanje zločina okupatora i njihovi pomagača u Čapljini, 9. jula 1946. godine, svjedočili su i pismene izjave dali očevici, mještani Šurmanaca:

Muslimani, Mehmed Salke Tikveša (1911) i Ibro Alije Tikveša (1900), odnosno Hrvat Danilo Jerka Zubac (1920).

U zajedničkoj izjavi Tikveše i Zubac, između ostalog, kažu:

„Petog avgusta 1941. uveče, stigao je na stanicu u Šurmancima poseban voz koji je imao 6 teretnih zatvorenih vagona u kojima su bili zatvoreni žene i djeca iz Prebilovaca...

Tu noć zatvoreni Prebilovčani su noćili u vagonima. Vrućina je bila velika i njih je strašno mučila žeđ. Neki Šurmanci su kriomice donosili vodu i dodavali ženama i djeci, kako znamo to je činio Salko Tikveša umrl. Alije.

Sa zatvorenim Prebilovčanima došla je velika grupa ustaša, oko 300 njih, kojima su se pridružile ustaše iz Šurmanaca – Jovanović Ivan Jakovljev, /u bjegstvu/, Jovanović Nikola Matin /u bjegstvu/, Ostojić Jozo Jozin na slobodi u Šurmancima, Harar Mirko Perin, slobodan u Šurmancima... Harar Šimun slobodan u Šurmancima, i još neki čijih se imena sada ne sjećam.

Idućeg dana, 6. avgusta, oko 8 sati u jutro, ustaše počinju puštati žene i djecu iz vagona, pa ih u grupama od stotinu vode do mjesta zvanog Hararova mahala, koja se nalazi oko 300 mt daleko od jame...

Ustaše odvajaju grupe po 10 lica, žena i djece i vode na jamu. Tamo se odigravaju užasne scene. Djeca se otimlju, vrište, hvataju za svoje ubice i ne

daju se same bacati u jamu, a devojke same skaču i bacaju se u jamu, jer poslije doživljenog proteklih dana, naročito onog što su pretrpjele u školi u Prebilovcima, ne žele više živjeti...

Vidjeli smo kako je jedan ustaša uzeo jedno dijete, bila je to djevojčica od 4-5 godina, pa ga je sa smijehom bacio u zrak kao loptu, na djetetu je zalepršala crvena haljinica prije nego ga je progutao mrak jame.

Ustaše su one koji su se opirali gurali u jamu vilama i kočevima, neke su ubijali udarcima po glavi, jer smo poslije ovog pokolja oko jame vidjeli mnogo tragova krvi i mozga. Jedna smokva raste u vrhu jame, na njoj se poslije ubistva Prebilovčana vidjelo mnogo odjeće, kapa i opanaka. To je sve pri padu u jamu zapelo o grane.

Ustaše su na samoj jami još do gole koze opljačkali od Prebilovčana ono što im još nisu digli.

Mi ne znamo imena svih ovih strašnih ubica, jer oni nisu iz našeg mjesta...

Bacanje u jamu trajalo je od 8 do blizu 11 s."

(http://www.genocide-jasenovac.info/index.php/rebilovci/437-prebilovci)

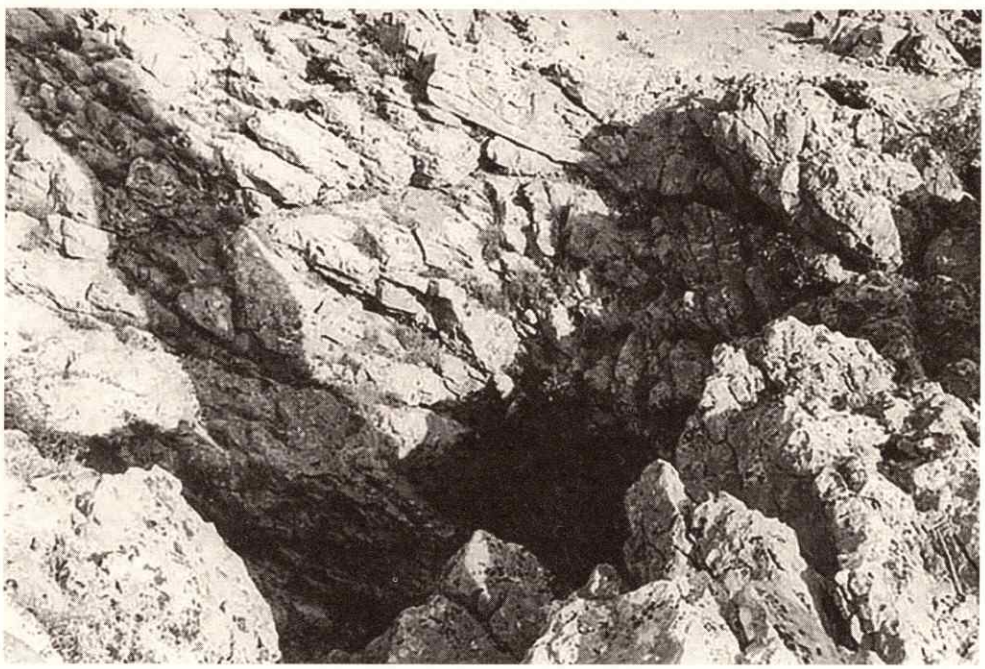

Jama Golubinka – Šurmanci
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

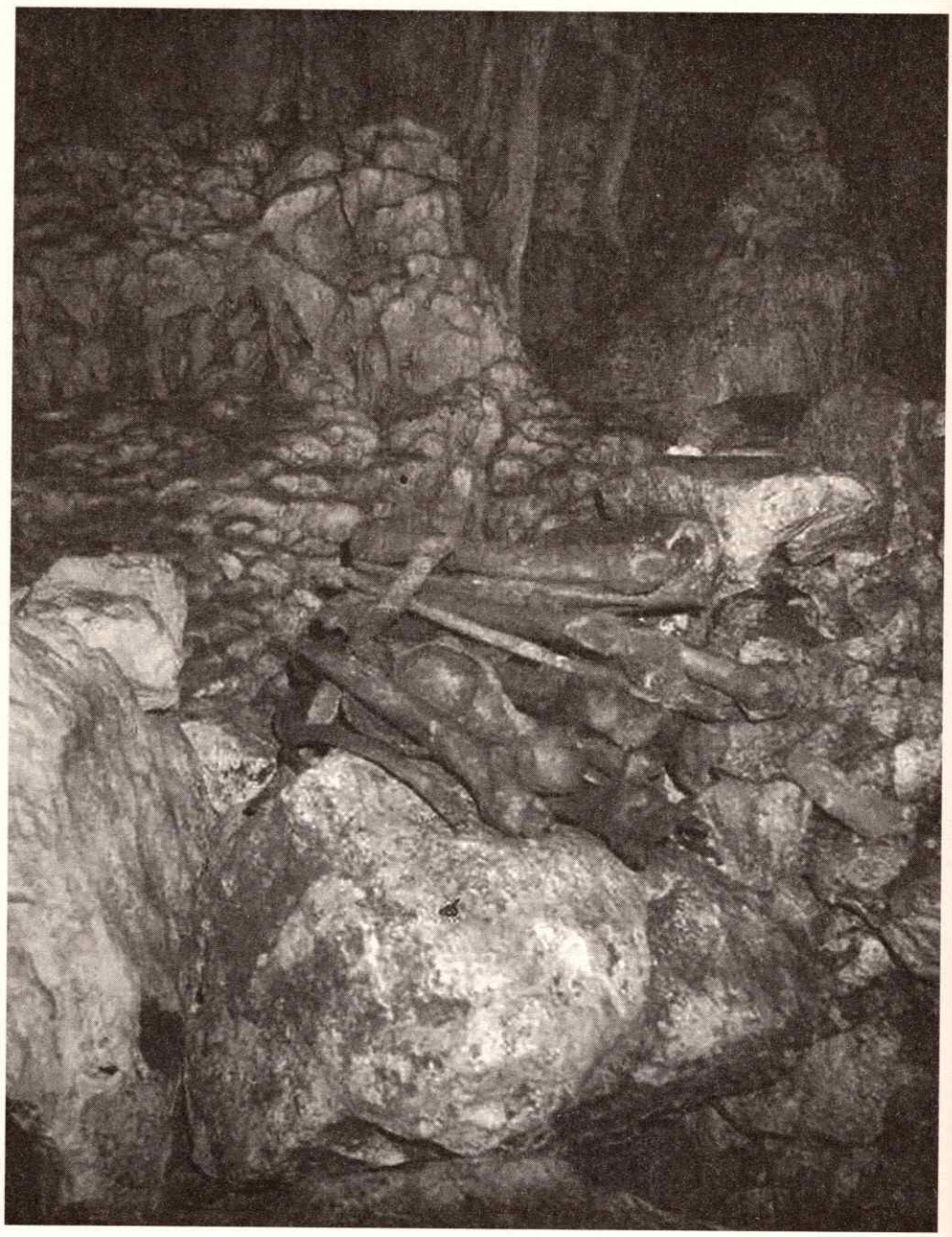

U Šurmanačkoj jami
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Vapaji iz jame Golubinka čuli su se sedam dana i sedam noći, ali čapljinski patološki krvoloci i zlotvori, stasali u mržnji a opredmećeni u nemjerljivoj brutalnosti crnila, ni osvrnuti se nisu mogli, jer njihov poodavno zacrtani put vodio ih je u satanino crnilo.

Odlukom Svetog arhijerejskog Sabora Srpske pravoslavne crkve iz 2015. godine, Sveti prebilovački i drugi novomučenici našli su svoje mjesto u Imenoslovu Svetih Srpske pravoslavne crkve.

U Bogolužbenom kalendaru Srpske pravoslavne crkve, datum liturgijskog pomena i praznovanja Svetih prebilovačkih i drugih novomučenika je 6. avgust.

U Zahumsko-hercegovačkoj eparhiji, prvu Ikonu Svetih prebilovačkih novomučenika izradila je igumanija manastira Dobričevo (1232) mati Tekla (Daskalaki).

SVETIM NOVOMUČENICIMA PREBILOVAČKIM

TROPAR, glas 8:

Sveti Novomučenici Prebilovaca
za Hrista bačeni u jamu Šurmanaca,
verom nađoste večno Prebivalište
u Carstvu Krsta i Vaskrsenja;
ljubavlju tamu i mržnju obediste,
i svetlost raja naslediste,
od Gospoda molite nam večno spasenje
i svemu svetu jevanđelsko pokajanje.

KONDAK, glas 3:

Novomučenici Sveti za veru postradaste:
u jamu za Hrista nevini bačeni biste,
od vernih s ljubavlju iz jame izvađeni,
u Spomen Hramu s ljubavlju položeni.
No Hram vas bezbožni razoriše,
i mošti vaše ko Savine popališe.
Danas novu Golgotu i Vračar obnavljamo
i Vas sa Svetim Savom smireno molimo:
U Carstvu Nebeskog mira počivajte
i Hristovo i naše Vaskrsenje svedočite.

(Penzionisani Zahumsko-hercegovački episkop Atanasije (Jevtić), manastir Tvrdoš Trebinje)

Šurmanci – na zapadu.
Opličići – na istoku.
Bivolje Brdo – na sjeveru.
Gabela (Opuzen) – na jugu, ili kako reče vođa grupe eksperata Instituta za sudsku medicinu VMA Beograd, prof. dr Vladislav Dožić:
„U Čapljini, gdje je bilo Srba, tu je bilo i jama".

Niti želim, niti hoću da prešutim činjenicu da su sve srpske komšije 1941. godine u Čapljini bili isti, bili krvoločni, jer istorija notira da je u tim, po Srbe zlokobnim vremenima, bilo čestitih i poštenih komšija, bilo ljudi.
Istini za volju, bilo ih je malo, ali ih je bilo.
Tako, ruku ukrepljenja Prebilovčanima su pružili, kako pošten Hrvat Boško Ljiljanić iz Višića, tako i spomena i hvale vredne muslimanske komšije: Mujo Sjekirica, Nefa Šoše, Halil Đulić, Mujo Kurtović, Zulfo Veledar.
Odnosno, da je omanja grupa poštenih Hrvata iz Gabele, znajući da se sprema poklanje komšija Srba, 26. juna 1941. godine išla u ustaško poglavarstvo u Čapljinu, da se založi za nevine komšije Srbe, ali ustaški podnačelnik poglavarstva u Čapljini Ešref Zuhrić (Rečice kod Čapljine,1892), i poznati ustaški koljač Ahmet Kapetanović iz Počitelja kod Čapljine, koji je, između ostalog, maja 1942. godine „zaklao tada u selu Tasovčići sedam mladića od 15 do 18 godina" (V. Dedijer, A. Miletić, *Protjerivanje Srba sa ognjišta 1941–1944*, Beograd, 1989, str. 312), oglušili su se o njihove molbe.

U Grabovini, 22. juna 1941. godine, pred zalazak sunca, u zaseok gdje žive Srbi iz porodice Zurovac, došla je grupa Hrvata, komšija, i rekla Zurovcima da se ne plaše i da im neće „faliti dlaka s glave", i da mogu ostati u svojim kućama i mirno spavati, jer komšije Hrvati iz porodica Praljak, Jelčić, Dodig i Brajković, im „garantiraju obrazom i čašću", da će ih zaštititi od bilo kakve nevolje.
Sutradan, u ponedeljak, 23. juna 1941. godine, taman što su se Zurovci rasanili, vidjeli su da pred svakom njihovom kućom stoje one iste komšije od sinoć, ali ovoga puta u crnoj ustaškoj uniformi sa puškom o ramenu.
Sin uz oca, brat uz brata, rođak uz rođaka, šesnaest nevinih ljudi, šesnaest Srba, šesnaest Zurovaca, nevaljale komšije Hrvati, koji su već od 1936. godine polujavno, a od 1939. godine javno, bili organizovani kroz paravojnu HSZ (Hrvatsku seljačku zaštitu) Čapljina – odeljenje Grabovina, na čijem čelu je bio krojač Jozo Jelčić, odvode u nepovrat. (HZS je bila oružana formacija Mačekove Hrvatske seljačke stranke. (Direktno potčinjen Mačeku bio je operativni komandant HSZ na terenu Đuka Kempfeli, koji je još 1937. godine izjavio, da je: „zaštita otprilike kao u Njemačkoj SS trupe" – N. Vojinović, ibid, str.117)
Dok su ispred kafana Ivana Vege i Ivana Ivankovića, Hrvati iz Čapljine sjedeli u hladovini lipa i „drača" (bagrem) i ispijali špricere, zapovjednik Mačekove seljačke zaštite Grabovina Jozo Jelčić, prihvatajući kao neprolaznu datost

sistem i metod ustaškog logora Jasenovac, natjerao je pohvatane Zurovce da ispred tih Hrvata pjevaju ustašku himnu „Lijepa naša".[5]

Već od maja 1941. godine, himnom „Lijepa naša", u ustaškom logoru Jasenovac su „svako jutro budili logoraše". (http://www.vesti-online.com/vesti/Ex-yu/237071/)

U zatvoru Sreskog načelstva u Čapljini, tri dana Zurovce prebijaju i kosti im lome, sljedeće ustaše:

Andrija Buljan iz Čapljine, Jozo Andrije Borovac (1917) zvani Đondo iz Trebižata kod Čapljine, Pero Luke Matić (1920) iz Trebižata, Jozo Ilije Dodig (1910) iz Trebižata, Mirko Pere Ljoje (1906) iz Trebižata, Jure Ivana Moro (1904) iz Trebižata kod Čapljine, Rafo Vidoja Jarak sa Hotnja kod Čapljine, Zvonko Ivana Jukić iz Dretelja kod Čapljine, Rafo Kozina iz Višića kod Čapljine, i bulumenta čapljinskog ološa iz varoških četvrti Gradina i Zabrdalje, u kojoj su, između ostalih, bili i: Ramo Lutve Gigić zvani Sline, Hasan Meše Gigić, Ibro Alije Kadrić, Salko Alije Kadrić, Omer Salke Kadrić (1911), Huso Avde Kapetanović (1906), Hasan Avde Kapetanović (1911)...

Krajem juna 1941, svijeće suzama gasiše i crninu navukoše Darinka, Mara, Ljuba, Stana, Sava, Jovanka, Toda, Đurđa i Grozda Zurovac iz Grabovine, i ne skidoše je do upokojenja u Gospodu, te tako ne dozvoliše ni sebi ni potomstvu da zaboravi na ustaške pokolje.

Kako u Grabovini, tako i na području opštine Čapljina, a i šire, od Srba „niko nije umro, ko je umro" (B. Miljković), iz prostog razloga što su naše babe, udovice od 1941, 1942, 1943, 1944. godine, oličavale uzrastanje čovjeka u ljudskosti, istoričnosti, pravdoljublju i bogolikosti, jer su bez obzira na decenijama mjerena svakodnevna krvarenja duše, na svakodnevne susrete sa komšijama, zakonom i svješću nedotaknute krvnike, koji su na pravdi Gospoda poubijali njihove i naše najmilije, naše babe ostale su stamene i hrabre, gdje su s jedne strane kroz molitveno tihovanje tražile okrepu nosivom i nesalomivom duhu svom, a s druge, duboko samosvjesne brige o zdravom potomstvu, kod njih smo našli istinu, onu koju je komunistička gumica brisala iz udžbenika istorije.

Tako, meni moja baba Darinka Zurovac priča:

„E, moj sine, četres prve dođoše komšije s kojima smo živili ko s braćom... Eto, ko juče da je bilo, dedu ti i strica odvedoše prve komšije, onaj krojač Jozo Jelčić, a sa njim su bili i Pavo Jelčić, i Damjan Brajković, i Ivan Dodig, i Jozo Vego, i Pero Pavlović... Uh, kuća im za morom bila, nalet ih bilo...", ukoči se pogled, zastade riječ, poteče suza.

Inače, iz sela Grabovina kraj Čapljine, u Drugom svjetskom ratu, kao ustaše, ili kako to ciljano zamagljujći istinu i istoriju Hrvati iz Grabovine napisaše

5 „Lijepa naša domovino" (ili kraće „Lijepa naša") je himna Republike Hrvatske, a bila je i himna Nezavisne Države Hrvatske i Socijalističke Republike Hrvatske. (http://hr.wikipedia.org/wiki/Lijepa_na%C5%A1a_domovino)

na 2006. godine podignutom spomen-obilježju, „U spomen poginulim za križ časni i slobodu zlatnu", poginuli su:

Andrija Nikole Brajković (1900–1945), Dominik Frane Brajković (1924–1945), Jozo Frane Brajković (1925–1945), Damjan Joze Brajković (1904–1945), Ivan Stojana Brajković (1905–1941), Jozo Nikole Brajković (1922–1945), Krešimir Petra Brajković (1924–1945), Vice Petra Brajković (1927–1945), Mato Ivana Brajković (1886–1945), Pavo Mate Brajković (1922–1945), Mijo Andrije Brajković (1927–1945), Nikola Andrije Brajković (1921–1945), Marko Stjepana Brajković (1899–1945), Nikola Mirka Brajković (1927–1945), Stipe Mirka Brajković (1919–1945), Nikola Ante Brajković (1925–1945), Pero Ante Brajković (1919–1945), Nikola Ilije Brajković (1919–1945), Niko Ivana Brajković (1914–1943), Stjepan Grge Brajković (1905–1945), Stjepan Pere Brajković (1925-1945);

Jozo Stjepana Vego (1905–1945), Pero Stjepana Vego (1922–1945);

Anica Nikole Dodig (1900–1945), Mijo Nikole Dodig (1913–1945), Ivan Joze Dodig (1909–1945), Mirko Joze Dodig (1924–1945), Ivan Marka Dodig (1909–1945);

Ilija Mirka Jelčić (1924–1945), Ivan Nikole Jelčić (1926–1945), Jozo Boška Jelčić (1906–1945), Jozo Mirka Jelčić (1903–1945), Nikola Adama Jelčić (1914–1945), Pavo Jure Jelčić (1896–1945);

Ivan Lovre Pavlović (1892–1941), Pero Ivana Pavlović (1921–1945), Zora Ivana Pavlović (1921–1945) i

Mato Šimuna Praljak (1929–1944).

(http://župa-Čapljina.com/opci-pregled/)

Juna 1941. godine, čapljinske ustaše, jamari i kamari, još jednom odradiše svoj identitet, još jednom dokazaše da su mržnja i pomračenost uma sijamski bliznaci. Čapljinske ustaše adska vrata razoriše i posijaše smrt među sljedeće Srbe iz porodice Zurovac iz Grabovine kod Čapljine:

1) Ilija Save Zurovac, rođen 1902. godine u Grabovini kod Čapljine, ubijen od strane ustaša na stratištu Brest u Čapljini, u četvrtak, 26. juna 1941. godine

2) Sava Ilije Zurovac, rođen 1920. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša kod Bresta u Čapljini, 26. juna 1941. godine

3) Bogdan Šćepe Zurovac, rođen 1885. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša kod Bresta u Čapljini, 26. juna 1941. godine

4) Danilo Vase Zurovac, rođen 1877. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša kod Bresta u Čapljini, 26. juna 1941. godine.

5) Spasoje Mitra Zurovac, rođen 1907. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša kod Bresta u Čapljini, 26. juna 1941. godine

6) Dušan Spasoja Zurovac, rođen 1884. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša na mostu u Čapljini, 26. juna 1941. godine

7) Ristu Dušana Zurovac, rođenog 1913. godine u Grabovini, šurmanačke ustaše Ivan Jovanović zvani Crni i Drago Galić, u sredu, 25. juna 1941. godine ubile su na koti br. 147 (Vranac), kod jame Golubinka u Šurmancima

8) Veljko Dušana Zurovac, rođen 1915. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša kod Bresta u Čapljini, 26. juna 1941. godine

9) Maksim Ljube Zurovac, rođen 1914. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša na stratištu Topolo kod Opuzena (Hrvatska), u petak, 27. juna 1941. godine

10) Ljubo Jove Zurovac, rođen 1884. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša na stratištu Topolo kod Opuzena (Hrvatska), 27. juna 1941. godine

11) Spasoje Šćepe Zurovac, rođen 1889. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša kod Bresta u Čapljini, 26. juna 1941. godine

12) Novica Danila Zurovac, rođen 1913, godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša na mostu na rijeci Neretvi u Čapljini, 26. juna 1941. godine

13) Pero Jove Zurovac, rođen 1881. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša u Topolu kod Opuzena (Hrvatska), 27. juna 1941. godine

14) Svetko Danila Zurovac, rođen 1920. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša na mostu u Čapljini, 26. juna 1941. godine.

15) Slavko Mitra Zurovac, rođen 1913. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša na stratištu Vidovo Polje kod Stoca, 25. juna 1941. godine

16) Jovo Boška Zurovac, rođen 1912. godine u Grabovini, ubijen od strane ustaša na mostu na rijeci Neretvi u Čapljini, 26. juna 1941. godine.

U četvrtak, 26. juna 1941. godine, na stratištu Brest u Čapljini, nevine Srbe, među kojima su bili i Zurovci iz Grabovine, između ostalih, pobile su i sljedeće ustaše:

– Ivan Musulin zvani Mec
– Andrija Buljan
– Luka Kureš
– Salko Šuko
– Damjan Brajković
– Jure Moro
– Šćepica Brajković
– Ivan Brkić (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 149)
– Zvonko Radoš.

Inače, tokom Drugog svjetskog rata, Srbi iz čapljinske porodice Zurovac, ubijani su od strane ustaša, na sljedećim stratištima:

1) Opuzen (Hrvatska)
– Miho Save Zurovac (17) iz Čapljine
– Milan Lake Zurovac (19) iz Čapljine
– Dušan Pere Zurovac (23) iz Čapljine

– Maksim Ljube Zurovac (27) iz Grabovine
– Marko Mihe Zurovac (36) iz Čapljine
– Lazar Mihe Zurovac (47) iz Čapljine
– Ljubo Jove Zurovac (57) iz Grabovine
– Pero Jove Zurovac (60) iz Grabovin

2) Konavli (Dubrovačko zaleđe, Hrvatska)
– Lako Mihe Zurovac (12) iz Loznice

3) Selo Loznica kod Čapljine
– Mara Đoke Zurovac (20) iz Loznice

4) Selo Dračevo kod Čapljine
– Spasoje Mitra Zurovac (55) iz Loznice

5) Vidovo Polje kod Stoca
– Mile Spasoja Zurovac (27) iz Loznice
– Damjan Đoke Zurovac (27) iz Loznice
– Slavko Mitra Zurovac (28) iz Grabovine
– Đoko Pere Zurovac (55) iz Loznice

6) Jama Golubinka u Šurmancima kod Čapljine
– Risto Dušana Zurovac (28) iz Grabovine

7) Jama u Bivolju Brdu kod Čapljine
– Ljubo Spasoja Zurovac (16) iz Loznice
– J ovo Riste Zurovac (16) iz Loznice
– Vaso Milana Zurovac (21) iz Loznice
– Mitar Spasoja Zurovac (21) iz Loznice
– Danilo Đoke Zurovac (22) iz Loznice
– Vojin Riste Zurovac (33) iz Loznice

8) Na mostu na rijeci Neretvi u Čapljini
– Svetko Danila Zurovac (21) iz Grabovine
– Novica Danila Zurovac (28) iz Grabovine
– Jovo Boška Zurovac (29) iz Grabovine
– Dušan Spasoja Zurovac (57) iz Grabovine

9) Kod Bresta u Čapljini
– Sava Ilije Zurovac (21) iz Grabovine
– Veljko Dušana Zurovac (26) iz Grabovine
– Spasoje Mitra Zurovac (34) iz Grabovine

– Ilija Save Zurovac (39) iz Grabovine
– Spasoje Šćepe Zurovac (52) iz Grabovine
– Bogdan Šćepe Zurovac (56) iz Grabovine
– Danilo Vase Zurovac (64) iz Grabovine

10) Ustaški logor Jasenovac
– Dušan Spasoja Zurovac (6) iz Loznice
– Kosa Spasoja Zurovac (23) iz Loznice
– Bosa Spasoja Zurovac (20) iz Loznice.
– Đurđa ž. Đoke Zurovac (55) iz Loznice
– Đurđa ž. Vase Zurovac (64) iz Loznice
– Sava ž. Lake Zurovac (66) iz Loznice
– Danica Ilije Zurovac (60) iz Loznice.
– Neđa Đoke Zurovac (14) iz Loznice
– Sava Nikole Zurovac (74) iz Loznice.

11) Logatec (Slovenija, 25 km jugozapadno od Ljubljane)
– Aleksa Dušana Zurovac (18) iz Grabovine

Na nepoznatim lokacijama ubijeni su:
– Vladimir Jove Zurovac (18) iz Grabovine
– Mile Danila Zurovac (25) iz Grabovine
– Vojin Boška Zurovac (29) iz Grabovine
– Desa Spasoja Zurovac (16) iz Loznice
– Milan Koje Zurovac (45) iz Loznice.

Iz priloženog spiska je vidljivo da je ubijeno 48-ro Srba iz porodice Zurovac. Gledano po naseljenim mjestima, iz Čapljine je ubijeno 5, Grabovine 20, a iz Loznice 23 Srbina.

Prosječna starost ubijenih je 33,8 godina.

Ubijeno je 38 muškarca i 10 žena.

Najstarija ubijena je – Sava Nikole Zurovac (1870–1944) iz Loznice kod Čapljine.

U 74-oj godini života, 28. septembra 1944. godine, Sava je ubijena u ustaškom logoru Jasenovac.

Najmlađe ubijeni je Dušan Spasoja Zurovac (1938–1944) iz Loznice, koga su u 6-oj godini života, 28. septembra 1944. godine, ubile ustaše u Jasenovcu.

U periodu, 1941–1945, čapljinski Srbi nisu ubijani samo na čapljinskim stratištima, nego i u:

Sarajevu, Mostaru, Metkoviću (Hrvatska), Opuzenu, Konavlima (Dubrovnik), Stocu (Hercegovina), Ljubinju, Gospiću, Jasenovcu, Užicu, Kraljevu, Logatecu (Slovenija), Trebinju, Širokom Brijegu, Živinicama...

Na čapljinskoj opštini, ustaše su u crno zavile Srbe iz 157 porodica:

– Andrić, Antelj, Arnaut, Aćimović;

– Babić, Banđur, Bekan, Bjelić, Bjelica, Blagoje, Blagojević, Bogdanović, Božović, Bošković, Brnjašić, Brstina, Bubalo, Bulut, Bukvić, Burlica;

– Veraja, Vidačić, Vitković, Vukasović, Vlačić, Vulić;

– Gačić, Giga, Glibo, Golo, Goreta, Gotovina, Gutić;

– Dedijer, Delić, Domazet, Dropić, Draško, Dragićević, Dučić, Dulać, Dukić;

– Đačić, Đevica, Đikov, Đonlaga, Đurašović, Đurović, Đuković;

– Ekmečić, Elezović;

– Ždrakalić, Ždralić, Ždrakanović, Žižak;

– Zelenković, Zec, Zurovac;

– Ijačić;

– Janjić, Jevtić;

– Karadeglija, Karadeglić, Keso, Kosač, Korač, Krbavac, Krulj, Krunić, Krvavac, Kuzman;

– Lasohan, Lekić, Lečić, Likić, Lojpur, Lućić;

– Mandrapa, Marić, Marušić, Matković, Medan, Medić, Mičeta, Milićević, Mirković, Mihić, Micić, Mileta, Mirić, Misita, Mihaljević, Mihojević, Milošević, Mitrović, Moro, Mrkić;

– Nadaždin;

– Ostojić;

– Pantić, Pelkić, Perišić, Pecelj, Peša, Pešut, Pičeta, Pjaca, Poljak, Pešičić, Popović, Pokrajčić, Princip, Prodan, Pudar, Popara, Popovac;

– Radojčić, Radoš, Ratković, Rikalo, Ružić;

– Simić, Sjeran, Sjerić, Sorajić, Sočević, Spahić, Stevanović, Stević, Suhić, Stajčić;

– Tamindžić, Tanasilović, Tarana, Tripković, Tripić, Toholj, Trtan;

– Ćapin, Ćirić, Ćorić, Ćorluka, Ćuk, Ćukteraš;

– Hajdinović, Hardomelja;

– Čavaljuga, Čekrlija, Čikara, Čučak;

– Šakota, Šarić, Šahin, Šijak, Škare, Škoro, Šotra.

Gledajući po naseljenim mjestima, izuzev Prebilovaca, stanje je sljedeće:

1) Opličići

Ubijen je 151. Srbin, iz sljedećih porodica:

Vukasović – 1, Pešut – 1, Šakota – 1, Antelj – 2, Radoš – 2, Žižak – 2, Hardomelja – 3, Prodan – 3, Spahić-5, Bukvić – 6, Gotovina – 6, Zelenković – 9,

Pudar – 9, Đonlaga – 9, Pes – 9, Dulać – 13, Pelkić – 13, Puhalo – 14, Jevtič – 16, Ijačić – 27.

Ubijeno je 26 žena i 125 muškaraca, prosječne starosti – 33 godine.

Najmlađe ubijeni je Lazar Spasoja Đonlaga (1), a najstarije ubijeni je Nikola Riste Puhalo (91).

2) Klepca

Ubijeno je 134. Srba, iz sljedećih porodica:

Sorajić – 1, Milićević – 2, Šijak – 3, Giga – 4, Marić – 4, Ćukteraš – 7, Vlačić – 7, Pantić – 9, Toholj – 12, Tripić – 16, Mandrapa – 34, Marušić – 35.

Ubijene su 24 žene i 110 muškarca, prosječne starosti – 36,5 godina.

Najmlađe ubijena je Mladenka Đure Mandrapa (6), a najstarije ubijena je Stana Pantić ž. Đure (96).

3) Gabela

Ubijeno je 118 Srba, iz sljedećih porodica:

Gutić – 1, Pantić – 1, Poljak – 2, Ratković – 2, Šahin – 2, Sočević – 3, Mirić – 3, Ćuk – 4, Tarana – 4, Bubalo – 6, Dropić – 6, Golo – 6, Tanasilović – 12, Mandrapa – 15, Perišić – 15, Lojpur – 16, Vulić – 20.

Ubijene su 2 žene i 116 muškaraca, prosječne starosti – 36,8 godina.

Najmlađe ubijeni su Milan Danila Vulić (16) i Marko Jove Vulić (16), a najstarije ubijeni je Risto Vase Ratković (74).

4) Tasovčići

Ubijeno je 113 Srba, iz sljedećih porodica:

Aćimović – 1, Bijelica – 1, Lasohan – 1, Popara – 1, Popovac – 1, Ijačić – 2, Lečić – 2, Toholj – 2, Karadeglija – 3, Bošković – 5, Bjelica – 6, Misita – 7, Lojpur – 7, Moro – 8, Glibo – 9, Bekan – 16, Draško – 19, Spahić – 22.

Ubijene su 2. žene i 111 muškaraca, prosječne starosti – 37,8 godina.

Najmlađe ubijeni je Danilo Gojka Bekan (12), a najstarije ubijeni su Pero Riste Ijačić(71), Risto Todora Moro (71) i Jovo Lazara Bekan (71).

5) Loznica

Ubijeno je 80 Srba, iz sljedećih porodica:

Stević – 2, Čekrlija – 4, Burlica – 8, Dragićević – 8, Pokrajčić – 14, Zurovac – 19, Puhalo – 25.

Ubijene su 42. žene i 38 muškaraca, prosječne starosti – 25,5 godina.

Najmlađe ubijena je Milenka Ilije Čekrlija (2), a najstarije ubijena je Cvijeta Burlica ž. Boška (75).

6) Dračevo

Ubijena su 62 Srbina, iz sljedećih porodica:

Dedijer – 2, Bjelica – 3, Đurasović – 3, Mihaljević – 3, Lojpur – 4, Ratković – 4, Mandrapa – 19, Brstina – 24.

Ubijena su 62 muškarca, prosječne starosti – 36,3 godine.

Najmlađe ubijeni je Jovo Veljka Dedijer (15), a najstarije ubijeni je Lazar Jovana Mandrapa (79).

7) Rečice

Ubijena su 62 Srbina, iz sljedećih porodica:

Andrić – 1, Delić – 1, Simić – 1, Bjelić – 2, Ijačić – 2, Stajčić – 2, Karadeglić – 3, Ždralić – 3, Ždrakalić – 3, Janjić – 4, Šakota – 4, Vukasović – 4, Gačić – 10, Zelenković – 10, Mrkić – 12.

Ubijeno je 8 žena i 54 muškarca, prosječne starosti – 38,8 godina.

Najmlađe ubijeni je Ljuban Lazara Janjić (9), a najstarije ubijeni je Jovo Boška Vukasović (79).

8) Lokve

Ubijeno je 60 Srba, iz sljedećih porodica:

Sjeran – 2, Babić – 4, Pudar – 4, Čikara – 5, Medan – 8, Gačić – 9, Mihić – 14, Pjaca – 14.

Ubijeno je 9 žena i 51 muškarac, prosječne starosti – 31,5 godina.

Najmlađe ubijena je Natalija Miljana Pjaca (3), a najstarije ubijeni je Ilija Jove Gačić (70).

9) Čapljina (Varoš)

Ubijeno je 55 Srba, iz sljedećih porodica:

Blagoje – 1, Bogdanović – 1, Đikov – 1, Đurović – 1, Kuzman – 1, Milićević – 1, Milošević – 1, Princip – 1, Simić – 1, Sjeran – 1, Stevanović – 1, Tamindžić – 1, Vidačić – 1, Hajdinović – 1, Korać – 2, Mitrović – 2, Ružić – 2, Šakota – 2, Šotra – 2, Škoro – 2, Toholj – 3, Delić – 3, Elezović – 4, Veraja – 4, Vitković – 5, Pudar – 5, Zurovac – 5.

Ubijene su 2. žene i 53 muškarca, prosječne starosti – 38,6 godina.

Najmlađe ubijeni je Aleksa Save Šotra (14), a najstarije ubijeni je Đorđe Pere Delić (77).

10) Gnjilišta

Ubijeno je 20 Srba, iz sljedećih porodica:

Ćorluka – 5, Čavaljuga – 15.

Ubijeno je 9 žena i 11 muškaraca, prosječne starosti – 30 godina.

Najmlađe ubijena je Mara Ćorluka (2), a najstarije ubijena je Savica Čavaljuga ž. Miloša (71).

11) Grabovina

Ubijeno je 17 Srba, iz porodice Zurovac.

Svi ubijeni bili su muškarci, prosječne starosti – 37,9 godina.

Najmlađe ubijeni bio je Aleksa Dušana Zurovac (18), a najstarije ubijeni bio je Danilo Vase Zurovac (64).

12) Počitelj

Ubijeno je 10 Srba, iz sljedećih porodica:

Gutić – 2, Radojčić – 2, Čučak – 3, Toholj – 3.

Ubijene su 2. žene i 8 muškaraca, prosječne starosti – 46,2 godine.

Najmlađe ubijeni je Đorđo Riste Gutić (19), a najstarije ubijeni je – Miho Jovana Toholj (81).

Sabirajući prethodni niz, dolazi se do saznanja da je, u vremenskom periodu 1941–1944. broj ubijenih Srba na području opštine Čapljina sljedeći:

- Prebilovci – 822 (48,24%)
- Opličići – 151 (8,86%)
- Klepca – 134 (7,86%)
- Gabela – 118 (6,92%)
- Tasovčići – 113 (6,63%)
- Loznica – 80 (4,69%)
- Dračevo – 62 (3,64%)
- Rečice – 62 (3,64%)
- Lokve – 60 (3,52%)
- Čapljina – 55 (3,23%)
- Gnjilišta – 20 (1,17%)
- Grabovina – 17 (1,00%)
- Počitelj – 10 (0,59%)

Ukupno – 1.704 (100,0%)

Na lijevoj obali rijeke Neretve, u naseljenim mjestima u kojima su živjeli Srbi, tj. u: Prebilovcima, Klepcima, Loznici, Tasovčićima, Gnjilištima, Dračevu, Počitelju, Rečicama, Opličićima, Lokvama, ubijeno je 1.514 Srba, što je 88,85% od ukupnog broja ubijenih Srba (1.704) u Čapljini.

A na desnoj obali rijeke Neretve, u: Čapljini, Grabovini i Gabeli, ubijeno je 190 Srba, što je 11,15% od ukupnog broja ubijenih Srba (1.704) u Čapljini.

Gledajući po godinama:

1941. – je ubijen 1.541 Srbin, što je 90,43% od ukupnog broja ubijenih (1.704).

1942. – 12 – 0,70%.

1943. – 33 – 1.94%

1944. – 118 – 6.92%

Ukupno: 1.704 – 99,99%.

Među prvim Srbima, koji su nekoliko dana po proglašenju NDH, ubijeni u Čapljini, bili su:

Sava Pere Stevanović (66) iz Čapljine, Joka Mitrović (65) udova Nikole iz Čapljine i Panto Sime Lojpur (53) iz Gabele, koji su ubijeni 17. aprila 1941. godine.

Što se tice spomen-obilježja iz Drugog svjetskog rata, na području Čapljine, ona su se nalazila u:

– Selu Dračevo, u srpsko-pravoslavnom groblju, spomen-obilježje Srbima koje su poubijale nevaljale komšije Hrvati, ustaše.

– Selu Klepca, u centru sela, pokraj Doma kulture Klepca, spomen-obilježje Srbima koje su poubijale nevaljale komšije Hrvati, ustaše.

– Selu Prebilovci, na ulazu u selo, spomen-obilježje Srbima koje su poubijale nevaljale komšije Hrvati, ustaše.

– Selu Tasovčići, na brdu kod šume gdje se nekad nalazio magacin ratnih rezervi Vojske Kraljevine Jugoslavije, u kojem su ustaše bile oformile logor za Srbe, spomen-obilježje Srbima koje su poubijale nevaljale komšije Hrvati, ustaše. (Spomen-obilježje je izradio Alija Midhata Kučukalić, vajar iz Sarajeva)

– Selu Tasovčići, na brdu Modrić, Spomen-groblje sa velikim četvrtastim kamenim monumentom, oko koga je raspoređeno 218 nadgrobnih ploča „žrtvama fašističkog terora". (Spomen-groblje je rađeno po projektu pejzažnog arhitekte Smiljana Klasića (1912–1989) iz Zagreba)

– Selu Bivolje Brdo, devet metara visoko spomen-obilježje nad jamom u koju su nevaljale komšije, ustaše, bacale nevine Srbe.

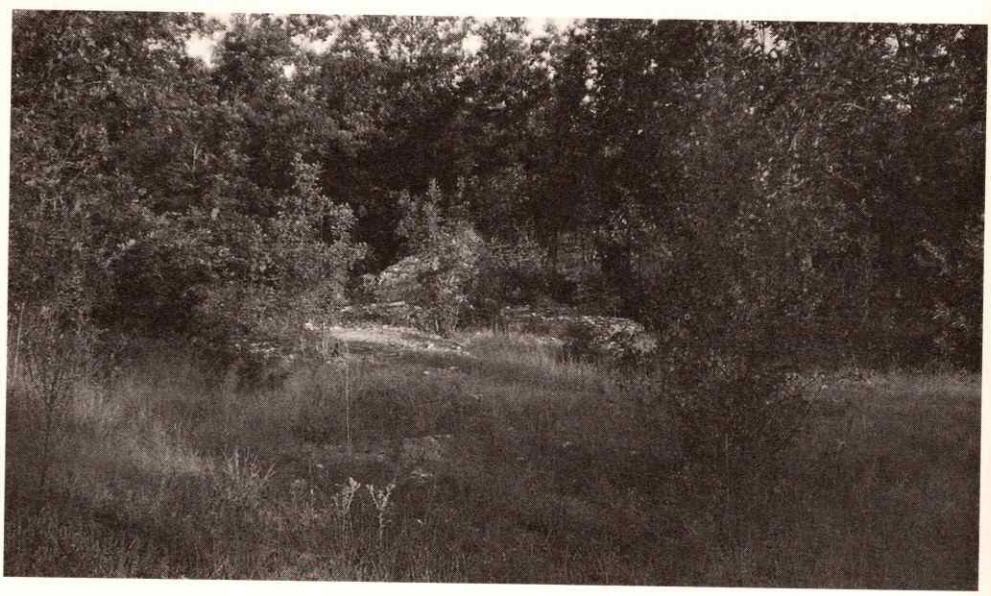

Kod jame Bivolje Brdo (Foto. 2007. – S.Z.)
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Ostaci miniranog spomenika nad jamom Bivolje Brdo
(Minirano juna 1992, a fotografisano 2007. god. – S.Z.)
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

– Selu Opličići, u srpsko-pravoslavnom groblju, spomen-obilježje Srbima koje su poubijale komšije ustaše.

– Selu Šurmanci, dvanaest metara visoko spomen-obilježje nad jamom Golubinka u koju su ustaše bacale žive Srbe.

Na spomen-obilježju u Šurmancima, podignutom 1961. godine, latiničnim pismom bilo je u kamen uklesano:

„Slava palim žrtvama koje su ustaše, sluge okupatora, u ljeto 1941. godine zvjerski mučile, ubile i u ovu jamu bacile."

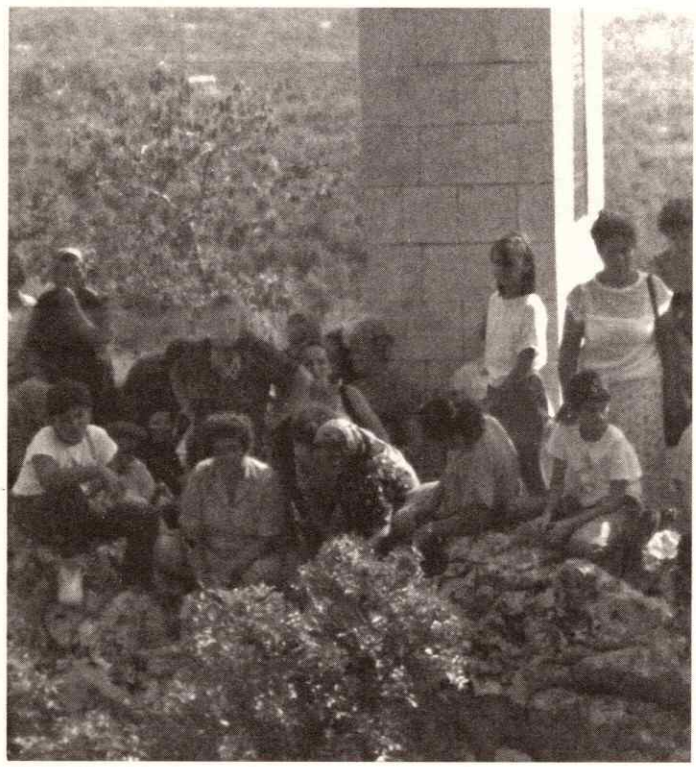

Pored grotla Šurmanačke jame
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Šurmanačka jama /ruševina spomenika/
Galerija SND Prebilovci – http://www.panoramio.com/user/1974913

Ko su žrtve?

Novozelanđani? Tibetanci? Peruanci?

Interesantno je da od 237. djece i preko 350 žena iz Prebilovaca, koji su 6. avgusta 1941. godine bačeni u jamu Golubinka u Šurmancima, niko nije bio član komunističke partije, jer su bili kršteni kao pravoslavni hrišćani, ali krsnog obilježja nad jamom nije smjelo biti, jer u poratnoj, antisrpski orijentisanoj Čapljini, paklene riječi porodile su komunističku rugobu koja je polagala pravo na samo njoj svojstvenu i samo za nju pravljenu istinu, te stoga nije se smjelo ni pomisliti, a kamoli reći, o pisanju da ne govorimo, da su žrtve Srbi, i tako, gušenjem istine, Srbima se otimala sloboda. (J. Marković)

U tom periodu, a i kasnije, vršeći okupljanje na principu etnohomogenizacije, a samim tim i koncentracije vlasti, kojom su čapljinski Hrvati legitimisali za sebe sva prava i, bezmalo, nikakve obaveze, čime su vršili izrugivanje nad zdravim razumom i Srbe su smišljeno nipodaštavali.

– Deveto spomen-obilježje bilo je u varoši Čapljina, pokraj starog mosta na rijeci Neretvi.

Ovo spomen-obilježje podignuto je u čast pobijenih komunističkih tenkista, koje su čapljinske ustaše pobile tokom desetodnevnih borbi (25. januar – 3.februar 1945) za konačno oslobođenje Čapljine.

A čapljinske ustaše, zadovoljavajući svoje bastardne nagone, prije nego što su ubili tenkiste, na čelu su im kamom zvjezde petokrake urezali.

– U ulici Oslobođenja, u staroj „čaršiji", na Bećevića kući, nalazila se spomen-ploča komunisti Veselinu Bećeviću (1927–1943).

– U garnizonu JNA u Čapljini (Grabovina, V.P. 2469), uz prijavnicu, nalazila se bista Mire Popare (Fatnica kod Bileće, 1916. – Nevesinje, 1942), studenta, sekretara Okružnog komiteta KP za sjevernu Hercegovinu, koga su 22. jula 1942. godine u Nevesinju streljali Italijani, a koji je posthumno, 20.12.1951. godine, proglašen za narodnog heroja Jugoslavije.

– Na jugu opštine Čapljina, u selu Gabela, u srpsko-pravoslavnom groblju, nalazila se 1971. godine izgrađena, a juna 1972. od strane visokopreosvešteno mitropolita dabrobosanskog i administrator zahumsko-hercegovačkog gospodina Vladislava (Mitrović) osveštana Spomen-kosturnica.

Inače, Spomen-kosturnica prvobitno je bila izgrađena u bijelom mermeru, a pošto je snaga „bratstva i jedinstva, i komšijskog uvažavanja i poštovanja", 1992. godine, dovela Spomen-kosturnicu u kategoriju ruine, to je po obnavljanju, 2008. godine, urađena u crnom mermeru, da bjelinom ne „bode" oči komšijama Hrvatima, zbog čijih obližnjih kuća Spomen-kosturnica 1992. nije minirana, nego „samo" teško oskrnavljena.

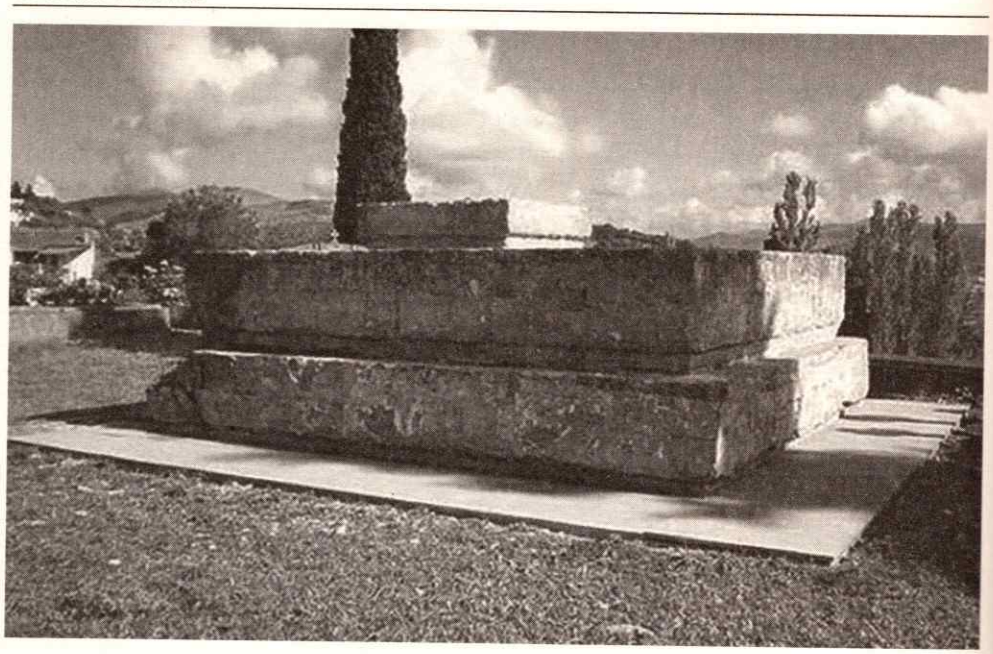

Spomen-kosturnica u Gabeli (prije obnove)
Galerija SND Prebilovci – http://www.panoramio.com/user/1974913

Bilo je poznato da je po ukidanju (1958) koncentracionog logora Goli otok, ili kako su komunisti tepali jedinom koncentracionom logoru tog vremena u Evropi – „Velebit" (U NDH novinska agencija zvala se Velebit) – preduzeće za preradu kamena, odnosno „Radilište administrativno-kažnjenih muškaraca/žena društveno korisnim radom", ili kako su logoraši, zaprećenom kaznom teškog prebijanja ili smrću, bili upućeni da u međusobnim komunikacijama logor Goli otok nazivaju „žica", jer u komunizmu za političke zatvorenike (bez istrage i sudske presude) nije bilo logora, nego samo „žica" (Mitrovica, Grgur, Goli, Zabela, Novi Sad, Sarajevo, Stolac, Ada Ciganlija..., a u logoru Bileća od 1949–1953. bilo je" 3.567 logoraša, od kojih je 98 poginulo i umrlo". http://www.novosti.rs/dodatni-sadrzaj/clanci.119html/:44708-Ni-ptica-da-poleti;

Političkih zatvorenika, ibeovaca (u narodu znani kao golootočani), sa područja opštine Čapljina bilo je 43:

Jovo Ilije Barzut (1914), Nail Derviša Begić (1905), Mustafa Zulfe Bostandžić (1912), Zulfo Smaje Bostandžić 1927), Mato Ante Brajković (1925), Risto Jove Bulut (1924);

Danko Mate Vrankić (1926);

Anđelko Đure Glavinić (1916);

Mustafa Halila Dizdar (1907), Vinko Marka Dragičević (1925);

Milisav Šćepana Ekmečić (1914), Krsto Šćepana Ekmečić (1910);

Čedo Nikole Žarković (1923), Novak Trifka Žarković (1913), Pero Danila Žarković (1926);

Ljubomir Mihajla Ijačić (1909);

Mladen Šimuna Jakiša (1929);

Ivan Mije Korda (1897), Andrija Mije Korda (1920), Idriz Adema Koso (1924), Slavko Ilije Krtalić (1921);

Mustafa Hasana Latić (1918), Milivoje Save Lojpur (1931);

Nezir Mustafe Malohodžić (1903), Džemal Mehmedalije Metiljević (1924), Ešref Ahmeta Muminiagić (1925);

Zdravko Jove Pudarić (1919), Nikola Strahinje Puhalo (1925);

Mato Joze Rajić (1924);

Josip Ivana Sivrić (1897), Duško Vlade Spahić (1926), Ljubo Rade Stojić (1909), Manojlo Lazara Suhić (1927);

Vlado Jove Tripić (1925);

Ibrahim Avde Ćerić (1914), Ibrahim Jusufa Ćiber (1908), Vladimir Danila Ćuk (1915) Todor Petra Ćuk (1928);

Huso Huse Ulaković (1927);

Novica Čavaljuga (1925), Ratomir Todora Čekrlija (1915);

Šerif Ćamila (1908);

Nusret Mehe Šoše (1928).

Logoraši sa najdužim „stažom" bili su Vladimir Danila Ćuk (1915), koji je u logorima proveo 6 godina, 1 mjesec i 18 dana, i Manojlo Lazara Suhić (1927), koji je u logorima proveo 5 godina, 2 mjeseca i 5 dana.

Znano je da su, pod pritiskom demokratije Zapada, golootočki logoraši bili izmješteni u KPD (Kazneno-popravni dom) Zenica, što je ponovo eufemizam za zatvor Zenica (Centralni kazneni zavod za BiH građen je 1886–88. godine, a 27.9.1945. preimenovan je u KPD Zenica), te je zbog toga vrh KP Jugoslavije naložio da KPD Zenica treba imati izuzetno rigorozan i strog režim prema političkim zatvorenicima, kako sa Golog tako i iz cijele zemlje.

U ovakvom kamsko-jamsko-spomeničkom miljeu, rasla je i razvijala se jedna od 109 komuna Bosne i Hercegovine, odnosno jedna od 17 komuna Hercegovine, Čapljina.

Administrativno-istorijski gledano, nekadašnji dio mostarskog, nevesinjskog, gabeoskog, počiteljskog i ljubuškog kadiluka, odnosno ljubuškog i stolačkog kotara, po završetku Drugog svjetskog rata, tačnije 16. avgusta 1945. godine, donesenim Zakonom o teritorijalnoj podjeli Federalne Bosne i Hercegovine, postaje srez.

Godine 1950, od strane Prezidijuma Narodne Republike Bosne i Hercegovine, donesen je novi Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli Bosne i Hercegovine.

U Mostarskoj oblasti bilo je 14 srezova, a srez Čapljinu su činili:

a) Čapljina (grad u sastavu sreza), b) područja mjesnih narodnih odbora: Brštanica, Domanovići, Dračevo, Gabela, Gornje Hutovo, Hutovo, Klepci, Međugorje, Neum, Počitelj, Šurmanci i Trebižat.

Četvrtim Zakonom o podjeli teritorije NR BiH (1945, 1949, 1950, 1952) iz 1952. godine, srez Čapljinu su činili:

Čapljina – gradska opština, Čapljina – sela: Domanovići, Hutovo, Međugorje, Neum, Višići.

U daljnjem razvoju, izmjenom granica između srezova, Čapljina gubi – Gornje Hutovo, Hutovo, Neum i Međugorje. (http://www.most.ba/102/082.aspx)

Skupština SR BiH, 27. aprila 1966. godine, donosi Ustavni zakon o ukidanju srezova, prema kojem, počev od 30. juna 1966. godine, prestaju funkcionisati srezovi, i sreska nadležnost se prenosi na opštine.

Godine 1991, od 5.825 naseljenih mjesta (prosječna naseljenost 749 stanovnika) u BiH, 24 su se nalazila na području opštine Čapljina, koje smo prepoznavali po sljedećim nazivima:

Bivolje Brdo, Višići, Gabela, Gabela Polje, Gnjilišta, Grabovina, Domanovići, Doljani, Dračevo, Dretelj, Zvirovići, Klepca, Lokve, Opličići, Počitelj, Prebilovci, Struge, Svitava, Tasovčići, Trebižat, Čapljina I, Čapljina II, Čeljevo i Šurmanci.

Opličići su naseljeno mjesto s najviše zaseoka (17), a to su:

Bat, Brestovača, Gadžak, Greda, Gusti Grm, Kosovina, Mejdan, Orašac, Osmanuša, Podgrađe, Potok, Turajlovina, Ulica, Hrsovac, Šejtanića mahala, Škaljevina i Šušnjevac.

U pojedinim selima zaseoci su nosili imena po naseljenim porodicama. Primjera radi, u Zvirovicima imamo zaseoke Dugandžije, Jurkovići, Kapulari, Tomići, odnosno u Grabovini imamo zaseoke Jelčići, Dodizi, Brajkovići, Zurovci.

Privaroška naselja su: Tasovčići, Dretelj, Grabovina i Struge.

Sama varoš Čapljina je cjelina znana kao zajedničko ime za omanje četvrti: Muša, Vrgorac, Gradina, Zabrdalje, Bjelave i Čaršija, koje su bile u sastavu MZ Čapljina I, odnosno Riva, Peline i Ciglana, koje su bile u sastavu MZ Čapljina II.

Nekadašnji konstitutivni dio više kadiluka, te ljubuškog i stolačkog kotara (Kotar Stolac 1931. godine, činili su podkotari: Aladinići, Berkovići, Burmazi, Hutovo i Čapljina), gubio se u ambijentu prirodne arene, gubio se u romantičnom pejzažu, tako da su pjesnici Čapljinu zvali „kameni cvjet Hercegovine".

Vjerujem da je, ne malim djelom, na odluku pjesnika uticao i Institut za ispitivanje materijala Srbije iz Beograda, na čijem čelu je bio akademik, profesor Branko Žeželj, koji se trudio da konstruktorskim i građevinskim vještinama oplemeni izgled Čapljine, kako kroz montažnu izgradnju stambeno-poslovnih objekata niskih zgrada (tzv. system C-50), tako i kroz izgradnju (projekat uradio B. Petrović) dotad u Jugoslaviji jedinstvenog, 84 metra dugog grednog mosta na rijeci Neretvi (Tasovčići – kuća Ranka Delića), na kome je radove izvodilo G. P. „Gradis" iz Maribora, a koji je pušten u saobraćaj 1972. godine.

Pjesnici su je zvali... a oni koji nisu pjesnici, zapisali su u „Službenom glasniku opštine Čapljina" (4/91,Cl.30):

„Izjavljujem da ću dužnost odbornika Skupštine opštine Čapljina savjesno i predano vršiti, da ću se pridržavati Ustava, zakona i statuta opštine i da ću se zalagati za ostvarivanje prava i interesa građana, za daljni razvoj opštine Čapljina, SR BiH i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije."

To je bilo crno na bijelom.

A u praksi, to je izgledalo ovako:

Prema osmom Saveznom popisu[6] stanovništva Jugoslavije, koji je održan od 1. do 15. aprila 1991. godine, krizno vrijeme 31. mart 1991. godine 24,00 časova, opština Čapljina koja je u površini Jugoslavije (Ugovorom o miru sa Italijom, iz februara 1947. godine, Jugoslaviji je pripojena Istra i Slovenačko primorje i tad je površina Jugoslavije iznosila 255. 270 km, a Londonskim sporazumom iz oktobra 1954, odnosno Osimskim sporazumom između Republike Italije i SFRJ, iz novembra 1975, a koji je ratifikovan 1977, Jugoslaviji su pripojeni dijelovi srezova Kopar i Buje, tako da je ukupna površina teritorije Jugoslavije povećana za 534 km i iznosila je 255. 804 km) participirala sa 0,10% teritorije (256 km), u površini BiH teritorije (51.129 km) sa 0,50% teritorije, u površini Hercegovine (12.276 km) sa 2,08% teritorije, po veličini opštinskog atara smjestila se na 82. mjesto u BiH, čime je bila bliža posljednjoj, 109-oj Brezi (83 km), nego prvom Mostaru (1.300 km), a po broju stanovnika (27.882) opština Čapljina je bila na 55-om mjestu u BiH, te je približno jednako bila udaljena kako od prvog Sarajeva (525.980 stanovnika sa prigradskim opštinama Pale, Hadžići, Trnovo, Ilijaš, Vogošća), tako i od posljednjeg Ljubinja (4.162).

Ako se gleda po gradovima, sjedištima opština, na prvom mjestu je bilo Sarajevo – 416.497 stanovnika, Čapljina je bila na 52. mjestu sa 7.461. stanovnikom, a poslednji je bio Kalinovik sa 1.385 stanovnika. (http://www.bosna-online.org/1991-popis-poredak-gradova-bih-po-broju-stanovnika/?relate)

Prema napred navedenom popisu, na području opštine Čapljina bilo je:

– Hrvata	14.969 ili 53,69%
– Muslimana	7.672 ili 27,51%
– Srba	3.753 ili 13,46%
– Jugoslovena	1.047 ili 3,75%
– ostalih	441 ili 1,58%
Ukupno:	27.882 ili 99,99%

(http://www.fzs.ba/Podaci/nacioni%20po%20mjesnim.pdf)

Sam grad Čapljina imao je 7.461. stanovnika, što je činilo 26,75% od ukupnog broja stanovnika opštine Čapljina (27.882). Od toga bilo je:

6 (1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991)

– Hrvata	3.067 ili 41,11%
– Muslimana	2.191 ili 29,37%
– Srba	1.267 ili 16,98%
– Jugoslovena	707 ili 9,47%
– ostalih	229 ili 3,07%
Ukupno:	7.461 ili 100%

Na području opštine Čapljina, Hrvati su imali apsolutnu većinu u sljedećim naseljenim mjestima:

Zvirovići, u kojima se 691 od 700 stanovnika, tj. njih 98,71% izjasnilo kao Hrvati (691 – 700 – 98,71%)

- Svitava (493 – 500 – 98,6%)
- Gabela Polje (1.073 – 1.091 – 98,35%)
- Trebižat (1 371 – 1.399 – 97,99%)
- Gnjilišta (338 – 345 – 97,97%)
- Doljani (357 – 365 – 97,80%)
- Dračevo (729 – 806 – 90,44%)
- Dretelj (508 – 576 – 88,19%)
- Šurmanci (354 – 403 – 87,84%),
- Grabovina (817 – 947 – 86,27%),
- Čeljevo (827 – 1.058 – 78.16%),
- Gabela (973 – 1.349 – 72,12%),
- Višići (1.207 – 1.788 – 67,50%) i

Struge, u kojima se 715 od 1.108 stanovnika, tj. njih 64,53% izjasnilo kao Hrvati.

Muslimani su imali apsolutnu većinu u:
- Bivolju Brdu (916 – 1.297 – 70,62%),
- Lokvama (395 – 587 – 67,29%),
- Opličićima (916 – 1.386 – 66,08%),
- Počitelju (753 -1.180 – 63,81%) i
- Domanovićima (727 – 1.270 – 57,24%)

Srbi su imali apsolutnu većinu u:
- Prebilovcima (171 – 174 – 98,27%) i
- Klepcima (383 – 417 – 91,84%).

Relativnu većinu Hrvati su imali u gradu Čapljina (3.067 – 7.461 – 41,10%), a Srbi u Tasovčićima (698 – 1.675 – 41,67%).

Na području opštine Čapljina, Hrvata nije bilo u: Lokvama; Muslimana u: Doljanima, Klepcima, Prebilovcima i Zvirovićima; Srba u: Gnjilištima, Svitavi

i Zvirovićima; Jugoslovena u: Doljanima, Dračevu, Gnjilištima, Prebilovcima, Svitavi, Lokvama, Opličićima i Zvirovićima; ostalih u: Lokvama i Šurmancima.

U naseljenom mjestu Lokve nije bilo ni Hrvata, ni Jugoslovena, ni ostalih.

Populacijski najveće urbano naselje na području opštine Čapljina bila je MZ (Mjesna zajednica) Čapljina I sa 4.985 stanovnika, što je bilo 17,88% od opštinske populacije (27.882), a najveće neurbano naselje bili su Višići sa 1.788 stanovnika, što je bilo 6,41% od populacije (27.882) opštine Čapljina.

Inače, odnos Hrvata, Muslimana i Srba u Čapljini skoro da se očitavao kroz sistem:

4–2–1, jer, ako se broj Hrvata (14.969) podjeli sa brojem 2, dobije se 7.484; Muslimana je bilo 7.672, a ako se ovaj broj podjeli sa brojem 2, dobije se 3.836; Srba je bilo 3.753, odnosno ako se broj Srba (3.753) pomnoži sa 2, dobije se 7.506; Muslimana je bilo 7.672, a ako se broj Srba (3.753) pomnoži sa 4, dobije se 15.012; Hrvata je bilo 14.969.

Od 25.600 hektara, koliko ima opština Čapljina, kao poljoprivredno zemljište knjiži se 15.696 hektara (61%), a na ovom poljoprivrednom zemljištu vlasnici tapija za oko 7.200 hektara (46%) su fizička lica (građani), a oko 8.500 hektara (54%) je u vlasništvu države.

U katastarskim opštinama Čapljine, konkretno na preko 20% poljoprivredno-obradivog zemljišta (oranice, kosanice, voćnjaci, vinogradi), individualno pravo vlasništva zasnovano na osnovu zakona i nasljeđivanja, polažu Srbi.

Naravno, u ovaj procenat nije ulazilo obradivo zemljište koje su poslijeratne komunističke vlasti zarad balansa i izmjene cjelokupne političko-istorijsko-katastarske slike opštine Čapljina, oduzeli od Srba.

Istini za volju, u zakonu je postojalo uporište da ukoliko duži niz godina se poljoprivredno zemljište ne koristi saglasno predviđenim uslovima, da pravno lice (Opština) na osnovu karte upotrebne vrijednosti zemljišta (Bonitetna karta – raspoređivanje zemljišta u VIII (osam) bonitetnih kategorija, gdje najbolja zemljišta dobijaju I (prvu) bonitetnu kategoriju, a najslabija VIII (osmu), s tim da se zemljište od I do IV bonitetne kategorije utvrđuje jedino kao poljoprivredno obradivo zemljište) i na njoj zasnovanog prostornog plana opštine, može izvršiti eksproprijacija zemljišta, tj. prisilno oduzeti zemljište od fizičkog lica u ime društvenog interesa, ali to u Čapljini slučaj bio nije, jer poslije Drugog svjetskog rata, pritisnuti nemaštinom i činjenicom da je BiH 60,36% brdsko-planinska zemlja (500–2386 m n/v), i da od ukupne površine kopna (51.197 km), 42% su planine, 29% kraške oblasti, 24% brda i samo 5% su nizine, a da „Površine pod najboljim bonitetnim kategorijama (I–III) su rijetke, odnosno iznose svega 14%“ (http://www.fzpr.gov.ba/dokumenti/arhiva/2009/ost...), to ljudi u niskoj Hercegovini (0–200 m n/v) zdušno su obrađivali svaki pedalj, toliko cjenjene i željene zemlje.

Da navedem samo nekoliko primjera zemljocida, na koje su više nego većinsko pravo vlasništva polagali Srbi:

– U Prebilovcima, u dolini rijeke Bregave, za potrebe Duvanske stanice Čapljina, oduzeto je oko 40 hektara obradivog zemljišta, koje je u zemljišnim knjigama kroz z.k.č. (zemljišno-knjižne čestice), tj. parcele, pod imenima Glavizdol, Grkov do, Mali i Veliki Zojmir, Luka, Ada, Vinogradi, Njive... vođeno za K.O. (katastarska opština) Prebilovci.

– U Klepcima, u dolini rijeke Neretve, za potrebe Hepok-a (Hercegovački poljoprivredni kombinat) iz Mostara, oduzeto je preko 20 hektara obradivog zemljišta, koje je u zemljišnim knjigama kroz z.k.č. pod imenom Badnjaci, Otoci... vođeno za K.O. Klepci i Čeljevo.

– U Tasovčićima, u dolini rijeke Bregave, za potrebe Hepok-a iz Mostara i „Elektro-Čapljine" iz Čapljine, oduzeto je preko 30 hektara obradivog zemljišta, koje je u zemljišnim knjigama kroz z.k.č. pod imenom Nereza, Vrela, Vinine... vođeno za K.O. Tasovčiće.

– U Gabeli, u dolini rijeke Neretve, za potrebe Hepok-a iz Mostara, oduzeto je 174 hektara obradivog zemljišta, koje je u zemljišnim knjigama kroz z.k.č. Otoke, Kolovrat, Fratrevac... vođeno za K.O. Gabela.

Da li je ovaj zemljocid, da li je ova otimačina, ili kako su joj komunisti tepali „eksproprijacija", vršena bezbolno?

Samo jedan primjer.

U Gabeli kod Čapljine, u želji da zaštite svoju zemlju, lokalni Srbi su uz burne proteste, plačući i čupajući kosu, popadali po zemlji, grleći je kao svoje najmilije i time su pokušavali zaustaviti traktore koji su vršili duboko oranje i rigolovanje zemljišta.

A da je ljubav ka zemlji, ka kućnom stubu i hraniocu, bila izjednačena sa ljubavlju ka nasljednom nosiocu rodoslova, tj. muškom potomku, govori podatak da je tek rođenog, nekoliko mjeseci starog sina Đuricu Mandrapu, majka Mara stavljala u brazdu pred traktor.

Nasilno oduzimanje zemljišta od Srba u Čapljini ima trend kontinuiteta, jer u martu mjesecu 1993. godine se pristupilo eksproprijaciji nekretnine upisane u K.O. Višići, a označene kao: „k.č. 910/2 zv. Nehranj, u po. od 2400 m, koja je trenutno u posjedu Lazara Brstina sina Luke iz Visića". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

Hrvatska violacija po baštinskim knjigama, gruntovnici opštine Čapljina, započeta 60-tih i 70-tih godina, nastavljena je i, u kasnim 90-tim godinama 20. vijeka, jer je „Općinsko vijeće Čapljina izglasalo odluku kojom je 80 parcela državnog zemljišta dodijelio osobama bliskim strukturama HDZ-a 1990.

Tako je dodijeljeno i zemljište zloglasnom ratnom načelniku Čaplјine Peri Markoviću. http://www.poskok.info/index.php?option=com_content&view=article&id=18252:igh-i-bo...)

A kako je Peri Vide Markoviću, dodjeljivano zemljište?

Zemljište lokalnog moćnika Pere Markovića se nalazi u drugoj zoni gdje je naknada 13 KM, međutim, opet zbog većeg nacionalnog interesa ono je svrstano u petu zonu gdje je naknada samo 5 KM.

Ne treba ni napominjati da netjecaj za zemljište nije ni raspisan, nije se tražilo mišljenje mjesne zajednice, ali to je prava solidarnost s čovjekom koji po njima živi na rubu egzistencije.

I koje li slučajnosti, ova parcela je odmah do dvije parcele koje je njegova supruga dobila prošle godine! (http://www.poskok.info/index.php?option=com.content&view=article&id=18252:igh-i-bo...)

A ko je Peri Markoviću dodjelio ove parcele?

U stvari, Pero je sam sebi dodjelio to zemljište, istini za volju koristeći se imenom i prezimenom tadašnjeg predsjednika IOSO Čapljina, Miroslava Djevenice „brigadira HVO-a u mirovini, direktora Zaklade Kralj Tomislav i veletržnice u Čapljini, nositelja trolista...". (http://www.hdzbih.org/hr/vijesti/clanak/oo-hdz-bih-Čapljina-posljednji...)

Prema rezultatima popisa stanovništva Jugoslavije iz marta 1991. godine, na desnoj obali rijeke Neretve, na području opštine Čapljina, Srba je bilo u:

– Mjesnoj zajednici (MZ) Dretelj – 3 Srbina, što je 0,52% od broja stanovnika Dretelja (576), odnosno što je 0,08% od ukupnog broja Srba (3.753) na području opštine Čapljina (OC).

– MZ Čapljina I — 1.120 Srba, što je 22,47% od broja stanovnika Čapljine I (4.985), odnosno što je 29,84% od ukupnog broja Srba (3.753) na području OČ.

– MZ Čapljina II — 147 Srba, što je 5,94% od broja stanovnika Čapljine II (2.476), odnosno što je 3,92% od ukupnog broja Srba OČ.

– MZ Trebižat — 1 Srbin, što je ,07% od broja stanovnika Trebižata (1.399) odnosno što je 0,03% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Grabovina — 57 Srba, što je 6,02% od broja stanovnika Grabovine (947), odnosno što je 1,52% od ukupnog broja Srba na području OČ.

– MZ Struge — 3 Srbina, što je 0,27% od broja stanovnika Struga (1.108) odnosno što je 0,08% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Gabela — 320 Srba, što je 23,72% od broja stanovnika Gabele (1.349) odnosno što je 8,53% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Gabela Polje — 4 Srbina, što je 0,37% od broja stanovnika Gabela Polja (1.091), odnosno što je 0,11% od ukupnog broja Srba u opštini Čapljina (3.753).

Na desnoj obali rijeke Neretve, na području opštine Čapljina, nalaze se sljedeća naseljena mjesta: Šurmanci, Dretelj, Trebižat, Zvirovići, Čapljina I, Čapljina II, Grabovina, Struge, Jasenica, Gabela i Gabela Polje, u kojima je bilo 15.034 stanovnika, što je 53,92% od ukupnog broja stanovnika (27.882) opštine Čapljina.

Na istom geografskom prostoru Srba je bilo 1.655, što je 11,01% od broja stanovnika desne obale (15.034), odnosno što je 5,94% od ukupnog broja stanovnika opštine Čapljina (27.882)

Srbi s desne obale rijeke Neretve (1.655) činili su 44,10% od ukupnog broja Srba opštine Čapljina (3.753).

Na lijevoj obali rijeke Neretve, na području opštine Čapljina, gledajući po mjesnim zajednicama, Srbi su bili raspoređeni ovako:

– MZ Opličići — 357 Srba, što je 25,76% od broja stanovnika Opličića (1.386) odnosno što je 9,51% od ukupnog broja Srba (3.753) na području opštine Čapljina (OC).

– MZ Lokve — 192 Srbina, što je 32,71% od broja stanovnika Lokava (587) odnosno što je 5,12% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Domanovići — 186 Srba, što je 14,65% od broja stanovnika Domanovića (1.270), odnosno što je 4,96% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Bivolje Brdo — 4 Srbina, što je 0,31% od broja stanovnika Bivolja Brda (1.297),odnosno što je 0,11% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Počitelj — 20 Srba, što je 1,69% od broja stanovnika Počitelja (1.180) odnosno što je 0,53% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Tasovčići — 698 Srba, što je 41,67% od broja stanovnika Tasovčića (1.675), odnosno što je 18,60% od ukupnog broja (3.753) Srba u opštini Čapljina.

– MZ Klepca — 383 Srbina, što je 91,85% od broja stanovnika Klepaca (417) odnosno što je 10,21% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Prebilovci — 171 Srbin, što je 98,28% od broja stanovnika Prebilovaca (174), odnosno što je 4,56% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Čeljevo — 1 Srbin, što je 0,09% od broja stanovnika Čeljeva (1.058), odnosno što je 0,03% od ukupnog broja Srba u OČ.

– MZ Višići — 23 Srbina, što je 1,29% od broja stanovnika Višića (1.788) odnosno što je O,61% od ukupnog broja Srba u OČ.

- MZ Dračevo — 8 Srba, što je 7,20% od broja stanovnika Draceva (806) odnosno što je 1,55% od ukupnog broja Srba u OČ.

- MZ Doljani — 5 Srba, što je 1,37% od broja stanovnika Doljana (365), odnosno što je 0,13% od ukupnog broja Srba (3.753) na području opštine Čapljina.

Na lijevoj obali rijeke Neretve, na području opštine Čapljina, nalazila su se sljedeća naseljena mjesta: Opličići, Lokve, Domanovići, Bivolje Brdo, Počitelj, Tasovčići, Klepca, Prebilovci, Gnjilišta, Čeljevo, Višići, Dračevo, Doljani i Svitava, u kojima je bilo 12.848 stanovnika, što je 46,08% od ukupnog broja stanovnika (27.882) opštine Čapljina.

U Čapljini, na lijevoj obali rijeke Neretve, Srba je bilo 2.098, što je 16,33% od broja stanovnika lijeve obale (12.848), odnosno što je 7,52% od ukupnog broja stanovnika opštine Čapljina (27.882)

Srbi s lijeve obale rijeke Neretve (2.098) činili su 55,90% od ukupnog broja (3.753) Srba opštine Čapljina.

Na dan 31. marta 1991. godine, u zajednici opština Čapljina, a koju su sačinjavale opštine Čapljina, Stolac, Neum, Ljubuški i Grude, Srbi su bili raspoređeni ovako:

- Čapljina — 3.753 Srbina (ukupno stanovnika u opštini 27.882)
- Stolac — 3.917 Srba (18.681)
- Neum — 207 Srba (4.325)
- Ljubuški — 65 Srba (28.340)
- Grude — 9 Srba (16.358),

što je ukupno bilo 7.951 Srbin na području zajednice opština Čapljina, a što je bilo 8,32% od ukupnog broja stanovnika (95.586) u zajednici opština Čapljina.

Prema istom popisu, u opštinama koje su činile sklop doline rijeke Neretve u Hercegovini, Srbi su bili raspoređeni ovako:

- Konjic — 6.620 Srba (ukupno stanovnika u opštini 43.878)
- Jablanica — 504 Srbina (12.691)
- Mostar — 23.846 Srba (126.628)
- Čitluk — 19 Srba (15.083)
- Čapljina — 3.753 Srbina (27.882), što je ukupno bilo 34.742 Srbina u dolini rijeke Neretve na području Hercegovine, a što je činilo 15,36% od ukupnog broja stanovnika (226.162) u dolini rijeke Neretve u Hercegovini.

Po obavljenim izborima u Čapljini, zdrav razum je nalagao da će svjetlost dana ugledati osnovni elementi demokratije, tj. vladavina prava i poštovanje ljudskih prava i sloboda, sa akcentom na dignitet i integritet svakog građanina Čapljine.

Ali, HDZ Čapljina uz postizbornu, megalomansku ulagivačku potporu SDA Čapljina, koja je iz samo njima znanih razloga odustala od mjesta ili

predsjednika Izvršnog odbora, ili predsjednika Osnovnog suda, ili načelnika MUP-a Čapljina, praktično je verifikovala licencu HDZ-u Čapljina, da radi šta hoće, kada hoće i kako hoće, i samim tim željeni, izglasani, parlamentarni sistem je pretvorila u predsjednički, tako da se može komotno reći da je predsjednik opštine Pero Marković bio „kloniran" u sva čelna mjesta koja su, voljom SDA Čapljina, pripala HDZ-u Čapljina.

U Čapljini, 1991. i u proljeće 1992. godine, ključna mjesta su bila popunjena ovako:

– Predsjednik Skupštine opštine Čapljina	Hrvat, Pero Marković
– Predsjednik Izvršnog odbora SO Čapljina	Hrvat, Krunoslav Kordić
– Predsjednik Osnovnog suda Čapljina	Hrvat, Petar Puljić
– Javni tužilac OJT Čapljina	Hrvat, Smiljan Martinović
– Načelnik MUP Čapljina	Hrvat, Ivan Vrankić.

Dakle, zakonodavna, sudska i izvršna vlast na području opštine Čapljina bila je u rukama Hrvata.

U praksi Hrvati su se dobrano narugali pravnom poretku, jer 1991. i u proljeće 1992. godine, izvršna vlast preuzela je sve ingerencije, a druge dvije bile su bačene pod noge.

Zbog cjelokupnosti slike da napomenem kako su bila popunjena druga, manje značajna mjesta, u istom vremenskom periodu:

– Sekretar Opšt. Sekret. za Narodnu odbranu	Hrvat, Miroslav Đevenica
– Komadant Opšt. štaba Teritorijalne odbrane	Hrvat, Tomislav Gadže
– Predsjednik Savjeta za Narodnu odbranu	Hrvat, Pero Marković
– Komadant OS Civilne zaštite	Hrvat, Krunoslav Kordić
– Direktor SDK (Služ. Društven. knjigovodstva)	Hrvat, Šćepo Šutalo
– Direktor uprave prihoda	Hrvat, Nikola Krešić
– Direktor Radio Čapljine	Hrvat, Ivica Vego, inače, laicizirani fratarRimokatoličke crkve u Hrvata.

Iz čapljinske porodice Vego, fratarski habit je 1935. godine odložio i fra Ljudevit Vego, koji je prije odlaganja habita bio profesor (1931–1932) franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu, odnosno župnik (1932–1933) župe Blagaj-Buna, a po odlaganju habita, između ostalog, bio je i direktor (1945) Partizanske gimnazije u Trebinju.

Fra Ljudevit, kršteno je Marko Joze Vego (Čapljina, 1907), potonji arheolog.

Za razliku od članova porodice Vego, članovi porodice Dragičević i Šimović iz Zvirovića kod Čapljine, bili su privrženiji vjeri, te tako iz Zvirovića, do 1992. godine, koliko je meni poznato, imamo sljedeće sveštenike RKC: fra Grgo (krš. Jozo) Dragičević (1814), fra Nikola (krš. Marko) Šimović (1839), fra Pavao (krš. Luka) Šimović (1877), don Mate Šimović (1923), don Branko Šimović (1940).

– Direktor Osnovne škole Čapljina	Hrvat, Ivan Jerković
– Direktor Gimnazije Čapljina	Hrvat, Ivan Bevanda
– Direktor Osnovne škole Višići	Hrvat, Rajko Udženija
– Direktor Đačkog doma Čapljina	Hrvat, Jozo Vego
– Direktor KPZ (Kult. prosvjetne zajednice)	Hrvat, Milan Vego.
– Predsjednik KUD Čapljina	Hrvat, Milan Vego
– Direktor Doma zdravlja Čapljina	Hrvatica, dr Vesna Korda Vidić
– Sekretar Crvenog krsta Čapljina	Hrvatica, Ankica Krešić
– Dir. Centra za socijalni rad Čapljina	Hrvat, Đuro Vicković
– Sekretar Skupštine opštine Čapljina	Hrvat, Darko Filipović
– Sekretar privrede SO Čapljina	Hrvat, Dragan Vrankić
– Sekretar Turističkog saveza Čapljina	Hrvat, Niko Balić
– Direktor Osiguravajućeg zavoda „Croatia“	Hrvat, Slavo Jelčić
– Direktor OZ „ZOIL“	Hrvat, Dujo Jovanović
– Direktor „BH“ banke eksp. Čapljina	Hrvat, Neven Bule
– Direktor „Splitske banke“ eksp. Čapljina	Hrvat, Mladen Bakalar
– Direktor PHE (Pump. Hidroelektr.) „Čapljina“	Hrvat, Ilija Soldo
– Direktor fabr. keksa i vafla „Lasta“ Čapljina	Hrvat, Luka Šutalo
– Direktor trgov. preduzeća „Bregava“ Čapljina	Hrvatica, Vera Šimović
– Direktor „Energoinvesta“ (Dalekovodi)	Hrvat, Vlado Prskalo
– Direktor „Energoinvesta“ (Armature)	Hrvat, Pero Pažin
– Direktor „Jugosirovine“	Hrvat, Vlado Šutalo
– Direktor G.P. „Neretva“	Hrvat, Andrija Dodig
– Direktor „Neretvatextila“	Hrvat, Pero Ivanković
– Direktor „Hepoka“	Hrvat, Zdravko Dujmović
– Direktor „Hepok-plantaže“	Hrvat, Leon Jerkić
– Direktor „Hepok-cvijeće“	Hrvat, Ivan Mrvalj
– Direktor „Univerzala“	Hrvat, Ilija Ilić
– Direktor „Mediterana“	Hrvat, Milenko Tomić
– Direktor „ZŽitoprometa“	Hrvat, Ante Radić
– Direktor Veterinarske stanice Čapljina	Hrvat, Ivan Brajković
– Direktor Ugostiteljstva u Počitelju	Hrvat, Martin Jelčić
– Direktor Sportskog centra Čapljina	Hrvat, Andrija Čule
– Direktor motela „Karaotok“	Hrvat, Zdravko Maslać
– Upravnik hotela „Mogorjelo“	Hrvat, Vlado Njavro
– Upravnik bioskopa „Mogorjelo“	Hrvat, Ivan Buljan
– Upravnik hladnjače Čapljina	Hrvat, Jurica Vukšić
– Šef Željezničke stanice Čapljina	Hrvat, Vide Krmek
– Direktor ZTP (Zelj. Trans. pred) Čapljina	Hrvat, Nedeljko Martić
– Direktor „Neretvatransa“	Hrvat, Ilija Šimović
– Šef kriminalističke službe MUP Čapljina	Hrvat, Dragan Krvavac
– Šef šifre i sistema veze MUP Čapljina	Hrvat, Jozo Zovko

– Šef odbr.priprema i rez. Sastava milicije MUP Čap.	Hrvat, Pero Krndelj
– Komandir saobrać. milicije zajednice opš. Čapljina	Hrvat, Niko Beno
– Zamjenik komandira Stanice milicije Čapljina	Hrvat, Željko Ćorić
– Pomoćnik komandira Stan. milicije Čapljina	Hrvat, Martin Mustapić
– Šef DVD (Dobrovoljnog vatrog. druš.) Čapljina	Hrvat, Boko Šutalo
– Predsjednik FK „Borac" Čapljina	Hrvat, Marinko Katić
– Predsjednik Savjeta za fizičku kulturu SO Čapljina	Hrvat, Dragan Obradović
– Šef benzinske pumpe „INA"	Hrvat, Petar Brajković.

Muslimani iz Čapljine, zauzimali su sljedeća mjesta:

– Potpredsjednik Izvršnog odbora SO Čapljina	Musliman, Bećir Boškailo
– Predsjednik Suda za prekršaje Čapljina	Musliman, Enver Bojčić
– Direktor Katastra SO Čapljina	Musliman, Nazif Bašić
– Komandir Stanice milicije Čapljina	Musliman, Satko Bitanga
– Upravnik PTT Čapljina	Musliman, Sulejman Marić
– Direktor „Elektro-Čapljine"	Musliman, Kemal Kavara
– Direktor Zavoda za zapošljavanje Čapljina	Musliman, Derviš Begić
– Direktor štamparije „Sloboda"	Musliman, Mehmed Džudža
– Dir. „Neretvatransa" (Teretni saobraćaj)	Musliman, Ramiz Hasić
– Dir. „Neretvatransa" (Putnički saobraćaj)	Musliman, Mirsad Šarić
– Dir. ZPIO (Zajednica pen-invalid. osiguranja)	Musliman, Hamo Ulaković
– Direktor predstavništva „Oslobođenja"	Musliman, Rašid Nuhanović
– Dir. Fabrike trikotaže „Bilećanka" OOUR Čaplj.	Musliman, Hilmo Balavac
– Direktor Komunalnog preduzeća Čapljina	Muslimanka, Alma Kudra
– Direktor Farme krava Višići	Musliman, Nusret Šoše
– Direktor Poljoprivredne škole Čapljina	Musliman, Omer Pirija
– Direktor Srednjoškolskog centra Čapljina	Musliman, Alija Pirić
– Direktor Stambene zadruge Čapljina	Musliman, Sulejman Krpo
– Direktor Osnovne škole Domanovići	Musliman, Hajro Čevra
– Direktor Biblioteke Čapljina	Musliman, Emina Đapo
– Direktor Robne kuće „Čapljina"	Musliman, Fajko Spužić
– Direktor Zanatske zadruge „Polet"	Musliman, S. Krpo
– Šef Centra za obavješ. i javljanje	Musliman, Omer Marić
– Šef AMD (Auto moto društva) Čapljina	Musliman, Arif Hasić
– Šef benz. pumpe „Energopetrol I"	Musliman, Mujo Kudra
– Šef benz. pumpe „Energopetrol II"	Musliman, Ramiz Pervan
– Direktor „PBS" eks. Čapljina	Musliman, Adila Pašić
– Direktor VIT	Musliman, Ibrica Bećirević
– Predsjednik lovačkog društva „Galeb"	Musliman, Hivzija Dizdar
– Pred. Saveza rez. vojnih starješina Čapljine	Musliman, Mirsad Zuhrić

Srbi su popunjavali sljedeća mjesta:

– Potpredsjednik Izvršnog odbora SO Čapljina	Srbin, Slobodan Zurovac
– Direktor „Duvana"	Srbin, dr Nedjeljko Sjeran
– Direktor „Vodogradnje"	Srbin, Risto Sočević

Čapljinski Jugosloveni bili su:

– Opštinski pravobranilac	Jugoslov. Branko Mandrapa
– Direktor „Unisa"	Jugoslov. Branko Spahić
– Direktor Dječijeg vrtića Čapljina	Jugoslov. Aco Radovanović
– Direktor „Jugobanke"	Jugoslov. Slobodan Misita

Prostom računicom je vidljivo da od ukupnog broja (100) čelnih radnih mjesta na području opštine Čapljina, Hrvati su popunjavali 62 ili 62%, Muslimani 31 ili 31%, Srbi 3 ili 3% i jugosloveni 4 ili 4%.

U Čapljini, u istom vremenskom periodu, čelnici stranaka bili su:

– HDZ (Hrvatska demokratska zajednica)	Hrvat, Pero Marković (1952)
– SDA (Stranka demokratske akcije)	Musliman, Bećir Boškailo

U dopisu broj: 24/93 od 22.03.1993. godine, predsjednik Opštinskog odbora SDA Čapljina Satko Bitanga (1960), podsjeća podpredsjednika SDA BiH Selima Sabića da je „Čapljina prva u Hercegovini formirala SDA". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI%20HVO%20ABIH%20VRSJNA...)

– SDS (Srpska demokratska stranka) – Srbin, profesor Radovan Markov Karadžić (1945)[7]
– SK (Savez komunista) – Hrvat, Tomislav Limov (1954)
– SR (Stranka reformista) – Musliman, Ibrahim Prohić (1948)
– MBO (Muslimanska bošnjačka organizacija) – Musliman, Hasan Hasanagić (1952)

Letimičan pogled na strukturu političkog pluralizma u BiH, a pogotovo u zapadnoj Hercegovini, izgrađuje nam saznanje da su Hrvati, uz jedva primjetna, minimalna odstupanja, listom bili organizovani kroz HDZ, što najbolje potvrđuje i prvi predsjednik Izvršnog odbora a potom i stranke HDZ BiH ortoped Davor Perinović, koji je izjavio: „...da se u zapadnoj Hercegovini nitko više ne učlanjuje u HDZ, jer su svi postali članovi". (www.ceeol.com)

Na istu temu, doktor teologije, profesor na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu fra Ljubo (krš. Tadija) Lučić (Jakići kod Prozora, 1931), izjavljuje: „A crkva je u najvećoj mjeri kriva za pobjedu nacionalnih stranaka na izborima 1990. godine, uključujući i HDZ.

I ja sam agitirao za HDZ, jer je to tada bio službeni stav Katoličke crkve u BiH". (http://www.index.hr/forum/5/politika/tema/147/progon-bosanski-franjevaca...)

7 Prvi predsjednik SDS Čapljina bio je advokat Vidoje Save Ijačić iz Opličića kod Čapljine.

Na nivou Hercegovine, HDZ je pobjedila u Mostaru, Čapljini, Stocu, Neumu, Širokom Brijegu, Čitluku, Ljubuškom, Grudama i Posušju.

SDS je pobjedila u Ljubinju, Bileći, Trebinju i Gacku.

SDA je pobjedila u Konjicu i Jablanici.

SPO (Srpski pokret obnove) je pobjedio u Nevesinju.

U Čapljini, hartija je trpila šest stranaka, a praksa samo dvije – HDZ i SDS.

Već po istorijskom običaju, muslimanska SDA nije imala svoj stav, mada su saglašavajući se sa HDZ-om, pravili se kao da i oni učestvuju u kreiranju lokalne politike, ali to je bilo daleko od istine, jer njihova SDA Čapljina, bila je vođena HDZ-om Čapljina kao „lopta gumara", a što je bio i osnovni razlog da su članovi SDA, pretežno iz neurbanih sredina, osuđivali ulagivačku ulogu Bećira i Nazifa, i zbog njihovog površnog poznavanja terena i ljudi nazivali su ih „padobrancima", i kao rezultat toga nezadovoljstva imamo činjenicu da je već ljeta 1992. godine, predsjednik SDA Čapljina bio Satko Bitanga iz Višića kod Čapljine.

Stoji da je Bećir rođen i da je mladalačke dane proveo u Počitelju kod Čapljine, ali kako mi je sam kazivao jedne prilike dok smo pili „šerbet" (medovinu) u njegovoj kancelariji, on „već tridesetak godina živi i radi u Mostaru, i da, i pored najbolje volje, nije u stanju da za ovo kratko vrijeme upozna ljude i prilike, a ista situacija je i sa gospodinom Nazifom, jer on je iz Bosne".

Plus, Bećir to nikada nije spominjao, ali svi su znali da su mu ruke „vezane" nepotizmom (kćerka).

Nazif Bašić je rođen u opštini Bugojno, gdje je proveo djetinjstvo i mladost, a nekoliko godina po završetku studija, zahvaljujući poznaničko-prijateljskim vezama, obreo se u Čapljini, gdje ga je čekalo radno mjesto (G.P. „Neretva") i stan (Uglovnica).

Tako, u pauzi jedne sjednice, priđe mi Nazif i zapita me:

– Bobo, šta su to kukrice?

– Nazife, to si ti bio u Dubravama na sijelu.

– To ti se neki naš mamlaz (budala) odmah izlajao.

– Nazife, ja nisam rođen u tvojim Bašićima, Barbarićima, Alibegovićima... ili ne znam kako se sve ne zovu naseljena mjesta opštine Bugojno, ja sam rođen u Čapljini i znam kako se, primjera radi, govori u Gabeli, a kako u Prebilovcima ili Dubravama, a za tvoju informaciju, kukrice su omanji kržljavi grmovi šipka, drače, graba, trna, smreke, kupine, koji su međusobno isprepleteni, nevjerovatno su otporni na sušu, i njihov areal su Dubrave.

Tri preostale stranke (SK, SR i MBO) nisu imale ni minornu ulogu, ali stoji činjenica da je izrasliji od ostalih bio predsjednik Stranke reformista Čapljina, Ibrahim Huseina Prohić (20.8.1948) zvani Brzac.

Dva-tri mjeseca pred lokalne izbore u BiH (20. novembar 1990), u Čapljini se među nehrvatima odomaćila informacija da se po katoličkim grobljima viđaju neki ljudi sa sveskom i olovkom, i da idu od groba do groba i popisuju mrtve.

Pojedini nehrvati iz Čapljine to saznanje su stavljali u kategoriju dezinformacije, ali nekoliko godina kasnije pokazalo se da je to bila valjana informacija, jer „...je Čapljina s razlogom uvijek uzimana kao sinonim za izborne krađe. Tamo su, prisjetimo se, svojevremeno glasovali i mrtvi". (http://www.dnevni-list.ba/index?option=com_content&view=article&id=14002...)

Kako 1990, tako i decenijama poslije, Hrvati Čapljine upražnjavaju istu, prevarantsku politiku i „oživljavaju" mrtve, jer „Mrtvi su se pokazali kao stabilno birački tijelo, redovito izlaze na izbore, dosad najčešće u dijaspori poznat je slučaj Anđe Bezer iz Čapljine, koju ni pomalo neugodna biografska činjenica da je umrla 2000. godine, nije spriječila da glasuje 2005. godine, a na biračkom je popisu bila i 2007. godine". (Slobodna Dalmacija, 24.12.2009), odnosno „Naši promatrači i članovi biračkih odbora iz Čapljine otkrili su masu prijevara i lopovluka od strane HDZ-a BiH, kao i kompletne ekipe koja je provodila izbore u ovom mjestu... HDZ BiH ukrao je samo u Čapljini 2.400 glasova". (http://otvoreno.ba/component/content/article/1-slajd/12870-ekskluzivno-stjepan-kresi-o-hd...)

U broju od 6.419 vjećnika, koliko ih je na lokalnim izborima u BiH (20.11.1990) izabrano u 109 opštinskih skupština (6.299) i Skupštini grada Sarajeva (120), Skupština opštine Čapljina je participirala sa 51-im vjećnikom (0,8%).

U parlamentu Skupštine opštine Čapljina, koji je brojao 51-og vjećnika, HDZ Čapljina je imala 27 vjećnika (52,94%), te samim tim apsolutnu većinu i automatski moć odlučivanja. SDA Čapljina je imala 11 vjećnika (21,57%); SDS Čapljina je imala 6 vjećnika (Gojko Prodan, Jovo Spahić, Slobodan Đure Milošević, Triša Bulut, Milko Bulut, Maksim Lojpur), a što je činilo 11,76%; SK Čapljina je imala 4 vjećnika (7,84%); a SR Čapljina je imala 3 vjećnika (5,88%).

Ovaj skupštinski saziv je na sjednici od 8. avgusta 1991. godine izglasao mene za potpredsjednika IOSO (Izvršnog odbora Skupštine opštine) Čapljina, na predlog SDS Čapljina.

Izvršni odbor SO Čapljina, opštinska vlada, takođe je bila HDZ-ova većinska vlada, jer od 7 članova, HDZ Čapljina je imala 4 (57,14%), SDA Čapljina 2 (28,57%) i SDS Čapljina jednog člana (14,29%).

HDZ-ovi članovi IOSO Čapljina bili su: Krunoslav Šimunov Kordić, Miroslav Andrijin Djevenica, Nikola Ilijin Krešić i Dragan Tomislavov Vrankić.

SDA članovi: Bećir Huseinov Boškailo i Nazif Abdurahmanov Bašić.

SDS član: Slobodan Ristin Zurovac.

Formalno, to je bio Izvršni odbor SO Čapljina, ali u praksi, to je bio čelni poligon za hrvatsko-srpske obračune, gdje je potvrdu pečatiralo saznanje da je 1991/92. godine u Čapljini, multietničnost postojala samo na nekim grobljima.

HDZ (Hrvatska demokratska zajednica) Čapljina je odnjegovana na ideologiji i istoriji, jer u Plešivici kod Sombora, 19. januara 1989. godine sastao se inicijativni odbor Hrvatskog demokratskog zbora, koji je mjesec dana poslije, tačnije 28. februara 1989. (Slobodna Dalmacija, 7.6.1992) imao prvi javni nastup na tribini Društva književnika Hrvatske u Zagrebu, a potom su u „barakama" na Jarunu, u kafani „Borac" u Zagrebu, 17. juna 1989. godine, obznanili da osnivaju stranku znanu kao HDZ (Hrvatska demokratska zajednica).

To kažu u HDZ-u Hrvatske u Zagrebu. Međutim, ako odškrinemo hrvatski časopis Globus (26.11.1999), pronaći ćemo članak o nastanku HDZ-a, u kojem se kaže da korjeni HDZ-a sežu do daleke 1980. godine i do kanadskog gradića Norvala (40-ak kilometara sjeverno od Toronta), a „Norval je franjevačko pastoralno središte za Kanadu, koje drži mostarska franjevačka provincija i koje je bilo pogodno, osim za vjerske i vjeronaučne programe, i za druge oblike nacionalnog djelovanja na području jezika, školstva, kulture, itd.

Koncepcija „norvalske" Hrvatske sastojala se, u najkraćem, od četiri čvrsto povezane ideje ili politička cilja.

Prvo, Hrvatska, po svaku cjenu, mora biti neovisna i samostalna država. Drugo, valja raditi na tome da Hrvatska bude etnički što homogenija i „čistija" država.

Drugim riječima, srpsku nacionalnu zajednicu u Hrvatskoj treba svesti na nacionalnu manjinu kako bi se u daljoj budućnosti izbjegli „vječni" sukobi između Hrvata i Srba, odnosno kako Srbi dalje ne be bili „remetilački faktor".

Treće, borbu u Hrvatskoj treba voditi na jednoj a ne na dvije fronte.

Glavni protivnik Hrvatske jesu Srbi, a ne komunisti (partizani).

Da bi Srbe porazili, valja se „udružiti" s komunistima i partizanima, i tako, u čvrstom savezu s njima, izvojevati konačnu pobjedu.

Upravo je u tome bit koncepcije „pomirbe", koja je HDZ-u u Tuđmanovoj Hrvatskoj postala temeljom ideološke odrednice.

Četvrto, prema Bosni i Hercegovini voditi takvu politiku koja ce, prije ili kasnije, dovesti do pripajanja zapadne Hercegovine (tj. „čistih" hrvatski područja u BiH) Hrvatskoj.

Fra Krasić i dr Tuđman uskladili su koncepcije, a na Tuđmanu je bilo da ih u domovinskoj Hrvatskoj, u dogledno vrijeme provede.

Fra Ljubo Krasić (Čitluk kod Mostara, 1938, je preko župe Široki Brijeg /1964–65/ Švajcarske /1967–1971/, Rima /1971–1974/, Njujorka /1974/, Mostara /1976/, Čikaga /1977–1980/, Sudburaja /1980–1987/, došao u Norval /1987–1995/ – S.Z.), fratar je mostarske franjevačke zajednice, i kao misionar djelovao je u Evropi i Kanadi.

„Kad je u Norval, 80-tih, došao fra Ljubo Krasić, gdje je odmah imenovan župnikom, to je mjesto postalo najvažnijim političkim središtem hrvatski iseljenika u Kanadi, pa i znatnom djelu SAD-a.

Sredinom 80-tih, fra Ljubo Krasić je bio generalni tajnik HISAK-a (Hrvatski iseljenički škola Amerike, Australije, Kanade i Europe), a organizacije koje je preko školstva i kulturnih aktivnosti, a uz potporu kanadske Vlade, promicala hrvatstvo, politički mobilizirala hrvatske emigrante u Kanadi i tako djelovala ponajprije ili gotovo isključivo politički." (Globus, br. 468 od 26.11.1999)

HDZ Čapljina, nakon višemjesečnih priprema, osnovana je 14. septembra 1990. godine u Trebižatu kod Čapljine, kojom prilikom je izabran i predsjednik Pero Marković (http://hdzbih-Čapljina.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=4), smjernice za rad dobijala je iz Gruda u kojima je još 26. februara 1990. održan prvi inicijativni odbor HDZ-a u BiH, a Grude iz Zagreba, ili „dvojac bez kormilara", salonski general Tuđman (čin generala nosio je samo osam mjeseci) i „uspješan" biznismen iz Kanade Gojko Šušak („U Kanadi radi svakojake poslove, od nekvalificiranog radnika u građevini do rada u pečenjarnici i piceriji" – http://www.biografija.org/Susak.htm), svoje vizije hrvaštva i „demokratičnog ustrojstva" su prenosili Mati Bobanu u Grude. Mate je to prosljeđivao da svog sljepog poslušnika Pere Markovića u Čapljinu, a dešavalo se da Zagreb preskoči Grude i da direktno zapovjeda Čapljini, što u Predsjedničkim dvorima Hrvatske u Zagrebu, 21. septembra 1993. godine, priznaje i predsjednik HDZ i opštine Čapljina Pero Marković, kada se obraća predsjedniku Hrvatske Franji Tuđmanu, i kada, između ostalog, kaže: „Mislim da tako se tamo vladamo, jer smo vas slušali kad smo dobili na izborima." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005, str. 342)

Predsjednik HDZ i opštine Čapljina, Pero Marković, obraćajući se predsjedniku Hrvatske Tuđmanu riječima „jer smo vas slušali", samo potvrđuje proklamovanu subordinaciju HDZ-a Čapljina prema HDZ-u Hrvatske, što HDZ Hrvatske, a samim tim i predsjednik Tuđman, potvrđuju već 16. maja 1990. godine, kada je gostujući na TV Zagreb na pitanje o „organiziranju HDZ-a u Bosni i Hercegovini", Tuđman odgovorio da je „prirodno da se bosansko-hercegovački Hrvati pridružuju stranci koja zastupa njihove interese" (www.ceeol.com), a nekadašnji čelnik HDZ-a i potonji predsjednik Hrvatske Stipe Mesić, govoreći o sprezi HDZ Hrvatske – HDZ BiH, je konkretan: „HDZ Bosne i Hercegovine bio je pod utjecajem HDZ-a Hrvatske, jer ga je, na kraju, HDZ Hrvatske osnovao". (www.slobodanmilosevic.com).

Imajući sve ovo u vidu, iluzorno je i razmišljati a ne pisati da je HDZ Čaplјina bila samostalna, jer utvrđujući i vlastitim primjerom dokazujući jedinstvo HDZ-a Hrvatske i BiH, a samim tim i dokazane aspiracije Hrvatske ka BiH, a na čemu je HDZ Čapljina neskriveno radila i gradila svoju strategiju, uostalom „Na svakoj sjednici Općinskog odbora kao prva točka dnevnog reda bilo je razmatranje stanja u Republici Hrvatskoj" (http://hdzbih-Čapljina.org/index.

php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=4), to su u svjetlu tog saznanja Čapljinom prošpartali ini državnici Hrvatske.

Da pomenem samo neke: Franjo Tuđman, Gojko Šušak, Mate Granić, Vladimir Šeks, Luka Bebić, Slobodan Praljak, Janko Bobetko...

HDZ Čapljina nije imala, kako je to već običaj u strankama, umjereniju struju, jer u HDZ Čapljina niko niti je želio, niti je smjeo da iskoči iz uskostranačkih stavova, tako da su svi do jednog bili kako bezpogovorni poslušnici, tako i ponavljači i proizvođaci destruktivno zadatog nacionalnog i stranačkog političkog ekstremizma, a što je sve dolazilo pod ram ultranacionalizma, sa ciljem oživotvorenja secesionizma. To najbolje potvrđuju riječi zastupnika HDZ-a BiH u Parlamentu BiH, inače nekadašnjeg hrvatskog člana Predsjedništva BiH Ive Mire Jovića (Trebižat kod Čapljine, 1950), koji je na konferenciji za novinare (28.10.2010), između ostalog, rekao: „... Srušili smo Jugoslaviju, možemo i BiH". (http://www.livno-online.com/bih/18578-hdz-ovac-ivo-miro-jovi-srusili-smo-jugoslavju-mo..)

HDZ Čapljina je zapošljavala svoj narod mržnjom i neprijateljstvom prema Srbima, a perjanici takvog ponašanja bili su Krunoslav Kordić i Pero Marković, a idejni strateg, kako mi je to nekoliko puta ponovio Pero Marković, bio je iz sjenke djelujući ing. Mate Jurković, koji je držao „trezor" pameti HDZ Čapljina.

Da Hrvati Čapljine ništa nisu prepuštali slučaju, govori činjenica da se Pero Marković, nekoliko godina pred prve višestranačke izbore u BiH (18.11.1990), počeo savjetovati sa svim viđenijim Hrvatima opštine Čapljina, a i regije.

Sa bivšim predsjednikom opštine Čapljina Mirkom Ćorićem (Hrvat iz Gabele kod Čapljine), koji je bio predsjednik opštine 12 godina, Pero se sastajao u svojoj kancelariji u „Elektro-Čapljini". Tamo je Mirko dolazio da „obiđe" sina Dragana, koji je radio kao „sekretarica" direktora „Elektro-Čapljine" Kemala Kavare, inače profesora geografije. (Pedagoški rad započeo kao nastavnik 1959. godine u OŠ „Višići" kod Čapljine.)

Sa Ljubom Dragičevićem (Hrvat iz Trebižata kod Čapljine), koji je bio predsjednik opštine 12 godina, a vladao je po principu da njegova riječ ima biti zakon, Pero se sastajao više puta u Mostaru, Ljubuškom (Kafana „Bagin most"), Neumu, i u motelu „Karaotok" u Gnjilištima (Izvršni odbor SO Čapljina, pod predsjedništvom Duje Jovanića, svojim rješenjem br: 01-53/1 od 26.6.1988. godine, odlučio je da u slučaju neposredne ratne opasnosti ili rata, kao osnovna ratna lokacija za izmještanje opštinskog organa uprave i državnih organa, je motel „Karaotok" u Gnjilištima), gdje su u četiri oka, samo uz kafu i mineralnu vodu, provodili noći i noći.

Inače, „drug" Ljubo Dragičević je ostao upamćen po onoj svojoj „samouporavno socijalistickoj" – Drugovi, na području opštine Čapljina, ne smije se zaposliti ni čuvar ni smetljar, ako ja nisam pitan.

Nažalost, „druga" Ljubu Dragičevića je trebalo pitati 12 godina, ali ga nije trebalo pitati ni 12 desetinki sekunde da postane član Matice hrvatske (MH) u Čapljini, jer „U Predsjedništvo su izabrani: Ante Brkić, predsjednik, Srećko Vidić, dopredsjednik, Marko Ivanković, tajnik, te članovi Ljubo Dragičević, Zdenka Jelčić, Iva Vego, Luce Vidić, Milan Vego i Mirko Kvesić" (http://www.matica.hr/Vijenac/Vij174.nsf/AllWebDocs/OsnovanaMHca...). Ta „MH Čapljina obilježila je 60. godišnjicu mučeničke smrti don Ilije Tomasa". (http://www/matica.hr/Vijenac/Vij214.nsf/AllWebDocs/KRONIKADOGAĐAJA)

Sa Kazimirom Jelčićem, sinom zakletog i dokazanog ustaše Joze Jelčića (Grabovina), inače komunističkim BH čelnikom, Pero se sastajao u Mostaru, Neumu, Čapljini i motelu „Karaotok" u Gnjilištima kod Čapljine.

Sa bivšim komunističkim čelnicima Pero se sastajao polutajno ili tajno, ali sa predstavnicima Rimokatoličke crkve u Čapljini, sastanke tajio nije, naprotiv, tako da je više puta viđan u društvu fra Slavka Antunovića, fra Miće Pinjuha, fra Bonifacija Barbarića, fra Luke Marića, fra Mladena Sesara, fra Vinka Kurevije (župski ured Čapljina), don Ive Pavlovića (župa Struge – Gorica), don Damjana Raguža (župa Gabela Polje), don Đure Bendera (župa Dračevo), don Ivana Kordića (župa Čeljevo), don Tadija Pavlović (župa Domanovići)...

Što se tiče sveštenika RKC u Čapljini, posebnu naklonost Pero je imao ka župniku u Domanovićima kod Čapljine, don Tadiji Pavloviću, sinu Franje i majke Mare r. Ostojić, rođen u Gabeli (zaseok Crnići) kod Čapljine, 1932. godine.

Pero mi je lično potvrdio da on „osobno najviše respekta ima za mr Matu Bobana iz Gruda", u što sam se i sam uvjerio u nekoliko navrata dok sam pio kafu sa Perom, kojom prilikom sam bio svjedokom njihovih prijateljskih telefonskih razgovora.

Zašto baš za Matu Bobana?

Zato što je Mate Boban (Sovići kod Posušja, 1940. – Mostar, 1997), radio isto ono što je radio i Pero Marković – vršio istrebljenje Srba, što nam potvrđuje i zamjenik komandanta ustaškog logora Dretelj kod Čapljine Edib Buljubašić, kada govoreći o pukovniku HOS (crnokošuljaši) Ivici Primorcu, kaže: „On je sprovodio politiku istrebljenja Srba, a instrukcije je dobijao direktno od Mate Bobana". (http://www.hercegovina.ws./content/view/179/1/)

Malo je reći da je on bio u svađi sa dobrim, jer on je svoj sociolingvistički (obrazovanje, izražavanje) i psiholingvistički (ekspresivnost, emotivnost) profil ispoljavao kroz ekstremni šovinizam odkalemovan na rasizmu, bolje rečeno najcrnji, razuzdan ustašluk, niti je želio niti je htio da krije, on je više nego otvoreno crnim barjakom mahao, dičio se ustašlukom i genocidnom tvorevinom NDH.

Hartije kažu da je računske škole učio na Sveučilištu u Zagrebu, ali škole ga nisu pitomile, jer njegovi istupi svrstavali su ga u kategoriju bahatih, arogantnih, ograničenih, osionih, slabomislećih ljudi, gdje je opsesivnost bila najjača

linija njegove ličnosti, opsjednutost željom za moći njegova glavna pokretačka snaga, a manjkavost funkcije ega manifestovao je kroz prenaglašenu neurozu, koja se očitavala u neadekvatnosti misaone koncentracije. Prosto rečeno, kroz veoma nakaradno i tendenciozno, nacionalistički bojeno destruktivno istupanje, čime je davao na znanje da je on daleko od toga da može profesionalno, valjano obavljati funkciju iza koje se krije.

To je imenom Krunoslav, prezimenom Kordić, a funkcijom predsjednik Izvršnog odbora SO Čapljina, koji je imao NDH u srcu, a HDZ na reveru.

A kako je Krunoslav Kordić nabildanu šovinističku taštinu i vlastohlepnost u sebi, manifestovao na okolinu?

Tako, u prvoj polovini mjeseca marta 1992. godine, u Kruninoj kancelariji sjedili smo Bećir Boškailo, Nazif Bašić, Kruno i ja. Znajući za Krunin animozitet prema svemu onome što nije iz Zagreba, to pitam Bećira da li ima sarajevski dnevni list „Oslobođenje"?

Bećir odmahnu glavom, a Nazif Bašić posegnu za torbom, stavi je na sto, otkopča, i između nekih hartija poče izvlačiti traženi list. Vidim da ličnost sa antisocijalnim poremećajima s mukom guši zvjer u sebi, proguta pljuvačku, nagna mu krv u lice, izbuljiše se oči, izmakoše se hartije Sveučilišta u Zagrebu, a primakoše ukodirani crni geni, te ophrvan sopstvenom nesrećom, Krunoslav Šimunov Kordić progovori:

– Nazife, ne vadi to!

– Zašto, gospodine predsjedniče? – zacrveni se i zapita Nazif Abdurahmana Bašić (Bugojno, 1947).

– Zato što sam ja tako rekao – odgovori Krunoslav.

– Gospodine presjedniče – obazrivo poče Bećir Boškailo, ali s obzirom da riječi nisu mogle osvjetliti mračne predjele Kruninog uma, to Krunoslav dižuci ruku u visinu Bećirovog lica, ne dade mu da progovori.

– Nismo mi djeca – ljutito dobaci Nazif.

Krunoslav Kordić, kod koga je vlastoljublje bilo otelo maha nad svim drugim, pogleda ga zakrvavljenim očima, unese mu se u lice, i reče:

– Vi ste ono što ja kažem da jeste, i ništa drugo. Jasno?!

– Gospodine predsjedniče – ponovo pokuša Bećir, ali Krunoslav povuče svu svoju pustoš sa sobom, ustade, ispruženi kažiprst usmjeri u pravcu vrata i s prenaglašenom dozom plitkoumne upornosti, a na jedrima nasrtljivog i maltene sa pravom građanstva višegodišnjeg privilegovanog hrvatskog nacionalizma u Čapljini, povika:

– Dosta mi je vas, vaše priče i Ibre Bostandžića.[8]

8 Inače, među Hrvatima u Čapljini bilo je rašireno vjerovanje da je svojevremeno Ibro Bostandžić iz Tasovčića prijavio agi u Stolac, da „rvati" i „pratri" u „Trebežetu" kod Čapljine, u groblju Muša, prave kapelu. Da se pravilno razumije gnevnost Hrvata iz Čapljine, a pogotovo Hrvata iz čapljinskog sela Trebižat, treba znati da je Ali-paša Rizvanbegović Stočević (Stolac, 1783. – Dobrun kod Banja Luke, 1851) optužio fra Grgu (krš. Jozo) Dragičevića (Zvirovići, 1814) da je bez fermana (dozvola, ukaz) izgradio kapelu u groblju u Trebižatu, usput budi rečeno Ali-paša

– Napolje! Izlazite napolje!

U čudu, Bećir i Nazif se zgledaše. Uto, raskidan mržnjom i bijesom, Krunoslav hitro skoči, otvori vrata od kancelarije i ponovi, drskije i bezobraznije:

– Napolje! Izlazite napolje!

Krunoslav Kordić, nevelik, kako pameću tako i rastom, a prenaglašeno nadaren tamo gdje leđa prestaju da se pristojno zovu, podanik vlastostrašća, njegovanog samoljublja i osione gordosti, koji je bio u vlasti primitivizma i nakvasalog hrvatskog nacionalizma, zajapurena lica, sa formiranom pjenom na usnama, stoji i čeka da izađu Bećir i Nazif.

Bećir Huseina Boškailo, predsjednik muslimanske SDA Čapljina, potpredsjednik IOSO Čapljina, inženjer mašinstva, suprug i otac, čovjek od pedeset i nešto godina, i Nazif Abdurahmana Bašić, predsjednik Medžilisa IZ.[9]

Direktor Katastra Čapljina, član IOSO Čapljina, inženjer građevine, suprug i otac, čovjek od četrdeset i nešto godina, pogledaše se, ustadoše i bez progovorene riječi, kao mala djeca, šutke i pognute glave izađoše iz kancelarije.

Izađoše Bećir i Nazif šutke i pognute glave, a kao da izađe 7.672 Muslimana opštine Čapljina, a kao da izađe...

Nekoliko puta Krunoslav Kordić je zakazivao sjednice Izvršnog odbora SO Čapljina, u petak, u podne.

Zašto tad?

Zato što je znao da Bećir i Nazif praktikuju, islamom propisanih pet dnevnih klanjanja, pet namaza (sabah, podne, ikindija, akšam, jacija), a među namazima (molitva) posebno mjesto zauzima namaz znan kao džuma namaz, koji se klanja, u za islamiste svetom i sudnjem danu petku, u podne, kojom prilikom muškarci u džamiji (Bejtulah – Alahova kuća), u džematu (zajedno) klanjaju.

U islamskom svjetu se vjeruje da „Namaz obavljen zajednički (u džematu) je vredniji od namaza pojedinca za dvadeset sedam puta". (El-Buhan i Muslim)

U nekoliko navrata Bećir mi se žalio da se „Predsjedniku Krunoslavu nastanila mržnja i u pogled i u riječ", i govorio je da će ga prijaviti medžlisu (opštinski odbor) IZ (Islamske zajednice) u Čapljini, a ako Krunoslav nastavi sa „omalovažavanjem muslimanskog naroda u Čapljini", Bećir reče da će telefonirati poglavaru IZ Muftijstva mostarskog, muftiji hadži Seidu efendiji Smajkiću (Svinjarevina kod Mostara, 1947), a ako muftija Smajkić ne riješi problem, Bećir je spreman da o hrvatsko-muslimanskom konfliktu u Čapljini

Rizvanbegović Stočević prvo je dao da se izvrši melioracija polja (1830–1850) u slivu rijeke Trebižat (Nekad Žabljak), a zatim je tu doveo naseljenike, te u novoformiranom selu kome je nadjenuo ime – Novo Selo, izgradio kulu na dva sprata opasanu visokim zidovima. Do 1866. godine, ono što se danas zove Trebižat, bilo je močvarno stanište ptica, žaba, zmija, pacova, komaraca... i tek po izvršenim melioracijskim radovima Ali-paše Rizvanbegovića Stočevića, koji je prvi na ove prostore Hercegovine uveo kulture pirinča, pamuka, maslina i murava (dud), od 1867. godine zaživljava Novo Selo (Trebižat).

9 Ustavom Islamske zajednice iz 1969. godine, naziv IVZ (Islamska vjerska zajednica) preimenovan je u IZ (Islamska zajednica) Čapljina.

pismeno upozna i vrhovnog muftiju i čelnika Rijaseta Islamske zajednice Jugoslavije reisu-l-ulemu.[10], hadži Jakuba efendiju Selimovskog (Kičevo, 1946).

Ignorišući Bećirove i direktne i indirektne pritužbe, Krunoslav Kordić je Bećiru ukinuo direktan telefon, jer nije želio da se iz „Čapljinskog poglavarstva zove Sarajevo", tako da je Bećir svakodnevno, a nekad i više puta na dan kucao na vrata moje kancelarije i moljakao mene da se posluži direktnim telefonom, govoreći mi „gospodine Bobo, milosni Alah dž. š. (arap. Džele Šenuh – tj. Alahova Uzvišenost) vidi Krunin dušmanluk (tur. dušman – neprijatelj) i Krunin džan (tur. sap – duša) otići će u džehenem (tur. Džehennem – pakao)".

Bio sam svjedokom, u Kruninoj kancelariji, kada se Kruno, kroz ciničan osmjeh, obratio Bećiru:

– Gospodine Bećire, iz općinskog poglavarstva u Čapljini, može se zvati samo Agram (Odlukom mađarskog kralja Bele IV, oko 1245. godine, naseljeno mjesto uz rijeku Savu dobilo je ime Agram, a mnogo kasnije preinačeno je u Zagreb).

Inače, Kruno je bio opsjednut Zagrebom.

Tako, na koktelu u opštinskoj zgradi, koji je bio upriličen povodom katoličkog Badnjeg dana (24.12.1991), Kruno mi reče:

– Bobo, Zagrebu je majka Beč, tetka Budimpešta, a sestre Grac i Ljubljana.

A, da su predstavnici muslimanskog naroda u Čapljini imali dobar stomak i da su „varili" Krunina i slična ponašanja kao „normalna", govori i saznanje da samo nekoliko mjeseci kasnije postaju „bojovnici".

„Hrvatska zajednica Herceg-Bosna.
Hrvatsko vijeće obrane.
Opčina Čapljina.
Broj HVO: 74/1.
Čapljina,16. rujan (septembar – S.Z.) 1992. godine
Zapovjedništvu prve hercegovačke brigade Čapljina.
Za potrebe HVO molim Vas da kompletirate sa opremom slijedeće članove HVO:

1. Peru Puljića, 2. Šćepu Šutala, 3. Nazifa Bašića, 4. Ramiza Hasića, 5. Šaćira Šutu, 6. Nikolu Zovku i 7. Dragana Vrankića.

Predsjednik hrvatskog vijeća obrane
Pero Marković, dipl. ing."
(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKI-RATNIDOKUMENTI/Čapljina1991-1994/52.pdf)

Jedreći na nesuvislosti i mediokritetskom kukavičluku, a rukovođen svojim provincijskim opsenarstvom, Kruno Kordić je pokušao da provocira i mene.

Na jednoj od sjednica IOSO Čapljina, predsjedavajuci Kruno Kordić, berući plodove nacionalističke lingvističke euforije, počeo je praktikovati tzv.

10 Titulu reis-l-ulema ustanovili su Austrijanci po završetku Berlinskog kongresa (1878), i danas je u upotrebi samo u Palestini i BiH.

lingvistički inžinjering, fabrikovati neologizme, odnosno vršiti ukrštanje hrvatskog novogovora i arhaičnih kovanica, te je počeo upotrebljavati riječi, ala spisohrana (arhiva), brojitba (statistika), navjera (kredit), živobitnica (potvrda), itd.

– Lakopo nokru, metpa bite (sleng, tzv. šatrovacki – Polako, Kruno, pamet tebi) – uz izvinjenje, ja sam ga prekinuo i zamolio da priča onako kako je pričao dva sata ranije, kada smo on i ja, prije sastanka, pričali u njegovoj kancelariji, a Kruno odgovori:

– Gospodine Bobo, ja se ne sjećam šta je bilo prije dva minuta, a ne prije dva sata, a ovo je hrvatski jezik, u hrvatskom gradu, na hrvatskoj zemlji.

Krunin komentar, prisutni članovi IOSO Čapljina, propratili su više nego glasnim osmjesima i aplauzom.

Ja mu odgovaram da uz njegovo prezime ne može stajati atribut gospodin, jer on baštini tekovine NDH, tim prije što u njegovom „hrvatskom jeziku" prepoznajem neko prošlo crno bojeno vreme, vreme u kojem je, 28. aprila 1941. godine, ustaška NDH (po uzoru na fašističku Italiju koja je osnovala Komisiju za talijanstvo jezika i nacističku Njemačku koja je osnovala Njemačko jezičko društvo) osnovala – Hrvatski državni ured za jezička pitanja NDH (Načelnik je bio dr Blaž Jurišić). Taj ured je pored lingvističkog izgovornog inžinjeringa imao i dijalektički zadatak, jer NDH je sve radila u cilju da opredmeti nacistički pristup: jedna država, jedna nacija, jedna religija, jedan narod, jedan vođa, zbog čega je NDH oktroisala etimološki pravopis, tzv. „korienski", koji je uveden 1941. godine.

A ako se već denuo u jezički korjen, napominjem Kruni da ne potpada pod tendencije kvazijezičko-lingvističke, jer ako govori o jeziku treba da zna da nas i filologija i fonetika i lingvistika upućuju na to, da se kao kriterijumi identiteta jednog jezika uzimaju tri komponente: strukturna, genetska i komunikativna, a zna se da jezik može dobiti ime samo po matičnom narodu, a ne po imenima drugih naroda kod kojih je taj jezik u upotrebi, tim prije što naučno utemeljene činjenice kazuju nam da je istorijsko porjeklo i pripadnost jedna kategorija, a služenje tim jezikom druga kategorija, i da nijedna povelja Ujedinjenih nacija ne daje pravo bilo kom narodu da mjenja naziv jezika bez obzira na društveno-političko uređenje i istorijske okolnosti. Poznato je da je Ustavni sud SAD tri puta odbacio zahtjev da se engleski jezik preimenuje u američki, odnosno da je Ustavni sud Austrije četiri puta odbacio zahtjev da se njemački jezik preimenuje u austrijski.

Napominjem Kruni i kompaniji da je arapski jezik arapski i kad se njime govori u Siriji, Jordanu, Kuvajtu, Sudanu, Libiji, Egiptu...

Da je engleski jezik engleski i kad se njime govori u Sjevernoj Americi, djelu Kanade, djelu Indije, djelu Pakistana, Jamajci, Novom Zelandu, Australiji, Velikoj Britaniji...

Da je španski jezik španski i kad se njime govori u Meksiku, Kubi, Venecueli, Ekvadoru, Čileu, Argentini, Urugvaju, Paragvaju... i ponovo im podvlačim da se kuća ne pravi od krova, tj. da jezik nije svojina onoga ko ga upotrebljava i ko se njime služi, nego onoga ko ga je iznjedrio i oformio, i skrećem pažnju Kruni da ne poistovjećuje naciju i jezik, jer time automatski negira američku, austrijsku ili švajcarsku naciju, ali istovremeno mu dajem na znanje da ovo nije Švajcarska, u kojoj se govore njemački, italijanski, fancuski, tj. međusobno nerazumljivi strani jezici. Ovo je BiH, ovo je Čapljina, gdje ja razumijem Bećira a on mene, gdje ja razumijem Nikicu Krešića i on mene, odnosno gdje Bećir i Nikica komuniciraju bez ikakvih problema, što nam daje na znanje da govorimo jedan te isti jezik. A što se tiče kodifikacije jezičkih varijanti, jezičke nauke upućuju nas da se treba vladati po tome, kako u praksi, na tretiranom području, govori većina stanovništva, te u tom smislu, ako su ostali članovi IOSO Čapljina spremni, predlažem da se odmah uputimo u hrvatska naselja opštine Čapljina, bilo u Svitavu, u Zviroviće ili Krunine Šurmance, i da po metodu slučajnog uzorka grupe od 10 ljudi provjerimo znanje, recimo, riječi „navjera" (kredit).

Bivajući više puta u tim naseljima i razgovarajući sa ljudima, ja sam siguran da nijedan čovjek odgovor ne bi znao, a ako, gospodo, vi mislite drukčije, pođimo odmah na teren i provjerimo vaše mišljenje (širim ruke i gledam u članove Izvršnog odbora SO Čapljina).

Svečanim salonom SO Čapljina zavlada tišina.

Bećir, Nazif, Miroslav, Dragan i Nikica gledaju u sto ispred sebe, Kruno gleda u mene, ja gledam u Krunu.

Neizvjesnost začinjenju zaleđenom tišinom naruši Kruno laganim nakašljavanjem, a zatim posegnu za čašom, otpi gutljaj vode, odloži čašu, dodirnu okvir naočara i poče rukom „čistiti" besprekorno čist, politirani sto.

Ja sam zahtjevao da mi se ime i funkcija na vratima kancelarije ispišu ćiriličnim pismom, kao i da materijale dobijam pisane ćirilicom (srbicom).

Moji zahtjevi su ispoštovani.

„Gospodin" Kruno Kordić i ja, imali smo „prijateljski" razgovor krajem mjeseca februara 1992. godine, kada me Kruno pozvao na „kavu".

– Bobo – poče Kruno – hajde da ostavimo stranke, vjeru i funkcije, sad smo Kruno i Bobo.

– Hoćeš nešto da mi kažeš Kruno Kordiću?

– Bobo, reci mi kao čovjek čovjeku, šta vam je to trebalo?

S obzirom da su čapljinski Hrvati i 1990, i 1991. i 1992. godine stalno potencirali i bezbroj puta postavljali to pitanje, bilo mi je jasno kuda Kruno cilja, ali želeći da se on sam izjasni, pitam ga:

– Možeš li biti konkretniji?

– Pa to o kostima, šta vam je trebalo da ih vadite nakon pedeset godina? – šireći ruke, raširi pitanje Kruno Kordić.

– A to me pitaš. Pa, Kruno Kordiću, vjerujem da ti kao đak Sveučilišta u Zagrebu znaš da je i prema Univerzalnoj Deklaraciji o ljudskim pravima (Generalna skupština UN, Pariz 1948) i prema Evropskoj Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (Rim, 1950, stupila na snagu 1953), u svim civilizovanim zemljama svjeta elementarno-zakonska i moralna obaveza da se zna mjesto posmrtnih ostataka bilo kog čovjeka, a pogotovo krvnih srodnika, slažeš se?!!!

Kruno lagano klimnu glavom.

– Pa kad se slažeš, da ja tebe nešto upitam. Kruno, reci mi kao čovjek čovjeku, šta vam je trebalo da na pravdi Gospoda Boga pobijete te ljude čije smo mi kosti izvadili nakon pedeset godina?[11] Šta vam je trebalo da na pravdi Gospoda Boga života lišite 1.704 čovjeka, 1.704 nevina Srbina iz Čapljine, i da izuzimajući nekoliko sudskih presuda Okružnog suda Mostar, Gospodom Bogom i zakonom, ostanete neosuđeni za učinjene zločine, do dana današnjeg?

„Gospodin" Kruno Kordić proguta pljuvačku, zacrveni se, nakašlja, otpi gutljaj vode i pogleda kroz prozor.

Na stolu ostadoše „kava" i kafa.

Tako, krajem 1991. godine, poslije jedne od sjednica, u kancelariji predsjednika HDZ i opštine Čapljina Pere Markovića, zatekli smo se Kruno, Bećir i ja.

Kruno, koji je uvijek provocirao, uz kiselkast osmijeh, obrati se Peri:

– Predsjedniče, nešto je hladno u zgradi na Trgu kralja Tomislava.

Inače, opštinska zgrada je smještena na Trgu kralja Tomislava, a trgu pripadajuće ulice zvale su se: Matije Gupca, Borisa Kidriča i Maršala Tita.

– Pa, zima je, gospodine Kruno – obazrivo će Bećir.

– Bojim se, Bećire, kad otopli, da će se otopiti i nazivi ulica – dodajem ja.

– Šta, šta, Bobo, nisam te dobro čuo? – priupita me Kruno.

Pitam Peru, Krunu i Bećira, zar nije ruganje zdravom razumu i istoriji da se ulice u Čapljini zovu Vinogradska, Radnička, Prvomajska... i zar nije logično i razložno da se neka od ulica u Čapljini zove – Prebilovački mučenici, ili Starac Vukašin, ili Stana Arnaut, ili Kazimir dr Martinović, ili Andrija Anković (Gabela kod Čapljine, 1937. – Split, 1980), fudbaler, član zlatnog olimpijskog tima iz Rima 1960. godine) ili Aleksandar Spahić (Tasovčići kod Čapljine, 1899. – Beograd, 1975), atletski reprezentativac (petobojac – skok u dalj, koplje, 200 m, disk, 1500 m) Kraljevine SHS na ljetnim Olimpijskim igrama 1924. godine u Parizu, Francuska), ili Zijah – Zijo Bostandžić (Tasovčići kod Čapljine, 1930. – Čapljina, 1990), slikar, član ULUBiH, pedagog) ili ...?!!

– Bobo, o tom po tom – mrzovoljno prokomentarisa Pero. (Šta je Pero podrazumjevao pod „o tom po tom", postalo je jasno godinu i nešto dana kasnije

11 „Uz najviše vojne počasti u mestu Framel, na severu Francuske, uz granicu sa Belgijom, sahranjeno je prvih 250 nepoznatih britanskih i australijskih vojnika poginulih u Prvom svetskom ratu. Sahrani vojnika su prisustvovali zvaničnici iz Britanije i Australije, javio je Rojters. Ti vojnici su poginuli jula 1916. godine tokom bitke za Fromel." (http://www.politika.rs/vesti/najnovije-vesti/index.1.sr.html#v121709)

iz saopštenja HVO Čapljina broj: 558/1 od 5.2.1993. godine, u kojem se, između ostalog, kaže; „Hrvatsko vijeće obrane daje svoj prijedlog imenovanja ulica i trgova.

Iz Srpskih povjesti predlažemo: 1. Nikola Tesla 2. Petar Preradović.

Predsjednik hrvatskog vijeća obrane Pero Marković" (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/195.pdf.)

Moram istaći da je Kruno Kordić u svojim istupima uvijek bio pošten, i uvijek je bio iskren neprijatelj svega srpskog.

Pero, Kruno i Bećir sa jedne strane, i ja sa druge, slagali smo se samo u jednom – da se nismo slagali.

A šta je sa Perinim „igrokazivanjem"?

Tako, 2. februara 1992. godine, oko 09,00 časova, zazvoni telefon na mom kancelarijskom stolu.

Na vezi je Pero koji mi reče da je „gripozan", da se „ispričava" i da ide doma.

Znajući o kakvoj „gripoznosti" je riječ, to isto veče pratim udarne vijesti TV Zagreb, i saznajem da je održana „...sjednica Središnjeg odbora HDZ-a BiH 2. veljače 1992. na Širokom Brijegu, pod predsjedavanjem predsjednika Izvršnog odbora HDZ-a Stjepana Mesića". (http://www.ostraluka.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5108), a u prvom redu TV kamera slika ozareno lice „gripoznog" predsjednika HDZ i opštine Čapljina, Pere Vide Markovića.

Inače, ovo Peri nije bio prvi put da se „igrokazuje".

Tako, tri mjeseca unazad, jednog jutra sredinom novembra 1991. godine, pozva me Pero da se prošetamo ulicama Čapljine, te da se „pučanstvo", a i mi, uvjerimo u mogućnost postojanja kvalitetnog suživota.

Činjenica je da su u Čapljini osnovan strah sa srpske strane i neosnovana mržnja sa hrvatske, slovila kao dva najsnažnija osjećanja tog vremena, te je samim tim izgubljena životna bezbjednost prerasla u nemjerljivu frustraciju, a mržnja je zagazila u kal bezumne agresije, te smo zbog toga predsjednik SDS Čapljina, profesor Radovan Markov Karadžić, sekretar SDS Čapljina Veljko Vojinović i ja, svakodnevno zahtjevali od predsjednika HDZ i opštine Čapljina Pere Markovića, da ukloni kontrolne punktove sa starog i novog mosta na rijeci Neretvi, odnosno da zabrani dolazak crnokošuljaša iz Ljubuškog u Čapljinu, te da omogući normalan život svim građanima Čapljine.

Posto smo izašli iz opštinske zgrade, Pero mi reče:

– Znaš šta, Bobo, pošto se Radovan i ti stalno žalite na naše punktove, haj da odemo na punkt kod starog mosta na rijeci Neretvi.

Ne napravismo ni par koraka, a sustiže nas profesor Radovan koga sam pozvao telefonom prije nego što smo Pero i ja napustili opštinsku zgradu.

Približavajući se, oko tri-četiri stotine metara od opštinske zgrade udaljenom punktu na starom mostu, vidim da, kao gliste poslije kiše, iz bočnih ulica i skrovitih mjesta izlaze mlađi, vojnosposobni Hrvati koji žive u neurbanom djelu opštine, i da do maločas prazne ulice, najednom postaju pune.

– Otkud ovi momci iz Dretelja, Trebižata, Struga i Gorice ovdje, i otkud se izvlače? – priupitah Peru.

– Bobo, Čapljinci imaju pravo da šetaju gradom, ne?! – odgovori Pero.

Praćeni znatiželjnim „Čapljincima", Pero, Radovan i ja dođosmo do punkta.

– Dečki, ovo više neću da vidim! – povišenim glasom Pero se „ljutito" obraća naoružanoj hrvatsko-muslimanskoj osmočlanoj posadi punkta, a zatim poče razmicati zapreke od bodljikave žice.

Dok Pero „razmiče" zapreke, članovi „ljutite" posade se smijulje, gurkaju se laktovima i nehajno šutiraju prazne paklice od cigareta.

– Sta je ovo, Bobo? – gurajući me laktom, zapita me Radovan.

– Radovane, Smiljan Martinović (Opštinski javni tužilac u Čapljini) ima običaj da kaže „Gledaj vidljivo, traži nevidljivo", ili prosto rečeno „Vuk mjenja dlaku, ali ćud nikada" (Erazmo).

Kako završi „igrokazivanje", zajapuren, oznojen, popuštajući čvor na kravati i čisteći se, priđe nam Pero i reče:

– Radovane i Bobo, nadam se da ste se sad uvjerili da je Pero Marković za suživot u Čapljini.

–A šta je sa crnokošuljašima? – priupitah ga ja.

– Bobo, mogu ti se zakleti ćaćom Vidom, da nikad više nećeš vidjeti crnokošuljaše na ulicama Čapljine.

– Gospodo, hajmo na kavu kod mene – predloži Pero.

Na kafi, u Perinoj kancelariji, Radovanu i meni pridružiše se Kruno i Bećir.

Pero prima čestitke od Krune, a Bećir, stojeći, „iz poštovanja prema gospodinu predsjedniku Peri", zahvaljuje Peri na učinjenom.

Isti dan, u kasnim večernjim časovima, u Tasovčićima, u prepunoj kafani „Volan", vlasništvo Misita Svetozara, zvanog Zlatan, lakovjerni Srbi pozdravljaju Perin čin.

Sve je to tako, ali nešto mi ne da mira, te stoga dvadesetak minuta prije pola noći, donosim odluku da za kafanskim stolom ostavim profesora Radovana, Jovu Spahića i Veljka Vojinovića, te da se pješice uputim od Zlatanove kafane, preko novog mosta na rijeci Neretvi, u Čapljinu.

– Bobo, to ti nije pametno, ni u podne, a ne u ponoć – očinski me savjetuje profesor Radovan.

– Znam, Radovane, da nije, ali pravo da ti kažem, ono od danas Pero može prodavati Ljubušacima iz Crvenog Grma, Crnopoda, Cerna..., a ne nama.

Rukujem se sa Radovanom, Jovom i Veljkom, i dogovaramo se da se čujemo telefonom za četrdesetak minuta.

Zakoračih u pomrčinu.

Znam da me na početku mosta čeka hrvatsko-muslimanski punkt, ali do punkta treba prepješačiti šest-sedam stotina metara.

Pomrčina iza mene, pomrčina ispred mene, a ja koračam u nepoznato koje svakog trenutka može postati kobno po mene.

Rvajući se sa mislima i igrajući se sa životom, dođoh do pola puta, dođoh do onog bočnog poljskog puta koji je išao od auto-servisnog preduzeća „Remonta", presjecao magistralni put (M-6... Stolac-Čapljina-Grude...) i dalje vodio u dubinu tasovačkog polja.

Slijedi teža, opasnija, dionica puta.

Koračam, ali ne osjećam noge, jer sam se pretvorio u oko i uho, kad umalo začu, vjetrom nošene glasove.

Najednom, sve utihnu. Strah se okuražio, a ja mu prkosim. Povjetarac mi nanese miris dima duvanske cigarete.

Ne vidim ih, ali ih osjećam,mehanički koračam, kao da mi se priviđaju siluete krajputaši, tu sam.

– Stoj! – najednom, prolomi se noćnom tminom.

– Stao sam.

– Ko ide? – pita isti glas.

– Bobo Zurovac.

– Prolazi! – tiše, ali dovoljno jasno odgovori nepoznati.

Oprezno i lagano koračam, očima naviklim na tamu gledam oko sebe i vidim da su kao krajputasi, sa moje desne strane, sa puškama na gotovs zalegli crnokošuljaši, a sa lijeve u maskirne uniforme obučeni.

Ispreči se punkt.

– Otkud ti, Bobo, sad? – osvjetlivši me baterijskom lampom, priupita me radnik milicije Vinko Ćorić iz Višića, inače jedan pošten i plemenit mladić.

– Po studentskom običaju, zatvaram kafane – sročih ja.

– Hajmo vas dvojica, vraćajte se tamo! – osvjetlivši ih baterijskom lampom, reče Vinko dvojici HOS-ca, crnokošuljaša, koji su u međuvremenu prišli meni s leđa.

Crnokošuljaši ne rekoše ništa, nevoljno otpuhnuše, oboriše automatske puške koje su bili uperili u mene, i ponovo zalegoše pokraj puta.

– Bobo, ne zajebaji se više i ne hodaj u ponoć sa tom bradom, mogli smo te ubiti ko zeca i nikome ne bi odgovarali, haj prolazi! – mrzovoljni Vinko odmahnu rukom.

Prođoh.

Sutradan, oko 8,00 časova, kod Pere, u „ležernoj" atmosferi, pije se sok od jabuke dok se čeka „kava".

Prenosim Peri pohvale od Srba za jučerašnji čin. Više nego zadovoljan, Pero se smješka i gladi brk.

Praveći iskorak iz teme, zapita ga:

– Pero, da li je istina da ti je sinoć komšija imao saobraćajnu nezgodu?
– Koji komšija?
– Milicionar Vinko Ćorić iz Višića.
– Bobo, ja o tome ništa ne znam.
– Daj, molim te, pozovi Ivicu i provjeri to.

Pero telefonom, specijalom, pozva načelnika MUP-a Čapljina, Ivana Tome Vrankića, zvanog Ivica.

– Ne, Bobo, nije istina. Vinko je sinoć radio kao vođa punkta na novom mostu – spuštajući slušalicu reče mi Pero.

Kad dobih potvrdu i od načelnika MUP-a i od predsjednika opštine Čapljina da je radnik milicije Vinko Ćorić sinoć radio kao vođa punkta na novom mostu, to Peri ispričah sinošnji događaj sa punkta, i spomenuh da se on koliko juče zaklinjao u „ćaću Vidu", da nikada više ja neću vidjeti crnokošuljaše na ulicama Čapljine.

Iskrade se crvenilo na licu predsjednika HDZ i opštine Čapljina Pere Vide Markovića, koji ne izdrža moj pogled, nego obori glavu i poče kašljucati, a meni se iskrade misao da predsjednik HDZ i opštine Čapljina „Kad laž govori, svoje govori". (Jovan 8:44)

Na vratima se mimoilazim sa „tajnicom" koja je unosila „kavu".

Da su htjeli – nisu.

Da su znali – nisu.

Čelnici HDZ-a Čapljina su svoj politički marketing temeljili na faktoru sile, nipodaštavanja i obezvređivanja.

Tako je predsjednik IOSO Čapljina Kruno Kordić, 8. marta 1992. godine, prilikom jednog dolaska prof. dr Biljane Plavšić u Čapljinu, naredio da se zaključaju ulazna vrata na opštinskoj zgradi, u kojoj je bio zakazan sastanak.

Ja sam snimatelje TV Zagreb i TV Sarajevo, koji su pratili prof. dr Biljanu Plavšić kroz BiH, zamolio da snime ta zatvorena vrata na opštinskoj zgradi u Čapljini, i da to emituju u udarnim, večernjim vjestima.

Kao što sam i očekivao, isporučitelji „istine" iz Zagreba i Sarajeva oglušili su se o moju molbu i tek kad je član Predsjedništva BiH, prof. dr Biljana Plavšić, zahtjevala da na okolnosti zatvorenih vrata na opštinskoj zgradi u Čapljini, ispred tih zatvorenih vrata, dâ izjavu za javnost, „iznenada" se pojavio opštinski domar Milan Pažin (Član Opštinskog odbora HDZ Čapljina), i otključao vrata.

Krunoslav Šimunov Kordić (1949)
Predsjednik Izvršnog odbora SO Čapljina 1991/92.
Fotografija preuzeta sa veb sajta: http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=15798

Krunoslav Kordić, kadrovik HDZ Čapljina, obrazovan na Sveučilištu u Zagrebu, bio je čovjek koji je teško verbalizovao svoje misli i koji je često dolazio u komunikacijske problem sa sagovornicima, i koji je svoju socijalnu insuficijenciju manifestovao kroz primitivizam i javno ponižavanje drugih.

Na samom sastanku,oslobađajući mračnu silu zatvorenu u sebi i obraćajući se članu Predsjedništva BiH prof. dr Biljani Plavšić, predsjednik IOSO Čapljina Krunoslav Kordić nije govorio, on je u ustima imao „mač", on je ciničko komandovao, jer prema profesorki Plavšić ophodio se na sljedeći način:

– Gospođice Plavšić, hoćeš još kave;
– Gospođice Plavšić, ti reče;
– Gospođice Plavšić, stani tu gdje jesi, ja vodim sastanak a ne ti;
– Gospođice Plavšić, tu svoju pamet nosi neđe drugo.

Malo je reći da je ovo moralna erozija, jer kad bi nasilničko ponašanje, primitivizam i bezobrazluk nanosili bol, Kruno bi umro u najvećim mukama.

Pero Vide Marković (1952)
Predsjednik SO Čapljina 1991/92.
Fotografija preuzeta sa veb sajta: http://i.ytimg.com/vi/tBNKiJIWcJE/hqdefault.jpg

Pero Marković bio je nesrazmjerno mudriji od Krune Kordića, ali daleko od toga da Pero i Kruno nisu isto mislili, nisu isto radili, bolje rečeno Pero i Kruno nisu imali različite stavove, nego su imali samo, kao list hartije debele, različite pristupe istim stavovima, mada generalno gledajući i te razlike između njih se potiru, jer i Pero i Kruno su bili podanici jedne mračne politike. I s obzirom na funkcije i uloge u hrvatskom narodu, jedan drugom su bili uzor u zloverju i samim tim, s obzirom na zadatu i slijepu poslušnost, tvoreći zlo u sebi, automatski su ga tvorili i u „pučanstvu".

U stvari, predsjednik HDZ i opštine Čapljina Pero Vide Marković, je uobražavao da ima magičnu harizmu, te se stalno deklarisao kao demokrata, mada su ga svi njegovi postupci i radnje i prije 1991, a pogotovo tokom početka 1992. godine, činili promoterom autoritativnog mentaliteta. Bez velike muke moglo se prepoznati da je Pero Marković pristalica brutalnosti i politike rata, te da zločin nad Srbima Čapljine prihvata kao strast i da stalno podgrijava fikciju da mu postojeća izdogađanja u Čapljini posluže kao ulaznica za Zagreb (gostovao na TV Zagreb, u emisiji „Latinica", D. Latina), za politički vrh HDZ-a, te se u tom smislu i Pero prema svojoj funkciji odnosio čisto makijavelistički, jer mu je „politika samo sredstvo kako da dođe na vlast, da tu vlast zadrži i uz pomoć iste te vlasti da ostvari neke svoje ciljeve". (Makijaveli, 1515) Prosto rečeno, Pero je bio više politikant, manje političar, a najmanje čovjek.

A kako se predsjednik HDZ i opštine Čapljina, Pero Marković, odnosio prema protokolu?

Samo jedan primjer.

Sredinom 1991. godine, na otvorenoj tribini, u velikoj sali SO Čapljina (zgrada MUP-a), gostovao je predsjednik Skupštine BiH mr Momčilo Krajišnik. Organizator tribine, SDS Čapljina, bez obzira što je tribina bila javna, pismeno je pozvao na tribinu čelnike stranaka i opštine Čapljina.

Radom tribune rukovodio je sekretar SDS Čapljina Veljko Vojinović, koji je uljudno pozdravio predsjednika Skupštine BiH, predsjednika opštine Čapljina, stranačke čelnike, prisutni auditorijum i predstavnike sredstava informisanja.

Ne Veljko Vojinović, nego predsjednik Skupštine BiH mr Momčilo Krajišnik, javno je prozvao predsjednika opštine Čapljina Peru Markovića, koji je sjedio u prvom redu, da ga nije pozdravio ni službeno ni privatno.

A kako se Pero odnosio prema hrvatskim članovima Predsjedništva BiH?

Sredinom decembra 1991. godine, pozva me Pero na „kavu".

U Perinoj kancelariji zatičem člana Predsjedništva BiH Franju Borasa (Vitina kod Ljubuškog, 12.2.1927).

Kafe kod Pere nisu bile kafe zbog kafe, nego kafe problemonosnice za čapljinske Srbe, kafe koje su u osnovi imale elemente puzećeg rata, te tako i ova „kafa" protegnu se na pola časa, a nikako da proniknem u razlog zvanja.

„Reda radi", Pero poče priču o vremenu, u smislu da je hladno, te da se bolje griju stanovi u zgradama nego kuće na otvorenom, te kao ovlaš napomenu da se na užem gradskom području preko 40% stanova u društevnom sektoru nalazi u posjedu Srba.

Član Predsjedništva BiH Franjo Boras podiže glavu i upitni pogled zaustavi na mom licu. Ja odgovaram da Perine riječi nemaju otelotvorenja u praksi, jer procenat od preko 40% ne odgovara objektivnom nego subjektivnom viđenju stvari, a da ono što nije diskutabilno je, da je prema Saveznom popisu stanovništva Kraljevine Jugoslavije od 31. marta 1931. godine[12], na području Čapljine bilo je:

– Hrvata	6.786 ili 54,90%
– Muslimana	2.797 ili 22,63%
– Srba	2.772 ili 22,43%
– Protestanata	3 ili 0,02%
-ostali	2 ili 0,02%
Ukupno:	12.360 ili 100,00%

(http://hr.wikipedia.org/wiki/Popis_stanovni%C5%A1tva_u_B0sni_i_Hercegovini_1931)

Govorim Franji i Peri da popis stanovništva 1941. godine, zbog Drugog svjetskog rata, nije vršen, ali imajući u vidu činjenicu da je tokom Drugog svjetskog rata na području Čapljine ubijeno 1.704 Srba, to je vidljivo da je ubijen više nego svaki drugi Srbin na području Čapljine, da je popaljeno i porušeno u nebroj srpskih domova i da iole pismenom čovjeku mora biti jasno da sistematsko uništavanje i zatiranje tragova postojanja jednog naroda, da spaljivanje i uništavanje srpskih crkava, grobalja, kuća, škola, a prije svega uništavanje ljudskih života, nije ništa drugo do ono što se današnjim riječnikom zove genocid. (Genocid postoji bez obzira na broj žrtava, ako su ova djela izvršena u namjeri uništenja pripadnika određenih grupa, inače neologizam genocid u jezik je 1943. godine uveo poljski Jevrej i pravnik Rafael Lemkin. Genocid je pravno uokviren na zasjedanju Generalne skupštine UN (1946), a Konvencija UN o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida donešena je 1948, a stupila je na snagu 1951. godine, ali nema retroaktivnu prirodu.)

Govorim Franji i Peri da bez obzira na HDZ-vu revizionističku istoriografiju falsifikovanja prošlosti, u Čapljini vreme nije izbrisalo tragove prošlosti, jer „činjenice su uvijek iste, ali ugao gledanja na njih je različit" (Hegel), i da je nad Srbima u Čapljini, tokom Drugog svjetskog rata izvršen i ekocid, i etnocid

12 „Po poslednjoj statistici od 1931. godine, u Bosni i Hercegovini bilo je 2.323.555 stanovnika. Od toga ima 1.028.139 pravoslavnih ili 44,25%, muslimana 718.079 ili 30.90% i katolika 547.949 ili 23,58%. Od toga imala je Bosna 2.018.220 duša, i to 929.947 pravoslavnih (46,10%), 648.038 muslimana (32,10%) i 410.809 katolika (20,3%); a Hercegovina 98.192 pravoslavnih (32%), 70.041 muslimana (22,80%) i 137.140 katolika (44,80%)." (Vladimir Ćorović, *Političke prilike u Bosni i Hercegovini*; – http://sr.wikipedia.org/wiki/%DO%9F%DO%BE%…)

i genocid, što je katastrofa i sramota ljudskog roda, a što je bivša komunistička vlast zarad dnevnopolitičkih potreba, skrivala kao zmija noge. Tako njegujući zaborav, branila je istini da izađe na vidjelo, istini koja se zove – ustaški zločin, istini koja se u Čapljini očitavala, između ostalog, i u tome da su nosioci stanarskog prava u gradu Čapljina bili:

i dr Arsen Bulut iz Prebilovaca, iz čije šire porodice su pobijena 154 člana, a kuće su popaljene i porušene,

i Gojan Dragićević iz Prebilovaca, iz čije šire porodice su pobijena 93 člana, a kuće su popaljene i porušene,

i Momčilo Ekmečić iz Prebilovaca, iz čije šire porodice je pobijeno 75 članova, a kuće su popaljene i porušene,

i Jovo Medan iz Prebilovaca, iz čije šire porodice su pobijena 33 člana, a kuće su popaljene i porušene,

i Slavko Brnjašić iz Prebilovaca, iz čije šire porodice je pobijeno 30 članova, a kuće su popaljene i porušene

i Milorad Spahić iz Tasovčića, iz čije porodice su pobijena 22 člana, a kuće su popaljene i porušene.

Lazar Draško iz Tasovčića, iz čije porodice je pobijeno 18 članova, a kuće su popaljene i porušene, i Branko Zurovac iz Grabovine iz čije porodice je pobijeno 17 članova..., nastavljajući, iz džepa sakoa vadim već pripremljeno blokče i čitam da je prema podacima Republičkog zavoda BiH za statistiku Sarajevo, a prema popisu od 1991. godine, na području opštine Čapljina ima 6.464 stambenih jedinica (društvena svojina i privatno vlasništvo), koje su raspoređene ovako:

- Hrvati	3.417 ili 52,9%
- Muslimani	1.795 ili 27,8%
- Srbi	989 ili 15,3%
- ostali	263 ili 4,1%

Član Predsjedništva BiH Franjo Boras, zacrveni se, obori glavu, pogleda na časovnik i reče da mora ići.

Poglavar HDZ i poglavar „općinskog poglavarstva i hrvatskog pučanstva" Pero Marković, rukuje se i tapše po ramenima sa Franjom Borasom.

Naravno, i ja sam se rukovao sa sinom Jure i majke Vide rođene Skoko, nekadašnjim učenikom Franjevačke klasične gimnazije u Širokom Brijegu, a tada članom Predsjedništva BiH Franjom Borasom, ali se nisam mogao oteti utisku da Hrvati u Čapljini nikako ne uspjevaju, bolje rečeno ne žele, da se odupru sopstvenim porivima vlastoljublja, samoljublja i samovoljnosti, jer su bili u ubjeđenju, s obzirom na komunističku zabranu da se o ustaškom zlu ne govori, da im se megalomansko zlo prašta, ali to su bile želje nedozrelog uma.

Inače, u svjetlu cjelokupnih državnopolitičkih promjena u federaciji, na Ustav SR BiH (1974), 11. aprila 1989. godine, donešeno je 38 amandmana, a

jula 1990. donesen je set od novih 31 amandman, kojima je ukinuto dotadašnje jedinstvo komunističke vlasti, odnosno kojima je jedinstvo komunističke vlasti zamjenutu podjelom vlasti na zakonodavnu, sudsku i izvršnu, čime je učinjen kraj jednopartijskom sistemu, a što je na scenu uvelo slobodne izbore. Tako 18. novembra 1990, na prvim slobodnim, višestranačkim izborima u Bosni i Hercegovini poslije Drugog svjetskog rata, pripadnici 3 naroda i 21. nacionalne manjine koji su bili sadržani u broju 4.377.033 stanovnika (žena 2.193.238 ili 50,1% i muškaraca 2.183.795 ili 49,9%), od čega je sa pravom glasa bilo 3.018.206 glasača, koliko je bilo upisano u biračke spiskove, a na izbore je izašlo 2.339.109 ili 77,5% biračkog tijela (legitimnost izborima davala je izlaznost veća od 50% birača upisanih u biračke spiskove), koje je snagom slobodne volje od Sarajeva (stanovnici Sarajeva dali su „80 odsto glasova nacionalnim strankama, kako na nivou grada tako i u svih 10 gradskih opština" – http://www.nspm.rs/sudbina-dejtonske-bih-i-republika-srpska/ante-u-bosni.html) pa širom BiH, omogućilo da pobjedi združena antikomunistička koalicija sastavljena od Stranke demokratske akcije (SDA), Srpske demokratske stranke (SDS) i Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), i da stranka HDZ osvoji 84,38% hrvatskih glasova. Stranka SDS osvojila je 78,79% srpskih glasova, a stranka SDA osvojila je 76,94% muslimanskih glasova.

U Skupštini BiH, nacionalne stranke su osvojile 201 (83,8%) od postojećih 240 mjesta, i to:

SDA (Stranka demokratske akcije – osnovana 26. maja 1990. u hotelu „Holiday inn" u Sarajevu, za predsjednika izabran Alija Izetbegović) osvojila je 35,8% (86 poslanika);

SDS (Srpska demokratska stranka – osnovana 12. jula 1990. u KSC „Skenderija" u Sarajevu, za predsjednika je izabran dr Radovan Karadžić, a na osnivačkom skupu uz dr Muhameda Filipovića „počasni gost bio je Alija Izetbegović" – Politika, 22.7.2008), osvojila je 29,6% (71 poslanik);

HDZ (Hrvatska demokratska zajednica – osnovana 18. avgusta 1990. u KSC „Skenderija" u Sarajevu, za predsjednika je izabran dr Davor Perinović) osvojila je 18,3% (44 poslanika), a „Na prvom općem saboru HDZ BiH u Skenderiji u Sarajevu, 18. kolovoza 1990, nazočno je 105 članova HDZ-a iz Čapljine". (http://hdzbih-Čapljina.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=4)

Sve druge stranke zajedno su osvojile 16,2% (39 poslanika), a među njima prednjačili su:

SDP BiH (Reformisani komunisti) koji su osvojili 5,4% (13 poslanika) i Savez reformskh snaga BiH koji je osvojio 5% (12 poslanika).

Parlament BiH, 1990. godine, činilo je 11 (jedanaest) stranaka: SDA, SDS, HDZ, SDP BiH, SRS BiH, MBO (Muslimanska bošnjačka organizacija), SPO (Srpski pokret obnove), SSO Demokratski savez BiH i eko pokret Zeleni, SRSJ

za BiH i demokratska partija Mostara... koje je predstavljalo 240 poslanika, od kojih 95 (39,6%) se izjasnilo kao Muslimani, 85 (35,4%) kao Srbi, 52 (21,7%) kao Hrvati i 8 (3,3%) kao Jugosloveni.

Od sedam izbornih jedinica u BiH, u četiri, s većinskim muslimanskim stanovništvom, pobjedila je SDA (Sarajevo,Tuzla, Zenica, Bihać), u dvije, s većinskim srpskim stanovništvom pobjedio je SDS (Banja Luka, Doboj), a u izbornoj jedinici s većinskim hrvatskim stanovništvom pobjedio je HDZ (Mostar).

Inače, u postkomunističkom periodu u BiH bile su osnovane 43 stranke, a na izbore je izašlo njih 15, bilo samostalno, bilo u koalicijama.

Usput budi rečeno, kad su u pitanju prvi višestranački izbori u BiH, vjerujući da su jednom za svagda komunističko jednoumlje i violencija postali dio istorije, te da nastupa pravno-demokratsko vrijeme koje će u skladu sa ustavnošću i zakonitošću poštovati kako radnog čovjeka tako i zdravu poljoprivredno-proizvodnu porodicu, to u raspodjeli vlasti u novoformiranoj Vladi BiH (20.12.1990), Srbi nisu insistirali ni na mjestu predsjednika Vlade BiH (HDZ, Jure Pelivan), ni na mjestu ministra odbrane (HDZ, Jerko Doko), ni na mjestu ministra policije (SDA, Alija Delimustafić), ni na mjestu šefa diplomatije (SDA, Haris Silajdžić), ni na mjestu ministra ekonomije (SDA, Rešid Begić) – nego su se zadovoljili ministarstvom pravde (SDS, Branko Nikolić), odnosno ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (SDS, dr Milivoje Nadaždin)...

U tom svijetlu, prema svjedočenju prof. dr Biljane Plavšić: „Najviše se razgovaralo o proceduri, režiji za naredno zasedanje, ali Karadžić je pokrenuo važno pitanje. Tražio je da Skupština BiH bude dvodoma, sastavljena od Veća građana i Veća naroda. Za svakog dobronamernog predlog je dobrodošao i potpuno opravdan, ali za one koji su već tada u glavi imali razvoj budućih događaja, tj. koji su planirali konflikte, predlog je bio neprihvatljiv, rekoše: nepotreban. Dakle, nova skupština još nije ni formirana, a evo na ovom pripremnom sastanku muslimani i Hrvati se izjašnjavaju protiv srpskog predloga. Tada niko od prisutnih Srba, nije mogao ni pomisliti da je ovo samo početak i da će taj način glasanja, preglasavanja, koji je prvi put javno demonstriran, dovesti do tragičnih događaja i proizvesti rat u BiH.“ (http://issvu.com/plbih/docs/named/4b154)

Inače, dvodomnost parlamenta je sadržana u tome da oba doma moraju biti saglasna za pravosnažnost odluke, dok jednodomni parlament je svojstven unitarnim državama.

Decembra 20. 1990. godine, osam stranaka: SDA (Stranka demokratske akcije), SDS (Srpska demokratska stranka), HDZ (Hrvatska demokratska zajednica), MBO (Muslimanska bošnjačka organizacija), Savez reformskih snaga za BiH, Nezavisni, Savez socijalističke omladine i Savez komunista BiH – SDP, prijavilo je 28 kandidata (Muslimana 9, Srba 7, Hrvata 7, ostalih 5) za

izbor za člana Predsjedništva BiH, a to su: Fikret Abdić, Alija Izetbegović,Nijaz Duraković, Džemal Sokolović, Naif Gljiva, Fejsal Hrustanović, Dževad Haznadar, Bahrudin Bijedić, Adil Zulfikarpašić, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, Nenad Kecmanović, Mirko Pejanović, Nikola Stojanović, Đorđe Latinović, Ranko Zrilić, Stjepan Kljujić, Franjo Boras, Ivo Komšić, Zoran Perković, Franjo Bošković, Tadej Mateljan, Martin Raguž, Ejup Ganić, Ivan Čerešnješ, Josip Pejaković, Zlatko Lagumdžija, Azemina Vuković.

Za članove Predsjedništva BiH izabrani su, ispred SDA – Fikret Abdić i Alija Izetbegović, ispred HDZ-a – Stjepan Kljujić i Franjo Boras, ispred SDS-a – prof. dr Biljana Plavšić i prof. dr Nikola Koljević, a za sedmog člana Predsjedništva BiH, Srbi su predložili predstavnika Jevrejske zajednice BiH, ali manevarska politika muslimanske SDA je bila uspješnija, tako da je izabran „Jugoslaven" dr Ejub Neze Ganić.[13] Za glavnog sekretara Predsjedništva BiH izabran je član HDZ-a Mile Akmadžić (Tihaljina kod Gruda, 1939).

Predsjednik Predsjedništva BiH bio je Alija Izetbegović, mada je na predsjedničkim izborima pobjedio Fikret Abdić koji je dobio 1.045.539 glasova (44%), dok je Alija Izetbegović dobio 879.266 glasova (37%), ali je Fikret Abdić (1939) ustuknuo pod pritiskom tvrde linije islamista iz inostranstva i tako ustupio svoje mjesto starijem i ultra radikalnijem nekadašnjem robijašu, pa građevinskom predradniku, pa studentu agronomije, pa studentu prava, pa ponovnom robijašu Aliji Mustafe Izetbegoviću (1925).

Početkom marta 1992. godine, ispred hrama Vaznesenja Hristovog (1911) u Čapljini, presreo me opštinski domar Milan Pažin i saopšti mi da me traži predsjednik Pero, jer za petnaestak minuta dolazi neka nenajavljena delegacija iz Sarajeva.

Bacih pogled na časovnik – 10,30.

Zaputih se pješice ka nedalekoj zgradi opštine, ispred koje me zapljusnu gužva od automobila. Na omalenom parkingu vidim parkirana tri crna „mercedesa" Predsjedništva BiH, tri milicijska vozila RMUP iz Sarajeva, milicijsko vozilo MUP-a iz Čapljine, tehnička vozila TV Zagreb, TV Sarajevo, vozilo Radio Čapljine...

U zgradi zatičem TV tehničare kako razvlače kablove po holu, a ispred sale za sastanak buljuk novinara i fotoreportera u oblaku duvanskog dima, čeka da počne „nenajavljen" sastanak.

Činjenica je da za vrijeme mog vršenja funkcije potpredsjednika IOSO Čapljina, nikad nisam bio na vrijeme obavješten o sastanku sa čelnicima BiH, jer redovna praksa informativne službe SO Čapljina, bolje rečeno, Pere Markovića i Krune Kordića, je bila da do poslednjeg trenutka taje i skrivaju od

13 Ejub Ganić je bio Jugosloven, pa reformisani komunista, pa član muslimanske SDA. „Ejub Ganic je bio delegat SDP BiH na 14. kongresu, a našao se na listi SDA." (http://gusic.tripod.com/intervju-roko-markovina.htm)

mene unapred dogovorene sastanke sa čelnicima BiH i da tako vrše redovnu opstrukciju mog rada.

Jedne prilike, kada sam o opstrukciji mog rada razgovarao sa članom Predsjedništva BiH, prof. dr Nikolom Koljevićem, profesor mi je rekao:

– Slobodane, da si mi nešto drugo rekao, bio bih iznenađen.

– Zašto?

– Zato što si ti kao omaleno ostrvo u okeanu, jer mjesto potpredsjednika IOSO Čapljina je jedino značajno srpsko mjesto u lokalnoj vlasti, tamo gdje se sjeku vertikala Mostar-Metković (granica BiH i Hrvatske, inače od Mostara do Metkovića je 45 km) i horizontala Stolac-Grude (granica BiH i Hrvatske, Stolac-Grude oko 70 km).

Ulazim u salu za sastanke, svečani salon SO Čapljina, i zatičem od ranije poznato mi društvo. Tu su: član Predsjedništva BiH dr Ejup Ganić, ministar odbrane BiH Jerko Doko, specijalni savjetnik u RMUP BiH Avdo Hebib, te lokalni čelnici Pero Marković, Bećir Boškailo, Kruno Kordić, načelnik opštinskog MUP-a Ivan Vrankić i komandir Stanice milicije Čapljina Satko Bitanga.

Kako stiže profesor Radovan Markov Karadžić, koga sam u međuvremenu pozvao telefonom, Pero Marković otvori sastanak i odmah osudi SDS Čapljina za incident u MZ Tasovčići.

O čemu se radilo?

Kako Pero reče „imam garantiranu dojavu od dojavnika koji stanuju uz taj objekat, da su Srbi pokušali da provale u magacin ratnih rezervi JNA u Tasovčićima", i Pero je poklanjajući vjeru „garantiranoj dojavi dojavnika", a ne provjeravajući podrobnije činjenično stanje, obavjestio republički vrh BiH o tome, te je na osnovu tog saznanja upriličen ovaj sastanak.

Poslije Pere za riječ se javlja predsjednik SDA Čapljina Bećir Boškailo, i u svojoj diskusiji napomenuo da je kao mladić, iz rodnog Počitelja, išao da kopa kukuruz u tasovačko polje, i da se sjeća da su Srbi iz Tasovčića, u dane muslimanskog posta, a iz poštovanja prema komšijama Muslimanima, prestajali pušiti kada bi oni naišli pored njih.

To je bilo nekad, a danas, kako reče Bećir Boškailo, s obzirom da duži niz godina živi u Mostaru, cjelokupna situacija na području opštine Čapljina nije mu posve kristalno jasna, ali on ipak osuđuje komšije Srbe, te je samim tim potpuno saglasan sa „diskutiranjem gospodina predsjednika Pere".

Bećir Boškailo u nejasnom slučaju, povodeći se za Hrvatima, javno, bez ikakvog dokaza, osuđuje komšije Srbe, a za omalovažavajuće postupke Hrvata prema muslimanskom narodu, tajno, u rukopisu pisanom saopštenju, traži savjet od centrale SDA Sarajevo, jer se boji da ne naljuti vladajući HDZ, kako u Neumu, tako i u Čapljini.

Uostalom, pogledajmo činjenice:

„Stranka demokratske akcije

S.D.A. Sarajevo

PODODBOR Čapljina
Predmet:
Pravna pouka za primjenu školskih udžbenika u BiH.
Izvršnom odboru S.D.A. Sarajevo

Obavještavam vas da su nam se obratila tri roditelja muslimanske nacionalnosti iz opštine Neum u kojoj prema popisu Muslimana živi 5%.

Roditelji Muslimani se žale na saopštenje koje su dobili od predsjednika S.O. Neum gosp. Bendera da trebaju mjesto udžbenika u osnovnoj školi iz BiH kupiti udžbenike matice Hrvatske.

Obzirom da su neki od njih već kupili udžbenike predviđene za BiH saopšteno im je da iste zamjenu za sveske a da nabave nove koji će stici iz matice Hrvatske.

Ta odluka bila je uzrok da Muslimanska djeca sada ne idu u školu u opštini Neum, a da djeca srbske nacionalnosti idu na nastavu u Stolac.

Molim da nas što prije informišete o zakonitosti odluke koju je donio predsj. S.O. Neum.

Čapljina 16.0.1991.

Predsj. I.O. SDA Bećir Boškailo"

(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/agresija_do_1992/tablica-agresija-nabih-do1992.htm.)

Predsjednik SDS Čapljina, profesor Radovan Markov Karadžić, u svojoj diskusiji oponira i Peri i Bećiru, i njihove istupe kvalifikuje kao „smišljenu devastaciju srpskog miljea", koji ne doprinose napretku, nego činom stavljanja olovnih utega na srpsku stranu, situaciju čine „još gorom i neizvjesnijom".

Profesor Radovan, vatreni pobornik komšijske i konfensionalne tolerancije poziva na mir, razumjevanje, dobročinstvo, i zalaze se za jednaka prava za sve građane Čapljine.

Član Predsjedništva BiH dr Ejup Ganić, u kraćoj diskusiji, drži stranu Peri i Bećiru i još više nastavlja bacati ljagu po Srbima.

Bacanje ljage po Srbima, dosta siromašnim rječnikom, čini i ministar odbrane BiH, Hrvat iz Mostara, Jerko Doko (1953).

/Stjepan Siber, RSTO BiH: „Predveče me poziva ministar Doko i naređuje da od danas u zgradu Republičkog štaba, odnosno u zgradu Predsjedništva, ne mogu ulaziti i raditi u RSTO Mladen, Valentina i Kemo... Kad sam ga upitao šta to znači, odgovorio mi je da oni sarađuju sa četnicima i imaju mješovite brakove." (ww.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...

Specijalni savjetnik RMUP BiH Avdo Hebib, podržava Ganića i Doku i opštinske čelnike HDZ-a i SDA.

Načelnik MUP Čapljina Ivan Vrankić, govori o „tjednim zamjedbama" u kojima su Tasovčići „crna točka".

Poče se puniti drugi čas od sastanka. Dižem dva prsta.

To bješe simpatično Ganiću, koji mi kroz osmjeh dobaci:

– Gospodine Zurovac, ne plašite se, niste u školi, recite šta imate.

Ja kažem da imam samo jedno pitanje za dva gospodina.

Prvo se obraćam članu Predsjedništva BiH dr Ejubu Ganiću i pitam ga da li on vjeruje i da li radi po osnovama pravne države, koja ima utemeljenje u Ustavu, zakonima i podzakonskim aktima.

Nasmijan, šireći ruke, dr Ganić odmah odgovori:

– Gospodine Zurovac, dajem na znanje svima, i ovdje i šire, da mimo Ustava i zakona, niti želim, niti hoću da radim ni milimetra.

Nastavljam i isto pitanje postavljam načelniku MUP-a Čapljina Ivanu „Ivici" Vrankiću, a on odgovori:

– Bobo, hm, ispričavam se, gospodine Zurovac, mislim da je glupost pitati načelnika ministarstva za unutarnje poslove, da li vjeruje i da li radi po Ustavu i zakonu.

Ta, tko će to štovati, ako ne ja?!

Odgovor načelnika Vrankića, prisutni prihvatiše sa odobravanjem i osmjesima.

Napadnut osmjehom, dr Ganić ne izdrža, nego prokomentarisa:

– Molim da ovo ne ulazi u zapisnik, ali mislim da odavno nisam čuo naivnije pitanje.

Ponovo, još glasniji osmjesi, prosuše se svečanim salonom SO Čapljina.

Otrpih ponižavajuće poglede i pričekah dok se situacija ne uljudi.

Ja nastavljam i govorim da mi je drago, da kako republička vlast u Sarajevu, da tako isto i opštinska vlast u Čapljini, poštuju Ustav i zakone i da po istima postupaju, te u tom smislu molim komandira Stanice milicije Čapljina Satka Bitangu, da kao prvi operativac zakonski mjerodavnog organa, ovom skupu prezentira činjenično stanje, tj. da predoči saznanja službenog organa o čvrstim materijalnim dokazima koji su pribavljeni primjenom operativno-tehničkih metoda u skladu sa Zakonom o krivičnom postupku.

Zavlada tajac.

Prvi operativac Stanice milicije Čapljina Satko Bitanga, potonji (ljeto, 1992) predsjednik SDA Čapljina, zacrveni se, pogleda me i reče:

– Bobo, ti znaš kakvo je stanje na terenu, mi nismo mogli sakupiti ama baš nikakve dokaze, i ja ti nemam ništa prezentirati, ama baš ništa.

Komandir SM Čapljina ušuti, i pogleda u sto ispred sebe.

Pero Marković uskače, i kaže mi:

– Bobo, ti možeš zavitlavati komandira, ali ne i nas.

Uz izvinjenje, prekidam Peru i dajem mu na znanje da mi nije namjera da bilo koga zavitlavam, ali da je narod iz koga potičem grubo i neargumentovano napadnut, kako od vlasti iz Sarajeva, tako i od vlasti iz Čapljine, te da ne mogu dozvoliti da se čapljinski Srbi bezrazložno blate i da se podastiru nijednom činjenicom neutemeljene izjave, te stoga ponovo molim predstavnike zakonski mjerodavnog organa, da ovom skupu iznesu, ne dva, nego samo jedan,

ponavljam samo JEDAN, na činjenicama zasnovan dokaz, da su to uradili Srbi iz Tasovčića.

Pero gleda u dr Ejuba, dr Ejub gleda u Avdu, Avdo gleda u Bećira, Bećir gleda u Satka, Satko gleda u Ivana, a Ivan gleda u pod.

Razbijajući neugodnost tišine, ponovo se za riječ javlja „Jugosloven" Ganić i počinje diskusiju riječima: „Moje je mišljenje...", ali u tom trenutku N.N. učinilac, ispred opštinske zgrade, izvršio je opaljenje iz vatrenog oružja, iz pištolja.

S obzirom da sam sjedio do Ganića, jasno sam, uostalom kao i svi prisutni, čuo kada je Ganić rekao:

– Molim da zatvorite prozor, automobili mi smetaju.

Prozor je zatvorio reporter TV Sarajevo Smiljko Šagolj.

Poslije Ganićeve kraće, uopštene diskusije o „ustrojstvima društvene vlasti", onako „komšijski", preko ramena, pitao sam Ganića otkud mu tako divna sveska, prije toga vidjevši da na svesci piše OSTEREICH (Austrija).

Ganić se malo trže, počeša se po čelu, pogleda me, napući usta kao da mućka riječi i jedva izusti „Od prijatelja", i to je bila jedina istina koju je početkom marta 1992. godine u Čapljini izgovorio član Predsjedništva BiH dr Ejup Ganić, sin Neze, rođen 1946. godine u Sebočevu kod Novog Pazara u Srbiji.

Kroz nekoliko minuta, sastanak je bio završen.

Nisam, takoreći, ni ušao u kancelariju, a telefon zazvoni.

Na vezi je Pero.

– Bobo, s obzirom da je ovaj sastanak kratko trajao, Ganić, koji je u Predsjedništvu BiH zadužen za vojsku i vojnu industriju, hoće da on, ti, Bećir i ja odemo u garnizon u Grabovinu.

– Nema problema, Pero.

– Dobro, vidimo se ispred zgrade.

– Dogovoreno, polazim.

Dok silazim niz stepenice, vidim ispred ulazno-izlaznih vrata da stoje Ejup Ganić i Bećir Boškailo.

– Gospodine Zurovac, vi možete sa nama – dižući ruku, reče mi Ganić.

Ganić, Bećir i ja izlazimo iz opštinske zgrade.

Ispred zgrade, iz grupe od oko tridesetak ljudi, sa mrežicom narandži u ruci, izlazi Jasminka Morić udata Jazvin (po zanimanju domaćica) i usmjeri se ka Ganiću, glasno vičući:

– E, vala, neka je neko i od Muslimana u ovu Čapljinu došao. Ganiću, evo ti nekoliko naranača pa napravi šerbet (osvj. Napitak).

– Hvala, hvala. Kako se zoveš?

– Pa bolan, šta ti je, Zurovac me zna, ja sam Ropinova (Jasmin Lutve Morić, 25.8.1951, nk radnik) sestra, svi to znaju, a čudna čovjeka.

Pripadnici RMUP iz Sarajeva uzeše narandže od Ganića, a Jasminku udaljiše.

U crni „mercedes" Predsjedništva BiH, Ganić sjeda na prednje desno sjedište, do vozača, Bećir sjeda iza Ganića, a ja do Bećira, dijagonalno od Ganića, iza vozača.

Krenusmo ka garnizonu JNA (V.P.2469) u Grabovini kod Čapljine.

Na 400–500 metara ispred garnizona, na raskrsnici magistralnog (M-6; ... Stolac-Čapljina-Ljubuški-Grude) i lokalnog (Čapljina-Grabovina) puta (na području Čapljine bilo je 47 kilometara magistralnih, 30 km regionalnih i 96 km lokalnih puteva), tačnije kod autotransportnog preduzeća „Neretvatrans" Čapljina, iznenada stadosmo.

Pogledah napred i spozna da je na putu isprečena rampa, na čijem desnom kraju se nalazi kiosk unutar koga je nekoliko pripadnika „rezervnog" sastava Stanice milicije Čapljina.

Vidim da iz kioska hitro iskače rezervni milicionar Jozo Dragičević zvani Kucko iz Trebižata kod Čapljine, inače referent za lične karte, boravak i prebivalište u MUP Čapljina i jedan od osnivača HDZ Trebižat (24.6.1990), te da prilazi čelnom, zaustavljenom milicijskom vozilu RMUP BiH iz Sarajeva.

Poslije kraće konverzacije, Kucko se osmjehnu i podiže rampu.

– Stani kod ovog milicionara! – zapovjedi Ganić vozaču.

Kroz otvoren prozor, Ganić se obraca Kucku:

– Dobar dan, mladiću, ima li problema?

Kucko se sagnu u visinu Ganićevog prozora, osmotri nas i reče:

– Nema problema. O, Bobo!

– Zdravo, Kucko.

– Doviđenja, mladiću – zatvarajući prozor Ganić dobaci Kucku, i okrećući se ka meni, nastavlja:

– Evo, gospodine Zurovac, i sami ste vidjeli i čuli da nema problema, i ne vidim razlog za neku pritužbu Srba u Čapljini.

– Gospodine Ganiću, i sami ste vidjeli da je zbog nezakonito podignute prepreke na javnoj saobraćajnici, zaustavljeno ni manje ni više nego službeno milicijsko vozilo RMUP BiH iz Sarajeva, a zemlja u kojoj se samoinicijativno, nasilno podižu barikade i rampe na raskrsnicama ispred Ustavom i zakonom utvrđenih garnizona JNA, i u kojoj čak ni Vi kao član Predsjedništva BiH niste u stanju da se slobodno krećete, ne može se nazvati slobodnom i bezbjednom zemljom, slobodnom i bezbjednom prije svega za Srbe, tim prije što u posljednjih sedam-osam mjeseci nikada na ulicama Čapljine nisam video da je zaustavljeno i pretreseno bilo koje drugo vozilo, do vozilo kojim je upravljao neko od Srba.

– Hoćete da kažete da ovaj milicionar laže?

– Gospodine Ganiću, Vi stanujete u Sarajevu?!

– Da, i?

– Vjerujem da ste čuli za Šuhru, dugogodišnju nekrunisanu „kraljicu" sarajevske prostitucije?

– Pa, načuo sam neke priče.

– Gospodine Ganiću, pa i ja iz priča znam, da kad su novinari pitali Šuhru šta je po zanimanju, Šuhra je odgovorila „animator tjelesnog odgoja".

Okrenu glavu od mene i nakašlja se član Predsjedništva BiH, dr Ejub Neze Ganić.

Umalo, stanjismo se u garnizonu JNA.

Kako sastanak poče, spoznah da je nekadašnji komandant garnizona JNA u Čapljini p.pukovnik Milivoje Borić vjerovatno dobio prekomandu, a sada je u funkciji komandanta potpukovnik Milomir Božović, koji nas iscrpno izvještava o doživljenim provokacijama i neprilikama kako od okolnog hrvatskog stanovništva MZ Grabovina iz porodica Jelčić, Dodig,[14] Brajković, Vego, tako i od snajperista i od strelaca HOS-a i HVO-a koji su sa krova nedaleke fabrike keksa i vafla „Lasta", sa vrha obližnjeg varoškog gorskog hrbata Gradina (519 m n/v), sa krova Robne kuće „Čapljinka", sa krova „Elektro-Čapljine", sa krova zgrade Željezničke stanice Čapljina, sa kupola RKC Čapljina, sa krova Doma vatrogasaca Čapljina i sa svih pogodnih mjesta, vatreno dejstvovali po garnizonu, danonoćno, višemjesečno.

– A da li vi otvarate vatru na njih? – pita Ganić potpukovnika Božovića.

– Ne, jer nemam ovlašćenja od više komande da upotrebim vatrenu silu – kategoričan je p.pukovnik Božović.

Sastanak nije dugo trajao, jer je bilo očito da Ganić samo „ubija" vreme i više dekoracije radi se pojavio u garnizonu JNA u Čapljini, što je posvjedočio i sutrašnjom izjavom za TV Sarajevo, kada je rekao (parafraziram) „U zapadnoj Hercegovini, iz auta ja nijednog HOS-ca nisam video".

Garnizon JNA „Miro Popara" u Čapljini (Grabovina), bio je jedini garnizon JNA u zapadnoj Hercegovini, a prvi sljedeći garnizon JNA zapadno od Čapljine bio je oko 180 km udaljen garnizon JNA u Sinju.

U garnizonu u Čapljini, kao elitni vid kopnene vojske JNA (JNA su sačinjavali vidovi, rodovi, službe), u periodu 1950–1957. godina, bila je formirana tenkovska brigade JNA, ali pod višegodišnjim, sistematskim i organizovanim pritiskom, kako lokalnog hrvatskog stanovništva iz Grabovine, Trebižata, Šurmanaca, Zvirovića, Struga, Gabele, Čapljine, tako i od čelnika opštine Čapljina, Generalštab JNA je bio prisiljen da smanji borbenu gotovost garnizona u Čapljini, i da ga iz tenkovskog (od 1953. godine upotrebljava se termin oklopnog) roda, 1958. godine prevede u inžinjerijski rod, odnosno pontonjeriju, a lakirovka je bila završena kada je u garnizonu u Čapljini formiran „dječiji vrtić za odrasle", tj. Centar za obuku vojnika Čapljina, saobraćajno nastavni centar JNA, jačine dva ANB (Auto-nastavna bataljona).

Inače, priča je za malu djecu da su građani Čapljine, pogotovo hrvatske nacionalnosti, bili u nekoj „ljubavi" sa pripadnicima JNA.

Oduvijek, na tim relacijama je varničilo.

14 „U mojoj kući bio je smještaj za 25 pripadnika naše satnije" – izjavio je Zdenko Ivana Dodig, zvani Mas (Mostar, 1950), iz Grabovine. (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/ZdenkoDodig.pdf)

Primjera radi, 1966. godine, u hotelu „Jadran" (Kasnije Gradska kafana) u Čapljini, došlo je do masovne tuče između vojnika JNA i mještana Čapljine.

Par godina kasnije, uz garnizon JNA, ka istočnoj kapiji, vršena je eksproprijacija zemljišta, u stvari nekoliko omanjih parcela (ž.k.č. „Crvenice"), čiji su vlasnici bili Srbi iz porodice Zurovac i jedna hrvatsko-jevrejska porodica iz Grabovine.

Zurovci se nisu bunili, ali pošto su Hrvati iz Grabovine mjesec dana svakodnevno opsjedali komandanta kasarne, pukovnika Nikolu Cukućana, to su bili sazivani zborovi građana i sjednice OKSK (Opštinski komitet Saveza komunista) Čapljina. Zbog naraslih problema, komandant kasarne bio je prinuđen da dvije sedmice zabrani izlazak vojnika JNA u Čapljinu.

A ljeta 1973, da nije žalosno, bilo bi smješno, jer građani hrvatske nacionalnosti sela Grabovina, u tri navrata, žalili su se komandantu kasarne JNA u Čapljini da „vojska ruši ogradu i bere smokve na privatnom posjedu uz kupalište „Mlinica" u Grabovini, zbog čega se organizovao protestni zbor građana sela Grabovina, sa kojeg je upućena pismena predstavka komandi garnizona JNA.

Hrvati se žalili, a vlasnik privatnog posjeda bila je moja baba Darinka Zurovac, koja nikad nije videla nijednog vojnika da ruši ogradu ili bere smokve.

A posebno indikativna je bila 1967. godina, kada je u Čapljini, u centru varoši, u ulici Matije Gupca, ispred Doma JNA, u jednovrsnom stroju, sa od bluza otkopčanim opasačima u rukama, stajali su vojnici JNA, a paralelno sa njima, na suprotnoj strani ulice, ispred Gradske apoteke, na udaljenosti od 7–8 metara, sa letvama, pajserima, bodežima, stajali su mladići hrvatske nacionalnosti, a između njih, na sredini ulice bili su radnici milicije (Šanje, Bašić, Krezić, Mašić, Radmilović...), sa pendrecima u rukama.

Zbog čega je došlo do sukoba?

Kako se pričalo u „čaršiji", dan prije, desetak objesnih mladića hrvatske nacionalnosti isprebijali su tri vojnika JNA na ulici, ispred bioskopa, zbog toga što su u Čapljini preglasno pričali ekavski.

Epilog.

Zvaničnici BiH i Čapljine optužuju JNA za provociranje i remećenje javnog reda i mira u većem obimu, te u tom smislu donose odluku o privremenim zabranjenim zonama kretanja za pripadnike JNA, kojima je ostavljeno da mogu ići u bioskop ili na fudbalsku utakmicu, i to pojedinačno ili u grupi, ali grupa nije smjela biti veća od tri vojnika.

Zašto su sukobi između pripadnika JNA i lokalnog hrvatskog stanovništva u Čapljini kulminirali bas1967. godine?

Zato što je 1967. počeo da se razvija secesionistički, antijugoslovenski, antisrpski kontrarevolucionarni, hrvatski nacionalistički masovni pokret zvani Maspok (Hrvatsko proljeće), a loši čapljinski Hrvati, i po navici i po diktatu, nisu željeli da ostanu na marginama „povjesti".

U Čapljini, vreme je teklo, ali odnos prema JNA se nije mjenjao, tako da su Hrvati iz sela Grabovine, početkom 1992. godine, izvršili totalnu blokadu garnizona JNA, odnosno Hrvati iz Dretelja izvršili su blokadu izdvojenog objekta JNA (skladište goriva), a isto su uradili i Hrvati iz Gabele, koji su blokirali izdvojeni objekat JNA u Gabeli kod Čapljine (skladišta municije i eksploziva).

Pomenutim blokadama nije bio dozvoljen protok ni ljudstva, ni materijalno-tehničkih sredstava JNA, i na taj način je osporeno stanarsko pravo JNA u BiH, mada je prisustvo JNA u BiH bilo i legalno i legitimno i po Ustavu i po svim zakonskim aktima, kako Jugoslavije tako i BiH, a prema međunarodnom pravu oružani napad na legitimne i legalne institucije neke države ulazi u kategoriju – terorističkog akta i terorizma.

To su bila veoma sumorna i olovno teška vremena, tako da je tadašnji komandant garnizona JNA u Čapljini (V.P. 2469), p.pukovnik Milivoje Borić, imao svakodnevne, grdne probleme.

Koliko je povjerenja potpukovnik Borić imao u vladajuće, opštinske čelnike HDZ-a Čapljina, govori činjenica da se ulicama Čapljine nije kretao pješice, nego u vojnom borbenom vozilu sa obezbjeđenjem, sa opasačem i uprtačima, u čizmama, naoružan pištoljem.

Postavlja se pitanje, zašto se p.pukovnik Borić kretao ulicama Čapljine u borbenom vozilu JNA sa obezbjeđenjem?

Između ostalog, zato što je prema procjeni njegove komande:

„Političko-bezbedonosna situacija na teritoriju garnizona Čapljina izuzetno složena i neizvjesna. Međunacionalna podvojenost i netrpeljivost je sve izraženija i postoji realna opasnost da preraste u oružani sukob. Naoružani pripadnici HDZ slobodno i uz blagonaklonost vlasti se kreću po gradu i drugim naseljenim mjestima...

Značajni centri za obuku HDZ-skih paravojnih formacija su u Metkoviću i Ljubuškom, a obuka se otvoreno izvodi na prostorima u neposrednoj blizini kasarne sela Struge i sela Trebižat.

Uz stalno zaoštravanje situacije očekivati je blokadu i napad na kasarnu i izdvojene objekte."

(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

Između ostalog, zato što „više izvora potvrđuje da je stanje u opštini Čapljina krajnje kritično i napeto. Ekstremni pripadnici HDZ-a uveliko se pripremaju za oružane akcije protiv pripadnika JNA.

Na to ih podstiču i predstavnici zvaničnih vlasti poput predsjednika opštine Pere Markovića, koji ima običaj da ekstremistima kaže: „Ajmo nešto radite i istjerajte ovu vojsku iz Čapljine, nešto smo u tome u zadnje vrijeme zaostali." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

Između ostalog, zato što „U tu, protivarmijsku kampanju aktivno je uključen i Kruno Kordić, predsjednik Izvršnog odbora u Čapljini, koji obilazi sela, podstiče i poziva stanovništvo da se suprotstavi „četnicima". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

Između ostalog, zato što „Pripadnici ZNG se naoružavaju automatskim oružjem, u posljednje vrijeme se sve češće pojavljuju u Čapljini. Najčešće se okupljaju u kafiću 'Štok' čiji je vlasnik Slavko Pavlović, gdje pjevaju ustaške pjesme uz otvorene pretnje: 'Ubićemo sve Srbe, ubićemo četnike'." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

Između ostalog, zato što „...na putu Čapljina-Ljubuški, na istom mjestu je patrola rezervnog sastava MUP-a i HOS-a". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

Izjava člana Predsjedništva BiH dr Ejuba Ganića za TV Sarajevo o garnizonu JNA u Čapljini, bila je zeleno svjetlo za HDZ Čapljina, bio je to više nego bezobrazan i drzak poziv za oružani napad na garnizon JNA u Čapljini (Grabovina), na garnizon koji nikoga nije ugrožavao, a kojeg su svim i svačim, više mjeseci, ugrožavali, kako paravojne formacije iz Čapljine, Ljubuškog, Gruda, Čitluka, tako i vojne formacije Hrvatske iz Vrgorca, Metkovića, Našica, Županje, Rijeke, Dubrovnika...

Da su Ganić i HDZ Čapljina kordinirano djelovali, svjedoči činjenica da je samo nekoliko dana nakon Ganićeve posjete garnizonu JNA u Čapljini (početak marta 1992.), HDZ Čapljina je dala sebi za pravo da uslovljava garnizon JNA, o čemu general HV (Hrvatske vojske) Slobodan Praljak, notira:

„Stanovništvo Čapljine iz predjela „Grabovina" i „Vrgorac" dalo je postrojbi JNA u vojarni Miro Popara kao rok za iseljenje 25. ozujak (mart – S.Z.)." (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..)

A šta znači „stanovništvo Čapljine"?

Pogledajmo odgovor kroz nekoliko primjera.

„Republika Hrvatska
3. bojna 156. brigade
Vrgorac
Broj: 100/2-92
Vrgorac, 17.03.1992.

25.03.1992. godine stanovnici Čapljine iz predjela 'Grabovine' i 'Vrgorac' dali su kao poslijedni rok za iseljavanje kasarne iz tog predjela.

Tog dana stanovništvo je odlučilo potpuno blokirati kasarnu i prekinuti dovod vode i struje.

Istodobno, saznajem da postrojbe HOS-a, koje su stacionirane u rejonu Karaotok-Gnjilišta s pomoću postrojbi ostalih pripadnika HOS-a iz Hercegovine imaju plan napasti cijeli rejon SAO 'Tasovčići'.

Stanovništvo je spremno blokirati u tom slučaju sve prilaze iz pravca Stoca i iz pravca Počitelja i Ševaš polja.

Referent OIP 3. bojne 156. brigade

Ljubomir Markotić" (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/agresija_do_1992/tablica-agresija-nabih-do1992.htm)

„Republika Hrvatska
Glavni Stožer Hrvatske vojske
Zapovjedništvo OZ Split
IZM Ploče
Klasa: 8/92-01/26
Ur. br: 6030-02/92-01
Ploče, 15.04.1992. godine
ZAPOVIJEDAM
2. Glavnom stožeru hrvatskog vijeća u Grudama
– desnu obalu Neretve zaposjesti jedinicama TO i spriječiti prelazak četnika sa lijeve na desnu stranu rijeke.
– pravac Šurmanci-ŠevaŠ Polje, kao vjerovatni pravac napada oklopnog bataljona zapriječiti u protivtenkovskom smislu i uporno braniti.
Zapovjednik Snaga Južnog vojista general zbora
Janko Bobetko
(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/agresija_do_1992/tablica-agresija -nabih-do-1992.htm)

– „Kaleb Zoran, pripadnik ZNG iz Metkovića, ukazuje na učešće jedinica iz Metkovića u blokadi kasarne u Čapljini." (http://beta2.e-novine.com/feed/feljton/40576-Ekonomskim-ognjem-srpstvo.txt)

– „Na području Čapljine, u sastavu jedinica HOS-a bili su NN državljani Nemačke, Velike Britanije i SAD." (http://www.stormfront.org/forum/t278143-17)

– U borbama na „...području Čapljine u čemu posebnu zaslugu imaju postrojbe HVO-a iz Čitluka". (www.hrsport.net/Sportnetklub/Tema.aspx?pID=1582146)

– Vladimir Primorac (1937) iz Zagreba (nastanjen u ulici Franje Milčevića 11), bio je „Zapovjednik prve združene postrojbe Vojne policije, koju su sačinjavali pripadnici svih općina Herceg-Bosne, a zadaća postrojbe je bila čišćenje područja Čapljine..." (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

– Marko Potrebica iz Čepikuća u zaleđu Dubrovnika, govoreći o susretu sa generalom HVO Praljkom, između ostalog, kaže: „...Poslije smo se našli na vojarni Čapljina..." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZIMarko-Potrebica.pdf)

– Pripadnici pukovnije HVO „Kralj Tomislav" iz Vrgorca, (Hrvatska) Ivo Banac i Božo Ćurčija,sa svojom pukovnijom, učestvovali su u napadu na garnizon JNA u Čapljini. (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..)

– „13. april 1992. g. U Čapljini je izvršen prepad na vojni objekat od HVO i TO BiH" (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

– „17.04.1992. g. Prvi pokušaj zauzimanja vojarne u Čapljini (na našoj strani 4 poginula i 14 ranjenih); od vojske poginuo kap. Dragan B. /Dragan Sejde Bajramović – 11.12.1950-4.18.1992. – S.Z./ i 3 vojnika)." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

Da se lošim Hrvatima u Čapljini i zapadnoj Hercegovini žurilo da dokažu i opravdaju svoju crnu istoriju, dokazuje i činjenica da je garnizon JNA „Miro Popara" u Čapljini (Grabovina), prvi garnizon JNA u BiH kojeg su uzele (23. april 1992) paravojne hrvatske oružane snage. (http://www.patriotmagazin.com/media)

Da na jezik stvarnosti prevedemo ono što penzionisani general-pukovnik Hrvatske vojske (Nacional, 11.12.2006) Slobodan Praljak definiše kao „stanovništvo Čapljine iz predjela 'Grabovina' i 'Vrgorac'", neka nam pomogne izjava nekadašnjeg oficira JNA u činu poručnika, koji je bio načelnik sanitета i upravnik ambulante garnizona JNA (V.P. 2469) u Čapljini (Grabovina), odnosno potonjeg zapovjednika prijemno – triažnog odjelenja Prve brigade HVO HZ Herceg-Bosne u Čapljini, dr Gorana Ljube Moro (Čapljna, 1961) koji, između ostalog, izjavljuje:

„Mjesec dana trajali su pregovori, razgovori i dogovori između vodstva Općine Čapljina s predstavnicima garnizona. S jedne strane, Čapljinu su predvodili predsjednik Marković i Kordić, ispred vojne Praljak, general... a sa predstavnika garnizona bio je potpukovnik Božović..."

„Onda dolazi zatvaranje struje, vode, blokada PTT..."

„Trebalo je da garnizon napusti vojska s komplet opremom, naoružanjem, tu sam bio prisutan kad su telefonom razgovarali. Međutim, iz Čapljine su zahtjevali da napuste u mimohodu, bez išta, bez naoružanja."

„Nakon nekoliko dana povremenih sukoba, napada – netko govori napada na kasarnu, netko govori napada na grad, ovo, ono, meni konkretno koji sam tu bio, meni je bio napad na kasarnu, a iz kasarne se možeš samo braniti ako si sa svih strana opkoljen." (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/GoranMoro.pdf.)

Kroz iskaz Perinog i Kruninog drugog ja, iliti komandanta „stožera Čapljina" Antuna Luburića (1968), saznajemo da je jedna od metoda HDZ-a Čapljina prema garnizonu JNA u Čapljini, bila i upotreba živog „zida".

Dio živog „zida" bila je i Milena Lah, supruga mlađeg oficira JNA Mirka Agneze Laha (Strigova kod Čakovca, 1948), potonjeg bojovnika HVO brigade „Knez Domagoj, koja izjavljuje:.

„Zovem se Lah Milena, kći Franje Borovca i majke Marice rođ. Bukmir, rođena 1.9.1947. godine u Čapljini. Ne sjećam se točno dana i 1992. godine, znam da sam još nosila kaput, a moguće je bio i travanj 1992. godine, suprug se nalazio u vojarni u Grabovini, Čapljina, bio je vojna osoba i pripadnik bivše JNA.

Došla sam pred vojarnu u Grabovini gdje su bile i druge žene i pripadnici HVO-a.

Vidjela sam tamo i Slobodana Praljka, Peru Markovića, Vukšić Bracu i druge.

Slobodan Praljak nam je rekao, idemo do žice tražiti da puste one koji žele izaći."

(http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/MilenaLah.pdf.)

U živom „zidu" je bila i Angela Đoković, koja, između ostalog, izjavljuje:

„Zovem se Angela Đokovic, kći Stanka Djevenice i Mare rođene Brkić, rođena 6.9.1948. u Čeljevu, općina Čapljina, živim u Čapljini.

Moj suprug bio je pripadnik JNA i 1992. nalazio se u vojarni u Grabovini, Čapljina.

Bilo je to negdje u proljeće 1992. kada sam sa ostalim ženama i članovima obitelji došla pred vojarnu u Grabovini... Slobodan Praljak i nas četvero, Ljubo Moro, čiji se sin nalazio u vojarni, jedan čovjek čiji je sin bio u vojarni, jedna žena i ja krenuli smo prema žici." (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/AngelaDjokovic.pdf.)

Komandant „stožera Čapljina", Antun Luburić, između ostalog, izjavljuje:

„Onda je njima general predložio da oni njih zovu. I kažu, OK. Izađite vani. Mi smo njima telefonsku vezu sa zapovjednikom vojarne... Ne znam kako se zvao, ne sjećam se. I onda su oni... Mi smo njih zvali da dođu... Rekao je da ne prilazi nitko vojarni.

Ali ove žene su krenule prema njima, prema svojim muževima, prema svojoj djeci, prema svojima da ih se izvuče iz te vojarne.

Ja i Praljak smo stali tamo, sa strane, to se zvalo Tehnički servis, preko puta „Laste". Tamo smo stajali.

Oni su krenuli. Išli su tamo."

A šta Luburić kaže o „vojarni" JNA?

„Mi smo njima isključili struju. Ali, uglavnom smo mi nju napali. Nama su žestoko odgovorili. Ali, mi smo njih napali. Mi smo njih tjerali u te kuće njihove, objekte..."

(http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/AntunLuburić.pdf)

Vezano za napad na kasarnu JNA u Čapljini, komandant „stožera" Čapljina Antun Luburić reče da „ja i Praljak smo stali tamo, sa strane".

A kako to „sa strane" opisuje rođeni Čapljinac, general-pukovnik Hrvatske vojske Slobodan Mirka Praljak:

„Ja sam se krvavo trudio. Pazite, te lipanjske zore, dakle taj prodor, to tjeranje četnika, ja sam time rukovodio... Ali kako sam još uvijek bio nekako vezan uz

Hrvatsku, ja sam se malo držao u pozadini, što se isticanja tiče, a ne što se tiče organiziranosti svega toga.

Uzeo sam vojarnu u Čapljini, organizirao taj napad." (http://hvidr-a.bloger.hr)

Kakva je „organiziranost" bila i kako je generala HVO Praljak „uzeo vojarnu u Čapljini", neka posvjedoči izvod iz iskaza Ivana Čolaka (Radišići kod Ljubuškog, 28.11.1959).

Lada Puljižević, koja je vodila razgovor, postavlja pitanje Ivanu Čolaku:

– Vi tada u Čapljini prvi put susrećete Praljka?

– I prvi put sam sreo njega tada...

– Kakva je situacija bila, znači, kad ste vi...?

– Mi smo bili na štreki, točno između „UNIS"-a i stanice-kolodvora i bili smo okrenuti prema vojarni.

– I onda, što pamtite od toga?

– Pa, pamtim njega, jer sam ga prvi put video.

– Što je radio tada?

– Otišao je za zgradu jednu ispišati se i ovaj... ja ne znam ko je bio taj sa njim, što je bio, on je rekao: „Generale, nemojte tu, pogodit će Vas metak!", a on kaže: „Ma, koga će pogoditi!"... i general se pišao." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/ColakIvan.pdf.)

A da je izlaganje genitalija bio sastavni dio taktike i strategije generala HVO Praljka, svjedoči i pripadnik HVO Ljubuški Ivica Tomić (1964), koji opisujući strah među Ljubušacima koji su zaposjeli desnu obalu rijeke Neretve u Čapljini, između ostalog, kaže:

„Pored toga je rekao, obratio se tim vojnicima tu: nemojte se plašiti, što ste se prepali, ta nisu oni ne znam šta. Neće niko preplivati Neretvu, te vam doći u po noći tu... i tako dalje.

To je ohrabrilo ljude, ali im nije davalo snage baš da bi se oni uspravili sa zemlje i pogledali na drugu stranu, na što je on išao na vrh nasipa, izvršio malu nuždu, malo se zakašljao i veli: eto, vidite da tu nema ništa." (www.slobodanpraljak.com/LJUDI_0_GENERALU_PRALJKU_html)

Da li je Praljak sam, na svoju ruku, organizovao napad na garnizon JNA u Čapljini?

Odgovor dobijamo u Haškom tribunal, u kojem je „Praljak tužiteljima potvrdio da je vodio politiku koja je bila paralelna onoj koju je vodila Hrvatska". (http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/franjo-Tuđman-na-celu-zločinačkog-pothvata/..)

REPUBLIKA HRVATSKA
PREDSJEDNIK

Na temelju članka 100. stavka 1. Ustava Republike Hrvatske i članka 7. stavka 1. u svezi s člankom 6.i 9. Uredbe o činovima, dodjeli činova i promaknućima u viši čin, te prevođenju i odorama pripadnika oružanih snaga Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 57/91) donosim

U K A Z

o dodjeli činova i promaknućima u više činove

kojim se promiče u čin djelatnog časnika oružanih snaga Republike Hrvatske:

I. U ČIN GENERAL-BOJNIKA

1. Slobodan (Mirka) PRALJAK

Broj:PA6-24/1-92
Zagreb, 3. travnja 1992.

PREDSJEDNIK
REPUBLIKE HRVATSKE

dr. Franjo Tuđman

http:/www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI_IPD_I_DRUGE_DJELATNOSTI_1991-1995/bez3.htm

REPUBLIKA HRVATSKA
PREDSJEDNIK

Na temelju članka 31. stavka 2. Zakona o ustrojstvu republičke uprave ("Narodne novine" broj 41/90, 43/90, 59/90, 53 A/91, 61/91. i 73/91) donosim

O D L U K U

o imenovanju pomoćnika ministra obrane

Za pomoćnika ministra obrane imenuje se SLOBODAN PRALJAK, brigadir.

Broj: PA8-10/1-92.
Zagreb, 14. ožujka 1992.

PREDSJEDNIK
REPUBLIKE HRVATSKE
dr. Franjo Tudman

http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI_IPD_I_DRUGE_DJELATNOSTI_1991-195/bez3.htm)

Hrvatske vojske general, Slobodan Mirka Praljak, objelodanio nam je njegovo viđenje i njegov kraj priče o višemjesečnim sukobima udruženih hrvatskih snaga (HV, HVO, HOS) i pripadnika garnizona JNA u Čapljini (Grabovina).

Da upotpunim hronologiju događa o postojećem sukobu, reći ću sljedeće:

– Već početkom 1991. godine, pripadnici JNA iz garnizona u Grabovini, na čapljinskim ulicama bili su izloženi verbalnim napadima. Sredinom januara 1991. godine, ispred Robne kuće „Čapljinka" u Čapljini, stajao sam u društvu sa Edinkom Abdurahmana Kavarom (1955) zvanim fra Edinko, sa Avdom Adema Bijedićem (1955) zvanim Runđa, i sa Mirom Mije Butiganom (1951) zvanim Kurto, kada je, 2–3 metra udaljen od nas, Boko Previšić (potonji upravnik logora za nehrvate u Gabeli) presreo dvojicu pripadnika JNA, i upirući kažiprstom ispružene ruke u pravcu garnizona JNA, rekao im:

„Dečki, u žicu, u Grabovinu, pučanstvo ne želi da gleda ni vas, ni vaše zelene uniforme".

– Nepoznato lice je nedavno u Čapljini napalo razvodnika Branislava Tešana, pitajući ga: „Koliko ima vojnika u kasarni, ima li specijalaca iz Niša?" Pri nailasku pripadnika JNA, iz pojedinih kafića u Čapljini mogu se čuti glasna dobacivanja da „sve oficire treba objesiti". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

– „8. svibnja (maj – S.Z.) 1991. na mostu rijeke Studencice u Studencima (jedno od graničnih sela između opština Čapljina i Ljubuški – S.Z.), spriječen prolaz koloni JNA." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

– Početkom proljeća 1991. godine, Stanica milicije Čapljina, oformila je kontrolni punkt kod fabrike keksa i vafla „Lasta", tj. 300–400 metara ispred glavne kapije garnizona JNA u Čapljini (Grabovini).

– „Ispred vojnog skladišta Dretelj, tokom noći se i dalje postavljaju barikade, organizuju straže. Pod prismotrom je i vojni objekat Gabela, prema kome je na dan priznanja Republike Hrvatske, pucano iz automatskog oružja..." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf.)

– U ljeto 1991. godine, Stanica milicije Čapljina (aktivni i rezervni sastav) oformljuje kontrolni punkt kod transportnog preduzeća „Neretvatrans" Čapljina, tj. 400–500 metara ispred glavne kapije garnizona JNA u Čapljini (Grabovini).

– Na samom početku mjeseca septembra 1991. godine, u ulici Oslobođenja, tačnije između kafica „Lav", vlasništvo Nade Rodin, i preduzeća „Klas" Mostar – OOUR Silos Čapljina, čapljinski Hrvati su zaustavili motorizovanu kolonu JNA, kojom prilikom su pripadnike JNA maltretirali i ruglu izvrgavali, otimali oružje i municiju.

– Dana 11. septembra 1991. godine, oko 11,45 časova, stajao sam u društvu dr Nikole Kuzmana u ulici M. Tita, kada je sa varoškog gorskog hrbata Gradina, na kojem su Hrvati imali osmatračnicu i utvrđenu borbenu tačku, otvarana puškomitraljeska vatru na garnizon JNA u Grabovini, koji nije odgovorio na vatru.

– Dana 12. septembra 1991. godine, Hrvati iz Grabovine, kod kuće generala hrvatske vojske Praljka, vrše zaprečavanje i posljednjeg, zapadnog izlaza garnizona JNA, jer „Praljak je bio na ovoj strani, na ovom izlazu prema selu Grabovine, svi drugi izlazi su bili blokirani...". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

– Dana 13. septembra 1991. godine, Hrvati iz Struga i Gorice, na lokalitetu „Moševo" (blago uzvišenje uz željezničku prugu Čapljina-Metković, između teretne Želj. stanice Čapljina i ostataka rimske vile Mogorjelo), vrše zaprečavanje istočnog izlaza garnizona JNA.

Postavlja se pitanje – Zašto Hrvati intenziviraju provociranja, zaprečavanja i pripucavanja na garnizon JNA u Čapljini (Grabovini) početkom i sredinom mjeseca septembra 1991. godine?

Slučajno?

Nikako slučajno, jer predsjednik Hrvatske Tuđman „...je 8. septembra 1991. naredio da se kasarnama isključe voda, telefoni, struja i gas, a opšti napad na 32. kasarne i 40 skladišta JNA počeo je šest dana kasnije" (http://www.pravda.rs/2010/11/23/logori-smrti-ali-u-lijepoj), te u tom svjetlu treba posmatrati i odluku držanja „prikovanog" garnizona JNA u Čapljini, što je u stvari bio dogovor Hrvata delte Neretve (Metković, Opuzen, Ploče) i Hrvata Sinja, a što je vidljivo iz saopštenja kojeg je izdala „Udruga veteran 4. gardijske brigade – Podružnica za Dubrovačko-neretvansku županiju". U saopštenju, opisujući napad na skladišni kompleks JNA u Malim Barama kod Ploča i ratnu luku JNA u Pločama, 14. septembra 1991. godine, između ostalog, se navodi:

„Glavninu napada na udarne ciljeve, skladište u Malim Barama i ratnu luku, izvela je djelatna satnija ZNG Metković, te 12 gardista 4. gardijske brigade iz Sinja... Ostatak satnije od dva voda raspoređen je na položaje uz državnu granicu u Metkoviću sa zadaćom da spriječi mogući manevar JNA iz Vojarne u Čapljini, kao pomoć svojim snagama u Pločama." (http://www.vid.hr/images-događaj/.../MaleBareMtkVj.pdf)

S obzirom da je, geografski gledano, garnizon JNA Čapljina (V.P.2469) u selu Grabovina, sa sjeverne strane bio okružen Hrvatima iz MZ (Mjesne zajednice) Čapljina I, sa južne Hrvatima iz MZ Struge – Gorica, sa istočne Hrvatima Čapljine II, a sa zapadne Hrvatima iz MZ Grabovine, to je od ljeta 1991, pa do kraja aprila 1992. godine bio izložen nebrojenim provokacijama začinjenim baražnom vatrom.

Usput budi rečeno, postavlja se pitanje zašto nije bilo rata u Istri, na Visu, Malom Lošinju, Lastovu? I tamo su bili jaki garnizoni JNA.

Zato, što tamo niko nije napao te garnizone. Pa se JNA mirno evakuisala i otišla. (Politika, 31.5.2008)

Praljak reče da je „bio nekako vezan uz Hrvatsku", a da lakše razumijete tu vezu na uvid dajem sljedeća dva pismena:

„Republika Hrvatska
Predsjednik
Na temelju članka 31. stavka 2. Zakona o ustrojstvu republičke uprave ('Narodne novine' broj 41/90, 43/90, 59/90, 53A/91 i 73/91), donosim
O D L U K U
o imenovanju pomoćnika ministra obrane
Za pomoćnika ministra obrane imenuje se Slobodan Praljak, brigadir.

Broj: PA8-10/1-92
Zagreb, 14. ožujka (mart – S.Z.) 1992.
PREDSJEDNIK
REPUBLIKE HRVATSKE
dr. Franjo Tuđman"

„Republika Hrvatska
Ministarstvo obrane
Zagreb
Personalna uprava
Zagreb, 4, prosinca 1995.
POTVRDA
Slobodan Praljak, Mirkov, rođen u Čapljini, Čapljina, sudjelovao je u domovinskom ratu kao djelatna vojna osoba u razdoblju od 14. oŽujka 1992. do 15. rujna 1995.
Načelnik
Stožerni brigadir
Marinko Krešić"
(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI 20DOKUMENTI/DOKUMENTI_IPD_I_DRUGE_DJELATNOSTI_1991_1995/bez3.htm)

Prosto rečeno, 23. aprila 1992. godine, oružanim napadom na garnizon JNA u Čapljini (Grabovina), u Bosni i Hercegovini, rukovodio je-pomoćnik ministra odbrane Republike Hrvtske, brigadir HV Slobodan Praljak.

Provokacije po Srbe opštine Čapljina, počele su početkom 1990. godine, a na intezitetu su dobile mjeseca novembra, tokom otvaranja zabetoniranih jama u Šurmancima i Bivolju Brdu.

Inače, betonranje srpskih gubilišta i ništilišta, betoniranje jama u opštini Čapljina, izvršeno je u periodu – ljeto 1960. – ljeto 1961. godine, pod starateljstvom SUBNOR-a Čapljina.

Ostatak nezaklanih Srba iz Prebilovaca je na šestu godišnjicu stradanja srodnika, 6. avgusta 1947. godine, organizovao prvu poslijeratnu posjetu jami Golubinka u Šurmancima, gdje se bilo okupilo poprilično Srba iz Dubrava, Tasovčića, Klepaca, Čapljine i Gabele.

Zatečeni učinjenim, to proustaški vlastodrsšci opštine Čapljina, u želji da sakriju istinu o ustaškim zločinima, a utjerujući u istinu to, kao teško „narušavanje bratstva i jedinstva", potkraj 1947. godine, donose odluku da se bez odobrenja komunističke vlasti ne smiju posjećivati stratišta iz Drugog svjetskog rata.

Godišnjica stradanja prebilovačke nejači, 6.8.1989.
(Jama Golubinka u Šurmancima – S.Z.)
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Ta sramna odluka, koja ide na dušu svih nas Srba, ne samo u Čapljini nego i u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji[15] bila je na snazi od 1947. do 1977. godine, tj. 30 (trideset) godina, a snaga novonastale komunističke „dozvole" u Čapljini bila je sadržana u tome da su se srpska ništilišta mogla posječivati samo jedanput godišnje, i to jama u Šurmancima – 6.avgusta, a jama u Bivolju Brdu – 11. avgusta. Ni tada nije bila ostavljena sloboda kretanja i ponašanja srodnicima ubijenih Srba, jer je protokol posjete rađen u sadejstvu OKSK-a (Opštinski komitet Saveza komunista) Čapljina i SUBNOR-a (Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata) Čapljina, odnosno Stanice milicije Čapljina.

U periodu od 1947. do 1990. godine, čapljinski komunisti nisu dozvoljavali sveštenicima da na jamama služe parastose.

S obzirom da sam na tim jamama bio više puta, to sam se uvjerio da su oba prilaza jamama, i u Šurmancima i u Bivolju Brdu, bila zarasla u smreču, šipkovinu, kupinu i draču, tako da je do jame u Bivolju Brdu vodila kakva-takva kozja staza, ali do jame u Šurmancima 1984, 1985, 1986, 1987. godine nije bilo ni kozje staze, tako da sam ja molio Vicu Ostojića iz Šurmanaca, da dan-dva prije posjete „drugova" iz Čapljine, koliko-toliko raskrči put do jame, što je on, uz određene društvene kompenzacije, i činio.

Paralele radi da napomenem, da su partizansko Spomen-groblje na brdu Modrič u Tasovčićima, redovno za Dan borca, za Dan oslobođenja Čapljine i za Dan JNA, čistili đaci Osnovne škole iz Čapljine, odnosno da su „drugovi" polagali vijence i držali govore pred dovedenom masom građana Čapljine.

Iz donešene odluke je prepoznatljivo da su se čapljinski Hrvati rukovodili maksimom – „Onaj ko kontroliše prošlost, kontroliše budućnost, onaj ko kontroliše sadašnjost, kontrolise prošlost" (Dž. Orvel), te su mislili, ako hoćemo da čapljinskim Srbima oduzmemo slobodu, prvo im moramo oduzeti sjećanje, ali svaki, ne samo Srbin, nego svaki iole pošten i svjestan građanin Čapljine, ne može da opovrgne i zna da pred Gospodom, precima, sobom i potomstvom, da su Srbi u Čapljini ostavili previše krvi, kostiju i sjećanja, koje bez obzira na politički marketing Hrvata, vreme nikad neće moći da potre.

Nosilac rize Hristove koji je neiscrpnom snagom duha Gospodu uznosio slavoslov i blagodarenje, a što je na parohiji Stolac bio sveštenik (jerej) i paroh o. Dušan Sime Blagoje (Čapljina, 1909), bio je nagovaran da, fizičke bezbjednosti radi, napusti i parohijane i popadiju Desanku (r. Desanka Danila Pudar iz Opličića kod Čapljine) i njihova četiri sina, ali o. Dušan hodeći Hristovim putem, nije mogao vjerovati da se smrt prerušila u komšije, komšije ustaše,

15 Primjera radi, nad Šaranovom jamom na Jadovnu kod Gospića, u kojoj je, za samo 132 dana u ljeto 1941. godine, od strane ustaša pobijeno 38.010 Srba, među kojima i 73 sveštenika Srpske pravoslavne crkve, te episkop Gornjokarlovački Sava i mitropolit Dabro-bosanski Petar Zimonjić, 1983. godine, tj. nakon 42 godine od stradanja, prvi put je održano opijelo. (http://www.pecat.co.rs/2011/06/dusan-bastasic-u-jadovnu-se-cuju-krici-srba-a-ne-galebova)

koje ljeta 1941. godine hapse, maltretiraju i prebijaju o. Dušana, a potom ga živa bacaju u jamu „Jagodnjaču" na Ržanom dolu kod Ljubinja.

Godine 1942, na parohiju Stolac dolazi mlađani, od strane mitropolita crnogorskog Joanikija rukopoložen za sveštenomonaha o. Simeon (Svetovno Slobodan Biberdžić, Stolac,1924), kome su čapljinske ustaše ubile oca Petra (1894), a majka Borinka (1904), brat Ranko (1936) i sestra Slavojka (1928) ubijeni su u ustaškoj fabrici smrti, u koncentracionom logoru Jasenovac.

Bogobojažljivi, bogočežnjivi i bogomolitveni poslenik na njivi Gospodnjoj koji je bezmalo sedam decenija (1942–2009) hrabro i nepokolebljivo ispovjedao Ime Gospodnje, tadašnji (1990) jeromonah a potonji prepodobni arhimandrit manastira Dobričevo (1232) kod Bileće i arhijerejski zamjenik o. Simeon (Biberdžić, 1924–2009). Propovjedao je i životom i djelom, i crkvenopastirskim i veroučiteljskim radom uzrastao u Gospodu i ostavio snažan i dubok trag Gospodoopštenja, Gospodouseljenja i slavoslavlja Gospoda u pravoslavnoj Hercegovini, jer sjene Gospodnje slave su o. Simeona dodirnule i učinile da njegov cjelokupan životni opus bude sadržan u dvojnoj ljubavi, ljubavi ka Gospodu i ljubavi kojom je ljubio ne samo pravoslavce, nego sve ljude u ime Gospoda, tako da se u narodu govorilo „Bog na nebu, a patrijarh Pavle i Slobo (o. Simeon) na zemlji".

Dana, 14. novembra 1990. godine, nad jamom Golubinka u Šurmancima, o. Simeon je činio pastirsko slovo, činio je slovo hristočežnjivosti i bogoljubenosti.

Dok stojim na šurmanačkom kamenu, i dok slušam smirenomudre riječi satrudnika Gospodnjeg, spoznajem snagu i širinu hrišćanske ljubavi i praštanja, snagu zavjeta o. Simeona, a ta snaga je utoliko veća što je o. Simeon (Biberdžić) držao Gospodnje slovo nad jamom u kojoj su mu možda bile i kosti oca Petra, ali lična tragedija nikad mu nije pomutila bistrinu uma, odnosno vjeru i ljubav u jedinoga Gospoda Isusa Hrista, sina Božijeg.

Uistinu, o. Simeon bješe istinski propovjednik Jevanđelja, savršitelj Svetih Tajni i duhovni otac, bješe „ugled stadu" (1.Pet.5,3), bješe „dostojan pomoćnik Božiji" (1. Kor. 3,9).

Po otvaranju, u 86 metara duboku jamu Golubinka, prvi se spustio speleolog iz Trebinja Miro Kurtović, a potom su čapljinski paroh (1967–1992), o. Rade Govedarica, o. Gojko Terzić (Parohija Blagaj) i o. Momčilo Pejić (Parohija Mostar), sa pedeset godina zakašnjenja, na dnu jame održali, vjerujem, dotad jedinstveno opijelo počivšim Srbima.

Promisli Svevišnjeg su učinile tako da opijelo bude održano u petak, 15. novembra 1990. godine, na dan – Sveti mučenici Akindin, Pigasije i drugi.

Naravno, po liniji posla, u jamu su se spustili i stručnjaci Instituta za sudsku medicinu Vojnomedicinske akademije iz Beograda, a za njima mnogobrojna rodbina i prijatelji nevino stradalih Srba.

Poznati filmski reditelj Zdravko Đorđa Šotra (Kozice kod Stoca, 1933) iz Beograda, razmičući komunističkim mrakom pravljene granice „istine", uz pomoć snimatelja Mile Jasnića, zabilježio je na filmskoj traci ovaj pogrom nad Srbima u opštinama Čapljina, Stolac i Neum, o čemu je putem TV ekrana (Drugi program TV Beograd) 19. aprila 1991. godine, bila upoznata šira jugoslovenska javnost.

Šotrin film je nosio naziv „Evo naše djece", što je bila neznatno skraćena verzija rečenice 84 godine starog Vlade Tripka Bulut iz Prebilovaca, koji je bio na jami Golubinka u Šurmancima novembra 1990. godine, i koji je prilikom vađenja kostiju prebilovačkih mučenika, dubokim, sjetnim i bolnim glasom izrazio stanje duha svog, govoreći:

– Braćo naša, evo naše djece!

Dana 6. avugsta 1941. godine, u jamu Golubinka u Šurmancima, ustaše su bacile Vladinu suprugu Stanu (30), sina Trišu (12), kćerku Ljubicu (11), sina Vojku (7), sina Jovu (5) i sina Milenka (2).

Da li je moguće pisati o jami Golubinka u Šumancima, a ne spomenuti ime Tripka Ekmečića, zvanog Triša, iz Prebilovaca?

Naravno da nije.

Mjeseca novembra 1990. godine, neprekidno, dvanaest dana i dvanaest noći, trajalo je vađenje kostiju i zemnih ostataka nevino pobijenih Srba, koje su tokom Drugog svjetskog rata poubijale ustaše iz Čapljine i okoline.

U neposrednoj blizini jame Golubinka, ispod tom prilikom podignutog šatora, vršeno je čišćenje i pranje kostiju mučenika, koje su potom, uz budnu pažnju antropologa, smještane u mrtvačke sanduke.

Jovan Đurasović, zvani Lolo, inače prvi Prebilovčanin koji je šesnaest godina poslije Drugog svjetskog rata stasao za JNA, a u koju ga je u jesen 1961. ispratio vaskolik prebilovački živalj, napravio je 159 sanduka, od toga 24 bojena u plavo, u kojima su bile dječije kosti, i 135 sanduka bojeno u crno, u kojima su bile kosti odraslih.

Jedan od doktora sudske medicine sa Instituta za sudsku medicinu iz Beograda, a koji su direktno na terenu vršili sudskomedicinska i antropološka istraživanja o protivpravnim masovnim ubistvima, prisutnima je objašnjavao: „...Vidite, ako su kosti bile u zemlji 5–10 godina, tu i tamo ima ostataka mekanih delova, ako su kosti bile u zemlji 10–15 godina, one su još masne, a posle 25–30 godina ostaju bez te masti i suve su, a sa ovim kostima Vaši najmiliji, i inače kostima koje su bile ukopane u zemlji od 50–100 godina, treba biti izuzetno oprezan, jer su takve kosti lagane i lako lomljive". Nastavljajući, doktor uze jednu, ne od kutije šibica veću kost, podiže je i reče da je to kost iz majčine utrobe, kost nekoliko meseci starog, nerođenog djeteta.

Mučeničke mošti za vrijeme liturgije, 4.8.1991.
Galerija SND Prebilovci-www,panoramio.com/user/1974913

Među prisutnima se zatekao i starina Tripko Ekmečić, koji je suzna lica dugo zagledao kost, nježno je milovao i još nježnije ljubio.

Teškom mukom, Triše je otkidao riječi iz sebe, govoreći da ta kost može biti kost njegovog nerođenog djeteta, jer ustaše su 6. avgusta 1941. godine, u jamu Golubinka u Šurmancima, bacile i njegovu prvu ženu Danu Ekmečić, rođenu Suhić (22), koja je bila trudna.

Vidno potresen, Triše ponovo ljubi kost, lice obliveno suzama se trza i grči, Triše bolno i duboko jauknu, kost prinese na grudi i još jače stegnu uz srce, uzdahnu, zanese se i klonu.

Dana 22. novembra 1990. godine, srce Tripka Ekmečića iz Prebilovaca, izdržalo nije.

Ljeta 1992. godine, hrvatsko bezumlje izdržalo nije, jer silom neistrošene mržnje skrnaviše grob, a posmrtne ostatke Tripka Triše Ekmečića iz Prebilovaca, zapališe.

A kolika je bila snaga hrvatskog beznađa mržnje u Čapljini, govori zastrašujući podatak da su oskrnavili grob i spalili kosti i 4-godišnjeg Uglješe, inače unuka Tripka Ekmečića.

Ljeta 1992. godine, u pravoslavnom groblju u Prebilovcima, devastirano je preko 60 nadgrobnih spomenika, grobnica, raka, a crnim genima vođene zanatlije smrti spališe i u prah i pepeo pretvoriše zemne ostatke Tripka Ekmečića, Riste Šarića, Manojla Šarića, Rade Medana...

Čapljina je, za Srbe, od kraja 1990. godine, bila smrću ophrvana varoš.

Zašto?

Prije svega zbog hrvatskog robovanja genima i istoriji, robovanja koje se gnjezdilo u Hrvatima Čapljine i činilo im samoobmanu da je Čapljina samo hrvatska, te su zbog toga, kao prve, na površinu izbile vjerske razlike i omraze, koje su prema Srbima imale nakaradno-gradacijsku terminologiju u smislu: trofazni, grčko-istočnjaci, čete, Srbo-četnici... kako su već Hrvati Čapljine nazivali Srbe Čapljine, a znano je da hrvatska „Usta govore od suviška srca" (Mat.12,34), plus što našim sugrađanima, komšijama, poznanicima, „prijateljima", nije uopšte teško padalo da se ponašaju po instrukcijama čelnika HDZ Čapljina, naprotiv.

– Zato što se dešavalo da, N.N. (lat. Nomen nescio – nepoznato ime i prezime) izvršilac ili više njih, od novembra 1990, pa do sredine aprila 1992. godine, u putničkom motornom vozilu marke „zastava 101", žute boje, reg. oznake ČP-47-02, vrše svakodnevno praćenje čelnika SDS Čapljina.

Pomenuto vozilo bilo je vlasništvo MUP-a Čapljina, a većinom su ga koristili radnici kriminalističke službe.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, na ulicama Čapljine zaustavljaju kamione JNA i kradu oružje i municiju, zlostavljaju vojne obveznike, prete, pljuju i psuju, a onaj ko bi stao u zaštitu pripadnika JNA, kao što je to uradio Srbin iz Gabele Đurica Mandrapa, dobio bi batine krvlju začinjene, što se dogodilo u ulici Oslobođenja, kod žitnog silosa, u oktobru mjesecu 1991. godine.

„U organizaciji HDZ, u općini Čapljina, u naselju Muša, 17.10.1991. godine, iako pod pratnjom MUP-a BiH, narod je zaustavio vojnu kolonu JNA." (http://zatebebih.net/pdf/9.pdf)

– Mjeseca septembra i oktobra 1991, načelnik Centra za obavještavanje i javljanje SO Čapljina Omer Marić, više puta je ispred svih uposlenih u Sekretarijatu za Narodnu odbranu SO Čapljina, izjavljivao „da su svi Srbi u Čapljini četnici".

– Ljubi Moro, profesoru Gimnazije u Čapljini, radni kolega je rekao: „Samo što si Srbin ne mogu ti vjerovati, ne mogu imati povjerenja u tebe, svi su Srbi isti, svi su Srbi četnici". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/LjuboMoro.pdf.)

– Svedok 314/94, navodi između ostalog: „Još pre izbijanja otvorenih međunacionalnih sukoba u Čapljini i okolini osetilo se da se netrpeljivost Hrvata i muslimana prema srpskom življu sve više pojačava. Sitne provokacije su počele više meseci pre otvorenih sukoba: dobro se sećam kad mi je na jednoj proslavi u Domu zdravlja, 26.10.1991. godine, kolega dr Adem Fazlagić (Adem Ibrahima Fazlagić, 8.1.1947, zubar, savezni fudbalski sudija – S.Z.), u pijanom stanju, rekao pred drugim kolegama da sam četnik.

Mene je ovo iznenadilo, ali sam uskoro shvatio, po kasnijim događajima, da su Hrvati, kojih je u Čapljini bilo najviše, a i muslimani, sve više okrenuti protiv Srba i da se ta netrpeljivost iz dana u dan zaoštrava." (http://www.slobodan-milosevic.org/documents/reports/Serbian/Dretelj.htm)

– „Sa Srpkinjom 231/95-2, suprugom oficira JNA u penziji, koja je bila zaposlena u Domu zdravlja u Čapljini, kolege su prestale da komuniciraju i počele su ignorisati i nju i druge Srbe zaposlene u toj ustanovi." (http://www.slobodan-milsevic.org/documents/reports/Serbian/Dretelj.htm)

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, razbije tablu sa ćiriličnim natpisom na zgradi Skupštine opštine Čapljina.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, Srbima koji donesu na posao beogradske, ćirilicom štampane novine, iste pocjepa i baci u smeće, što se dešavalo u „Lasti", „Energoinvestu", SDK (Služba društvenog knjigovodstva)...

– Dešavalo se da se četiri satelitska kanala i dva TV Sarajevo, koliko su mogli pratiti građani Čapljine tokom 1990. godine, preinače u dva. Na jednom kanalu je bio program TV Zagreb, koji su Čapljinci primali preko repetitora Biokovo (Makarska), emisione frekvencije (MHz) 615,25, a na drugom, na kome se emitovao program TV Sarajevo, aktivni translator signala bio je repetitor Crno brdo (Jasenica kod Čapljine), emisione frekvencije 567,25, dok je predajnik Fortica (Mostar), preko koga je išao program TV Beograd, bio isključen (RTV Sarajevo emitovala je program preko 10 osnovnih radio-televizijskih predajnika i oko 180 repetitora).

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih na ulicama Čapljine presreće srpsku djecu iz Prebilovaca i Klepaca, koja su pohađala Osnovnu školu u Čapljini (5–8 razred) i otvoreno im pretili likvidacijom.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, više puta razbija stakla na izlozima beogradskih prodavnica „Sport" i „Kluz", koje su se nalazile u strogom centru varoši.

– Dešavalo se da svi stanovi Srba i pripadnika JNA budu markirani. Markacija se obavljala na taj način što se na desnoj strani štoka vrata ucrtavao krst.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, po ulicama Čapljine presreću Srbe. Tako, potkraj novembra 1991, ispred robne kuće „Čapljinka", čitao sam smrtovnicu koja je bila pribodena na obližnje stablo bora. Na desetak metara od mene bila su dva crnokošuljaša i jedan, kapuljačom zamaskiran, HVO (Hrvatsko vijeće obrane) pripadnik. U isto vrijeme, iz pravca novog mosta, ka nama, dolazila je Srpkinja Slavojka Jove Elezović (Čapljina, 24.9.1952).

U magnovenju, preko smrtovnice, vidim da crnokošuljaši pobacaše cigarete i da krenuše put Slavojke. Zaustaviše je. Sluteći nevolju, morao sam se umješati i zahtjevao sam od crnokošuljaša da Slavojku ostave na miru. – Koji si ti moj? – drčno me upita jedan od crnokošuljaša, hvatajući se za pripasani pištolj. U to, maskirno obučen pripadnik HVO, koji je bio na tri-četiri koraka od nas, i koji je posmatrao ovu scenu, zovnu jednog od crnokošuljaša: – Ej, Jure, Jure, dođi. Crnokošuljaš posluša i ode do zamaskiranog koji mu nešto šapuće. Kad se sašaptavanje završi, Jure izusti: – Haj, curo, možeš ići.

Sutradan, rano izjutra, odlazim u kancelariju kod predsjednika HDZ i opštine Čapljina, Pere Markovića, i zahtjevam da prestanu presretanja Srba po

ulicama Čapljine. – Bobo, to nisu naši dečki, to su Ljubušaci – sležući ramenima, odgovori mi Pero. – Pero, to je ono dječije, ne diram te ja nego moja ruka, ta nisam ja iz Džibutija. Pero, i tebi i meni je jasno da su ti crnokošuljaši iz Crvenog Grma, Graba, Radišića, Hrašljana, ili ne znam kako se sve ne zovu sela oko Ljubuškog, ali, Pero, i tebi i meni je jasno da je te crnokošuljaše neko pozvao u Čapljinu[16], i da koliko juče, ti crnokošuljaši nisu znali ko je Slavojka Elezović, a ko Bobo Zurovac. Pero, i tebi i meni je jasno da je onaj kapuljačom zamaskirani bio Čapljinac koji je poznavao i Slavojku i mene, odnosno zamaskirani je imao zadatak da upire prstom u čapljinske Srbe.

Poslije ovog razgovora sa Perom, izvjestan vremenski period Srbi iz Čapljine nisu bili presretani po varoškim ulicama.

– Dešavalo se da vozila sa BG (Beograd) i NS (Novi Sad) registracijom, nisu mogla ući u varoš.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u pola noći, nekoliko mjeseci, pozivaju Srbe telefonom i prete im likvidacijom, ili im naređuju da u roku 24 časa napuste Čapljinu.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, na sastanku u MZ Gabela, februara 1992. godine, stane pred predsjednika HDZ i opštine Čapljina, Peru Markovića, predsjednika SDS Čapljina, profesora Radovana M. Karadžića i mene, i da Peru, sa u ustaški pozdrav ispruženom rukom, pozdravi riječima: „Za dom spremni, presjedniče" i „Navjek ZAP (Živio Ante Pavelić)".

– Meni se desilo, 10. marta 1992, oko 21,30 časova, da me na ulazu u Čapljinu iz pravca Tasovčića, tačnije ispred novog mosta (Projektnu dokumentaciju za most 1970. godine izradio Institut IMS Beograd, radove ne mostu izvodili G.P. „Neretva" iz Čapljine i ZTP Sarajevo, most dug 393 metra, pušten u saobraćaj 26. oktobra 1971), na rijeci Neretvi, pregledaju i pretresu crnokošuljaši. Na završetku mosta, automobil i mene pregledali su i pretresli maskirno obučeni i zamaskirani pripadnici HVO, a u ulici Asima Fazlagića, kod zgrade MUP-a Čapljina, pregled i pretres su izvršili meni nepoznati pripadnici „rezervne milicije", a ispred zgrade u kojoj sam stanovao, pregled i pretres su izvršili neki mladići koji su imali navučene čarape preko glave.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, po priznanju Hrvatske od strane Vatikana, 13. januara 1992, svoje zadovoljstvo manifestuju tako što bacaju ručne bombe ili pucaju iz vatrenog oružja.

Indikativno je da se u strogom centru grada Čapljina (ulice Titova, Trg kralja Tomislava, Borisa Kidriča, Matije Gupca), najčešće čula rafalna puškomitraljeska vatra.

Da nije žalosno, bilo bi smješno, jer sutradan, MUP Čapljina izdaje saopštenje kojim se „informira pučanstvo" da je sinoćna pucnjava u Čapljini „tvorba srpskog puka, koji su štovali svoju, pravoslavnu Novu godinu".

16 „...Po pozivu iz općinskog stožera Čapljina trebali smo uputiti jednu satniju na položaje prema selu Tasovčići i prema vojarni Čapljina kao ispomoć". (Iz izveštaja „Općinskog stožera Ljubuški" – www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

Čim sam čuo ovo saopštenje preko Radio Čapljine, telefonirao sam načelniku MUP-a Ivanu Vrankiću i rekao mu da sinoć u Čapljini nije bilo ni Gospodnje službe ni proslave pravoslavne Nove godine, te da mi nije jasno na osnovu kojeg saznanja je MUP izdao to neistinito saopštenje.

Načelnik MUP-a Čapljina Ivan Tome Vrankić iz Trebižata kod Čapljine, malo prišuti pa mi odgovori: – Bobo, ti dobro znaš da MUP ima diskreciono pravo da ne otkriva izvor saznanja.

Nešto kasnije, pozivam Radio Čapljinu. (Jedna od 54 lokalne radio stanice u BiH 1991. godine, osnovana 1976; Emisiona frekvencija 89,1 MHz, a program Radio Čapljine mogli su pratiti građani Čapljine, Ljubuškog, Stoca, Čitluka, Neuma i Posušja.)

Javlja se tehnički direktor Šemsudin Kudra zvani Sudo, kojem objašnjavam o čemu se radi i tražim da pusti demant parohije Čapljina, tj. od Rade Govedarice, koga sam u međuvremenu kontaktirao.

– Bobo, o tome ravnatelj Ivica Vego (laicizirani sveštenik RKC, tj. nekadašnji fratar) odlučuje, a on je sad na konsultacijama kod predsjednika Pere i Krune.

Pozivam Peru Markovića, koji me sluša nekoliko minuta, a onda suhoparno saopštava:

– Bobo, u Čapljini, na vlasti je HDZ!

Prosto rečeno, prema vladajućem HDZ-u Čapljina, bezakonje je zakon i samim tim Srbi u Čapljini imaju pravo, da nemaju pravo.

A osnovni vid neimanja prava, po HDZ-u Hrvatske, odnosno njegovoj filijali HDZ-u Čapljina, za Srbe Čapljine je bilo neimanje prava na život, u kom smislu je već od jeseni 1990. vršeno naoružavanje HDZ-a Hrvatske, a samim tim i podređenog HDZ-a Čapljine.

Uostalom, pogledajmo činjenice.

Ministar Odbrane Hrvatske i general hrvatske vojske Martin Špegelj (1927) je objelodanio da je „5. oktobra 1990. godine, išao u Budimpeštu na pregovore o tajnoj nabavci oružja". (Politika, 10.7.1994)

A kako su završili taj i ini tajni pregovori, Martin Špegelj objašnjava:

„Počeo sam nabavljati oružje iz Mađarske, Njemačke, sa Bliskog Istoka, Dalekog Istoka. Do kraja 1990. smo uspjeli uvesti 30.000 komada različitog oružja". (Slobodna Bosna, 14.3.2000)

Jugoslovenskom političkom i vojnom vrhu nisu bile nepoznate radnje Hrvatske, jer 25. januara 1991, Služba za informisanje Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, putem dokumentarnog filma na TV, obavjestila je jugoslovensku javnost da je za posljednja tri 1990. godine, radna organizacija za vanjsku trgovinu „Astra" iz Zagreba, putem špeditera „Čazmatrans" iz Čazme, ilegalno uvezla u Hrvatsku preko deset šlepera naoružanja i municije iz

Mađarske, koji su distribuirani po cijeloj teritoriji Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a u prvom redu su bili namjenjeni članovima HDZ-a.

U ovom filmu esencijalni je lik ministra i generala Špegelja, koji pored toga što se bavi snabdjevanjem oružja za Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, bavi se i sudbinom Srba u tim područjima, te u tom smislu bez ikakve griže savjesti Brozov general plastično objašnjava zločinačke naume o načinima i metodama likvidacije Srba u Hrvatskoj i BiH.

Savezni sekretar za Narodnu odbranu (oktobar 1988. – januar 1992) general Armije Veljko Kadijević (1925), koji je bio koordinator na ovome filmu, rekao je svojim generalima:

„Mi nećemo hapsiti Špegelja. Njega će hapsiti sam hrvatski narod". (Politika, 27.5.2006)

Kada je Generalštab JNA spoznao da hrvatski narod neće da hapsi Špegelja, uputio je zahtjev Hrvatskoj da izruče Špegelja na Vojni sud JNA, ali to je Hrvatska odbila, a odmah zatim je pružila svu logistiku Špegelju, koji se preko Slovenije obreo pod nebom Austrije, jer „Kako je to naknadno ustanovio general Aleksandar Vasiljević (načelnik uprave za bezbednost JNA – S.Z.), akciju je naslutio poslednji premijer SFRJ Ante Marković i javio Špegelju, a ovaj se iz čiste predostrožnosti sklonio u Beč" (http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:491358-kako-smo-razbili...), a nedugo iza toga u Njemačku (Augzburg).

Na istu temu oglasio se i Stipe Mesić: „Ne misle valjda Srbi da mi u šleperima iz Mađarske nosimo naliv-pera. Malo sutra, gospodo." (www.politika.rs/rubrike/komentari/Anti-fasista.sr.html)

Ovo naoružavanje Hrvatske odvijalo se u svijetlu činjenica da je 5. jula 1991. EZ (Evropska zajednica) uvela embargo na uvoz oružja u Jugoslaviju, odnosno da je 25. septembra 1991. Vijeće bezbjednosti UN donjelo Rezoluciju (713) o uvođenju potpunog embarga na isporuku oružja i vojne opreme na teritoriju Jugoslavije, jer se cjenilo da je u pitanju unutrašnji građanski rat.

A kako se aktivnost Hrvatske reflektovala na Hrvate u Čapljini?

Filijala HDZ Hrvatske, HDZ Čapljina, nije sjedila skrštenih ruku, jer kroz izjavu visokog operativca službe bezbjednosti JNA, imamo saznanje da je već početkom mjeseca maja 1991. godine vršeno naoružavanje Hrvata u Čapljini:

„Samo četiri dana nakon ubistva vojnika u Splitu (6. maj 1991) otkrili smo podjelu dva kamiona oružja članovima HDZ u Čapljini. Oružje je ilegalno dopremljeno iz policijske baze u Lučkom kod Zagreba, a transport su obezbjeđivala petorica hrvatskih specijalaca naoružanih oružjem s prigušivačima i snajperima." (Slobodna Bosna, 28.12.1997)

A načelnik bezbjednosti HVO Čapljina Žarko Pavlović (Zviroviči kod Čaplјine, 11. januar 1959), u svom izveštaju „Broj: ZP/DM-1, Datum:04.05.1992. godine", između ostalog, zapisao je:

„Naoružavanje smo vršili individualno, kupovinom i jednim dijelom preko kriznih štabova ili Kriznog štaba općine Čapljina". (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%DOKUMENTI/DOKUMENTA-IPD-I-DRUGE-DJELATNOSTI-1991-1995/bez3.htm)

A koliko i kako su bili naoružani Hrvati u Čapljini, između ostalog, govori podatak da već početkom juna 1991. godine, u centru Čapljine, konkretno ispred zgrade stare pošte, u pučinu podne (udarala su zvona na obližnjoj crkvi F. Asiškog), zatičem mog osnovnoškolskog druga Nikicu Ivice Nikolić (14.3.1955) iz Čapljine, kako iz putničkog motornog vozila („zastava 750", bijele boje) iznosi, ni manje ni više, nego puškomitrljez M-53 kalibra 7,9 mm, sa redenicima omotanim oko cjevi puškomitraljeza.

– Prema izjavi osnivača Patriotske lige Mostar Suada Ćupine, za distribuciju oružja za Bivolje Brdo kod Čapljine, bili su zaduženi – Ševko Torlo i Mustafa Čevra, za Opličice kod Čapljine-Penava, a za Ševaš Polje kod Čapljine – Kemo Šabanović. (http://www.rs-icty.org/PUBLIKACIJE/ratni-zločini1992.pdf)

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, civilima Hrvatima i Muslimanima, mjeseca septembra 1991. godine, na raskrsnici magistralnih puteva M-17 (Sarajevo-Opuzen) i M-6 (Stolac-Čapljina-Ljubuški-Grude), u Tasovčićima, tačnije, preko puta kafane „Volan" (vlasništvo Svetozara Misite, zvanog Zlatan, dijele poluautomatske puške M-59/66 kalibra 7,62 mm, poznate kao „papovke".

Istinu govoreći, nije trebalo neke posebne promućurnosti i umješnosti da se prozre i spozna način djelovanja HDZ Čapljina u vezi sa naoružavanjem, jer građani sela Gabela, 16. septembra 1991. godine, oko 14,45 časova, bili su svjedoci da radnici Stanice milicije Čapljina vrše pratnju i obezbjeđenje kamiona marke „mercedes", plave boje, bez reg. oznake, koji se kretao iz pravca Metkovića (vjerovatnije Ploča, jer dva dana ranije Hrvati su opljačkali skladište JNA u Pločama) ka Čapljini, a za kamion je bio prikačen SMB (sivo-maslinasta boja; boja JNA) ciradom maskiran bestrzajni top M 60A kalibra 82 mm.

Pratnju ispred kamiona vršila su tri radnika SMC (Stanica milicije Čaplјina) u službenom vozilu marke „ww Golf" reg. oznake M-135-015, a vozilom je upravljao radnik milicije Vinko Damjana Proleta.

Pratnju iza kamiona vršila su tri radnika SMC u službenom vozilu marke „zastava 101" reg. oznake M-135-014, a vozilom je upravljao radnik milicije Đuro Ivana Šutalo.

A da naoružavanje HDZ Čapljina, nije bila zadesena slučajnost, nego brižno i dugo pripremana akcija, koja je svoj korijen vukla od Vlade Republike Hrvatske iz Zagreba, govori nam saznanje da je na sjednici Vlade RH u Zagrebu, 17.11.191. godine, ministar Vlade RH Dražen Budiša, izjavio:

„Dvije tisuće naoružanih ljudi imamo u zapadnoj Hercegovini, u Čapljini." (http://www.domovinskirat.eu/index.php/agresor/agresor/3-povijest/kronologija/povijest-kronologija/dodaci/977-0060-sjednice-vlad-rh-na-dan-17111991-godine)

Saznanja Organa bezbjednosti JNA u Čapljini, sa samog početka januara 1992. godine, kažu:

„Naoruzavanje nije okončano.

U Čapljini i Stocu oružje se još deli pripadnicima hrvatske i muslimanske nacionalnosti.

Prvog i trećeg dana ove godine stigla je velika pošiljka oružja, koju je prevozio Braco Vukšić u saradnji sa Draženom Pervanom, Nijazom Oručem, Marijom Jelčićem i MUP-om, koji, što je posebno zanimljivo, učestvuje u gotovo svim akcijama.

Trećeg dana ove godine, u selu Domanovići u rejonu Dubrava, iz osam civilnih putničkih automobila, deljeno je oružje koje je prethodno dovezeno iz Čapljine." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-JNA-VOJARNA-91.pdf)

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, 25. januara 1992. godine, oko 17,30 časova, ispred Stanice milicije Čapljina, dijele poluautomatske puške M-59/66 kalibra 7,62 mm, civilima, Hrvatima i Muslimanima.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, 10. februara 1992. godine, tačno u podne, u ulici Asima Fazlagića, tačnije ispred Doma sindikata Čapljina, dijele poluautomatske puške M-59/66 kalibra 7,62 mm, civilima, Hrvatima i Muslimanima.

Paralele i istorijskog kontinuiteta radi, za trenutak vratimo se 50. godina unazad.

Čapljina, početak aprila 1941. godine:

„Hrvatske vlasti, koje su također u to vreme uspostavljene u Čapljini, naoružavale su vojničkim puškama celokupno hrvatsko i muslimansko stanovništvo." (V. Dedijer, A. Miletić, *Proterivanje Srba sa ognjišta 1941–1944*, Beograd, 1989, str. 307)

Dana 27. februara 1992. godine, u Čitluku kod Mostara održana je konferencija za javnost HSP (Hrvatske stranka prava) i njenog oružanog krila HOS-a (Hrvatske oružane snage) uz prisustvo predsjednika HSP-a Dobroslava Parage i potpredsjednika HSP-a Ivice Karamatića, te savjetnika za bezbjednost HSP-a i glavnog inspektora HOS-a Mile Dudakovića – Jastreba i komandanta Glavnog stožera HOS-a Blaža Kraljevića, kojom prilikom „Čelnici HSP i HOS-a potvrdili su da je zapadna Hercegovina dosta dobro snabdjevena svim vrstama savremenih oružja...". (http://hr-hb.blogspot.com/2009/03/nastavak-komentara-o-referendumu-za.html)

Na istu temu čelnik Herceg-Bosne Mate Boban, na sjednici Predsjedništva HDZ u Zagrebu (10.3.1992), referiše predsjedniku HDZ i Hrvatske Franji Tuđmanu:

„Srećom, imali smo jednog čovjeka u Ministarstvu unutarnjih poslova za financijske poslove, Brunu Stojića, jednog odanog čovjeka... A, taj čovjek nam je, recimo dao u naše prostore Herceg-Bosne do sada preko 150 novih golfova, oružja da ne govorim..." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/ Sarajevo, 2005, str. 197)

Potvrdu riječi Mate Bobana dobijamo iz prve ruke od Slobodana Božića koji je bio zamjenik Ureda za obranu na čijem je čelu bio Bruno Žarka Stojić (Hamzići kod Čitluka, 8.4.1955) „tako da je Božić napomenuo kako je tijekom 1991. tadašnji MUP BiH, čiji je zamjenik bio Bruno Stojić, počeo naoružavati bošnjački i hrvatski narod u BiH". (http://www.poskok.info/index.php)

A da je oružje u Čapljinu, za potrebe hrvatsko-muslimanske koalicije, stizalo i „kapom i šakom", govori nam saznanje iz službene zabilješke broj: 03-6/92 od 22. maja 1992. godine, koju je sačinio operativac VOS-a (Vojna obavještajna služba) Glavnog štaba HVO Čapljina na okolnosti obavljanja informativnog razgovora sa nekadašnjim načelnikom Organa bezbjednosti JNA (V.P.2469) u Čapljini, Džemalom Najetovićem.

U zabilješci, između ostalog, se kaže: „Razgovor obavljen sa gospodinom Najetovićem na Jasenici u muslimanskom štabu, dana 17.5.1992. godine. U početku razgovora smo razgovarali uopćeno o situaciji na našem terenu i gospodin se trudio da nam pokaže svoju izuzetnu naklonjenost, i tom prilikom je rekao da iz Zagreba za Split stiže velika količina oruđa i opreme, ali da u Splitu ima nekih problema, tj. da im navodno neko krade opremu.

Potom je zvao Sarajevo i razgovarao sa gospodinom Načelnikom Vehbija Karić, i prilikom razgovora je istaknuo da će on odmah ići u Split i da će srediti problem oko oruđa i da je vrijednost posiljke 35.000.000 DM (tridesetpetmiljuna DM)". (http://www.slobodanpraljaak.com/MATERIJALI/RATNI%20 DOKUMENTI/agresija_do_1992/tablica-agresija-nabih-do1992.htm.)

Ne treba smetnuti s uma da je HDZ Čapljina, aprila 1992. godine, padom garnizona JNA u Čapljini, došla do veće količine oružja, oruđa i MTS-a (Materijalno-tehničkih sredstava), a što je, između ostalog, vidljivo iz sljedećeg pismena:

„Dana 23.04.1992. godine ostat će zapamćeno za naše branitelje oslobađanje prve vojarne u BiH u Čapljini. Tom prilikom su zarobljena 2 tenka, topovi, minobacači, PZO oružja, beztrzajci i velika količina municije" (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...), te u tom smislu general HV Slobodan Praljak obraća se nadređenom generalu HV Janku Bobetko:

„Hrvatsko vijeće obrane Herceg-Bosne
Operativna grupa
„Jugoistočna Hercegovina"
Broj: 15/92
Dana, 26.04.1992. godine

Zapovjedniku Južnog bojišta General zbora Janko Bobetko
TRAŽNJA

Zauzimanjem vojarne u Čapljini i dobijanjem sredstava iz vojarne tražim da mi se u cilju uspješnijeg izvršenja zadataka dodjeli sljedeća MTS, ako je to moguće:

– tenk 1.kom (lokacija Kruševo)
– pola od dobivene municije za tenk
– ZIS 3 kom. (lokacija Tepčići, ciljevi Pijesci-Gubavica, lokacija Čapljina)
– PAT 20/3 mm 3 kom. (2 dobivena tražim još 1)
– BST mine 8 kom.
– M-84 2 kom+municija (dati 4. brigadi 2 kom. M-84 – gosp. Jeliću)
– zrno 20 mm 5.000 kom. (860 dobiveno)
– doboš za top 20 mm 2 kom.
– zrno 76 mm 80 kom.
– municijske kutije M-53 sa redenikom 3 kom.
– zolja 30 kom.
– osa 7 kom. (2 dobivene)
– doboš M-53 3 kom.
– tromblon 30 kom.
– vozilo veze 1 kom.
– punjenje za osu 82 mm 2 kom.
– granate za MB 82 mm prema mogućnosti
– municiju za sredstva prema vašoj mogućnosti

Operativna grupa Jugoistočna Hercegovina
Zapovjednik General bojnik Slobodan Praljak"
(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

Inače, čapljinska HVO brigade „Knez Domagoj" je imala „18 topova i minobacača, koliko je brigade ukupno imala, dok su se 8 tenkova i 1 samohotka kretali bojišnicom po potrebi". (www.hvidr-a.bloger.hr/post/odlicja-redom)

A da je Čapljina bila samo dio mozaičkog naoružavanja Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, govori i saznanje iz pismenog izveštaja kojeg su po inspekcijskom pregledu više opština Herceg-Bosne, 28. januara 1992. godine, sastavili „don Ljubo Pavić, Stano Vladimir, dipl. oec., Nikola Nogolica, prof."

U izveštaju, između ostalog, se navodi:

„Općina – Grude, datum obilaska – 23.01.'92, domaćini – JOZO MARIĆ, predsjednik SO.

Streljačko naoružanje – com. 2.500.

Općina – Čitluk, datum obilaska – 25.01.'92, domaćini – MILAN LOVRIĆ, predsj. SO.

Pripadnici – obučenost – 2.000 naoružanih ljudi.

Minobacači – 120 mm, 82 mm.

Općina – Široki Brijeg, datum obilaska – 24.01'92, domaćin – ANĐELKO MIKULIĆ, preds. SO, JAGO LASIĆ, pred. IO

Streljačko naoružanje – 2.000 cijevi ukupno.

Minobacači – 2,5 baterije – Veoma velike zalihe municije.

Artiljerija – 2 VBR, 1 haubica 155 mm, preko 500 granata.

Eksplozivna sredstva – dovoljno upaljača i eksploziva, ceste izbušene.

Općina Ljubuški, datum obilaska – 25.01'92, domaćini – MILAN ŠIMIĆ, preds. SO, MLADEN NIŽIĆ, pred. IO

Streljačko naoružanje – 1.000 cijevi.

Artiljerija -1 haubica 155 mm, 2 topa BST." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI%20%..)

U mjesecu oktobru 1991. godine, iz Zagreba, „pročelnik HSP-ovog Ureda za promidžbu" Blaž Kraljević „upućuje prvu pošiljku oružja HSP-u (Hrvatska stranka prava – S.Z.) u Ljubuški". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Bla%C5%BE-Kraljevi%C487)

Za pretpostaviti je, s obzirom da je oružje u zapadnu Hercegovinu stizalo preko Zagreba, da su stvarni podaci o naoružavanju Herceg-Bosne još uvijek prekriveni velom tajne, vrh ledenog brega čine saznanja:

– Stipe Mesić: „A nakon što se vojska počela povlačiti iz Slovenije, naši borci su zadržali dobar dio naoružanja, zaplijenili su 105 vagona kao i 13 šlepera oružja" (http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1045335.html)

– 22. septembra 1991. godine

„32. „varaždinski" korpus JNA predao je 79 tenkova, 48 borbenih vozila gusjeničara, 18 borbenih vozila s protuavionskim mitraljezima, 6 topova proizvodnje GVOZDIK, 6 višecjevnih bacača raketa (VBR) tipa Plamen, 4 VBR tipa Oganj, 18 haubica od 155 mm, 18 haubica od 152 mm s pripadajućim prevoznim sredstvima, više stotina minobacača raznih kalibara te pješačko naoružanje (duge i kratke cijevi) za 89 brigada i više tisuća tona streljiva i eksploziva." (http://www.centardomovinskograta.hr/1991.htlm)

– 28. septembar 1991. godine

„Na teritoriji ZP Bjelovar zarobljeno je 150 tenkova, 60 BVP, 121 komad topničkog oruđa, 12 komada VBR, 48 komada SO, 1106 komada raznih vozila te 350 tona minsko-eksplozivnih sredstava i streljiva." (http://www.centardomovinskograta.hr/1991.html)

– 4. novembar 1991. godine

„Hrvatski branitelji preuzeli su i uspjeli prije neprijateljskog napada evakuirati skladište oružja Jamadol u Karlovcu (oko 2500 tona eksploziva i streljiva te naoružanje TO općina Karlovac, Ozalj, Duga Resa, Vojnići i Vrginmost." (http://www.centardomovinskograta.hr/1991.html)

– 5. novembra 1991. godine

„Hrvatski branitelji preuzeli su veliko skladište oružja i streljiva u Delnicama (jedno od najvećih na tlu bivše jugoslavije)." (http://www.centardomovinskograta.hr/1991.html)

Čapljini nedaleka (32 km) luka Ploče (Prvi grad u Hrvatskoj u kome je osnovan opštinski odbor HDZ), bila je jedan od punktova na kojem su se Hrvati u BiH i Hrvatskoj snabdjevali naoružanjem, prije svega napadajući skladišta oružja i municije JNA.

Tako, akcija „Zelena table – Male Bare" u Pločama, koja je izvedena 14. septembra 1991. godine, je koordinirana u samom vhu Hrvatske, jer „Još u mjesecu lipnju (jun – S.Z.) predstavnici grada Ploča iznijeli su Ministarstvu obrane RH generalu Martinu Špegelju, sve podatke o vojnim objektima u Pločama, gdje su bile smještene velike količine oružja i opreme, te se već tada pristupilo pripremanju akcije. Zapovjedništvo cijele operacije preuzeo je general Petar Šimac... Za transport naoružanja osigurano je 40 raznih kamiona i šlepara iz Metkovića i Opuzena, te gotovo isti broj iz poduzeća 'Jadrantrans' iz Splita. Tako da su dio naoružanja dobile općine... od Zadra do Sinja te Zagreba, Osijeka i Vukovara.

Istodobno s već opisanim početkom akcije 'Zelena table' Male Bare (u prošlom broju), tog 14. rujna (septembar – S.Z.) 1991. otpočela je i blokada 207 objekata JNA na cijelom području Republike Hrvatske. Do 19. listopada (oktobar – S.Z.) borbenim djelovanjima oslobođena su i zauzeta 64 vojarne i 36 skladišta, dok su se svi ostali objekti (107 – S.Z.) bez pružanja otpora predali ili stavili na raspolaganje hrvatskoj državi.

Između ostalog, tom prilikom zarobljeno je 230 tenkova, 150 oklopnih transportera, oko 400 teških topničkih oružja, 18 brodova, te na desetke tisuća komada pješačkog naoružanja i pripadajućeg streljiva". (http://www.dulist.hr/kolumna/16206/igra-na-male-bare-ii)

Inače, luka Ploče (Ploče su se zvale Aleksandrovo (1927) i Kardeljevo (1950–1954, 1980–1990) je bila veoma interesantna Hrvatima iz prostog razloga što je kroz luku Ploče, kao ključnu tranzitnu luku, išao gro vojnoindustrijskog tranzita iz nekoliko zemalja Srednje i Istočne Evrope ka Africi, Aziji, Bliskom Istoku, Latinskoj Americi, te su, koristeći se tom pogodnošću, više puta Hrvati vršili klasične krađe, između ostalog i 23.7.1991. godine, kada su pokrali izvozni kontigent „čehoslovačkih kalašnjikova" koji su se nalazili u luci Ploče, a predstavljali su čehoslovački izvoz u Indiju. (http://domovinskirat.xtreemhost.com/dokumenti/02-razdoblje-od-28.4.-do-23.7.1991.pdf)

„Razmišljanje o blokadi ratne luke Lora, sežu od početka 1991. godine", a nekoliko mjeseci kasnije pod komandom penzionisanog vice-admirala (general-potpukovnik) JNA Svete Ante Letice (Podgora kod Makarske ,4. april 1926), izvršeno je „Miniranje mora ispred ratne luke Lora, 25.

rujna (septembar – S.Z.) 1991. godine". (http://uhddr-hrm.com/clanci/2012/miniranje-mora-ispred-ratne-luke-lora-25-rujna-1991)

A jedan od uslova hrvatske strane, da neće napadati izlazeću kolonu JNA (4.1.1992) iz ratne luke JNA Lora u Splitu, bio je da JNA obezbjedi oružje i municiju za hrvatsku stranu.

Poštujući dogovor, JNA je 3. januara 1992. godine, vojnim transportnim brodom pod brojem PO 91, dovezla u luku Split – 250 tona oružja i municije za hrvatsku stranu.(http://www.youtube.com/watch?V=BCIm53VQ=KC&feature=Playlist&p...)

Slovenački novinari Blaž Zmage i Mateja Šurc, u svojoj knjizi „U ime države", između ostalog navode:

„...Slovenci su još u jesen 1990, iako je SFRJ zvanično postojala, prodavali protivoklopno i protivavionsko oružje Hrvatskoj.

Slovenački specijalci vežbali su Paragine Hosovce i više od 500 bosanskih Muslimana u Kočevskim šumama i prodavali su oružje...

...Više hiljada tona oružja i municije je došlo u jednu slovenačku luku – Kopar i odmah kamionima bilo prosleđeno za Hrvatsku i BiH.

To je urađeno uz pomoć tajnih službi pomenutih država. U Kopar je između juna 1991. i februara 1992. došlo najmanje 20 brodova iz mnogih zemalja." (http:/www.danas.rs/danasrs/drustvo/rusija_naoruzavala_sloveniju_tokom_rata_u_sfrj.55.ht)

„Iran, Turska i još neke zemlje snabdevale su oružjem muslimane tokom rata u BiH, izjavio je bivši zvaničnik Unprofora Dejvid Harland... On je istakao da je Unprofor sve vreme znao za to, ali da nije imao mandate da to spreči.

Znali smo da je Iran slao oružje u BiH kroz Hrvatsku... Hrvatska je te isporuke oporezivala tako što bi deo oružja zadržala. Takođe, na aerodrom u Tuzli iz aviona u niskom letu spuštane su isporuke oružja od pristalica sa Zapada i iz Turske..." (http://www.kurir-info.rs/iran-naoruzvao-muslimane-u-bih-clanak-322555)

Nekadašnji pukovnik JNA, a potonji Načelnik operative RS TO BiH Stjepan Šiber, između ostalog, izjavljuje:

„...u plinskim bocama i humanitarnoj pomoći u Sarajevo stiže oružje." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

Kad se sve ovo oko naoružavanja hrvatsko-muslimanske koalicije u BiH zna, onda je posve jasno da u Čapljini već početkom 1991. godine, pravo glasa dobijaju ekstremne nacionalističke i netolerantne ideje, koje su neminovno prizivale krunu zla – rat, kojom prilikom, za početak, naše komšije su međusobno višedecenijsko „gledanje" izražavali kroz kišu metaka i kilograme dinamita.

– U Čapljini, dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, po priznanju Hrvatske od strane Njemačke (23.12.1991), a za koje je njemački kancelar Helmut

Kol rekao da „je njemačko priznanje božićni poklon za Hrvatsku" (www.ceeol.com), rafalnom paljbom iz automatskog oružja, u centru Čapljine, odnosno bacanjem bombi i dinamita u okolnim hrvatskim selima, daje oduška svom mentalitetu.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, po priznanju Hrvatske od strane Njemačke, uz rafalnu puškomitraljesku pucnjavu i uz bacanje dinamita, istakne Njemačku i Hrvatsku zastavu na jarbolima fudbalskog igrališta u Gabeli.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, iz pravca hrvatskog sela Gnjilišta, sa oboda brda Kučevo, više mjeseci otvaraju puškomitraljesku i snajpersku vatru po komšijskim, srpskim Klepcima.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, već od sredine 1989. godine, iz pravca hrvatsko-muslimanskog sela Hotanj, sa oboda brda Jarovački kuk, otvara puščanu, a od 1991. godine i puškomitraljesku vatru na, samo kanjonom rijeke Bregave dijeljenje, srpske Prebilovce.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, inače do zuba naoružani i obučeni u crne ustaške uniforme, zaposjednu hotel „Mogorjelo" na čijem krovu su oformili mitraljesko gnijezdo.

Inače, prema saznanjima komande JNA iz V.P. 2469 iz Čapljine, na užem gradskom području Čapljine, proljeća 1992. godine, hrvatsko-muslimanska koalicija je na sljedećim objektima oformila mitraljeska gnjezda:

– Hotel „Mogorjelo"	3 PM (PM – puškomitraljez – S.Z.), 20–30 strel.
– Stam. zgrada	1 PM, 3 str.
– Stari most	1 PM, 6 strel.
– Robna k.	2 PM, 2 snaj., 4 str.
– SUP	1 PM, 10 str.
– PTT	2 snaj., 1 PM, 2 RB (RB – ručni bacač raketa – S.Z.), 6 str.
– Opština	2 PM
– Đački dom	1 PM, 4 str.
– RKC	snaj, PM, snaj.
– Vodovod. Rezerv.	4 RB, 1 PM, strel.
– Sport. dvor.	2 PM, 8 str.
– Želj. stan.	2 PM
– Elektro	1 PM
– Vatr.	1 PM
– Ostaci rimske vile (Mogorjelo – S.Z.)	1 PM
– RO „Lasta"	2 PM"

(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Capljina-JNA-91/Capljina-JNA-VOJARNA-91.pdf.)

– Dakle, prema saznanjima komande JNA iz V.P. 2469 u Čapljini, u mirno doba, iz grada Čapljina, hrvatsko-muslimanske paravojne formacije su dejstvovala po Tasovčićima, Klepcima, Prebilovcima i garnizonu JNA (V.P. 2469)

iz – 23 puškomitraljeza, 6 ručnih bacača raketa, 6 snajperski pušaka, a to je bio samo vrh „ledenog brega".

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, januara 1992. godine u hotelu „Mogorjelo" potežu automatsko oružje na radnika hotela Radovana Milovana Vulića iz Gabele, te ga tjeraju da napusti hotel, odnosno gone u Srbiju, govoreći: „Čapljina je Hrvatska".

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, zapale plastove sijena, vlasništvo Mije Lojpura zvanog Mance, iz Dračeva kod Čapljine.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, iz automatskog oružja izrešetaju a potom miniraju, putničko motorno vozilo marke „mercedes", vlasništvo Milana Vulića zvanog Medo iz Gabele kod Čapljine.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, miniraju putničko motorno vozilo marke „reno 4", vlasništvo Dušana Vulića iz Gabele.

U Gabeli, koja se granici sa Hrvatskom (Metković), na djelu je bio organizovan i udružen zločin, jer „su prilikom paljevine srpskih kuća u Gabeli, pored njih dežurali vatrogasci iz Metkovića, da zaštite hrvatsku imovinu od širenja vatre, a „Elektrodistribucija" iz Čapljine je asistirala u paljevinama i rušenjima, prethodnim isključivanjem struje". (www.prebilovci.com)

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, decembra 1991. godine, iz automatskog oružja izrešetaju porodičnu kuću Pere Ćorića u Dračevu, koju smo obišli profesor Radovan M. Karadžić, Veljko Vojinović i ja.

Oko kuće smo pronašli 213 čaura, i jednu od njih kasnije sam pokazao puškaru Miroslavu „Miri" Milivojeviću iz V.P. 2469 u Čapljini (Grabovina), a on mi je rekao da je pucano iz ruske automatske puške PPS-41 (Pistolet Pulemjot Spagina), kalibra 7,62x25mm TT, čiji doboš sadrži 71 metak.

S obzirom da prema popisu stanovništva Jugoslavije od 1991. godine, u Dračevu nije bilo Muslimana, to je neko od nevaljalih komšija Hrvata snagu privremeno umirene mržnje, probio na taj način da je na kuću Pere Ćorića ispalio tri puna doboša – 213 metaka.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u Loznici, na oranici, vlasništvo srpske porodice Tripković, iskopaju rov za stojeći stav, te da posjeku i razbacaju zasađeni kupus i spanać.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, iskopavaju rovove i utvrđuju bunkere, kako u Čapljini tako i u svim okolnim hrvatskim selima.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u dva navrata postavljaju eksplozivne naprave pod spomen-obilježje pobijenim i poklanim Srbima u Tasovčićima, kod sume.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, vozeći se magistralnim putem M-17 (Sarajevo-Opuzen, pušten u saobraćaj 1965), a koji prolazi kroz Klepca, više puta iz automatskog oružja otvara vatru po Klepcima.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, betoniraju rovove i bunkere u Gabeli, oko kule Đerđelez, na zemljištu koje je vlasništvo srpske porodice Ratković.

– Dešavalo se da N.N. pripadnik ili više njih, inače pripadnika ZNG-a (Zbor narodne garde), a što su bile regularne jedinice hrvatske vojske, kopa rovove samo na srpskoj zemlji u Gabeli, tj. BiH.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, pripadnika ZNG-a, u kasnim večernjim časovima vrše okupacije i premetačine srpskih kuća u Gabeli, u opštini Čapljina, u Bosni i Hercegovini.

Zvanični Zagreb je negirao učešće svojih trupa u BiH, ali Martin Špegelj, general hrvatske vojske i prvi ministar odbrane Hrvatske, u izjavi za list „Slobodna Bosna" (14.3.2000), između ostalog, izjavljuje:

„U BiH su poslani dijelovi četiri brigade.

Jedna brigade broji između tisuću i dvije tisuće ljudi. Te brigade su dobro naoružane.

Nema spora da su jedinice HV-a sudjelovale u agresiji na BiH."

Ono što je general HV Martin Špegelj rekao javno, to isto je predsjednik Hrvatske Tuđman rekao tajno, kad je na sastanku sa predstavnicima Katoličke crkve u BiH i političkim vrhom HDZ BiH, u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 12.9.1994. godine, ustvrdio:

„Pružali smo pomoć iz Hrvatske, hrvatskom puku Bosne i Hercegovine da pruži otpor..." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Sarajevo/Split, 2005, str. 234)

A Tuđmanov general Ante Gotovina, je konkretan:

„1992. godine u Bosni i Hercegovini naši vojnici su ratovali." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Sarajevo/Split, 2005, str. 532)

A da su riječi konobara iz Pakoštana kod Zadra, starijeg razvodnika francuske Legije stranaca, odnosno Tuđmanovog generala Ante Gotovine tačne, dokazuje sljedeće:

„Na teritoriji Kupresa, početkom aprila 1992. godine, zarobljena su 44 pripadnika hrvatske vojske angažovana u borbenim dejstvima na ovim prostorima. Navedena lica bili su pripadnici 114. brigade ZNG Split i 1.Studentske bojne iz Zagreba i regularne hrvatske vojske."

„Jake i dobro naoružane snage hrvatske vojske koje svakodnevno izvode oružana dejstva, prisutna su na području sljedećih opština: V. Kladuša, Mostar, Čapljina, Posušje, Lištica, Grude, Ljubuški, Čitluk, Stolac, Neum, Vitez, Odžak, Bosanski Šamac, Orašje, Brčko, Derventa, Prnjavor, Kotor Varoš, Kupres, i dr."

„Samo na području opštine Neum boravi oko 10.000 pripadnika ZNG koji su došli iz okoline Splita."

„General Janko Bobetko, iz Glavnog stožera oružanih snaga Republike Hrvatske došao je 12. februara 1992. u opštinu Neum (Bosna i Hercegovina). Narednih dana obišao je i jedinice oružanih snaga Republike Hrvatske na ratištu i

u bosansko-hercegovačkim opštinama Stolac, Čapljina, Mostar, Ljubuški, Livno i Čitluk."

Ove i brojne druge činjenice ukazuju ne samo na prisustvo i angažovanje hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini, nego i na to da su jedinice hrvatske vojske na teritoriji Bosne i Hercegovine pod neposrednom komandom Glavnog stožera hrvatske vojske iz Zagreba.

Njihov raspored i jačina na području Bosne i Hercegovine su sljedeći:

a) severnoistočna Bosna

– 5 do 6 brigada hrvatske vojske (108, 124, 103, 139 brigada i delovi 101, 109 i 131 brigade.) Ukupno 10.000–20.000 ljudi.

b) Zapadna Hercegovina i dolina Neretve

– 10 brigada (4, 115, 126, 142, 155, 158, 119, 114, 110 i 118. brigada HV) Ukupno oko 20.000 ljudi.

c) rejon Livna, Duvna i Šujice

– 3 brigade hrvatske vojske (106, 109, i delovi 115 brigade hrvatske vojske i 1. i 4. brigade ZNG), ukupno 5.000–7.000 ljudi.

d) prostor istočne Hercegovine

– 3 brigade hrvatske vojske (113, 114 i 158.brigada HV, oklopni sastav „Plavi grom" i „Pustinjske lisice". Deo ovih snaga angažovan je na širem prostoru Dubrovnika...

Procjenjuje se da je na područjima nezavisne i suverene Bosne i Hercegovine protiv tamošnjeg srpskog stanovništva angažovano 35.000–40.000 pripadnika oružanih snaga Hrvatske. (http://www.e-novine.com/feljton/40576-Ekonomskim-političkim-ognjem-srpstvo.html)

Tabaković Sead, civil iz Čapljine, ukazuje na prisustvo specijalne jedinice hrvatske vojske u Čapljini.

„Nikolić Goran, civil iz Čapljine, ukazuje na postojanje čete – bojne ZNG u selu Domanovići, Čapljina (Bosna i Hercegovina)" (http://beta2.e-novine.com/feed/feljton/40576-Ekonomskim-politikim-ognjem-srpstvo.txt.)

„Iz Haga su prema Hrvatskoj upućeni vrlo konkretni zahtjevi.

U nedavno u hrvatskoj stampi objavljenoj subpeni (prav. pod pretnjom kazne – S.Z.), zahtjevaju se dokumenti o 44 vojne postrojbe Hrvatske vojske (od čega 28 brigada) koje su djelovale u Bosni..." (Slobodna Bosna, 24. avgust 1997)

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u muslimankom Ševac Polju, minira tunel i samim tim za saobraćaj zatvori magistralni put M-17 (Sarajevo-Opuzen), tj. dionicu Mostar-Čapljina.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, septembra 1991, „vježbajući" bojevom municijom na strelištu Gorica-Jasenica (Duboka draga), konkretno, sa sjevernog zaštitnog obodnog brda poviše blage zaravni zvane Čardačina,

otvaraju vatru po srpskim kućama (Simić, Zurovac) smještenim na gorskom hrbatu Gradina u Čapljini.

Pred katolički Božic 1991. godine, maksimalno se razvio, kako su to Hrvati nazivali „domoljubni dojam", a što je bilo drugo ime za indoktrinaciju ustaštvom, jer Čapljina je bila iskićena crnim ustaškim zastavama i ustaškim šahovnicama sa početnim bijelim poljem[17], hrvatska omladina vozila je automobile ZG (Zagreb) i ST (Split) registracije bojene u crno, sa šahovnicom i crnom zastavom o retrovizoru, u kafićima se emitovala samo ustaška muzika, međusobno su se pozdravljali ustaškim pozdravom „Za dom spremni", nosili bedževe poglavnika NDH Ante Pavelića, kao i bedževe sa velikim slovom „U", javno nosili pištolje i revolver, a pomoćnik načelnika MUP-a Čapljina Petar Ivana Krndelj (1.12.1959) za pojasom je nosio ne nož, nego ružno veliku kamu koja mu je dosezala do koljena, tako da sam jedne prilike bio prisiljen istjerati Krndelja iz kancelarije jer nisam želio prihvatiti razgovor sa nostalgično-paranojnim protagonistom ustaštva.

Za katolički Badnji dan, 24. decembra 1991. godine, oko 19,30 časova, dok pješice prolazim pored crkve Franje Asiškog u centru Čapljine, na pet-šest koraka udaljenosti od mene, poveća grupa „vjernika", dižući ruke u vazduh, razdragano pjeva, ganga:

„Nema krsta sa tri prsta, niti vjere koja guzicu pere, ooooojjjjj!
U Čapljini, malo je vrba, koliko je Srba,ooooojjjj!
Vrba nestati neće, ali Srba hoće, ooooojjjj!"

Kako ganganje utihnu, tako se prolomiše aplauz, krici i zvižduci, a potom prisutna masa „vjernika" krenu ka meni, histerično se oglašavajuci: „Za dom! Za dom! Za dom!", pritom svi dižu ruke u ustaški pozdrav, prilaze k meni na korak-dva, skoro da mi dodiruju čelo vrhovima prstiju ispruženih ruku, a ja stojim, ne mičem se, stadoše u krdo zbijeni đavolji izdanci i povikaše: „Hrvatska, Hrvatska, Hrvatska", pritom se okreću ka obližnjem gorskom hrbatu Gradina, na kojem, zapaljenim bakljama, svijetli i prijeti zlokobno ustaško „U".

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, novembra 1991. godine, profesoru srpskog jezika Radovanu M. Karadžiću, inače predsjedniku SDS Čapljina, koji je predavao u Osnovnoj školi u Čapljini, u radnom kabinetu skrnave fotografiju velikog prosvetitelja i reformatora srpskog jezika, doktora filozofije (Konstanz u Njemačkoj, 1823) Vuka Stefanovića Karadžića. Razbili su staklo i „iskopali" oči ocu pismenosti.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, iz hrvatske borbene tačke, sa prvog vrha gorskog hrbata Gradina, u stvari sa gravitacionog distributivnog

17 U Zakonskoj odredbi o državnom grbu, državnoj zastavi, Poglavnikovoj zastavi, državnom pečatu, pečatima državnih i samoupravnih ureda, koju je 28.4.1941. godine donijela ustaška NDH, u čl. 1, alineja prva, se kaže: „Grb Nezavisne Države Hrvatske je štit sa 25 četvorinskih polja, bijelih (srebrnih) i crvenih (boje krvi), poredanih naizmjenice u pet redova tako, da je početno polje bijelo (srebrno)". (http://hr.wikisource.org/wiki/Zakonska_odredba_o_dr%C5%BEavno…)

rezervoara (2 x 300 m kubnih), u dva navrata otvaraju snajpersku vatru na predsjednika SDS Čapljina profesora Radovana Markova Karadžića.

Prvi put vatra je otvarana 15. novembra 1991, oko 14,45 časova, na lokalitetu tasovačkog polja,(u blizini kuće Dušana Slavka Misite), a drugi put deset dana kasnije, oko 15,45 časova, u trenutku kad je profesor Radovan ulazio u kafanu Misita Svetozara, zvanog Zlatan, u Tasovčićima.

S obzirom da sam tada zajedno sa profesorom Radovanom ulazio u kafanu, napominjem da je metak „namjenjen" Radovanu završio samo dvadesetak santimetara od njegove glave, u štoku od vrata.

Zbog svakodnevnog šikaniranja, u jesen 1991, predsjednik SDS-a Čapljina, Radovan Karadžić, bio je prisiljen da izvrši zamjenu stana, tako da je porodicu odselio za Bileću, a on je, na neiskazanu radost Srba opštine Čapljina, živio podstanarskim životom u Tasovčićima ili Klepcima, već kako su nalagale potrebe na terenu.

Uzbudljivi događaji iz knjige života kazuju nam da je Radovan Karadžić, 1991. i početkom1992. godine, otimao život od smrti, otimao svjetlost od mraka, otimao Srbe od nevaljali Hrvata, otimao srpski dio Čapljine iz kala ustaškog.

Činjenica je da je Radovan bio vođa Srba opštine Čapljina, a vođa narodu uvijek je teško biti, biti dobar vođa je još teze, a biti hvale vredan vođa u sudbonosnim, ratnim uslovima, je najteže.

Ali bez obzira na sve, Radovan je samo ponekad iskazivao potrebu da pouči, ali nikad želju da bude neprikosnoven, vrhovni autoritet.

U društvu Radovana Karadžića čovjek se osjećao lagodno, jer Radovan je bio duboko uviđavan, smiren, smjeran i odmjeren. Bio je i smiritelj i izmiritelj, kao da je prosijavao misli, uvijek je znao nekoliko „poteza" unaprijed. Neću pretjerati ako kažem da je imao naglašen, skoro umjetnički talenat u oblikovanju misli, a nesporno je da je u krštenim podnebljima (rođen u Petnjici kod Šavnika, studirao u Zagrebu i Sarajevu, živio i radio u Čapljini) vajao svoj životni i intelektualni profil koji su mu podarili pečat rafiniranog čovjekoljupca.

Svako onaj ko je bio blizu profesora Radovana Karadžića, mogao je spoznati da on zrači iskustvom i mudrošću, a njegove riječi su bile kao melem, prosto su milovale uši i od njega činile majstora uređenja duše.

Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, 17. novembra 1991, oko 14,10 časova, sa gorskog hrbata Gradina, otvaraju snajpersku vatru na sekretara SDS-a Čapljina Veljka Vojinovića (1947), koji se tada nalazio u tasovačkom polju, konkretno ispred auto-elektičarske radnje, vlasništvo Maksima Zurovca zvanog Beli.

Snajpersku vatru na sekretara SDS Čapljina Veljka Vojinovića, 22. novembra 1991, oko 15,25 časova, otvarali su gnjilištanski Hrvati, kada se Veljko nalazio u Loznici, na parceli Nikole Strahinjića.

Činio bi nepravdu ako ne bi rekao da dok su drugi Srbi iz Čapljine utočišta tražili po svjetskim metropolama, time potvrđujući Heraklitovu misao „karakter je čovjeku sudbina", to se Veljko Vojinović od prvog dana po zaživljavanju višestranačkog sistema, stavio u službu naroda iz kojeg potiče, prkoseći istoriji i otvarajući srpska usta strahom zalivena.

Veljko je uvijek bio u ulozi neimara koji je oko sebe širio samo dobre i pozitivne vibracije, a kao znalac i mudar čovjek bio je desna ruka profesora Radovana.

Godina 1991. i nekoliko mjeseci 1992. godine, iskristalisali su činjenicu da je Veljko bio čovjek koji je baštinom svoje intelektualnosti odbacio mržnju, zlobu, uskogrudnost, nacionalne predrasude.

Diplomirani pravnik Veljko Vojinović, nije nikoga opterećivao svojim obimnim znanjem, ali svi mi bili smo svjesni da postojeći istorijski trenutak dijelimo sa umnim čovjekom visoko kretaivnog duha.

Posve logično, profesor Radovan, kao predsjednik, i Veljko, kao sekretar, bili su kičmeni stub SDS-a Čapljina, i kao takvi bili su poštovani i cjenjeni u narodu svom, kako na području opštine Čapljina, tako i u istočnoj Hercegovini, odnosno rukovodstvu SDS-a BiH u Sarajevu.

Govoriti o Srbima u dolini Neretve, govoriti o Srbima u Čapljini, govoriti o SDS BiH, govoriti o SDS Čapljina, a ne spomenuti ime člana Savjeta za zaštitu ustavnog poretka BiH, poslanika SDS-a u BiH parlamentu i koordinatora SDS-a za dolinu Neretve, Branka Simića (Pale, 7.7.1933), sramotno je.

Srbi doline Neretve, a pogotovo Srbi opštine Čapljina, bili su taoci straha istorijskog nasleđa, i ogromnim djelom zahvaljujući blagorodnom i vidovitom lučonoši duha pravoslavnog, Branku Simiću iz Mostara (Žitomislić), koji je bio napojen bogoljubljem, čovjekoljubljem, pravdoljubljem i rodoljubljem, učinili su časnim i dostojanstvenim istorijski trenutak života svog, jer Branko je 1991/92. godine, pomagao nedovoljno svjesnim Srbima, onima koji nisu stvarnost vidjeli ni kad su se o nju saplitali.

Zahvaljujući blagodaru Gospodnjem, Branko bješe siromašan manama a bogat vrlinama, što mu omogući da pravovremeno razazna istorijski trenutak djelovanja naroda u kojem je ponikao.

Ono juče, dio je istorije srpskog naroda, istorije koja će dati za pravo Branku, Radovanu, Veljku i ostalim prvacima SDS-a.

Zašto?

Zato što naslojavanjem istorijske patine na onom juče, naslojavaće se i saznanje da su čelnici SDS-a Čapljina, svojom vizionarskom djelatnošću zatvorili prilaze zatiranja naroda svog, zatvorili prilaze srpskim ništilištima, stratištima i gubilištima, zatvorili prilaze Šurmancima, Bivolju Brdu, Brestu, Topolu, Bjelavama, Pelinama, Puhalovim ogradama, Modriču, Mogorjelu, Strugama, Neretvi, Bregavi, Krupi, Gabeli, Klepcima, Prebilovcima...

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u kasnim večernjim časovima, skoro svakodnevno, otvaraju puščanu vatru po srpskim kućama u Gabeli.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, cjepa smrtovnice koje su bile ispisane ćiriličnim pismom.

U Čapljini, kao nigdje drugo, porta hrama Vaznesenja Hristovog (1911) udaljen je od zgrade Stanice milicije Čapljina četiri ili pet metara, četiri ili pet koraka, nikako šest, što će reći da tamo oni, neka bića zasjenjenog razuma, „sjetili" su se da Stanicu milicije Čapljina lociraju na pragu hrama Gospodnjeg.

Do dana današnjeg i nečuveno i neviđeno.

„Sjetili" su se, a mi se sjećamo da poslije hitaca Gavrila Principa u Sarajevu 1914. godine, vlada BiH je zatvorila sve srpske škole u BiH, zabranila srpsku zastavu, zabranila nošenje šajkače, zabranila krsne slave, zabranila upotrebu ćirilice (1915).

„Patnje, muke i progoni srpsko-pravoslavnog stanovništva u Čapljinskom kraju jezivi su, jer je cilj bio da se uništi jedan narod i zbriše sa lica zemlje.

Na čelu zulumčara bio je zulumčar nad zulumčarima Abdulrezak Dizdarević, upravnik Kotarske ispostave u Čapljini, svršeni pravnik iz Ljubuškog.

Dizdarević je naredio i pljenidbu 'Srpske citaonice', 'Srpskog sokola' i 'Srpske zemljoradničke zadruge' u Čapljini, kao i srpskog društva 'Pobratimstvo' u Klepcima.

Više puta su vršene premetačine svih srpskih kuća u Čapljini i pljačkanje, knjige štampane ćirilicom uništavane, a stanovništvo napadano, tučeno, vezivano, odvođeno.

Glavni vođa šuckora, koji su najčešće činili ove zločine, su Ilija Nogulica, katolik iz Rečica, i Alija Šuko, musliman iz Čapljine.

Risti Tripkoviću, težaku iz Prebilovaca, upravitelj Dizdarević udario je dva šamara, a zatim su ga tukli Agan Kudra, šuckor iz Tasovčića, Tomo Markovina, policijski vakmajstor (narednik u žandarmeriji – S.Z.) iz Čapljine, i neki vojnik Jonda.

Austrijski vojnici, koje je predvodio kadet Ignjac Kesler, sin ljekara u Čapljini, povezali su i tukli ove građane Čapljine: Đuru Vitkovića, Ristu Pudara, Koju Buluta, Šćepana Škoru, dječaka Isaila Mihića, te Marka Spahića iz Tasovčića. Tukli su ih toliko dugo i bezdušno, dok Đuru Vitkovića i Koju Buluta ne odniješe iznemogle u bolnicu..." (Izvodi iz knjige Borivoja Borozana: Dolina Neretve 1914–1918, Prosveta Nis, 1992, a preuzeto sa sajta-http://www.prebilovci.net/latinica/naselje/dragocjene-knjige.php)

Čapljinski paroh o. Vaso Medan (sahranjen u porti hrama Vaznesenja Hristovog u Čapljini) je za potrebe Eparhijskog crkvenog suda u Mostaru sačinio pismeni izveštaj o protivsrpskim istupima u Čapljini.

U izveštaju se, između ostalog, kaže:

„Odmah posle pogibije Franje Ferdinanda, nastale su od strane ovdašnjih rimokatolika denuncijacije protiv nas pravoslavnih Srba.

Sve što se krstilo sa pet prsta skočilo je bilo, da nas, ovu šaku Srba pravoslavnih u Čapljini i okolini, proguta. Nije se biralo od njihove strane sredstva i načina samo da se cilj postigne.

Mnogi moji parohijani bili su odmah zatvoreni... uz najveće psovke i pogrde protiv Srba, udarali su desno i lijevo kamenicama redom na sve srpske kuće i radnje, rušeći prozore i izloge...

Vrhunac divljaštva pokazali su demostranti, što su osim tolikih srpskih kuća i radnji divljački napali i na novu srpsku pravoslavnu crkvu u Čapljini, i to spolja kamenicama razbili su sve prozore, 93 komada stakla... Vrata su obili, ušli u crkvu i kamenicama zidove i pod i jedan polilej polupali..." (http://www.srpsko-nasledje.co.yu/sr-l/1998/12/article-4.html)

– Rušilačka rulja iz Čapljine, predvođena frankovcima (preteče ustaša), dala je povoda i primjera ruljama u Gabeli, Opličićima, Klepcima.

Tako su u hramu Uspenja Presvete Bogorodice u Gabeli razlupali krov i prozore, a ikonostas, Sveti presto, freske i vanjske zidove, bili su obljepili kravljom balegom.

– U Opličićima je, pored hrama Pokrova Presvete Bogorodice, demolirana i škola.

– U Čapljini „je rulja demolirala crkvu, radnje i stanove, i u podrumu braće Ružića prosula nekoliko hiljada hektolitara vina".

A šta je rušilačka rulja napravila u hramu Preobraženja Gospodnjeg u Klepcima?

„Ali ono, što je činila u srpskoj crkvi u Klepcima, prevazilazi sve bestidnosti.

Provalivši u crkvu oni su ne samo uništili sav nameštaj, pokidali odežde, pokrhali utvari, nego su u bestijalnoj razuzdanosti vršili i nuždu u samom putiru (čaša iz koje se vrši Sveta tajna pričešća – S.Z.)." (V. Ćorović,Crna knjiga, internet izdanje, Beograd, 2002)

A šta reći o šuckoru (muslimansko-hrvatska tzv. rezervna milicija, koju su 1908. u BiH uveli Austrougari, bilo ih oko 11.000) Hasanu Hajdareviću, pod čijom je komandom, 1914. godine, osedlano magarećim samarima desetak viđenijih Srba, koji su provedeni kroz dupke pune varoške sokake Čapljine, kojom prilikom ih je razularena masa pljuvala i kamenicama gađala.

Mučenička Majka Crkva je krvarila kako tad, tako i kasnije, jer „Godine 1954. država je potpuno ukinula dotacije Crkvi, dva episkopa su u tom periodu proterana sa svojih eparhija, jedan od njih je čak i pretučen... Pritisci su stizali i sa drugih strana: država je preuzela krštenja, venčanja, sahrane i o svakom od tih događaja izdavali svoje potvrde...

Kasnije je uslijedila dodatna represija, nacionalizacija crkvenih imanja, pa otimanje zemljišta po osnovu agrarne reforme, pa oduzimanje zgrada... Manastiri su pretvoreni u magacine, neki čak i štale... Činjenica je i da su prvi prislušni uređaji koji su 1948. godine stigli u Titovu Jugoslaviju, bili instalirani

upravo u Patrijaršiju... Aleksandar Ranković... je, bar iz ugla istorije SPC, bio najžešći u suzbijanju aktivnosti Crkve i represija nad njom". (Revija 92, 12.11.2008)

„Treći sektor koji smo obično nazivali unutrašnjim sektorom, u našim uslovima bio je posebno zanimljiv. Delatnost ovog sektora bilo je bavljenje tzv. unutrašnjim neprijateljima.

Konkretne poslove određivala je aktuelna politika partijskog aparata na vlasti, a ovaj dio tajne policije samo je konkretizovao njihove direktive... Jedino što se još od rata (Drugog svjetskog – S.Z.) u ovom sektoru nije menjalo jeste praćenje aktivnosti crkve..." (Božidar Spasić, *Lasica koja govori*, Beograd, 2000, str. 25)

Kao dio komunističkog folklornog patriotizma, iznjedreno je i kontrolisano sjećanje u smislu da nije bilo što je bilo, nego je bilo ono što mi kažemo da je bilo, ali nepobitna je činjenica da su hramovi Gospodnji bili naši krvavi međaši, i da gdje je bilo hramova SPC tu je bilo i Srba.

Osvrćući se na društveno-istorijski razvitak našeg podneblja, vidljivo je da je Srpska pravoslavna crkva svojom kanonskom, prosvjetiteljskom i dobrotvornom djelatnošću najuticajnija i najvitalnija ustanova u srpskom narodu, jer kroz vijekove, jedino je SPC preživjela sve te razne bune, ratove, paktove, režime, što je dokaz da je Gospodom tvorena u Jednoj, Sabornoj i Apostolskoj Crkvi.

Kroz vijekove, čuvajući i hraneći individualni i kolektivni identitet srpskog naroda, SPC je „so zemlji i svijetlost svijetu" (Mt.5.13;14), SPC je dokaz da „Žižak tinjajući neće utrnuti" (Jevandjelje po Mateji,12:20).

U Čapljini, čak se i isto vijeme različito mjerilo, jer u centru grada, tačno u podne, dva zvona crkve Franje Asiškog udarala su 60 sekundi, a u 61-oj sekundi, sa minareta Ahmeda Topalovića džamije (1803), stotinjak metara udaljenog od crkve F. Asiškog, oglašavao se mujezin čineći ezan (tur. ezan – poziv za molitvu), a mjesni paroh o. Rade Govedarica, i na pragu i na vratu, osjećao je komunistički zadah iz kog se iznjedrila, ne samo u Čapljini, tušta i tma za Srpsku pravoslavnu crkvu.

Samo jedan primjer:

U Srpskoj pravoslavnoj crkvi najveće i najvažnije crkveno bogosluženje je Božanstvena Liturgija Svetoga oca našeg Jovana Zlatousta (Proskomidija, Liturgija oglašenih, Liturgija vernih).

Na početku Božanstvene Liturgije ili Evharistije (grč. blagodarenje), đakon ili sveštenik govori:

„U miru Gospodu se pomolimo... za predsjednika ove države, za civilnu vlast i vojsku, Gospodu se pomolimo" (Velika Jektenija).

Rukovođen ovim saznanjem, čapljinski paroh (1967–1992) o. Rade Save Govedarica (Krekovi kod Nevesinja 1935, u čin đakona 1. aprila, a u čin prezvitera 2. aprila 1961, rukopoložio ga episkop Vladislav Mitrović), je povodom

smrti (1980) predsjednika SFRJ, na Gospodnji hram Vaznesenja Hristovog u Čapljini, izvjesio crni barjak.

– Bobo, bez želje da milujem nečiju sujetu, kao duhovnik, kao sveštenopastir, kao čovjek, držao sam da nisam pogrešio, a Ljubi (Ljubo Dragičević – predsjednik SO Čapljina) je najlakše Rada Govedaricu imenom Đorđe Grujice zvati[18] – kazivao mi je čapljinski paroh o. Rade Govedarica, inače jedan od, do 1992. godine, 14 sveštenika iz plemena Govedarica (primjera radi, godine 1959-e rukopoložen je Branislav Govedarica, 1960-e Momčilo Govedarica, 1961-e. Rade Govedarica, 1972-e Radivoje Govedarica...)

To je ono što je mislio Bogočovjek Hrista, sveštenik SPC u Čapljini, o. Rade Govedarica, ali po izvršenim konsultacijama sa gradskim komunističkim čelnicima, čapljinska tajna policija (Centar službi bezbjednosti Mostar – Sektor SDB/Detašman Čapljina), čija je zgrada od porte hrama Vaznesenja Hristovog udaljena samo nekoliko koraka, držala je da je to sračunata i otvorena provokacija, te su čapljinskom parohu, o. Radi Govedarici naredili da povuče izvjeseni barjak, i tako još jednom, mikroskopski nadgledanu SPC, vratili u „normalu".

A kako je tekla „normala" kod Rimokatoličke crkve u Hrvata u Čapljini?

Hrvatsko vijeće odbrane Čapljina, pod brojem: 479/1 od 30.10.1992. godine, donjelo je – Odluku o dodjeli poslovnog prostora:

„Dodjeljuje se u vlasništvo župnog Ureda Čapljina, poslovni prostor u ulici Matije Gupca u Čapljini, bivše vlasništvo „Odjeća" Mostar – SSNO (Savezni sekretarijat narodne odbrane – S.Z.), površine 60 m, koji se nalazi na k.č.br. 2564/1 k.o. Čapljina.

Predsjednik Hrvatskog vijeća odbrane

Pero Marković." (www.slobodanpraljak.com/Materijali/Ratni%20Dokumenti)

Hrvatsko vijeće odbrane Čapljina, pod brojem 50/1 od 18.8.1992. godine, donjelo je – Odluku kojom

„1. Prihvata se molba Provincijalata školskih sestara franjevki – Mostar, za obnovu djelatnosti i utemeljenje domaćinske škole i sličnih sadržaja u Čapljini.

2. Dodjeljuje se zgrada bivšeg „Dječijeg vrtića" u ulici Asima Fazlagića (kod doma zdravlja Čapljina) Provincijalatu školskih sestara franjevki – Mostar, za namjenu iz točke 1. Odluke."

Odluku je potpisao predsjednik HVO Čapljina Pero Marković. (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/42.pdf)

Iskazanu agresivnost Rimokatolička crkva u BiH ne baštini od juče, jer u evidenciji dosijea Službe državne bezbjednosti Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova (SDB RSUP) BiH, koje su vodili od 1945. do 1991.

18 Čapljinskog paroha (1945–1946) o. Đorđa Grujicu, 1946. godine, mostarski sud je osudio „na jednu godinu zatvora" (ww.svetosavlje.org/biblioteka/Zitija/StradanjeSPC/Lat_StradanjeSPC11.htm) i progon sa parohije Čapljina, zbog navodne uvrede predsednika Jugoslavije.

godine, nalazi se ukupno 301 dosije operativnih obrada po „kleru". Od toga u 213 dosijea (70,76%) obuhvaćeni su katolički vjerski radnici; u 49 dosijea (16,28%), obuhvaćeni su muslimanski vjerski radnici; a u 39 dosijea (12,96%) obuhvaćeni su pravoslavni vjerski radnici.(h ttp://www.scribd.com/doc/55124590/kadrovski-rat-za-bih-abazovic-mirsad;. Autor je napravio grešku kod sabiranja (291), korekcija – S.Z.)

A u periodu 1945–1954, u Bosni i Hercegovini je suđeno 319 vjerskih radnika, od toga: 154 ili 48,3% katoličkih, 110 ili 34,5% muslimanskih, 48 ili 15,0% pravoslavnih vjerskih radnika, 7 ili 2,2% ostalih. (Radmila Radić, *Država i verske zajednice 1945–1970*, knj. 2, Beograd 2002, str. 29)

U junu 1949. godine, delegacija Vrhbosanske nadbiskupije, koju su sačinjavali fra Karlo Karin iz Viteza kod Travnika i fra Vjekoslav Zirdum iz Žeravca kod Dervente, u KPD Zenica posjetila je 74 sveštenika RKC koji su suđeni (U KPD Zenica, ćelije 26 i 28, na prvom spratu, i ćelije 11 i 13 na drugom spratu, bile su namjenjene političkim osuđenicima) na višegodišnje kazne zatvora, ala „fra Lovro Babić za ratne zločine iz čl. 3 ZKND (Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, objavljen u Sl. listu DFJ 1.9.1945, a proglašen je Ukazom Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ broj 356 od 16.7.1946. – S.Z.) na 15 godina lišenja slobode sa prinudnim radom, fra Mijo Čulić za ratne zločine iz čl. 3 ZKND na 20 godina lišenja slobode sa prinudnim radom" (http://www.kolo.tg.com/poznati-koljani/146-dr-fra-smiljan-zvonar-1919-1960); ala „biskup Čedomil Čekada 12 godina, dr. Petar Čule 11 godina i šest mjeseci, fra Ferdo Vlašić koji je u tri navrata je osuđivan sa 16, dr fra Smiljan Zvonar s 15 godina, fra Mirko Ćosić s 10 godina..." (http://www.udbina.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1682:poslijerat..); ala Bosiljko Vukojević (župnik u Čapljini 1961–1967), koji je suđen na 5 godina zatvora (http://www.franjevci.into/index.php/povijest/ukomunistickimzatvorima); fra Mirko Magzan „osuđen na 12 godina zatvora i 6 godina lišen građanskih i političkih prava", fra Karlo Grbavac osuđen na „8 godina zatvora s prisilnim radom na 3 godine bez građanskih i političkih prava", fra Didak Ćorić „osuđen na 7 godina i 6 mjeseci...". (http://www.franjevci.info/index.php/povijest/ukomunistickimzatvorima)

Prilikom razgovora delegacija sa sveštenstvom, prema iskazu svjedoka Ivana Borasa, ili kako se on sam potpisao „bivši robijaš Ivan Boras", robijaš suđen na 8 godina, don Mate Nuić (Drinovci kod Gruda, 1909) je delegaciji, između ostalog, rekao:

„Mi nismo osuđeni samo zato što smo svećenici, nego zato što smo svi od reda voljeli NDH, za nju smo suđeni, za nju i umiremo – ako to bude potrebno". (Ilija Barbarić, *Nezavisna Država Hrvatska*, Split, 2010, str. 172)

Usput budi rečeno, u Zahumsko-hercegovačkoj eparhiji, koja se prostire od Konjica na sjeveru do ostrva Korčula (Hrvatska) na jugu, od Duvna na zapadu

do Gacka na istoku, a koja se na zapadu graniči sa Dalmatinskom eparhijom, na sjeverozapadu sa Bihaćko-petrovačkom eparhijom, na sjeveru sa Dabrobosanskom eparhijom, na istoku sa Budimljansko-nikšićkom eparhijom i na jugoistoku sa Crnogorsko-primorskom eparhijom, jedna od 34 parohije, je i Parohija Čapljina.

Zahumsko-hercegovačka eparhija (Humska) osnovana je od strane Svetog Save 1219. godine u Bogorodičinom manastiru Lužani kod Stona (U to vreme u Stonu je stolovao brat Stefana Nemanje, knez Miroslav) i ona je bila treća u diptisima (zvaničnim pomenima) autokefalne Srpske crkve.

Prvi episkop Hercegovine (Huma) bio je Ilarije 1219. godine, sa sjedištem u Stonu, a šezdeset drugi episkop Zahumsko-hercegovačke eparhije, u periodu od maja 1955. do maja 1967. godine, bio je preosvešteni episkop Zahumsko-hercegovački gospodin Vladislav (Mitrović), čiju hirotoniju, uz sasluženje Dobrobosanskog mitropolita Nektarija, Budimskog episkopa Germana i vikarnog episkopa Topličkog Dositeja, izvršio je patrijarh Vikentije, a ustoličenje, 25. septembra 1955. u Mostaru, uz sasluženje osam sveštenika i jednog protođakona, izvršili su mitropolit Dabrobosanski Nektarije i episkop Banjalučki Vasilije, a od maja 1967. do maja 1992. godine u Zahumsko-hercegovačkoj eparhiji administrator je bio visokopreosvešteni mitropolit Dabrobosanski gospodin Vladislav (Mitrović), sa titulom „arhiepiskop sarajevski, mitropolit dabrobosanski i egzarh sve Dalmacije".

Razbijajući diktatorski komunistički jaram, episkop Zahumsko-hercegovački Vladislav (Mitrović), je tek 11 godina po završetku Drugog svjetskog rata rukopoložio sveštenika, što je bio Arsenije Ćorović koga je episkop Vladislav, 2.12.1956. rukopoložio u čin đakona, a 4.12.1956, u hramu Svete Trojice u Mostaru, u čin prezvitera.

Vojislav Isaija Mitrović (Staro Selo kod Glamoča, 1913. – Valjevo, 1992), završio je Bogosloviju u Sarajevu, a Pravoslavni bogoslovski fakultet SPC i Filozofski fakultet (Istorija Vizantije, opsta i nacionalna istorija) na Univerzitetu u Beogradu.

Vojislav Isaija Mitrović odrekao se svetovnog života zarad „posledovanja u oblačenju rase i kamilavke", a u što ga je, 15. maja 1952, u manastiru Rakovica (posvećen arhangelima Mihailu i Gavrilu, 1502), uveo nekadašnji zvorničko-tuzlanski (1929–1951) episkop, a tadašnji mitropolit dabrobosanski (1951–1966) dr Nektarije (Krulj; svetovno Nikola Vukana Krulj, Pocrni kod Ljubinja, 1879. – Sarajevo, 1966).

Slobodno mogu reći da su pravoslavni hrišćani u Hercegovini bili počašćeni činjenicom da im je bezmalo četiri decenije (1955–1992) na čelu stajao jedan od najobrazovaniji arhijereja srpske pravoslavne crkve, duhovni gorostas, jedinstven i neponovljiv, visokopreosvešteni mitropolit Vladislav (Mitrović), koji je služeći Gospodu, služio narodu, i koga je za plodonosan dugogodišnji

pastirski rad Srpska pravoslavna crkva odlikovala Ordenom Svetog Save I stepena.

U manastiru Dokmiru (14. vijek) kod Uba, posvećenom Vavedenju Presvete Bogorodice, 13.9.1992, usnuo je u Gospodu mitropolit Vladislav (Mitrović).

Koliki i kakav trag u pravoslavlju je ostavio mitropolit Vladislav, između ostalog, govori i podatak da je opijelu mitropolita, pored više hiljada mirjana (vjernika) i preko 50 jereja (sveštenika), prisustvovalo i 14 arhijereja (episkopa, arhiepiskopa, mitropolita), na čelu sa Njegovom Svetosti patrijarhom srpskim g. Pavlom (Stojčević).

Blaženopočivši mitropolit Vladislav (Mitrović) svoje insignije (znamenja i odličja) testamentom je zavjestao manastiru Žitomislić.

Sjedište Zahumsko-hercegovačke eparhije, već u srazmjeri sa geopolitičkom situacijom, bilo je u manastiru Svete Bogorodice u Stonu na Pelješcu, manastiru Svetog Petra i Pavla u trebinjskom polju, manastiru Tvrdoš kod Trebinja, manastiru Duži kod Trebinja, Herceg-Novom, Blagaju kod Mostara, Mostaru.

Prije Drugog svjetskog rata, u Čapljini, duhovni tražitelji vjere žive, i širinu i punoću hrišćanske ljubavi u Gospodu, zajedno sa vjerujućim narodom, uzdizali su:

– o. Risto Terzić, o. Jovan Grgurević, o. Dušan Danilović... o. Vaso Medan, o. Ljubomir Hajdinović, a poslije Drugog svjetskog rata:
– o. Đorđo Grujica – 1945–1946.
– o. Stevan Vučković – 1946–1950.
– kaluđeri iz manastira Žitomislić – 1950–1957.
– o. Đorđo Radović – 1957–1965.
– o. Jovan Nedić – 1965–1966.
– o. Vlado Đerić i o. Milorad Beštić – 1966–1967.
– o. Rade Govedarica – 1967–1992.

Na području opštine Čapljina, početkom aprila 1992. godine, bilo je pet hramova Srpske pravoslavne crkve. Na desnoj obali rijeke Neretve bila su dva hrama.

U Čapljini, hram Vaznesenja Gospodnjeg iz 1911. godine, koga je po obnavljanju 14. jula 1968. osvetio mitropolit Vladislav (Mitrović), a u Gabeli hram Uspenja Presvete Bogorodice iz 1854. koga je po obnavljanju 1972. godine osvetio mitropolit Vladislav (Mitrović).

Hram u Gabeli završen je najviše zahvaljujući prikupljenom milodaru ruskog naroda i ruskog cara Aleksandra II, a milodar je u Rusiji u periodu maj 1858. – decembar 1860. godine prikupljao mostarskih paroh, jeromonah Prokopije (krš. Petar) Čokorilo (Plana kod Bileće,1802. – Mostar, 1866).

Inače, hram u Gabeli bio je rješenjem Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture NR BiH iz 1954. godine, stavljen pod zaštitu države, a 1980, urušen sistem vrednosti je urušio i pomenuto rješenje.

Da napomenem da je u Hercegovačkoj eparhiji, osim hrama u Gabeli, od prikupljenog milodara ruskog naroda i ruskog cara, pomognuta izgradnja i hramova u Konjicu, Borcima, Bijelom Polju, Duvnu, Ljubuškom i Mostaru (Saborni hram Svete Trojice, koji je rađen po projektu arhitekte Momira Korunovića).

Na lijevoj obali rijeke Neretve bila su tri hrama i jedna kapela.

U Klepcima je bio hram Preobraženja Gospodnjeg iz 16. vijeka, koga je po obnavljanju 1959. godine osvetio episkop Vladislav (Mitrović), a u Prebilovcima je bila u poodmakloj izgradnji Spomen-kosturnica sa kriptom i hramom Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika (1991), dok je u Opličićima bio hram Pokrova Presvete Bogorodica iz 1870/72, koga je po obnavljanju i izgradnji novog zvonika 1977. osvetio mitropolit Vladislav.

U pravoslavnom groblju u Lokvama, izgrađen je hram Svetog Konstantina i carice Jelene (1967), u stvari to je bila grobljanska crkva (kapela).

Hram u Opličićima je pripadao parohiji Stolac.

Kapela u Lokvama je pripadala parohiji Mostar, a hramovi u Čapljini, Gabeli, Klepcima i Prebilovcima su pripadali parohiji Čapljina, a čapljinskoj parohiji je pripadao i hram Svetog Arhangela Mihaila (1862) u Ljubuškom, koga je po obnavljanju 1960. osvetio episkop Vladislav.

Crkvište, njivu zvanu Bara na lokalitetu Vodici, za izgradnju hrama u Ljubuškom priložio je Ristan Riste Semiz, zvani Malan, iz Ljubuškog. Po odmakloj gradnji, Ristan Semiz je hramu u Ljubuškom darivao i zvono.

To je bilo u aprilu mjesecu 1992, a samo dva mjeseca kasnije, tj. juna 1992. godine, podanici niske strasti, nevaljali Hrvati i Muslimani opštine Čapljina demaskiraše lik svoj i sačiniše produkt karaktera svog, koji je izgledao ovako:

Čapljina.

Crkva Vaznesenja Hristovog – podignuta 1911. godine.

Jedanaestog decembra 1993. godine crkvu obišao nadležni episkop dr Atanasije, i u izveštaju od 16. decembra iste godine rekao: „U Čapljini je naša crkva Sv. Vaznesenja Hristovog teško oštećena: iznutra je spaljena, tako da je vrh zvonika srušen, a jedna granata (iz pravca Ljubuškog ka Tasovčićima – sa hrvatske strane) pogodila je zvonik u visini krova crkve, koji je opet sav isprobijan manjim minobacačkim granatama, tako da je dobar deo crepa i letve na krovu oštećen i crkva prokišnjava.

Oltar crkve je spaljen, ikone su izgorele... a u samom hramu i naročito oltaru sve je ispremetano i polupano, sem Svetog prestola koji stoji, ali na kojem nema ničeg osim gole ploče."

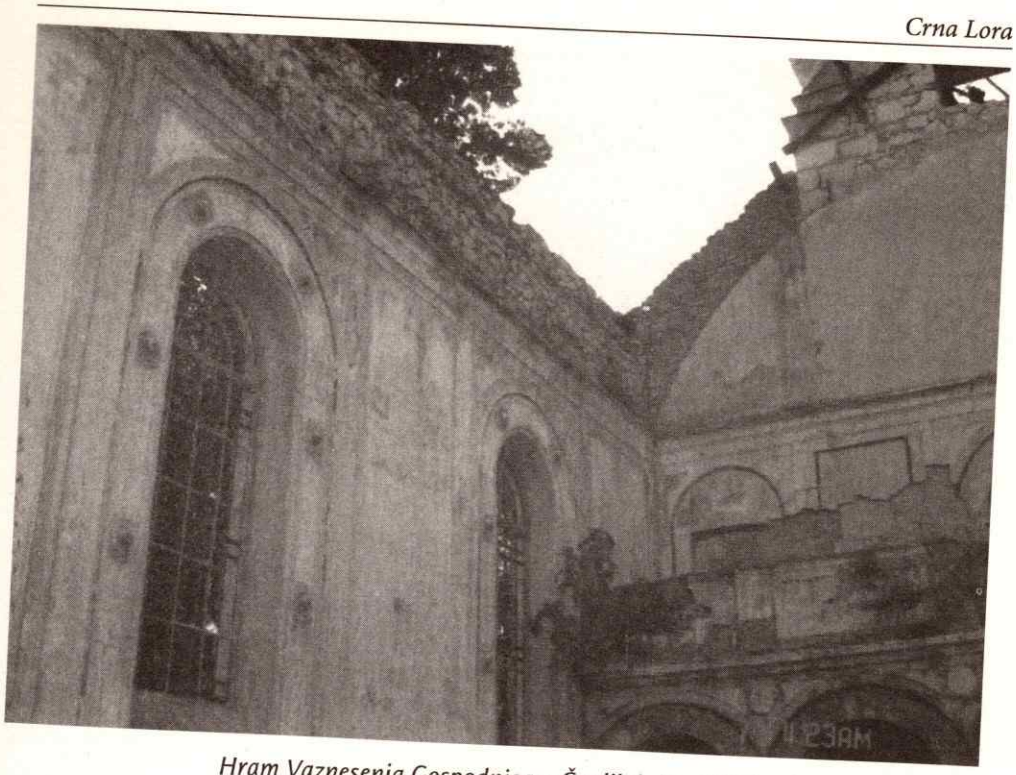

Hram Vaznesenja Gospodnjeg u Čapljini, jun 1992. Preuzeto sa: http://www.facebook.com/photo.php?fbid=1528063315702&set=o.38632156242&pid=1...

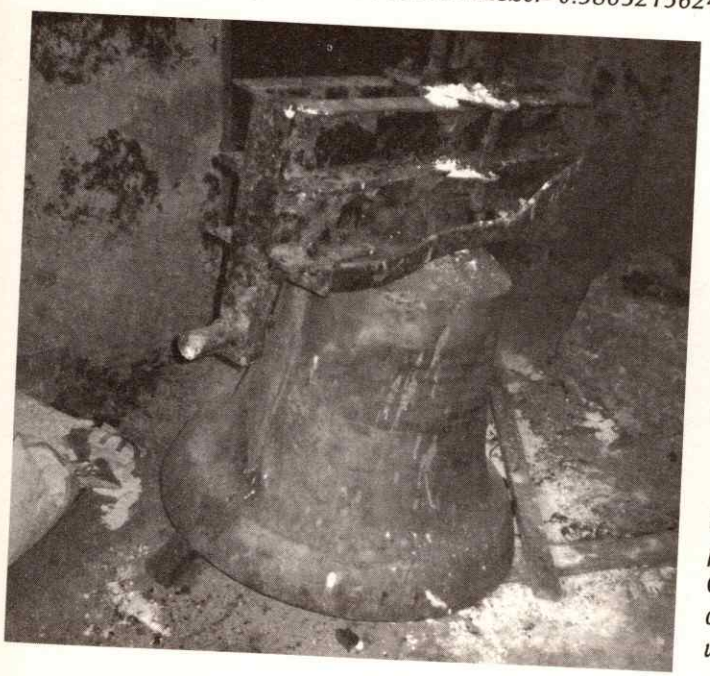

Pravoslavna crkva u Čapljini – oboreno zvono Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

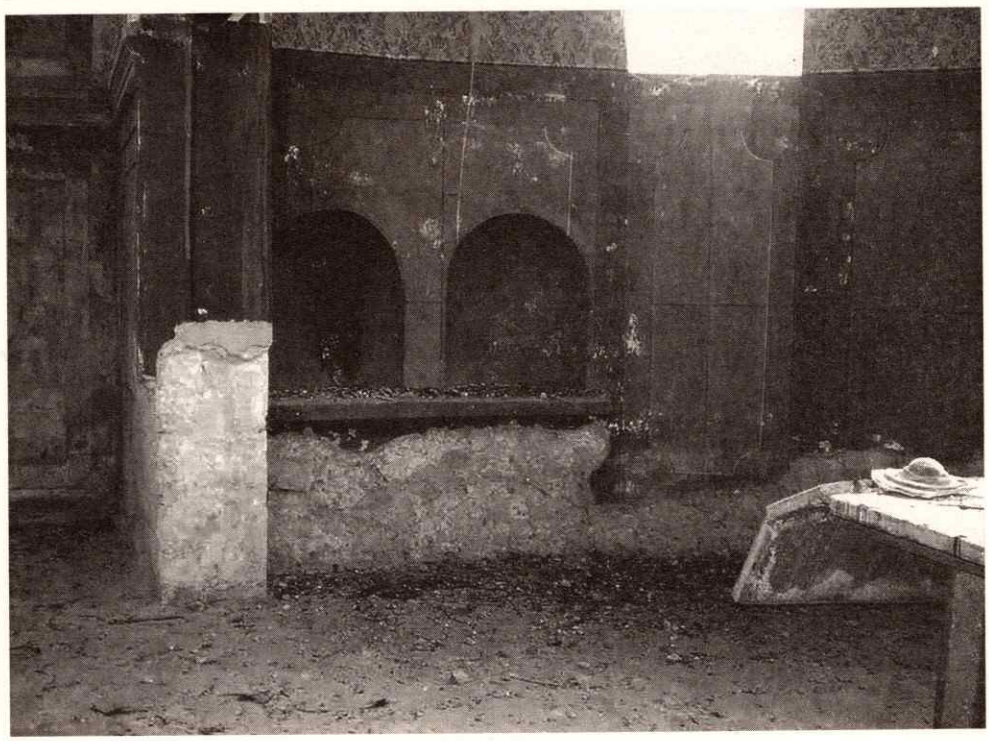

Devastirana unutrašnjost pravoslavne crkve u Čapljini
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Prebilovci

Spomen-kapela srpskim novomučenicima, mučki postradalim od hrvatskih ustaša u Drugom svetskom ratu (1941–1945), podignuta 1990. (još nedovršena), a osvećena 1991. godine, kada su zemni ostaci sahranjeni u kriptu kapele. Tokom 1992. godine, hrvatska vojska granatirala Spomen-kapelu, a potom i minirala. Kosti prebilovačkih i drugih srpskih novomučenika – tokom 1991. godine izvađene iz jama Šurmanci, Bivolje Brdo i drugih vrtača – zapaljene. Obližnje groblje u Prebilovcima preorano buldožerima od strane Hrvata 1992. godine.

Seoska kapela kao i celo selo, porušeno 1992. godine od strane Hrvata.

Klepci

Crkva Preobraženja Gospodnjeg iz 1857. godine. U prošlom ratu (1941) ikonostas spaljen, bogoslužbeni predmeti, crkvene i matične knjige i arhiva uništeni, a crkva razorena. Posle Drugog svjetskog rata obnovljena. Srušena do temelja od strane hrvatske vojske 1992. godine. Pokraj magistralnog puta u Klepcima porušen i spomenik srpskim žrtvama iz Prvog i Drugog svetskog rata.

Opličići

Crkva Pokrova Presvete Bogorodice – podignuta na starijim temeljima 1872. godine. Crkva porušena do temelja (1992–1995) – Izveštaj od 30. juna 1997. godine. Parohijski dom porušen (1992–1995) – Izveštaj od 30. juna 1997. godine. Svetosavski dom porušen (1992–1995) – Izveštaj od 30. juna 1997. godine.

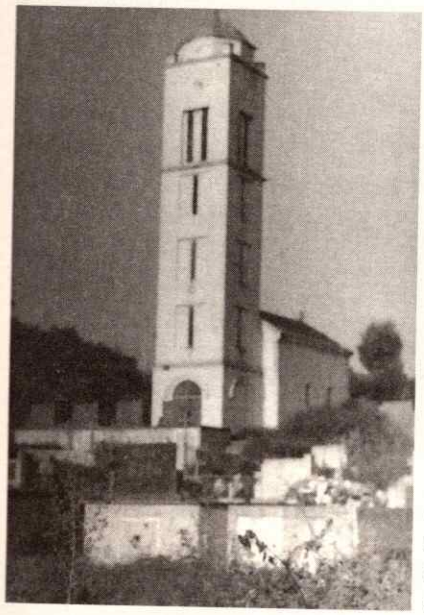

Hram Pokrova Presvete Bogorodice u Opličićima, Petrovnik, prije rušenja (7. jun 1992. – S.Z.) Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Opličići – ruševine zvonika (9. jun 1992. – S.Z.) Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

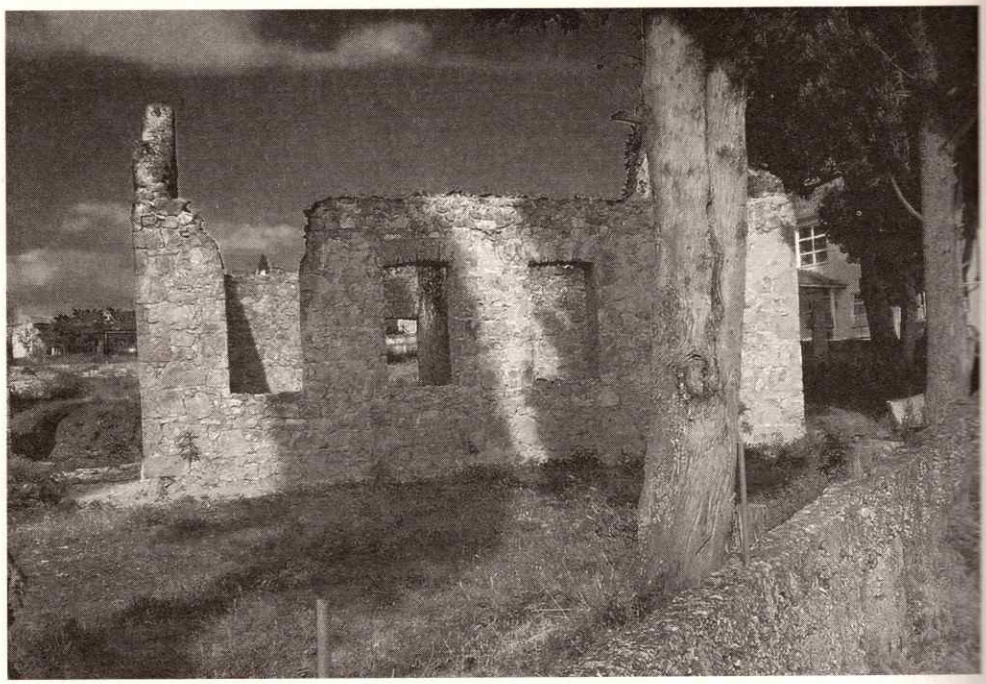

Opličići – ruševina srpske škole
Galerija SND Prebilovci-www.panoramio.com/user/1974913

Opličići – pravoslavno groblje
Galerija SND Prebilovci – www.panoramio.com/usr/1974913

Lokve

Novopodignuta kapela uništena (1991–1995). (Slobodan Mileusnić, Duhovni genocid 1991–1995, Beograd,1 997)

Podsjećanja radi da navedem da je kao jedinstven u Evropi, a možda i planeti Zemlji, u NDH bio osnovan Ured za rušenje pravoslavnih crkava, na čijem čelu je bio povjerenik Glavnog ustaškog stana NDH, potpukovnik ustaške vojske, doktor stomatologije Dragan Dujmović (Oriovac, 8.9.1897).

Inače, na području Čapljine, a i šire, nijednu srpsku crkvu tokom Drugog svjetskog rata nije srušila i skrnavila vojska nacističke Njemačke, niti vojska fašističke Italije, sve su to radile ustaše NDH.

Rimokatolička crkva u Hrvata na području Bosne i Hercegovine, okrunjena je pod Sarajevskom mitropolijom, koju čine – sarajevska nadbiskupija, banjalučka biskupija, te mostarsko-duvanjska i trebinjsko-mrkanjska biskupija pod koju potpadaju i vjernici RKC u Čapljini, koji su prema dekretu Vatikana, geografsko– administrativno gledano, od Gabele do Bivolja Polja (Brda) rijekom Neretvom dijeljeni, tako da na desnoj obali rijeke Neretve, u Mostarsko-duvanjskoj biskupiji, na području opštine Čapljina, imamo sljedeće župe:

1) župa Sv. Franje Asiškog – Čapljina, inače „Godine 1917, u jesen, Čapljina je odcjepljena od župe Gabela, i kanonski ustanovljena kao samostalna župa“ (http://www.cbismo.com/index.php?menuID=103); 2) župa Sv. Petra i Pavla – Gorica – Struge, ustanovljena 1988; 3) župa Sv. Stjepana – Gabela, ustanovljena 1854; 4) župa Presvetog Trojstva – Gabela Polje, ustanovljena 1977. godine.

Na lijevoj obali rijeke Neretve, u Trebinjsko-mrkanjskoj biskupiji, na području opštine Čapljina, imamo sljedeće župe:

1) župa Sv. Josipa Radnika – Domanovići, ustanovljena 1969; 2) župa Presvetog Srca Isusova – Čeljevo, ustanovljena 1974; 3) župa Uznesenja B.D. Marije – Dračevo, ustanovljena1970. godine.

S obzirom da se granice župa ne poklapaju sa opštinskim granicama, to su Šurmanci iz opštine Čapljina u sastavu župe Međugorje (Čitluk), Zvirovići u sastavu župe Studenci (Ljubuški), a Bivolje Brdo u sastavu župe Blagaj – Buna (Mostar).

Na čelu Vrhbosanskoj mitropoliji sufragenske (podređene) Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko– mrkanjske biskupije, 1992. godine (do 14.9.1992) bio je biskup (1980–1992) Pavao Žanić (Kaštel Novi kod Splita, 1918. – Split, 2000).

Na području opštine Čapljina, franjevci (redovnici) i petrevci (dijecezenski sveštenici) su u sukobu duži vremenski period, a na nivou zapadne Hercegovine to je problem od 1899. godine, od kada franjevci odbijaju da neke župe predaju petrovcima.

Istorijski, rimokatolici župe Čapljine preko stotinu godina bili su u sastavu župe Brotnjo, a od 1854, pa naredne 63 godine bili su u sastavu župe Gabela,

i tek 1917, otcjepljenjem od župe Gabela, formirana je župa Čapljina, na čije čelo hercegovački biskup fra Alojzije Mišić postavlja župnika fra Franju (krš. Josip) Čuturica (Rastovac kod Posušja, 1885. – Lemont kod Čikaga, SAD, 1959). Inače, fra Franjo, prije nego što je došao u župu Čapljina, fratarski habit nosio je u župi Gabela.

Da je župa Čapljina više plod politike nego postojećeg stanja, između ostalog govori i činjenica da „Prije nego je osnovan župni ured Čapljina, gabeoski su župnici kupovali zemljišta u Čapljini, a knjižili ih na župni ured Gabela". (http://www.pobijeni.info/userfiles/DragicevicDo...)

Godine 1917, na području župe Čapljina bile su dvije crkve: crkva Marijina uznesenja u Trebižatu kod Čapljine, i crkva Svete obitelji u Dretelju kod Čapljine. U sjedistu župe, u Čapljini, nije bilo ni crkve ni župne kuće, tako da su crkvenoslužbene radnje vršene pod otvorenim nebom, pod murvama, koscelama, grabovima (dub), a župnik Čuturić dvije godine je stanovao u kući Andrije Pehara, i tek na inicijativu drugog čapljinskog župnika (1921–1936), fra Veselka Milaša, sjedište župe Čapljina bilo je u porodičnoj kući trgovca Dane Jerkovića (1900), gdje su fratri oformili kuću molitve ili, kako su je Čapljinci zvali, Danina kapela[19], i tek kada su porodice Marka Kvesića i Mare Putica r. Vego, darivale zemljište za crkvu, to je 1937/38. godine inženjer Marko Krezić izradio generalni projekt, po kojem je, po sakupljenoj pomoći i po otkupu zemljišta od Kasima Fazlagića[20], 1940/41. godine počela izgradnja crkve i franjevačke kuće u varoši Čapljina.

Interesantno je napomenuti da su priloge za izgradnju katoličke crkve u Čapljini, davale i muslimanske i pravoslavne porodice, a što katolici u Čapljini ne vole da priznaju, a pogotovo ne vole da priznaju da je prilog za izgradnju katoličke crkve u Čapljini dalo i Državno vijeće Kraljevine Jugoslavije iz Beograda.

Izgradnja crkve se protegla na dvadesetak i nešto godina, tako da su dva zvonika na pročelju crkve urađena (dograđena), tek 1964/65, za vrijeme župnika (1961–1967) fra Bosiljka Vukojevića.

Godine 2010, pod župu F. Asiškog potpadaju grad Čapljina, te naseljena mjesta Dretelj, Trebižat i Grabovina.

Poslije Drugog svjetskog rata, pa do 1992. godine, župnici u župi F. Asiškog u Čapljini, bili su:

19 Čapljinci boljeg pamćenja znaju da je uz dio makadamskog puta Čapljina-Trebižat-Ljubuški, a što je kasnije znano kao ulica Oslobođenja, konkretno između kuće Zaima Šehovića i Luke Trtanja, bila kuća Dane Jerkovića, koju je od Danine kćerke Nade, koja se sa djecom (Danijela i Zvonko) odselila u Zagreb, krajem sedamdesetih godina 20. vijeka otkupio Avdo Voloder i u njoj napravio stan, a u bivšoj kapeli kafić.

20 Kako mi je kazivao Enver Sadiković, njegova porodica koja je vlasnik jedne zemljišne parcele uz zapadnu, oltarsku stranu crkve F. Asiškog, već nekoliko decenija ima otvorenu ponudu od župnog ureda Čapljina, koji želi da kupi tu parcelu bez obzira na cijenu, ali Sadikovići nisu raspoloženi za tu trgovinu.

Fra Vlado Vlašić od 1945 do 1948, fra Serafin Dodig (1948–1955), fra Eugen Tomić (1955–1957), fra Svetozar Petrić (1957–1961), fra Bosiljko Vukojević (1961–1967), fra Srećko Granić (1967–1970), fra Luka Begić (1970–1972), fra Stanko Vasilj (1972–1977), fra Tomislav Vlašić (1977–1980), fra Vitomir Musa (1980–1988), fra Slavko Antunović (1988–1991) i fra Mićo Pinjuh (1991–1996).

Na čelu župe u Čapljini, u vremenskom periodu 1945–1991, bilo je 11 župnika, a župnik sa najdužim stažom bio je fra Vitomir Musa, koji je bio župnik 8 godina (1980–1988).

Pada u oči činjenica da od 11 župnika, njih šestoro su bili u sukobu sa pozitivnim zakonskim propisima, zbog čega su ili bili u istražnom zatvoru ili suđeni na kazne zatvora, te tako imamo:

1) Fra Eugen (krš. Ante) Tomić (Gornji Radišići kod Ljubuškog, 1919), bio je u istrazi 2. mjeseca i 25 dana (1945. godine), u Mariboru, Zagrebu i Sarajevu;

2) Fra Vlado (krš. Damjan) Vlašić (Sovići kod Gruda, 1912), suđen na 2. godine, a izdržao je 1. godinu, 1 mjesec i 9 dana (1950/51), u Ljubuškom, Mostaru i Zenici;

3) Fra Srećko (krš. Grgo) Granić (Vašarovići kod Ljubuškog, 1911), suđen na 3 godine, a izdržao 2. godine, 10 mjeseci i 15 dana (1949–1952), u Širokom Brijegu, Mostaru, Sarajevu, Bileći, Stocu i Brezi;

4) Fra Svetozar (krš. Danko) Petrić (Vinjani kod Posušja,1898), zbog „neprijavljivanja priprema i izvršenja krivičnog djela protiv naroda i države" (http://www.kolo-tg.com/poznati-koljani/146-dr-fra-smiljan-zvonar-1919-1960) suđen na 4 godine zatvora koje je izdržao u Mostaru, Zenici i Sarajevu. Fra Svetozar Petrić umro je u Čapljini, 9. januara 1963. godine;

5) Fra Bosiljko (krš. Milan) Vukojević (Vašarovići kod Ljubuškog, 1912), zbog „pomaganja križarske organizacije i neprijavljivanja pripreme i izvršenja krivičnog djela protiv naroda i države, te organizacije prebjega svećenika u inozemstvo koje je i sam pokušao" (http://www.kolo-tg.com/poznati-koljani/146-dr-fra-smiljan-zvonar-1919-1960) suđen na 5 godina, izdržao 3 (1948–1951), u Mostaru i Zenici;

6) Fra Stanko (krš. Marijan) Vasilj (Međugorje kod Čitluka, 1920), u istrazi 45 dana (1945) u Ljubuškom, u vojnom zatvoru 9 mjeseci i 6 dana (1947) u Novom Sadu, suđen na 10 godina, izdržao 7 (1947–1954), u Mitrovici, Beogradu i Novom Sadu.(http://www.franjevci,into/index.php/povijest/ukomunistickimatvorima)

Mada nije bio župnik, ali 1991. godine je bio u župnom uredu u Čapljini i istom društvu pripada i fra Bonifacije (krš. Pero) Barbarić (Klobuk kod Ljubuškog, 1936) koji je izdržao kaznu zatvora od 2 mjeseca (1968) u Mostaru.

Istorijski gledano, islamska arhitektura na području Čapljine bila je zastupljena kroz sljedeće objekte:

Topalovića džamija (tur.camil-muslimanska bogomolja) u Čapljini (1803) je vakuf (zavještanje) Ahmeda Mehmeda Topalovića.

Interesantno je da je kotarski predstojnik (1898–1900) u Ljubuškom, katolik Mihajlo Kokalj (rođen u Sloveniji, pravne nauke završio u Beču) 1889. godine pokrenuo akciju za izgradnju (obnovu) džamije u selu Čapljina, za koju su sve džamatlije (vjernici) Čapljine sakupile 800 forinti, a bogati čapljinski trgovac Salih-aga Fazlagić 1000 forinti, dok su radove na džamiji izvodili pravoslavni Srbi iz porodica Delić i Vitković iz Ljubuškog.

Memiš Fazlagić iz Čapljine, 1898. godine, uz džamiju je izgradio mekteb (arap. Škola; ponekad se izgovara i mejtef – osnovna islamska vjerska škola), a 1932. godine, kamen porušene munare (visoka uska kula uz džamiju) Hafiz hodžine džamije iz Mostara je prenesen u Čapljinu, i od njega je izgrađena munara čapljinske džamije u čijem dvorištu hadži Huso Fazlagić, 1963. godine, izgrađuje česmu.

Za džamije u Šurmancima (porušena, kamen raznesen) i Tasovčićima, što se tiče vakufa, nema istorijski validnog dokaza, ali prema predanju i hadisu (islamska tradicija), vjeruje se da je to evladijet (porodični) vakuf Topalovića.

Snagom vjere i volje, prije svega džamatlije Mustafe Kudre, 1966. godine obnovljena je i reotvorena džamija u Tasovčićima.

U Dretelju, do 1966. godine, postojale su suhozidine porušene džamije i mekteba, vakuf Hunjića, a onda zarad pravljena željezničke pruge Sarajevo-Ploče, su srušene.

Inače, dreteljska „Džamija je upisana u gr.ul.br. 146, kat.cest 13/1 i zapremala je s predvorjem površinu od 235 m“ (Hivzija Hasandedić, *Muslimanska baština Bošnjaka u Južnoj (Srednjoj) Hercegovini*, Islamski centar Mostar, 1997, str. 128), i u toj džamiji od vajkada se odvijao živ religiozni život, tako da iz bliže istorije imamo podatak: „Broj mejtefa i učenika-ca u ljubuškom kotaru na početku školske 1882/1883. godine. Dretelj: Mejtef-1, Učenici-ce: 25, Mualimi: 1“. (http://www.ljubusaci.com/index.php/kolumne/halid-sadikovic/801-ljubuski-mejtefi-prvi-dio)

U Strugama, među vodama, u stvari rukavcima rijeke Trebižat, podignuta je džamija, vakira (donator) Begića. A u Strugama, školske 1882/83. godine, bio je „Mejtef-1, Učenici-ce: 30, Mualim-1“. (http://www.ljubusaci.com/index.php/kolumne/halid-sadikovic/801-ljubuski-mejtefi-prvi-dio)

U Gabeli, za vrijeme turske uprave, sagrađene su četiri džamije: Ćejvan Ćehajina (1558), Rustem-pašina, Careva i Abdulah-bega Begića džamija.

Za vrijeme turske uprave podignute su džamije u Višićima i Neumu (nepoznati vakiri).

Neumska džamija bila je podignuta na lokalitetu Polača, manje zahvaljujući zemljotresu (1927), a više narodu tog kraja, od džamije nije ostao kamen

na kamenu, ali za džamije u Šurmancima, Dretelju i Neumu, u zemljišnim knjigama opštine Čapljina može se naći trag.

Džamija u Počitelju (1562) je vakuf hadži Ali-age Mujezinovića. Za vrijeme turske uprave u Počitelju je osim postojeće džamije izgrađena još jedna džamija (vakir nepoznat), te mekteb, medresa, hamam, han i sat-kula (1664).

Džamija u Bivolju Brdu (1769) vakuf je Alajbegovića, poslednji put je obnovljena 1969. godine.

Džamija u Rečicama (1895), podignuta je prilozima džamatlija, koji su ovu istu džamiju, 1926. godine, srušili i ponovo izgradili, a 1959. godine, kamen porušene munare džamije Ahmed efendije Kutle iz Mostara prenesen je u Rečice, i od njega je izgrađena munara ove džamije.

Džamija u Opličićima (1850) obnovljena je 1965. godine. Opličićka munara visoka je 18 metara. Muslimanski vjernici iz Čapljine danas potpadaju pod Rijaset Islamske zajednice BiH (obuhvata teritorije BiH, Hrvatske, Slovenije, i dio Srbije, Raška oblast), odnosno pod Muftijstvo mostarsko u čijem sastavu je i Medžilis Islamske zajednice Čapljina, kojeg sačinjavaju džemati – Čapljina, Počitelj, Rečice – Domanovići, Opličići, Lokve, Bivolje Brdo, Višići, Čeljevo, Jasenica – Struge, Tasovčići, Šurmanci – Stanojevići.

Na području opštine Čapljina, Islamska zajednica Čapljina, početkom 1992. godine (koliko je meni poznato), imala je sljedeće vjerske objekte:

Čapljina – džamija, imamski (tur. Imam – m. sveštenik) stan, prostorije Medžilisa IZ Čapljina.

Počitelj – džamija i mekteb.

Rečice – džamija, imamski stan i mekteb (mejtef).

Opličići – džamija, imamska kuća i mekteb.

Lokve – džamija, imamska kuća i mekteb. Zemljište uvakufili Osman Đedović i Osman Šator. Munara visoka 15 metara izgrađena 1976. godine.

Bivolje Brdo – džamija i mekteb.

Višići – džamija i imamski stan. Džamija u Višićima, koja je dograđena u periodu 197–1978, imala je 35 metara visoku, najveću munaru na području opštine Čapljina.

Čeljevo – džamija, obnovljena 1983. godine, nema munaru.

Tasovčići – džamija (mesdžid).

Jasenica, Struge, Šurmanci, Stanojevići – mesdžid (Vjerski objekat IZ koji nema munaru).

Imami u džamijama istovremeno su bili i mualimi (tur. mualim – nastavnik) u mektebima. Sabijan mekteb (osnovna škola) bio je krovna edukativna ustanova IZ Čapljina, jer na području opštine nije bilo medrese (srednja vjerska škola), a samim tim ni mudefisa (profesora).

Na području opštine Čapljina bilo je više vakira (donator) koji su svoju zemlju uvakufili (poklonili) Islamskoj zajednici Čapljina.

Poslije Drugog svjetskog rata, pa do 1992. godine, glavni imami Medžilisa Islamske zajednice u Čapljini bili su: Ahmed ef. (efendija) Avdagić, Zaim ef. Kumbarić, Safet ef. Karaman (1974–1987) i Hasan ef. Palić (1987–1992).

U gradu Čapljina, početkom 1992. godine, župljanima se pozdravom – „Hvaljen Isus i Marija", obraćao župnik fra Mićo Pinjuh, a džamatlije je pozdravom – „Esselamu alejkum", pozdravljao glavni imam Medžilisa Islamske zajednice Čapljina, Hasan efendija Palić, dok je mjesni paroh o. Rade Govedarica, svoje parohijane pozdravljao sa – „Pomaže Bog".

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u podne, idu od zgrade do zgrade i popisuju stanove Srba i starješina JNA.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, Srbima onesposobe brave na vratima od stana i katance na ostavama i garažama, na taj način da gurnu čačkalicu ili komad žice u bravu, odnosno katanac.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, Srbima ispuste vazduh iz točkova automobila.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, svakodnevno organizuju automobilske kolone iskićene šahovnicama i ustaškim barjacima, te da uz zaglušujuću pucnjavu i buku automobilskih sirena, burno pozdravljeni od mještana Čapljine, po gradu kruže više časova.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u Gabeli, u kasnim večernjim časovima, sa čarapom preko glave i baterijskom lampom u ruci, idu od kuće do kuće i prete Srbima likvidacijom.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, više mjeseci, otvara puščanu i puškomitraljesku vatru po kući Vojke Buluta u Tasovčićima.

Vojkina kuća nalazila se na obali rijeke Neretve, uz sami stari most.

– Dešavalo se da još u aprilu mjesecu 1991. godine, dok je podebelo na snazi bio pravno-zakonodavni sistem Jugoslavije, po ulicama i javnim objektima Čapljine susrećem maskirno odjevene i naoružane hrvatske mladiće (HVO), koji su po proglašenju HZHB (Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, 18.11.1991) na ramena tih uniformi samo prišili znak HZHB i tako „zvanično" postali „bojovnici" HZHB.

U istom vremenskom periodu (od prve polovine 1991. godine, pa nadalje) ulice i javni objekti u Čapljini bili su ispunjeni i pripadnicima paravojnog HOS-a (Hrvatske odbrambene snage), tj. crnokošuljašima, koji su predstavljali oružano krilo HSP-a (Hrvatske stranke prava)[21], a grešku nisu napravili ni oni koji su HOS prevodili kao – Hrvatske oružane snage, što je bila skraćenica za ustaške vojne formacije u NDH, jer u njihovom ponašanju sve drugo osim datuma je bilo isto, što nam najbolje potvrđuju riječi jednog od čelnika HOS-a

21 „Prvi vod HOS-a osnovan je još 22. siječnja (januar – S.Z.) 1991. godine, do polovice svibnja (maj – S.Z.) 1991. postaju satnija, a početkom lipnja (jun – S.Z.) 1991. dio njih odlazi na specijalističku obuku u Sloveniju temeljem dogovora Parage i Janeza Janše." (http://www.forum.hr/archive/index.phpt-599084.html)

Stanka Primorca koji, opisujući atmosferu na kursu HOS-a u Splitu (proljeće 1991), izjavljuje „...mi smo koristili činove dočasničke i časničke iz hrvatske vojske, znači iz one hrvatske vojske, iz 1941–45".

(http://www.blogihrvati.com/jml/index.php?option=com-content&task= view &id=482&It...)

Pošto su 12. aprila 1991. godine započete pripreme (http://domovinskirat.xtremhost.com/articles/1991.html) uspješno završene, u sljedećem mjesecu se pristupilo proglašenju ZNG (Zbor narodne garde) Hrvatske, a što je učinio poglavnik Hrvatske Tuđman na stadionu NK Zagreb u Kranjčićevoj ulici u Zagrebu, 28. maja 1991. godine.

Prvi zapovjednik ZNG-a bio je nekadašnji komandant (1958–1962) garnizona JNA u Nevesinju, tadašnji p.pukovnik, a potonji general JNA, odnosno Ministar odbrane Hrvatske i general HV Martin Špegelj.

Mjesec dana prije Tuđmanovog proglašenja u Zagrebu, u Splitu je „28. travnja (april – S.Z.) 1991. osnovana je Četvrta brigada ZNG-a, kasnije preimenovana u Četvrtu gardijsku brigadu. Brigada je bila sastavljena od skupine mladih redarstvenika... Većina je bila iz Livna, zatim iz Tomislavgrada, Kupresa, Širokog Brijega, Trebižata, Ljubuškog, Stoca i Bugojna.

Prva formirana satnija je bila od navedenih pripadnika i nosila je naziv druga (tako su došli iz MUP-a) i zapovjednik je bio Ilko Pavlović". (http://www/potomci.info/index.php/o-nama-kako-smo-nastali/1322-in-hoce-signo-vinscesc...)

Predsjednik Hrvatske Tuđman, svojim ukazom broj: PA8-53/1-92 od 12. maja 1992. godine, u čin natporučnika (kapetan) proizveo je Ilku Bože Pavlovića (http;//hrvatska.poslovniforum.hr/nn-arhiva/003f/03f1e.asp), inače Hrvata iz Trebižata kod Čapljine, koji se, zahvaljujući zamagljivanju istine sekretara OSUP Čapljina Vinka Jovića, te prijateljsko-poznaničkim vezama oca Bože (autoprevoznik), 1989. godine uhljebio u OSNO Split, na referatu pripreme i analize.

U vreme kada je proglašen ZNG Hrvatske, jedina zakonska oružana sila u Jugoslaviji bila je JNA.

Već sredinom mjeseca juna 1991. godine, bio sam u prilici da pripadnike ZNG-a viđam po ulicama i javnim objektima Čapljine.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, svakodnevno isključuju telefone Srbima i starješinama JNA.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, pojedinim Srbima iz porodice Zurovac iz Grabovine, prijete i da ih tjeraju u „četničke" Prebilovce.

A da su Hrvati, ne samo Čapljine, jedno mislili, drugo radili a treće govorili, svedoči izjava brigadira (pukovnik) HVO-a Ivana Primorca, koji kaže da „već u sedmom mjesecu 1991, Hrvati Hercegovine počinju formirati seoske postrojbe, a usporedno počinje formiranje i bolje opremljenih i pokretnijih vojnih postrojbi". (http://www.hic.hr/domov-rat00-bh-razno02.htm)

A da kod Hrvata ništa nije bilo prepušteno slučaju, govori podatak da su već početkom 1990. godine pristupili formiranju i organizovanju „...organizacija u obavještajno sigurnosnom smislu. Riječ je o Obavještajnom odjelu utemeljenom 1. veljače (februara – S.Z.) 1990. u sastavu Terotorijalne obrane Zapadne Hercegovine (tj. Glavnog stožera HVO HB)". (http://www.nsf-journal.hr/issues/zbornik_s1/lucic.htm)

Odnosno, „Već u ljeto 1990. ustrojen je u Sumartinu na otoku Braču obavještajni punkt koji je pokrivao prostor od Gospića i Starigrada ispod Velebita do Dubrovnika, te od otoka Visa do srednje Bosne (Viteza, Travnika i Sarajeva). Njegov voditelj bio je Srećko Cvitanović...". (http://domovinskirat.info/dokumenti/CA-razdoblje...)

A kako je radilo to obavještajno odeljenje u Čapljini, između ostalog, govori nam i izvod iz jednog od izveštaja službe bezbjednosti HVO Čapljina:

„Inače postrojbe naše sa druge strane Neretve su dosta izložene saznajnoj službi neprijatelja pa se shodno tome preko našeg saradnika Pere Ivankovića preduzimaju aktivne mjere na suzbijanju saznajnih radnji neprijatelja i infiltriranju u naše redove" (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/0%20CEMU%20JE%20BIO%20OBAVJESTEN%20...)

Postupajući po direktivi predsjednika HDZ i Hrvatske Tuđmana, to i HDZ Čapljina u proljeće 1991. godine formira oružane formacije po selima, a krajem ljeta iste godine dolazi do formiranja „Općinskog stožera Čapljina", a u septembru 1991. godine, kako to izjavljuje načelnik bezbednosti HVO Čapljina, Žarko Pavlović, „Krenulo je sa formiranjem jedinice za obranu. Tako da je općina Čapljina tad imala i jednu manevarsku jedinicu, tako je se zvala, ne znam tačno broj, ali bilo je negdje oko sto i četrdeset ljudi... sto četrdeset, sto i pedeset ljudi". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/PavlovicZarko.pdf)

Na čelo „Općinskog stožera Čapljina" Pero Marković i Kruno Kordić postavljaju referenta iz OSTO (Opštinskog štaba teritorijalne odbrane) Čapljina, Mojmir Branka Primorac (17.9.1956) iz Gabela Polja kod Čapljine, inače rezervni oficir JNA u činu kapetana, a što je kroz 2–3 godine prepoznato kao brigadir (pukovnik) Hrvatske vojske.

http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI..

REPUBLIKA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO SEKTORA
D U B R O V N I K

Broj:782/92
20.03.1992. godina

ZAPOVJEDNIŠTVU
-Stožer Hercegovine
-Obrane Čapljina (Primorac)

1.-Zbog naglog pogoršanja situacije i dovođenja jačih snaga neprijatelja na liniju: Berkovići-Ljubinje-Bančići-Mišlje, vjerovatno sa namjerama, da izvrše prodor pravcem: Stolac-Čapljina.
2.-U cilju poduzimanja što efikasnijih obrambenih priprema i podrške potrebno je pripremiti 2 oruđa H-155 (postaviti optičke nišane, izvršiti trzanje, provjeriti hidraulični sistem i retifikaciju nišanskih sprava). Odgovoran načelnik artiljerije 116.br i Zapovjednik voda H-155/113.br.
3.-Oruđa sa 2 b/k po oruđu i poslugom iz Zapovjedništva obrane Čapljina priprema i predaje Zapovjednik Obrane Čapljina Mojimir Primorac osobno Zapovjedniku voda H-155 Marku Majčiću.
4.-Rok izvršenja 21.03.1992. do 05.00 sati.

Sa ovom Zapovješću upoznati Glavni stožer Hercegovine osobno pukovnik Jnte Mikulić.

ZAPOVJEDNIK
[illegible]ka Džanko

Hrvatska vojska brigadira Mojmira Branka Primorca „Za osobne zasluge za Republiku Hrvatsku stečene u ratu", njegov vrhovni komandant, predsjednik Hrvatske Tuđman, svojom odlukom broj: 01-012-96-71/1 od 16. maja 1996. godine, odlikovao je – Redom Hrvatskog trolista. (http://www.poslovnenovine.com/propisi-hr-abc/odluka-o-odlikovanju-redom-hrvatskogtrolista-lis.asp)

Primorčeva aktivnost je bila uvezana i podređena Hrvatskoj, što saznajemo iz zapovjedi Hrvatske vojske – Zapovjedništvo sektora Dubrovnik – Republika Hrvatska.

Zapovjed glasi:
„Republika Hrvatska
Zapovjedništvo Sektora
D U B R O V N I K
Broj: 782/92
20.03.1992. godina
ZAPOVJEDNIŠTVU
– Stožer Hercegovine
– Obrane Čapljina (Primorac)

1. – Zbog naglog pogoršanja situacije i dovođenja jačih snaga neprijatelja na liniju: Berkovići-Ljubinje– Bančići-Mišlje, vjerovatno sa namjerama da izvrše prodor pravcem: Stolac-Čapljina.

2. – U cilju poduzimanja što efikasnijih obrambenih priprema i podrške potrebno je pripremiti 2 oruđa

H-155 (postaviti optičke nišane, izvršiti trzanje, provjeriti hidraulični sistem i retifikaciju nišanskih sprava). Odgovoran nečelnik artiljerije 116. br. i Zapovjednik voda H-155/113. br.

3. – Oruđa sa 2 b/k po oruđu i poslugom iz Zapovjedništva obrane Čapljina priprema i predaje Zapovjednik Obrane Čapljina Mojmir Primorac osobno Zapovjedniku voda H-155 Marku Rajčiću.

4. – Rok izvršenja 21.3.1992. do 5.00 sati.

Sa ovom Zapovješću upoznati Glavni stožer Hercegovine osobno pukovnik Ante Mikulić.

ZAPOVJEDNIK
Luka Džanko"
(http://slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI/...

U početku, Hrvati opštine Čapljina nisu bili vojno organizovani samo kroz „Općinski stožer Čapljina", nego i kroz „Čapljinsku bojnu HOS-a",(http://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_obrambene_snage), čiji zapovjednik, na lijevoj obali rijeke Neretve, bio je Tomislav Zvono (22.1.1955) iz Dračeva (Krupe), a na desnoj Ivica Zvonka Vego (1.5.1953), zvani Ćoro, iz Čapljine.

A kakvo mišljenje o HOS-u Čapljina ima HVO Čapljina? Prema saznanjima načelnika bezbjednosti HVO Čapljina, Žarka Pavlovića, „Radi se o grupi oko pedesetak vojaka čiji je zapovjednik Ivica Vego...“. (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...

Od „pedesetak“, da izdvojim nekoliko imena crnokošuljaša, paravojne HOS „postrojbe Ćoro – Vego Ivica“, iz Čapljine:

1/ Ivica Vego, dužio AP (Automatsku pušku) broj-28658, 2/ Darko Sulić (AP-00365), 3/ Miralem Šaldo (AP-00535), 4/ Ante Krešić (AP-06994), 5/ Zvjezdan Sarić (AP-15558), 6/ Zdenko Jakiša (AP-00719), 7/ Marinko Prkačin (AP-26751), 8/ Mithat Morić (AP-00725), 9/ Denis Krpo (AP-00508), 10/ Hajrudin Dacić (AP-00188), 11/ Vjekoslav Sušac (AP-02285), 12/ Zihni Šahinagić (AP-27690).

SPISAK ZADUŽENJA NAORUŽANJA 9/11 92 POSTROJBA „ĆORO“-VEGO IVICA

REDBROJ	IME I PREZIME	MJESTO STANOVANJA	BR. ISKAZ. ILI LK. KAR.	VRSTA NAORUŽ.	BROJ OSUŽJA	OSTALA OPREMA	POTPIS
1.	IVICA VEGO	ČAPLJINA	IS. 901	AP	28658	–	[illegible]
2	DARKO SULIĆ	ČAPLJINA	IS. 907	AP	00365 ~~00188~~	–	[illegible]
3	ŠALDO MIRNEM	-"-	LK 575	AP	00535	–	[illegible]
4	KREŠIĆ ANTE	-"-	LK 503	AP	06994	–	[illegible]
5	ZVJEZDAN SARIĆ	-"-	LK 1264	AP	15558	–	[illegible]
6	JAKIŠA ZDENKO	-"-	IS. 1209	AP	00719	–	[illegible]
7	PRKAČIN MARINKO	MOSTAR - SI [illegible]		AP	26751 ~~56350~~	–	[illegible]
8	MORIĆ MITHAT	ČAPLJINA	IS 1495	AP	00725	–	[illegible]
9	KRPO DENIS	-"-	IS 04053 HOS	AP	00508	–	[illegible]
10	DAČIĆ HAJRUDIN	PODBRADINA	IS 3226/92	AP	00188	–	[illegible]
11	SUŠAC VJEKOSLAV	ČAPLJINA	IS [illegible]	AP	02285	–	[illegible]
12	ŠAHINAGIĆ ZIHNI	ČAPLJINA		AP	27690	–	[illegible]

(http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/agresija-do-1992/1652.pdf)

Nakon više mjeseci duge „utakmice“ između „čaršijskog“ HOS-a Ivice Vego (Čapljina) i Perinog i Kruninog HVO-a Mojmira Primorca (Gabela Polje kod Čapljine), Vego izlazi kao privremeni pobjednik i postaje „hadžija u čaršiji“, a poraženi i uvređeni Primorac podnosi ostavku, ali ne odustaje od vojnog angažovanja, jer nakon nekoliko mjeseci u 1. hercegovačkoj brigadi HVO HZ

Herceg-Bosne, biva postavljen za „Pom. NS za org. mob. i kadrovske poslove". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/69.pdf)

Primorčeva ostavka bila je alarm za uzbunu za zapovjednika Zbornog područja HVO za jugoistočnu Hercegovinu – generala HV (Hrvatske vojske) Praljka, ili bolje rečeno za Peru Markovića i Krunu Kordića koji, već po dokazanom istorijskom običaju u Čapljini (Pavao Canki), kroz ime i funkciju Praljka, 16. aprila 1992. godine, na čelo Čapljine postavljaju „stranca".

Htjenja predsjednika i podpredsjenika HVO Čapljina, Pere Markovića i Krune Kordića, general HV Praljak je izrazio na sljedeći način:

„Zapovjed

Imenuje se Luburić Antun rođen 13.06.1968. godine u Vukovaru, SSS elektrotehničar sa završenom Š.R.O. pješadije u Beogradu, za Zapovjednika Stožera TO Čapljina.

Ova Zapovjed stupa na snagu odmah.

Zapovjednik Operativne Grupe

'Jugoitočna Hercegovina'

General-bojnik

Slobodan Praljak."

(http//www.slobodanpraljak.com/MATERIJALNI/RATNI%20DOKUMENTI/agresija_do_1992/tablica agresija_nabih_do1992.htm)

HRVATSKO VIJEĆE OBRANE
OPERATIVNA GRUPA "JUGOISTOČNA HERCEGOVINA"
Dana, 16.04.1992. godine

Z A P O V J E D

Imenuje se Luburić Antun rođen 13.06.1968 godine u Vukovaru, SDS elektrotehničar sa završenom S.R.O. pješadije u Beogradu za Zapovjednika Stožera 10 Čapljina.

Ova Zapovjed stupa na snagu odmah.

ZAPOVJEDNIK OPERATIVNE GRUPE
"JUGOISTOČNA HERCEGOVINA"
GENERAL-BOJNIK
SLOBODAN PRALJAK

Godinama siromašan, ali ratnim iskustvom za lijepu njihovu prebogat, Ljubušak po roditeljima, a rođenjem hrvatski državljanin Antun Luburić, kalio se kao specijalac u Osijeku, kao zapovjednik 1. satnije 1. bojne 3. gardijske brigade Zbora narodne garde u Osijeku, kao zapovjednik Vojne policije Operativne grupe Vukovar, Vinkovci, Županja, kao izviđač u satniji 4. Dalmatinske gardijske brigade i kao HOS-ac u Čapljini od februara 1992. godine.

Izdvojeno komandno mjesto, „Općinskog stožera Čapljina" (Štab komande) bio je 5–6 km zapadno od Čapljine u pravcu Ljubuškog i Čitluka, u selu Prćavci (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...), a komandno mjesto za grad Čapljinu bilo je u kaficu „J&B", vlasništvo Nikodina Milana Vukšića (1.9.1951), zvanog Braco, inače potonjeg bojnika Vojne policije HRHB. (http://hercegbosna.org/forum/hvo-udvdr-hvidra/...)

U Čapljini se samo datum mjenja, a sve ostalo je isto, jer ljeta 1941, prilikom postrojavanja ustaške satnije, zapovjednik Andrija Buljan ili zamjenik zapovjednika Dane Vego su komandovali – „Za dom", a postrojene ustaše su odgovarale – „Spremni".

Ljeta 1992, zapovjednik interventnog voda Vojne policije HVO Čapljina, Ante Slavka Škoda (16.5.1954), u „Izvješću, datum, 07.07.1992. godine", između ostalog, napisao je: „Naredio sam postrojavanje što su policajci uradili odmah. Slijedila je Komanda 'Mirno', zatim 'Za dom', na što su dečki odgovorili 'Spremni'." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20 DOKUMENTI/...

Muslimani iz Čapljine, uz sadejstvo ljudi od novca, muslimanskih trgovaca i kafedžija, koji novac nisu brojali nego vagali, bili su oformili MOS (Muslimanske oružane snage), pod zapovjedništvom Džemala Najetovića (Jagodići kod Zenice, 19.10.1958), inače kapetana JNA, koji je radio kao načelnik Organa bezbjednosti JNA u V.P. 2469 u Čapljini[22].

Kasnijim razvojem događaja, u Armiji BiH, nekadašnji oficir bezbjednosti JNA, Džemal Najetović, budi u sebi ulagivačko-vjerski talenat, i u prepisci sa nadređenom komandom, između ostalog, notira VOJSKA PJEVA: „Oj, Zejnile, komandante prvi, mi smo tebe dobili u krvi". MAKSUZ SELAM, komandant „Jug-a", Najetović Džemal. (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ RATNI%20DOKUMENTI/...)

Želeći, već kako to istorija nalaže, da MOS stavi pod kontrolu, to čapljinski HOS 19. jula 1992. godine, na dupke punom Sportskom centru u Čapljini, organizuje svačanu zakletvu crnokošuljaša, tj. HOS je u svoje redove primio MOS.

22 U garnizonu JNA „Miro Popara" u Čapljini (V.P. 2469), na službi (1970–1989) je bio i kapetan I kl. Sakib Hamdije Mahmuljin (Kozarac kod Prijedora, 1952), potonji član Republičkog štaba Teritorijalne odbrane BiH (1989–1992), član Generalštaba Armije BiH (1992), član komande 3. Korpusa Armije BiH (1993), četvrti komandant 3. Korpusa Armije BiH (1994), general Armije BiH (1995), član Glavnog odbora SDA, zamjenik ministra odbrane Federacije BiH. (http:// bs.wikipedia.org/wiki/Treci/korpus-Armije-RBiH)

A šta o komandi muslimanskog MOS-a Čapljina, misli hrvatski HVO Čapljina?

„U toj komandi se nalaze ljudi koji su bili bivši članovi KOS-a ili bivši šverceri, ljudi koji su imali dosta finansijskih krahova (Džemo Najetović, Safet Čolaković, Džemo Dedić i dr.).“ (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/agresija_do_1992/tablica-agresija-nabih-do1992.htm)

Na video snimku sa zakletve crnokošuljaša, prepoznajem muslimanske komšije i poznanike, HOS-ce:

Hasana Derve Jazvina (1940) zvanog Hasa, Alena Hasana Jazvina (1967) zvanog Galama, Rajka Šefika Mujanovića (1968) zvanog Rajan, Mevludina Hasana Hasanova (1956) zvanog Mici, Salka Salema Čolića (1954) zvanog Mita, Mesuda Muje Bijedića (1947) zvanog Gida, Salka Omera Mehića (1953) zvanog Švarc, Zihnija Švajba Šahinagića (1968) zvanog Švajb, Nezira Hamida Bećirovića (1956) zvanog Eno, Jasmina Ethema Šaldu (1948) zvanog Jasmo, Adnana Envera Kalajdžića (1964) zvanog Nane, Jasmina Lutve Morića (1951) zvanog Ropi, Zlatomira Šerifa Šarića (1954) zvanog Pirga, Zaima Lebiba Serdara (1959) zvanog Šicko, Senada Hasana Hasanova (1963) zvanog Koža, Mirsada Naila Muminovića (1945) zvanog Tadija, Envera Omera Kudra (1945) zvanog Štronci, Ibra Hasana Hasanova (1955) zvanog Broi..., a Fata Hasanov, supruga Hasana Eleza Hasanova (1932) zvanog Ćunga, kostimirana u dimije, plesala je trbušni ples i uveseljavala „domoljubno pučanstvo“.

Daljnjim razvojem događaja muslimanska vojna organizacija se i uvećavala i izdefinisala, tako da su u čapljinskoj brigadi „Knez Domagoj“ postojale i tri isključivo muslimanske čete sa komandirima: Mirsadom Zuhrićem, Miralemom Kapetanovićem i Ahmetom Mrganom, a u komandi brigade HVO „Knez Domagoj“ iz Čapljine bili su Hamo Dedić i Nezir Feriz. (http://www.gfbv.ba/index.php?id=130)

Nezir Murata Feriz (10.4.1949) nije imao rezervni čin, bio je referent za nastavne poslove, a Hamo Šefika Dedić (3.1.1954) bio je rezervni kapetan, a vršio je funkciju referenta tehničke službe. (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČaplji-na1991-1994/69.pdf)

Žarko Ivana Pavlović (11.1.1959) iz Zvirovića kod Čapljine, rezervni mlađi oficir (vodnik) JNA, u svojstvu načelnika Organa bezbjednosti 1. Hercegovačke brigade HVO HZ H-B iz Čapljine, u svom izveštaju broj: 02-01/93 od 08.01.1993. godine, konstatuje da: „U Brigadi 'Knez Domagoj' ima ukupno 4341 vojak.

Muslimana: 1198“. (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/69.pdf)

Postojeće stanje se održavalo do hrvatsko-muslimanskog ratnog sukoba, do marta/aprila 1993. godine.

Cijenilo se da je mjeseca januara 1992. godine u zapadnoj Hercegovini bilo oko 16.000 paravojnih HOS-ovaca, a u isto vrijeme u tzv. Herceg-Bosni (zapadna Hercegovina i srednja Bosna), cjenilo se da ima 45.000 crnokošuljaša. (James Gou,Military-Political Affilations in the Yugoslavia conflict,Resarch Report,15.May 1992.)

Da su Srbi bili glavna i zadata tema hrvatsko-muslimanske koalicije, između ostalog, govori i podatak da 2–3 mjeseca po izgonu Srba Čapljine, Hrvati Čapljine se „igraju vojske", i u jesen 1992. formiraju 1. Hercegovačku brigade HVO HZ Herceg-Bosne.

Inače, brigada je veća vojna formacija koju čini 3–7 bataljona, a bataljon čini 600–1000 vojnika.

Formacijski, brigadom komanduje oficir u činu pukovnika, a zamjenik komandanta treba da bude oficir u činu potpukovnika.

A zašto se po izgonu Srba, HVO Čapljina „igra vojske"?

Zato što u 1. Hercegovačkoj brigadi HVO, koja je brojala 4.341 vojnika „Postavljaju se: Za zamjenika Zapovjednika – ujedno NS (NS – Načelnik štaba – S.Z.); FC (FC – Formacijski čin – S.Z.): major-potpukovnik; Mirko Joze Pehar, nije služio vojsku; Građanska osoba SSS". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČaplji-na1991-1994/69.pdf)

Jedinicama HVO u Čapljini zapovjedao je general-bojnik HV (Hrvatske vojske) Slobodan Mirka Praljak (1945), koji je ukazom predsjednika Hrvatske Tuđmana, postao zapovjednik Operativne zone HVO Jugoistok, a „Slobodan Praljak od približno marta 1992. do jula 1993. obavljao funkcije visokog časnika Hrvatske vojske, pomoćnika ministra obrane i višeg predstavnika Ministarstva obrane Hrvatske pri vladi i oružanim snagama Herceg-Bosne / HVO-a.

Služio je kao prenosnik naređenja, dopisa i uputa koje su predsjednik Franjo Tuđman, Gojko Šušak i drugi viši funkcioneri Republike Hrvatske upućivali vladi i oružanim snagama Herceg-Bosne / HVO-a i obavještavao je više funkcionere Hrvatske o zbivanjima u Bosni i Hercegovini i podnosio im izvještaje.

On je neposredno i posredno komandovao snagama Herceg-Bosne / HVO-a i njihovim operacijama u Bosni i Hercegovini". (http://www.lawinitiative.com/Dokumenta/Hag/IT-04-74.htm)

Hrvatske vojske general, Slobodan Mirka Praljak (Grabovina kod Čapljine, 1945), nije imao adekvatno vojno obrazovanje, tim prije jer „je nakon tromjesečnog služenja otpušten iz JNA zbog nesposobnosti i koji je poslije samo nekoliko mjeseci provedenih u HV-u dogurao do generalskog čina". (http://www.forum.hr/showthread.php?t=144208)

Kako je Praljak postao general oružanih snaga Hrvatske vojske?

Isto tako kako je Franjo Tuđman (1922), nesvršeni đak Trgovačke škole (završio samo dva razreda), a što su mu poslije Drugog svjetskog rata, kao kadru Hrvatske upućenom u Vrhovni štab JNA (kasnije Generalštab, a u kabinetu načelnika Generalštaba JNA, generala armije Ivana Gošnjaka, pukovnik Franjo Tuđman bio je šef personalne uprave) u Beograd, komunisti priznali kao Gimnaziju, odnosno svršeni školac dvogodišnje Vojne akademije, a što su mu komunisti priznali kao fakultet, odnosno general JNA (čin generala JNA nosio od decembra 1960. do avgusta 1961); koji tokom Drugog svjetskog rata nije imao ni jedno vatreno krštenje, odnosno „par excellence intelektualac" kome je Katedra za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, odbacila kao manjkavu disertaciju, a ono što je bilo nekvalitetno za Zagreb bilo je kvalitetno za Zadar, gdje je pred posebno odabranom komisijom, 1965. godine, Franjo Stjepana Tuđman postao „doktor povijesnih znanosti" (http://www.mediaclub.og.yu/zanimljiva12-99/04.htm), u kojem svojstvu je i bio vanredni profesor na Fakultetu političkih nauka u Zagrebu. (http://www.uvsip-alfa.hr/index.php?option=com-contest&view=article&id=258...)

A kakav je „doktor povijesnih znanosti" bio Franjo Tuđman, sin Stjepana i majke Justine r. Gmaz, govori nam saznanje iz pera američkog doktora političkih nauka (Yale University) i istoričara, autora 20 knjiga koje su prevedene na osamnaest jezika, dobitnika nagrada – Carreo Achivement Award (2003) i New Jerrsey Peace Action (2007) (http://en.wikipedia.otg/wiki/Michael Parenti), Majkla Parentija (1933), koji, između ostalog, notira:

„Bliži pogled na Tuđmana je manje nego utešan. U knjizi koju je napisao 1989. godine, 'Pustoši istorijske istine', on tvrdi da 'se uspostavljanje Hitlerovog novog evropskog poretka može opravdati potrebom za uklanjanjem Jevreja', i da je samo devet stotina hiljada Jevreja, a ne šest miliona, ubijeno u holokaustu.

'Genocid je prirodni fenomen', napisao je Tuđman 'u harmoniji sa sociološkom i mitološkom božanskom prirodom. Genocid, ne samo da je dozvoljen, već se preporučuje i to do te mere da ga svevišnji naređuje, kad god je koristan za opstanak ili obnovu carstva, odbrane nacije ili, pak, za očuvanje i napredak svoje sopstvene i jedino ispravne sudbine' (što je za Tuđmana rimokatoličanstvo).

Papa Jovan Pavle II, koji nikada nije imao ni jedne oštrije reči za autokrate desnog krila, pružio je snažnu podršku nezavisnosti Hrvatske pod rukovodstvom HDZ-a." (Majkl Parenti, *Ubiti naciju*, Beograd, 2003, str. 43)

A da je Tuđman „doktor povijesnih znanosti" iz Zadra, znao cjeniti struku svoju, kazuje i datum na koji je promovisao Slobodana Praljka u zapovjednika Operativne zone HVO Jugoistok. Bješe to 10. aprila 1992. godine, na 51-vu godišnjicu zločinačke, ustaške NDH, za koju je Tuđman rekao „kako NDH nije bila samo fašistička tvorevina, nego i izraz volje naroda". (Josip Jović, *Sudbonosci*, Split, 2001, str. 178)

Napomene radi, general JNA, Franjo Stjepana Tuđman, bio je nosilac i Partizanske spomenice 1941, koja „je predstavljala priznanje za učešće u borbi i odanost NOP-u". (http://sr.wikipedia.org/sr-el/%DO%9F%DO%BO%D1%BO%D1%82..)

Paravojnim jedinicama HOS-a u tzv. Herceg-Bosni, zapovjedao je pukovnik Blaž Kraljević, ali i Kraljević i Praljak bili su potčinjeni zapovjedniku „Južnog vojišta vojske Hrvatske" Janku Bobetku (1913–2003), inače nekadašnjem generalu JNA, koji je 1966. godine u činu general-potpukovnika imenovan za načelnika štaba i zamjenika komandanta 5. Armijske oblasti JNA (Zagrebačke), a koji je „zbog zauzimanja za hrvatske nacionalne interese, prisilno umirovljen 1972, sa još 19 hrvatskih generala". (http://hdzausnz.com/priopcenje/2003)

Inače, poglavar HDZ i Hrvatske Franjo Tuđman, 10. aprila 1992. godine, na 51. godišnjicu ustaške NDH, Janku Bobetku dodjeljuje čin generala zbora Hrvatske vojske i imenuje ga zapovjednikom „Južnog vojišta vojske Hrvatske", čiji štab Bobetko smješta na Baćinska jezera kod Ploča (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI, a znano je, da je u zapadnoj Hercegovini „zapovjednik Južnog vojišta HV-a, general Janko Bobetko, u Grudama utvrdio izdvojeno zapovjedno mjesto". (http://www.bh-dani.com/arhiva/197/t19706.shtml)

Kombinacija Bobetko-Praljak je dosta čudna subordinacija, jer predsjednik Hrvatske Tuđman prije nego što je imenovao generala zbora Janka Bobetka za zapovjednika snaga Južnog vojišta HV, odnosno general-bojnika HV Slobodana Praljka za zapovjednika dijela tog ratišta zvanog Operativna grupa „Jugoistočna Hercegovina", je 14. marta 1992, pod brojem: PA8-10/1-92, donio „Odluku o imenovanju pomoćnika ministra obrane. Za pomoćnika ministra obrane imenuje se SLOBODAN PRALJAK, brigadir". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI-IPD-I-DRUGE-DJELATNOSTI--1991-1995/bez3.htm)

Kao pomoćnik ministra odbrane (Gojko Šušak) Republike Hrvatske, Slobodan Mirka Praljak je čin brigadira HV nosio samo 20 dana, jer predsjednik Hrvatske Tuđman svojim Ukazom broj: PA6-24/1-92, od 3.aprila 1992. godine, unapredio je „U ČIN GENERAL-BOJNIKA. 1. Slobodan (Mirka) PRALJAK". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/DOKUMENTI-IPD-I-DRUGE-DJELATNOSTI-1991-1995/bez3.htm)

A šta stoji iza Praljkovog vojnog „umjeća", vanrednog i skokovitog „činovanja", najbolje objašnjava on sam, izjvljujući:

„S pokojnim ministrom obrane RH, gospodinom Gojkom Šuškom šest sam godina išao u isti razred u gimnaziji na Širokom Brijegu. A dvije-tri godine sjedili smo u istoj klupi". (http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/65665-general-slobodan-praljak-za-dnevno-hr-demant)

Interesantan je kratak presjek ličnosti Slobodana Praljka.

Slobodan Praljak, sin Mirka i majke Filomene r. Jurčević, rođen 2. januara 1945. godine u selu Grabovina kod Čapljine.

Godine 1965-e, „U svojoj dvadesetoj godini otisnuo se u inozemstvo, u Njemačku, Švedsku, provodeći dosta vremena s našim radnicima na tzv. privremenom radu" (Večernji list, 6.12.1991), a potom je na Sveučulistu u Zagrebu, u godinama Maspoka, za dvije godine stekao tri diplome.

Praljak je 1970. godine stekao diplomu elektro-inženjera, 1971. postao je diplomirani sociolog, a 1972, kako hartije kažu (http://en.wikipedia.org/wiki/Slobodan_Praljak), diplomirao je na Akademiji za pozorište i film Sveučilista u Zagrebu, a potom je stekao i diplomu konobara.

Godine 1991, je „u uniformi, zapovjednik Zbora narodne garde za područje Sunje" (Večernji list, 6.12.1991).

Petu diplomu uručiće mu istorija.

To će biti diploma iz varvarstva, jer u maniru najvećeg varvarina ovog svjeta, pukovnik Zbora narodne garde (1991), odnosno general-bojnik HVO (1992) Slobodan Praljak je 9. novembra 1993. srušio Stari most u Mostaru, koji je bio pod zaštitom UNESKO.

Čitulja glasi.

Stari most 1566–1993.

Da je rušenje Starog mosta Slobodana Praljka „djelo" potvrđuje i hrvatski list Nacional (26.4.2001.), u kome se, između ostalog, kaže:

„Pod Praljkom je HVO srušio mostarski Stari most, što je nedvojbeno najveći kulturocid koji su hrvatske oružane snage počinile u ratovima u Hrvatskoj i BiH."

Jedan od najpoznatijih balističara na području bivše Jugoslavije, dr Berko Zečević:

„Nema nikakve dileme da su Stari most u Mostaru srušili projektili generala Slobodana Praljka".

„Zanimljivo je i to", kako tvrdi Zečević, „da je studija kojom se trebalo dokazati da je Armija BiH srušila most, naručila sama tvrtka Slobodana Praljka iz Zagreba, a objavljena je u izdanju P.I.P. Pavičića i Oktavijan. Tvrtku Oktavijan osnovao je brat Slobodana Praljka, Zoran, a direktor je Nikola Babić Praljak." (http://www.index.hr/vijesti/clanak/nema-sumnje-da-je-slobodan-pralja..)

Na temu Starog mosta interesantan je uvid u dio zapisnika iz razgovora predsjednika Hrvatske Tuđmana i predstavnika Herceg-Bosne, koji je vođen 10.11.1993. godine u Zagrebu.

Predsjednik (Tuđman – S.Z.): „Dobro, usput, taj mostarski most, tko ga je porušio?"

Mr Mate Boban: „On je – bile su strašne kiše – toliko pucan prije, tako da je sam pao."

Predsjednik: „Hoćemo li opet mi biti optuženi?" (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005. str. 457)

Slobodan Praljak je bio čovjek koji je nastojao, ne da živi za svoja uvjerenja, nego da živi od svojih uvjerenja, jer Praljak je početkom devedesetih postao sekretar HDS (Hrvatske demokratske stranke), a kada je uvidio da nema medijsku i finansijsku prođu u toj stranci, ispisao se iz te stranke i otišao u HDZ, i zahvaljujući tome veoma brzo postao „jedan od hrvatskih generala koji je tokom i nakon ratova stekao bogastvo koje Haški tribunal procjenjuje na 6,5 miliona evra" (http://www.blic.rs/vesti/hronika/341752/haski-tribunal-genneral-praljak-da-se-vrati-u-pritvor), a da Praljak nije bio u svađi sa hedonizmom i poltronstvom vidljivo je i kroz saznanje da je Tuđman proizveo Slobodana Praljka u svog ličnog biografa, zamagljujući to interesima Hrvatske.

Uvid u dio zapisnika iz razgovora predsjednika Tuđmana i Slobodana Praljka, koji je održan 22.1.1995. godine u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, približava nam to saznanje:

„Predsjednik: Naime, ja hoću domovinski rat, muzej, i tako, gdje mora imati i prostor, i vani, i za tehniku, i tako.

Predsjednik: Ali, za ovaj posao, taj Arhiv, dokumentacija, pravljene filmova, pravljenje ratnog muzeja, pravljene povijesnog časopisa, itd., ne vidim čovjeka osim tebe...

Slobodan Praljak: ...Vjerujte mi, meni je svejedno hoću li biti vaš sluga, posilni, ili nešto...". (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Split/Sarajevo, 2005, str. 398)

A da li istu servilnost diplomirani reditelj, diplomirani inženjer i diplomirani filozof izražava prema hrvatskom „pučanstvu"?

Pogledajmo drugo lice Slobodana Praljka.

Neka je „gospodična navalila na Praljka da je srušio Stari most u Mostaru". Potom je, tvrdi svjedok Kristijan Ugrina, gospodin Praljak, inače visok dva metra, general s nadimkon Grizli, gospodičnu udario". (Jutarnji list, 23.6.2005)

A kako se Praljak, „general s nadimkom Grizli", odnosi prema zapovjedniku Kažnjeničke bojne iz Širokog Brijega, Mladenu Naletiliću, zvanom Tuta?

„...Naletilic je dojurio u Posušje, gotovo provalio u Praljkov ured, izvukao pištolj i pred svitom prestravljenih svjedoka načelniku Glavnog stožera HVO-a naredio da se smjesta evakuira iz Hercegovine. 'Ako ne nestaneš, ubit ću te, Titino govedo", vrištao je gnjevni Naletilić, držeći cijev pištolja na Praljkovoj sljepoočnici. Prizor je vjerovatno bio neobičan koliko i poučan za odmjeravanje njihovih političkih snaga: Praljak, grmalj od čovjeka, šćućurio se od straha pred trostruko sitnijom Naletilićevom figurom." (http://www.nacional.hr/clanak/10200/zbog-lazi-u-hagu-praljak-potencijalni-optuzenik)

Očito da u jednom čovjeku živi više ljudi.

Očito je da je Slobodan Praljak porazio intelektualca u sebi, dokazujući da čovjek može pobjeći od svega, ali od sebe ne.

A šta Slobodan Mirka Praljak misli o Slobodanu Mirka Praljak? „...koji sam bio oporbenjak i jedan hrvatski, nazovimo ga, nacionalista...". (http://hvidr-a.bloger.hr)

Pomoćnik ministra odbrane Hrvatske, član Vijeća narodne odbrane Hrvatske i general-pukovnik oružanih snaga Hrvatske, Slobodan Mirka Praljak iz Čapljine (Grabovina), dariva sebi atribut – nacionalist (fr. – rodoljub, patriota).

U narodu se kaže – Ne pada snijeg da pokrije brijeg, nego da svaka zvjerka pokaže svoj trag, te tako i diplomirani reditelj, profesor i inženjer Sveučilišta u Zagrebu, Slobodan Mirka Praljak iz Čapljine (Grabovina), izjavljuje:

„Vani dečki već pjevaju 'Zaklaćemo Srbe'." (Start, Zagreb, 28.4.1990)

U kasnijem periodu, vjerujući u snagu svog intelekta, Praljak je napisao 18 knjiga o ratu u BiH, ali Hrvatsko „Ministarstvo kulture 2008. godine donijelo je mišljenje da Praljkova djela nisu knjige nego brošure. Praljak je 1.februara 2012, od ministrice kulture Andree Zlatar zatražio novu procjenu tog mišljenja, ali mu nikad nije odgovoreno. Stoga je Ministarstvo finansija presudilo da „sporna izdanja žalitelja nemaju stručni, znanstveni, umjetnički, kulturni i obrazovni sadržaj, pa se ne radi o knjigama u smislu propisa koji reguliraju oporezivanje porezom na dodatnu vrijednost po povlaštenoj stopi od 0%, odnosno iste podliježu oporezivanju po stopi od 22%... Odnosno, ocijenjeno je da Praljkova djela spadaju u šund i pornografiju, na što se mora platiti PDV. Rješenje o plaćanju, bez prava na žalbu, doneseno je 11. svibnja ove godine (2012 – S.Z.)..." (http://www.jutarnji.hr/ministarstvo-generalu-praljku-vase-knjige-o-ratu-spadaju-u-sund-i...)

A postupajući po istom, „Ministarstvo financija te je knjige proglasilo šundom, na koje se plaća PDV, te mu je 7. svibnja 2013. ovrhom nad njegovim računom naplatilo 435 tisuća kuna". (http://www.večernji.hr/biografije/slobodan-praljak-598)

Jedne prilike ispred Doma kulture u Klepcima, u polukrugu, stoji nas grupa od 7–8 muškaraca srednje životne dobi. Veljko Vojinović primjećuje:

– Bobo, pogledaj, niko od nas ovdje nema djeda.

Veljko je u pravu.

Zašto?

Zato što su očevi ovih sadašnjih nevaljalih Hrvata, zaklali ili u jamu bacili naše djedove, a postojeća izdogađanja samo potvrđuju istorijsku refleksiju i činjenicu da je na djelu ne govor, nego djelo neskrivene mržnje prema Srbima.

Opet je zagledanost u prošlost, podsticaj za raspirivanje potisnutih zala, jer još i danas zemlja vraća kosti nevino izginulih Srba u Čapljini, koje su pobile zločinom namjerene komšije, a koje su još veći zločin napravile činom umnožavanja zločina u svojim nasljednicima, u djeci, jer, većinom, djeca zločinaca iz 1941, napravili su zločin 1991/92. godine.

Ovo moje saznanje hrane i riječi akademika Milorada Ekmečića, koji je o ubistvu svog oca Ilije objelodanio saznanje iz ljeta 1941. godine: „Dečak od trinaest godina iz prvog susedstva hvalio se mom bratu od devet godina da 'smo ti tatu ubili' i smejao mu se." (http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:503808-Ekmecic-Srbiji-bi-i...)

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, iz pravca hrvatsko-muslimanskog sela Dretelj, više mjeseci otvaraju puškomitraljesku vatru po srpskom selu Tasovčići.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, sa varoškog gorskog hrbata zvanog Gradina, puškomitraljesku i snajpersku vatru otvaraju po Srbima u tasovačkom polju, kojom prilikom je pogođen, i na sreću samo lakše ranjen Lazar Stevana Ijačić, zvani Fuma.

A da u Čapljini ništa nije slučajno, govori podatak da su u Drugom svjetskom ratu, tokom desetodnevnih borbi (25. januar – 3. februar 1945) za konačno oslobođenje Čapljine, na istom mjestu, tj. na koti 137 (Prvi vrh, Gradina) ustaše iz 9-og ustaško-domobranskog zdruga i ustaše iz jedinice „Crne legije", bile oformile mitraljesko gnjezdo iz kojeg su vatreno dejstvovali po Tasovčićima i Klepcima.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, bilo crnokošuljaša ili maskirno obučeni, daje sebi za pravo da zaustavlja, pregleda i pretresa vozila, vozače, suvozače.

Naravno, zaustavljanje, pregled i pretres vršen je samo nad Srbima.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, crnom, masnom bojom, ispisuje veliko slovo „U" preko tabli na kojima su bili napisani nazivi ulica – JNA i Oslobođenje.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, baca bombe na kuću Dušana Slavka Misite u Tasovčićima. Kuća je bila locirana neposredno uz magistralni put M-17 (Sarajevo-Opuzen), u tasovačkom polju.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u dva navrata baca bombe na kafanu, vlasništvo Luke Mandrape u Klepcima.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u tri navrata baca bombe na kafić „Duga", vlasništvo Slobodana Pudara. Kafic je bio lociran u centru varoši, u ulici JNA, tačnije u skladišnom djelu zgrade stare pošte Čapljina.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u četiri navrata baca bombe na trgovačku radnju, vlasništvo Nikole Buluta iz Čapljine. Radnja je bila locirana u centru varoši, u ulici Oslobođenja, na „rampi" (tu je više godina na 42,2 km dugoj uskotračnoj željezničkoj pruzi Mostar-Čapljina-Metković, otvorenoj 1885, bio pružni prelaz).

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u tri navrata baca bombe i razne eksplozivne naprave na kafanu, vlasništvo Kose Marušić u Klepcima. Kafana je bila locirana uz sami magistralni put M-17 (Sarajevo-Opuzen).

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u šest navrata baca bombe i razne eksplozivne naprave na mesaru, kafić i stambeni objekat koji su bili sastavni djelovi impresivnog arhitektonskog zdanja, vlasništvo Rajka Mandrape iz Klepaca. Impresivna građevina bila je locirana u zapadnom djelu grada Čapljina, na raskršću ulica Ivana Krndelja i Oslobođenja.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, u dva navrata minira spomen-obilježje nad jamom Golubinka u Šurmancima. Izvođac minerskih radova na spomen-obilježju ostavio je svoj autogram, na taj način što je na drvenom krstu, koji je po završetku radova bio ostavljen na jami, izdubio veliko ustaško „U" obojeno u crno, a pored krsta je ostavio dio naličja prazne paklice cigareta „Croatia".

I bez ovih poruka, znalo se čije je to djelo, tim prije što je odmah po otpočinjanju radova na jami Golubinka u Šurmancima (novembar 1990), u komšijskom hrvatsko-muslimanskom selu Dretelj, osvanulo nekoliko, crnom bojom ispisanih grafita:

– „U"
– „Croatia"
– „V"
– „Bog i Hrvati"
– „Dođite nam opet"

Želeći da dobijem na operativnosti, a istovremeno da provjerim objektivnost novinara dopisnika iz Čapljine, to sam telefonom pozvao zamjenika

direktora Radio Čapljine, odnosno novinara TV Sarajevo Šemsudina Kudru, zvanog Sudo, i zahtjevao da on slikom i rječju napravi zapis o porušenom spomen-obilježju nad jamom Golubinka u Šurmancima, i da to ide u udarne, večernje vjesti TV Sarajevo.

– Bobo, urednik današnjeg Dnevnika (centralne večernje vjesti) Ivica Puljić, rekao mi je da mu ne šaljem reportaže o problemima Srba u Čapljini, jer on to neće pustiti u emisiju.

Odgovaram mu da je to priča koju sam već čuo, jer nekoliko mjeseci ranije, kada sam Sudu pozivao da snimi demoliranu kuću Pere Ćorića u Dračevu, on je isto odgovorio.

– Bobo, majke mi, nije do mene. Ja samo vežem konja gdje aga kaže – reče mi Šemsudin Kudra, zvani Sudo.

Ne želeci da ovaj hrvatski nitkovluk padne u zaborav, to koristim snagu ličnosti jednog nacionalno svjesnog i nadasve smionog Čapljinca, sa kojim se kroz tupo-mutne poglede naoružanih mještana hrvatsko-muslimanskih sela Dretelj i Šurmanci koji su bili vlasnici do kraja neiživljenih nacionalističkih strasti, probijam do jame Golubinka, oko koje, na tridesetak metara udaljenosti, stoje petorica maskirno obučenih i „papovkama" naoružanih sljedbenika ideologije zla.

Ne želeći da ispitujemo dubinu beznađa, mržnje i bezumlja, to moj prijatelj, vispreni Čapljinac, hitro i vješto, onoliko koliko to amaterska kamera dozvoljava, čini video zapis o učinjenom zlodjelu i taj zapis je kasnije emitovan na TV Beograd, a nekoliko Srba iz Amerike potvrdili su mi da je ovaj snimak bio emitovan i preko satelita.

Kad smo kod TV, da pomenem indikativan slučaj koji se desio sa njemačkom televizijom.

Naime, ekipa njemačke TV kuće ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen), u kasnu jesen 1991, dolazila je u Prebilovce.

S obzirom da im nije bilo jasno, da se ljudi mogu ubiti samo zato što nisu Hrvati, te da se Srbi zaklani ili živo bačeni u jamu 1941. godine, sahranjuju 50 godina poslije, to su poželjeli da vide jamu Golubinka u Šurmancima.

Smrt ima dva lica.

Jedno lice je fizičko nestajanje čovjeka, a drugo lice je zatiranje istine i sjećanja o čovjeku, o njegovom bitisanju, o njegovoj istorijskoj djelatnosti.

Istorija Srba nije djelo i svojina Srba koji žive danas, istorija Srba je djelo i svojina Srba juče, Srba danas i Srba sutra, s tim što je ono juče istorija koja je duža i dominantnija od ovog danas koje je samo dio te istorije. Ali isto tako kao što je sadašnjost određena prošlošću, isto tako će budućnost biti određena sadašnjošću, te samim tim nama danas je oduzeto pravo da budemo nacionalno neodgovorni, te ako se Prebilovčani nisu mogli sačuvati od smrti 1941. godine, to se mogu i moraju sačuvati od zaborava 1991. godine, jer komunistički diktirano jednoumlje je pod firmom „bratstva i jedinstva" pedeset

godina skrivalo, pedeset godina u zemlju zakopavalo pravu istinu o stradanju Srba uopšte, a pogotovo o stradanju Srba iz Prebilovaca.

Istina nije podložna propadanju, trulenju i umiranju, nego zarad pravde, mirenja i pomirenja ona vaskrsava, te stoga telefoniram načelniku MUP-a Čapljina Ivanu Vrankiću i obavještavam ga o našoj maršruti, i istovremeno molim da preduzme odgovarajuće mjere bezbjednosti.

– Bobo, štovaću Njemce i garantiram ti da će biti poduzete učinkovite sigurnosne mjere – kratko odgovori načelnik Vrankić.

Inače, načelnik Ivan Vrankić, prije nego što je postao HDZ-ov načelnik, radio je u Srednjoškolskom centru u Čapljini kao profesor matematike, te je dosta dobro poznavao profesora Radovana.

Tako, u pauzi jedne sjednice, profesoru Radovanu i meni, vrteći glavom, priđe načelnik Vrankić i reče:

– Ljudi, kad je ovako težak put u Europu, nismo trebali ni ići, bolje da smo ostali u svom toru.

Iz Prebilovaca, sa bijelim kombijem HN (Herceg Novi) registracije, u Šurmance pošli smo: predsjednik SDS Čapljina profesor Radovan Markov Karadžić, prevodilac Željko Uljarević iz Igala, tonac, snimatelj i reporterka njemačke TV ZDF, vozač i ja.

Dok se vozimo, u samo 7–8 kilometara, konstatujem bogatstvo topografije i toponimije opštine Čapljina, jer iz Kravarica (Prebilovci) spuštamo se u dolinu rijeke Bregave, u Grkov do, u Sastavke i Klepašnicu (Klepca), pa kroz Zlarin, kraj Babinog pijeska i Leda (Tasovčići) dodirujemo lijevu obalu rijeke Neretve, a na desnoj dočekuju nas Peline, Riva, Rampa, Blinja, Zabrdalje, Bjelave, Gaj (Čapljina), a potom Crvenik, Crljenjača, Pode, Zaskoci (Dretelj), odnosno Sestrina, Vranac, Ararova mahala i jama Golubinka (Šurmanci).

Po obavljenom razgledanju i snimanju, uputili smo se nazad.

Nismo bili odmakli ni par stotina metara od jame, a na putu nam se isprečila, u međuvremenu formirana drvena zapreka, na čijim su krajevima bila dva HVO maskirno obučena mladića, naoružana automatskim puškama (A-7OA).

Stali smo.

Ja sam otvorio vrata, predstavio se i objasnio ko je sve u kombiju, te ih zamolio da nas puste da prođemo. Nisu htjeli.

Želeći da razbije nedoumicu, reporterka ZDF-a upitala je prevodioca Uljarevića o čemu se radi?

Šurmanački Hrvati, HVO „bojovnici" koji su bili pokraj kombija, čuvši srcu im drag njemački jezik, lica razvukoše u osmjeh, ukloniše zapreku i pustiše nas da prođemo.

Nastavili smo lagano, makadamskim putem, kroz krš i kamenjar začinjen šarenilom jesenjih boja, da napuštamo zaseok Šurmanci brdo.

Iznenada, svi smo ostali zaprepašćeni slikom koja nam se približavala. Ispred nas vrvilo je šareno, jer preko stotinu maskirno obučenih i poluautomatskim

puškama (PAP-7,62mm) naoružanih Hrvata, pokušavalo je da formira dvovrsni stroj.

Instinktivno, vozač je stao. Dijelilo nas je nepunih 50 metara, a to je bio put kojim smo morali proći.

Rekao sam vozaču da nastavi voziti polagano i pažljivo. Osjetio sam da i njih, kao i nas, obuzima zbunjenost, s tim što smo mi iskoristili njihovu privremenu zbunjenost, te kombijem mirno prošli kroz iznaneđenjem paralisanu gomilu, koja je nijemo buljila u nas.

Ali, radovanje je kratko trajalo.

Od ovih šareno obučenih i šareno zbunjenih, nismo bili odmakli ni tri-četiri stotine metara, a zaustavio nas je, na sred puta poprečen automobil „zastava 750" (vlasništvo „malog" Bene iz Šurmanaca), oko kojeg je bila poveća grupa Šurmančana, u uniforme „rezervnog" sastava milicije obučena i naoružana „papovkama".

Zadesili smo se u pola strane.

Poviše nas zaseok Šurmanci Brdo, podno nas zaseok Šurmanci Polje.

Poviše nas oni šareni, oko i podno nas ovi plavi s uperenim puškama. Čim nas je „rezervna milicija" zaustavila, iako nisu pričali, čula se larma i galama.

Naša zbunjenost je trajala kratko, jer smo svi, kao po komandi, okrenuli se i iza nas ugledali buljuk onih šarenih kako vitlaju puškama i trče ka nama.

Očas, šareni i plavi se pomješaše i s uperenim puškama okružiše kombi.

Nije bilo teško prepoznati odsustvo dobre volje.

Iz gomile, sa duboko navučenim kapama preko čela na kojima dominira šahovnica, iskoračuju dvojica, repetiraju puške i naređuju da se otvore vrata na kombiju, pritom psujući nam „četničku majku" i govoreći da „ovom zemljom Srbin nikad više neće kročiti".

Očito da su Šurmančani smetnuli s uma da su Srbi u dolini Neretve autohtono stanovništvo od iskona. Oni smetnuli, a mi ih zarad silom naturenog komunističkog terora zvanog „bratstvo i jedinstvo", nikad nismo na to ni podsjećali, i tako smo ćoravu istoriju gradili. U svom, na svom, a bez svog, Srbi.

Šurmančani su snimatelju ZDF-a oduzeli kasete iz kamere. Reporterka je od bijesa zapjenila, i zahtjevala je od prevodioca Željka Uljarevića da nešto učini, ali prevodilac niti je uspio umiriti reporterku, niti je uspio odobrovoljiti Hrvate da im vrate kasete.

Ja sam zahtjevao da pozovu predsjednika Peru ili načelnika Vrankića, ali Hrvati iz Šurmanaca oglušavali su se o bilo kakav pokušaj kontakta sa Čapljinom.

Tekle su minute, proteče pola časa, proteče čas, a slika ostaje ista.

U sjećanje mi se prikrada slična situacija iz mjeseca novembra 1990. godine.

Naime, sa omanjom ekipom TV Beograd, koju su sačinjavali – dr Ljuba Toholj, snimatelj Mile Jasnić i vozač Miroslav Dražović, bio sam se uputio u Međugorje, odnosno na brdo Križevac (nekad se to zvalo Šipovac) i brdo Crnicu.

Orijentacije radi, na istočnoj strani brda Crnica nalazi se srpsko ništilište, nalazi se zlokobna jama Golubinka i to je područje opštine Čapljina, a na zapadnoj strani brda Crnica (nekada područje opštine Čapljina, a sada opštine Čitluk), nalazi se mjesto gdje se navodno ukazala (1981) Gospa (Bogorodica).

„Fenomen Međugorja ima mnogo nivoa, a jedan od njih može lako biti kolektivna krivica koju su Hrvati katolici osetili zbog uloge koju je imalo u masakru počinjenom u Šurmancima, upravo sa druge strane brda, gde su se javljala prikazanja. Postoje, takođe, mnogobrojne veze između međugorskog ogranka franjevaca i ustaša. Lično sam video sliku ustaških vojnika na zidu manastira u Širokom Brijegu, koji sam posetio. Jozo Zovko (fratar koji je podržavao vidioce) proračunato je „ubrizgao" politički prizvuk u prikazanja kada je postavio grb na oltar za vreme služenja mise u vreme prvih prikazanja 1981. godine – tvrdi američki profesor Majkl Džons, autor dve knjige o fenomenu Međugorja.

„Međugorje je bilo ključno za oživljavanje hrvatskog nacionalizma koji je doveo do raspada Jugoslavije. Kada se Jugoslavija raspala, Franjo Tuđman je otišao u Međugorje. S nacionalističke tačke gledišta, nije bilo od značaja da li su prikazanja bila istinita ili ne. Bitno je bilo da li se njima moglo politički manipulisati" – kaže profesor Džons. (http://www.novosti.co.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:247660-Nema-suza-za.)

A da je američki profesor u pravu, govori saznanje da na nekih 200 metara vazdušne linije jugozapadno od srpskog ništilišta, od zlokobne jame Golubinka, „neko" je „slučajno", novembra 2013. godine, tj. 72. godina poslije izvršenog zločina nad Srbima, adska vrata odškrinuo, jer „U katastarskoj opštini Međugorje krajem novembra upisana je parcela označena kao Miletina šuma, čiji je vlasnik nekadašnja nelegalna tvorevina Nezavisna država Hrvatska". O tome, kako piše sarajevski „Dnevni avaz", svjedoči izvod iz katastarske knjige opštine Međugorje, koju je izdao Opštinski sud Mostar. (ww.glassrpske.com/novosti/vijesti/vijesti-dana/NDH-vlasnik-parcele-u-međugorju/142019.html)

Na temu Međugorja, vrhovni poglavar Katoličke crkve, papa Franjo (Svetovno – Horhe Mario Bergoljo), koji pontifikuje od 13. marta 2013, je izjavio: „Ma gde su ti vidovnjaci koji nam govore da će Devica Marija poslati pismo u 16:00 sati poslepodne. Ne može to tako. I još žive od toga. To nije hrišćanska vera. Poslednja božja reč se zove Isus Hrist i ništa više od toga". (http://www.blic.rs/vesti/svet/566332/PAPA-O-međuGORJU-Vidovnjaci-nisu-deo-hrišćanstva).

Čim smo stupili u Međugorje, zaustavio nas je radnik Stanice milicije Čitluk, i bez obzira što je podebelo bio na snazi državni i pravni sistem Jugoslavije (novembar 1990), rekao nam je da se kombi sa BG (Beograd) registracijom ne može kretati po zapadnoj Hercegovini, te nas je, na oduševljenje u međuvremenu sakupljene gomile od 50-ak kratko ošišanih, samo muških mlađih „vjernika", isključio iz saobraćaja, tako da je vozač ostao u parkiranom vozilu, a mi smo poslije izvršene identifikacije, nastavili pješice po Međugorju.

Bilo je to novembra 1990. godine, i evo godinu dana poslije ista situacija.

Šareni krug, šarenih „ljudi" postaje sve gušći i sve uži, neizvjesnost se primiče a rješenje odmiče.

Da zlo bude veće, vidimo da se uz kamenu stranu, ka nama, penju mještani Šurmanaca naoružani lovačkim puškama, kosama, vilama, srpovima.

Pojedini šareni prijete nam da će nas likvidirati i onda istim kombijem vratiti „k vašoj žgadiji" u jamu u Šurmance.

Potrebe za samoobmanom nemamo, strah nas je, svi šutimo, ne nazire se spas.

Želeci da stvar pomaknem s mrtve tačke, to na krhkom engleskom jeziku molim reporterku ZDF-a, da im se obrati na njemačkom jeziku i da ih zamoli da nas puste.

Svjesna situacije, profesionalnom pronicljivošću, novinarka prihvati moj predlog, te kroz isprekidane rečenice, jecaj i plač, obrati se šarenom krdu, pritom često puta sklapajući dlan o dlan, davajući im do znanja da molitveno pribežište traži u njima.

Vidjevši uplakanu novinarku i čuvši njima milozvučan njemački jezik, šareno krdo se lagano zatalasa i poče se stidljivo sašaptavati.

Poslije nekoliko minuta, čujemo glas jednog od njih:

– Dva, pet, nula, javi se, 250 javi se – pristali su da uspostave vezu sa MUP-om Čapljina.

Poslije, kao vječnost duga tri časa i pedeset minuta, stigla su dva službena vozila Stanice milicije Čapljina, za čijim upravljačima su bili Petar Krndelj i Ismet Šahinović.

Pero Krndelj se izdvaja u stranu sa omanjom grupom Hrvata i drži im slovo. Kad je završio monolog, Pero priđe kombiju i reče:

– Bobo, možete ići.

Profesor Radovan, vičan čaroliji besjedništva, prokomentarisa u svom stilu:

– Ovo ti je, Bobo, ono Šekspirovo: „Ne zna se šta je gore, ili kad se loša vlast dočepa ljudi ili kad se loši ljudi dočepaju vlasti".

Prolazimo kroz gustu kolonu ljutitih mještana koji nam prijete i pljuju po kombiju. Na prednje staklo pade i kravlja balega.

Počinjem cjeniti izjavu načelnika Vrankića o „Europi", ali znajući da se u Čapljini sve koordinira u „općinskom poglavarstvu", počinjem cjeniti da i drugi imaju običaj Vrankićevim prezimenom da se služe.

Izlokanim makadamskim putem napuštamo Šurmance i ulazimo u hrvatsko-muslimansko selo Dretelj.

Na ulazu u Dretelj, vitlajući automatskom puškom, zaustavi nas u maskirnu uniformu obučen mlađi Hrvat, koji je na grudi prikačio bedž Ante Pavelića, a o bedro kamu. Vitlajući puškom, ljubimac Ante Pavelića zahtjeva da svi izađemo iz kombija.

Promućurna novinarka ZDF-a igra na kartu emocija i drčnom Hrvatu se obraća na njemačkom jeziku.

Čuvši „domaći" jezik, nosilac bedža ustaškog poglavnika Ante Pavelića, diže ruke u visinu grudi, pokloni se i pusti nas da prođemo.

Kad smo napustili Dretelj, na ulazu u varoš Čapljina, tačnije kod kuće Murata Čolića, preteče nas službeno vozilo MUP-a Čapljina i dade znak da stanemo. Iz MUP-ovog vozila izlazi Petar Krndelj, meni daje dvije kasete i kaže mi da ih vratim njemačkoj novinarki.

Novinarka ZDF-a se sva zahvalna nasmijala i zamolila me da prevedem policajcu, da ono što je ona kao novinarka, kao državljanin Njemačke, doživjela u Čapljini, je nečuveno, tim prije što nešto ovako nije doživjela ni u uzavrelom Bejrutu (Liban), iz kojeg je došla u Čapljinu, te stoga moli da pod pratnjom policije napustimo Čapljinu.

Naravno, državljanki Njemačke je udovoljeno.

Dešavalo se da, vozeći svoj automobil ulicama Čapljine, čujem preko Radio Čapljine kako me pozivaju na sastanak u Gabelu, povodom ne znam već kojeg incidenta između Hrvata i Srba, a u tim „incidentima" uvijek su napadači bili Hrvati, a žrtve Srbi.

Podsjećanja radi, da navedem samo nekoliko činjenica onog skorašnjeg juče, što je dovelo i odredilo ovo danas.

Godine 1914, loši Hrvati iz Gabele, uz šikaniranje i prebijanje komšija Srba, vrše i demoliranje hrama Srpske pravoslavne crkve u Gabeli koji je posvećen Uspenju Presvete Bogorodice (1854), a začinjajući ovaj varvarizam, to kravljom balegom obljepljuju ikonostas, freske, ikone, odnosno vrata i vanjske zidove hrama.

Hrvati iz Gabele, predvođeni župnikom (1926–1928) fra Jozom Bencinom (Međugorje,1869. – Mostar, 1945), 1. februara 1926, u Gabeli dočekuju osnivača i predsjednika HSS-a (Hrvatske seljačke stranke) Stjepana Radića (1871) sa suprugom Marženkom i pratnjom.

O radu Stjepana Radića, najbolje svjedoči i piše „njegov sin Vladimir, 1942. godine u članku Dan i domovina, objavljenom u zagrebačkom listu Nova Hrvatska: U glavnim stvarima, u temeljnim načelima, ustaški nauk nije ništa drugo nego nauk Stjepana Radića". (http://sr.wiipedia.org/wiki/%DO%A1%D1%82%D1%98%DO..)

U čast Radićevog dolaska, Hrvati iz Gabele, Domu u Gabeli daju ime „Hrvatski seljački dom", odnosno matičnom fudbalskom klubu FK „Zmaj" Gabela mjenjaju ime u FK „Seljačka sloga" Gabela, plus što sade lipe (jedna od tih lipa 1992. bila je pred Šuškovom kućom), a tokom sadnje lipa gabelski Hrvati ne samo da vređaju i maltretiraju komšije Srbe, nego im i kuće kamenuju i oštećuju.

Avgusta 27, 1939. godine, dan po proglašenju „države u državi", a što je bila Banovina Hrvatska u Kraljevini Jugoslaviji, Hrvati iz Gabele, predvođeni župnikom fra Rafom (krš. Ivan) Prusina (Hamzići kod Čitluka,1884. – Mostar, 1945) na lokalitetu Breg, organizuju veliki skup podrške Banovini Hrvatskoj.

Tokom dolaska na Breg, razularena masa iz gabelskih zaseoka Otok, Prijevorac, Podavala, Pivnica... noseći šahovnice, vile, kose, srpove, motke, vrši kamenovanje i demoliranje srpskih kuća.

Sve ono što su loši Hrvati iz Gabele imali na umu 1914, 1926, 1939, uradili su 1941. godine, kada su za samo jednu noć, noć između četvrtka i petka, 26/27. juna 1941. godine, pobili 118 nevinih Srba iz Gabele.

A u toj istoj Gabeli, malo je reći da su riječi tuge zalivene suzama, jer magija riječi ne postoji da se opišu sve što se dogodilo, svi gadosti koje su nevaljali Hrvati radili Srbima.

Primjera radi, pitam se kakvi su to neredi u duši čovjeka potrebni da se uradi ono što su uradili Hrvati iz porodice Primorac u Gabeli, koji su ljeta 1941, tupim, nazubljenim srpom klali ni zbog čega krivog Srbina Marka Ratkovića, koji je samo zahvaljujući proviđenju Svevišnjeg ostao u životu, da svjedoči i da opominje.

A patološka mržnja kulminira 16. marta 1943, kada su na pravdi Gospoda, loše komšije Hrvati, ustaše, golim rukama zadavili nevinog Srbina Svetka Đorđa Šahina (1907–1943) iz Gabele.

Godine 1971, Hrvati iz Gabele, zajedno sa komšijskim Hrvatima iz Metkovića (Hrvatska), provodeći ideje hrvatskog nacionalističkog pokreta (Maspok), vrše višemjesečno zastrašivanje i šikaniranje komšija Srba...

Minut-dva iza poziva preko Radio Čapljine, u ulici Maršala Tita, sustiže me službeno vozilo MUP-a Čapljina za čijim upravljačem je bio radnik milicije Vinko Damjana Proleta, sa suvozačem Ivicom Vinka Čuturom.

Vinko i Ivica posavjetovaše me, s obzirom da je situacija u Gabeli više nego zategnuta, bezmalo eksplozivna, da je bolje da pođem s njima u Gabelu, nego svojim vozilom, koje ostavljam parkirano u ulici M. Tita, ispred kafića Ante Bobete.

Kad smo stigli u Gabelu, zatečena slika stavi mi na znanje da su režiseri sastanka u opštinskoj zgradi u Čapljini, a protagonisti u Domu kulture Gabela, jer na „nenajavljen i iznenadni" sastanak sleglo se sve muško Gabele u Hrvata, od kupusa veće.

Čim sam ušao, „dobrodošlicu" mi čini grupa krvožednih Hrvata koja lupa nogama o pod, vitla šahovnicom, diže dva prsta u vazduh i urliče: „ŽAP, ŽAP, ŽAP" (ŽAP – Živio Ante Pavelić).

Rukama razmičem „odbor za doček", rulju „bratstvo i jedinstvo", i dok se probijam ka pročelnom stolu vidim da pojedini nosioci šahovnica namjerno idu na mene, uklinčuju me i otiru se, dajući mi na znanje da u džepovima imaju pištolje ili bombe.

Dižući ruku, ceremonijalni majstor krda, „moderator" Mate Marka Korda, poziva me za pročelni sto, školsku klupu, i pokazije mi stolicu na koju treba da sjednem. Kako sjedoh, tako se nogama ukrstih s druge strane klupe sjedećom, naelektrisanom i divljom ruljom, koja me „gutala", a „dobrodošlicu" mi

priredi i jedan od Gabeljana koji izvadi i na klupu stavi kamu u koricama koje su šahovnicom išarane, i velikim „U" začinjene.

Zvižduci, aplauzi, horska galama, mahanje šahovnicom, udaranje nogama o pod, lupanje o stolice i klupe, povici – „ŽAP", „Jure i Boban", „Ovo je Hrvatska", samo su dio atmosfere sa „sastanka" u Gabeli, održanog krajem marta 1992. godine.

U stvari, HDZ Čapljina je ovim mitingom zastrašivanja, nemjerljive mržnje, linča, sirove fizičke snage, primitivizma, šovinizma, nacionalizma, otvorenog ustaštva, željela i dokazala da srpsko sutra ne postoji ni u Čapljini, ni u Gabeli.

Poslije tri naporna časa u Gabeli, kad sam se vratio u Čapljinu, konstatovao sam da mi je od putničkog motornog vozila marke „golf-JX", reg. oznake ČP 77-69, ostao samo kontakt ključ.

Prijavljujuci otuđivanje vozila Stanici milicije Čapljina, upamtio sam komentar dežurnog radnika milicije, Bože Raguža:

– Jebaji ga, Bobo, čim si Srbin, nemaš se čemu nadati u Čapljini, piši propalo, a ja ću reda radi to zapisati.

I nije lagao.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, svako veče stanovnike Čapljine „časte" ili dinamitom ili bombama ili puškaranjem.

Dočekati jutro u Čapljini, značilo je ponovo se roditi.

Nije pretjerano, nego je istinito, da su svako jutro, bukvalno lopatama, čistači ulica sakupljali čaure.

Tako, čistač ulica Marko Rebac, zvani Bale iz Čapljine (Gradina), pričao mi je u martu 1992. godine, da je u periodu od novembra 1991. pa do marta 1992, sa ulica Čapljine pokupio „četiri pune vreće" tj. četiri džaka čaura, koje čuva i koje će, kad se „smiri", prodati kao sekundarnu sirovinu.

Zasigurno najobimnija i najjača pucnjava na ulicama Čapljine, bila je 18. novembra 1991. godine, kada je hrvatsko „pučanstvo" proslavljalo proglašenje „Hrvatske zajednice Herceg-Bosne".

To je bilo neviđeno i nečuveno, tad se pucalo i „iz neba i iz zemlje".

Sutradan, Veljko Vojinović mi govori da „sinoć nisu pucali samo Hrvati, koji su na groblju".

Upravo tako.

A šta se dešava u Čapljni po proglašenju Herceg-Bosne?

Na starom mostu na rijeci Neretvi, na izlazu iz Čapljine, odnosno ulazu iz Tasovčića, bilo je oformljeno mitraljesko gnijezdo, u kojem je uvijek bilo desetak „rezervnih" milicionara, Hrvata i Muslimana, od kojih se sjećam Edinka Abdulrahmana Kavara (1955), zvanog fra Edinko, Ilije Zdravka Brajkovića (1955), zvanog Trtak, Suada Hase Mahića (1956), zvanog Džuma (prema kazivanju nekoliko Srba iz Čapljine, a mogu posvjedočiti i vlastitim iskustvom, Džuma je bio čovjek kad je bilo najteže), Mire Mije Butigana (1951), zvanog Kurto, Pere Nikole Džono (1954), zvanog Rope, Ivana Nikole Ivankovića

(1958), zvanog Ivo, Mirka Vinka Jelčića (1965), zvani Mali, Mire Grge Jelčića (1962), zvanog Romi, Josipa Franje Grepo (1955), zvanog Joza, Dragana Damjana Perića (1956) zvani Ričpe.

Da u Čapljini ništa nije slučajno, govori činjenica da je na istom mjestu, prije 50 godina, tačnije 10. aprila 1941. godine, formirano mitraljesko gnjezdo koje je činilo „Grupa naoružanih ustaša, a kojom je rukovodio Mijo Dodig". (S. Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 12, 13)

Kako godine 1941, tako i 1991/92, to je bila više nego carina, jer tom stazom, pješice, morali su proći Srbi s lijeve strane rijeke Neretve, ako su željeli ući u varoš Čapljinu.

Inače, prolaz je bio širok nešto malo više od pola metra, koliko je bilo ostavljeno prostora, između u visinu grudi naslaganih džakova pijeska, gdje je sa desne strane bio puškomitraljez (M-53, kalibra 7,9 mm), a sa lijeve strane nekoliko poluautomatskih pušaka (M-59/66 kalibra 7,62 mm, tzv. „papovke"), a most je bio miniran.

Djeca u školu, odrasli na posao, bolesni u ambulantu, ili po bilo šta u poštu, banku, autobusku ili željezničku stanicu, ili po bilo šta što je bilo preko, a sve je bilo preko, Srbi su mogli da ostvare tek pošto bi bili pregledani i pretreseni, i pošto bi se provukli kroz prorez zvani prolaz između džakova.

Ista procedura je bila i na južnom ulazu u Čapljinu, na novom mostu na rijeci Neretvi, gdje je, istini za volju, prorez zvani prolaz bio širine putničkog motornog vozila.

Na mostu je bilo mitraljesko gnijezdo, a ispred gnjezda su bile cik-cak rasute gomile šodera, šleperi, rovokopači, kamioni i bodljikava žica.

Ne malo puta se dešavalo da profesora Radovana, Veljka i mene, na novom mostu kontrolišu veoma osioni nosioci HVO uniforme, mada im mi gorke riječi progovorili nismo, niti smo se o zakon ogrješili, jer izuzev lične karte, grafitne olovke i džepne maramice, mi drugo ništa uza se imali nismo (u što su se i oni sami prilikom pregleda i pretresa više puta uvjerili). Primjera radi, tri puta nas je pregledao i pretresao radnik milicije Damir Vlatka Milićević (1961), potonji bojnik HVO.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, izvrše provalnu krađu u kancelariji SDS-a u Čapljini, koja je bila locirana u Domu sindikata, u ulici Asima Fazlagića. Iz kancelarije je otuđen telefon, telefaks i mašina za poruke.

Interesantno ja da nije izvršena provalna krađa u daleko bolje opremljenijim kancelarijama HDZ-a i SDA Čapljina, koje su bile sa lijeve, odnosno desne strane SDS-ove kancelarije, na udaljenosti od nepuna dva metra.

U Čapljini, tokom 1991. i nepuna četiri mjeseca 1992. godine, vladajuća HDZ Čapljina, svaki vid hrvatskog nasilja i svaki pojavni oblik zločina nevaljalih Hrvata nad Srbima, nastojala je da zamagli, nastojala je da učini otklon od činjeničnog stanja, odnosno da učini priklon zamagljenim stranputicama i

da presnu neistinu, zahvaljujući podređenim i dirigovanim medijima, odjene u samo njima prihvatljivu „istinu".

Bitak i biće srpskog fundusa, počeo se smještati pod mikroskop.

U svrhu pronalaženja razumnih i logičnih rješenja, takoreći svakodnevno, predsjednik SDS-a Čapljina, profesor Radovan Markov Karadžić, sekretar SDS-a Veljko Vojinovic i ja, sastajali smo se ili sa predsjednikom HDZ i opštine Čapljina, Perom Vide Markovićem (3. maj 1952) ili sa nečelnikom MUP-a Čapljina, Ivanom Tome Vrankićem (1. februar 1951).

Kad sam kod MUP-a, da kažem da sam pisao N.N., iz razloga što tokom 1991. i nepuna četiri mjeseca 1992. godine, MUP Čapljina nije rasvjetlio ni jedan jedini slučaj vezan za problematiku Srba u Čapljini.

Kolegijum MUP-a Čapljina, tj. operativno tijelo koje rukovodi radom organa, bilo je sljedećeg sastava:

– načelnik MUP Čapljina	Hrvat, Ivan Vrankić
– šef kriminalističke službe	Hrvat, Dragan Krvavac
– pomoćnik načelnika za poslove milicije	Hrvat, Pero Krndelj
– šef sistema šifre i veze	Hrvat, Jozo Zovak
– zamjenik komandira Stanice milicije Čapljina	Hrvat, Željko Ćorić
– komandir Stanice milicije Čapljina	Musliman, Satko Bitanga
– šef upravno-pravnih poslova	Makedonac, Boris Ignjatov

A kako su mentori iz Zagreba cjenili slugeranjstvo čelnika MUP-a Čapljna?

Predsjednik Hrvatske Tuđman, svojim rješenjem broj: 01-012-97-144/11 od 29. jula 1997. godine, odlikovao je Ivana Tome Vrankića – Spomenicom domovinske zahvalnosti (http://hrvatska.poslovniforum.hr/nn-arhiva/00013/01317.asp), koja se dodjeljuje za „časnu i uzornu službu" (http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja_i_priznanja_Republike_Hrvatske), a Vrankiću nije ostao „dužan" ni predsjednik Hrvatske Stipe Mesić, koji svojim rješenjem broj: UP-I-03-41-690/06, od 1.januara 2006. godine, odlikuje Ivana Tome Vrankića – Redom hrvatskog trolista (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/) koji se dodjeljuje za „osobite zasluge za RH stečene u ratu, izravnoj ratnoj opasnosti ili u iznimnim okolnostima u miru". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja_i_priznanja_Republike_Hrvatske).

S obzirom da u Čapljini nije krčkalo, nego kljucalo, to je Čapljina svakodnevno bila na tapetu medija.

U Čapljinu su dolazile TV ekipe iz Njemačke, Austrije, Italije, Francuske, Holandije, odnosno iz Beograda, Novog Sada, Podgorice, Prištine, Splita, Sarajeva...

Fabrikanti pisane riječi dolazili su iz Engleske, Francuske, Italije, Njemačke, Austrije, Australije, odnosno Beograda, N. Sada, Podgorice, Prištine, Zagreba, Splita, Sarajeva...

HDZ Čapljina je načinila tako da su građani Čapljine mogli pratiti samo programe Radio-Televizije Zagreb, koja je već 1988. godine istupila iz

zajedničkog jugoslovenskog informativnog programa (http://www.nacional.hr/clanak/14037/televizijski-povratak-boema-iz-siverica) i Radio-Televizije Sarajevo, te se stanovništvo opštine Čapljina „informisalo" samo kroz ove medije, a svakodnevne priloge za ove medije, ili bolje rečeno svakodnevnu hrpu neistina i insinuacija, svakodnevnu hrpu nedobronamjernosti, fabrikovali su HDZ-vi novinari koji su bitisali u Čapljini i koji su oblikovali javno mnjenje, tj. uobličavali političku i ideološku svjest društvenih grupa koje su bile u kategoriji poslušne mase.

Inače, tokom 1990, 1991. i početkom 1992. godine, iz Čapljine su izvještavali sljedeći novinari-dopisnici:

– Hrvat, Milan Vego zvani Mišo, radio je priloge za Radio Zagreb, Radio Split, Radio Sarajevo i Radio Čapljinu, gdje je bio i uposlen. Pisao je za dnevni list „Slobodna Dalmacija" (Split) i „Vjesnik" (Zagreb);

– Hrvat, Nikola Vidić, pisao je za „Večernji list" (Zagreb);

– Musliman, Šemsudin Kudra zvani Sudo, radio je priloge za TV Sarajevo, a na Radio Čapljini je bio tehnički direktor i urednik programa zajedno sa direktorom Radio Čapljine Ivicom Vego, inače laiciziranim fratrom RKC u Hrvata;

– Musliman, Ahmet Kalajdžić, pisao je za dnevni list „Slobodna Dalmacija" (Split);

– Srbin, Momčilo Bekan, pisao je za dnevni list „Oslobođenje" (Sarajevo) i „Večernje novine" (Sarajevo);

– Srbin, Aco Dragićević, pisao je za dnevni list „Večernje novine" (Sarajevo) i „Oslobođenje" (Sarajevo). Aco je bio uposlen na Radio Čapljini, ali nije imao uticaj na uređivački program;

– Srbin, Ilija Zurovac, pisao je za dnevni list „Večernje novosti" (Beograd).

S obzirom da su se građani opštine Čapljina „informisali" kroz programe Radio Čapljine, Radio Sarajeva, Radio Splita, Radio Zagreba, TV Sarajevo i TV Zagreb, jasno je da su Srbi opštine Čapljina bili u informativnoj blokadi, jer nisu imali prave nego frizirane vjesti.

Srbi opštine Čapljina informativnu blokadu probijali su zahvaljujući više nego smelom radu istinoljubivog Ilije Zurovca, svestranog novinara „Večernjih novosti" iz Beograda, koji je imao uporište i u beogradskim TV kućama, u čije se informativne emisije, tokom proljeća 1992. godine, nekoliko puta uključivao direktno iz Tasovčića, Klepaca i Prebilovaca.

Ilija, od prirode vrlo darovit čovjek usredsređenih vrlina, odlikovao se nepristrasnošću i stručnošću, i sa književnim darom presađivao je životne događaje Srba opštine Čapljina u istorijsku baštinu, jer kroz Ilijino argumentovano raskrinkavanje čuvara mraka, istina je, poslije višedecenijskog tamničenja, konačno dobila šansu i progovorila.

Kao prvoizvornik, kao lučonoša pravdoljublja i slobodoljublja, Ilija je život sagorjevao u otadžbinskom pregalaštvu, vjerujući u misao da je govoriti i pisati istinu bolno, ali je ćutati još bolnije, te je stoga vojevao perom.

U Čapljini, gdje je decenijama riječ bila neslobodna, gdje je decenijama laž bila u snazi, gdje su decenijama Srbi bezrazložno blaćeni, novinara Iliju Zurovca su u dva navrata fizički, a više puta verbalno napadali Hrvati iz Čapljine, a dio neprijateljskog hrvatskog folklora sastojao se u tome da su mu više puta na kuću otvarali puškomitraljesku, a u pet navrata i minobacačku vatru, kojom prilikom mu je smrt dolazila bliže od košulje.

Primjera radi, u utorak, 10. marta 1992. godine, oko 17,30 časova, u prostorijama Društvenog doma u Grabovini kod Čapljine, fizički je napadnut novinar Ilija Zurovac.

Tom prilikom, u prepunom domu održavala se otvorena tribina, na kojoj su učestvovali: član Predsjedništva BiH prof. dr Biljana Plavšić, ministar odbrane BiH Jerko Doko, specijalni savjetnik u RMUP BiH Avdo Hebib i lokalni čelnici HDZ Čapljina.

Plod samovolje i loše procjene profesorice Plavšić, rezultirao je time da sastanku nisu prisustvovali predstavnici SDS-a Čapljina, što je dalo dodatnog podstreka onima koji su bili u kandžama hrvatskog nacionalizma, a posebno ruljočelniku, nabusitom HOS-cu Anti Nikole Krešiću (3.3.1954) iz Struga kod Čapljine, koji je nasrnuo na, ničim provokativnog, poslom prisutnog novinara Iliju Zurovca, tako da su specijalci RMUP-a iz Sarajeva bili prisiljeni da intervenišu i da spriječe teži fizički sukob.

Želeci da razrjesim „spor" koji je nastao, između Pere Markovića i Kruna Kordića, huškanog snagatora HOS-a Ante Krešića i novinara Ilije Zurovca, to sam sutradan tražio Antu Krešića. S obzirom da Antu nisam uspio pronaci na užem lokalitetu grada, to sam se uputio njegovoj kući, u obližnje selo Struge, gdje se njegov otac Nikola iz Hrasna (Stolac) doselio početkom Drugog svjetskog rata.

Kako u taj dio opštine srpska noga nije kročila nekoliko godina, to mi je Antina porodica, vidjevši me, više nego iznenađeno saopštila da oni „ne znaju gdje je Ante". Njihovo „neznanje" bio je uvod u moje znanje, jer znajući za ono juče, a doživljavajući ovo danas, to kucam na vrata, malo je reći zbunjenog župnika župe Struge-Gorica, don Ivana Pavlovića, sina Marjana i majke Ruže r. Pavlović, rođen 1951. godine u zaseoku Gradac, sela Neum, sreza Čapljina.

Naravno, učiteljica života – istorija, prevariti se dala nije, jer za samo dvadesetak minuta po mom dolasku u opštinsku zgradu, „nevidljivi" Ante Krešić kuca na vrata moje kancelarije.

– Dešavalo se da N.N. izvršilac ili više njih, nebrojeno puta sa zaravnjenog krova hotela „Mogorjelo" u Čapljini, a koji je izgrađen na obali rijeke Neretve koja dijeli Čapljinu i Tasovčiće, otvara puškomitraljesku vatru na kuću Ilije Zurovca u Tasovčićima, a sa iste lokacije, u pet navrata, otvarana je i minobacačka vatra na njegovu porodičnu kuću.

Minobacačka vatra je otvarana u sljedeće dane:

1) u subotu, 25. januara 1992. godine oko 13,40 časova, 2) u ponedeljak, 27. januara 1992. oko 14,15 časova, 3) u utorak, 28. januara 1992. oko 15,00 časova, 4) u ponedeljak, 10. februara 1992. oko 15,45 časova i 5) u sredu, 11. marta 1992. oko 16,05 časova.

Većina srpskih kuća na području Čapljine je opljačkana, pa zapaljena, pa djelimično porušena, a Ilijina kuća, uostalom kao i Spomen-kosturnica sa kriptom i crkvom Sabor Srpskih Svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima, je minirana i sa zemljom sravnjena, jer izvođač zlodjela bio je isti.

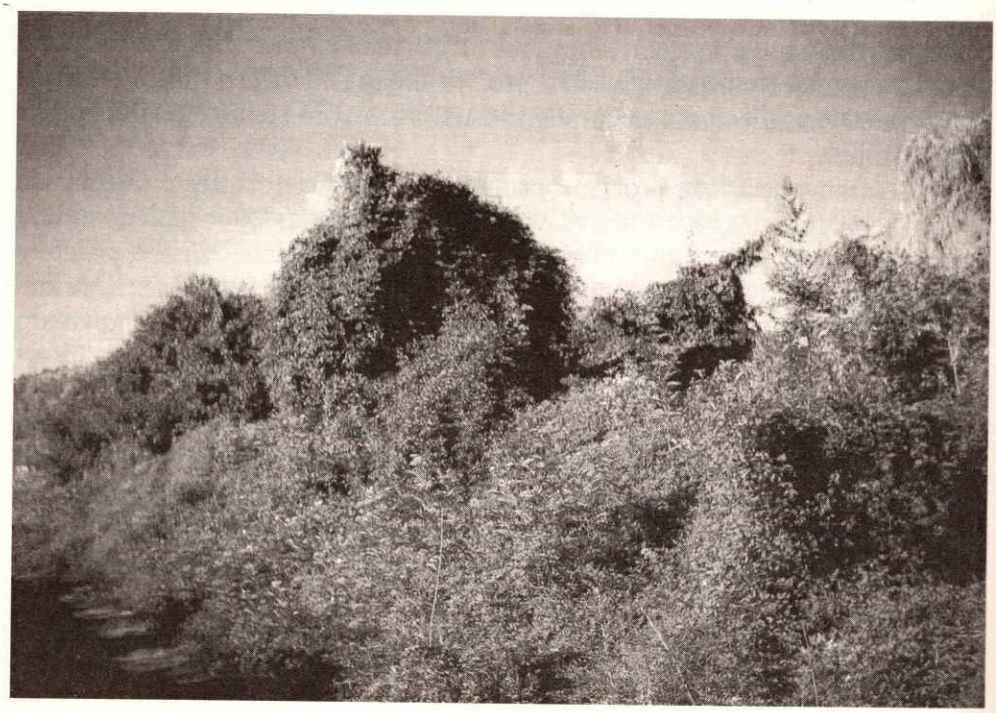

Ovo nije pustara zarasla u trnje, zbunje i šikaru, ovo je plod komšijske „ljubavi" izražen kroz dinamit, ovo su dvije-tri gomile šuta, ovo su ostaci velelepne kuće Ilije Zurovca. Kuću su minirali Hrvati iz Čapljine, 8. juna 1992, a ova fotografija potiče iz jula 2007. godine. (Foto: O.Z.)

Kod mene je nekoliko puta dolazio u kancelariju predsjednik IOSO Čapljina Kruno Kordić, da „prosvjeduje" zbog, kako reče, po „HDZ-u i njemu neistinitog informiranja pučanstva" od strane novinara Ilije Zurovca.

Želeci da slučaj rasvjetlim do kraja, to sam krajem februara 1992. organizovao susret između Krune, Ilije i mene, u mojoj kancelariji u zgradi opštine Čapljina.

I šta se desilo?

„Demokracija u Hrvata" je zakucala na vrata objektivne i istinite riječi, i zakonom sile, zakatančila je. Naime, dan-dva po sastanku, vladajuća HDZ Čapljina je trajno zabranila distribuciju novina „Večernje novosti" iz Beograda na području opštine Čapljina, što je ionako ekstremnim dopisnicima, koji su radili po diktatu HDZ-a, otvorilo novi, dodatni medijski prostor za insinuacije svih vrsta, jer HDZ Čapljina je grčevito branila istini da na svjetlost dana izađe, istini koja se zvala nevolje Srba u Čapljini, te je u tom smislu sve činila da onemogući rad novinara „Večernjih novosti" iz Beograda, Ilije Zurovca.

Skoro tri godine, tačnije od ljeta 1989. pa do aprila 1992, iz službe informisanja SO Čapljina novinara Iliju Zurovca nisu obavještavali niti pozivali da prati tok zbivanja u opštinskom vrhu, a u isto vrijeme novinari Šemsudin Kudra i Milan Vego, su ili vozili ili bili voženi opštinskim službenim vozilima na aktuelne lokacije.

Novinar Šemsudin Kudra je imao na raspolaganju službeno vozilo („lada") Radio Čapljine, dok je novinar Milan Vego po odobrenju školskog druga, predsjednika IOSO Čapljina Krune Kordića, bio vožen službenim vozilom SO Čapljina („mercedes"), a u nekoliko navrata, tačnije kad smo Kruno, Bećir i ja išli na teren u Ševaš Polje, Počitelj, Tasovčiće, Klepca... sa nama u vozilu bio je i novinar M. Vego.

Osmog marta 1992, na sastanku u opštinskoj zgradi, na kome su pored lokalnih stranačkih čelnika bili prisutni i član Predsjedništva BiH prof. dr Biljana Plavšić, član Predsjedništva BiH dr Ejub Ganić i ministar odbrane BiH Jerko Doko – predsjednik SDS-a Čapljina, profesor Radovan Karadžić, obznanio je da je SDS Čapljina pet-šest puta usmeno opominjala HDZ-u podređene novinare u Čapljini koji su, ne izveštavali o vijestima, već stvarali nebulozne vijesti o Srbima, ali s obzirom da su oni konstantno i smišljeno prenebregavali te opomene, dokazujući da „Riječi prve ubijaju, meci tek kasnije" (Adam Mihnik), to je SDS Čapljina sročila tužbu protiv Šemsudina Kudre i ostalih HDZ-u podređenih novinara, zbog jezika mržnje, zbog iznošenja poluistina ili ciljanih laži o Srbima Čapljine.

Po završetku sastanka, uz ironičan osmjeh, Radovanu i meni prišao je predsjednik IOSO Čapljina „Krunoslav Kordić – hercegovački dužnosnik sumnjivog političkog profila" (Nacional, 21.6.2007), osvrnuo se oko sebe, i kroz poluotvorena usta procjedio:

– Radovane i Bobo, to s vašom tužbom je ono – žali Bože papira, ta niste u Čačku nego u Čapljini, vi možete podnjeti tužbu protiv naših izvjestitelja Sude Kudre i MiŠe Vego, ali te tužbe će se procesuirati nikad, a možda ni tad – cijedeći otrov kroz riječi, okrenu nam leđa spodoba koja je umalo utekla od idiota.

S obzirom da je bio više nego opasan komoditet preći preko ovog Kruninog istupa, to Radovan i ja odmah se upućujemo kod Pere u kancelariju i protestujemo.

Predsjednik HDZ i opštine Čapljina Pero Marković „zamišljeno" nas sluša, a potom pokušava umiriti i zadovoljiti obećanjem da će on razgovarati sa „gospodinom Krunoslavom", mada nije propustio da kaže da „ tiskovni izvjestitelji Vego (potonji glavni i odgovorni urednik Hrvatskog radija Herceg-Bosne (http://neznase.ba/vijesti/bih/437-lociramo-krivce-za-radio-herceg-bosne.html) i Kudra, informiraju pučanstvo korektno".

Vrana vrani oči ne vadi.

Bješe to razgovor sa gluhim, a rukovanje sa slijepim.

Bješe to početak kraja.

Narata se sastoji u tome da godinama navikli da diktiraju prošlost, sadašnjost i budućnost, Hrvati u Čapljini su vidjeli samo ono što su željeli da vide, a sve ono što se dešavalo a nisu željeli da vide, to nije ni postojalo.

Radovan „ponese" krstaču, a ja na njoj „ispisah" ime pokojnice – Pravda za Srbe u Čapljini.

Po izvršenim horizontalnim i vertikalnim konsultacijama, ne našavši osnove elementarnog povjerenja u zakonodavstvo, onako kako je ono tumačeno od strane vladajuće HDZ Čapljina, a pred navalom paučinastih granica haosa i rata, to je SDS Čapljina odustala od tužbe.

Između informativno-faktografskog, istraživačko-interpretativnog i dirigovano-manipulativnog, što su tri osnovna vida novinarstva, HDZ-u podređeni novinari u Čapljini duboko uranjaju u dirigovano-manipulativno novinarstvo, čineći od sebe medijske zločince.

Bez obzira što novinarstvo predstavlja zasebnu profesiju, u Čapljini je ono bilo identifikovano sa ratnom propagandom HDZ-a, tako da su novinari Šemsudin Kudra i ostali, nekoliko godina u kontinuitetu vršili masakriranje istine, nekoliko godina su HDZ-u propagandu unapređivali u teror kroz tehniku propagandnog djelovanja zvanu – jezik mržnje – a mržnja, kako to psihijatri i psiholozi kažu, počiva na strahu, strahu kojim se zaklanja objektivna strana, a priklanja se strani predrasuda i stereotipa i samim tim ciljano se utiče na emocije ljudi koje proizvode strah i negativne strasti.

HDZ-u podređeni novinari u Čapljini bili su zarobljenici nacionalnih kvazimitova i bili su toliko „kreativni" da su pisali sve ono što su im naređivali velikohrvatskim virusom zaražene pseudodemokrate iz HDZ Čapljina, tako da je u sferu imaginacije dolazila Opšta deklaracija o ljudskim pravima (1948), Pakt o građanskim i političkim pravima UN (1966), a pogotovo Unesko (Organizacija UN za obrazovanje, nauku i kulturu) Deklaracija o osnovnim načelima doprinosa masovnih medija učvršćenju mira i međunarodnog razumjevanja, poštovanju ljudskih prava i suzbijanju rasizma, aparthejda i rata (1978).

A, da su čelni Hrvati Čapljine, Pero Marković, Kruno Kordić i Slobodan Praljak glasno mislili i fabrikovali zatrovana pera, govori i saznanje da „u haškoj optužnici protiv Jadranka Prlića, Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Borislava Pušića, čelnika nekadašnje Hrvatske

zajednice Herceg Bosne stoji da su „imali kontrolu nad medijima sa ciljem širenja mržnje prema nehrvatima". (http://www.bim.ba/bh/72/10/3674)

A kako je u Čapljini funkcionisalo „objektivno" novinarsko izveštavanje, između ostalog, vidljivo je i iz sljedeća dva primjera.

Sredinom februara 1992. godine, u Kruninoj kancelariji sjedili smo Kruno, Bećir i ja. Bećirovu priču o vremenu, prekinu zvonjava telefona. Kruno podiže slušalicu i reče:

– Dobro, tajnice, neka uđe, ali samo na minut.

Ukratko, začu se tupo kucanje po tapaciranim vratima, a kako se vrata otvoriše, glavu promoli Šemsudin Kudra, koji napravi jedan korak, zastade, učini naklon, i reče:

– Ispričavam se gospodi predsjednicima, htjeo sam samo da pitam predsjednika Krunu, da li mogu pustiti onaj tekst za tisak, što sam ga jutros donio na čitanje?

– Sudo, ja sam uradio neka korektiranja[23], tekst ti je kod tajnice, pretipkaj ga i neka bude u tisku prekosutra – reče mu predsjednik IOSO Čaplji-na Krunoslav Kordić, pritom ignorantski, odmahujući mu rukom da napusti prostoriju.

Kako je i ušao, sa naklonom, tako i izađe tehnički director Radio Čapljine i novinar TV Sarajevo Šemsudin Kudra zvani Sudo.

U utorak, 31. marta 1992. godine, oko 15,00 časova, u ulici M. Tita, konkretno ispred zgrade PTT Čapljina, susrećem novinara Šemsudina. S obzirom da se naše poznanstvo mjerilo decenijama, to se pozdravljamo i desetak minuta vodimo uobičajenu konverzaciju.

Oko 16,00 časova na Radio Čapljini, slušam Šemsudina Kudru:

„Štovani slušatelji, srbo-četnici iz Tasovčića, Klepaca i Prebilovaca..."

Zovem Radio Čapljinu i pitam Sudu o kakvim „srbo-četnicima" u Tasovčićima, Klepcima i Prebilovcima on govori?

Sudo mi kratko odgovori:

„Bobo, majke mi, ja razumijem tebe, ali ja sam djelatnik krugovalne postaje Čapljina."

Da HDZ BiH nije prezala ni od čega, najočitije govori činjenica da su krivo prenosili čak, i više nego naklonjenog im, američkog ambasadora u BiH Tomasa Milera, koji je u izjavi za hrvatski list „Nacional", između ostalog, izjavio:

„Jednom prilikom bio sam u Mostaru i tada sam ljudima nastojao prenijeti vrlo jednostavnu poruku o potrebi međunacionalne tolerancije i razumjevanja. No, većina medija koji su prenosili moju poruku bila je pod kontrolom HDZ-a BiH, i naravno da su cijelu situaciju prenijeli potpuno krivo." (Nacional, 15.3.2001)

23 „Negdje potkraj NDH, u ožujku 1944... Pavelić još uvijek zove novinare i upućuje ih kako će pisati i gdje će upotrijebiti koju riječ." (http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199311/31117-002-pubs-zag.htm)

A kako je bilo, pošto je rat debelo minuo, sa osluškivanjem mira u Čapljini, kako je bilo sa stvaranjem zakonskih i institucionalnih pretpostavki za normalan povratak i život Srba u Čapljini?

Bješe mir koji je bio veoma nemiran.

Zašto?

– Zato što 13 (trinaest) godina poslije, po čapljinske Srbe zlokobne 1992. godine, decembra 2005. u Čapljini, čapljinskim Srbima posebno omiljen doktor, specijalista za ultrazvuk i rendgen dijagnostiku dr Mustafa Mehmeda Bešo (Berane kod Stoca, 1.5.1941), inače direktor (1978–1989) Doma zdravlja Čapljina, svoje misli terminološki oblikuje na sljedeći način: „...do linija prema četnicima". (ww.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/ISKAZI/BesoMustafa.pdf)

– Zato što 14 (četrnaest) godina poslije, tačnije, 18.6.2006, predsjednik udruženja za pomoć povratnicima Jug Čapljina, Musair Penava, izjavljuje: „Vi danas imate situaciju da u općinskoj administraciji radi slovom i brojem jedan Bošnjak i nijedan Srbin. U institucijama kojima je Čapljina osnivač nema nijednog Bošnjaka i nijednog Srbina".(http://www.slobodnaevropa.org/content/transcript/673053.html)

– Zato što su nekadašnji stanovnici Čapljine – Hrvati, Muslimani, Srbi, Romi, Jevreji, Rusi, Poljaci, Albanci, Česi, Mađari, Francuzi, Italijani, Ukrajinci, Nijemci, Goranci... živjeli, radili i družili se u društvenim, kulturnim, sportskim i inim organizacijama i udruženjima, a od rata (1992–1995) u BiH, primjera radi, u Čapljini kao najmasovniji egzistiraju sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva koja obavezno u svom nazivu moraju nositi atribut – hrvatski, tako da imamo:

1) Hrvatski nogometni klub „Čapljina" (prije – Fudbalski klub „Borac", osnovan 1945. godine. Uzgred budi rečeno, prvu fudbalsku loptu u Čapljinu, 1919, donio je Aleksandar Spahić (1899) iz Tasovčića, koji je iste godine osnovao i fudbalski klub „Uskok" u Tasovčićima);

2) Hrvatski rukometni klub „Čapljina" (prije – Rukometni klub „Partizan" Čapljina, koji se sezone 1963/64. takmičio u sjevernoj grupi Hercegovačke rukometne lige zajedno sa: Lokomotivom (Mostar), Soko (Rodoč), Ljubuški (Ljubuški), Igman (Konjic), i po njihovoj želji, zbog ekonomskih razloga, sa Pločama (Ploče) i Mehanikom (Metković). Počev od sezone 1969/70, koristi se ime rukometni klub „Borac" Čapljina);

3) Hrvatski košarkaski klub „Čapljina-Lasta" (prije – Košarkaški klub „Borac");

4) Hrvatski odbojkaški klub „Čapljina" (prije Odbojkaški klub Čapljina);

5) Hrvatsko kulturno umjetničko društvo (HKUD) „Čapljina" (Prije-KUD „Miloš Pudar"),

6) Hrvatsko kulturno umjetnicko društvo „Seljačka sloga" Trebižat (prije – KUD „Seljačka sloga")

7) HKUD „Sv. Ante" Dretelj (početkom 1946, zbog „neprijateljskog djelovanja", društvo je zabranjeno);

8) HKUD „Leopold" Grabovina (prije nije postojalo);

9) HKUD „Naši korijeni", Bobanovo naselje (prije na području opštine Čapljina nije postojalo ni ovo društvo, ni ovo naselje).

– Zato što je 16 (šesnaest) godina poslije, po čapljinske Srbe zlokobne 1992. godine, u opštini Čapljina ponovo na sceni govor i zlodjelo vjerske mržnje, jer „Milena Milošević (69) iz Tasovčića kod Čapljine, teško je povređena i ima prelom leve podlaktice, a po celom telu brojne krvne podlive sa hematomima, koji će morati hirurški da se odstrane, izjavio je u ponedeljak dr Dušan Vlatković sa hirurškog odeljenja Opšte bolnice u Trebinju.

Prema njegovim rečima, pacijentkinja je i u teškom psihičkom stanju, veoma uznemirena i preplašena, pa joj je potrebno višemesečno lečenje.

Milenu Milošević, srpsku povratnicu u selo Tasovčiće kod Čapljine u Federaciji BiH, pre tri dana brutalno su pretukli komšije Hrvati, Mirko Šljivić i njegova supruga Mira.

Kako je izjavila Milena, komšije Mirko i Mira Šljivić, izbeglice iz Kaknja, u više navrata nasrtali su na nju i njenog supruga Mladena (73).

Prilikom poslednjeg napada, komšije Hrvati upali su u porodičnu kuću Miloševića sa čekićem i motkom i najpre odgurnuli i na zemlju oborili Mladena, a potom brutalno pretukli njegovu suprugu Milenu.

Milena je najpre smeštena u Čapljinsku bolnicu, ali posto u Federaciji BiH nije zdravstveno osigurana, na vlastiti zahtev prebačena je u Opštu bolnicu Trebinje na hirurško odelenje, gde se oporavlja od zadobijenih povreda.

Bračni par Milošević tvrdi da je federalna policija izašla na lice mjesta i obavila uviđaj, ali da napadači Mirko i Mira Šljivić nisu uhapšeni. Kako pretpostavljaju, oni su se kao i prilikom prethodni napada na neko vreme izgubili iz Tasovčića, a verovatno će se opet vratiti kad se sve smiri i zataška.

Miloševići tvrde da komšije Hrvati nasrću na njih samo zato što su Srbi." (Tanjug;http://www.serbiancafe.com/lat/vesti)

U istom svjetlu svjedoči i filmski radnik Denis Cvitičanin koji je „na inicijativu Udruženja logoraša regije Hercegovine, sa sjedištem u Trebinju, a u produkciji kuće 'Bridge Producetion', odnosno koprodukciji Radio televizije Republike Srpske, i uz pomoć Eparhije Zahumsko-hercegovačke i primorske", snimio dugometražni dokumentarno-igrani film o stradanju Srba u Dretelju kod Čapljine, Čelebićima kod Konjica i Lori u Splitu, pod naslovom „Mučenici".

šta je bilo u Dretelju kod Čapljine, Denis Cvitičanin svjedoči:

„O mučenjima u ovim kazamatima imamo svega tri svjedoka, a kada je jedan od njih pristao da sa nama ode do bivšeg logora u Dretelju, kako bi neke kadrove snimili na licu mjesta, za dlaku smo izbjegli smrt.

Naime, oko nekadašnjeg logora je izgrađeno stotinjak kuća, a na samom ulazu, ispred kapije, napravljena je kafana iz koje je odmah izašlo nekoliko

muškaraca kada su nas primjetili. Njih sedam ili osam, djelovali su gotovo izbezumljeno kada su primjetili nas sa kamerom, tako da su istog momenta bjesomučno jurnuli prema nama sa takvom silinom da smo u jednom trenutku imali utisak da smo gotovi. Ali, bili smo u automobilu, iz koga, srećom, nismo ni izašli, tako da smo uspjeli nekako da pobjegnemo i vratimo se u Trebinje." (http://www.glastb.com/arhiva)

Isto tako kako Srbi u Čapljini nisu dobrodošli, isto tako, makar simbolično i na milimetre i miligrame dozirana, u Čapljini ni ćirilica nije dobrodošla, jer su „Na magistralnom putu od Mostara prema Čapljini i granici s Hrvatskom uništeni dvojezični natpisi na saobraćajnim znacima... Nedugo nakon što je ćirilica osvanula na putokazima u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, izbrisana je velikom brzinom.

Čini se da su ćirilični natpisi najviše iritirali pojedince iz Čapljine i okoline, jer su se na području ove opštine počinioci sistematski prihvatili posla: gotovo da nema putokaza uz magistralu na kojem je sačuvan ćirilični natpis... Za Srbe povratnike ovakav čin nije iznenađenje.

– To je samo jedan vid indirektne poruke jer se sa sličnim stvarima susrećemo svakodnevno. Ovde još nisu sudski procesirani akteri zločina iz rata, a ne da se rešavaju ovakve stvari.

Bilo je i gorih natpisa, pisali su i 'Srbe na vrbe', pa nikom ništa, reči su Maksima Lojpura, predsednika Udruženja srpskih povratnika u Čapljini." (Politika, 2.12.2008)

Povratak Srba u Čapljinu, budi i planetarno interesovanje, tako da je u julu 2013. godine „Profesor sociologije na japanskom Univerzitetu Hirošima Kazuo Zaiki posjetio je Prebilovce, opština Čapljina, kako bi istraživao problem održivog povratka izbjeglih sa ovog područja." (http://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/Japanski-profesor-posjetio-srpske-povratnike-u-..)

S obzirom da je Čapljina bila zona povišenog rizika, to su politicari iz BH vrha, češće nego obično, svraćali u Čapljinu.

Koliko je meni poznato, tokom 1991. i nepuna četiri mjeseca 1992. godine, kroz Čapljinu, prošli su:

– član Predsjedništva BiH, predsjednik Savjeta za zaštitu Ustavnog poretka BiH i član Komisije za pomilovanje Predsjedništva BiH – prof. dr Biljana Plavšić,

– član Predsjedništva BiH, predsjednik Komisije za predstavke i prijedloge Predsjedništva BiH,

– član Komisije za organizacijsko-kadrovska pitanja Predsjedništva BiH – prof. dr Nikola Koljević,

– član Predsjedništva BiH ,predsjednik HDZ BiH – Stjepan Kljujič,

– član Predsjedništva BiH, predsjednik Komisije za pomilovanje Predsjedništva BiH – Franjo Boras.

– član Predsjedništva BiH, predsjednik Komisije za organizacijsko-kadrovska pitanja Predsjedništva BiH, predsjednik Komisije za vojno-organizaciona pitanja Predsjedništva BiH – dr Ejup Ganić,

– predsjednik Skupštine BiH – mr Momčilo Krajišnik,

– predsjednik Vijeća opština u Skupštini BiH – mr Petko Čančar,

– ministar odbrane BiH, član Savjeta za zaštitu Ustavnog poretka BiH – Jerko Doko,

– ministar za saobraćaj i veze BiH – Tomislav Krstičević,

– ministar za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo BiH – dr Milivoje Nadaždin,

– pomoćnik BH ministra za unutrašnje poslove – Vitomir Žepinić,

– zamjenik BH ministra za unutrašnje poslove, načelnik Službe državne bezbjednosti, član Savjeta za zaštitu Ustavnog poretka BiH – Branko Kvesić,

– specijalni savjetnik (imao rang pomoćnika ministra) u RMUP u Sarajevu – dr Avdo Hebib,

– predsjednik SDS BiH – dr Radovan Vukov Karadžić,

– predsjednik hrvatske zajednice Herceg-Bosne, predsjednik HDZ BiH – mr Mate Boba (Prije Bobana predsjednici HDZ BiH bili su dr Davor Perinović „nekadašnji zaposlenik američke vojne bolnice u Berlinu" -http:/www.scribd.com/doc/26347192/Ivica-Lu%C4%8Di%..., zatim Stjepan Kljujić, protivkandidat Kljujiću bio je don Ante Baković (Goražde, 1931), koji je proveo 10,3 godina u zatvorima: Leskovac, Niš, Sarajevo, Travnik, Foča i Zenica, inače, potonji pomoćnik ministra obnove Hrvatske, pa kratko, v.d. predsjednika HDZ BiH bio je Miljenko Brkić),

– predsjednik Kluba poslanika SDS BiH u Skupštini BiH, predsjednik kulturno-prosvjetnog društva „Prosvjeta" (Osnovana 1902, a obnovteljska skupština održana je 28. juna 1990. godine u sarajevskoj Vijećnici) – prof. dr Vojislav Maksimović,

– predsjednik Kluba poslanika HDZ BiH u Skupštini BiH – dr Vlado Pandžić,

– član Predsjedništva HDZ BiH, poslanik HDZ u Skupštini BiH, član Predsjedništva Herceg-Bosne, predsjednik SO Neum – Ivan Bender,

– poslanik SDS-a u Skupštini BiH, član Savjeta za zaštitu Ustavnog poretka BiH, koordinator SDS-a za dolinu Neretve – Branko Simić,

– poslanik HDZ-a u Skupštini BiH – Mate Jurković,

– te razni predstavnici službe bezbjednosti iz Beograda i Sarajeva, kao i emisari humanitarnih organizacija iz Ženeve, Beča, Padove, Vićence... tako da smo svaki dan imali sastanke po pet-šest časova, a poslije toga bile su javne tribine na terenu sa stanovništvom opštine.

Inače, te javne tribine, to gostovanje po mjesnim zajednicama, činjeno je na poziv Srba koji su živjeli u tim mjesnim zajednicama, jer Srbi opštine Čapljina, bez obzira što su u nedalekoj prošlosti od strane lošijeg djela komšija Hrvata i

Muslimana, genocidom umoreni, pružali su ruku samarićanstva, pružali su i tražili miran i ljudi dostojan život, ali nisu zatvarali oči pred činjenicama.

Tako, dok u prepunoj učionici Osnovne škole u Tasovčićima, predsjednik HDZ i opštine Čapljina Pero Marković jalovo mudruje, iznerviran, Dule Spahić, uskače upadicom:

– Isto tako su i mom ćaći govorili 1941. godine, pa je u jami završio.

Pero Marković pogleda u pod i ušuti.

U Prebilovcima, Maksim Ekmečić, zvani Maše, u emocijama nabijenom istupu, napominje da su nevaljale komšije Hrvati, ustaše, tokom Drugog svjetskog rata, na pravdi Gospoda Boga, iz života izuzeli preko osam stotina Prebilovčana.

Ustajući, i kažiprstom upirući u Peru, Maksim Ekmečić, zvani Maše, govori:

– Pero Markoviću, Prebilovčani nikad više neće ponoviti istorijsku grešku iz 1941. godine, i nikad više niko ih neće voditi kao ovce na klanje.

Bljed, bez kapi krvi u licu, Pero nije mogao izdržati Maksimov pogled, obori glavu, te u želji da prikrije strah, primiče svesku i kao da htjede nešto notirati.

Vidim da mu donja vilica počinje igrati, a prstima desne ruke nikako ne uspjeva da uhvati, na svesci ležeću, hemijsku olovku.

Drvena klupa na kojoj smo, u pročelju učionice, za stolom, sjedili Pero, profesor Radovan i ja, poče se tresti.

Po završenom sastanku, čim smo škiljava prebilovačka svjetla ostavili iza sebe, Pero me zamolio da zaustavim vozilo, jer, kako reče, „imam nagon za malom fizikalnom potrebom".

Kako zaustavi vozilo, tako Pero Marković hitro iskoči i zamače za obližnji grm, iza kojeg se začuše raštimovani akordi organa za varenje.

A kako je bilo u hrvatskim selima?

Navodim primjer iz MZ Grabovina, gdje smo na otvorenoj tribini gostovali predsjednik HDZ i opštine Čapljina Pero Marković, načelnik MUP-a Čapljina Ivan Vrankić i ja.

Penzionisani ugostiteljski radnik Boško Marijana Previšić, zvani Boko (Hutovo kod Čapljine, 1950), prekidao je Peru u diskusiji nekoliko puta, jer je insistirao da on postavi pitanje „ovom tu prisutnom gospodinu Zurovcu".

Inače, Boko Previšić građanima Čapljine bio je poznat po tri izjave:

1) Nebo je plave boje, jer i Bog navija za Dinamo iz Zagreba!

2) HDZ znači – Hrvatska do Zemuna!

3) NDH – naprijed Dinamo i Hajduk!

Pitao me Boko Previšić:

– Gospodine Zurovac, s obzirom da nosite bradu, recite mi, kako gledate na bradonje što sve ovo mute?

Odmah sam odgovorio da Stipe Mesić, Vladimir Šeks, Stjepan Kljujić i Blaž Kraljević, vjerodostojno prezentuju želje i htjenja naroda svog.

Prepuna dvorana Društvenog doma u Grabovini je mumljala, a Boko je skrušeno sjeo.

Inače, taj Boko Previšić je prije vremena penzionisan zbog, kako je sam na ulicama Čapljine govorio, „nervnog rastrojstva", ali nisam siguran da mu je pitanje bilo iz tog domena, tim prije što sam tog istog Boku Previšića, jula 1992. godine, u kasnim večernjim časovima viđao u logoru HVO u Ljubuškom, gdje je sa baterijskom lampom u ruci, išao od ćelije do ćelije i tražio Srbe iz Čapljine.

Sapatnici iz ćelije u Ljubuškom, koji su tokom ljeta 1992. godine, išli na rad u skladiste municije i eksploziva JNA u Gabeli, a u kojoj su Hrvati bili oformili logor za Srbe, pričali su mi da je upravnik logora u Gabeli bio niko drugi do „nervno rastrojeni" Boko Previšić, po rođenju državljanin BiH, a po htjenju Hrvatske.

A samo njemu znanom kombinacijom psihotraume i psihohigijene, glasno razmišljajuci, Boko Previšić je zatočenim nehrvatima u Gabeli znao reći ono što svaki Hrvat opštine Čapljina zna, a što, u dirigovanoj želji da obmane činjenice i istoriju, niti zele, niti hoće da kažu.

Ali činjenice i istorija su nepotkupljivi, te je tako i Boko Previšić govorio:

„Kriv vam je Pero Marković, Mate Boban, Gojko Šušak i Franjo Tuđman. Ja nisam." (http://www.bhdani.com/default.asp?kat=fok8broj-id=440&tekst-rb=3)

U varoši kakva je bila Čapljina, nevaljalim Hrvatima je od 1902, preko 1914. i 1941. pa do 1992. godine, bila najprijemčivija zasljepljujuća mržnja, mržnja prema Srbima.

Istini za volju, znam da neki od Hrvata iz Čapljine misle drukčije, ali ljudi i istorija sude po činjenicama, a ne po mislima, a činjenica je da su pored ovih kazamata na području opštine, čapljinski Srbi tupili pendreke i kame u ustaškim logorima u Metkoviću, Vrgorcu, Grudama, Posušju, Ljubuškom, Duvnu, Splitu, Šibeniku, Zadru, Zagrebu... i ko zna gdje sve ne.

Ni zločine od 1914. i 1941. godine, Neretva, Trebižat, Bregava i Krupa nisu, niti će oprati, a stigao je zločin iz 1992. godine.

Samo zato što nisu bili Hrvati, u proljeće i ljeto 1992. godine, na pravdi Gospoda, na području opštine Čapljina su ubijeni ili „nestali" sljedeći Srbi, civili:

1) Božidar Jovana Balaban (1934), „nestao" u Dretelju, a za razmjenu između HVO Hrvatske Republike Herceg Bosne (HRHB) i Hercegovačkog korpusa VRS, održane 24.8.1993. godine u mjestu Do kod Stoca, posmrtni ostaci Božidara J. Balabana su „isporučeni sa lokaliteta Vrgorac-Mijaca". (http://www.nestalirs.com/ekshumacija...)

2) Stana Dušana Bekan (1910), ubijena u Tasovčićima kod Čapljine.

3) Rajko Radoslava Bulatović (1969), „nestao" u Čapljini, a za razmjenu između HVO HRHB i Hercegovačkog korpusa VRS, održane 24.08.1993. godine u mjestu Do kod Stoca, posmrtni ostaci Rajka R. Bulatovića su isporučeni „sa lokaliteta: rijeka Trebižat, Kravice!" (http://ww.nestalirs.com/ekshumacije...)

4) Spaso Mitra Bukvić (1956), ubijen u Klepcima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Spase M. Bukvića izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

5) Danilo Mitra Bukvić (1950), ubijen u Klepcima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Danila M. Bukvića, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

6) Milan Nikole Vulić (1965), „nestao" u Gabeli, ubijen u logoru Lora u Splitu. (http:www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini_lora2.html)

7) Nikola Riste Vulić (1934), ubijen u Gabeli kod Čapljine.

8) Gospava Golo (1933), ubijena u Gabeli kod Čapljine.

9) Neđa Miloša Golo (1931), „nestala" u Gabeli, a „Prema dogovoru Komisija za razmjenu RS HR H-B u Kupresu održanog 25.09.1994. godine šaljemo Vam dogovorene podatke koji će pomoći lakšoj identifikaciji. Podaci se odnose na mrtva tijela broj 34 koja su iskopana u groblju Lovrinac-Split, predana na Kupres a poslije prebačena preko Stoca u istočnu Hercegovinu", a u propratnom aktu hrvatska strana za posmrtne ostatke Neđe M. Gola, je napisala:

„Broj 35-Golo Neđa, 1931. god.

Upućna je iz Metkovića a umrla 26.08.192. u Splitu". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije...)

10) Stana Dušana Došen (1912), ubijena u Tasovčićima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Stane D. Došen, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

11) Gospava Dragićević (1905), ubijena u Prebilovcima kod Čapljine.

12) Cvija Pere Draško (1907), ubijena u Tasovčićima kod Čapljine.

13) Slavojka Mlađena Đorđić (1943), ubijena u Domanovićima kod Čapljine.

14) Miloš Đorđić, ubijen u Klepcima kod Čapljine.

15) Trifko Nikole Ekmečić (1915), ubijen u Prebilovcima kod Čapljine.

16) Vasilija Mitra Ekmečić (1914), ubijena u Prebilovcima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Vasilije M. Ekmečić, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshuacije/...)

17) Nevenka Alekse Elezović (1935), ubijena u Čapljini.

18) Slavojka Jove Elezović (1952), ubijena u Čapljini. A ekshumacija posmrtnih ostataka Slavojke J. Elezović, izvršena je iz „masovne grobnice sa

lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

19) Goša Ždrakanović, ubijena u Rečicama kod Čapljine.

20) Luka Žuža (1939), „nestao" u Pločama, a ekshumacija posmrtnih ostataka Luke Žuže izvršena je iz grobnice sa lokaliteta – nekadašnja kasarna JNA, a sada Federacije BiH, u Grabovini kod Čapljine. (http://www.virtualnahercegovina.com/index.php?...)

21) Radoslavka Spasoja Ždrakanović (1932), ubijena u Rečicama kod Čapljine.

22) Milica (ž. Jovice) Zurovac (1945), ubijena u Grabovini kod Čapljine.

23) Bosa Ijačić (1928), ubijena u Opličićima kod Čapljine.

24) Dragutin Luke Ijačić (1907), ubijen u Opličićima kod Čapljine.

25) Nevenka Nedeljka Ijačić (1923), ubijena u Opličićima kod Čapljine.

26) Vojislav Lazara Ijačić (1913), zvani Majstor, ubijen u Tasovčićima, a za razmjenu između HVO HZHB i Hercegovačkog korpusa VRS, dana 24.08.1993. godine u mjestu Do kod Stoca, posmrtni ostaci Vojislava L. Ijačića su „isporučeni sa lokaliteta: Lovrinac, hotel „Lav",Split". (http://ww.nestalirs.com/ekshumacije/..)

27) Borislav Milana Ivković (1960), „nestao" u Čapljini, ubijen u logoru Lora u Splitu. (http:www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lora2.html)

28) Ljubica Karadeglija, ubijena u Tasovčićima kod Čapljine.

29) Dušanka (ž. Nikole) Stevana Kuzman (1944), ubijena u Čapljini.

30) Nikola Riste Kuzman (1941), ubijen u Čapljini

31) Vlado Riste Kuzman (1952), ubijen u Klepcima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Vlade R. Kuzmana, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

32) Simana Blaža Kovačević (1957), ubijena u Čapljini.

33) Radivoje Levnajić, ubijen u Čapljini.

34) Ana Andrije Mandrapa, ubijena u Klepcima kod Čapljine.

35) Draginja Riste Medić (1931), ubijena u Prebilovcima kod Čapljine.

Avgusta 1941. godine, blagodareći Gospodvoljeniju, u marvenim vagonima u kojima su Srbi iz Prebilovaca odvođeni u nepovrat, mjesta za Draginju bilo nije, čime se Draginja upisala među, na prste jedne ruke prebrojanih djevojčica koje su preživjele ustaške pokolje. Nažalost, u jednom od šest marvenih vagona bila je i Draginjina majka Zorka Medić r. Tanasilović (1896) i njene sestre Đuka Riste Medić (1922) i Ljuba Riste Medić (1925), a da zlo bude nemerljivo pobrinule su se čapljinske ustaše, koje su 11.8.1941. godine, na lokalitetu Bjelave ubile Draginjinog oca Ristu Nikole Medić (1876).

Na ovaj zločin nataložila se neprebolna 51. godina, a onda prezentirajući urvine i ponore zla u nazovi ljudima, unuci ustaških koljača iz 1941. godine,

ljeta 1992. godine u Prebilovcima uradiše isto ono što su radili i njihovi srodnici, rastaviše glavu od tijela Draginji Riste Medić.

36) Nenad Lazara Marković (1947), ubijen u Dretelju kod Čapljine.

37) Ilija Ilije Misita (1926), zvani Pundo, ubijen u Tasovčićima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Ilije I. Misita, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/..)

38) Milan Save Misita (1944), zvani Pota, ubijen u Tasovčićima kod Čapljine.

39) Draginja Trifka Mrkić (1927), ubijena u Rečicama kod Čapljine.

40) Zorka Miloša Mrkić (1900), ubijena u Rečicama kod Čapljine.

41) Danica Pavla Mrkonjić (1912), ubijena u Čapljini.

42) Miloš Lazara Muratović (1934), ubijen u Klepcima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Miloša L. Muratovića, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshuacije/..0

43) Zoran Vukašina Nikolić (1957), ubijen u Čapljini. „...u rijeci Neretvi pronađen je izmasakriran leš Zorana Nikolića. Osnovano se sumnja da su masakr počinili Mirza Kudra, Jasmin Turajlić i Sadat Tucaković" (Iz saopštenja HVO Čapljina koje je potpisao Krunoslav Kordić).

U Prvoj brigadi HVO HZ Herceg Bosne „Zapovjednik izviđačkog voda brigade", bio je Mirza Mithada Kudra (10.09.1956.) (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%DOKUMENTI/...)

44) Jovo Petra Pejanović (1933), „nestao" u Dretelju, a za razmjenu između HVO HRHB i Hercegovačkog korpusa VRS, održanu 24.08.1993. godine u mjestu Do kod Stoca, posmrtni ostaci Jove P. Pejanovića su „isporučeni sa lokaliteta: Mijaca, Vrgorac!" (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

45) Milica Perišić (1924), ubijena u Gabeli kod Čapljine.

46) Simo Dušana Perišić, ubijen u Gabeli kod Čapljine.

47) Soka Danila Prelo (1910), ubijena u Tasovčićima. A ekshumacija posmrtnih ostataka Soke D. Prelo, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

48) Divna Ljube Pudar (1961), ubijena u Čapljini, a „Prema dogovoru komisija za razmjenu RS i HR H-B u Kupresu održanog 25.9.1994, godine šaljemo Vam dogovorene podatke koji će pomoći lakšoj identifikaciji. Podaci se odnose na mrtva tijela broj 34 koja su iskopana u groblju Lovrinac – Split, predana na Kupres a poslije prebačena preko Stoca u istočnu Hercegovinu", a u propratnom aktu, hrvatska strana za posmrtne ostatke Divne Lj. Pudar, je napisala: „Pudar Divna, kćer Ljubana i Lale.

Pacijent duševne bolnice Domanovići, koja je poslije napuštanja nestala, utopila se u rijeci Trebižat". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

49) Novica Jove Reljić (1945), ubijen u Tasovčićima kod Čapljine.

50) Đurđa Drage Reljić (1946), ubijena u Tasovčićima, a ekshumacija posmrtnih ostataka Đurđe D. Reljić, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://nestalirs.com/ekshumacije/..)

51) Đuro Ilije Rajić (1940), ubijen u Tasovčićima, a ekshumacija posmrtnih ostataka Đure I. Rajića, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – staro partizansko groblje u mjestu zvanom „Modrič", selo Muminovići – Tasovčići, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

52) Adam Simić, „nestao „u Čapljini, vjeruje se da je ubijen u selu Studenci kod Ljubuškog, tačnije na vodopadu rijeke Trebižat zvanom Kravice.

53) Risto Đorđa Semiz (1954), ubijen u Tasovčićima, a ekshumacija posmrtnih ostataka Riste Đ. Semiza, izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta – staro partizansko groblje u mjestu zvanom „Modrič", selo Muminovići – Tasovčići, opština Čapljina". http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

54) Zdravko Lazara Simić (1934) ubijen u Rečicama kod Čapljine.

55) Dražen Sretena Tripić (1962), ubijen u selu Studenci kod Ljubuškog, a „Prema dogovoru Komisije za razmjenu RS i HR -B u Kupresu održanog 25.09.1994. godine, šaljemo Vam dogovorene podatke koji će pomoći lakšoj identifikaciji. Podaci se odnose na mrtva tijela broj 34 koja su iskopana u groblju Lovrinac – Split, predana na Kupres a poslije prebačena preko Stoca u istočnu Hercegovinu", a u propratnom aktu, hrvatska strana za posmrtne ostatke Dražena S. Tripića, je napisala: „Tripić Dražan, 1970. god., sin Sretena i Vesne". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/...)

56) Sreten Novice Tripić (1932), ubijen u selu Studenci kod Ljubuškog, a „Prema dogovoru Komisije za... su iskopana u groblju Lovrinac – Split... Hercegovinu", a u propratnom aktu, hrvatska strana za posmrtne ostatke Sretena N. Tripića, je napisala: „Tripić Sreten, 1933. god., Klepci -Čapljina. Nađen na vodopadu Kravice u Studencima na rijeci Trebižat". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/..)

Javnim pogovaranjem predočavalo se da su Kravice, vodopad rijeke Trebižat u Studencima kod Ljubuškog, mjesto ubistva više Srba, a pogotovo Srba iz Čapljine, a da to nije daleko od istine govori i izvod iz hrvatskog izveštaja (29.09.1994) kojeg su oni, povodom razmjene leševa RS i HR H-B, uputili srpskoj strani. U izveštaju, između ostalog, se kaže:

„Broj 3, 5, 7, 6, LEŠEVI

Pronađeni u rijeci Trebižat, vodopad Kravice 07.05.1992. godine". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/split/lovrinac/...)

57) Simana Petka Ćukteraš (1924), ubijena u Klepcima kod Čapljine.

58) Zajko Drage Ćukteraš, ubijen u Klepcima kod Čapljine.

59) Vlado Vase Čolović (1947), ubijen u Klepcima kod Čapljine.

60) Cvijeta Nikole Čučak (1908), ubijena u Počitelju, a ekshumacija posmrtnih ostataka Cvijete N. Čučak izvršena je iz „masovne grobnice sa lokaliteta

– srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs/com/ekshumacije...)

„10.7.1992. godine, u mjestu Počitelj izmasakrirane su i ubijene Cvija Čučak i Vasilija Ekmečić. Sumnja se da je zločin počinio Edin Sakoč." (Iz saopštenja HVO Čapljina koje je potpisao Krunoslav Kordić -http://www.slobodanpraljak.com.MATERIJALI/RATNI%DOKUMENTI/..)

„Izviđač. Jedinicči karton vojnika oružanih snaga hrvatske zajednice Herceg-Bosne.

Prežime – Sakoč. Ime – Edin. Ime oca ili majke – Meho. Datum rođenja – 07.03.1959. Mjesto – Stolac. Općina – Stolac. Država – H-B. Narodnost – Musliman. Adresa stana – Tasovčići-Čapljina." (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%DOKUMENTI/...)

61) Vasilija Mitra (r. Čučak) Ekmečić (1913), ubijena u Počitelju kod Čapljine.

62) Mileva Šakota, ubijena u Rečicama kod Čapljine.

63) Đuro Lazara Škoro (1948), „nestao" u Mostaru, a ekshumacija posmrtnih ostataka Đure L. Škore izvršena je iz grobnice sa lokaliteta nekadašne kasarne JNA, a sada Federacije BiH, selu Grabovina kod Čapljine. (http://www.rtm.ba/vijesti/8196-Identifik...)

Iz priloženog spiska, i pred Gospodom i pred narodom ničim krivhi pobijenih civila Srba, vidljivo je da su Hrvati vršili ubijanje po sistemu – spržena zemlja, tj. ništa živo nes mije ostati iza njih, jer među ubijenim „srpsko-četničkim agresorima", su i onemoćale starice, ala Soka Prelo (82 godine) iz Tasovčića, Cvijeta Čučak (84) iz Počitelja, Cvija Draško (85) iz Tasovčića, Gospava Dragićević (87) iz Prebilovaca, Zorka Mrkić (92) iz Rečica. Sve su one prvo izmasakrirane pa poubijane, na kućnim pragovima.

Inače, od 63 ubijena civila, žena je bilo 31 (49,21%), a muškaraca 32 (50,79%).

Nažalost, nisu mi bile dostupne godine rođenja za 9 ubijenih osoba (5 muškaraca i 4 žene). A od ostalih 54,, najmlađe ubijeni bio je Rajko Radoslava Bulatović (23) iz Čapljine, a najstarije ubijena bila je Zorka Miloša Mrkić (92), iz Rečica kod Čapljine.

Ova svirepa ubistva civila Srba u Čapljini, su još jedan dokaz da komunistička obmana, komunističko jugoslovenstvo, poznatije pod nazivom bratstvo-jedinstvo, i poslije višedecenijske diktature nije uspjelo da trajno otupi oštricu hrvatskog nacionalizma u Čapljini, nego samo, zarad dnevno-političkih potreba, da ih privremeno odmakne dok se zlo ne primakne.

Loši Hrvati opštine Čapljina, u iznalaženju drumova iz vlastitog mraka, ponovo i iznova, po sistemu zagledanosti u prošlost, odabiraju najgori mogući put – put pakla, dokazujući da su mentalno i strukturalno daleko od onoga što se zove civilizovan svjet, što je najbolje okarakterisao katolički sveštenik dr

fra Petar Jeleč, inače profesor istorije na franjevačkom Filozofsko-teološkom fakultetu u Sarajevu, koji je rekao:

„Hrvati u BiH su nažalost duhovno, politički i obrazovno zapušten narod, mentalno iskorijenjen iz svoje domovine, narod koji umjesto pravih političkih i vjerskih autoriteta ima mediokritete koji ga dodatno guraju u samoizolaciju, autoviktimizaciju i konfrontaciju sa svima oko sebe." (Slobodna Dalmacija, 23.01.2010)

Samo po sebi, nameće se pitanje, da li se tragedija Srba u Čapljini, proljeca i ljeta 1992. godine, ako ne mogla izbjeći, ono bar mogla ublažiti?

Umjesto odgovora nudim saznanje.

Krajem mjeseca decembra 1992. godine, na Terazijama u Beogradu, susreo sam Mirka Vučijaka iz Čapljine. Poslije kako, šta, gdje, koliko, kada i ko pitanja, Mirko mi reče:

– E, moj Bobo, kakva stranka, kakvi bakrači, ništa vi niste znali, jedino sam ja znao šta se sprema Srbima u Čapljini.

– Mirko, da li bi ti bilo teško da mi to malo podrobnije razjasniš?

– E, pa ovako ti je to bilo. Ti znaš onog „malog" Dragana Krvavca (1957) iz Gabele, što je šef kriminala u unutrašnjem u Čapljini.

– Znam.

– E, njegovom ćaći sam ja nekada valjao, i on je kao pošten domaćin i dobar čovjek, to prenijeo u amanet „malom". Jednog dana, u stvari nekoliko dana pred katolički Božić 1991. godine, sreo me „mali" Krvavac kod kina, uhvatio za ruku, povukao u stranu, pogledao lijevo i desno, i kad se uvjerio da nikoga nema u blizini, prstom mi je upro u čelo i rekao samo jednu rečenicu: „Mirko, bježi, Srbima u Čapljini sprema se poklanje!"

– I?

– Nema, Bobo i, šta ću, spakovao sam se i pravac Beograd.

– Nikome ništa nisi rekao?!

– Nisam, pa Bobo, ti najbolje znaš kako je bilo biti Srbin u Čapljini, jesi omrknuo, ali nisi osvanuo.

– Pa, Mirko, to je još jedan u nizu dokaza i potvrda iz prve ruke da su čelnici HDZ Čapljina kreirali i provodili organizovan i dugo pripreman udružen zločinački poduhvat protiv Srba, po receptu ustaškog režima etničkog čišćenja, receptu koji je činjen u Zagrebu, a koji je dokaz zločinačke strategije predsjednika Hrvatske Tuđmana, koji je svoj naum provodio kroz podređeni HDZ BiH, odnosno kroz militantne i paramilitantne jedinice kako Hrvatske, tako i Herceg-Bosne.

Mirko, to je još jedan dokaz da su Pero Marković, Kruno Kordić, Mato Jurković, Ivan Vrankić, Dragan Krvavac... i ini Hrvati Čapljine, provodeći Zagrebom i Grudama poodavno zacrtano agresivno raspaljivanje nacionalne mržnje, planirali, podsticali, naređivali ili pak fizički činili zločin, tj. imali su zajednički nakan preduzimanja zločinačke aktivnosti, odnosno sprovodili su

udruženi zločinački poduhvat koji je imao za cilj neutralisanje srpskog stanovništva na području opštine Čapljina.

Pa, Mirko, mi smo se viđali svakodnevno.

– Jesmo, Bobo, a znaš po sebi da, politika ne goji nego rebra broji, a plus toga Bog je prvo sebi stvorio bradu.

– Bobo, pusti to, bilo pa prošlo, nego reci mi kako ti je mater?

Protkani osjećanjem nacionalnog, duhovnog i istorijskog identiteta, a braneći ognjišta od povampirenog ustaštva, to sa srcem junačkim i egzistencijalno-istorijskim okolnostima nametnutim puškom u ruci, 35 (trideset pet) srpskih vitezova, sa područja opštine Čapljina, položi živote na oltar čovjekoljublja, slobodoljublja, pravdoljublja i pravoslavlja.

Mir pepelu njihovom.

Vječnaja pamjat, slava i hvala:

1) Miroslavu Dušana Babiću iz Lokava, rođen 1956, a poginuo 1992. godine.

2) Branku Drage Bekanu iz Tasovčića (1941–1992). Posmrtni ostaci Branka D. Bekana, ekshumirani su iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Tasovčići, opština Čapljina". (http://www.nestalirs/com/ekshumacije/...)

3) Dušanu Spase Boškoviću iz Tasovčića (1954–1992).

4) Đorđu Danila Bulutu iz Prebilovaca (1950–1992).

5) Slobodanu Veljka Bulutu iz Prebilovaca (1947–1992).

6) Danilu Milovana Vlašiću iz Klepaca (1954–1992).

7) Biljanu Niole Glogovcu iz Klepaca (1927–1992). Posmrtni ostaci Biljana N. Glogovca ekshumirani su iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Klepci, opština Čapljina". (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/..)

8) Vasi Riste Golo iz Gabele (rođen 1972, a poginuo, izdahnuo na bratovim rukama, 1992).

9) Branku Drage Dragićeviću iz Klepaca (1960–1992).

10) Vitomiru Gojka Dulaću iz Opličića (1970–1992). Posmrtni ostaci Vitomira G. Dulaća ekshumirani su iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Tasovčići, opština Čapljina". (http://ww.nestalirs.com/ekshumacije/..)

11) Đorđu Novice Đonlagi iz Opličića (1944–1992). Posmrtni ostaci Đorđa N. Đonlaga ekshumirani su iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Tasovčići, opština Čapljina". (http://www.nestalirs/com/ekshumacije/..)

12) Pavlu Milenka Ekmečiću iz Prebilovaca (1972–1992).

13) Bogdanu Danila Ekmečić iz Prebilovaca (1972–1994).

14) Slavku Vojke Zelenkoviću iz Rečica (1960–1992). Posmrtni ostaci Slavka V. Zelenkovića ekshumirani su iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko

pravoslavno groblje, selo Tasovčići, opština Čapljina". (http://www. Nestalirs. com/ekshumacije/..)

15) Mitru Milana Zelenkoviću iz Rečica (1968–1992).
16) Željku Radivoja Zirojeviću iz Čapljine (1962–1992).
17) Milanu Nikole Ijačiću iz Opličića (1960–1992).
18) Jovanu Stojana Kovačeviću iz Tasovčića (1955–1992).
19) Milovanu Milana Kruniću iz Prebilovaca (1956–1992).
20) Lazaru Milovana Miriću iz Gabele (1960–1992).
21) Slobodanu Đure Miloševiću iz Čapljine (1948–1992).
22) Neđi Spasoja Marušić iz Klepaca (1941–1992).
23) Slobodanu Milorada Marušiću iz Klepaca (1951–1992).
24) Predragu Ilije Mitroviću iz Čapljine (1966–1992).
25) Luki Ratka Mandrapi iz Klepaca (1947–1992).
26) Radomiru Ljubana Pokrajčiću iz Opličića (1968–1992).
27) Velimiru Spasoja Puhalu iz Opličića (1956–1992).
28) Slavku Vojke Puhalu iz Opličića (1950–1992).
29) Ljubi Sime Pantiću iz Klepaca (1941–1992).
30) Branku Riste Pjaci iz Lokava (1970–1992).
31) Vojislavu Đoke Radojeviću iz Tasovčića (1973–1992). Posmrtni ostaci Vojislava Đ. Radojevića ekshumirani su iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Tasovčići, opština Čapljina". (http://www. nestalirs.com/ekshumacije/..)
32) Vukašinu Novice Reljiću iz Tasovčića (1975–1992). Posmrtni ostaci Vukašina N. Reljića ekshumirani su iz „masovne grobnice sa lokaliteta – srpsko pravoslavno groblje, selo Tasovčići, opština Čapljina". (http://www. nestalirs.com/ekshumacije/..)
33) Bogdanu Dušana Spahiću iz Tasovčića (1972–1994).
34) Slobodanu Sime Šakoti iz Rečica (1964–1992).
35) Spasi Branka Šijaku iz Klepaca (1954–1994).

Iz priloženog spiska je vidljivo da je poginulo iz Klepaca 8, Tasovčića 6, Opličića 6, Prebilovaca 5, Rečica 3, Čapljine 3, Lokava 2, i Gabele 2. Otadžbinski borci za slobodu i iskonska ognjišta, prosječne starosti – 34.6 godina.

Najstarije poginuli je 65 godina star Biljan Nikole Glogovac iz Klepaca, a najmlađe poginuli je samo 17 godina star Vukašin Novice Reljić iz Tasovčića.

Svaki Srbin opštine Čapljina zna da „ti grobovi nisu rake, već koljevke novih snaga" (J. J. Zmaj).

Zašto sam napisao „egzistencijalno-istorijskim okolnostima nametnutom puškom u ruci"?

Zato što svaki građanin opštine Čapljina, ne samo Srbin, zna da Srbi iz Čapljine nisu vršili agresiju, nisu otimali, pljačkali, palili, rušili, silovali i ubijali na područjima zapadnohercegovačkih opština: Ljubuški, Grude, Čitluk,

Široki Brijeg, odnosno hrvatskih opština: Metković, Opuzen, Ploče, Dubrovnik, Split, Zadar, Rijeka, Našice, Županja, Virovitice..., kao što su pripadnici HVO-a i HOS-a sa tih opština vršili agresiju, otimali, pljačkali, palili, rušili, silovali i ubijali Srbe u varoši Čapljina, i po srpskim selima na području opštine Čapljina.

Musair Penava, predsjednik udruženja za pomoć povratnicima Jug Čapljina: „...Preko 2.000 objekata je bilo totalno uništeno na prostoru općine Čapljina, zapaljeno ili minirano." (http:www.slobodnaevropa.org/content/transcript/673053.html)

Primjera radi, „zapovjednik 50. domobranske pukovnije 'Knez Domagoj' Čapljina, Mojmir Primorac, zapovjednik općinskog stožera Antun Luburić, načelnik općinskog stožera Mirko Pehar" šalju pismeno na adresu: „Republika Hrvatska. Ministarstvo obrane, n/r Gojka Šuška" u kojem, pišući o poručniku HV Siniši Dvorskom, između ostalog, pišu: „Gospodin Dvorski je kao zapovjednik samostalnog izviđačkog voda 'Zebre' iz sastava obavještajne službe 127. brigade Virovitica, boravio na prostorima Čapljine u V i VI mjesecu 1992. godine" (http://www.slobodanpraljak.com/MATERUJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...),

Bojovnik 4. brigade ZNG Split „Glavaš Mate 10.10.1963-6.6.1992. poginuo u akciji Ševaš Polje (Čapljina)" (www.domovinskirat.info/dokumenti/1A-popis-poginulih-pdf),

u Ševaš Njivama kod Čapljine „Na samom početku akcije 7. lipnja (jun – S.Z.) 1992. godine, u borbama su svoje živote izgubili Brotnjak Dragan Luburić, a zajedno s njim i četvorica bojovnika iz Gruda: Vinko Bošnjak, Mate Ćorluka, Mate Glavaš i Vladislav Pandžić" (http://Čitluk.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=2692..),

a crnokošuljašu, pripadniku HOS-a Šimi Eviću iz Gradišta kod Županje, koji je poginuo 23.4.1992. godine u Čapljini, Hrvati iz Dretelja podigli su spomenik. (http://forum.nasi-korijeni.ba/viewtopic.php?f=15&t=6).

Kod čapljinskih Srba pravo na odbranu prvenstveno je bilo zasnovano u vrednosti osjećaja onoga što se brani, pa tek onda na vojnim efektivima, jer pravedni i slobodoljubljivi Srbi iz Čapljine bili su u svom, na svom, zbog svoga, i braneći kuću i okućnicu, ginuli su na rodnom ognjištu u rodnom selu.

Prosto rečeno, 1992. godine, u Čapljini se nije ratovalo u Šurmancima, Zvirovićima, Trebižatu, Grabovini, Svitavi..., a što su hrvatska sela, odnosno Jasenici, a što je muslimansko selo, u Čapljini se ratovalo u Klepcima, Prebilovcima i Tasovčićima, a što su srpska sela.

Uz dužan pijetet prema svakom poginulom Srbinu, da navedem samo neka imena:

– Branko Drage Dragićević (1960–1992), rođen u Klepcima kod Čapljine, poginuo u Klepcima kod Čapljine.

– Neđo Spasoja Marušć (1941–1992), rođen u Klepcima, poginuo u Klepcima.

– Slobodan Milorada Marušić (1951–1992), rođen u Klepcima, poginuo u Klepcima.

– Luka Ratka Mandrapa (1947–1992), rođen u Klepcima, poginuo u Klepcima.

– Ljubo Sime Pantić (1941–1992) rođen u Klepcima, poginuo u Klepcima.

– Vukašin Novica Reljić (1967–1992), rođen u Tasovčićima kod Čapljine, poginuo u Tasovčićima kod Čapljine.

– Branko Drage Bekan (1942–1992), rođen u Tasovčićima, poginuo u Tasovčićima...

Za razliku od Srba iz Čapljine, koji su braneći rodnu grudu ginuli na kućnom pragu, to Hrvati iz Čapljine, dokazujući svoju zacrtanu agresivnost, ginu širom BiH.

Uostalom pogledajmo činjenice:

– Bojnik HVO Martin Joze Bebek (1966–1992) iz Gabele kod Čapljine, poginuo je u Podveležju, opština Mostar;

– pukovnik HVO Pero Nikole Dalmatin (1956–1992) iz Domanovića kod Čapljine, poginuo je na Rotimlji, opština Stolac;

– narednik HVO Admir Bećira Čolaković (1971–1994) iz Čapljine, poginuo je na Kupresu.

– bojnik HVO Damir Vlatka Milićević (1961–1995) iz Čapljine, poginuo je u mjestu Poljanice, opština Livno;

– domobran Željko Rusmira Šaldo (19671992) iz Čapljine, poginuo je u mjestu Korac, u Posavini... (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...);

– Toni Pavlović iz Čapljine (1969–1992), poginuo je u Metkoviću (Hrvatska);

– Toni Bogdan iz Čapljine (1972–1991), poginuo je u Dubrovniku (http://de.pluspedia.org/wiki/Foto-Erinnerungs-Tafl-de-Gefallen-im);

– vojnik HVO Šutalo Šćepana Boko (1931–1992) iz Čapljine, poginuo je u Neumu;

– vojnik HVO Zubac Drago Ivo (1975–1995) iz Čapljine, poginuo je u Mrkonjić Gradu. (http://www.svijetlorijeci.ba/pdf/posebnibrojevi/ubijeni-nestali-hrvati-bih-082008.pdf)

– vojnik HVO Jure Brajković (1965–1993), poginuo na Bokševići opština Prozor. (http://de.pluspedia.org)

A šta reći o priči profesora Vlade Jove Tripića (1925) iz Čapljine, koju je on ispovidio radnom kolegi Miloradu Spahiću.

Pred Drugi svjetski rat, Vladin otac, čapljinski trgovac Jovo Tripka Tripić (1898) bio je izuzetno bogat čovjek i kao takav imao je, između ostalog, i vilu u Zagrebu, kuću u Metkoviću (Hrvatska), kuću u Čapljini.

U srećnom braku Gospod je Jovu i suprugu mu Jozefinu obdario sa dva sina, Milošem i Vladom.

Godine 1941, dugogodišnje blagostanje porodice Jove Tripića biva prekinuto, jer tamo oni namakoše nam Drugi svjetski rat.

Želeći da zaštite porodice i stečeni kapital, prije svega nekretnine, to nekoliko bogatijih čapljinskih Srba donosi odluku da izrazi lojalnost ustaškoj vlasti NDH, te tako Boško Spahić, Vlado Pudar (bio je vlasnik svih rudnika boksita u Hercegovini) i Spasoje Basara darivaju ustaškom poglavarstvu i katoličkoj crkvi u Čapljini, pozamašnu novčanu svotu.

Jovo Tripić, koji se kretao u društvu Spahića, Pudara i Basare, ne samo da dariva više od njih, nego odlučuje da se ponovo vjenča, ovaj put u katoličkoj crkvi „B.D. Marije" u Klepcima, i ne samo da se vjenča, nego i da pređe na katoličanstvo.

Naumljeno, urađeno, završeno, zaštićeno. Tako je Jovo Tripić mislio, ali tako čapljinske ustaše mislile nisu, jer za njih Jovo Tripić je bio i ostao Srbin koji nije dao sve što je imao, jer i pored iskazane više nego bezrezervne lojalnosti, čapljinske ustaše su cjenile da je ostalo još nešto što im Jovo Tripić darivao nije.

Nemoguće?

Nažalost, u Čapljini je moguće, jer s obzirom da je Jovo Tripić bio Srbin, ostao mu je život i to je bilo ono na šta su kidisali okota crnog sinovi.

Ljeta 1941. godine, Jozefina Tripić iz Čapljine postade ucviljena majka i udovica, jer komšije, ustaše iz Čapljine, na jami Hutovo rastaviše od života sina joj Miloša (19) i supruga Jovu (43).

Kažu da vrijeme liječi sve rane.

Kažu.

Prođe dvadesetak i nešto godina kako minu Drugi svjetski rat i dođe vreme da Vlado, mlađi sin Jove i Jozefine Tripić, stasa za ženidbu.

Brižna majka ga savjetovaše:

– Vlado, sine, ženi koga hoćeš i otkud hoćeš, samo ne ženi Hrvaticu iz Čapljine, jer Hrvati iz Čapljine sve jesu, ali ljudi nisu.

Vlado Jove Tripić, dobar sin i još bolji profesor, zagleda i oženi djevojku iz Čehoslovačke.

Napomene radi da kažem da je Jozefina Tripić, supruga Jove i majka Miloša i profesora Vlade Tripića, bila Hrvatica.

Želim osloboditi sjećanje od mržnje, te stoga vjerujem da je istina najbolja zaštitnica od nove nesreće, zato i pišem i ponavljam da, niti želim, niti hoću da kažem hrvatski zločinci, već glasno i jasno podvlačim – ustaški zločinci, jer ne može vaskoliki hrvatski narod biti kriv, ne može krivica biti kolektivna, ali

kako su mi
ni zvanično,
da se desio
nevini ljudi.

NIKAD,

Zašto?

Zato što u
normalnim
odnosa, to u
princip da „
odnosno da je
(Sv. Vladika

A dok u
se civilizovan

– ala bivši
vi, kleknuo

– ala Hitler
Bolam, zato
july 13, 2004

– ala bivši
60-te godišnji
su ubijeni i
logora". (Pio

– ala japan
odnosno japan
za „velika o
ss, USA, Augu

– ala država
je smrti fašist
koji predviđa
odštetu žrtva
je i edukacije

– to Hrvati
metan stidi,
svjetskog rata
spomen-biste
glavnik zloč

Dvojbe
krene, a
istih.

Hrvati u
istinu koja se

kako su mi pripovjedali i kako sam saznavao, nikad se nije desilo, ni privatno ni zvanično, da bilo koji Hrvat opštine Čapljina nađe za potrebno pa da kaže da se desio zločin prema Srbima, da su opljačkani, silovani, poklani i pobijeni nevini ljudi.

NIKAD, niti će!!!

Zašto?

Zato što u Čapljini nije osnovni problem u oružanom sukobu, jer dok u normalnim zemljama po utihnuću ratnih nesreća nastupa mir i normalizacija odnosa, to u Čapljini slučaj nije, jer nije zadovoljen polazni, osnovni i temeljni princip da „Pravi mir počinje tek sa prestankom mržnje" (Patrijarh Pavle), odnosno da je potrebno izgraditi „Prvo mir u ljudima, pa onda među ljudima" (Sv. Vladika Nikolaj).

A dok u Čapljini prestane mržnja, mnogo vode će Neretvom proteći, jer dok se civilizovan svjet zgražava nad zločinima i traži oproštaj, ala...

– ala bivši zapadnonjemački kancelar Vili Brant, koji je 7.12.1970. u Varšavi, kleknuo pred spomenikom žrtvama nacizma;

– ala Hitlerov pilot Vili Sludeker koji se izvinio građanima engleskog sela Bolam, zato što ih je bombardovao tokom Drugog svjetskog rata (USA Today, july 13, 2004);

– ala bivši njemački kancelar Gerhard Šreder koji je povodom obilježavanja 60-te godišnjice oslobođenja Aušvica, izjavio: „Stidim se, ispred lica ovih koji su ubijeni i iznad svega, svih onih koji su preživjeli pakao koncentracionog logora". (Pioneer Press,USA, January 26, 2005);

– ala japanski premijer Tomici Mirijame koji se izvinjavao 1995. godine, odnosno japanski premijer Juniciro Koizumi koji se izvinjavao 2005. godine za „velika oštćenja i patnje" koje je prouzrokovao njegov narod (Pioneer Press, USA, August 16, 2005);

– ala država Španija, koja prekida šutnju 2006. godine, tj. 31. godinu poslije smrti fašističkog diktatora Franciska Franka (1892–1975), i donosi Zakon koji predviđa sredstva za ekshumaciju pojedinačnih i masovnih grobnica, za odštetu žrtvama rata tokom Frankovog režima, za unapređenje dokumentacije i edukacije o Frankovoj strahovladi;

– to Hrvati u Čapljini, čvrsto se držeći one narodne poslovice – Čega se pametan stidi, time se budala ponosi, te u tom smislu 60 godina poslije Drugog svjetskog rata, ulice krste imenima kleroustaša i ustaša, podižu spomen-ploče, spomen-biste i spjevavaju himne i pjesme kleroustašama koje je odlikovao poglavnik zločinačke, genocidne, ustaške NDH, Ante Pavelić.

Dvojbe nema,Čapljina je bogata zločinima prema Srbima odakle god da se krene, a siromašna istinama o tim zločinima i krivično-pravnom tretiranju istih.

Hrvati u Čapljini neće da upriliče susret sa stvarnošću, neće da objelodane istinu koja se zove zločinački naum i poduhvat prema Srbima opštine Čapljina.

Hrvatima, našim komšijama u Čapljini, treba da je jasno da ako se mi sjećamo naših nevino stradalih, ne znači da mrzimo njih, već da poštujemo naše najmilije i da se odgovornost za zločin ne utvrđuje radi osvete nego radi istorije, pravde i morala, jer „podsećanje na ovakva istorijska zbivanja i žrtve ne znači idenje unazad i kočenje napretka.

Istorija i sećanje na nju ukazuju svima, pa i nama, ne samo na prošlost nego i na današnjicu, opominje neprekidno i nepotkupljivo i na budućnost.

Poznavanje istorije uspešno leči otuđenja i zablude savremenog svjeta, usamljenost, samoživost i zbunjenost naroda". (Iz poslanice SPC, Sloboda, Čikago, maj 10, 2004)

Hrvati u Čapljini treba da shvate da se njihov identitet ne može graditi na negaciji identiteta Srba opštine Čapljina.

Mada sam nejak u matematici, stalno razmišljam o brojevima, i ne umijem pomiriti neke suprotnosti u sebi.

Činjenica je da je 31. marta 1991. godine, u varoši Čapljina bilo 3.093, a na području opštine (i sa onima s groblja), 15.007 Hrvata.

O čemu razmišljam?

Nije mi jasno da 15.007 ljudi isto misli, nije mi jasno da 15.007 ljudi odobrava pljačkanje, prebijanje, silovanje i ubijanje, ne prema Srbima, nego prema dugogodišnjim, višedecenijskim komšijama, poznanicima, prijateljima, prema ljudima, nije mi jasno da 15.007 ljudi postaju podanici oslobođene životinje koja je bila zakatančena kakvim-takvim civilizacijskim normama ili će biti da je „Ljude lakše natjerati na zlo i na mržnju, nego na dobro i ljubav. Zlo je privlačno i bliže je ljudskoj prirodi. Za dobro i ljubav treba izrasti, treba se pomučiti". (Meša Selimović).

Šta hrvatsko mrakobjesje od juče i od danas, znači za Srbe u Čapljini?

Ništa drugo, nego da Hrvati u Čapljini žele i čine „da preoblikuju istoriju s ciljem rehabilitacije počinilaca i demonizacije žrtava" (Deborah Lipstadtih), odnosno da „napadne istorijskih duh i moral preživjelih i potomaka ubijenih i oteža njihov oporavak" (Israel W. Charny).

Ništa drugo, nego da Čapljinom maršira sirovo nacionalističko bezumlje.

Ništa drugo, nego da je to grob multietničke, multinacionalne i multikulturne Čapljine, odnosno da je to spomenik prošlog a porodilište novog, nikad utihlog zla prema Srbima opštine Čapljina, čime potvrdu dobija saznanje da su Srbi u Čapljini imali samo jedno pravo – pravo da nemaju pravo, jer za prošlo i sadašnje razumjevanje, koje treba da posluzi kao ključ za saradnju i buduće sporazumjevanje, nakan Hrvata Čapljine jasno se vidi kroz riječi načelnika „Općinskog poglavarstva" Čapljina Krunoslava Kordića, koji traži, ni manje ni više, nego pola vijeka, jer kada govori o mogućnostima povratka međunacionalnog povjerenja u Čapljini, poglavar Kordić, 1997. godine, izjavljuje:

„Svjedoci smo da je tek prije par mjeseci potpisan sporazum o oprostu između Češke i Njemačke, i to više od 50 godina nakon završetka Drugog svjetskog rata. A ovdje je poslijeratni proces tek počeo." (http://www.aimpress.org/dyn/pubs/archive/data 1997).

Zbog ovakve i sličnih izjava i djela, predsjednik Hrvatske Tuđman, odlukom br: 01-012-97-144/11, od 29.7.1997. godine, odlikovao je Krunoslava Simuna Kordića – Spomenicom domovinske zahvalnosti (http://hrvatski.poslovniforum.hr/nn-arhiva/00013/01317.asp).

S obzirom da ovim odličjem vhovnik Tuđman odlikuje za „časnu i uzornu službu" (http://hr.wikipedia.org/wiki/odlikovanja-i-priznanja-Republike-Hrvatske), onda vjerujem da je Krunoslav Kordić ovo Tuđmanovo odličje dobio kao rodonačelnik i realizator ideje osnivanja logora za Srbe na području Čapljine, koji su se, u proljeće i ljeto 1992. godine, nalazili u:

– garnizonu JNA (VP-2469) u Čapljini (Grabovina);

– skladištu municije i eksploziva JNA u selu Gabela kod Čapljine (skladište u Gabeli izgradila je JNA u periodu 1954–56. godina, kojom prilikom je izgrađeno 9 nadzemnih, kamenom zidanih magacina, dimenzija 34,3 8m x 11,38 m x 3,65 m (dužina x širina x visina), vanjskih zidova debljine 55 cm.(http://www.sesac.org/uplads/GABELA%FINAL..);

– skladištu goriva JNA u selu Dretelj kod Čapljine;

– Đačkom domu Čapljina;

– Žitnom silosu Čapljina;

– Duvanskoj stanici Čapljina;

– PTT Čapljina (stara zgrada);

– Policijskoj stanici Čapljina („Dana 18.06.1992. godine u Postrojbe vojne policije Čapljina, nenajavljeno je došao gospodin General Janko Bobetko, gospodin zapovjednik obrane grada Čapljina gospodin Luburić, te obišli zatvor u kojem je trenutno bilo smješteno dvanaest muških lica i pet ženskih") (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI/DOKUMENTI/agresija_do_1992/385.pdf);

– selu Domanovići kod Čapljine;

– selu Struge kod Čapljine.

Vjerujem da je vrhovnik Tuđman bio posebno ganut saznanjem da je Krunoslav Šimunov Kordić (Šurmanci kod Čapljine, 1. februar 1949), imao i svoj privatni kazamat za Srbe, koji su tamničeni, torturisani i prebijani nigdje drugo do u podruma opštinske zgrade u Čapljini (Mladen Brnjašić, Tripo Mandrapa, Milivoje Elezović...), poviše koga je Krunoslav Kordić imao kancelariju.

A kakvom je ugledu Republike Hrvatske doprinijeo Krunoslav Kordić, to znaju samo on i „demokratični" predsjednik Hrvatske Stipe Mesić, koji ga je odlukom br: UP-I-03-41-4386/06, od 01.05.2006. godine, odlikovao – Redom hrvatskog trolista (http://www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..), koji se dodjeljuje za „osobit doprinos razvitku i

ugledu Republike Hrvatske i dobrobit njezinih građana" (http://hr.wiipedia.org/wiki/Odlikovanja-i-priznanja-Republike-Hrvatske).

Ljeta 1992. godine, Srbi opštine Čapljina bivaju pljačkani, torturisani, tamničeni, silovani i života lišavani.

Ljeta 1992, kako na području varoši, tako i na području opštine Čapljina, nije bilo Hrvata koji nije znao za logore za Srbe, ne znao, nego bukvalno, sve da je i htjeo, nije mogao a da ne zna za logore za Srbe, za logore koji su „zapinjali" i za svjest, i za savjest, i za oči, i za uši, tim prije što je u centru Čapljine, u podrumu zgrade Opštine Čapljina, bio jedan od 11 logora za Srbe, a ostalih 10, gledajući vazdušnom linijom, ako se za referentnu tačku premjera uzme opštinska zgrada, bili su udaljeni od logora (Haški tribunal – svako ono mjesto na kojem su bespravno lišena slobode tri ili više lica je logor), podrum Opštine Čapljina.

Logor Opštinska zgrada Čapljina – logor Dretelj kod Čapljine, međusobna udaljenost je bila oko 800 metara vazdušne linije (v.l.);

Logor Opštinska zgrada Čapljina – Logor Gabela kod Čapljine, međusobna udaljenost je bila oko 2.500 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina – Logor Domanovićci kod Čapljine, međusobna udaljenost je bila oko 3.500 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina – Logor Struge kod Čapljine, međusobna udaljenost je bila oko 1.000 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina – Logor Grabovina (Kasarna JNA) kod Čapljine, međusobna udaljenost je bila oko 750 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina (Trg kralja Tomislava) – Logor Žitni silos Čapljina (Ulica Oslobođenja), međusobna udaljenost je bila oko 450 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina (Trg kralja Tomislava) – Logor Đački dom Čapljina (Ulica JNA), međusobna udaljenost je bila oko 200 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina (Trg kralja Tomislava) – Logor Stanica milicije Čapljina (Ulica Asima Fazlagića), međusobna udaljenost je bila oko 150 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina (Trg kralja Tomislava) – Logor Pošta Čapljina, stara zgrada,(Ulica JNA), međusobna udaljenost je bila oko 100 metara v.l.;

Logor Opštinska zgrada Čapljina (Trg kralja Tomislava) – Logor Duvanska stanica Čapljina (Ulica M. Tita), međusobna udaljenost je bila oko 80 metara vazdusne linije.

Prema popisu stanovništva Jugoslavije iz marta 1991. godine, na desnoj obali rijeke Neretve, na području opštine Čapljina, bilo je – 1.674 srpske glave, a samo godinu dana kasnije, proljeća i ljeta 1992. godine, na tim istim

prostorima, podljudi iz HDZ-a Čapljina oformljuju 10 logora za Srbe, što će reći da je na jedan logor dolazilo – 167 Srba (svih uzrasta, oba pola), što će reći – „Kad greh sazri, rađa smrt" (jak. 1,15).

Pitanje glasi – šta su učinile te naše dugogodišnje i višedecenijske komšije, poznanici i prijatelji hrvatske nacionalnosti, da zaštite svoje komšije, poznanike i nazovimo prijatelje srpske nacionalnosti?

NIŠTA!!!

Bez riječi prozborene, bez riječi protesta primili su k znanju stradanja Srba i podupirući pasivno saznanje zla, dobri Hrvati su se pretvorili u aktivne saučesnike, jer svojom neaktivnošću oni su pothranjivali zločine lošijeg djela Hrvata u Čapljini, i time potvrđivali sentencu – „Da bi zlo napredovalo, dobri ljudi trebaju samo da – ne čine ništa" (Edmund Burke).

Istorijski gledano, dok je, kako to ističe politički analitičar i profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu, dr Žarko Puhovski: „...gradska uprava Dahaua posle Drugog svetskog rata odlučila da više nikada neće istaći nemačku zastavu, što ne znači da Dahau nije u Nemačkoj, nego da iskazuju poštovanje prema žrtvama" (http://www.vesti-online.com/Vesti/Ex-Yu/237071/Puhovsk-u-Jasenovcu-ne-sme-da-se-cuje...).

Kako to ističe nekadašnji logoraš iz Mauthauzena, prof. dr Dimitrije Đorđević „stanovništvo grada Mauthauzena nije reagovalo", tj. da je kao „normalno" prihvatilo činjenicu postojanja nacističkog koncentracionog logora u njihovom mjestu, to su nosioci hronične nestašice ljudskosti i morala, lošiji Hrvati iz Čapljine, proljeća i ljeta 1992. godine, pretekli i građane Mauthauzena, jer prigrabili su krunu zločina koja se ogledala u tome, ne samo da su odobravali te logore za Srbe na području grada i opštine Čapljina, nego su demaskirano komšijsko poštovanje i zajednički život iskazivali na taj način da su dolazili u logor i prebijali zatočene, nevine i nemoćne Srbe, o čemu imamo nekoliko svjedočenja iz prve ruke.

Logoraš Slavko Bogdanović Garo iz Mostara, govoreći o ustaškom logoru Dretelj kod Čapljine, između ostalog, kaže:

„Nikad nas nije tukao jedan ustaša, već čopor. Udaraju, kao u vreću, ovaj s ove, onaj s one strane, dok se ne umore. Dolazili su i mještani iz Čapljine, ko god je htio da 'vježba' na nama...

Bili su nas i žene, djeca." (V. Konotar, T. Burzonović, *Deseti krug*, Podgorica, 1993, str. 55)

Zatim:

„Jednom prilikom Srbina-logoraša 434/95-3 i logoraša S.E. odveli su u Čapljinu i stražar zvani 'Čikago' naredio im je da stoje s uzdignutim rukama i gledaju u sunce, a prisutnom narodu je govorio da su to četnici uhvaćeni u Podveležju, pa su ljudi pljuvali na Srbe-logoraše." (http://www.slobodan-milosevic.org/documents/reports/Serbian/Dretelj.htm)

Godinama maloljetan a zlobom punoljetan, nadimak „Čikago" nosio je Mirko Janeš, sin Stjepana, rođen 25.10.1975. godine u Vukovaru.(www.slobodan-praljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

A sužanj iz logora u Grabovini (nekadašnja kasarna JNA), Gojko Dunderević, o ponašanju Čapljinaca, između ostalog, izjavljuje:

„...je dozvoljavalo građanima da slobodno ulaze u logor i da zatvorenim Srbima rade ono što su želeli: da ih tuku i maltretiraju na najrazličitije načine". (http://www.slobodan-milosevic.org/documents/Serbian/4-izv.htm)

Da li je ovo moguće?

Pa to je katastrofa i sramota ljudskog roda!

Zar su to naše dugogodišnje i višedecenijske komšije, poznanici i prijatelji?

Zar je to ponašanje ljudi dostojno?

Da li su to ljudi s kojima dijelimo prolaznost na ovoj planeti?

Da li su to hrišćani?

Zbog i radi čega?

Zašto?

Hrvati, s čime ćete pred istoriju?

Mada, kada je istorija u pitanju, činjenica je da se dio hrvatskog naroda odjelio od ustaških zločina, ali ne 1941. godine, kada su bili najveći pokolji i najveća stradanja Srba, nego krajem 1943. i početkom 1944, kada ja bilo jasno da fašizam, nacizam i crna neman gubi bitku.

Istini nije strano da je u Čapljini, tokom proljeća 1992, bilo nekoliko slučajeva, bilo nekoliko poštenih Hrvata koji nisu smjeli podići glas, ali su se svojim djelom izbatrgali iz kala ljudskog.

Tako, prema onome što su mi pričali ti Srbi kojima je pomagano, bilo je Hrvata koji su kradomice, u kombiju, preko novog mosta na rijeci Neretvi, prevozili Srbe iz Čapljine u Tasovčiće, iz neslobode u slobodu, tako što su na dotičnog Srbina nabacivali prazne vreće i plastične gajbe punjene starom štampom, ili da u zadnjem djelu putničkog motornog vozila marke „zastava 101", iz kojeg su bila izvađena sjedišta, preko Srbina koji je ležao na podu automobila, prebace prljavu ciradu i poljoprivredne alatke.

A kako se zovu ti pošteni i pomena vredni Hrvati?

E, to ne može, jer jedini uslov za pomoć je bio taj da se ne objelodanjuju imena, jer ti pošteni Hrvati su govorili Srbima – Zaklinjem te Bogom i djecom, ne spominji mi ime nikad i nigdje, jer će me Pero i Kruno ubiti.

Jest da je rat sam po sebi zločin, ali još veći zločin je što loši Hrvati iz Čapljine brane poštenim Hrvatima da upriliče susret sa stvarnošću, susret sa istinom, jer politika lošijeg dijela Hrvata Čapljine zasniva se na stanovištu da što se više udaljuju od istine, to laž biva sve više istinitija, a samim tim proces samoosvješćenja duži i teži.

Srećom, u Čapljini žive i Muslimani.

Musliman Šerif Muje Bijedić (8.6.1950) zvani Mućo, proljeća 1992, nije prezao ni od Pere Markovića ni od Krune Kordića, te vođen svojim karakterom, svojim čovjekoljubljem, svojim poštenjem i obrazom, pomogao je nekolicini Srba iz varoši čapljinske da se dokopaju lijeve obale rijeke Neretve, da se dokopaju Tasovčića, da se dokopaju slobode.

HVALA – Šerifu Bijediću zvanom Mućo!

Čapljinski Hrvati tretirali su čapljinske Srbe kao oročene mrtvace.

Greška?

Istorija i čelnici u Hrvata kažu mi da nije greška, jer:

– Godine 1931, prema izjavi Pere Jukića, održan je sastanak viđenijih Hrvata Čapljine, kojom prilikom su se Hrvati dogovorili da u Čapljini, u budućnosti, neće biti ni Srba ni Jevreja;

– Godine 1941, prilikom prevođenja Srba Čapljine na katoličanstvo, u propovjedi s oltara, kleroustaša don Ilija Tomas je, između ostalog, rekao: „Sada Hrvati oru novu njivu, pošto hoće da zasiju novo sjeme, ali dok se god iz te njive ne istrijebi pirevina u potpunosti, nema ploda na toj njivi". Više nego jasno, kleroustaša I. Tomas je poručivao da je nova njiva NDH, a pirevina (korov) su Srbi.

Dana 25. marta 1992, bio sam jedan od oko dvije hiljade ljudi, koliko se bilo okupilo na katoličkom groblju u Čapljini (Muša) na sahrani Emila Dominika Čolića (1964–1992) iz Čapljine, koga je nesvjesnim nehatom, iz ručnog vatrenog oružja, u kaficu, smrtno ranio građanin Čapljine albanske nacionalnosti, inače njegov dobar poznanik.

Nad odrom Emila Čolića, predsjednik opštine i HDZ Čapljina, Pero Marković, ponovio je riječi Stipe Mesića izrečene 1990. godine u Ličtici (Širokom Brijegu), kada je Mesić, između ostalog, rekao: „...ovo su hrvatski prostori, to su oduvijek bili i to će zauvjek ostati" (http:/www.slobodnadalmacija.hr/200661216/novosti02-9sp), a Pero Marković 1992. godine u Čapljini, između ostalog, rekao je (parafraziram): „...ovo su hrvatski prostori, to su oduvijek bili i to će zauvjek ostati, zato kažem, poručujem i ponavljam, danas ovo mlado hrvatsko tijelo polažemo u danas i sutra samo hrvatsku zemlju, u hrvatskom gradu".

Ovom porukom, po ko zna koji put, Pero Marković se vratio zločincu u sebi i velikohrvatskim planovima i ideologiji, koji su iz statusa čekanja krupnim koracima zakoračili na tlo Čapljine, ništeći sve pred sobom što ima atribut srpskog.

Sutradan, odmah po otpočinjanju radnog vremena, odlazim kod Pere i govorim mu da je njegov istup, najblaže rečeno govor mržnje, odnosno da je on juče ponovo obnarodovao od Hrvata Čapljine 1931. godine donesenu odluku i presudu srpskog sutra koga u Čapljini biti neće. („Mi smo se još 1931. godine zakleli da u našoj opštini neće biti Srba ni Jevreja.")

– Bobo, ja sam istupao kao predsjednik HDZ-a Čapljina, na sahrani člana HDZ-a Čapljina.

– Pero, stoji činjenica da si ti predsjednik HDZ Čapljina, ali ti si i predsjednik opštine Čapljina, u kojoj živi 46%, ako ne i više, nehrvata.

– Bobo, ja sam čelnik hrvatskog puka u Čapljini, i mogu ti reći – kud moj puk kroz povijest, tud i Pero Marković, svidjelo se to kome ili ne.

Marta 1992, iz predsjednika HDZ-e i opštine Čapljina Pere Vide Markovica iseli se čovjek, a useli se krvolok koji stade na startnu liniju onoga što se zove – neutralisanje Srba u Čapljini.

A kako nesvjesni nehat učinioca krivičnog djela, u rano proljeće 1992, tumači vladajuća HDZ Čapljina?

„Spisak poginulih branitelja.

12. Emil Čolić (09.08.1964) Čapljina – 24.03.1992. godine"

Odnosno.

„Emil (Dominik) Čolić, pristupio je HVO 21.09.1991. godine. Čin: narednik. Odlikovan Spomenicom Domovinskog rata"

(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..)

Decembra 1991, tačnije nekoliko dana pred katolički Božić, u Kruninoj kancelariji, pijući „kavu", sjedili smo Kruno, Bećir i ja.

Već po običaju, bojažljivo, Bećir počinje:

– Gospodine Kruno, da li se spremate za blagdane?

– O, ja – jedva nekako promrlja Kruno.

– Gospodine Bobo, Srbi proslavljaju Božić u januaru, jel tako?!

– Tako je, gospodine Bećire.

– Ma, grčko-istočnjački posao – dobaci Kruno.

Lucifer se osmjehnu, crna munja sjevnu, zamarširaše crne horde zla.

– Kruno, da li mi se učini ili ti reče grčko-istočnjački?!

– Bobo, nije ti se učinilo, dobro si čuo – drčno, klimajući glavom, odgovori mi Kruno.

Namah,o sjeti da mi nemir tijelom vlada, obrazi mi gore, ustajem se i podignuti kažiprst desne ruke unosim Kruni u lice i govorim:

– E, taj film više gledati nećete.

U to Bećir skoči, stade između Krune i mene, i reče:

– Gospodo, gospodo, daj smirite se, ta niste djeca. U čemu je problem, gospodine Bobo?

– Pa, gospodine Bećire, samo da te podsjetim da je u ustaškoj NDH ministar pravosuđa i bogoštovlja, dr Mirko Puk, bio donio naredbu po kojoj naziv „Srpsko-pravoslavna vjera nije više u skladu s novim državnim uređenjem" ,te

je stoga odredio i naredio „da se ubuduće ima upotrebljavati naziv grčko-istočna vjera".[24]

Bećir Huseina Boškailo ne reče ništa, dodirnu čvor na kravati, nakašlja se i sjede.

Đak Sveučilista u Zagrebu, hrvatski „proljećar" Krunoslav Šimuna Kordić, potonji bojnik HVO (http://www.ljubuski.info/5292-popis-branitelja-umirovljenih-pod-povoljnim..), zavaljen u fotelju, podiže obe ruke u vazduh, presavi ih u laktovima i stavi na potiljak glave, te mirno izusti:

– Bobo, ljutio se ti ili ne, nikad se ovaj trg pred općinom neće zvati Trg kralja Petra, nego će biti i ostati Trg kralja Tomislava, isto kao što je Čapljina bila i ostala hrvatska ili ako hoćeš ustaška, uostalom tako smo se mi Hrvati u općini Čapljina dogovorili.

Vreme prolazi, datumi i godine seređaju, ali u Čapljini nije bitno u kojem vremenskom periodu se javlja, ali je bitno da se zlo prema Srbima uvijek javlja i ponavlja, da se kote bijes, mržnja i pomračenost uma, koji su užljebljenje našli u poganoj duši.

Da li je zločin zaborav i ćutanje o zločinu?

DA!

Maskirani komunizmom, Hrvati opštine Čapljina su do 1991. godine samo saopštavali, a sada će morati da nauče kako da činjenice iznose i da, ako mogu, objasne zločinačka djela koja su počinili.

Između ostalog, da objasne ko je kriv za orkestriranu medijsku satanizaciju Srba, ko je kriv za maltretiranje, pljačkanje, proganjanje, prebijanje, zatvaranje, silovanje i ubijanje Srba opštine Čapljina?

Da objasne ko je kriv za smrt 63 nevina civila, šezdeset tri nevina Srbina, koje su na pravdi Gospoda Boga, ljeta 1992. godine, nevaljali Hrvati lišili života.

Ko je kriv za ova ubistva?

Ko je podstrekavao i izdavao naredbe za zločin?

Ko je činio zločin protiv mira, zločin protiv čovječnosti (prvi put priznat u Statutu i presudi Nirnberškog tribunala), zločin protiv civilnog stanovništva?

Ko?

Niko drugi do šampion antisrpske retorike i satrap krvavih ruku – PERO Vide MARKOVIĆ (3.5.1952), iz Gnjilišta kod Čapljine.

Zašto?

Prije svega zato što i međunarodnopravna i nacionalna krivična zakonodavstva, napred navedene inkriminacije definišu kao djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva.

24 „Ministarska naredba o nazivu grčko-istočna vjera. Nakon osnivana Nezavisne Države Hrvatske naziv srpsko-pravoslavna vjera nije više u skladu s novim državnim uređenjem. Stoga određujem da se ubuduće ima upotrebljavati naziv grčko-istočna vjera". U Zagrebu, dne 18. srpnja 1941. Ministar pravosuđa i bogoštovlja Dr. Mirko Puk, v.r.". (Veljko Đ. Đurić, *Ustaše i Pravoslavlje*, Beograd, 1989, str. 55)

Zato što, sa stanovišta krivičnog zakonodavstva, i sam čin podstrekavanja i izdavanja naredbe je prepoznat kao samostalno krivično djelo, nezavisno od toga da li je djelo izvršeno ili ne.

Zato što krivičnu odgovornost učinioca krivičnog djela čine dvije subjektivne komponente – uračunljivost (psihičko stanje) i vinost (krivica).

S obzirom da je u vrijeme izvršenja krivičnih djela Pero Vide Marković, bio:
– gradonačelnik Čapljine,
– predsjednik Skupštine opštine Čapljina,
– predsjednik vladajuće stranke HDZ Čapljina,
– predsjednik Savjeta za narodnu odbranu opštine Čapljina,
– predsjednik Kriznog štaba opštine Čapljina,
– član proširenog Predsjedništva HZ Herceg-Bosne i
– član Kriznog štaba HZ Herceg-Bosna za Hercegovinu,
– stožernik „Stožera grada Čapljina",

jasno je da je Pero Marković bio uračunljiv, te i sve da je htio nije mogao da ne zna za stradanja ničim krivih Srba opštine Čapljina. Naprotiv, ne samo da ne zna, nego je „Stožer grada Čapljina", sudeći prema broju usmrćenih, više mjeseci u kontinuitetu, podstrekivao i izdavao naredbe za likvidaciju Srba opštine Čapljina, što je više nego jasno, između ostalog, i iz izjave oficira HVO Čapljina, Žarka Pavlovića:

„Kao zapovjednik ja sam primao naređenja od svojih nadređenih, što je znači Stožer grada Čapljine. I ja ništa na svoju ruku nisam radio, niti sam smio raditi... Ja sam samo slušao naređenja, ništa više..." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI20%DOKUMENTI/..). Sa aspekta krivične odgovornosti (vinosti), Pero je činio teži oblik krivične odgovornosti – direktni umišljaj, tim prije što pravne osnove isključenja postojanja krivičnog djela su: 1) djelo malog značaja, 2) nužna odbrana, 3) krajnja nužda, 4) neuračunljivost i 5) stvarna zabluda – a nijednu od ovih pravnih osnova Pero Marković nije ispunjavao, ali zato ispunjava – Član I Konvencije o nezastarevanju ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti.

„Član I

Ne postoji vremensko zastarevanje u pogledu sledećih zločina bez obzira na datum kada su počinjeni:

(a) ratni zločini prema definiciji u Povelji međunarodnog vojnog suda, Nirnberg, od 8. avgusta 1945, potvrđenoj u rezolucijama 3(1) od 13. februara 1946. godine i 95(1) od 11. decembra 1946. godine, koje je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija, a naročito „teški prestupi" nabrojani u Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1959. godine o zaštiti žrtava rata;

(b) zločini protiv čovečnosti bilo da su počinjeni u doba rata ili u doba mira prema definiciji u povelji međunarodnog vojnog suda, Nirnberg, od 8. avgusta 1945, kao što je potvrđeno u rezolucijama 3(1) od 13. februara 1946. i 95(1) od 11. decembra 1946. godine, koje je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih

nacija, proteriva
koja proističu iz
toj u Konvenciji
čak i kad takva
su izvršena." (
Tim prije, šti
noj državi (ev
ci javnih funkcija
odgovornosti.
PERO Vide
sljednjeg Srbina
đenju onog nega
Čapljini odreka
govornost: politič

Tako, počet
sapatnicima iz
se, i ugledah u
Momo iz Čapljine
do njega kada
Činiju sa nek
– Bre, Bobane
me vodili u WC-e
– Ne.
– Peru Marko
Pera je sedeo
dvorištu, okrenu
poznaje.
– Vas dvojica
jebem četničku!
Dolazeći u
Čapljina Pero
činac uvijek
Pitanje glasi
Krađa.
Vide Marko
je srpske gunje
Pero Vide
Čapljina.
Pero Marko
u klonu, jer ist
promovisao

nacija, proterivanje putem oružanog napada ili okupacije i nehumana djela koja proističu iz politike aparthejda, kao i zločin genocida shodno definiciji datoj u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine, čak i kad takva dela ne predstavljaju povredu domaćeg zakona zemlje u kojoj su izvršena." (http://www.pravdautranziciji.com/pages/article.php?id=1931)

Tim prije, što i po vladavini prava (anglosaksonska pravna teorija) i po pravnoj državi (evropska, može se slobodno reći njemačka pravna teorija), nosioci javnih funkcija nisu izuzeti od moralne, građanskopravne i krivičnopravne odgovornosti.

PERO Vide MARKOVIĆ je u odbrani velikohrvatstva u Čapljini išao do posljednjeg Srbina i svoju vlast je gradio na podsticanju, propagiranju i provođenju onog negativnog djela hrvatskog nacionalnog bića, čime je Hrvatima u Čapljini odrekao pravo na časnost i čestitost, a sebe je sveo pod dvostruku odgovornost: političku i krivičnu.

Tako, početkom avgusta 1992. godine, u logoru HVO u Ljubuškom, dok sa sapatnicima iz ćelije izlazim na „ručak", kamičak me pogodi u patiku. Okrenuh se, i ugledah u čučećem položaju Momčila Božidara Aleksandrovića, zvanog Momo iz Čapljine, kako popravlja naočare i kažiprstom mi daje znak da dođem do njega kada mi udjele hranu.

Činiju sa nekom kašom, komad hljeba i kašiku, nosim i spuštam kod Mome.

– Bre, Bobane, tebe čekam – šapatom otpoče Momo, i nastavi – malopre su me vodili u WC-e, i znaš li koga sam video u kancelariji upravnika?

– Ne.

– Peru Markovića!

Pera je sedeo prekoputa upravnika Šušca, i kada je začuo moje korake po dvorištu, okrenuo se i pogledi su nam se susreli, ali on se pravio da me ne poznaje.

– Vas dvojica četa kraj zida ne četujte, jer ću vas uziđati u taj zid, mater vam jebem četničku! – neki od ustaša iz Ljubuškog prekinu Momino kazivanje.

Dolazeći u ustaški logor HVO u Ljubuškom, predsjednik HDZ i opštine Čapljina Pero Marković je još jednom potvrdio opštepoznato pravilo da se zločinac uvijek vraća na mjesto zločina.

Pitanje glasi – šta je zajedničko Perinom ocu Vidi Markoviću i Peri?

Krađa.

Vide Marković, ljeta 1941. godine, pošto su Srbi odvedeni na gubilišta, krao je srpske gunjeve i opanke po Gnjilištima, Loznici, Klepcima i Prebilovcima.

Pero Vide Marković, ljeta 1992. godine, krao je živote Srbima opštine Čapljina.

Pero Marković, za Srbe iz Čapljine je Pavelić u embrionu ili Pavao Canki u klonu, jer isto tako kao što je ustaški poglavnik Ante Pavelić, 1941. godine, promovisao čapljinskog advokata Pavu Cankog u ustaškog ideologa zapadne

Hercegovine u kojoj je Čapljina slovila kao centar, isto tako je predsjednik Hrvatske Franjo Tuđman, kome, svjedočeći istinu, predsjednik hrvatske zajednice Herceg-Bosne, mr Mate Boban, kaže: „Simbola u hrvatskom narodu u Bosni i Hercegovini, nema. Postoje samo dva simbola – to ste vi, osobno, i HDZ." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Split/Sarajevo, 2005, str. 46), 1992. godine, kroz podređeni mu HDZ BiH promovisao Peru Markovića u ideologa zapadne Hercegovine, što nam svjedoči i sekretar Predsjedništva BiH, odnosno potpredsjednik HDZ BiH Mile Akmadžić, kada na sastanku predsjednika Hrvatske Tuđmana i predstavnika Herceg-Bosne, održanom 13.2.1994. godine u Zagrebu, kaže:

„Ja sam za Sarajevo, Kordić je za srednju Bosnu, Pero Marković je za Hercegovinu". (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Split/Sarajevo, 2005, str. 82)

Samoidentifikujući se po principu – Mrzim, dakle postojim – Pero Vide Marković (1952) je na području Čapljine ubio više Srba za dva-tri mjeseca 1992. godine, nego što su to zajedno učinile oružane snage nacističke Njemačke i fašističke Italije, za sve vrijeme Drugog svjetskog rata.

Ne zaboravimo da provodeći Zagrebom i Grudama iskordinirani udruženi zločinački poduhvat sa ciljem trajnog uklanjanja nehrvatskog stanovništva sa područja opštine Čapljina, da su loši Hrvati iz Čapljine pod rukovodstvom Pere Markovića, ne samo protjerali i opljačkali preko tri hiljade Srba, nego su za nepuna tri mjeseca, ljeta 1992. godine, ubili 63 nevina Srbina u Čapljini, a tokom Drugog svjetskog rata (1941–1945) na području Čapljine „od ukupno 1.760 žrtava fašističkog terora, samo su 24 pale od nemačkih i italijanskih okupatora". (Savo Skoko, *Pokolji hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991, str. 201)

A kako na ovaj Perin zločin reaguje njegov mentor, predsjednik Hrvatske Tuđman?

Jednostavno.

Predsjednik Hrvatske Tuđman, svojom odlukom broj: 01-051-95-6-1/1, od 28. maja 1995. godine, za „osobite zasluge stečene promicanjem međunarodnog položaja i ugleda RH i njezina odnosa s drugim državama", odlikuje Peru Markovića – Redom kneza Branimira s ogrlicom. (http://poskok.info/wp/?p=132083)

Predsjednik Hrvatske Tuđman, svojom odlukom broj: 01-012-97-144/11, od 29. jula 1997. godine, za „časnu i uzornu službu", odlikuje Peru Vide Markovića – Spomenicom domovinske zahvalnosti. (http://hrvatska.poslovniforum.hr/nn-arhiva/00013/01317.asp)

Predsjednik Hrvatske Tuđman, svojom odlukom broj: 01-012-97-144/10 ,od 30. jula 1997. godine, za „doprinos održanju i razvitku hrvatske državotvorne ideje, uspostavom i izgradnjom suverene hrvatske države", odlikuje Peru Markovića – Redom Ante Starčevića.(http://www.poslovnenovine.com/ropisi-hr-abc/odluka-o-odlikovanju-redom-ante-starcevica-Ibz.asp)

Predsjednik HDZ i opštine Čapljina, PeroVide Marković, ljeta 1992. godine, etničko čišćenje Čapljine od Srba, vršio je kroz zastrašivanje, maltretiranje, zatvaranje, progon, pljačkanje, silovanje i ubijanje, a od sredine 1993. na sceni imamo još jednu iz riznice metoda HDZ Čapljina na planu etničkog čišćenja,ovaj put kroz namjensku promjenu vlasništva z.k.č.(zemljišno knjižne cestice – parcele), vršila se i promjene strukture stanovništva, vršilo se pohrvaćenje srpskih sela na lijevoj obali rijeke Neretve, plus što su na području niske zaravni u kršu zvane Dubravska visoravan, koja se katarstarski prostire na opštinu Čapljina (Bivolje Brdo, Domanovići, Lokve, Opličići, Rečice, Počitelj, Stanojevići, Hotanj, Ševaš Njive), opštinu Stolac (Aladinići, Borojevići, Jasoč, Plješivac, Prenj, Rotimlja, Trijebanj, Crnići, Hodovo) i opštinu Mostar (Gubavica, Pijesci), počela su da se grade naselja za novopridošle i novodovedene Hrvate, naselja kojima su nadjenuli imena Šuškovo naselje (po Gojku Šušku) i Bobanovo selo (po Mati Bobanu).

A na potezu od Klepaca, Tasovčića, preko Opličića i dalje Domanovića, „gradi se ili je već useljeno više od dvije i pol tisuće kuća", a ta su „novosagrađena naselja, po nekima najveća gradilišta na jugoistoku Europe". (http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20001028/novosti3.htm)

A „imajući na umu da je taj dio od strateškog interesa za cijelu Hrvatsku i hrvatski narod jer se nalazi u dubrovačkom zaleđu, prije nekoliko godina aktivno se u gradnju uključila i Republika Hrvatska. Na području župe Domanovići gradi se dvije i pol tisuće novih kuća".

(http://www.hic.hr/dom/309/dom05.htm)

A ko su doseljenici?

„Većina doseljenika prošla sva hrvatska bojišta. Brojni stanovnici bili su pripadnici Četvrte gardijske brigade." (http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20001028/novosti3.htm)

Nastavljajući politiku ozakonjenja etničkog čišćenja Čapljine, to Hrvati Čapljine, u nekad pretežno srpskim Tasovčićima, na predjelu Modrič, Naklo, Pržine, Nereza... izgrađuju naselja za Hrvate, primjera radi da kažem da je izgrađeno „...u Modriču oko 160" kuća (http://nasa-0gnjista.com/index.php?option=com_content&task=view&id+123&Itemid=40), te u tom smislu, skoro svako malo IOSO (Izvršni odbor Skupštine opštine) Čapljina donosi odluke o raspisivanju konkursa za dodjelu na korištenje građevinskog zemljišta državnog vlasništva, naravno u onim naseljenim mjestima gdje su Srbi bili većina. Uostalom, pogledajmo nekoliko primjera:

K.O. Tasovčići

k.č. 1332/11 (st.k.č.br. 338/13) zv. „Naklo", neplodno, površine 1.000 m, K.O. Tasovčići

k.č. br. 1361/30 (st.k.č.br. 332/96) zv. „Pržine", pašnjak, površine 5.566 m, K.O. Tasovčići
k.č. 3611/133 (st.k.č.br. 1263/128), zv. „Nerezi", gradilište, površine 850 m, K.O. Tasovčići

K.O. Tasovčići (Modrič)
k.č. 3591/23 (st.k.č.br. 674/95)zv. „Modrič", pašnjak, površine 1.100 m i k.č. 3591/27 (st.k.č.br. 674/99) zv. „Modrič", pašnjak, površine 745 m
1.k.č. 95/17 (st.k.č.br. 117/362) zv. „Modrič", pašnjak, površine 902 m
k.č. 3611/103 (st.k.č.br. 1263/100) zv. „Nerezi", gradilište, površine 602 m
(Narodni list općcine Čapljina, 3/2010.)

K.O. Tasovčići
k.č. br. 3611/142 (St.k.č.br. 1263/123) zvani „Nerezi", gradilište, površine 786 m
k.č. br. 3611/148 (St.k.č. br. 1263/134) zvani „Nerezi", gradilište, površine 589 m
k.č. br. 3611/149 (St.k.č. br. 1263/135) zvani „Nerezi", gradilište, površine 647 m
k.č. br 3611/150 (St.k.č. br. 1263/136) zvani „Nerezi", gradilište, površine 469 m
k.č. br 3611/151 (St.k.č. br. 1263/137) zvani „Nerezi", gradilište, površine 511 m
k.č. br.3611/152 (St.k.č. br. 1263/138) zvani „Nerezi", gradilište, površine 827 m
k.č. br 3611/156 (St.k.č. br. 1263/141) zvani „Nerezi", gradilište, površine 583 m
k.č. br. 3611/158 (St.k.č. br. 1263/143) zvani „Nerezi", gradilište, površine 628 m
(Narodni list općine Čapljina, 3/2012)

A HVO Čapljina pod predsjedništvom Pere Markovića, ne samo da izgrađuju naselja, nego putem nasilnog otimanja zemljišta, a što je HVO definisao kao eksproprijaciju, izgrađuju i crkvu u Tasovčićima (2003), naravno na zemljištu koje je nekada bilo u vlasništvu Srba.Radi izgradnje crkve porušili su i Osnovnu školu, čija je zgrada bila pod zaštitom države, a u kojoj je stan imao učitelj Vuko Pudarić. Pogledajmo činjenice:

„Utvrđuje se opći interes za izgradnju vjerskog objekta – Crkve... u naseljenom mjestu Tasovčići, te se u tu svrhu pristupa eksproprijaciji nekretnina upisanih u K.O. Tasovčići, i to:

-k.č. 1417. zv. „Kuća kraj ceste, kuća i zaj. vrt", u po. od 114 m, koja je u posjedu GLIBO LAZARA ĐURĐA iz Tasovčića.
-k.č.1413. zv. „Podvornica kuća i zaj. vrt", u po. od 140 m, koja je u posjedu GLIBO MITRA VUKAN iz Tasovčića.
-k.č.1414 zv. „Podvornica, kuća i zaj. vrt", u po. od 98 m, koja je u posjedu GLIBO BRANKA MILEVA r. LEČIĆ iz Tasovčića.
-k.č. 1418 zv. „Lopata kuća kućište i zaj. dvorište" u po. od 351 m, koja je u posjedu IJAČIĆ LAZARA SLAVKO iz Tasovčića.

-k.č. 1419/2 zv. „Podvornica vrt" u po. od 554 m, koja je u posjedu IJAČIĆ SLAVKO LAZARA iz Tasovčića.

-k.č.1419/1 zv. „Podvornica kuća i zaj. dvorište" u po. od 321 m, koja je u posjedu IJAČIĆ LAZARA NASTA iz Tasovčića"...

Broj: HVO: 924/1, 14. srpnja 1993. godine, Čapljina.

HRVATSKO VIJEĆE OBRANE OPĆINE Čapljina

PREDSJEDNIK HRVATSKOG VIJEĆA OBRANE

Pero Marković, dipl. ing. vr.

(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKI-RATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/158.pdf.)

A o kakvom se „općem interesu" radi, iz prve ruke, svjedoči nam dugogodišnji fratar župskog ureda Čapljina, fra Bonifacije (krš. Petar) Barbarić (Klobuk kod Ljbuskog, 1936), koji, između ostalog, kaže:

„Crkva u Tasovčićima sagrađena je na tuđoj, otetoj zemlji". (http://župa-Čapljina.com/5801)

A Tasovčići nisu bili trn u oku samo Peri Markoviću, nego i njegovom mentoru Franji Tuđmanu, koji je 21. septembra 1993. u Banskim dvorima u Zagrebu, na sastanku s izaslanstvom HVO-a Posavine, te opština Ravno, Čapljina i Stolac, između ostalog, rekao:

„Ja sam kazao našim ljudima, izvolite ove izbjeglice naseliti u ta područja, Tasovčića... da bude hrvatski čovjek, hrvatski narod tamo prisutan, pa ćemo onda vidjeti u praksi razgraničenja u budućnosti i onda će biti važno tko je tamo..." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005, str. 337)

Pero Marković: „Imamo, gospodine Predsjednice, u Tasovčićima oko stotinjak kućica..." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005, str. 342)

Hrvati iz Čapljine, dovodeći i naseljavajući Hrvate iz srednje Bosne su „svjesno i namjerno učestvovali u organizovanom zločinačkom poduhvatu: planiranjem, pripremanjem, naređivanjem i sprovođenjem zločinačkog plana, kako bi se pripadnici srpskog naroda silom trajno uklonili sa prethodno navedenog područja, sa svim njihovim materijalnim i duhovnim tragovima, da bi potom na ista područja trajno naselili Hrvate iz srednje Bosne, čime bi se na ovom području, oslanjanjem i na demografske posljedice stravičnog ustaškog zločina genocida nad Srbima u ovom kraju, u Drugom svjetskom ratu, trajno promjenio etnički sastav stanovništva, što je bio glavni zločinački cilj, a radi ostvarenja hrvatskih velikodržavnih ideja". (Iz krivične prijave Srpskog nacionalnog društva „Prebilovci" iz Beograda; www.prebilovci.com)

Koliko je Hrvata naseljeno na područje opštine Čapljina poslije progona Srba 1992. godine, to najbolje znaju ljudi koji žive u Čapljini, a pogotovo ljudi koji se profesionalno bave tom problematikom, u kojem smislu navodim,

2008. godine datu, izjavu Višeg stručnog saradnika za povratak i obnovu općine Čapljina, Hivze Nezira Šarića:

„...u Čapljini danas živi 4.500 Hrvata više nego prije rata, odnosno, danas ih je skoro 19.500." (http://www.bileca.org/modules.php?file =article& name=news&sid=1154)

Ono što je Hivzo Šarić ustvrdio 2008. godine, to je Pero Marković 21. septembra 1993. godine, tj. 15 godina ranije, referisao Tuđmanu u Zagrebu. Pogledajmo činjenice:

Pero Marković: „Mi smo iz Kaknja doveli tri tisuće Hrvata, iz Travnika također, i Hrvata iz Konjica"

Pero Marković: „...Razmišljamo o renoviranju na Domanovićima, bivše vojarne i bolnice za smještaj tisuću prognanika". (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo 2005, str. 342)

Slikovito rečeno, na relativno omanji dio lijeve obale rijeke Neretva na području opštine Čapljina, HDZ Čapljina je naselila više Hrvata (4.500) nego što je, primjera radi, prema popisu stanovništva Jugoslavije iz 1991. godine, imala stanovnika opština Neum (4.325) ili opština Ljubinje (4.172).

A da je filijala HDZ-a Hrvatske, HDZ Čapljina, sprovodila unapred dogovoren i zacrtan plan i program, vidljivo je i kroz sljedeće saznanje:

„Kako svjedoči katolički svećenik Branko Karlić iz sela Vukanovića pokraj Kraljeve Sutjeske, jedna delegacija mostarskog HVO-a njemu je već u proljeće 1992. predlozila preseljenje svih Hrvata s tog područja u Hercegovinu... S tog je područja doista iseljena većina Hrvata, u sela po Hercegovini (među ostalim, na goloj ledini podignuta su sela Šuškovo i Bobanovo, koje je Karlić proglasio hrvatskim kolhozima)..." (http://www.network54.com/forum/72858/thread/983692529/last-983692529/...)

A kako, poslije Tuđmana, na Perino činjenje zločina reaguje jedan od osnivača HDZ, Tuđmanov skutonoša, koji je – promjenio dlaku ,ali ćud ne?!

Jednostavno.

Predsjednik Republike Hrvatske, Stipe Mesić, svojom odlukom broj:UP-I-03-41-2928/06, od 01.03.2006. godine (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI/%20DOKUMENTI/...), odlikuje Peru Vide Markovića ordenom – Red hrvatskog trolista (http://fucz.gov.ba/fucz/bosanski/spiskovi/spiskovi-rp/07-kanton-hercegovačkoneretvanski.pdf), a odlikovanje Republike Hrvatske – Red hrvatskog trolista, dodjeljuje se za „osobite zasluge za RH stečene u ratu, izravnoj ratnoj opasnosti ili u iznimnim okolnostima u miru". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja-i-priznanja-Republike-Hrvatske)

A kako izvještava sarajevski Dnevni avaz (08.04.2010), „ratni načelnik Čapljine" Pero Vide Marković unesen je u „Registar branitelja Hrvatske" i kao takav je više godina primao i još uvijek prima hrvatsku vojnu (boračku) penziju.

Spoznavajući ovo, nije nikakvo iznenađenje da HDZ-va Perina mentorska osovina Boban-Šušak-Tuđman ima jedinstveno mišljenje o njemu.

Nakratko učinimo uvid u dio zapisnika, iz razgovora koji je vođen između predsjednika Hrvatske Franje Tuđmana i predstavnika Herceg-Bosne, održanog u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 13. februara 1994. godine.

„Mate Boban: Ja sam sa Perom, osobno, razgovarao i ovo u stranci, i ovo što sada Pero radi, veoma je jak, fizički, aktivan, hoće raditi, itd.

Gojko Šušak: Mislim da mi ovdje trebamo među sobom kazati – da je to jedna od općina u Herceg-Bosni, koja je funkcionirala sve vrijeme ovog rata, a, u najtežoj, jedna je u najtežoj situaciji bila, ja mislim. (Koja)

Koji je ovdje, Pero Marković." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Split/Sarajevo, 2005, str. 71)

Hvalospjev Peri Markoviću čini ministar odbrane Hrvatske (1991–1998) Gojko Šušak (1945–1998), „koji je u svojoj biografiji pisao da je rođen u NDH 1945". (http://www.sarajevo-x.com/forum/viewtopic.php?f=49&t=69776)

Ne samo znatiželje radi, zapitajmo se ko je Gojko Šušak?

Kako izveštava „The New York Times", ministar odbrane Hrvatske, Gojko Šušak, je rođen 16. marta 1945. godine u hercegovačkom gradu Široki Brijeg. Otac Gojkov bio je ustaški oficir, stariji brat Gojkov bio je ustaški oficir, a prema vlastitom priznanju Gojko je kao ministar odbrane Hrvatske, ljeta 1991. godine, iz ručnog bacača otvarao vatru po pretežno srpskom Borovo Selu. (The New York Times, May 5, 1998)

Uzgred budi rečeno, brat Gojka Šuška, Jozo Šušak bio je načelnik Vojnog odsjeka OSNO Lištica (Kasnije Široki Brijeg).

A tog Gojka Šuška jedan od najutjecajnijih kanadskih magazina „Saturday nigt" u svom dvobroju (prosinac 1977/siječanj 1998) opisao ga je kao: „pizza-mana iz Ottave koji je upalio fitilj na Balkanu, okrenuo svoju vojsku protiv Kanadskih mirovnih snaga i izrastao u jednog od najodvratnijih europski čvrstorukaša". (http://www.biografija.org/susak.htlm)

U fratarskom habitu bjegunac u Austriju (1968), politički emigrant u Kanadu (1969), ministar iseljeništva Hrvatske (1990) u Vladi Stipe Mesića (30.05.1990–24.08.1990), zamjenik ministra odbrane Hrvatske (1991) u Vladi Josipa Manolića (24.8.1990–17.7.1991), potpredsjednik HDZ (1993), i mada nikada nije služio vojni kadrovski rok, Gojko Šušak je 18. septembra 1991. godine, u Vladi Franje Gregurića (17.7.1991–12.8.1992) naimenovan za ministra odbrane Hrvatske, što je bio do smrti, do maja 1998.

U odboru za sahranu Gojka Ante Šuška, koji je imenovao predsjednik Hrvatske Tuđman, bio je i Pero Marković (http://www.hrt.hr/arhiv/98/05/05) iz Čapljine (Gnjilišta).

Danas, jedna od ulica u Čapljini nosi naziv – Ulica Gojka Šuška (Nekada Asima Fazlagića).

Gojko Šušak, ne samo da je još u mirno doba lično otvarao vatru na civilne objekte i srpsko civilno stanovništvo, nego je, prema izjavi američkog ambasadora u Hrvatskoj (1992–1998), Pitera Galbrajta, ministar odbrane Hrvatske Gojko Šušak u akciji „Oluja" (1995), u akciji u kojoj su Hrvati protjerali i etnički očistili oko 250.000 civila Srba sa prostora Hrvatske, hrvatski ministar odbrane Šušak je izdavao naređenja da se „otvori artiljerijska vatra na 40.000 civila koncentrisanih u oblasti Topuskog..." (NIN, 31.7.2008)

Gojko Šušak je „još poznatiji po javnom (sinjska alka) pozdravljanju fašističkim pozdravom". (http://politika.com/zasto-je-u-hrvatskoj-premalo-heroja -a-previse-budala)

A predsjednik Hrvatske Franjo Stjepana Tuđman, govoreći o Peri Vide Markoviću, konstatuje:

„Marković je stekao ratne slave, i međunarodne..." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Split/Sarajevo, 2005, str. 69)

Uz ovu konstataciju ide i saznanje da je predsjednik Hrvatske Tuđman, svojom odlukom broj: 01-051-95-6-1/1, od 28.5.1995. godine, ordenom Red kneza Branimira s ogrlicom, a koji se dodjeljuje „za osobite zasl uge stečene promicanjem međunarodnog položaja i ugleda Republike Hrvatske i njezinih odnosa s drugim državama" odlikovao Peru Markovića. (http://www.poslovnenovine.com.propisi-hr-abc)

Eho Tuđmanove izjave da „Marković je stekao ratne slave, i međunarodne", djelom je opredmećen u odluci Hrvata Čapljine (Pero Marković, Kruno Kordić, Mate Jurković...), da novom mostu na rijeci Neretvi u Čapljini podare ime Franje Tuđmana.

Interesantno, do 2008. godine, to je jedini infrastrukturni objekat sa tim imenom u zapadnoj Hercegovini.

Pada u oči da početkom marta 2002. godine, kada je ceremonijalno otvoren „Most dr Franje Tuđmana", niko od članova porodice Tuđman, mada su bili pozvani, nije prisustvovao činu otvaranja mosta.

Osam godina ranije, o poziv Hrvata Čapljine, poglavar HDZ i Hrvatske Franjo Tuđman, nije se oglušio, te je 15. juna 1994. godine posjetio Čapljinu, a 14 godina kasnije „U zgradi općinskog Poglavarstva općine Čapljina na Trgu kralja Tomislava, otkrivena je ploča-natpis u znak obilježavanja posjeta Čapljini prvog hrvatskog predsjednika dr Franje Tuđmana...

Na ploči stoji natpis: „Dana 15. lipnja 1994. prvi Predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman, Predsjednik svih Hrvata, posjetio je Čapljinu. S balkona ove zgrade obratio se mnoštvu naroda koji ga je došao pozdraviti." (http://www.brazda.ba/Arhiva/tabid/81/)

U subotu, 27.9.2008. godine, Spomen-ploču Tuđmanu otkrio je nekadašnji predsjednik opštine Metković (1971), veteran HDZ-a (1989), ministar odbrane Hrvatske (1991), general HV (1991), predsjednik parlamenta Hrvatske (2008) i kum Pere Markovića, Luka Bebić (Desne kod Kule Norinske, 1937).

A da se u Čap
što je HDZ Čapljina
završila je 2011.
skog neizgrađenog
kata", iz kojeg je
iz 1991, u Klepcima
lokacija, i to:

K.O. Klepci
Lokacija 22
Lokacija 23
Lokacija 24
Lokacija 25
Lokacija 26
(Narodni list
Legalno.
Zakonito.

Istini za volju
stičko-prostornog
1974, donesenim
da se u K.O. (Kam
Bodenik (zaravan
Gradina), izgrađ
nom „Vidici".

Pa otkud sad
Iz politike i
Znajući da su
smrti nalazili u
probijali do slo
novoformirana
Šuškovo u zale
interesa za cije
domo05.htm),
opštine Čapljina
srpskog bića na

Hrvati iz Čap
Dučić, majke pje
Dučića (Trebinje
nisu i ne mogu
Ne zato što se

Kad smo kod
godine.

A da se u Čapljini samo datumi mjenjaju, vidljivo je i kroz saznanje da ono što je HDZ Čapljina planirala 1990/91, pretežno učinila u periodu 1993–2005, završila je 2011. godine kroz javni „Natjecaj za dodjelu na korištenje građevinskog neizgrađenog zemljišta u općini Čapljina zbog gradnje stambenih objekata", iz kojeg je vidljivo da se u nekada srpskim Klepcima (prema popisu iz 1991, u Klepcima je bilo 91,85% Srba) kod Čapljine, na prodaju nudi 120 lokacija, i to:

K.O. Klepci

Lokacija 22 (dio k.č. br. 593/1) zvani „Brdo", pašnjak, površine cca 600 m
Lokacija 23 (dio k.č. br. 593/1) zvani „Brdo", pašnjak, površine cca 480 m
Lokacija 24 (dio k.č. br. 593/1) zvani „Brdo", pašnjak, površine cca 610 m
Lokacija 25 (dio k.č. br. 593/1) zvani „Brdo", pašnjak, površine cca 600 m
Lokacija 26 (dio k.č. br. 593/1) zvani „Brdo", pašnjak, površine cca 660 m
(Narodni list općine Čapljina, 2/2011)

Legalno.

Zakonito.

Istini za volju da, ali pozadina je posve druge prirode, jer prema Urbanističko-prostornom planu uređenja opštine Čapljina iz 1962. godine, odnosno 1974, donesenim „Urbanističkim planom Čapljina 2000", bilo je predviđeno da se u K.O. (Katastarska opština) Trebižat kod Čapljine, tačnije na lokalitetu Bodenik (zaravan u zaleđu Trebižata koja veže za čapljinski planinski hrbat Gradina), izgradi „urbano naselje stambenih objekata niskih zgrada" pod imenom „Vidici".

Pa otkud sad „iznikoše" Klepci?

Iz politike i istorije!

Znajući da su Srbi Čapljine i 1941/42. i 1991/92. godine, spas iz čekaonice smrti nalazili u koritu rijeke Bregave i pripadajućim brdima, kroz koje su se probijali do slobodne teritorije istočne Hercegovine, to Hrvati Čapljine kroz novoformirana naselja Modrič i Nereza u Tasovčićima, odnosno Bobanovo i Šuškovo u zaleđu Prebilovaca, te Brda u Klepcima, a što je „od strateškog interesa za cijelu Hrvatsku i hrvatski narod" (http://www.hic.hr/dom/309/domo05.htm), ne samo da mjenjaju demografsku i imovinsko-pravnu sliku opštine Čapljina, nego jednom za svagda opasavaju, zatvaraju i pečate sudbinu srpskog bića na području opštine Čapljina.

Hrvati iz čapljinskog sela Doljani, jesu oskrnavili i uništili grob Jovanke Dučić, majke pjesnika, pisca i diplomate Kraljevine Jugoslavije Jovana Andrije Dučića (Trebinje,1871. – Gera, USA, 1943; pos. prenesen u Trebinje, 2000) ali nisu i ne mogu uništiti njegove riječi: „Hrvati su najhrabriji narod na svjetu. Ne zato što se nikoga ne boje, već zato što se ničega ne stide."

Kad smo kod Čapljine i Dučića, u misli mi dođe događaj s početka 1991. godine.

Tako, februara 1991, dr Ljuba Toholj, inače Čapljinka rođenjem, a Beograđanka duhom, habitusom i karijerom, istoričar Dimitrijević (tako ga je Ljuba predstavila) i ja, bili smo se uputili u naseljeno mjesto Doljani kod Čapljine, a to je desetak kilometara nizvodno od Čapljine na lijevoj obali rijeke Neretve, tamo gdje se sreću BiH i Hrvatska (Metković).

Zašto u Doljane?

Zato što smo željeli da markiramo i zadokumentujemo grob Jovanke Dučić, majke Jovana Dučića, koja je iz Mostara 1889. godine došla u Doljane kod Čapljine, gdje je poslije nekoliko godina umrla i tu sahranjena.

Ljuba je imala diktafon, Dimitrijević je nosio omanji atlas sa mapama i busolu, a ja sam imao fotoaparat, svesku i olovku.

Samo što stigosmo pred, u brdu ukopano, zaraslo i neuredno groblje, iznenada se, na par koraka iza našeg automobile, pojavi neki, oko dvanaestak godina star dječak.

– Bobane, otkud sad ovaj dečak ovde? – priupita Ljuba.

– Ljube, gdje je tele, tu je i krava.

– Ne razumem – upitno me pogleda Ljuba.

– Ljube, ubrzo ćeš sve razumjeti.

– Hercegovci – prokomentarisa Dimitrijević.

Ostavismo dječaka da nam „čuva" automobil i zaputismo se u obližnje groblje.

Kako Dimitrijević pronađe omanju zaravan, tako raširi jednu od mapa na koju postavi busolu, i onda, svi zajedno, bacismo se na proučavanje mape.

Umalo, kroz snagu naše znatiželje, začuše se glasovi. Pogledasmo, i ugledasmo da šahovnice, lovačke puške, kose, gvozdene vile i motke, nosi ratoborna rulja mještana.

Dok mi zbunjeni i zbrckani pokušavamo da se priberemo, rulja se, larmajući, približavala k nama. Kako ruljoglavar podiže ruku, tako, na pet-šest koraka od nas, zastadoše.

– Dobar dan – pokušavam da otvorim komunikaciju.

– U Doljanima Srbima nema, niti će biti dobrog dana, niti ima groba Jovanke Dučić, imate dva minuta da se pokupite, mrš u Srbiju! – izusti ruljoglavar iza koga zadovoljna rulja prijeti, kliče i viče, pritom po vazduhu vitlajući šahovnicama, puškama, kosama, vilama i motkama.

– Bre, Bobane, ovo nisu seljaci, ovo su divljaci, uh... – u automobilu, ljutita, komentariše Ljuba.

– Ljube, vuk mijenja dlaku, ćud ne.

– Bobane, hoćeš da kažeš...

– Ljube, hoću da kažem, kako 1914, tako 1941, tako i 1991.

– Bobane, pa gde je kraj?

Bacih pogled ka domu Gospodnjem.

Hrvatima iz Čapljine mora biti jasno da bez kažnjavanja djelatnika zločina, i da bez sučeljavanja sa sopstvenom odgovornošću za sva zla rata, nema demokratske budućnosti i života dostojna čovjeka, jer zlo u Čapljini se neće iskorijeniti srpskim mrčenjem hartije, nego hrvatskim iskrenim i dubokim pokajanjem.

Moj odnos prema Čapljini, nije odnos prezira i mržnje prema kraju u kome sam odrastao, jer „dar" prezira i mržnje potpuno me zaobišao. Moj odnos prema Čapljini nije bunt zbog doživljenog, moj odnos prema Čapljini nije ništa drugo do iznošenje činjeničnog stanja, jer prošlost ne možemo promjeniti, ali je provjerenom argumentacijom, i zbog ovog danas, i zbog onog sutra, možemo i trebamo bolje razumjeti.

Istorijski gledano, postavlja se pitanje – Zašto se u Čapljini, takoreći svako malo, ponavljaju zločinjenja nad Srbima?

Između ostalog i zbog neimanja straha.

Zbog neimanja političkog, istorijskog i zakonitog straha, jer za nečinjenje zla potreban je strah, strah od svjesti i savjesti, strah od Gospoda i ljudi, strah od zakona, strah od istine i istorije.

Kod krvoločnih Čapljinaca osnovu neimanja straha čini ugrađena kolektivna amnezija, čini selektivno pamćenje, odnosno politikom diktirana prećutana istina, a „prećutana istina s vremenom postaje otrov" (Niče), otrov koji pothranjuje strah, strah koji ništi razlike između dobra i zla, strah putem koga krvoločni Čapljinci percipiraju dobro kao zlo, ili što se svako malo u Čapljini nad Srbima dešava zlo kao dobro.

Zbog toga prinosim molitvenja Gospodu, da obdari mog krvoločnog komšiju Čapljinca saznanjem, da: „Strah Gospodnji biće blago tvoje" (Isaije, 33,6).

Kad je u pitanju istorija, onako kako je prezentiraju Hrvati u Čapljini, mogu reći da „Suze mi teku od smijeha. Ako prestanem da se smijem, ostaće samo suze" (M. Selimović).

Ružno je i pomisliti a ne napisati, da su svi Hrvati u opštini Čapljina isti, da su svi zli, to nikako, ali istorija i činjenice govore nam da u Čapljini veoma teško u prvi plan dolaze plemeniti Hrvati. Neodstupno prinosim Gospodu molitvenja za Hrvate iz Čapljine i čekam.

Šta čekam?

Čekam da se pojavi neki novi Hrvat, Hrvat ala doktor Kazimir Martinović koji je prije svega bio čovjek, pa doktor, pa Čapljinac i onda tek tamo negdje daleko, a što on nikada nije spominjao, Hrvat.

Dr Kazimir Martinović je volio i razumjevao ljude i ljeti i zimi, i po kiši i po snjegu, i u podne i u ponoć, i za Božić i za Bajram, i nije mario da li će do bolesnika ići pješice, jašiti na magarcu, jahati na konju ili truckati se na zaprežnim kolima.

Doktor Martinović nije poznavao kategoriju Hrvat, Musliman ili Srbin, za njega su svi bili ljudi kojima treba pomoći i koje treba liječiti.

Čapljinci su dokazali da život izjednačuje sve ljude, ali smrt otkriva istaknute, jer na posljednjem ispraćaju dr Kazimira Martinovića, činodejstvovali su zajedno – čapljinski župnik fra Mićo Pinjuh, glavni imam IZ Čapljina Hasan efendija Palić i čapljinski paroh o. Rade Govedarica, što Čapljina zabilježila nije, i veći, nerukotvoreni spomenik dr Martinoviću potrebniji nije.

Čekam da se pojavi neki novi Hrvat, Hrvat ala inženjer agronomije Krunoslav Suton kome osmijeh sa lica i medena riječ iz usta silazili nisu. Kruno je bio dokaz da u jednom čovjeku mogu egzistirati i učenost, i dobrota, i plemenitost i ljudskost.

Čekam da se pojavi neki novi Hrvat, Hrvat ala sudski administrator Ivica Katić, koji je nastojao, uz obavezan osmijeh i vađenje ruku iz džepova, da uvijek prvi pozdravi i za zdravlje upita.

Dok je čovjek sa gospodinom Katićem razgovarao, dodirivao je čestitost, slatku duševnost, izgrađenu otmenost.

Čekam da se pojavi neki novi Hrvat, Hrvat ala medicinski tehničar Žarko Kapular, koji je za generacije i generacije Čapljinaca bio „doktor" Žara i koji je i privatno i službeno samo pozitivnu energiju emitovao.

Čekam da se pojavi neki novi Hrvat, Hrvat ala Vesna Rajić koja je važila za prvaka smehotvorja i koja je svojim nadaleko prepoznatljivim, specifičnim osmjehom, „natjeravala" pune bioskopske dvorane, hotelske restorane ili sportske dvorane, da se za trenutak ukradu od problema i da se zajedno vesele.

Čekam da se pojavi neki novi Hrvat, Hrvat ala Petar Brajković, zvani Braco, koji je bio duša od čovjeka.

Hrvat ala uvijek predusretljivi i nasmijan Rade Šetka, Hrvat ala uvijek čio, veseo i za šalu oran Dana Šetka, Hrvat ala oratorskim vještinama i šali vičan čovjekoljubac Mijo Jelčić zvani Bara, Hrvat ala...

Dođe godina 1992.

Nahrupiše čučeća, višedecenijska osjećanja mržnje, opet i ponovo srpske majke, žene, sestre, navukoše crninu, opet i ponovo Srbi šapatom razgrću crne uspomene, opet i ponovo loši čapljinski Hrvati ne vladaju prilikama nego prilike vladaju njima, opet i ponovo šovinizmu skloni nevaljali čapljinski Hrvati, s ostrašćenom zaslijepljenošću upriličuju čapljinskim Srbima sastanak sa sudbinom, opet i ponovo za Srbe Čapljine noć je mjerna jedinica života.

Da li u varoši Čapljina, proljeća 1992. godine, postoje Hrvati koji su svoje srce očistili od zlobe, pakosti, mržnje i nepravde?

Hvala Gospodu, DA!

Treba preći kapiju između tišine i riječi, i dati na znanje da ono što se zove ljudska velikodušnost i plemenitost, ljudsko razumijevanje, da se to kod ljudi ne gubi ni pod najokrutnijim udarima neljudskosti i da ti ljudi obnavljaju

posustale, skoro pa pokopane nade, i da su ti ljudi Hristovi sljedbenici, jer Isus Hrist kaza:

„Po tome će svi poznati da ste moji učenici, ako budete imali ljubav među sobom." (In 13,35)

Uzvišeni primjer hrišćanske ljubavi prezentirali su ljudi dobre volje, moji prijatelji Hrvati (M.M. i O.K.) koji su svoj duh osvještali iskrenošću, milosrđem, dobrotom i toplinom ljudske naravi, koji su, kao i dr Martinović, gledali u ljude a ne u krštenice, i koji su spasavajući ljude iz grotla čapljinskog pakla, između ostalih i Jelenu Zurovac i njena dva maloljetna sina, sami sebi podigli spomenik čovjekoljublja, spomenik koga vreme i rđa nagristi neće, naprotiv.

HVALA mojim prijateljima Hrvatima, hvala ljudima koji su živjeli ispred svog vremena, ljudima koji su bili obogaćeni saznanjem da bez obzira na kojim se stranama nalazili, da je najvažnije da ostanemo ljudi, „da ostanemo ovo što smo... Sutra. I uvek... Da se ne zavlačimo svako u svoju ljusku, da jedni drugima ne dopustimo da se gledamo vučjim očima i da se uvek prepoznamo kada se sretnemo" (Meša Selimović).

Novembar 1991. godine bio je „točak zamajac" nacionalističko-separatističke politike HDZ BiH, jer „Najprije je 12. studenoga 1991. u Bosanskom Brodu osnovana Hrvatska zajednica Bosanske Posavine". (http://www.ostraluka.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5108&Itemid=83), a nekoliko dana kasnije, tačnije 18. novembra 1991, na sastanku u Grudama, osnovana je Hrvatska zajednica Herceg-Bosna (HZHB), kao „politička, kulturna, gospodarska i područna cjelina Hrvata u BiH" u kojoj je de jure Mostar, a de fakto Grude, bilo označeno kao sjedište za trideset opština iz zapadne Hercegovine i srednje Bosne.

Za predsjednika Herceg-Bosne izabran je mr Mate Boban iz Gruda (1940), koji je „Diplomirao i magistrirao na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu... a u dopunskom radnom odnosu bio je predavač na Ekonomskom fakultetu u Splitu... nakon dvije godine i dva mjeseca provedena u istražnom zatvoru... 18. studenoga 1990. godine izabran je za zastupnika u Skupštini Bosne i Hercegovine". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..)

Za premijera izabran je Jadranko Mile Prlić (1959) iz Mostara, za ministra policije Valentin Andrije Ćorić (1956) iz Čitluka, za ministra obnove i razvitka Zulfikar Saliha Robović (1958) iz Čapljine.

Mate Boban, u danu kada je izabran za predsjednika Herceg-Bosne, mentoru Tuđmanu odašilje pismeno, u kojem, između ostalog, kaže:

„...sa posebnim zadovoljstvom Vas izveštavamo o Odluci o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, koju smo donijeli večeras u Grudama...

Poštovani gospodine predsjedniče, ova Odluka je povjesni čin i izraz političke volje i povijesnih težnji hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, koji u

Vama osobno vidi oživotvorenje te svoje političke volje i svih istinskih težnji." (www.slobodanpraljak.com)

Ili u prevodu, „povijesne težnje" su bile sadržane u tome da „hrvatska strana smatra da hrvatsku nacionalnu jedinicu spade područje određeno 1939-te godine, tj. granice Hrvatske Banovine". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20/DOKUMENTI/...)

Ovim činom Hrvati iz zapadne Hercegovine i srednje Bosne su oživotvorili zaključke sa sastanaka sa predsjednikom Hrvatske Tuđmanom, održanim 13. i 20. juna 1991. godine u Zagrebu, a na tim sastancima donesena je odluka da u „dogovorima s Predsjednikom, dr Franjom Tuđmanom, 13. i 20. lipnja 1991. godine u Zagrebu, da hrvatski narod u BiH mora konačno povesti odlučnu, aktivnu politiku, koja treba dovesti do realizacije našeg vjekovnog sna – zajedničke hrvatske države" (http://www.bhdani.com/arhiva/197/t19706.shtml), ovim činom Hrvati zapadne Hercegovine i srednje Bosne su suspendovali Ustav BiH i zvanično su se otcjepili od Bosne i Hercegovine, u stvari službeni Zagreb se poslužio Matom Bobanom i pustio probni balon za međunarodnu zajednicu, jer predsjednik Hrvatske Tuđman i ministar odbrane Hrvatske Gojko Šušak (naturalizovani državljanin Kanade), bili su planirali da se po zažiljenju Herceg-Bosne, uz pomoć međunarodne zajednice, tu teritoriju učine dijelom Hrvatske, što je bila želja hrvatskih političara ne od juče, nego od vremena Račkog, Štrosmajera, Starčevića, Supila, Radića, Mačeka, Pavelića (primjera radi, pogledajmo hronologiju poslednjih šezdesetak godina: 1922. – Hrvati Kraljevine SHS, upućuju Memorandum delegatima međunarodne konferencije velikih država u Ženevi, i u njemu traže nezavisnost Hrvatske; 1928. – Hrvati na Četvrtom kongresu KPJ u Drezdenu, dobijaju potporu komunista za traženu nezavisnost Hrvatske; 1932. – Hrvati organizuju napad na žandamerijsku stanicu u selu Brušani kod Gospića, tzv. „Velebitski ustanak", a u cilju uspostave nezavisne Hrvatske; 1939. – Hrvati Amerike, engleskom premijeru Čembrlenu i ministru Halifiksu, upućuju Memorandum kojim traže nezavisnost Hrvatske; 1939. – Hrvati Kraljevine Jugoslavije traže nezavisnost Hrvatske; 1941. – Hrvati Kraljevine Jugoslavije proglašavaju NDH; 1971. – Hrvati komunističke Jugoslavije traže nezavisnost Hrvatske; 1991. – Hrvati se otcjepljuju od Jugoslavije, što će reći da su Hrvati od 1922. do 1991. godine, u 8 navrata, tj. prosječno svakih 8,6 godina, pokušavali da se otcjepe od Jugoslavije bez obzira na društveno uređenje), a što je više nego jasno iz izjave Mate Bobana, Franje Tuđmana i Grega Kehoea.

Mate Boban: „Hrvatska zajednica Herceg-Bosna i Hrvatska zajednica Posavina bi se proglasile nezavisnim hrvatskim prostorom i priključile državi Hrvatskoj, ali u onom vremenu i u onom trenutku kada hrvatsko vrhovništvo odluči da je taj trenutak i to vrijeme nastupilo." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005, str. 80)

Franjo Tuđman: „Bosne i Hercegovine nije bilo između dva rata. Komunisti su je izmislili poslije Drugog svjetskog rata, vratili na scenu, čak Muslimane proglasili nacijom, zato da bi, tobože, riješili suprotnosti između srpskog i hrvatskog naroda. Jesu li u tome uspjeli? Nisu, naprotiv...

Prema tome, ne treba računati sa Bosnom i Hercegovinom kao sa nečim što je od boga dano i treba da ostane, a pogotovo zaboravljati kako to ide na štetu.

Hrvatska je zbog uspostave Bosne i Hercegovine u teritorijalnom smislu dovedena u nemoguću situaciju... Budite sigurni, kada bi Bosna i Hercegovina ostala, da će to u roku od 10 godina dobiti još užasnije srazmjere... Prema tome, opstanak Bosne i Hercegovine kao samostalne i suverene, sve kada bi bio moguć, ide u svakom slučaju na štetu hrvatskog naroda, onemogućava normalno teritorijalno ostvarenje hrvatske države." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005, str. 114, 115)

A pravni ekspert, američki advokat i bivši tužilac Tribunala u Hagu Greg Kehoe, je veoma konkretan: „Konačni ratni cilj Franje Tuđmana, njegove vojske i političkog okruženja – tako je Kehoe uvjeravao Tribunal – bila je etnički očišćena velika Hrvatska, skrojena po modelu ustaškog režima. Zato je HDZ BiH služio kao ideološko oružje hrvatskog HDZ-a, a HVO je funkcionirao kao filijala osvajačke i okupatorske hrvatske vojske." (Slobodna Dalmacija, 11.11.2006)

Da li bivši tužilac Tribunala u Hagu griješi?

Da rata ne bi bilo da ga Hrvatska nije htela, obelodanio je još 24. maja 1992. godine hrvatski predsednik Franjo Tuđman.

„Rata ne bi bilo da ga Hrvatska ne bi želela. Ali mi smo procenili da samo ratom možemo izboriti samostalnost Hrvatske. Zbog toga smo i vodili politiku pregovora, a iza toga smo formirali svoje oružane snage", rekao je Tuđman na zagrebačkom Trgu Bana Jelačića." (Politika, 14.2.2009)

U kasno proljeće 1992, Tuđman je ponovio samo ono što je rekao u ljeto 1991. Član Predsjedništva SFRJ, dr Vasil Tupurkovski:

„U Ohridu, 20. avgusta 1991. smo mi skupili kompletno Predsjedništvo, plus takozvane relevantne ministre – znači, za unutrašnje poslove, odbranu i za spoljne poslove – i doneli zajedničku deklaraciju o odnosima u Jugoslaviji.

Te večeri, međutim, pre samog usvajanja, kada više nije bilo nikakvih problema, Tuđman je ustao i dramatično napustio sednicu nakon što je rekao da je došlo do napada i eksplozije na nekim hrvatskim vojnim objektima u Iloku. To je samo iskoristio da bi napustio sednicu u trenutku kada se trebao usvojiti zajednički dokument..." (https://sites.google.com/site/skrabalica/svjeoci-raspada-jugoslavije/vasil-tupurkovski-ras...)

A prema svjedočenju predsjednika Makedonije (1991–1999) Kire Gligorova, na ljeta 1991. godine učinjenu ponudu EZ (Evropska zajednica) da se ne razbija Jugoslavija, te da u tom smislu i EZ nudi nepovratni kredit, u stvari

poklon od oko 5 milijardi dolara za federaciju Jugoslaviju na ime demokratskih i ekonomskih reformi, predsjednik Hrvatske Tuđman, reagovao je riječima:

„Ja ni za kakve milijarde ne mogu odustati od ideje koja sad hrani ceo hrvatski narod, da bi poslije jednu godinu obnovili hrvatsku državu." (http://www.youtube.com/watch?v=ZxtezwCU8Vc)

U udžbenicima istorije ostaće zapisano da je mr Mate Boban zvanično proglasio Herceg-Bosnu 18. novembra 1991. godine, ali na terenu to je bilo mnogo ranije.

Naime, već početkom 1990, hrvatski građani Herceg-Bosne su dobili dvojno državljanstvo u Hrvatskoj, a samim tim i pravo da glasaju na hrvatskim izborima.

Herceg-Bosna je bila uključena u saobraćajni, telefonski i monetarni sistem Hrvatske, u školama je rađeno po hrvatskom obrazovnom program, prihvaćeni su i korišćeni hrvatski državni simboli (zastava i grb), hrvatske oznake na registarskim tablicama automobila, hrvatske policijske (crne) uniforme, itd.

Primjera radi, navodim izvod iz spiska kojeg je načelnik veze Glavnog štaba Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) Hrvatske zajednice Herceg-Bosne (HZHB) pukovnik Jure Zadro, uputio „Ministarstvu Republike Hrvatske (kabinet ministra obrane gosp. Gojko Šušak)", kojim mu predočava „spisak dodjeljenih mobitela iz HPT TKO Split" za značajne ličnosti HZHB.

Na spisku, između ostalih, su sljedeća imena:

-099 470-498, Ante Marić, župni ured Gorica
-099 412-625, don. Pavao Sekerija
-099 412-634, fra. Petar Krasić Blidinje
-099 412-608, fra Franjo Matić, Šujica
-099 470-438, Ante Gotovina, HVO Livno
-099 412-644, Ante Roso, general
-099 412-621, Bruno Stojić, GS HVO HZHB
-099 412-631, Branko Kvesić
-099 412-615, Tomislav Krstičević, Sarajevo
-099 412-622, Ivan Bender, Neum
-099 412-613, Franjo Boras, Sarajevo
-099 411-450, Pero Marković, Čapljina...

(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

U istom izveštaju, između ostalog, kaže se:

„...intenzivno se realizira obučcavanje ljudstva po općinama, a kritičke specijalnosti obučavamo u Grudama (POLK 9K11 Maljutka) i u postrojbama u Dalmaciji.

Posebno komuniciramo i dogovaramo se sa zapovjednicima HV koji nam pružaju značajnu pomoć u stručnom osposobljavanju ljudi, kao i na pripremi i uređenju teritorije... realizirano je sadejstvo sa postrojbama 156. br HV.

– Formirali smo bojne po općinama, a u Livnu brigade, dok je na teritoriji Mostara formirano snaga jačine 5 bojni.

– Intenzivirano se radilo na utvrđivanju i na pripremama za zaprećavanje.

– Intenzivno se realizira obuka postrojbi po općinama, a posebne specijalnosti od posebnog značaja uz pomoć različitih struktura HV.

– Podjelu naoružanja i opreme vrši osobno gosp. Mate Boban prema svojim saznanjima i procjenama." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..)

Hrvati zapadne Hercegovine, na čelu sa Matom Bobanom, nekoliko godina su se sistematski i organizovano, zajedno sa Hrvatskom, spremali za rat, što je vidljivo iz zabilješke visokog operativca Kriznog štaba Dalmacije u Splitu:

„Odlučio sam da se naša operativna osnovica proširi i na Hercegovinu i odmah pristupimo realizaciji. To je obuhvatilo uspostavljanje sustava mobilnih veza, obavještajnih sustava i inžinjerijsko uređenje teritorije. Sustav mobilnih veza realizirao je Juraj Buzolić nabavkom 15 mobtela, a preuzeo ih je osobno Mate Boban koji je trenutno shvatio važnost mog projekta i vrlo učinkovito izvršavao dobivene zadaće dolazeći kod mene u prosjeku dva puta tjedno.

Plan je obuhvaćao određivanje mostova, usjeka i sl. čije rušenje zatvara ulaz oklopno-mehaniziranih kolona neprijatelja iz Bosne i Hercegovine, a zatim je svaka općina u zapadnoj Hercegovini primila obavezu da izvrši pripreme za rušenje istih.

Cjelokupni navedeni plan – uključivanje Hercegovine preko Mate Bobana, sustav veze i obavještajni sustav sa Srećkom Cvitanićem, plan inženjerijskog uređenja s Franom Ivanišićem – izveden je krajem listopada (oktobar – S.Z.) 1990." (http://domovinskirat.xtreemhost.com/dokumenti/01-razdoblje-od-početka-1990-do 28.04.pdf)

A o povezanosti i uzajamnom djelovanju Hrvatske i Herceg-Bosne, svjedoči i nekadašnji komandant (1958–1962) garnizona JNA u Nevesinju, u činu potpukovnika, potom general JNA, pa ministar Odbrane Republike Hrvatske (24.8.1990. – 2.7.1991), Martin Mate Špegelj (Stari Gradac kod Virovitice, 11.11.1927), koji napominje:

„Naime, 7. prosinca (decembar – S.Z.) 1991. u blizini Ploča održan je sastanak predstavnika kriznih stožera i vojnih zapovjednika srednje i južne Dalmacije, te predstavnika općina Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, koji je pod pokroviteljstvom iz Zagreba HDZ BiH osnovao 18. studenoga (novembar – S.Z.) u Grudama.

Među njima je bio i Mate Boban, predstavljen kao 'vojni povjerenik Glavnog stožera za Hrvatsku zajednicu općina BiH', a prisustvovali su i zamjenik ministra unutarnjih poslova Perica Jurić i moj pomoćnik Mišo Munivrane.

Zaključeno je da se izradi zajednički plan obrane navedenih djelova Dalmacije i BiH, da se sustav veza zapadne Hercegovine uklopi u sustav veza

Hrvatske, i to posredstvom PTT poduzeća u Splitu i njegova čelnika Jurja Buzolića, da se reguliraju status i plaće časnika koji vode postrojbe u Herceg-Bosni, da se obavi 'preraspodjela oružja' i 'uvježbavaju posebna jedinice'.

Od GSHV, rečeno je, očekuje se ustrojavanje zajeničkog zapovjedništva za Herceg-Bosnu i navedeni dio Hrvatske.

Na sljedećem sastanku, koji je sazvan 28. prosinca (decembar – S.Z.) u Glavicama kod Sinja, pozvan sam i ja. Bili su ondje ministar Šušak, zapovjednik HRM Sveto Letka, kapetan bojnog broda Petar Šimac, Mate Boban, Daidža (Nijaz Baltak – S.Z.) i još neki.

Odlučeno je da se imenuje zapovjednik i zapovjedništvo za HZ Herceg-Bosnu i južnu Hrvatsku sa sjedištem prvotno u Imotskom, a u slučaju rata u Herceg-Bosni, da se odmah riješe status i plaće časnika u Herceg-Bosni, da se za nju pojača opskrba u oružju, streljivu, odjeći i obući, te da se od Neuma do Travnika i od Trebinja do Livna napravi zajednička organizacija u operativno-strategijskom smislu.

Opet se govorilo o reguliranju statusa i plaća čelnika koji vode postrojbe u Herceg-Bosni, što je ponovljeno i na trećem sastanku, tačno mjesec dana kasnije, 28. siječnja (januar – S.Z.) 1992, kojemu sam također prisustvovao. Na oba sastanka sam i govorio. Iako su među zaključcima bili i oni o zajedničkoj obrani delte Neretve, te o formiranju i opremanju 'samostalnih i s Hrvatima kombiniranih muslimanskih postrojbi'." (www.maturskiradovi.net/forum/attachment.php?aid=845)

A da se zao duh počeo već ranije šetati Bosnom i Hercegovinom, između ostalog, govori podatak da je čelnik Hrvatske stranke prava, Dobroslav Paraga, 13.6.1991. godine u Ljubuškom proglasio „Lipanjsku povelju o obnovi i uspostavi Nezavisne Države Hrvatske na cjelokupnom povijesnom i etničkom prostoru s istočnim granicama Subotica, Zemun, Drina, Sandžak i Boka Kotorska". (www.ceeol.com)

Kakva je političko-bezbednosna situacija početkom 1992. godine u Bosni i Hercegovini, a samim tim i u Čapljini?

Sredinom marta 1992, bilo je više nego očito da Republika Bosna i Hercegovina ne funkcioniše kroz normativna ustrojstva pravne države, odnosno da se ne ponaša kao federalna jedinica Jugoslavije, nego da se povinjava ličnoj volji i odlukama „babe" (Alija Izetbegović), te samim tim dolazi do sukoba u svim institucijama republike između muslimansko-hrvatske koalicije i srpske strane.

Muslimansko-hrvatska koalicija intenzivno radi na eleminisanju elemenata ustavnosti sistema BiH, koji se zasniva na konsenzusu, a ne na većinskom sistemu, te stoga muslimansko-hrvatska strana na „mišiće" tj. brojčanom nadmoćnošću nastojala je majorizacijom Srba, zaobilazeći ustavni status, sebe učiniti zakonodavnom i pravnovaljanom stranom, ali Ustav BiH je bio jasan:

„Ni jedna odluka, koja pogađa bitne interese jednog od konstitutivnih naroda zemlje, nije se mogla donijeti nadglasavanjem i morala je ići na usaglašavanje u Savjet za nacionalnu ravnopravnost". (Muhamed Filipović, *Bio sam Alijin diplomata*, Delta, Bihać, 2000, knjiga 1, str. 131)

A da su muslimansko-hrvatski članovi Predsjedništva BiH svjesno i namjerno koordinirali svoju aktivnost, vidljivo je i iz izjave člana Predsjedništva BiH Franje Borasa, koji je u svojstvu svjedoka na Tribunalu u Hagu (10.12.1966), svjedočeći o radu Predsjedništva BiH u 1991. i 1992. godini, između ostalog, izjavio:

„Muslimani su imali tri predstavnika, a Hrvati i Srbi po dva predstavnika. Nikad nije bilo problema, jer su Muslimani imali podršku Hrvata i uvijek nastupali zajednički". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..)

Osim Franje Borasa, hrvatske interese u Predsjedništvu BiH zastupao je i Stjepan Kljujić, o čemu svjedoči član Predsjedništva BiH prof. dr Biljana Plavšić:

„Kljujić je bio čovjek koji je volio život. Nikad nije izdržao cijelu sjednicu. Uvijek bi se digao u pola sjednice i rekao: 'Alija, kako ti glasaš, tako uračunaj i moj glas'." (http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1045344.html)

Član Predsjedništva BiH prof. dr Nikola Koljević (nije bio član SDS):

„Stvorena je hrvatsko-muslimanska koalicija i Srbi su u Predsjedništvu, jednako kao i u Skupštini, preglasavani. Biljana Plavšić i ja u svim vitalnim pitanjima... jednostavno smo bili 'demokratski preglasavani'." (http://www.montenegro.org.an/balkan-bluz.html)

A na istu temu član Predsjedništva BiH, prof. dr Biljana Plavšić, kaže:

„Odjedanput je ispalo da smo uvijek profesor Koljević i ja na jednoj strani, a cijelo Predsjedništvo na drugoj strani. To me je nekada čudilo i pitala sam gospodina Ganića kako on to, kao predstavnik Jugoslovena u Predsjedništvu, može da toleriše? Pa on bi trebao da vodi više računa o Jugoslaviji nego ja.

Onda je u Skupštini bilo redovno preglasavanje, iako smo mi u samom startu iza izbora, kada je bilo prvo zasjedanje Skupštine i kada je pokojni Zlatko Karabdić predavao dužnost gospodinu Krajišniku, predlagali da se oformi vijeće naroda za svaki slučaj. Ako dođe do nekih nesporazuma između tri naroda, da imamo jedno tijelo koje će konsenzusom odlučivati. I hrvatska i muslimanska strana su to odbile. To je već bilo čudnovato. U vrijeme kada smo mi to predlagali, situacija je bila toliko dobra." (http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1045344.html)

Šta nosi ono sutra?

Nad srpsko biće u Čapljini, nadvila se zlehuda sjenka užasne prošlosti, teške sadašnjosti i duboko neizvjesne budućnosti. Srbi opštine Čapljina bili su svjedoci zaživljavanja Herceg-Bosne i spoznali su da su počele da prete pustošne sile istorije, jer za gospodare i čuvare mraka, za čelnike hrvatskog

nacionalizma u Čapljini, za vodeći hrvatski nacionalistički dvojac koji su sačinjavali Pero Vide Marković i Krunoslav Šimunov Kordić, Čapljina je bila već davno „istrenirana", jer oni su svoj identitet, „dično" i drčno, pokazali još dvadeset i nešto godina ranije na neprijateljskim, antijugoslovenskim i antisrpskim demonstracijama tokom hrvatskog nacionalističkog masovnog pokreta (1967–1971). Primjera radi, za Krunu Kordića je karakteristično da „još 1971. godine sudjeluje kao student u Hrvatskom proljeću" (http://sr.wikipedia.org/wiki/Krunoslav_Kordi%C487), a jedan od ciljeva Hrvatskog proljeća koji „vodi korene od Deklaracije o imenu i položaju hrvatskog književnog jezika iz 1967." (http://sr.wikipeia.org/wiki/%DO%A5%D1%80%D0...), bio je i „pripajanje prostora Hercegovine Hrvatskoj". (http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D1%80%...) I sve što su naučili tad, primjenili su 1991/92. godine, jer lavina bijesa, srdžbe, mržnje i genocidnosti, svalila se ne samo na čelne ljude SDS-a Čapljina, nego i na Srbe opštine Čapljina.

Proljeća 1992. godine, vladajuća HDZ Čapljina je načinila, bolje rečeno pozajmila nacističku ideologiju, tako da je zaživio životinjski sistem napredovanja putem međusobnog istrebljenja, a što je bilo ništa drugo do osnovno načelo nacističkog ideologa Karla Šmita da „neprijatelj u politici je onaj koji zaslužuje svako sredstvo, pa i lišavanje života", a što se najbolje ogledalo u činjenici da je hrvatsko-muslimanska koalicija Čapljine, tokom ljeta 1992. godine, pobila više desetina, te prebila, utamničila, opljačkala, silovala, rastjerala i raselila preko tri hiljade Srba Čapljine, a što je javno priznao i predsjednik Hrvatske Stipe Mesić, te ga je po osnovu tog priznanja, kao svjedoka, na Tribunalu u Hagu (2.10.2002), optuženi Slobodan Milošević pitao:

„Da li je tačno da ste za Peru Markovića, predsjednika, gradonačelnika Čapljine, rekli da je izvršio etničko čišćenje?"

Tada predsjedavajući sudija tročlanog sudijskog vijeća, Ričard Mej (Engleska) u predmetu: IT-02-54 (Slobodan Milošević), nije dozvolio Mesiću da odgovori na ovo pitanje, u stvari prekorio je Miloševića da pitanje nije, po njemu, u vezi sa predmetom. (http;//www.un.org/icty)

„Sudija" Mej je smatrao da pitanje nije „u vezi sa predmetom", a nekolio godina kasnije, zahvaljujući Vikiliksu (međunarodna neprofitna medijska organizacija koja objavljuje na drugi način nedostupne materijale od anonimnih izvora (httpa;//sr.wikipedia.org/wiki), saznajemo da su o situaciji u Čapljini, zapadni ambasadori slali svojim centralama povjerljive depeše, sljedećeg sadržaja:

„Opština Čapljina bila je etnički očišćena od svih Bošnjaka i Srba..." (https://www.wikileaks.org/plusd/cables/07SARAJEVO319-a.html)

Plod etničkog čišćenja Čapljine od Srba, koriste Hrvati i Muslimani Čapljine, tako što sve funkcije u privrednom i društvenom životu opštine Čapljina

djele u odnosu
HDZ-u Čapljina.
Dopis glasi:
„Stranka
Ogranak Čapljina
IO SDA Čapljina
Čapljina
Broj: 158/92
Datum, 9.09
Hrvatska
Čapljina
-za predsjednika

Shodno
u odnosu 2:1
Vam naš prijedlog
Molimo Vas
izanalizirate
zajedničke
Pozdrav!

Predsjednik
Satko Bitanga
(www.slobo
RATNIDOKUM

djele u odnosu 2:1, u što nas najbolje uvjerava dopis SDA Čapljina upućen HDZ-u Čapljina.

Dopis glasi:

„Stranka demokratske akcije Sarajevo
Ogranak Čapljina
IO SDA Čapljina
Čapljina
Broj: 158/92.
Datum, 9.09.1992. god.
Hrvatska demokratska zajednica
Čapljina
-za predsjednika-

Shodno postignutom međustranačkom dogovoru oko uspostave funkcija u odnosu 2:1 u privrednom i društvenom životu općine Čapljina, dostavljamo Vam naš prijedlog.

Molimo Vas da do sljedećeg međustranačkog dogovora (16.09.1992. god), izanalizirate ovaj prijedlog i pripremite Vas kako bi već tada mogli utvrditi zajedničke prijedloge.

Pozdrav!

Predsjednik SDA
Satko Bitanga, dipl. ecc
(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKI-RATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/48.pdf.)

II

Crno krdo kroz crnu istoriju

„20. prosinca (decembar – S.Z.) 1991. godine vod HOS-a upućen u Čapljinu na osiguranje mosta preko Neretve";

„Dana 23.03.1992. godine po traženju OS Čitluk vod MB 82 mm (120 ljudi), općinskog stožera Ljubuški zaposjeo je položaje u selu Šurmanci";

„Dana 10.04.1992. godine u Čapljinu su pristigli i neki pripadnici I i II satnije I bojne";

„Od 10.04.1992. godine, pa sve do akcije prelaska preko Neretve, 10/11. 6.1992. godine, dio postrojbi O.S. Ljubuški držao je položaje u Čapljini". (www.slobodanpraljak.com)

Ivan Medić, zvani Atula, iz Donjih Radišića kod Ljubuškog, u svojoj izjavi, između ostalog je rekao da je „bio samo mitraljezac u postrojbi HOS-a na području Čapljinske općine". (http://ljubuški.info/101 -ljubusaci-osumnjičeni-za-ratne-zločine)

Iz izveštaja HVO Ljubuški „...i 42 vojaka iz IV satnije nalaze se u rejonu obrane Čapljine" (ww.slobodanpraljak,com/MATERIJALI/RATNI%20 DOKUMENTI/...)

Čapljina.

Bješe to onog četvrtka koji je umalo pa dijelio mjesec april, bješe to 16. aprila 1992. godine.

Skoro će podne.

Suočen sa svojim mislima, sjedim usred nerješenog porodičnog rebusa.

Sve mi je u znaku juče i broja dva.

Juče su se supruga i maloljetni sin, poslije četrnaestodnevnog tretmana sinovljeve bolesti, vratili iz bolnice Mostar.

Juče su bile dvije sedmice kako ne radim.

Juče su bile dvije sedmice kako su mi telefon isključili.

Juče su bile dvije sedmice kako su mi automobil otuđili.

Juče... iz misli me ukrade zvonce, koje se oglasi na ulaznim vratima stana.

Supruga, koja je sa maloljetnim sinovima pravila kolačiće, pogleda me i reče:

– Bobo, to vjerovatno neko od komšija hoće da vidi malog, de molim te otvori vrata.

Otvorio sam.

Zapljusnu me crno.

Okvir vrata moga stana popunio je buljuk ustaša, crnokošuljaša.

Grubo me odgurnuše i baciše na pod. Počeše me šutirati čizmama, ruke mi u prednjem položaju vezaše lisicama, a dvojica-trojica od njih prisloniše mi puške na čelo.

Nisam imao vremena ni da se prepadnem, a već sam postao podanik zlehude i zlouke „sudbine" Srba opštine Čapljina.

Počeše premetačinu stana.

Premetačina trajaše kratko, možda desetak-petnaest minuta, koje vreme su paralisani strahom, supruga i maloljetni sinovi koji su se stiskali oko nje, ćutali i unezvjerenim pogledima tražili nešto što nisu mogli naći.

Kundačeći me po leđima i glavi, uz psovke „četničke majke" izguraše me iz stana.

Kada sam prešao prag stana, video sam da u ulazu ima još crnokošuljaša.

Stupivši u dvorište, ugledah novu, špalirno formiranu kolonu crnokošuljaša, koja se završavala sa plavim kombijem, na kojem su bila otvorena dupla, bočna vrata.

Nedaleko od kombija, s automatskom puškom u ruci, vidim „prijatelja" Josipa Ilije Vegara (1961) iz Tasovčića, koji čuva djedovo, očevo i svoje kroz hapšenje moje, a čuvao je još dugo, jer poručnik ZNG-a (Zbor narodne garde) hrvatske vojske, Edib Buljubašić, koji je bio zamjenik komandanta u ustaškom logoru Dretelj kod Čapljine u vreme kad su tamo bili zatočeni i ubijani nevini civili Srbi, između ostalog je izjavio:

„U Dretelju su ubijeni i Nenad Marković, Nikola i Dušanka Kuzman, a još četiri osobe su umrle. U logoru su bili i oficiri Hrvatskih oružanih snaga (HOS) Josip Vegar..." (http://www.banjalukalive.com/rs-i-bih/buljubasic)

Vidno obradovan doživljenim, nasmijana lica, uz Josipa stoji Milan Marka Sušić (8.5.1947) iz Čapljine, potonji „Načelnik tehničke službe u Prvoj hercegovačkoj brigadi HVO HZ H-B". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/69.pdf)

Uhvatila me neka tugomora, stezalo me srce, a stezale su me i lisice na rukama, dalo mi se reći da ovo nije vreme čestitih i časnih, već prevrtljivih i osionih, onih koji miris zločina šire.

Strpaše me u kombi.

Na prednjem sjedištu trojica crnokošuljaša, a na dva zadnja, očito za ovakve situacije prepravljena i pripremljena, međusobno sučeljena sjedišta, ja među petoricom, vezan lisicama, i sa u rebra mi pobodenim automatskim puškama.

Napuštamo dvo
Milan Sušić, razdra
nike i sunarodnike
Poslije kraće vo
sno ispred ulaza u
Iz kombija izad
zgradu, dok na zad
jemo gledaju u me
opasače za koje su
(TT kalibra 7,62 m
Poslije kraćeg z
Kako krenusmo
To progovara m
moje decenijama
vara Jesenjin „lice
Hvala ti, Čapljin
Dok kombi lag
novog mosta, vidi
crnokošuljaše u k
Vesna Korda Vid
Sudo, a kod rask
Kako ostavismo
smo u istorijski d
Dok se vozimo
pitam se:
– Da li sam ikad
li sam ikada u ži
– Ne!
– Da li sam ikad
– Ne!
Činim stotin
Hrvatima opšti
ne, ne i ne, te se
ovi bezmalo pa s
svoje mržnje?
Odgovor – P
Srba, Rodoljub
i omražene soci
moje maltretira
lerancije, netrp
Nemoćan,
pljinom granič

Napuštamo dvorište zgrade, a moji poznanici i „prijatelji" Josip Vegar i Milan Sušić, razdragani, sa širokim osmjesima na licu, pozdravljaju istomišljenike i sunarodnike u kombiju, dižući dva prsta.

Poslije kraće vožnje, u ulici Asima Fazlagića stadoše pokraj broja 27, odnosno ispred ulaza u zgradu MUP-a Čapljina.

Iz kombija izađoše trojica crnokošuljaša sa prednjeg sjedišta i uđoše u zgradu, dok na zadnjem sjedištu jedan crnokošuljaš zapali cigaretu, a ostali nijemo gledaju u mene i prenaglašeno, izbacujući stomake napred, popravljaju opasače za koje su zadjenuli kame, „kašikare" (M75-ručna bomba) i pištolje (TT kalibra 7,62 mm).

Poslije kraćeg zadržavanja krenusmo.

Kako krenusmo, tako maske spadoše, tako začu aplauz i zvižduke.

To progovara moje rodno mjesto, to progovara moja varoš, to progovaraju moje decenijama mjerene zablude zvane poznanstva i prijateljstva, to progovara Jesenjin „licem k licu, ne vidi se lice, ono se vidi tek na rastojanju".

Hvala ti, Čapljino!

Dok kombi lagano, „pobjedonosno" klizi ulicom Asima Fazlagića u pravcu novog mosta, vidim da ozarena i nasmijana lica, dizanjem dva prsta u vazduh, crnokošuljaše u kombiju pozdravljaju, kod Doma zdravlja „26. oktobar" dr Vesna Korda Vidić, kod raskrsnice za hotel, novinar Šemsudin Kudra zvani Sudo, a kod raskrsnice za novi most profesor Josip Ante Repar, zvani Jozo.

Kako ostavismo „lipo gnizdo, a usrani tići" (Miljenko Smoje), tako krenusmo u istorijski dokazano posrnuće, krenusmo put Ljubuškog.

Dok se vozimo, gledam u pod i razmišljam, u stvari prelistavam sjećanja, i pitam se:

– Da li sam ikada u životu svom ne uvredio, ne daj Gospode udario, nego da li sam ikada u životu svom krivo pogledao nekog Hrvata iz Čapljine ili okoline?

– Ne!

– Da li sam ikada u životu svom nekom Hrvatu rekao – tamo se?

– Ne!

Činim stotinu različitih pitanja na temu mog negativnog odnosa prema Hrvatima opštine Čapljina i šire, i uvijek dobijam jedan te isti odgovor – ne, ne, ne i ne, te se stoga ponovo pitam zašto su me ovi izdanci hrvatskog gliba, ovi bezmalo pa stoljetni zarobljenici retrogradnog šovinizma, učinili objektom svoje mržnje?

Odgovor – Poruke radi, jer ja sam „bezimen", ali ja sam za njih Srboljub iz Srba, Rodoljub iz Rogatice, Krstan iz Knina... ja sam za njih pripadnik zadate i omražene socijalne grupe, ja sam za njih „poštar", nosilac poruke, jer kroz moje maltretiranje, zatvaranje i prebijanje, oni svim Srbima šalju poruku netolerancije, netrpeljivosti, diskriminacije, a šire gledajući i poruku genocidnosti.

Nemoćan, otpuhnuh i podigoh glavu, vidim da prolazimo kroz, sa Čapljinom granično, ljubuško selo Studence (Mlečani i Turci, postupajući po

osnovama Požarevačkog mira iz 1718. godine, 1721. na terenu su povukli graničnu liniju /Linea Mocenigo/, koja je do danas nepromjenjena i koja ide padinom brda Bodenik u čapljinskom selu Trebižat, odnosno vrtačom Zeljigošte i blagim uzvišenjem Barišića glavica u ljubuškom selu Studenci), a nedaleko od puta, na jednoj kući ugledah crnim sprejom ispisano veliko slovo „U", ali to nije „U" to je – DA.

DA – crnom istorijskom nasljeđu.

DA – neljudskosti.

DA – zločinu.

DA – kami i jami.

DA – zatiranju svega srpskog.

I kako to samo sudbina udesiti zna, uz tu kuću ugledah kozu koja je brstila neki grm.

Vidjevši da gledam kozu, jedan od crnokošuljaša mi reče:

– Četo, hoćeš li da te pustimo da oprašiš drugaricu – kako reče tako prasnu u smjeh, a posto je bio usamljen u smjehu, to namah namaknu ozbiljno lice i zmijski pogled.

Crnokošuljaški zmijski pogled odvede me na razmeđa sjećanja, odvede me do Svetog Nikolaja Žičkog (Datum liturgijskog pomena i praznovanja je 3. maj) koji je rekao: „Koza se hrani trnjem a daje mleko, a zmija se hrani mlekom a daje otrov".

Poslije dvadesetak i nešto minuta vožnje, stigosmo pred neku porodičnu, na sprat izgrađenu kuću, u zapadnom djelu Ljubuškog. (Prema popisu iz 1991. godine, opština Ljubuški imala je 28.340 stanovnika, od toga 26.127 ili 92,19% bilo je Hrvata, 1.592 ili 5,62% Muslimana, 227 ili 0,80% Jugoslovena, 65 ili 0,23% Srba i 329 ili 1,16% ostalih. – http://en.wikipedia.org/wiki/Ljubu%C5%A1ki)

Kako se otvoriše vrata kombija, tako ugledah krdo crnokošuljaša (kasnije sam saznao neka od imena HOS-ca: Marko Medić, Sahid Delić, Goran Čuljak, Rasim Krasnići, Vinko Primorac, Ivan Granić, Osman Maksić, Marko Stjepanović. (http://www.blogihrvati.com/jml/index.php?option=com_content&task=view&id=482&It..)

Crno na crnom, sa crnim srođeno i crnim vođeno.

Na dva koraka ispred crnog krda, crne kose, crnih očiju, crne brade, u crnoj košulji sa crnim uprtačima, sa crnim opasačem na crnim pantalonama koje su se završavale sa crnim čizmama, isprečio se jedan crnokošuljaš, koji reče:

– Slobodane Zurovac, ja sam Blaž Kraljević, ti i ja zvanično se ne poznajemo, ali nezvanično jedan o drugom sve znamo, jel tako?

– Vjerovatno da.

– Da, da, Ante Krešić ispričao mi je priču o tebi – klimajući glavom i pretećи kažiprstom, zbori mi poglavnik crnokošuljaša zapadne Hercegovine.

Na Kraljevićev
pljine, hitro i si
na, gdje sam, tak
1992. godine,
desetak puta
se, pozdravljao
Kraljević i
Krune.

Od ranije mi je
la crnokošuljaša
1947), a koji je
liju, gdje je „Pri
bratstvu (HRB-
vatsku državu".

„U proljeće
u Hrvatsku i
(oktobar – S.Z.)
ki, čime započi
lazi u Ljubuški,
nikom ratnog
kovnika HOS-a".

Inače, „Ideja
Nezavisne Drža
org/wiki/Hrvat
jedinice HOS-a
ljama, a magaci

Ja stojim, a

Među zubi
ništa.

Ne skidajući
su zidovi bili
međusobno
koliko olovaka.

Vjerujem da
je u Ljubuškom
ljak.com/MAT

Na odmahiv
stili prostoriju

On sjedi, ja

– Slobodane
stom desne ruke
rečenicu.

Na Kraljevićev pomen Ante Nikole Krešića (3.3.1954) iz Struga kod Čapljine, hitro i silovito zaokupiraše me dojučerašnje slike iz zgrade SO Čapljina, gdje sam, takoreći svakodnevno, od novembra 1991. pa do početka aprila 1992. godine, viđao Antu Krešića u društvu dva crnokošuljaša, a najmanje desetak puta dok sam izlazio iz Perine ili Krunine kancelarije. Mimoilazeći se, pozdravljao sam se sa Antom, koji je bio u društvu tih crnokošuljaša (Blaž Kraljević i Miroslav Hrstić), a koji su zajedno sa Antom ulazili kod Pere ili Krune.

Od ranije mi je bilo poznato ime tadašnjeg pukovnika, a potonjeg generala crnokošuljaša, Blaža Nikole Kraljevića, zvanog Ero (Lisice kod Ljubuškog, 1947), a koji je sa nepunih 19 godina emigrirao u Njemačku, a potom u Australiju, gdje je „Pristupio emigrantskoj organizaciji Hrvatskom revolucionarnom bratstvu (HRB-u), kojoj je cilj bio srušiti Jugoslaviju i obnoviti nezavisnu hrvatsku državu". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Bla%C5%BE-Kraljevi%C487)

„U proljeće 1990, nešto prije prvih višestranačkih izbora, Kraljević se vratio u Hrvatsku i postao član HSP-a. (Hrvatska stranka prava – S.Z.). U listopadu (oktobar – S.Z.) 1991, Kraljević upućuje prvu pošiljku oružja HSP-a u Ljubuški, čime započinje formiranje HOS-a u Hercegovini. Kraljević uskoro i sam odlazi u Ljubuški, te je 15. prosinca (decembar – S.Z.) 1991. imenovan zapovjednikom ratnog stožera HOS-a za Hercegovinu. Uskoro mu je dodjeljen čin pukovnika HOS-a". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Bla%C5%BE-Kraljevi%C487)

Inače, „Ideja vodilja HOS-a bila je povratak Hrvatske na istočne granice Nezavisne Države Hrvatske iz Drugog svjetskog rata" (http://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_obrambene_snage), a na području opštine Ljubuški, prve jedinice HOS-a osnovane su u Predgrađu, centar za obuku bio je u Hradomeljama, a magacin oružja i municije u Galiju.

Ja stojim, a crnokošuljaši se približavaju i sužavaju krug oko mene.

Među zubima skončavaju mi uzdasi, a pred očima mi je ogromno vidljivo ništa.

Ne skidajući mi lisice, uveli su me u prizemlje kuće, u poveću prostoriju čiji su zidovi bili zaodjenuti u topografske karte Bosne i Hercegovine, a na četiri, međusobno sastavljene školske klupe, na ispisanoj hartiji, ležali su šestar, nekoliko olovaka, trougao, lenjir, busola i dvije motorole.

Vjerujem da im je to bio štab. /Glavni štab HOS-a zapadne Hercegovine bio je u Ljubuškom, u ulici M. Mucića 21, tel. 088/834-329 (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/..)

Na odmahivanje rukom pukovnika HOS-a, prisutni crnokošuljaši su napustili prostoriju, tako da smo u štabu ostali pukovnik i ja.

On sjedi, ja stojim.

– Slobodane Zurovac, da znaš, osvetićemo mi Ludviga – preteći kažiprstom desne ruke i gledajući me u oči, poglavnik HOS-a izbaci meni zbunjujuću rečenicu.

Vidjevši zbunjenost na mom licu, Blaž Kraljević jetko procjedi:
– Ludviga, Ludviga Pavlovića.
Sve mi se reče.

Naime, ustaša Ludvig Slavka Pavlović (Vitina kod Ljubuškog, 1951. – Studena Vrila kod Posušja, 1991), bio je jedan od 19 članova ustaške terorističko-diverzantske grupe, koju je organizovala tajna ustaška emigrantska organizacija HRB (Hrvatsko revolucionarno bratstvo) koja je osnovana 1961. godine u Australiji, a djelovala je i u Evropi i Americi. (http://www.moje-kistanje.net/ko 134-dodatak.htm).

Ova grupa se 20.6.1972. godine, preko Dravograda, ubacila u Jugoslaviju, a četiri dana kasnije upadaju u rejon opštine Bugojno i bazno se stacioniraju na planinu Radušu, sa planom da Hrvate u BiH, a kanije i šireg područja, dignu na ustanak i da ponovo uspostave ustaški poredak.

U oružanim sukobima od 25. juna do 24. jula 1972. godine, jedinice JNA, Narodna milicija i Teritorijalna odbrana, smrtno su ranile petnaestoricu pripadnika „Bugojanske grupe", a četvorica su zarobljena (Horvat, Keskić, Vlašanović, Pavlović).

Sudija Aleksa Bilan, predsjednik Vijeća Vojnog suda u Sarajevu, dana 13. marta 1973. godine, donio je presudu kojom je Horvata, Keskića, Vlašanovića i Pavlovića, zbog učinjenog krivičnog djela zločina protiv naroda i države, oglasio krivim i osudio ih na kaznu smrti streljanjem, s tim što je Ludvigu Pavloviću (1951), zbog mladosti, smrtna kazna preinačena u kaznu strogog zatvora u trajanju od 20 (dvadeset) godina.

U KPD (Kazneno-popravnom domu) Zenica i zatvoru Sremska Mitrovica, ustaški terorista Ludvig Pavlović izdržava 19 (devetnaest) godina i 1991. godine, zahvaljujući potpisanom aktu o pomilovanju, dospjeva na slobodu.

Nekadašnji robijaš iz Stare Gradiške, suđen po djelu „neprijateljske propaganda sa pozicija hrvatskog nacionalizma i separatizma", a tadašnji predsjednik Predsjednistva Jugoslavije Stipe Mesić, potpisao je akt o pomilovanju Ludviga Pavlovića.

Čim je dospio na slobodu „prevaspitani" Ludvig Pavlović „odmah se uključio u pripreme za obranu od agresije, prijavivši se u rezervni sastav MUP-a RH". (http://www.matis.hr/vijesti.php).

Pavlovićev suborac iz napada na kolonu JNA kod Posušja 18. septembra 1991. godine, Ivan Iko Livajić, izjavljuje: „Jedne je večeri u moju kuću došao Ludvig Pavlović. Imao je papire od Ministarstva obrane RH kojima je mogao dokazati da u ime MORH-a vodi akcije u BiH, s tim da se to ima smatrati tajnom, da Hrvatska ne bi bila optužena." (http://www.blog.hr/print/id/1610869212/ivan-iko-livajic)

Nedugo poslije ovog susreta, u uniformi poginulog Ludviga Pavlovića pronađena je službena legitimacija MUP-a Hrvatske.

Inače, „Ludvig Pavlović je posmrtno višestruko odlikovan i dodijeljen mu je čin brigadira hrvatske vojske, a po njemu je ime dobila jedna brigade HVO-a". (http://www.matis.hr/vijesti.php)

U Vitini kod Ljubuškog „U uređenom parku uz vrelo, u središtu mjesta, nalazi se spomenik hrvatskom vitezu, rođenom u Vitini, Ludvigu Pavloviću". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Vitina)

Poglavnika crnokošuljaša zapadne Hercegovine zanimalo je zbog čega tako često čelnici SDS BiH dolaze u Čapljinu?

Odgovorio sam da oni dolaze kao članovi Predsjedništva BiH, odnosno kao funkcioneri Skupštine BiH, u vezi sa političko-bezbjednosnom situacijom na terenu, te da u tom svjetlu treba posmatrati njihove posjete Čapljini.

Crnom poglavniku nagna krv u obraze, prostreli me očima i kroz zube procjedi:

– Zajebaješ, a?!! – potom ljutito tresnu otvorenim dlanom o sto i razdera se – Vodite ga!

Na povik i zapovjed poglavnika HOS-a, u prostoriju uđoše trojica crnokošuljaša i povedoše me ponovo do kombija.

Poslije desetak minuta vožnje putnim pravcem Ljubuški-Vrgorac, prolazeći pokraj Humca, Teskere, Lisica, Vašarovića, saobraćajna tabla označi da smo došli u ljubuško selo Grab, a osim sela Grab na području opštine Ljubuški, Srbi su zatvarani i u „Vojno-istražni zatvor HVO; HOS-ov zatvor; Duvanska stanica; Skladište duvana; Selo Lipno (Osnovna škola); škola u Kravicama". (http://forum.sarajevo-rs.com/lofiversion/index.php?t3555.html)

Prostorija u kojoj sam bio zatvoren bila je duga oko šest, široka oko četiri, a visoka oko dva i po metra. Vrata i patos od drveta, zidovi od kamena.

U toj prostoriji, stražareći nada mnom, 24 časa dnevno su bila dva crnokošuljaša, oni kod vrata sa automatskim puškama u sjedećem, a ja dijagonalno od njih, u uglu, u ležećem položaju, jer crnokošuljaši mi nisu dozvoljavali da sjedim, te sam zbog toga bio prisiljen da ležim, vezan lisicama u prednjem položaju.

Zanoća se.

U prostoriji nema elektro rasvjete, crnokošuljašima vidim lica samo s vremena na vreme, dok pripaljuju cigarete.

Crnokošuljaši upadljivo ćute, neprekidno puše.

Na strahu izraste nešto kao harmonična disharmonija.

Ja se pokušavam uvući u sebe, obuzima me nemir i nespokojstvo, lagano se pokušavam vrpoljiti, ali sve ostaje na pokušaju, jer zid iza mene opominje me da ne mogu dalje, a ne samo zid, jer iznenada jedan od crnokošuljaša mi reče:

– Četo, ne vrti se, jer ako te ja provrtim kamom, neće ti tribati ni sunce ni misec.

Ne želeći da provjeravam snagu riječi nasljeđenog ideološkog gliba, to se smirih.

Buuuuuuuummmm, bljesak vatrenog plamena, zaglušujući prasak, obrušena klačarda sa zida, nedefinisan strah – sve se zbi u brzini svjetlosti, i dade mi se reći da je jedan od crnokošuljaša opalio metak koji se zabio u zid nedaleko od moje glave.

– Jesam ti reka, da se ne zajebajem – začu crno iz crnog.

Pokušavam, ali ne uspijevam da zadovoljim maštu pred zatamnjenom stvarnošću. U meni se pojavljuje pukotina kao odsustvo volje, zastrašujuća praznina. U tom beznađu tame, postajem podanik nedefinisanog stanja, i upirući glavu k nebu, tražim nadu i spas.

Poslije ne znam koliko vremena, negdje u daljini čuje se kukurikanje pjevaca, skoro će se razdaniti.

Ne znam koliko milimetara je široka šupljina između dvije daske zakovanog prozora, ali znam da je dovoljno široka da propusti svjetlost, da propusti život.

Zora odškrinu dan, u petak 17. aprila 1992. godine, u selu Grab kod Ljubuškog, a ja u crnom gnijezdu, sa crnim ljudima i sa crnim mislima.

Nažalost, osvanuo je i moj crni petak.

Iznenada, uz škripu, otvaraju se vrata na kojima se pojavljuju trojica crnokošuljaša. Prvi koji je stupio u prostoriju, čvrsto držeći podignutu automatsku pušku, zastade na tri-četiri koraka ispred mene, a u meni sve zamre osim sjećanja, jer ja ne mogu da se odhrvem saznanju da sam to lice prije viđao, da, da, nema sumnje to je bio on, to je bio crnokošuljaš koga sam više mjeseci viđao kako sa Blažom Kraljevićem i Antom Krešićem ulazi kod Pere ili Krune.

Poslije kraće šutnje, crnokošuljaš progovori:

– Slobodane Zurovac, mi smo ustaše, a ti dobro znaš da mi prvo koljemo, pa onda pitamo, ja sam Miro Hrstić – jednolično izgovori sotonin potomak, te istim tonom nastavi:

– Slobodane, šta ti je trebalo da se proseravaš i da u općinskom poglavarstvu u Čapljini, u tvom uredu, po podu razaspeš slamu za „četnički" Božić?

O čemu se radilo?

Za Badnji dan, 6. januara 1992. godine, u mojoj kancelariji, u zgradi opštine Čapljina, ja sam po podu bio razasuo slamu, a na istočni zid stavio sam krst, reprodukciju ikone Svetog Save i plakatno uobličenu maketu Spomen-kosturnice sa kriptom i crkvom Sabor Srpskih svetitelja i prebilovačkih mučenika u Prebilovcima.

U ponedeljak, u podne, 6. januara 1992. godine, SDS Čapljina je u svečanom salonu SO Čapljina, prvi put poslije Drugog svjetskog rata, organizovala koktel za vjerske službenike, političke čelnike i predstavnike sredstava informisanja, povodom Roždestva Hristovog – Božića.

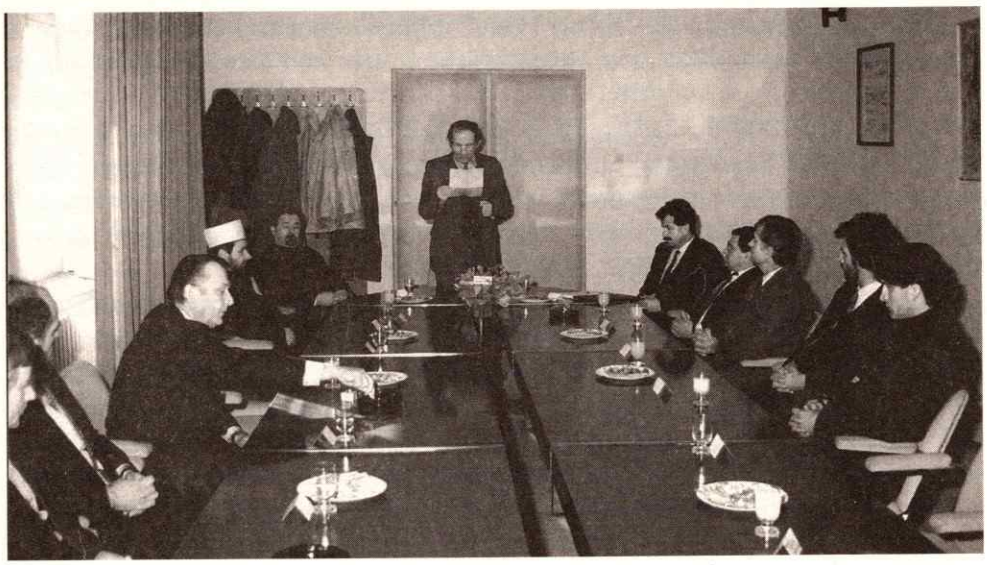

Salon SO Čapljina, ponedeljak, 6. januar 1992.
S lijeva su: Milko Bulut, Tomislav Gadže, Branko Simić, Palić efendija Hasan, o. Rade Govedarica, Radovan Markov Karadžić, Pero Marković, Krunoslav Kordić, Bećir Boškailo, Slobodan Zurovac, Milorad Mitrović
(Foto: Alen Korać)

Političari i novinari su bili na okupu, kao i mjesni paroh o. Rade Govedarica, odnosno mjesni imam Hasan efendija Palić, ali mjesnog župnika fra Miće Pinjuha bilo nije, mada im je na koktelu povodom hrvatskog Badnjeg dana, a koji je održan, uz prisustvo jedanaest fratara, 24.12.1991. godine u holu opštinske zgrade, obećao da će doći.

Istini za volju, fra Mićo Pinjuh je putem predsjednika HDZ i opštine Čapljina, Pere Markovića, meni poslao pismeno izvinjenje sa naznakom da je „službeno spriječen" i da ne može doći.

Znajući manire Rimokatoličke crkve Hrvata u Čapljini i fra Pinjuha, to sam u župni ured u Čapljini, koji je udaljen od zgrade opštine 50-tak koraka, išao lično potkraj mjeseca decembra 1991. godine, i tom prilikom fra Pinjuh mi je dao „svećeničku i osobnu garantiju" da će doći na „pravoslavni blagdan".

Tražeći uporište u istoriji, to sam poziv zanovio 3. januara 1992. godine, putem predsjednika HDZ i opštine Čapljina Pere Markovića, i tada sam po treći put dobio „garantije" da će fra Pinjuh biti „nazočan na blagdanu", ali... nekadašnji upnik (1980–1988) župe sv. Petra i Pavla u Kocerinu kod Ličtice (Široki Brijeg), vjerovatno je bio zauzet pripremnim radnjama oko organizovanja spomen-misa (bogosluženja kod katolika) za, kako su to katolici u Čapljini definisali, „Čapljinske mučenike" (fra. Petar Sesar koga je poglavnik ustaške NDH odlikovao i dr.).

Inače, spomen-mise (2. februar) za „Čapljinske mučenike" prije su držane tajno, a od dolaska (1991) fra Miće Pinjuha (Čerin kod Čitluka, 4.9.1948), to je činjeno javno.

Informacije radi da kažem da je u Čerinu kod Čitluka, rodnom selu fra Miće Pinjuha ili kako je on sebi kasnije laskao „fra Mijo Pinjuh" (http://www.franjevci.info/index.php/rasporedosoblja), napravljen „velebni spomenik u sjećanje na poginule branitelje: – Drugi svjetski rat: 479 poginulih". (http://hr.wikipedia.org/wii/%C4%8Cerin)

Zahvaljujući Peri Markoviću, fra Pinjuh je bio više političar a manje „pratar", kako su franjevce dugo vremena nazivali u zapadnoj Hercegovini, jer – član ocjenjivačkog suda za izbor idejnog rješenja grba i zastave grada Čapljine, odnosno – član organizacionog odbora za obilježavanje dana opštine Čapljina, bio je fra Mićo Pinjuh. (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/186.pdf)

Župnik iz Čapljine ostao mi je dužan odgovor na jedno pitanje.

Sredinom decembra 1991. godine, pitao sam fra Miću Pinjuha, da li uz svešteničko zvanje ima još neko?

– Ispričavam (izvinjavam) se gospodine Zurovac, ali imam dojam (utisak) da ne razumijem o čemu pričate?

– Gospodine župniče, kao što znate, ja sam rođen u Čapljini, znam šta se dešava u ovoj varoši, a i sami ste svjedok da sam nekoliko puta bio kod Vas u župskom uredu, i mogu Vam reći da se moja saznanja kreću k tome da ste unazad nekoliko mjeseci uz pomoć dr Srećka Vidića, dr Vesne Korda Vidić i dr Anđe Soldo, u podrumu župskog ureda u Čapljini, oformili apoteku.

(U jesen 1992. godine, Prva hercegovačka brigada HVO Hrvatske zajednice Herceg-Bosna, u željezničkom tunelu u Čapljini, oformila je pokretnu bolnicu, na čijem čelu je, kao zapovjednik odjelenja za reanimaciju i evakuaciju, bio rezervni poručnik JNA dr Esad Ibre Boškailo (30.1.1959).

– Gospodine Zurovac, pučanstvo (narod) svašta priča – mrzovoljno prokomentarisa župnik fra Mićo Pinjuh.

To „pučanstvo svašta priča" kada se prevede na jezik istine, glasi – Hrvatsko medicinsko osoblje Doma zdravlja u Čapljini, uz pomoć župnika fra Miće Pinjuha, je u podrumu župskog ureda u Čapljini oformilo apoteku, koja je radila od ljeta 1991. pa do jeseni 1995. godine, a fra Mićo Pinjuh je bio župnik u Čapljini u periodu 1991–1996. godine.

Da upotpunim sliku saznanja, navodim dio izvještaja „načelnika općinskog saniteta Čapljina, dr Srećka Vidića", koji je on uputio Hrvatskoj zajednici Herceg-Bosni.

U izvještaju se, između ostalog, kaže: „Od srpnja (jul – S.Z.) 1991. godine, tj. početka rata u Hrvatskoj, u Domu zdravlja Čapljina a i u cijeloj općini vršene su određene pripreme za rad u ratnim uvjetima, jer se pretpostavljalo da ćemo i mi u Hercegovini imati sličnu sudbinu.

Na nivou Herceg-Bosne organiziran je i Glavni stožer saniteta sa sjedištem u Tomislavgradu (Duvno – S.Z.) od kojeg sam ja imenovan za Načelnika općinskog saniteta, u veljači (februar – S.Z) 1992. godine.

Sve pripreme za rad u ratnim uvjetima uspješno su izvršene, te je zbrinjavanje povrijeđenih i liječenje ostalih bilo organizirano na više punktova i na zadovoljavajući način."

U izveštaju dr Srećko Vidić napominje „našu ambulantu u Trebižatu" i „ambulantu Čeljevo". (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/...)

A da pomogne funkcionisanje HVO apoteke Čapljina i HVO ambulanti Trebižat i Čeljevo, to načelnik opštinskog saniteta Čapljina, dr Srećko Vidić, ispred HVO – Dom zdravlja Čapljina, 8.6.1992. godine obraća se na adresu: „Zavičajni klub Hercegovaca na Rijeci, Rijeka, na ruke Veseljko Akmadža. Molimo da za potrebe našeg Doma zdravlja pošaljete slijedeće:

-Antituberkulotici – Rimactan tbl., Etambutol tbl.

-Insulini: Insulong SPP; GPP Insulrap,

-Antidijabetici oralni: Diabines, Predian...

Nismo navodili količine, pa Vas molimo da nam pošaljete čim više, jer će nam trebati.

Načelnik saniteta

Dr Srećko Vidić."

(www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKI-RATNIDOKUMENTICapljina1991-1994/10.pdf)

A da je HDZ Čapljina, ne samo u gradu (zvonik crkve F. Asiškog – prema priloženoj skici Organa bezbjednosti v.p. 2469 iz Čapljine -www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/Čapljina-JNA-91/Čapljina-J-NA-VOJARNA-91.pdf), nego i širom opštine Čapljina, protivno Ženevskoj konvenciji, u svoju redovnu praksu uvela zaposjedanje i upotrebu sakralnih objekata RKC u militantne svrhe, dokazuje nam uvid u dopis koji je 22. jula 1992. godine, ispred HVO Čapljina za HPT Centar telekomunikacija Split, uputio potpredsjednik HVO Čapljina, Krunoslav Kordić.

U dopisu se, između ostalog, kaže:

„...u naseljenom mjestu Gabela Polje postoje određene mogućnosti da se iz pošte Metković priključe dva glavna telefonska priključka. Naša molba je da se ovi priključci omoguće župnom uredu Gabela Polje i samostanu časnih sestara Gabela Polje. Omogućavanjem ovih priključaka stekli bi se normalniji uvjeti za funkcioniranje skladišta HVO..." (www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNIDOKUMENTI/NEKIRATNIDOKUMENTIČapljina1991-1994/32.pdf.)

Trojica ustaša, predvođena Hrstićem, stoje i čekaju odgovor.

Ja im odgovaram da se nisam „proseravao", nego sam obilježavao svoj Badnji dan, kao što su i oni obilježavali svoj.

– Tvoj Badnji dan možeš obilježavati u Čačku, a ne u Čapljini! – zajapurena lica, povišenim tonom, upirući prstom u mene, reče mi ustaša Miroslav Hrstić iz Ljubuškog (Grab), te nastavi:

– Slobodane Zurovac, ti znaš šta je bilo sa Srbima u Čapljini četrdeset prve, a ništa bolje im se ne sprema ni ove godine.

Opet će Neretva krvava teći i puno Srba nositi!

Čudno?!

Ništa nije čudno, jer Miroslav Hrstić je loš Hrvat, ustaša iz zapadne Hercegovine, u crnom gnijezdu rođen, crnim mlijekom dojen.

Bojnik HOS-a Miroslav Hrstić
Fotografija je preuzeta sa veb sajta:
http://poskok.info/wp/wp-content/uploads/2012/09/miro-hrstic.jpg

U selu Grab (Tokom Drugog svjetskog rata iz Graba je poginulo 103, a iz opštine Ljubuški 2.249 ustaša, ili kako ih oni nazivaju „branitelja". (http://www.ljubuski-vjesnik.com/ljubuski/novosti/item/4332-Sveta-misa-za...) kod Ljubuškog, ustaše me nisu tukle, ali imali su neke strane navike.

Tako, vezan lisicama i pod pratnjom dva stražara, tačno u podne, bio bi izvođen pred kuću, da vršim fiziološku potrebu.

S obzirom da su ustaše, kada bi me istjeravale, namjerno larmale i galamile, u šerpe i lonce lupali, to bi se obavezno ispred kuće iskupilo stotinjak seljana iz porodica Alilović, Vukojević, Aleić, Vujević, Nosić, Markotić, Hrstić, Lauc... (prema popisu iz 1991, u Grabu kod Ljubuškog bilo je 1.344 stanovnika, a od toga Hrvata 1.337 ili 99,47% i ostali 7 ili 0,52% -http://hr.wikipedia.org/wiki/grab-Ljubus..) i onda, kada bi se uvjerio da ima dovoljno seljana, okrećući se sakupljenoj svjetini, jedan od stražara bi izdavao komandu:

– Četo, izvoli, pišaj ili seri!

Po izdatoj komandi, uveseljeni seljani napravili bi krug oko mene i čekali.

Naravno, bio sam prisiljen da se vratim u prostoriju, da se sklonim od ovog izliva primitivizma, to sam sljedeći put tražio da me pod okriljem noći izvedu da vršim nuždu.

Čašu vode, paštetu i jednu prozirnu krišku hljeba, dobijao sam kao dnevno sledovanje vode i hrane. Paštetu i hljeb sam jeo, a vodu pio, ali ustaše mi nikada lisice skidali nisu.

Treći dan, u prostoriju dođoše čelnici HOS-a, pukovnik Blaž Kraljević i bojnik Miroslav Hrstić.

S vrata, Blaž Kraljević počinje priču da je on dugo vremena boravio u Australiji i da „štuje" zapadnu kulturu, te stoga on hoće da meni pruži šansu, da ja njega nešto pitam, ako hoću.

Moram priznati da sam bio zatečen ovom izjavom, ali ne dajući mu to na znanje, upitao sam ga zašto su me uhapsili?

– Slobodane Zurovac, ili kako te Čapljinci zovu Bobo, to treba, ako ostaneš živ, da pitaš Peru Markovića i Krunu Kordića, jer oni su zahtjevali od mene da te uhapsim i da te mrak proguta.

To reče Blaž Kraljević, a ja se sjetih da su samo prije nepuna tri mjeseca u mom porodičnom domu sjedili taj isti Pero, taj isti Kruno i profesor Radovan Markov Karadžić, 20. januara 1992. godine, na dan moje krsne Slave – Sabor svetog Jovana Krstitelja (Jovanjdan).

Naravno, ja sam na krsnu Slavu bio pozvao i Bećira, ali Bećir nije mogao prihvatiti poziv, jer kako reče „već nekoliko puta mu neke kabadahije (tur. – silnik) iz stranke prigovaraju da previše ašikuje (tur. – biti u ljubavi) sa Bobom Zurovcem", te zbog mira u svojoj kući, Bećir Boškailo nije mogao biti gost u mojoj kući.

Sjetih se da je predsjednik SAD Ruzvelt (Franklin D. Ruzvelt (1882–1945), bio trideset drugi predsjednik SAD u periodu 1933–1945), po saznanju, a „Na osnovu američkih arhiva, objavljena je publikacija u Americi pod naslovom „Genocide in Croatia" (Genocid u Hrvatskoj) u kojoj je navedeno da je ubijeno 750.000 Srba, 60.000 Jevreja. Kada je to predočeno predsjedniku Sjedinjenih Američkih Država, Franklinu Delano Ruzveltu, marta 1943. godine, izjavio je: „Hrvate treba staviti pod tutorstvo."

Predsjednik Ruzvelt je bio potresen izveštajima o pokolju Srba u NDH, koji su po divljaštvu i svireposti prelazili i najgore nacističke zločine (dr Milan Bulajic, predsjednik Fonda za istraživanje genocida -http://www.krajinaforce.com/jasenovac.html), ...sjetih se da sve što ima cijenu, ne vredi, jer sloboda, nacionalni ponos, otadžbina, čovjekoljublje, nemaju cijenu i ne mogu se kupiti. Ja se sjetih, ali nevaljali Hrvati iz Čapljine se ne mogu sjetiti, jer ove vrednosti nikada nisu ni imali.

U ponedeljak, 20. aprila 1992. godine, u rano popodne, u ćeliju mi uđe bojnik Hrstić, ledena pogleda, ledena lica (kasnije sam saznao da su ga zvali „Ledeni") i hladno mi saopšti:

– Slobodane – poče s vrata – pozdravljaju te Pero, Kruno i Ante Krešić i pitaju treba li ti jastuk?!

Nastavljajući „referisanje", bojnik Hrstić, reče:

– U općinskom poglavarstvu u Čapljini, danas je bilo svečano, štovao se imendan našeg velikog vođe i organiziranost pučanstva Čapljine. Znaš li, Slobodane, o čemu pričam?

– Dvadeseti april je rođendan Adolfa Hitlera, a za ostalo... (Kasnije sam saznao da su 20. aprila 1992. godine, Hrvati iz Čapljine minirali hram Vaznesenja Gospodnjeg u Čapljini, što je vidljivo i iz izveštaja načelnika bezbjednosti „HZ HVO, Glavni stožer HVO Grude, Načelnik VOS Žarko Keža. Dana 21. travnja (april – S.Z.) 1992. god", u kojem je on, između ostalog, zapisao: „...što je noćas nepoznati učinitelj minirao srpsku pravoslavnu crkvu u Čapljini na kojoj je nakon eksplozije izbio požar". (http:www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/agresija_do_1992/tablica-agresija-na-bih-do1992.htm)

– Mater ti jebem četničku, da nisi Srbin, sad bi ti ruku pružio – ote se crnom u crnom, te nastavljajući zacrni – Kruno je reka Miši Vegi da napiše neki članak u „Slobodnoj Dalmaciji" o tvom „nestanku" i da naglasi „zabrinutost" općinskog poglavarstva Čapljina za tvoju sudbinu, ha, ha, ha...

Kad to izađe u tisku, donijeću ti da pročitaš, a do tada slušaj muziku sa našeg radija.

Kako završi, istom podiže nogu i prdnu.

Začudo, ustaški bojnik Hrstić, revao nije.

Kako bojnik Hrstić izađe, to u dijagonalnom uglu sjedeći stražari, dvojica HOS-ovaca, gotovo istovremeno ispružaju noge i protežući se, podižu ruke i zijevaju.

Kako završiše „gimnasticiranje", zaduvaniše, sočno pljunuše, nakašljaše se, te na koljenima držeći puške još više primakoše ka tijelu, i upiljiše se u mom pravcu.

– Ej, četo Zurovac! – začu se nečiji promukao glas s vanjske strane vrata.

Odmah zatim, puškom (PAP – 7,62 mm) otvara vrata i u ćeliju ulazi jedan od crnokošuljaša, koji na glavi nosi beretku sa šahovnicom i velikim ustaškim slovom „U", ispod koje je bilo naglašeno rošavo lice i gusti, riđi brkovi. Primiče mi se lagano, gotovo ritualno, korak po korak, sad vidim pedeset i nešto godina star, zastade na korak-dva ispred mene, i reče:

– Četo Zurovac, samo da znaš, uz bojnika Ledenog (Bojnik HOS-a Miroslav Hrstić) i Barba (kasnije sam saznao da je nadimak Barba nosio bojnik HOS-a Ivan Perkušić), pritom upirući prstom sebi u čelo, ti je prislonio pušku na čelu u tvom stanu, a sad Barba čeka da te „počeše" kamom od „grudi do mudi", pa ti izvoli.

Reče, okrenu se i izađe, „instruktor za borbenu izobrazbu" (http://hos-91.jimdo.com/nasolvnica/tko-je-tko-u-hos-u/ivan-perkusic-barba), opskurni „trener" pucanja duše, bojnik HOS-a Ivan Perkušić, zvani Barba.

U utorak, 21. aprila 1992. godine, šesti dan po hapšenju, rano izjutra, u ćelijsku prostoriju došli su pukovnik Kraljević i bojnik Hrstić.

Pukovnik HOS-a saopštava mi da je stav njegove komande da me prebace u Metković, u Hrvatsku.

Isti dan, oko podne, ponovo plavo-crna kombinacija, ponovo plavi kombi i crni ljudi, ponovo ja vezan lisicama na zadnjem sjedištu među petoricom ustaša, a na prednjem sjedištu vozač i kao suvozač zasjeo je bojnik HOS-a Miro Hrstić.

Dva crnokošuljaša, između kojih sam, poslije šest dana ležanja, ponovo sjedio, otkočiše automatske puške, ubaciše metak u cjev i pobodoše mi puščane cjevi u rebra.

– Gospin si, ako mrdneš! – zasikća ustaša desno od mene.

Pođosmo put Metkovića, put Hrvatske.

Poslije desetak minuta vožnje, vozilo se naglo zaustavi. Iz kabine izađe skelet čovjeka zarobljenog u prošlosti, a porobljenog zlom, iz kabine izađe bojnik Hrstić, otvori vrata na zadnjem djelu kombija, izvadi pištolj, repetira ga, prisloni meni na čelo i naredi mi da izađem iz kombija.

– Slobodane Zurovac, mi nismo taksi vozači, mi smo ustaše, zato što si zajebavo Peru i Krunu, a Antu Krešića tražio u Strugama, sad ću te ubiti – zapjenio je bojnik Hrstić.

Kako to izgovori, ustaša Hrstić pogleda u jednog od podređenih ustaša, i upita ga:

– Ivice, hoćeš li ti ubiti četnika?

– Bojniče... – zbunjen doživljenim, mlađani crnokošuljaš se zacrvenio i ne može da progovori.

Očigledno da Ivica nije bio pripremljen za ovaj „igrokaz" bojnika HOS-a Mira Hrstića.

Suludo ili ne, znajući da je bojnik Hrstić imao naređenje da me sprovede u Metković, odnosno znajući koji autoritet među ustašama uživa pukovnik Blaž Kraljević, vjerovao sam da do moje likvidacije neće doći, mada je sam čin izvođenja na streljanje, makar to bilo i imitiranje, u najmanju ruku zastrašujući, ali od onih koji su se okotili u ponorima ljudske duše, ništa nije iznenađujuće.

III

Utjeha u nasilju i zločinu

Poslije nešto više od pola časa vožnje, prolazeći pokraj Humca, Hardomelja, Vida, stigli smo u Metković, u Hrvatsku.[25] Nekadašnja zgrada metkovačkih komunista, sada je bila policijska stanica.

Bojnik Hrstić ulazi u neku kancelariju, a ja okružen ustašama, vezan lisicama, stojim u hodniku i čekam.

Šta čekam?

Prebijanje ili ubijanje, trećeg nema.

U to naiđe grupa od 5–6 crnokošuljaša. Zastadoše, a poslije nekoliko sekundi, jedan iz grupe u ranim dvadesetim, riđ, srednjeg rasta i stasa uperi kažiprst u mene, i reče:

– Četo, Bobo Zurovac, znaš li ti mene?

– Ne.

– Ne znaš, mater ti jebem četničku – namršti se, hraknu i sočno me pljunu ustaša, te nastavi:

– Bobo Zurovac, da znaš, ja sam ustaša Neđo Ćemeraš iz Tasovčića, zapamti Neđooo Ćemeraššš, Mile mi je ćaća, Mileee.

Okrećući se ka crnokošuljašima, okrećući se ka zlonamjerenom krdu ustaša, Ćemeraš reče:

– Dečki, ovo je Bobo Zurovac, četo iz Čapljine, mater mu jebem srpsku, on je dolazio u Struge da traži Antu Krešića, udri!

Zagrliše se istorija i životinja, riknu primitivac jadan u svoj svojoj golotinji.

Ustaše navališe na mene, udaraju me pesnicama, gumenim palicama, šutiraju čizmama.

Obli me krv, oboriše me na pod, a na podu, kao plod politike i strategije HDZ-a Čapljina, koja je prvenstveno bila sadržana u tome, kako HDZ Čapljina

25 „Prva postrojba HV-a u dolini Neretve – Samostalna satnija ZNG Metković ustrojena je 1. lipnja (jun – S.Z) 1991.g." (http://www.župa-sveti-nikola.hr/novosti/20-ta-obljetnica-osnutka-prve-satnije-zng-a-u-gra..); Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, opština Metković je imala 22.818 stanovnika, od toga 21.292 ili 93,31% bilo je Hrvata, 749 ili 3,28% Srba, 160 ili 0,70% Jugoslovena i 617 ili 2,70% ostalih. (http://hr.wikipeia.org/wiki/Dodatak: Popis-stanovni%C5%A1tva-u-Hrvatskoj-1991)

na svojoj sajt stranici www.hdzbih-Čapljina.org izveštava, da „Na svakoj sjednici Općinskog odbora kao prva točka dnevnog reda bilo je razmatranje stanja u Republici Hrvatskoj", i kao produkt toga imamo stanje da „Neki od članova kao dragovoljci odlaze u Hrvatsku i postaju članovi ZNG-a" (httpa;// hdzbih-Čapljina.org/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=4), a jedan od tih dobrovoljaca u ZNG-ma Metkovića (Hrvatska), već od ranog ljeta 1991. godine, bio je ustaša Nedjeljko Ćemeraš sin Mile, rođen 14.7.1968. godine u Tasovčićima kod Čapljine.

I bez prebijanja znam da neljudi u trenucima kada postanu „moćni", iz straha da ne izgube moć, utjehu traže u nasilju i zločinu.

To je period kad u njima plane patološka pobuda, kad u njima plane gen djede, oca, gen koji će, nažalost, oni prenijeti na svoje potomke.

Poslije prebijanja u policijskoj stanici, odveli su me u podrum Duvanske stanice Metković. Osim u podrumu Duvanske stanice Metković, Srbi su bili tamničeni i torturisani i u „Metković zatvoru; Vojnoj policiji; Zgradi civilne zaštite; Radio stanici; Sportskoj dvorani; selu Duboka". (http://forum.sarajevo-rs.com/lafiversion/index.php?t3555.html)

Sjedoše me na neku drvenu stolicu i rekoše da pričekam.

Nedugo iza toga, dođe grupa u maskirne uniforme obučena. Načiniše polukrug oko mene. Jedan od njih, star oko trideset godina, srednjeg rasta, izrazito crn, lica obraslog u neurednu bradu, unese mi se u lice i upita me:

– Jesi li ti taj četo, što zajebaje Peru i Krunu, a Antu Krešića traži u njegovoj kući?

Odgovaram da ja nikoga ne za... ali, riječ nisam dovršio, jer me je on tako silovito ošamario da sam pao sa stolice.

Kako padoh na pod, tako me ustaše počeše šutirati čizmama.

– Dosta! – poslije izvjesnog vremena začu glas nekog ustaše, na što ostali prestadoše sa udaranjem i šutanjem.

U to, jedan od ustaša, silovito me povuče za kosu i ponovo vrati na stolicu.

Malopređašnji pitač, postavlja novo pitanje:

– Ko jednom rukom može da uhvati oba uha svoja?

Gledam ga i šutim, ustaša, lupajući me stisnutom pesnicom po glavi, odgovori:

– Moći ćeš ti, kad ti ih odsječem i stavim u ruku, majku ti jebem srpsku i četničku, ti ćeš Antu Krešića tražiti u njegovoj kući.

Pokušavam, ali ne mogu da se ubrojim u žive.

Sledio sam se.

Tražim slobodu u sebi, ali nalazim strah zbog koga je moja misao sav prostor van ovog podruma. Opraštam se, idem gdje pjevaju mrtve duše, vidim ih a ne vidim ih, čujem ih a ne čujem ih, jesam, a nisam.

Uz urlike i povike „Ubij četu", počeli su kradomice da me udaraju pesnicama, palicama i šutiraju čizmama. Obli me krv.

Baciše me u ćeliju.

A ćelija je bila betonska komora za sušenje duvana, bez prozora, otprilike duga dva, široka jedan a visoka oko četiri metra.

Zamandališe ogromna željezna vrata.

Zajedno smo bili tuga, predvorje smrti i ja.

Pomislih, prekasno je za imitiranje života.

Neljudi u čovjeku mogu ubiti sve, samo ne nadu, ali bojim se da u utorak, 21. aprila 1992. godine, u Metkoviću, nada skoro da više stanovala u meni nije.

Sreda, 22. april 1992. godine, izvode nas iz ćelija.

Iz ćelije do moje izlazi Dražen Sretena Tripić iz Čapljine, a na betonskom podu ispred ćelije leži grupa Srba iz Čapljine, među kojima prepoznajem Draženovog oca Sretena Tripića, Milivoja Elezovića, Rajka Bulatovića, Adama Simića, zastavnika JNA (Komanda stana V.P. 2469/3 Čapljina), u civilnom odijelu, starinu Vasu Vulića iz Gabele kod Čapljine...

– Zurovac, odi amo! – migajući kažiprstom, pozva me neki ustaša.

– Vozdra tebra (Zdravo brate) – poluglasno, dok prolazim pokraj njega, pozdravlja me Dražen Tripić.

– Vozdra.

– Tišina, mater vam jebem četničku! – razdera se isti ustaša, i nastavi – odite obojica za mnom!

Dražen i ja se pogledasmo i pođosmo.

Ustaša nas odvede na sprat, u neku malu, mračnu prostoriju.

Nismo imali vremena ni da se okrenemo oko sebe, a bat čizama nagovjesti crno krdo.

Kako uđoše, tako nas počeše udarati pesnicama, palicama, čizmama.

Ubrzo, od Dražena i mene, na podu se stvori ležeća masa krvi, mesa i bola.

Nismo bili svjesni kad su ustaše prestale da nas prebijaju, ali smo bili svjesni da čujemo glas poviše nas:

– Vidi, vidi, deset sati, a čete još spavaju.

U to, neko od ustaša razmaće zavjese, odmrači prostoriju i otvori prozor.

Na svjetlosti dana ugledasmo dvojicu ustaša koji stoje poviše nas. Jedan od njih reče:

– Govna četnička. Ante, daj im kruha i vode, da znaju da su kod gospode.

Ustaša Ante, iz ležećeg ruksaka, izvadi paštetu i pola hljeba, i reče:

– Čete, jebo vas Vaš Draža Mihailović, a i vi njega. Jedite!

Kako mi jedva nekako počesmo da lagano žvaćemo, ustaše se odmakoše ka prozoru, zapališe cigarete i zaposjednuše neku priču.

Gurajući me laktom, kradomice, stavljajući ruku na usta, Dražen mi reče:

– Bobo, bratiću, šta misliš da nas sad vidi raja u čaršiji (Čapljina), sigurno bi rekli, evo „bosanaca" sa „šljivama" (modrice).

Dražen Sretena Tripić bješe utučen tijelom, ali neutučen duhom.

Kako ustaše ispušiše cigarete, priđoše nam i rekoše:

– Čete, gibanje!

Jedan od ustaša, uhvati pod ruku Dražena i odvede ga iz prostorije, a drugi, vodeći mene, reče:

– Zurovac, Gospe mi, mješina ti neće valjati ni pišljiva boba, pružaj ruke!

Kako pružih ruke, tako mi ustaša namače lisice, i vrati me među grupu Srba iz koje me maločas odveo, i odmah potom, u koloni po jedan, odvode nas u neku omanju konferencijsku sobu, na sprat.

Sjedamo za poveći, polukružni sto.

Otac i sin, Sreten i Dražen Tripić, sjedaju jedan naspram drugog, u blizini vrata. Do Sretena sjeda Adam Simić, a do Dražena pedagoški radnik Milivoje Elezović, a do njega starina Vulić iz Gabele, a ja sjedam na jedinu preostalu stolicu, u pročelje stola, između Adama Simića i Vase Vulića.

Bez riječi, međusobno se pogledavamo i razaznajemo da među nama nije Rajko Radoslava Bulatović (1969).

Kraj vrata stoji naoružan ustaša.

– Gospodine, može li se pušiti? – prekida tišinu mladi Dražen Tripić, obraćajući se prisutnom ustaši.

Ustaša se okrenu oko sebe i klimnu glavom.

Sreten i Dražen Tripić puše, Adam Simić, pogleda uprtog u pod, predao se razmišljanju, Milivoje Elezović je pronašao svoju tačku na zidu, a vremešni Vaso Vulić kome se život urezbario u oči, a izrezbario kroz bore, huče i otpuhuje. Mene stežu lisice.

Za trenutak, stražar, ustaša, negdje se izgubi.

Dražen Tripić pogleda za njim, pa kad se uvjeri da je dovoljno daleko, reče mi:

– Bobo, bratiću, hajmo pobjeći!

Ja mu pokazujem ruke vezane lisicama.

– Joj, što te „ujaci" vole. E, jebaji ga – ote se Draženu Tripiću.

Starina Vulić huče, lupa se po glavi i stalno ponavlja:

– Djeco, pobiće nas ko četrdeset prve!

– Daj, Boga ti, stari, ne trabunjaj! – pobuni se Sreten Tripić i nastavi – ovo su naši prijatelji, mi nikome ništa nismo radili, pustiće nas kući – progovori ono ljudsko, naivno srpsko, iz Sretena Tripića.

Sretenov sin Dražen, kiselo se nasmija i, gledajući u mene, reče:

– Bobo, bratiću, čuješ mu priče. Daj, Boga ti, stari, ne mantaj, pobiće nas ko zečeve.

Sreten Tripić, vidno uznemiren komentarom svoga sina, nervozno zabaci kosu sa čela i obrati se sinu Draženu:

– E, budalo jedna, šta ti o životu znaš!

Želeći da savlada prisutni nemir, Sreten poče prebirati po džepovima tražeći cigarete, ali cigareta nije bilo.

Na opšte iznenađenje prisutnih, Sreten podiže ruku u pravcu stražara, ustaše, i upita ga:

– Gospodine, mogu li otići kupiti cigara?

Svi, više nego začuđeno, pogledasmo u Sretena.

Stražar, ustaša, se udalji. Čujemo nejasan razgovor u hodniku.

Kad razgovor utihnu, pojavi se ustaša, mahnu rukom Sretenu i skloni se s vrata.

Sreten Novice Tripić (1932) izađe.

Kako Sreten izađe, tako se u nas useli strah i neizvjesnost. Strepimo, zavlada neka mučna tišina.

– Bobo, ovaj moj stari je otkačio – ponovo se oglašava Dražen Tripić.

Ne prođe ni desetak minuta, a Sreten se vrati.

Zadovoljni, svi živnusmo, probudi se zamrla nada.

Iz džepa sakoa, dok sjeda, Sreten vadi i na sto stavlja paklo cigareta i kutiju šibica, vidi se da je dobre volje.

Pitam ga šta ima napolju?

– Bobo, napolju je sve normalno, niti me ko dirao, niti išta pitao – uzvrati nepopravljivi čovjekoljubac i iluzionista Sreten N. Tripić iz Čapljine, te nastavi – Bobo, ti me dobro znaš, i znaš da ja ljudima nikad zlo nisam ni pomislio, a kamoli uradio i nemam razloga da bježim ili da se od bilo koga skrivam, bilo to u Metkoviću, Čapljini, ili bilo gdje drugo – uvlačeći glavu u ramena i šireći ruke, završi svoje viđenje situacije dokazani filantrop Sreten Novice Tripić iz Čapljine, koji gledajući ljude kroz sebe nije vjerovao da je bilo ko sposoban da mu bez ikakvog razloga i povoda nanese bilo kakvo zlo.

Sretenov sin Dražen ponovo se kiselo nasmija, uze cigaretu, zapali je, snažno povuče dim i još snažnije ga otpuhnu u pravcu oca, govoreći:

– E, moj stari, nisi na sastanku Saveza komunista, okani se šuplje priče i mantanja, nikad više, Bobo, ti i ja nećemo popiti po lozu u našem kafiću.

Sreten Tripić, vidno ljutit, zabaci kosu, odmahnu rukom i reče:

– Mali, dosta je!

U to se na vratima pojavi jedan od ustaša. Pogled i upereni prst zaustavlja na meni, govoreći:

– Zurovac, četnički govnaru, ideš u Split. Polazi!

Ustajem i polazim.

Dražen Sretena Tripić (1962) podiže ruku u znak pozdrava, ja mu otpozdravljam dižući lisicama vezane ruke i klimajući glavom.

U pratnji trojice ustaša, napuštam zgradu Duvanske stanice u Metkoviću.

Dok koračam, nekim neiskristalisanim mislima pokušavam izigrati, kroz istoriju više puta iskazanu i dokazanu, komšijsku, hrvatsko-muslimanskim karakterom tvorenu i krojenu „sudbinu" Srba opštine Čapljina, ali „sudbina" se pokazala kao nepodmitljiva, jer jedan od ustaša udari me palicom po leđima, i reče:

– Zurovac, četnički tiću, ideš Gospi na ispovid, ka šta su i Prebilovčani četrdeset prve išli.

Tužno, bolno i istinito je da je poslije Drugog svjetskog rata, komunističkom snagom nametnuti zaborav srpskog stradanja doveo do toga da je kroz jedan dio srpskog bića u Čapljini je strujao sveprožimajući osjećaj beznačajnosti, samonipodaštavanja, samounižavanja, osjećaj gubljenja nacionalne samosvjesti i pripadnosti, mada je na hiljade činjenica govorilo suprotno.

Jedna od hiljadu činjenica govori da su – Novicu Triše Tripić (1900) ubile ustaše 1941. godine, Novicinog sina Sretena Novice Tripić (1932) ubile su ustaše 1992. godine, a Novicinog unuka, odnosno Sretenovog sina Dražena Sretena Tripića (1962) ubile su ustaše 1992. godine.

Kako 1941, tako i 1992. godine u Čapljini, kod lošijeg djela Hrvata „srpski životi su jeftini, oni se mogu i prećutati" (R. Ljušić).

IV

Lora – logor smrti

Kako izađosmo na ulicu, na metar-dva ispred nas, automobil marke „zastava 101“ (bijele boje, čapljinske registracije), prikoči i zaustavi se da nas propusti.

Mahinalno pogledam u vozača i ugledam meni poznato lice, i bez obzira na sve crno doživljeno i proživljeno, nasmijem se i klimnem glavom vozaču, a on me bljedo i prezrivo posmatra, on Nikola Ilije Krešić (1.1.1952) zvani Pjer, inače direktor Uprave prihoda SO Čapljina, čovjek kojeg sam poznavao preko dvadeset i kusur godina, čovjek kojeg sam svakodnevno viđao, čovjek koji je do mene sjedio na svim sjednicama IOSO Čapljina, ali eto Nikola Krešić, istorijom i obrazom vođen, nije se „mogao sjetiti“ otkud me zna.

Sjedoše me na zadnje sjedište crno bojenog „BMW“-a.

Sa moje lijeve i desne strane sjedoše ustaše, repetiraše automatske puške, u stvari moderne njemačke automate za blisku borbu „Heckler&Koch“, čije vrhove cijevi mi pobodoše u slabine.

Na prednjim sjedištima ustaški dvojac već se odao uživanju nikotina.

Sa crnim, u crnom, krenu ka crnom.

Usput, ustaše na kratko svraćaju u policijske stanice u Pločama i Makarskoj, a kako oni uđu u te stanice, tako iz tih stanica izađu druge ustaše koje kruže oko „BMW“-a, te „junački“ prijete i psuju „četnika“.

Poslije nešto malo jače od dva sata vožnje, u vidno polje uđe nam saobraćajni znak, tabla, na kojoj je pisalo – Split. (Prema popisu iz 1991. godine opština Split je imala 207.147 stanovnika, od toga 181.356 ili 87,55% bilo je Hrvata, 8.703 ili 4,20% Srba, 5.100 ili 2,46% Jugoslovena i 11.988 ili 5,79% ostalih -http://hr.wikpedia.rg/wiki/Dodatak: popis-stanovni%C5A1tva-u-Hrvatskoj-1991)

Kako tablu ostavismo iza sebe, suvozač se okrenu ka meni i reče:

– Govnaru četnički, glavu među noge i ne diži je dok ti ja ne kažem!

Da pojača utisak naredbe, to lijevosjedeći ustaša udara me otvorenim dlanom po potiljku i drsko grabeći me za kosu, vuče mi glavu ka dole.

Poslije desetak minuta vožnje, začu vozačev glas:

– Evo vojarne, četo, diži glavu i ispadaj!

Smještaju me u prijemnu kancelariju jednog od nekadašnjih garnizona JNA, do dežurnog centra veze koji, zbog vrućine, drži otvorena vrata kancelarije tako da ga posve jasno čujem kada komunicira telefonom.

Vidim da se saradnici i dobri poznanici, metkovačke i splitske ustaše, oslovljavaju po imenima i tapšu po ramenima prilikom pozdravljanja.

Na metar-dva od mene „društvo" mi sačinjavaju dva maskirno obučena, naoružana automatskim puškama, pištoljima i kamama.

Prolaze minuti, prođe čas vremena, a maskirno obučeni sjede, puše i ćute. Nakon dva časa i nešto, začu se povišeni glas dežurnog centra veze:

– Je, je, tu je Bobo Zurovac iz Čapljine.

Desetak minuta iza tog oglašavanja, po mene su došla četvorica ustaša i strpala me u bijeli kombi, u kojem sjedamo po već oprobanom i dokazanom ustaškom receptu, vozač i suvozač napred, a ja na zadnjem sjedištu među dvojicom ustaša, koji su mi vrhove cijevi automatskih pušaka poboli u slabine.

Tokom vožnje psovali su mi „četničku mater" i prijetili da će me likvidirati, a ne vozati po Splitu kao u taksiju.

Pitaju kako se zovem?

Pošto sam odgovorio, jedan od njih reče:

– Pošto Slobodan jesi, a Milošević nisi, to ćemo te pola mi sasići, a pola pasima baciti.

Mrak, zlo ne slutim, ono je tu.

Poslije dvadesetak i nešto minuta vožnje, ukaza se rampa i stražarska kućica, obe bojene crveno-bijelom bojom šahovnice.

Rampa se diže.

– Četo, stiga si na plivački kurs u Loru – reče jedan od ustaša, a ostali se nasmijaše.

Prostorno, Ratna luka JRM (Jugoslavenske ratne mornarice) – Lora u Splitu, zapremala je 53 hektara u kaštelanskom zalivu, unutar koga su bila izgrađena tri velika lukobrana sa operativnom obalom i pratećim objektima.

Osim u Lori, Srbi su u Splitu tamničeni i torturisani i u „Zatvoru na Katanića brijegu; Dračevcu (bivša kasarna JNA) logoru HOS-a; Okružnom zatvoru 'Bilice' između Splita i Solina; Bolnici Firule; Klis". (http://forum.sarajevo-rs.com/lafiversion/index.php?t3555.html)

Dežurni ustaša u Lori, plav, kratko podšišan, riđih brkova, srednjeg rasta, star oko trideset godina, poslije kraće priče sa ustašama koje su me dovezle, okrenu se k meni i reče:

– A to je taj četo iz Čapljine, što zajebaje Peru i Krunu, a Antu traži u njegovoj kući u Strugama.

Kako dežurni ustaša repetira pištolj, zapita „sviću", na što mu donesoše, o kanap obješenu svjetleću baterijsku lampu, koju dežurni objesi oko vrata, okrenu se, mahnu rukom i pođe ispred mene, a u istom trenu dvojica

sprovodnika munuše me vrhovima cijevi u slabine i narediše da lagano pođem za dežurnim iz Lore.

Poslije nepunih stotinjak metara kroz prozirnu mjesečinu, naređuju mi da stanem, potom otključavaju neka vrata i guraju me unutra.

Baterijskom svjetlošću obasjane, ukazaše se ćelije.

Dok jedan ustaša otključava jednu od ćelija, to ostali, udarajući me rukama i nogama, uguraše me unutra.

Zahvaljujući prozirnoj mjesečini, vidim da je ćelija kvadratna, duga i široka oko četiri metra, isto toliko visoka.

Nejak miris boje dade mi na znanje da su zidovi, vrata i finiran betonski pod skoro bojeni.[26]

Vrata su puna, željezna. Paralelno sa vratima, na vanjskom zidu, na visini od oko tri metra, nalazi se oko metar dug, a pola metra širok otvor, ispunjen željeznim rešetkama.

Unutar ćelije nema ništa od inventara.[27]

Vezan lisicama, ležim.

Trošim prvi čas u Lori.

Bješe neka vedra i prohladna noć, skupljam se, hladno mi je.

Misleni košmar prekinu mi zveckanje ključeva.

Čujem otključavaju se vanjska vrata, još više se sklupčam i upirem se o zid.

Škljocnu ključ u bravi moje ćelije, baterijska lampa zasvjetli.

Riječi ne dolaze niotkud, ali svjetlost i koraci „hrvatske demokracije" dolaze ka meni, grupa „hrabrih bojovnika i domoljuba" baci se na mene.

Udaraju čim stignu, rukama, nogama, palicama.

Košmar.

Pojaviše se zvjezdice na nebu mom.

Tonem u crno.

Polijevaju me vodom[28], dolazim sebi, u stvari dolazim k njima, jer čim se osvjestim oni me počinju ponovo tući, ponovo svjetleće zvjezdice.

---

26 „Tačno je da je naš pitur Damir Baršić opiturao te prostore Lore, i to u vremenu od mislim 13. i 14. travnja (april – S.Z.) pa sve negdje do konca 4-og mjeseca 1992. g. Nisam siguran, nisam ga pitao, ali mislim da je opituran i Blok 'C'." (http://avocats.fr/space/ivan.jurasinovic/tag/petrac/?orderBy=visitRecentCounty&listForumt=tag)

27 „...Prešli smo na posmatranje ćelije u kojoj smo smješteni. Bila je bez ikakvog inventara. Na betonskom smo podu. Nema ni ćebadi ni kreveta." (Drago Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998, str. 29, 30)
Četiri ovakve ćelije, dvije sa lijeve i dvije sa desne strane, koje dijeli oko šest metara dug i oko tri metra širok hodnik, na početku koga, iza duplih ulaznih vrata u desno, je poveća prostorija bez vrata i prozora, a iza ulaznih vrata u lijevo je ista takva ali manja prostorija, koju samo poprečni zid dijeli od stješnjenog prostora u kojem se nalaze česma i čučavac, čine odjelenje „C" ustaškog logora Lora u Splitu. Svedok 67/94-1: „U Lori su nas uveli u deo za koji sam kasnije saznao da je blok 'C' gdje se nalaze četiri ćelije, hodnik i WC, a ulazi se na sporedan ulaz." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločin-lora)

28 Logoraš Milisav Katalina: „Poslije su me polijevali vodom." (http://www.danas.org/archive/news/20050111/500/500.html?id=836302)

Spoznajem da ni smrt nije toliko strašna, upinjem se da misao o njoj odagnam od sebe, želim da oživim želju, vjeru i nadu u život, ali pitanje je, kako prevariti smrt?

Bolovi nadjačavaju pokušaj iluzorne želje za snom, u stvari pokušaj bjega iz stvarnosti.

Prebijen i nemoćan, ležim i ječim, u košmaru crnila svog.

Napokon, jedva nekako dokotrlja se jutro.

Zaškripaše ulazna vrata, ali ne mogu da se pomjerim. Otključavaju se vrata moje ćelije.

– Vidi, vidi, gospodin ulazi, a četo leži. Di je ustaški pozdrav, majku ti jebem srpsku! – začu glas poviše sebe.

Bolna pokreta, podižem glavu s poda, vidim crnu čizmu, a samo tren poslije vidim da ustaša zamahuje čizmom i udara me u glavu.

Nošeno snagom siline udarca, tijelo mi se iskrenu na leđa.

Obli me topla i gusta krv.

Osjećam da tonem, propadam, pokušavam nešto u želji da se uhvatim za bilo šta, krv mi se počinje sljevati u usta, gušim se, pljujem krv, u stvari valjam je jezikom, jer nemam snage da se nakašljem, zakrećem glavom u stranu, u strahu da me vlastita krv ne uguši, batrgam se, ropćem, klokoćem.

Napokon, krajnjom snagom, otvorenim ustima dodirujem betonski pod, spasavam se gušenja.

Vidjevši krv, ustaša me počinje još žešće tući čizmama.

Mrak, ne osjećam ništa, tonem.

Poslije ne znam koliko vremena dolazim svjesti.

Ležim.

Bolom utrnulo tijelo ne osjećam, vidim da su mi se lisice duboko usjekle u nabrekle ruke, svuda oko sebe vidim krv.

Muve mi slijeću na raskrvavljenu glavu, ali potjerati muve nisam mogao, jer snage da dignem obrvu, a ne ruke, nisam imao, u četvrtak 23. aprila 1992. godine, na odelenju „C" ustaškog logora Lora u Splitu.

Nemoćan, skoro cijeli dan ostao sam ležeći na betonskom podu, ječeći i otpuhujući.

U toj nemoći, osjećam da mi gode dvije stvari. Prva, što sam živ, i druga, hladan beton, koji je uvijek poslije batina dolazio kao „melem". Čudno, ali istinito.

Samo što se noć nastani u ćeliji, kroz izmaglicu i košmar, čujem da se otvaraju ćelijska vrata.

Pljusnuše me vodom po glavi.

– Hajmo, četo, ideš na gostovanje! – začu glas poviše sebe.

Pridižem glavu, ali da pridignem tijelo snage imao nisam. Zgrabiše me dvojica i izvukoše u hodnik, u predvorje pakla, jer u hodniku vidim četvoricu sa crnim kapuljačama preko glave i sa palicama u rukama.

Ne treba dozivati u pamet, dobrog biti neće.

– Stani! – zapovjedi isti, malopređašnji glas. Vidim da ustaše otključavaju ćeliju u kojoj su Drago Damjanac i Fejzulah Rastoder (imena sam saznao kasnije) iz Mostara.

Jedan od ustaša lupi me palicom po leđima i prisloni uza zid njihove ćelije.

Odsutnim strahom ispunjenim pogledima, Drago, Fejzo i ja se blijedo zgledasmo, iz očiju zrači nam beznađe, čekamo sljedbenike ada.

Licem okrenut ustašama Fejzulah Rastoder, instiktivno, podiže ruku da zaštiti glavu, na što prokulja crni vulkan mržnje i zla, ustaške hijene počeše nas tući čim stignu i kako stignu.

Navališe svi odjednom, ukašiše i sloptaše nas, „pobjedonosno" riču i urliču, a zatim kao razjareni bikovi, odgurnu se od suprotnog zida ćelije i zaleću u nas, i čizmama nam zadaju udarce u predjelu glave i tijela.

Ponovo pljujem krv, poče mi se izmicati svjetlost, pojaviše se zvjezdice, tmina me uzima sebi.

Objektivnosti radi, pogledajmo kako isti događaj opisuje moj sapatnik iz Lore, Drago Damjanac:

„Kad me vratio, onda je u našu ćeliju doveo i Zurovca. Nastavili su sa tučom. Udarali su nas raznim džudo i karate udarcima i tukli do iznemoglosti, mada smo i mi bili iznemogli.

Popadali smo po patosu, a nijedan od nas više nije mogao ustati, bez obzira na njihovo insistiranje. Onda su skakali po nama kao po dušecima. Rebra su se uvijala i pucala.

Gazili su nam ruke i gacali po nogama. U znak pozdrava od vrata bi se zaletjeli i uz visoki skok padali po nama. Osjetio sam da mi crijeva krenuše prema prsima.

Tada me je sigurno provalio, a Zurovcu je najvjerovatnije pukla plućna maramica. Odvukli su ga u njegovu ćeliju". (Drago Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998, str. 53)

Sutradan, oko podne, ponovo dođoše spodobe zla.

S obzirom da nisam mogao hodati, odvukli su me u poveću prostoriju, desno od ulaznih vrata. Skinuli su me do gola i postavili na stolicu, za koju su me vezali konopom. Na kažiprst i jedne i druge ruke, na polni organ, i na nožne palčeve vezali su mi neku žicu.

– Četo, sad ćeš telefonirati! – oglasi se jedan od ustaša.

Počeše da vrte indukovan poljski telefon.[29]

Bolovi su bili nesnošljivi, neopisivi, to se ne može iskazati, ne može opisati, totalno ludilo, struja prožima cijelo tijelo, imam osjećaj da ću svaki trenutak eksplodirati.

29 Nadalje, svjedok Mario Barišić tvrdi da je video induktorski telefon na stolu u Vojnom zatvoru u Lori i to u bloku „C". Takođe i svjedok Vladimir Žarković, ratni zarobljenik, tvrdi da je video induktorski telefon u bloku „C" zatvora u Lori. (http://ivojosipovic.com/knjige/odgovornost/pdf/D/3...)

A u trenutku, kada bi prouzrokovani bol iskazao vrištanjem, jedan od ustaša, u otvorena usta, gurao mi je govna, a drugi crevo sa vodom, kako bi voda olakšala put govnima kroz ždrelo.

Kad bi izbacili crevo, rukama bi mi stiskali vilice, kako bi progutao govna.

Gutati govna, kakav je to osjećaj?

Ne umijem to objasniti, ali čim se toga sjetim, utroba mi se prevrće.

Dno dna.

Bjeda.

Užas.

Istovremeno se gadim, grčim, gušim, krkljam, mumlam, roptim, upinjem, propinjem, opirem, smrdim, dišem, a ne dišem, jesam a nisam, vidim da nazad ne mogu, a napred ne vidim.

Paralelno sa „telefoniranjem", išlo je batinanje. Tako, dok su me puštali na struju i dok sam jecao, jedan od ustaša udarao me pesnicom u predjelu grudnog kosa, a drugi drškom od metle po glavi.

Nekoliko puta sam se onesvješćivao, polijevali su me vodom da dođem svjesti, i kad bi se osvjestio, opet sve ponovo, opet „telefoniranje", opet trpanje govana u usta, opet batinanje.

U rijetkim trenucima, dok sam bio pri svjesti, sjećam se da mi je jedan od ustaša govorio:

– Četo, ovo ti je bratstvo-jedinstvo.

U struju te uključuje Hrvat, po plućima te udara Musliman, a po glavi šiptar.

Sad kad ovo pišem, reklo bi se, hajmo reći, da je sve što se dogodilo možda prosto. Međutim, nema olovke koja bi mogla dovoljno ispisati, niti ima riječi koje bi mogle dovoljno iskazati sve nevolje i sva izdogađanja, i sad mi je tek jasno zašto svi logoraši, ili pak ogroman broj, od golootočkih pa nadalje, nikad u sebi nije imalo energije da prepriča sve ono što im se dešavalo. To treba razumjeti... jer ljudi nisu mogli na prečac da zaborave sve užase i patnje, sva poniženja i obezvređivanja, sve ubijanje čovjeka u njima.

Oni su protkani strahom koji je ukorjenjen u psihi i veoma teško ga se oslobađaju, jer u njima se sukobljava heroj i kukavica, čast i beščašće, uzvišenost i niskost, dobro i zlo.

Odvukoše me u ćeliju.

Tijelo tupo lupi o pod. Osjećam da nemam vazduha, ne mogu da dišem, sve mi je maglovito, sve mi se vrti.

Bilo je to neko tupo, gusto lepljivo, gusto mutno, na tananoj klici razuma izraslo, skoro nedefinisano, polusvjesno stanje protkano užasnim bolovima koji su iz časa u čas postajali gori, nepodnošljivi.

Osjećam vodu, ali ne znam gdje sam, niti šta se sa mnom dešava, košmar.

Čujem, ali ne razaznajem glasove. Ponovo osjećam vodu.

Nešto se dešava sa mnom, ali nikako to dešavanje da dokučim i da ga definišem. Negdje u daljini, glasovi se pomješaše i pojačaše, ponovo osjećam vodu. Nisam siguran da li mi se učinilo ili me je neko ošamario.

U meni se stidljivo poče buniti osjećaj potrebe za životom.

Ponovni šamari, sad me već peku.

Otvorih oči.

Dolazim svjesti, ali se istovremeno i prenuh, jer u vidno polje unjeo mi se (kako ću kasnije saznati) upravnik Lore.

– Zurovac, prasac četnički, tija si ovdi odapeti, a – vrteći kažiprstom, dere se upravnik Lore, i dodaje – vodite govna četnička!

Dvojica ustaša uzeše me ispod ruku i prebijeno tijelo povukoše hodnikom prema ulazno-izlaznim vratima, ispred kojih je, sa bočnim, duplo otvorenim vratima, bio parkiran kombi.

Više nogama nego rukama, uguraše me u kombi.

Zakratko, nađosmo se u nekoj ambulanti (pretpostavljam da je to bila ambulanta unutar kompleksa Lora), ali u tom trenutku u ambulanti nije bilo dežurnog medicinara.

Prebijen i raskrvavljen, nemam snage da stojim, zato oslonjen o zid, vezan lisicama, sjedim na podu ambulante koji sam uprljao svojom krvlju, a oko mene trojica ustaša.

Želeći da prekine neželjeno čekanje, jedan od ustaša telefonira i traži da pošalju doktora.

Nedugo iza toga, sitno lupanje potpeticama, najavljuje žensku osobu.

– Je li to taj govnar četnički? – oglasi se piskav ženski glas ispod bijelog mantila.

Priđe mi „doktorica iz hrvatske demokracije", prezrivo me pogleda, zavrti glavom i udari me vrhom cipele sa štiklom po butini, dobacujući:

– Folirant, nije mu ništa, nosi govna četnička!

Taman što su se trojica ustaša počela spremati da me pokupe, dolazi četvrti ustaša, rukuje se sa jednim od ove trojice, i govori mu:

– Rambo, vozi ga u bolnicu![30]

Psujući mi „četničku mater" i udarajući me palicom po leđima, ustaša po nadimku Rambo,[31] strpa me u zadnji dio kombija, iz kojeg su bila izvađena sjedišta, a on i još jedan ustaša sjedoše napred.

Ustaša, suvozač, izvadi pištolj iza pojasa, repetira ga i uperi u mene, i naredi mi da ruke vezane lisicama podignem poviše glave, što i onako bolnom

30 „...zaključio sam da tuku Slobodana Zurovca iz Čapljine. ...i Zurovca su odveli u bolnicu. Njima je rečeno kako su zdravi, ali je zadržan Zurovac." (Slobodna Dalmacija, 20.7.2001.)

31 Svedok 181/95-2: „U tučama se posebno isticao Giljanović Zvonko i izvesni Perišić, zvani 'Rambo'"; Svedok 182/95-2: „Batinanje je bilo svakodnevna pojava. Tukli su nas rukama, nogama i gumenim palicama. U batinanju i iživljavanju nad zatvorenicima naročito su se isticali: Dozer Zoran, braća Perišić – Damir, zvani Rambo." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lora)

tijelu predstavlja dodatni bol, a kad bi kombi nagazio na rupu na putu, onda bi kroz tamu ugledao zvjezdice, bolilo me do srži.

S obzirom da poznajem Split, vidim da me voze u dio Splita zvani Firule, tačnije u KBC (Klinički bolnički centar) Split.

Dok se vozimo kroz „crveni" Split, misli mi bježe samo godinu dana unazad i grade saznanje da, dok su Srbi iz Čapljine, a i šire, nepopravljivo zaljubljeni u zajedništvo i Jugoslaviju, išli na prvomajski uranak 1991. godine i nisu ni slutili da se ratno zlo sprema, to su Hrvati iza sebe imali višemjesečni rad na ustrojstvu paravojnog HOS-a, jer „Do svibnja (maj – S.Z.) 1991, jedinice HOS-a u Dalmaciji su prerasle na nivo satnije". (httpaa;//hsp-cepin.com/index.php?option=com-content&view=article&id=478Itemid-56)

Uzgred budi rečeno, zapovjednik HOS-a za srednju Dalmaciju bio je Jozo Ante Radanović (Sinj, 1965). (http://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_obrambene_snage)

A šta je radio taj paravojni HOS u Dalmaciji?

Prema izjavi Semine Lončar, predsjednice Centra za razvoj demokratije u Splitu, organizacije koja istražuje ratne zločine na prostorima Hrvatske, Hrvati su u zaleđu Benkovca „u selu Islam Grčki, ubile 42 starca, srpske nacionalnosti, još pre početka rata. Glave su im bile odvojene od trupova i nalažene i na po dvadeset metara udaljenosti... To je bilo još u maju '91. godine. U njihovim posmrtnim listovima piše da su oni ili izvršili samoubistvo ili umrli od embolije pluća ili umrli prirodnom smrću". (http://www/serbianvoice.eu/modules.php?name=News&file=print&si..)

A u tom istom maju mjesecu 1991. godine, medicinsko osoblje KBC Split, naravno po uputama vrhovništva Hrvatske, formira ratne bolnice u Metkoviću (10 km od Čapljine) i Pločama (32 km od Čapljine), a početkom 1992, KBC Split (*čitaj: vrhovništvo Hrvatske*) je formiralo ratne bolnice širom Bosne i Hercegovine, konkretno u Neumu, Livnu, Duvnu, Grudama (40 km od Čapljine), Žepču, Kiseljaku. (http://www.kbsplit.hr/rat.htm).

Prema svjedočenju direktora Ratne bolnice Metković, dr Maria Wokauna (Mostar, 1961), ljeta 1991. godine, polaznu osnovu za metkovačku bolnicu, koja je bila locirana u podrumu zgrade Robne kuće „Razvitak", dala je HDZ Čapljina, jer „Početkom srpnja (jul – S.Z.), u dobro pripremljenoj tajnoj operaciji, iz Doma zdravlja Čapljina oduzima se kompletna ratna poljska bolnica JA s nužnim kiruškim materijalom i opremom, te prebacuje kamionom u Metković". (hrcak.srce.hr/file/95260)

Naravno, formiranje ratnih bolnica je opredeljenje i produkt ratne opcije vrhovništva Hrvatske, koje je svjesno povuklo svoj narod u rat, što na Trgu bana Jelačića u Zagrebu, 12. aprila 1992. godine, obznanjuje predsjednik Hrvatske Tuđman, govoreći da „Rata ne bi bilo da ga Hrvatska nije želela." (NIN, 23.10.2008)

Na istu temu, profesor Pravnog fakulteta u Splitu, dr Srđan Vrcan, primjećuje:

„Mislim da je zaista bilo tako i da to potvrđuju i navodi generala Tusa koji govori da je na hrvatskom političkom vrhu vrlo rano donijela odluku da je nasilje legitimno sredstvo ostvarivanja hrvatskog nacionalnog programa... To znači da je vrlo rano bila odluka da se ide sa svjesnom upotrebom političkog i drugog nasilja kao legitimnog sredstva za realizaciju hrvatskih političkih ciljeva." (http://nwbih.com/news.cgi?ref 1=938)

Između ostalog, dio politike hrvatskog političkog vrha, bio je, kako to svjedoči penzionisani zagrebački profesor političke ekonomije Ante Lešaja (Korčula, 1931), i uništavanje knjiga: „Devedesetih smo uništili 2,8 mil. 'nepoćudnih' knjiga." (http://www.jutarnji.hr/ante-lesaja-devedesetih-smo-unistili-2-8-milijuna-nepocudnih-knjiga/1040727/)

A o tome kako se za podebela života Jugoslavije Tuđmanova Hrvatska spremala za rat, najupečatljivije govori podatak o osnivanju HV (Hrvatske vojske).

General Šimac, koji je bio aktivni učesnik stvaranja HV u Dalmaciji kaže:

„Odluka da se pristupi formiranju HV u Dalmaciji doneta je na sastanku u vili Dalmacija 14.4.1991. godine..." (Bogislav Pantović, *Srbi nisu počeli 2*, Čačak, 2006, str. 56), odnosno „Početkom 1991. u Split je počeo dolaziti general Tomislav Biondić iz Ministarstva obrane u svojstvu pomoćnika ministra obrane generala Špegelja, te je s Bujasom i Jelićem započeo pripreme za stvaranje regularne Hrvatske vojske." (http://domovinskirat.xtreemhost.com/dokumenti/02-razdoblje-od...)

Jeste da je odluka donesena u aprilu 1991, ali pripreme za istu su činjene već ljeta 1990. godine.

Vitomir Brzović Vito: „Taman je počelo ljeto, zvao me je iz Splita veliki čovjek, brigadir Mladen Bujas, tadašnji sekretar za obranu Općine Split, kazavši: 'Vito, vidiš i sam šta se sprema, bi li ti moga organizirati jednu grupu... Ma ne tribam ti dalje objašnjavati, sve je jasno'.

Kazao sam mom dragom Mladenu da mi da dva i po sata vremena. Istog dana, 30. lipnja (jun – S.Z.) 1990. godine, formirana je takozvana Vitina grupa, koja je dobila ime po meni, njezinu zapovjedniku.

Bilo nas je točno 24, osnovali smo se u jednoj brvnari, kod Radmanovih mlinića, u kanjonu Cetine. Poslije je ta moja grupa postala poznata Šesta cetinska flota... Ja sam bio glavni operativac, a istinski osnivači te jedinice bili su Mladen Bujas i Ivo Jelić." (http://www.dugirat.com/novosti/arhiva/9523.html)

A u tom istom Splitu, uz blagoslov Tuđmanove Hrvatske, paravojni HOS je bio toliko ojačao da je imao i svoje centre za obuku (Split, Trogir), a zapovjenik HOS-a zapadne Hercegovine (od 9. avgusta 1992), a potonji (avgust 2009) zastupnik stranke HSP Đapić – dr Jurišić u parlamentu Federacije BiH Stanko Primorac (Ljubuški, 1969) je „pristupio HOS-u 1. rujna (septembar – S.Z.)

1991. godine u Splitu gdje je prošao obuku". (http://www.poskok.info/index.php?option=com-content&view=artcl..)

A, avgusta 1991. godine, nigdje drugo do u centru Zagreba, paravojni HOS maršira:

„U kolovozu 1991. Paraga i Paradžik sa jednom satnijom HOS-a, na glavnom zagrebačkom trgu održavaju demonstracije, tj. predstavljanje Hrvatskih odbrambenih snaga pred 10.000 građana Hrvatske". (http://hsp-cepin.com/index.php?option=com_content&view=article&id=478itemid=65)

Josip Manolić (Kalinovac kod Đurđevca, 1920), hrvatski „proljećar" (1971), jedan od osnivača HDZ-a (1989), potpredsjednik Predsjedništva Hrvatske (1990), predsjednik Vlade Hrvatske (1990/91), 7. jula 2006. godine, svjedočeći pred haškim sudom u predmetu „Prlić i ostali", između ostalog, rekao je:

„Glava tog HOS-a je bila u Zagrebu, a dolje su bili ogranci... S tim HOS-om je ratovala naša služba, a i danas ratuje s njegovim ostacima. Želim da bude jasno da je HOS krajnje nacistička organizacija koja je radila na rušenju ustavnog poretka Hrvatske, a imala je pipke i u BiH." (http://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_obrambene_snage)

Da kod Hrvata ništa nije prepušteno slučaju, potvrđuje i Jozef Bodenski, jedan od najvećih američkih i svjetskih stručnjaka za nekonvencionalno naoružanje i antiterorizam i direktor Grupe za terorizam i nekonvencionalno ratovanje američkog Kongresa (1988), koji dokazuje da se Hrvatska godinama spremala za rat:

U prvoj (jugo) knjizi Bodenskog „Ofanziva na Balkan", on je jevrejski škrto obelodanio do tada potpuno nepoznat podatak – ilegalnu posetu Franje Tuđmana Zapadnoj Nemačkoj. Naime, Tuđman se još 1988. sreo sa kancelarom Helmutom Kolom i drugim visokim nemačkim funkcionerima, kako bi formirali zajedničku politiku za komadanje Jugoslavije i uspostavu nove nezavisne Hrvatske. (Profil, 14. maj 1998)

Jasnoće radi, da kažem da je Franjo Tuđman, godine 1987. boravio u Kanadi i Americi, godine 1988. u Njemačkoj, Austriji, Kanadi i Americi, godine 1989. u Kanadi i Americi, godine 1990. u Kanadi i Americi.

Tuđmanova narcisoidnost i „kompleks oficira kontraobavještajne službe (dr J. Rašković), omogućuju nam da spoznamo da su Hrvati, ničim ometani, u kontinuitetu vršili rušenje Jugoslavije, odnosno formiranje samostalne i nezavisne države Hrvatske.

Osmog marta 1993, na sastanku predsjednika Tuđmana sa predstavnicima srednjebosanskih opština i predsjednikom HVO Herceg-Bosne, Matom Bobanom, ministar odbrane Hrvatske Gojko Šušak (Široki Brijeg, 1945. – Zagreb, 1998), izjavljuje:

„Ja sam u 8. mjesecu 1990. godine kao ministar iseljeništva došao u Vašington i tražio prijem." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005, str. 297)

Osmog jula 1991, na sastanku Vrhovnog državnog vijeća Republike Hrvatske, Martin Špegelj izjavljuje:

„Gospodine Predsjedniče, mi smo razradili već poodavno tri varijante razdruživanja." (Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005, str. 16)

A da je Martin Špegelj, Tuđmanov čovjek od posebnog povjerenja, bio separatističko-nacionalistički aktivan i prije 1991, dokazuje izjava nekadašnjeg ministra unutrašnjih poslova Hrvatske Josipa Boljkovca, koji izjavljuje:

„Morate znati da je u to vrijeme general Martin Špegelj zastupao tezu da treba napasti kasarne jugoslovenske vojske, dakle novaka (regruta – S.Z.), bila je pripremljena i akcija koja je trebala započeti 12. prosinca (decembar – S.Z.) 1990. godine, pola sata iza ponoći." (http://www.feral.mediaturtle.com)

Jedan od dugogodišnji čelnika Službe državne bezbednosti (SDB) Jugoslavije, Zdravko Andrije Mustač (Zagreb, 1942), je kao načelnik SDB Zagreb, 1971. godine hapsio i isljeđivao Tuđmana, a kad su maske pale, Tuđman je isljeđivao njega, jer, kako Mustač kaže „Kada mi je istekao mandat, tražio sam umirovljenje 1991. godine, međutim, zvao me tada, a sada pokojni predsjednik RH, Tuđman, da se reaktiviram". (http://taliban.blogger.ba/arhiva/2011/01) A onako „usput", godine 1988, „tadašnji načelnik SDB-a Zdravko Mustač, pre bekstva u Zagreb, naredio je da se sva dokumenta koja su se ticala Hrvatske i njene emigracije spale ili ubace u mašinu za seckanje papira". (Božidar Spasić, *Lasica koja govori*, Beograd, 2000, str. 14)

Kad smo došli pred bolnicu, ustaše su se sjetile da unutra može biti neki novinar „izvanka", i s obzirom da mi je košulja bila krvava, to mi ustaša Rambo (Damir Perišić) otključa lisice i naredi da skinem i bacim košulju.

Kada sam skinuo krvavu košulju, ukazala se krvlju natopljena potkošulja, pa sam i nju morao skinuti i baciti u obližnju zimzelenu šimširovu ogradu, tako da sam ostao samo u džemperu na kopčanje.

Krvlju uljepljene kose, razbijene i podbule glave sa usirenim ugruščima krvi na čelu i sljepoočnici, sa krvavom bradom koja smrdi na govna, zadebljalog vrata sa skorelom krvlju, grudnog koša krvavog i plavo-žutog od modrica, sa natečenim rukama na kojima su vidljivi tragovi palica i lisica, sa smrdljivim i krvavim farmericama, sa bosim nogama u patikama bez pertli, između dvojice ustaša, vučem se i ulazim u zgradu Kliničko-bolničkog centra Split u Splitu.

Čim sam za sobom ostavio prag KBC Split, prisutni bolesnici i građani počeli su mi prijetiti, psovati, pljuvati me i udarati nogom otpozadi i pesnicama po leđima i glavi.

Neki od građana počeli su moliti ustaše da ih puste da „oni obriju četnika", da oni „sude četniku", da oni „zakolju četnika".

Neka žena zapjenila i vrišteći govori:

– Ne vodite četnička govna u bolnicu, vodite ga na groblje i ubijte ga!

Iznenada, ustaša Rambo diže ruku, i kao po komandi, svi se ućutaše.

Rambo mi naređuje da skinem desnu patiku. Ukaza se prljava, natečena i od modrica plava noga. Rambo pogleda u prisutno krdo, a potom poskoči i svom težinom tijela, petom čizme, naskoči na prste moje desne noge.

Jauknuh, od bola trnem i presavijam se, namah prsti se rascvjetaše, bijeli pod se lokvasto preli krvlju, a Rambo čini naklon ka krdu koje ga nagrađuje aplauzom i zvižducima.

U to se odnekud pojavi neka žena sa metlom.

– Četnički skote, pasji sine, oli si nam dicu kla! – povika, i poče me udarati drškom metle po leđima.

Prolomiše se ponovni zviždući i aplauz.

U lice me pogodi zgužvana paklica cigareta i kora banane, gađaju me papučama, kutijama šibica, tetrapakom...

Zaštitnički dižem ruke, okrećem glavu od ljudskog gliba, ali ne uspjevam, jer u čelo me pogodi i rasu se, plastična čaša jogurta. Dok se jogurt cjedi po tijelu mome, to ljudski glib riče, urliče, prijeti, pljuje, psuje, udara...

životinja koja živi u čovjeku, pokida lanac... Poželio sam da propadnem u zemlju, pitam se da li je ovo bolnica ili ludnica, pitam se, a tek mnogo kasnije saznaću da „Oni koji su zbog batina i mučenja prebačeni u bolnicu Firule, trpeli su u bolničkom delu batinanja građana Splita i bolničkog osoblja kojima je bilo dozvoljeno da to rade". (Glas javnosti, 15. februar 1999)

Prijemni doktor i prijemna sestra, stavljaju maske na lice i rukavice. Ništa ne govore.

Poslije pregleda šalju me na rendgen, ali rendgen tehničar odbija da radi, protestuje i govori:

– U mene je brat na bojišnici, neću ja snimati četnička govna.

Stvori se gužva.

Dođoše još dva doktora. Na molbu jednog doktora, ustaša Rambo uređuje i moli civilno osoblje da napuste prostoriju.

Napokon, nakon tridesetak minuta ubjeđivanja, rendgen tehničar je pristao da snimi „četnička govna".

Gledajući rendgen snimak, jedan od doktora u KBC Split, govori mi da „jedno rebro je napuklo, a jedno možda slomljeno, ali tribalo bi ti operirati plućnu maramicu".

Četiri mjeseca kasnije, tačnije u ponedeljak, 24. avgusta 1992. godine, oko 11.15 časova na Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu, pregledavajući me na rendgenu, major Nikola dr Golo, to splitsko „jedno rebro je napuklo, a jedno možda slomljeno" je definisao ovako:

– Zurovac, tebi je polomljeno jedno, dva, tri, četiri, pet, šest, sedam, osam, devet, deset, jedanaest, dvanaest rebara.

Prije nego što su me odveli u operacionu salu, došao je crni par.

Došli su upravnik Tomislav Dujić i zamjenik upravnika logora Lora u Splitu Tonči Vrkić (imena sam saznao kasnije). Jedan od njih, u džepni blok, po mojim odgovorima, notira moje generalije, uz komentar:

– Četničko govno, ko zna da li ćeš prdeknuti, a bolje da to bude odi, nego kod nas.

Prisutne ustaše se cerekaju, više je nego očito da su dušu prodali đavolu.

Svako svome.

Osjećam da mi od lelujave izmaglice, bjede, nadošlog straha, opšte nesigurnosti i pojačanih bolova, počinju se niz čelo slijevati graške znoja, dlanovi mi se vlaže, usta mi se suše, a očni kapci mi postaju olovno teški.

Borim se sa svojom slabošću, prosto me strah da se ne onesvjestim, jer bojim se da se neću osvjestiti, te stoga tražim bilo kakav oslonac tijelu i životu mom.

Naslanjam se na zid.

Kako se naslonih, priđe mi jedan doktor, srednjeg rasta, proćelav, riđ, srednje životne dobi. Osmotri me i reče mi da je on oženjen iz Čapljine, u stvari iz čapljinskog sela Domanovići.

Ponada se nekom svjetlu, te ga priupitah od koje porodice?

Doktor šuti i smijulji se, potom gurnu laktom jednog od upravnika Lore, koji mi priđe bliže, povuče me za kosu i reče:

– Prase četničko, ko ti je reka da ti pitaš?

Ošamari me i pljunu upravnik Lore.

Doktor, čapljinski zet, i upravnik Lore, zagrljeni, prasnuše u smjeh.

Stojim, čekam neki novi pojavni oblik zla.

– Polazi! – prodera se ustaša Rambo, udarajući me rukom po glavi i nogom otpozadi.

Koračam kroz špalir bolesnika i civila, koračam kroz „hrvatsku demokraciju", koračam kroz psovke i povike „četnik", „koljač", „snajperista".

Oni koji su u apsolutnoj vlasti svoje strasti, zaustavljaju me, unose mi se u lice, hraču i pljuju me.

Okrećem glavu, ali ne vredi, jer s obe strane su oni koji žele postojati uz pomoć obogotvorenja predaka.

Nakon tridesetak koraka, stigosmo pred operacionu salu.

Vidjevši pred sobom popljuvan skelet, medicinska sestra u svoj izgled udjenu izraz prezira i gađenja, odmahnu rukom, začepi nos prstima, i udaljavajući se od mene, procjedi kroz zube:

– Skidaj se, govnaru četnički!

U hodniku, pred povećim krdom srbomrzaca, skinuh se.

Kad se skinuh, od Gospoda Boga zaboravljen narod poče se ponovo izražavati jezikom „europske demokracije", počeše me ponovo pljuvati, a jedan od upravnika Lore, dajući svoj „prilog", priđe mi i oštro me nagazi petom čizme po nožnim prstima.

Kad vrisnuh, krvnik me ošamari i sočno pljunu.
Krdo aplaudira i zviždi.
Dodirnuh operacioni sto, obasja me snop reflektora.
Pored stola, dva hirurga i dvije medicinske sestre.
Hirurzi počinju „pripreme" za operaciju, daju mi „anesteziju" i pitaju me:
– Koliko si Hrvata ubio?
– Da li si snajperista?
– Zašto si dicu kla?
„A sada čemu da se nadam, Gospode?
Sva je nada moja u tebi." (Ps. 39,8)

Gospode, ti možeš primiti k sebi i njih i mene, ali bojim se da na putu k tebi, oni ne pomognu meni.

Proljeća 1992. godine, u KBC Split, mržnja se mogla rukom opipati. Medicinski radnici, ljudi u bijelim i plavim mantilima, raskinuli su sve veze sa etikom kao cjelinom normativnog utemeljenja ovozemaljskog svjeta.

Crnim bolom utrnulo mi tijelo, počeše da bodu nekim velikim iglama.
– Četo, otvori oči! – zahtjeva jedan od „doktora".

Dok me oni bodu, prožet strahom i neizvjesnošću, ja se grčim, znojim, i za svaku narednu sekundu, nekim paučastim nitima borim, pritom tražim svjetlost u tami i prizivam Svedržitelja, Stvoritelja i Promislitelja, Gospoda našeg.

Po završenoj operaciji, jedna od sestra koja je asistirala, zahtjevala je da ustanem i da se pješice uputim u sobu.

A meni se vrti sala sa svim svjetlima i „ljudima" u njoj. Ringišpil, i fizički i psihički.

Zlo nije toliko pokretačka snaga, koliko je dokaz moralne manjkavosti, neuspjeh da živimo na način koji nam dolikuje.

Demonsko u čovjeku, zapretilo je da nadvlada ljudsko u njemu.

Pitam se, da li posjedujem snagu da nazrem iole svjetliju tačku u KBC Split?

Da, tu mi snagu uljeva druga medicinska sestra, koja govori koleginici:
– Oli ćemo čovika baciti u škovacin (smeće)?

Kako to izgovori, ne čekajući reakciju koleginice, profesiji okrenuta medicinska sestra energično dohvati kolica i pomože mi da se smjestim u njih.

Na putu do šok sobe, ponovo scenario „hrvatske demokracije", ponovo me psuju i pljuju, udaraju korama od banana i narandže, paklicama cigareta, papučama.

U šok sobi, po smještanju u krevet, vidim da mi iz lijeve strane grudnog koša koji je obljepljen zavojima i flasterima, vode dvije plastične cjevčice, od kojih je jedna bila prazna a druga puna krvi, a na drugom kraju cjevčice su završavale u nekom aparatu koji je bio priključen na elektro napajanje.

S obzirom da sam otežano disao, to su mi na nos stavili masku i prikopčali je na kiseonik.

U želji da kompletira sliku, prilazi mi maskirno obučen ustaša i veže me lisicama za krevet.

Zadovoljan učinjenim, ustaša privuče stolicu uz moj krevet, sjede, prebaci automatsku pušku preko koljena, podlakti se i buljavi pogled zaustavi na meni.

Iz mene je emigrirala sloboda, vreme u kojem postojim izmiče.

Počinjem dijalog sa nasrtljivim elementima duboko neizvjesne budućnosti.

Sutradan, prilikom vizite, dežurni doktor se bunio i pitao:

– Šta će četnik u našoj šok sobi?

Kako je doktor izašao iz šok sobe, tako su me premjestili u drugu sobu, naravno i tamo sam bio vezan lisicama za krevet, sa naoružanim ustašom pored kreveta.

Kako je izgledala moja „hospitalizacija" u KBC Split, proljeća 1992. godine?

Prilikom donošenja obroka, ustaša bi stao sa moje desne strane, pritom držeći u desnoj ruci palicu kojom je dobovao po otvorenom dlanu lijeve ruke. I njemu i meni, ulazna vrata su bila sa lijeve strane. Kada bi dežurna sestra donijela hranu, ustaša se proderavao i naređivao da se hrana vrati. Kada bi se sestra okrenula i došla do polovine sobe, ustaša se ponovo oglašavao i zahtijevao da stane i da se i ona sama uvjeri da „četo nije gladan".

Tada bi me ustaša zapitao da li sam gladan, pritom gurajući mi palicu desnom rukom u usta, dok bi lijevom rukom pritezao mi i onako pritegnute lisice.

Kako je to boljelo, pred očima ugledao bih tamu i zvjezdice, od bola bih odskočio od kreveta, a kad bih klonuo u krevet, odgovorio bih da nisam gladan.

Sobom su odzvanjali osmjesi i aplauzi.

Tako, ustaša star 20–22 godine, visok oko 190 cm, težak oko 100 kg, smeđ, sjećam se da ga je bolesnik iz komšijske sobe, Krešo iz Graba kod Ljubuškog, zvao Franić (kasnije sam saznao da je to bio M. Franić iz Omiša).

Taj ustaša je imao ustaljen ritual.

Po dolasku u smjenu, nikad nije stavljao svoje lisice na moje ruke, jer nije želio da mi se ruke odmore ni par sekundi, tako da bi kolegi, ustaši koji je odradio smjenu, dao svoje lisice, a već postojeće lisice na mojim rukama bi pritegao i ošamario me.

Poslije „pozdravljanja" slijedila je „edukacija", tj. učenje ustaških pjesama.

Svaka greška šamar.

Ustaša bi uzeo stolicu i sjeo na rukohvat do mene, a iza njega, u polukrugu, bilo je petnaestak njegovih sunarodnika.

Ustaša počinje „edukaciju":

– Evo zore, evo dana, evo Jure, evo Bobana – pjevao je, u stvari drao se ustaša koliko ga je grlo nosilo, a onda je u nekom čudnom transu, istovremeno polarizovanom mržnjom prema meni a ushićenjem prema sunarodnicima, podizao ruku u ustaški pozdrav i vikao – Za dom, za dom, a sunarodnici

njegovi, dižući ruke u ustaški pozdrav, ponosno, horski, bi odgovarali – Spremni, spremni!

Soba se tresla.

Hijena je bila vezana paučinom.

Imao sam osjećaj da će me iskidati.

Kako utihnuše, tako mi ustaša naređuje:

– Četo, ponovi!

– Evo zore, evo dana Jure i Bobana – mjaučem ja.

– Mater ti jebem četničku, falija si – šamara me i pljuje ustaša, što sa oduševljenjem i aplauzom pozdravlja dupke puna soba, krda crnog.

Izmrcvaren, ubijen bolovima i atmosferom, nisam bio ni za šta, niti mi je bilo do ičega, zato se i dešavalo da u deset-petnaest minuta dobijem isto toliko šamara i isto toliko puta budem popljuvan.

Tako, zurim kroz prozor.

Pogled sam prikovao na plavetnilo nebeskog svoda.

Bezuspješno pokušavam da popunim raspuklinu duha svog. Kanim ponovo, po ko zna koji put, da otrgnem od zaborava prošlosti svoja izdogađanja.

– Hej, znaš li ti Švabu iz Grabovine kod Čapljine? – prekinu moj nakan, bolesnik Krešo iz Graba kod Ljubuškog.

Lagano, jedva primjetno, za onoliko koliko su mi lisice vezane za krevet dozvoljavale, pridigoh se i pogledah ga.

Stoji Krešo nasred sobe i čeka da mu odgovorim.

Ja mu objašnjavam da je Švabo nadimak za Jozu Mije Jelčića (11.8.1953) iz Grabovine kod Čapljine, i da ga znam, te nastavljam da objašnjavam Kreši, da Jozo Jelčić zvani Švabo i ja, da smo u istu Osnovnu školu u Čapljini išli, čak jedne godine u isti razred (šesti), i da smo u istoj, zadnjoj, klupi sjedili, te da smo se poslije skoro svakodnevno viđali, da nikad u životu nisam prošao pored njegovog oca Mije, a da ga nisam pozdravio, da sam imao dobre odnose kako sa njegovim mlađim bratom Zvonkom, tako i sa starijim Mirkom.

Rječju, poštena i radna porodica.

Okončah ja priču o Jozi Mije Jelčiću zvanom Švabo iz Grabovine kod Čapljine, potonjem „časničkom namjesniku" (zastavnik).

Krešo malo odšuti, zatim u visinu čela podiže kažiprst desne ruke, pa reče:

– Sad ću ja da vidim, zna li on tebe?

Prenuh se, posta mi sve jasno. Jozo je vjerovatno ranjen, pa je sad na liječenju u KBC Split.

Kako Krešo zamače za vrata, tako meni brigu namače. Počeh se pitati da li će Jozo istinu reći?

Nisam se dugo pitao, jer Krešo se veoma brzo vratio i ljutit, čak iz hodnika, viče:

– Lažove četnički, Jozo mi reče da si ti kla hrvatsku dicu i pljačka hrvatske kuće.

Da li se ja okrećem oko sobe ili se soba okreće oko mene?

Nemam riječi.

Obuzima me neka trulež, najednom mi je hladno.

U Krešu gledam, vidim da miče usnama, ali ja ga ne čujem. Hipnotisan sam, paralizovan sam od te bestijalne laži. Onespokojava me, samounizuje me činjenica da ljudi s kojima sam imao izuzetno korektne odnose, imaju tako pomakle vidike i prazninu u glavi.

Ne činim napor, ne što ne želim, nego zato što ne mogu da razmišljam.

Misli ni da kapnu.

Jozo Jelčić, sin Mije iz Grabovine kod Čapljine, postaje podanik zamućenog prostora, abortusa logike, potamnjena duše, a znam da je Jozo u stadu od fra Miće Pinjuha, i znam da zna, da „Ne pogani čovjeka ono što ulazi u usta, nego ono što izlazi iz usta" (učenje po Mateju, 15).

Tako, kroz prozor vidim da se noć dijeli od dana. Miris mora i borovine ispunjava sobu, i za trenutak zatvaram oči i mislima se vraćam svojim nekadašnjim bezbrižnim ljetovanjima u Splitu, i kupanju na plažama Bačvice, Zenta, Zvončac, Ovčice, Institut, Duilovo, Trstenik... te igranju picigina i briškule, grickanju srdela, pijenju bevande.

Oči sam otvorio, jer je neko udario nogom u krevet i prodrmao me.

Pogled sam zaustavio na grupi ustaša koja se približavala mom krevetu, ustaša koji su imali brojanice sa krstom i veliko „U" oko vrata.

Priđoše krevetu. Tupo su me posmatrali.

Poslije nekoliko sekundi šutnje i nedoumice, a koji su meni bili sati, obznanili su da su došli da „Četi čestitaju rođendan".

Znam da ne slijedi ništa ljudsko.

Misli su mi povrvele u crno, prožima me roj zlokobnih asocijacija. Probija me znoj, lisice me stežu, ponestaje mi daha.

Zvjeri se približavaju, oči su im zažarene, tijela usplahirena.

Slijedile su „čestitke", štafetno.

Jedan od ustaša uhvati me ručerinama za uši, povuče, i odiže mi glavu poviše jastuka, poče nešto trabunjati, pritom nekotrolisano prodrmavajući mi glavu.

Rana me pekla, jauknuh.

Ustaša se prenu i stade. Drugi ustaša, koji je stajao iza njega, blago ga odgurnu ništa mu ne govoreći. Novopridošli ustaša čučnu, glave nam dođoše u istu visinu. Ustaša hraknu, a ja se instinktivno trznem u stranu i okrenem.

Crno društvo izraz raspoloženja potraži u glasnim osmjesima i aplauzima.

Ustaša je ponovo hraknuo, ja sam se ponovo trznuo, a crni okot se ponovo predao razvalinama osmjeha.

Treći put ustaša nije hraknuo, dojadilo mu da se pretvara, iz njega je progovorilo ono što svakog čovjeka čini čovjekom, progovorio je karakter ličnosti i svjest, rekao bih kolektivna ukletost, ideološka magluština.

Ustaša me sočno pljunu.

Treći, da upotpuni mozaički sklop „demokracije hrvatske", prilazi mi, dva puta me šamara, pljuje i udara zatvorenom pesnicom po tjemenu glave.

Pitam se, da li je bolji užasan kraj ili užas bez kraja?

Tako, po jednom premještanju, a često su me premještali iz sobe u sobu, zadesio sam se u sobi sa starcem od osamdeset i nešto godina, koji bješe odnekud iz Dalmatinske Zagore.

Prvi put kad mu je kćerka došla u posjetu, intervenisala je kod dežurnog doktora, doktorke Vulić (tako joj je pisalo na džepu bijelog mantila), da njen otac ne smije biti u sobi sa „četnikom", jer ona se bojala da će joj „četnik" zaklati oca, a ja sam ležao na krevetu jadan i nemoćan, vezan lisicama za krevet i pod budnom paskom naoružanog ustaše.

Doktorka Vulić je ovaj predlog bez riječi prihvatila, i tada sam ponovo shvatio da su Srbi kao narod predodređeni za nesreću, i da je najuputnije zatvoriti oči i utonuti glavom u jastuk, jer KBC Split proljeća/ljeta 1992. godine je bio mjesto u kojem je „razum poražen, a ljudski duh pogažen". (M. Bećković)

Kad sam ponovo otvorio oči, bio sam u drugoj sobi.

Podno mog kreveta bolesničku listu je, prema onome što mu je pisalo na lijevom džepu mantila, zagledao doktor Vidjak.

Kad su nam se pogledi sreli, slijedilo je „medicinsko" pitanje:

– Da li je istina da si snajperista, koji je ubija hrvatsku dicu i pljačka hrvatske domove?

Tijelom miran, ali duhom revoltiran, odgovorio sam dr Vidjaku da su to gnusne laži i izmišljotine, na što mi je dr Vidjak pokazao da ima zdrave zube i pozamašna leđa, a za trenutak mi se učinilo da mu je mantil crn.

Dan po dolasku na odelenje dr Vidjaka, u sobu mi je ušao stasit pedesetogodišnjak, razdrljenih grudi na kojima je dominirala brojanica sa krstom i veliki metalnim slovom „U".

Sa vrata, idući ka meni, ustaša poče vikati:

– Di si, Gešovski?

Namah me probi znoj, sjećanjem mi prostruji da je postupajući po uputama predsjednika Hrvatske Tuđmana, koji je u govoru u Trogiru, 5. maja 1991. godine, pozvao hrvatski narod na pobunu protiv JNA, te da je sutradan, 6. maja, HDZ Split uz potporu oko 100.000 građana Splita organizovao rušilačke demonstracije protiv JNA, kojom prilikom je valjajuća, destruktivna masa opkolila Banovinu, tj. zgradu Komande Vojnopomorske oblasti u Splitu (u istoj zgradi 1941. godine je bilo poglavarstvo NDH za Split), te napali posadu oklopnog vozila vojne policije JNA, koja je s vanjske strane vršila obezbjeđenje zgrade.

S obzirom da pripadnici JNA nisu imali odobrenje od nadređene komande da štite svoj život i tijelo, o čemu nam iz prve ruke govori 6. maja 1991.

dežurni oficir u komandi Vojno-pomorske oblasti JNA u Splitu, pukovnik Dušan Kovačević (1936):

„Naredba koju smo mi dobili glasila je: ni po koju cenu ne upotrebiti oružje. Čak ni onda kada su Mate Sabljić, Ivan Glavinić, Ronaldo Zvonarić i Ivan Begonja iz jednog od oklopnih transportera pred zgradom, daveći ga, pokušavali da izvuku vojnika Svetlančeta Nakova." (http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:419411-ispovest-Cast-n..) To su građani, u komunizmu slavom ovjenčanog „crvenog" Splita, prezentirali lice karaktera svog, govoreći: „Otkini mu glavu ka pivcu" – hrabrila je rulja Ivana Begonju, razjarenog čoveka u plavom radničkom kombinezonu, dok je zavrtao glavu Svetlanču Nakovu, vojniku JNA ispred Komande Vojnopomorske oblasti u Splitu. Tu buku u trenutku je poput biča presekao fijuk metka, koji je usmrtio vojnika Sašu Gešovskog u zgradi Komande. (http://www/glas-javnosti.rs/clanak/feljton/glas-javnosti-12-03-2009/n..)

Podižući ruku, podanik paranoje, mržnje i zla, riga najrigidnije:

– Ja sam Mikulić, ustaša iz Bugojna, ja se borim za nezavisnu Hrvatsku, ja sam ko i moj ćaća, naučio gledati samo mrtve Srbe, a koliko čujem, četo, ti se u našoj Čapljini kurčiš i Antu Krešića tražiš u njegovoj kući, e neće to moći tako, ne, ne... preteći mi kažiprstom, izriga crnoumlje vojnik poglavnika Pavelića.

Okiva me jeza.

Iskoračujem iz sebe.

Ustaša mi se unosi u lice, a kroz otvorena vrata u sobu su nahrupili mnogi nezvani i počeli su bodriti ustašu Mikulića povicima „Potegni četu", „Izvadiće ti džigerice", „Sici četu, ki bravče"...

Ja uzmičem, nemam gdje uzmaći, lisice me stežu, rane me peku, znoj me probija, a ustaša je već zapjenio, bale mu ovladale krajem usta, u lice mu jurnula krv.

Ustaša Mikulić iz Bugojna, udari me zatvorenom pesnicom u čelo, povuče za nos, dva puta ošamari, hraknu i sočno pljunu u lice.

Crnookolopasavajući sunarodnici aplaudiraju, a ustaša Mikulić ljubi ustaško „U" i „trijumfalno", sa dva prsta, diže ruke u vazduh.

Tonem.

Ništa me ne boli.

Ljudi me bole.

Najednom, svi odoše, ostadoše samo elementi „hrvatske demokracije" da mi se cjede niz lice koje pokušavam primaći rukama u želji da se obrišem, ali ustaša stražar mi ne dozvoljava da se obrišem, jer reče: – Četo, ostani tako, sad će doći hodža sa potoka, da te i on po licu pomiluje.

Cereka se ustaša, a ja zatvaram oči i pomišljam kako je Gospod daleko u gradu podno Marjana, kako je vječna borba dobra i zla, ljubavi i mržnje, života i smrti, Boga i đavola u čovjeku, o, Gospode Bože...

– A tu si, tebe tražim – ulazeći u sobu, to mi reče ustaša obučen u bijelu majicu, na čijem poprsju je bilo ogromno crno slovo „U", unutar koga je bila šahovnica, a unutar šahovnice je bila slika ustaškog poglavnika Ante Pavelića.

Obogaljen ljudskošću, ali nadaren fizičkom snagom, ustaša iz džepa izvuče nož „skakavac" (preklopni, patent nož) i krenu ka meni.

Vidim da mi se primiču sotonska razmeđa. Namah, probi me znoj.

Približavajući se k meni, ustaša izbaci:

– Moj ćaća je take kla četres prve, pa ću i ja devedes druge.

Malo je reći da sam se prepao, utrnuo sam.

Lijevom rukom ustaša me uhvati za bradu, a desnom „skakavcem" sječe mi bradu i govori:

– Jebo te Draža Mihailović, a i ti njega, ti ćeš u Splitu bradu nositi!

Ustaša čupa i sječe, čas po jednom, čas po drugom obrazu, čas po vrhu brade.

Tamo gdje mu nož klizne o bradu, on me pljune i nastavi sjeći na drugom djelu lica.

Ponesta brade, ali ne ponesta mržnje.

Vrh noža ustaša mi prisloni na čelo. Iza njega, iz tame truleži i ništavila, čuju se povici: „Sici četu", „Oči vanka, oči vanka".

Ustaša mi diže vrh noža sa čela, zamahnu rukom unazad, zastade za tren, pogleda u crno krdo koje horski, lupajući nogama o pod, ponavlja „Krv, krv, krv".

Zatvorih oči, ništa ne osjećam, počinjem gubiti mjesto među živima, približavam se zalasku života ovozemaljskog.

Iznenada, osjetih da me neko tupim predmetom lupnu po čelu.

Otvorih oči i ugledah da se adska vrata razaraju, ugledah da mi je ustaša vrh noža smjestio među obrve, između očiju.

Pomislih, došlo je vreme u nevreme, da me Gospod prizove sebi? Pomislih.

Ali, na tom putu se ustaša ispreči i pljuvačkom me rastrezni.

Krdo aplaudira.

Ustaša se iskezi, i reče: – Sljedeći – a tad, narod sa klicom propasti u sebi, formira jednovrsnu kolonu u sobi, i jedan za drugim, prilaze i pljuju me.

Niz lice mi se cjede potoci „europske demokracije u Hrvata".

Tako, ponoć je, po ko zna koji put zagubljen sam među sjećanjima života svog.

Konstatujem da je svaki novi dan u KBC Split teži od prethodnog. Ideje o životu počinju izmicati prosuđivanju.

– Pssst, četo spava – čujem ženski glas u sobi.

Otvorih oči i ugledah tri mlade medicinske sestre, koje su stajale podno mog kreveta.

– Je li vruće, četo? – pita me jedna plavokosa.

Šutim, jer znam da ovo pitanje imam razumjeti kao uvod u neki gadovluk.

– Hrvatice koje se brinu o tebi, to smo mi – upirući prstom u tročlanu grupu, reče plavokosa.

Šutim i čekam rastvore u umu mladih Hrvatica.

– Jesi li žedan? – nastavlja ista „sestra". Počeše da se kikoću. Crna, krupnija, lagano laktom gurnu plavokosu i reče joj da donese vode.

Zagušena osmjehom, pokrivajući usta rukom, plavokosa ode iz sobe, a druge dvije nastaviše da se kikoću.

Uhvatim sebe da ne umijem da razmišljam, da ima neko da mi dometne pameti, lakše bi mi bilo da prozrem nakan crnog okota.

Kako se plavokosa vrati, to se pojača kikoćanje.

– Ej, pazi da ne prospeš vodu – opominje je krupna, i rukom joj pokazuje na „gusku" (plas. posuda u koju mokre nepokretni bolesnici), koju je ova držala u ruci.

– A sad, da četi ugasimo žeđ – primičući mi se, zbori plavokosa „medicinska sestra".

Želeći koliko-toliko da se odbranim, to zakrenem glavom i stisnem usta. Kikot se pojača.

Jedna od njih uze mi glavu među ruke i ispravi je, a druga je uzela gumenu palicu od ustaše i gurnula mi je u usta.

Moje propinjanje i otimanje, bolje rečeno moji pokušaji od propinjanja i otimanja, nisu predstavljali prepreku mladim Hrvaticama, mladim „medicinskim sestrama" u KBC Split u proljeće/ljeto 1992. godine.

Zapljusnu me mokraća.

Zapljusnu me pitanje, zašto nevaljali Hrvati osjećaj pripadnosti svojoj naciji definišu kroz mržnju, nasilje, prebijanje i ubijanje prema drugom narodu?

Zašto?

Šta se dešava s lošijim djelom hrvatskog naroda?

Možda to zna gradonačelnik Zagreba Milan Bandić (Pogana vlaka kod Gruda, 1955) koji je odobrio koncert „ustaškog nostalgičara Marka Perkovića Tompsona s kraja maja ove godine (2008. – S.Z.) na Trgu bana Josipa Jelačića „u Zagrebu, gdje se bilo okupilo oko 100.000 ljudi i gdje su mladi ljudi na koncertu uzvikivali: Ubij Srbina!" (NIN, 17.7.2008)

A možda nešto o tome zna i jedan od urednika zagrebačkog dnevnika „Jutarnji list", levičar po političkom ubeđenju, držao je ispred sebe rezultate velikog istraživanja koje je sprovela njegova redakcija i nije mogao da veruje; 40 odsto Hrvata podržava genocid i masovno ubijanje koje su ustaše u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH) izvršili nad Srbima." (NIN, 31.7.2008)

A kako se prema ovome određuju Jevreji?

Veličanje ustaškog pokreta i govor mržnje opšteprisutne su pojave u Hrvatskoj, tvrdi za Press direktor jevrejskog „Margelovog instituta" u Zagrebu Alen Budaj.

Komentarišući anketu zagrebačkog „Jutarnjeg lista" po kojoj 40 odsto Hrvata misli pozitivno o ustašama i opravdava njihove zločine nad Srbima, Jevrejima i Romima, Budaj kaže da je to prava slika odnosa hrvatskog društva prema zločinima iz Drugog svjetskog rata.

– Ideja antifašizma je u Hrvatskoj doživela poraz!

Anketa „Jutarnjeg lista" nije jedina koja je pokazala da veliki broj Hrvata veliča ustaštvo, jer bilo je dosta televizijskih anketa sa istim rezultatima.

Antifašizam je mrtvo slovo u hrvatskom ustavu, a na snazi su reverzionizam i neoustaštvo.

Neoustaštvo je u toj zemlji opšteprisutno, a pogotovo u sportu. Antifašistička udruženja su izumrla, a čak i srpska i romska zajednica veoma blago reaguju na pojave ustaštva.

Kao posledicu toga imamo novu postavku u logoru Jasenovac, koji ublažava zločine NDH i smanjuje broj ubijenih na 80.000.

Brojni logori, spomenici ubijenim Srbima, Jevrejima i Romima, pa i delovi Jasenovca, oskrnavljeni su, porušeni i zapušteni.

Hrvatski Sabor danas odvaja više novca za Blajburg, gde su postradale ustaše, nego za održavanje Jasenovca – priča Budaj. (http://www.pressonline.rs/page/stories/sr)

Bješe rano jutro, cik zore.

U sobu uđoše crnokošuljaš i medicinska sestra.

Crnokošuljaš uzeo gumenu palicu i poboo mi je posred grudnog koša, a medicinarka zagleda bolesničku listu podno kreveta.

Crnokošuljaš me pita za Peru Markovića, Krunu Kordića, Antu Krešića, Matu Jurkovića, Ivana Vrankića, Dragana Krvavca, a ja mu odgovaram da su oni u Čapljini, živi i zdravi.

Zadovoljan odgovorom, crnokošuljaš malo ošuti, klimnu glavom, te palicu podiže sa grudnog koša, istom me lupi po čelu i zapita:

– Gospe ti, Zurovac, de mi sad reci koga si ti bija fintira s onom maslinovom grančicom, nas ili „balije"?

O čemu se radilo?

U oktobru 1991. godine, na jednoj od sjednica opštinskog parlamenta, ja sam izašao za govornicu i rekao da ustavna osnova na kojoj počiva BiH je tronarodna suverenost i pravna, socijalna i moralna jednakopravnost, i da zbog toga nijedan narod ne može imati vladajuću, dominantnu ulogu na nivou BiH, odnosno da u BiH ne može se po sistemu majorizacije nametati ni običaj, ni jezik, ni istorija, ni religija, te stoga tri naroda na području BiH, a samim tim i na području opštine Čapljina trebaju se boriti za jednu riječ sa tri slova, trebaju se boriti za – MIR. U miru svi zajedno dajemo svoj udio na stvaranju pluralističke demokratije zasnovane na vladavini prava, zasnovane na poštovanju i uvažavanju ljudskih prava i razlika među njima i da ja ne smatram za neprijatelja onoga ko različito od mene misli, odnosno da on zbog mog mišljenja ne

smatra da sam ja njegov neprijatelj, te da ja kao Srbin u čapljinski parlament donosim dobru volju i želju za zajednički i za ljude dostojan život, i da sa maslinovom grančicom, koju sam držao u ruci prilikom govora, pozivam komšije i prijatelje Hrvate i Muslimane da i oni donesu svoje maslinove grančice.

Bećir Boškailo je prvi zapljeskao, a za njim i ostali.

Vidim, u drugom redu od govornice, da se starini Gojku Prodanu iskrade suza na licu.

Crnokošuljašu odgovaram da nisam nikoga fintirao, nego da onda, a i sada, isto mislim.

Nije mi jasno čemu ova konverzacija, ali vidim da je crnokošuljaš familijaran sa čapljinskom situacijom i sa vodećim likovima HDZ-a Čapljine.

– Zadnje pitanje. Bija si prijatelj sa Bokom Šutalo iz Svitave, što je šef vatrogasnog?

– Jesam.

– Pozdravi Boku – uzvraća crnokošuljaš, i sa medicinskom sestrom koja mu rukom daje znak da požuri, žurno napustiše sobu.

Kako oni zamakoše, tako ja počeh analizirati tok razgovora, ali najednom osjetim da mi je vruće na nožnim prstima, da me počinju peći i boljeti.

Počinjem hukati i mlatarati nogama.

Vidim zapaljen papir među nožnim prstima. U to sa stolice hitro skače stražar, ustaša, i „gasi vatru", tj. palicom me udara po nogama. Em peče, em boli.

– Četo, sritan ti nožni samovoz – s vrata mi dobacuje neko iz krda „hrvatske demokracije".

Tako, po završenoj viziti, previja me sestra Senada, tako joj piše na džepu plavog mantila. Ona šuti i nešto petlja po mom grudnom košu, a ja gledam u plafon i čekam da se završi previjanje.

JOOOOOJJJ!!! – iznenada, od jačine zadatog bola odskočih od kreveta.

Bol me razdire u predjelu rane, pogledah i ugledah raskrvavljen grudni koš, a rana nezaštićena i otvorena, krvari.

Poviše mene Senada, ozarena lica, u „trijumfalno" podignutoj ruci drži dvije plastične cjevčice koje je izvukla iz mog grudnog koša.

Uspaničen gledam u Senadu, počinjem se gušiti, rukama se pokušavam otimati, ali lisice me stežu i pritežu.

Da li ću izgubiti bitku za vlastiti život?

Neki nedefinisan ropac pokušavam izbaciti iz sebe, krkljam.

Ugledah dr Vidjaka, koji me uhvati za ranu rukom i kaže mi da ja svojom rukom držim ranu zatvorenu, dok se on ne vrati, a ja vezan lisicama, nemoćan, uspaničen, izbezumljen, kupam se u znoju, ponestaje mi vazduha, hvata me izmaglica, očni kapci postaju mi teški i lagano padaju, i tek krajičkom oka, kroz izmaglicu, uspjevam registrovati da u sobu ulazi izrazito visok doktor, žućkaste brade, i da u rukama nosi neke duge igle.

U tuzi bez prebola, počele su jatomice i neštidimice da mi se prikradaju lelujave, izmagličaste slike.

Tonem.

Kad sam došao svjesti, ugledao sam nove zavoje i nove cjevčice i konstatujem da su mi po drugi put u KBC Split operisali plućnu maramicu.

Rane od operacije kad-tad zarastu, ali sumnjam da će mi ikada zarasti rane nastale od postupaka ljudi koji su se tragično izglobili u ljudskosti, od medicinske sestre Senade, od dr Vidjaka, od doktorke Vulić.

U najljepšem sjećanju ostala mi je doktorka Lukšić, mada ona sa mnom komunicirala nije, ali samim činom ne činjenja zla, činila je blagodet i ugodu tijelu i duhu mom, a ništa manje ugodan „melem" sačinila mi je i sestra pomoćnica medicinskih sestara, časna sestra, koja je s punim pravom nosila naziv časna, jer jednako se odnosila prema svim bolesnicima, dokazujući i pokazujući da je istinski predana Gospodnjim zavjetima.

A u kakvom sam stanju bio u bolnici u Splitu, svjedoči sljedeće saznanje:

„Zurovac (Riste) Slobodan, rođen 1954. godine u Čapljini... u Splitu je viđen u bolnici u vrlo teškom stanju, a prema svjedočenju Slavice Buljević i Anke Ekmečić, obje iz Čapljine – vidjele ga u bolnici..." (D. Jovanović ,G. Bundalo, M. Govedarica, *Iskorenjivanje Srba u Bosni i Hercegovini 1992–1993*, Beograd, 1994, str. 135)

U KBC Split, bio sam prinuđen da stalno gledam kroz prozor.

Zašto?

Zato što su mi stražari, ustaše, govorile da nisam dostojan da gledam u „gospodu" i da „prasad (svinje) četnička tribaju samo vanka gledati".

Bježeći od batina i od „gospode", družim se sa nebeskim plavetnilom i borim se da snagom prisjećanja odagnam maglu zaborava.

– Di ćeš ti, Kate? – prenu me glas ustaškog stražara.

– Ti mali da si miran bija, jes čuja?! – odgovori mu, u bijeli „kuhinja KBC" mantil obučena, vremešna, zdepasta, omanja žena kratko ošišane kose, koja zastade nasred sobe, pogleda ispod oka i upre kažiprstom u pravcu ustaškog stražara.

Držeći uperen kažiprst, drugom rukom Kata privuče stolicu ka mom krevetu i sjede.

Ispitivački me pogleda, skrši prste i osloni ih na grudi, obori glavu, i kao da, pod utiskom trenutka, traži snagu da započne rečenicu.

U to Kati priđe ustaša, dodirnu je u rame i reče:

– Oli si pošampijala (izgubiti pamet) Kate?

– Ti, mali, muči, i idi tamo na ponistru (prozor), jes čuja?!

Uz ustašu, sad sam i ja zbunjen.

– Joso, babina srića – napokon progovori Kata – tamo je nidi na bojišnici, oko Trebinja u Hercegovini. Ja sam išla u Sinj, da se zavitujem Gospi sinjskoj za mog Josu, ali jedan stari svećenik, na uho mi je reka, da mi neki pravoslavac

koji je mučen i koji je ranjen, triba dati blagosov za Josu, i da onda ponovo grem njemu u Sinj.

Za trenutak Kata zašuti, kao da se presabira, okrenu se oko sebe, pogleda u pravcu stražara i kad se uvjeri da je on zauzet čačkanjem noktiju, Kate se primiče i polušapatom mi reče:

– Ja sam o tebi u kužini čula. Znam da imaš mater, ženu i dicu, pa eto, velim, ako bi ti tija da daš blagoslov za mog Josu, za babinu sriću, on mi je u matere i ćaće sam, a tek mu je devetnaesta, eto zato je baba Kate do tebe došla – završi Kate ispovjed i krajičkom rukava mantila obrisa suzne oči, duboko uzdahnu, obori pogled, sklupča prste i zašuti.

Šuti Kate, šutim ja.

Dok šutim u sjećanje mi se prikrada ni deset mjeseci staro kazivanje Njegove Svetosti patrijarha srpskog g. Pavla.

Naime, 5. avgusta 1991. godine, u porti manastira Sv. Blagovesti u Žitomisliću, Njegova Svetost je evocirao uspomene iz svoje mladosti, i tom prilikom kazivao nam da je kao Gojko Stojčević, kako se mirski zvala Njegova Svetost, iz njegovih rodnih Kućanaca u opštini Donji Miholjac, gdje su mu ustaše 1941. godine ubile brata jedinca Dušana, bio prisiljen da bježi ispred ustaškog noža, i da postane prognanik i izbjeglica.

Ali ni tad, ni nikad kasnije, nije ni u sebi ni oko sebe držao i gajio mržnju i zlobu, i stalno je govorio da – „čovek ne može da bira vreme u kojem će se roditi niti prilike i okolnosti u kojima će živeti. To ne zavisi od nas. Ali ono što zavisi od nas i što se očekuje od nas, jeste da – budemo ljudi, uvek i svuda", odnosno „da smo svi mi Božja djeca, da smo svi mi pred Gospodom Bogom isti, i da se treba moliti kako za prijatelje, tako i za neprijatelje". Odnosno, da „pod suncem ima dovoljno mjesta za sve ljude, i da je mir podjednako potreban svim ljudima, kako nama, tako i neprijateljima našim", a posebno je naglasio da smo svi „obavezni da i u najtežim situacijama postupamo kao ljudi, jer nema tog interesa, ni nacionalnog ni pojedinačnog, koji bi nam mogao biti izgovor da budemo neljudi".

Jer, kako reče Njegova Svetost, „Naš je zavet da ne rasplačemo nijedno dete i ne ucvelimo nijednu staricu, zato što je druge vere i nacije".

– Kate, daće naš Gospod da se Joso, živ i zdrav, vrati roditeljskom domu – kao iz nekog sna, začuh riječi svoje.

Ozarena lica, Kata se prekrsti, u visini grudi sklopi dlan o dlan, zatvori oči i glavom upre ka nebu. Ostade u tom položaju nekoliko trenutaka, a zatim nenadno i hitro povi glavu, pridiže se sa stolice i poljubi mi lisicom vezanu ruku.

Nisam uspio ni iskočiti iz zbunjenosti, a Kate iz džepa vadi narandžu i stavlja je na stočić pored kreveta, govoreći:

– Hvala ti, sine, evo okripi stomak zirice, daće Gospa Sinjska da se i ti i moj Joso sritni i živi vratite domu svom.

Ustade, prekrsti se i ode Kate.

Na stočiću ostade narandža.

Bješe narandža, a bješe svjetlo u tunelu, bješe savjet apostola Pavla: „A vama, braćo, da ne dosadi dobro činiti“ (2. Sol. 3,13)

Ulazim u trinaesti dan u bolnici, ali ne osjećam da mi je trinaest nesrećan, jer u KBC Split svi su mi trinaesti.

Na viziti, dežurnog doktora, čovjeka koji je podebelo zagazio u petu deceniju života, blago valovite zućkaste kose u koju su utkana dva duboka zaliska, crnih očiju, srednjeg rasta, blago gojazan, ali bez izgraviranog imena na mantilu, pitam koliko ću još ostati u bolnici?

Poslije zagledavanja bolesničke liste, odgovara mi da hospitalizacija nije završena, te da će biti potrebno, s obzirom na cjelokupno moje stanje, još najmanje 7–8 dana u bolnici, s tim da mi se svakodnevno slikaju pluća, te vrše analize krvi i urina, mjeri temperatura, previjaju rane, daju injekcije za ublažavanje bolova i da mi se upražnjava redovna ishrana.

„Bezimeni“ doktor nagovještava mi da ne treba graditi ograde, nego mostove, ne treba razarati nego spajati i spasavati.

Obasja me luča hrišćanskog življenja.

Isti dan, rano popodne, u sobu su upala četvorica ustaša.

Predvodio ih je vremešan ustaša, razbarušene sjede kose, krupan, visok, rekao bih pritisnut godinama, koji razjapljujući čeljusti, reče:

– Zurovac, ideš s nama!

Pitam se da li su ovi ljudi izopšteni iz civilizacije ili su bjelosvjetski opsenari, a sve mi daje na znanje da im je nevaljala vlast zarobila um.

Baciše mi na krevet plastičnu kesu, u kojoj su bile moje farmerice i džemper.

Od nemoći tresao sam se cijelom dužinom tijela, hladno mi, vilice mi poigravaju, a četvorica ustaša i medicinska sestra stali nasuprot kreveta i bez riječi posmatraju moje pokušaje imitiranja zdrave osobe.

Nekako navlačim desni rukav džempera, dok sa lijevim teže ide, jer bole me i zatežu rane od dvije operacije, nemam snage da podignem ruke sa kreveta, zbog toga desnom rukom, drhtavim pokretom, pokušavam da zakopčam džemper.

U lijevoj ruci ne osjećam živost i ostavljam je uz tijelo, a lijevi rukav prazan, landara.

Farmerice oblačim ležeći, nogama nabadajući nogavice.

Čekaju me patike. Olakšavajuća okolnost je da na patikama nema pertli, te lijevom nogom pritišćem desnu patiku u koju guram bosu nogu i obratno, otpuhnuh i podigoh glavu.

U to mi priđe jedan od ustaša i ponovo mi namače lisice.

Sa kreveta, iz sjedećeg položaja, pridižem se u svoju visinu, i odmah rukama tražim oslonac, jer osjećam da gubim tlo pod nogama, usta mi se suše, pred očima izmaglica.

Poželih hljeba, vode i slobode.

– Polazi! – dreknu ustaša, i lupi me palicom po leđima.

Tražim zid, to je jedini prijatelj koga imam u KBC Split.

S obzirom da su mi ruke vezane lisicama, to desnim ramenom, oslanjajući se o zid, poslije dvanaest dana ležanja, pravim nesigurne, trome, teške i kratke korake.

Pritegnute lisice bolom me izluđuju, rane me peku, boli me tijelo, ali više me boli stanje duha ljudi oko mene.

Uz prezire i podsmjeh, koji se očitavao na licu bolesnika i medicinskog osoblja, sa bolnim grimasama na licu, okupan u znoju nemoći, jedva sam se dovukao do ulazno-izlaznih vrata bolnice.

Zastao sam.

U tom trenutku u bolnicu je ulazila neka žena, koja kad je vidjela mene, počela je zapomagati, govoreći:

– Ajme, judi, čoviku je zlo, dajte katrigu (stolicu)!

Žena mi pruži papirnu maramicu.

Kad sam uzimao maramicu, žena je na mojim rukama ugledala lisice, i to joj je bio signal, na koji je iz nje riknuo niski i bestidni poriv, pljunula me u lice i počela udarati nekom torbicom po glavi, psujući mi „četničku mater".

Okrećem glavu ka zidu, žena me i dalje udara, pljuje i psuje.

Prisutni aplaudiraju.

Godine 1992, upravnik KBC Split bio je dr Goran Dodig (Ugljen kod Zadra, 1947), inače hrvatski nacionalista i separatista iz sedamdesetih godina dvadesetog vijeka, tzv. hrvatski proljećar. (http://m.braniteljski-portal-hr)

„Nakon dužnosti u KB Split, 1994. Dodiga, visokog dužnosnika HSLS-a (Hrvatska socijalno liberalna stranka – S.Z.), pokojni ministar Gojko Šušak je imenovao pomoćnikom ministra za SIS (Služba za informisanje i sigurnost – S.Z.) i Vojnu policiju." (Vjesnik, 29.9.2001)

Godine 1994, dr Goran Dodig imao je čin brigadira (pukovnik) HV (Hrvatske vojske).

Godine 1995, „Predstojnik vladina Ureda za međunacionalne odnose dr. Goran Dodig..." (http://public.connet.hr/mup-news/hra)

Zadarske gore list, dr Goran Dodig, može se skrivati iza političke funkcije, ali ne može skriti da je za vrijeme njegovog upravljanja KBC Splitom „u bolničkoj knjizi obdukcije iz 1992. nedostaje desetak stranica". (http://www.hsp1861.hr/vijesti1/010929zp.htm)

„Kako je dio ubijenih i teško ozlijeđenih odvođen u Kliničku bolnicu na Firulama, tako je jasno da i brojni tamošnji zaposlenici znaju za zbivanja u Lori. To se može zaključiti i iz izjava samih svjedoka, dio kojih kaže da su liječeni u splitskoj bolnici.

Začudo, tadašnji čelnici bolnice, dr Goran Dodig i dr Mihovil Biočić, pokazuju zavidni stupanj amnezije negirajući da su išta znali. Dodig tako kaže da

„bolnica nije ispitivala otkuda oni dolaze i tko su, „a Biočić kaže kako nema saznanja da su u bolnici preminuli zarobljenici iz Lore. To je ustvrdio unatoč tome što je jedan od preminulih, Nenad Knežević iz Kaštela, odakle je i on sam, i nakon što su postali javno poznati medicinski dokumenti koji potvrđuju da je Knežević umro nasilnom smrću, kao i Gojko Bulović. Zbog toga i nije čudo da već postoje nagađanja kako je dio dokumentacije iz KB-a na Firulama nestao". (Slobodna Dalmacija, 31.8.2001)

Pred vratima bolnice čeka me bijeli kombi.[32]

Poslije desetak minuta vožnje, suvozač reče vozaču „skreni livo i zaustavi se blizu peškarije (ribarnice), moram kupiti duhan".

Kako vozač stade, tako ja gledam okolo i spoznajem da bih prije dobio žulj na mozgu nego što bi mogao zaključiti da se u Splitu nešto vanredno dešava, jer saobraćaj normalno teče, ulice su pune svjeta, iz obližnjeg kafića čuje se smjeh i muzika (Mato Kovač), a u neposrednoj daljini se vidi vreva poznatog „korza" (šetališta), znanog kao splitska Riva, koja se nekada zvala Riva (ital. obala) Benita Musolinija, Riva Ante Pavelića, Riva Josipa Broza Tita...

Odgovor na pitanje kuda me voze, koje sam sâm sebi postavljao, veoma brzo sam dobio.

Novo odredište, bilo je staro.

Osjećam, kako se približavamo odredištu, da počinjem da se znojim, rane me peku, postaje mi vruće, žednim, vrhom jezika usne vlažim, otvorenim ustima vazduh tražim, žmirkam, jer u očima znoj počinje da me štipa, a poslije višednevnog ležanja sad me od sjedenja bole leđa, od uznemirenosti počinje me kosa svrbiti, osjećam kako mi krv udara u obraze, spopade me svrab po leđima i stomaku, ali ne smijem da se češem, jer sjedim između dvojice ustaša koji su cjevi automatskih pušaka poboli meni u slabine.

Obuzima me totalna osjećajnost izgubljenosti u prostoru i vremenu, sve je crno, umro je slikar atmosfere.

Zaškripaše kočnice.

Blago se ponesem napred, pa se vratim u prvobitni položaj.

Asfaltni sjaj zario se u proljeće koje je na izmaku, vrućina i omorina.

Nigdje cvrkuta, nigdje vjetrića, neka teška zapara, da Gospod Bog sačuva.

Isprečena, crveno-bijela metalna rampa, na čijoj sredini je grb unutar koga je dominantno veliko „U", razdvaja naš kombi i logor iz kojeg sam prije trinaest dana bio odvezen u KBC Split.

Vratili su me u Loru.

Kad sam ugledao Loru, zamre mi sjećanje na dobro.

Osjetih da će ponovo po ritmu sudbinske muzike, igrati život i smrt.

32 Zlotvor iz Lore Zlatko Hajrudina Sulejmanović, zvani Sule, između ostalog, izjavljuje: „...bijeli kombi, vozilo koje je koristio Interventni vod Vojne policije". (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

U Lori, ne znam šta je više pod znakom pitanja, ili čovjekov san o slobodi, ili njegovo nadanje, ili njegova realnost kao mogućnost.

Beton i željezo, čekali su krv i meso.

Sutradan, zarana, čuo sam škripu vanjskih vrata.

Po otvaranju vrata, ta škripa ne utihnu, nego se pojača, jer drsko i bahato, gornju rukom ,a donju nogom, neko je iz zamandaljenog položaja oslobađao dvije željezne reze na mojoj ćeliji.

Sjedim, leđima se upirem u zid.

– Vidi, vidi, četo sjedi, a gospodin ulazi. Zurovac, di je pozdrav, mater ti jebem četničku! – ulazeći u ćeliju, govori mi omanji, zdepast, oko trideset godina star ustaša, koji vitla korbačem u ruci.

Van pameti je očekivati bilo šta normalno od ustaše.

Instinktivno, samozaštitnički, dižem ruke u visinu glave, u to korbač zazvižda, ustaša poče da me šiba.

Sklupčajem ispružene noge i koljenima štitim rane od operacija, a ustaša šiba, šiba.

Nezaštićeni djelovi tijela, prsti na rukama, vrat, glava, peku me od bola.

Ja se savijam, previjam, uvijam, i mimo volje, bol mi natjera suze niz lice, a ustaša me šiba i urliče.

Poslije izvjesnog vremena, ustaša se umara, prestaje me šibati korbačem, ali nastavlja me tući čizmama, pljuvati i „četničku majku" psovati.

Prije nego što je napustio ćeliju, sotonin potomak daje mi na znanje da je u Lori obavezan ustaški pozdrav „Za dom spremni", što potvrđuju i moji sapatnici:

Svedok 445/94-17: „...I tu su mi stražari dali instrukcije kako moram u zatvoru da se ponašam, pa kada bilo ko od njih uđe u ćeliju moram da ustanem i da ga pozdravim ustaškim pozdravom 'Za dom spremni'";

Svedok 445/94-33: „Morali smo da ih pozdravljamo sa ustaškim pozdravom 'Za dom spremni'";

Svedok 340/94-3: „U zatvoru je postojao poseban režim, pa kad bi bilo koji od njih došao, svaki zatvorenik je morao da ustane sa podignutom rukom i da pozdravi 'Za dom spremni'". (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lora)

„Sva ta pravila svodila su se na slijedeći princip ponašanja: Kada bilo ko od njihovih uđe u ćeliju, odmah se mora ustati, stati mirno i sa podignutim rukama pozdraviti ga ustaškim pozdravom 'Za dom spremni'." (Drago Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998, str. 30)

Ležim.

Negdje je oko podne.

Čujem škripu vanjskih vrata. Bježeći od batina pokušavam da tijelo oformim u stojeći stav. Što od straha, što od uznemirenosti i iznemoglosti, drhtim, koljena mi se tresu.

Vrata na mojoj ćeliji su oslobođena željeznih zasuna, ali i dalje pritvorena.

Tamo on, lagano pokrenu poklopac špijunke na vratima i popuni ga okom. Reskim glasom naredi mi da se okrenem ka zidu.

Uz prigušenu škripu, otvoriše se vrata ćelije, a bat čizama daje mi na znanje da su u ćeliju ušle dvije osobe.

Začuh nedefinisano satanino došaptavanje.

Počinjem polagano kliziti niz kosinu sopstvenog uma, tonem sve dublje u kaljugu crnih misli.

– Klekni! – zapovjedi mi isti glas.

Čim sam koljenima dodirnuo beton Lore, neko mi stavi povez na oči, odzada vezujući tri čvora, uz komentar:

– Ti se krstiš sa tri prsta, pa ću te triput svezati.

Uz njihovu pomoć, krenuh iz ćelije.

Napravismo desetak koraka, osjećam da su me doveli u prostoriju u kojoj su priređivane scene bliže životinjskom nego ljudskom rodu, scene „telefoniranja".

Počeh da zavidim mrtvima.

Oslobodiše me poveza, u lice mi se unese zlikovački izobličena faca, koja oslobađa riječi iz sebe:

– Ja sam Musliman, zvani Vuk od Bosne.[33]

– Ptičice četnička, sad ćeš viditi kako balija oči vadi – reče mi Vuk.

– Drži! – zapovjednički reče Vuk drugom ustaši koji je stajao iza mene, na što ovaj rukama mi obuhvati glavu i čvrsto stegnu, pritom vukući me za uši.

Utom, na korak mi priđe Vuk i lijevom rukom ščepa me za kosu, a desnu oštro savi u laktu i zabaci iza tijela.

Zatvorih oči, tmina.

– Četo, otvori oči! – šamarajući me, zapovjedi Vuk od Bosne.

Ustaši iza mojih leđa, Vuk, govori da drži jače, a on zagrćući rukav od košulje, prigušeno se smijulji.

Kada je zagrnuo rukav, ode dva-tri koraka u desno, umoči prste desne ruke u nekakvu limenku i lagano, klateći se, vraća se ka meni i iznenada prstima se usmjerava ka mojim očima.

Glavom uzmičem koliko mogu, ali puno ne mogu, snažno zatvaram očne kapke.

Tama, zvjezdice, bol.

Vuk zabada prste u moje očne duplje, pozdravljam se sa ovozemaljskim viđenjem.

Pred očima mi se stvara slika crnog kruga, oivičenog nečim svjetlim. Ja stišćem očne kapke što jače mogu, a Vuk mi životinjski divlje rovari po očnim dupljama.

33 Moj sapatnik iz Lore, Drago Damjanac, o Vuku notira sljedeće: „Kada su se vrata otvorila, prepoznao sam Vuka od Bosne. Koga on propusti kroz šake i na kome provede ustaljene metode zlostavljanja, život mu ne vrijedi, što kažu, ni pet prebijenih para". (Drago Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998, str. 49)

Ječim, imam osjećaj da mi kopa po mozgu.

Nokti su mu kao noževi, para me, sječe, osjećam da su mi očne duplje pune krvi i da mi se krv počinje sljevati u otvorena usta.

Iznenada, kako je počeo, tako je i prestao. Očito da se poigrava sa mnom.

Oči me peku, ne mogu da gledam, krv mi se slijeva u usta, otežano dišem.

Zavlada tišina, bolje rečeno pokušaj od tišine, jer počeše da me pendreče. Snaga pendrečenja baci me na koljena, odnosno na tlo, a tada me počeše šutati čizmama.

– Neka, neka, ej, Sule, Sule! – začu Vukov glas.

Kako ustaše prestadoše sa batinanjem i šutanjem, u želji da mi krv isteče iz očnih duplji, to se okrenuh na stomak. Osjećam kako mi krv klizi niz obraze, otvorenih usta, duboko i teško uzdišem.

Kroz bol začuh neko maglovito sašaptavanje. Kako sašaptavanje utihnu, počeše me šutati čizmama, okrenuše me na leđa, a zatim povukoše mi ruke poviše glave, raširiše i vezaše za neku letvu.

Jedan od ustaša stade na letvu, dok drugi raširi mi noge, ispod kojih provuče drugu letvu, veza me za nju i potom stade na tu letvu, te me tako prikovaše za zemlju da nisam mogao ni ticati ni micati.

– Evo krmka srpskog, spučen ko tica – čujem glas podno sebe.

– Mašala, Vuče! – dopire glas poviše mene.

Nastupi prigušeno smijuljenje i kikot, poslje koga se oglasi Vuk od Bosne:

– Ćune, vadi!

Zapljusnu me mokraća po licu, zatvaram oči i usta.

Muslimanske ustaše, moralni bjednici, bezkičmenjaci, sljepci udvornički, kroz karakter svoj mokre[34] po meni.

Omiljena zabava ustaša u Lori bio je ruski rulet, a ovaploćenje te „genijalnosti" posebno je bilo sadržano u ličnosti jednog od upravnika Lore (Tomislav Duić, Vukovar, 1969) koji je prije Lore učestvovao u bitkama u Vukovaru (24.8. – 18.11.1991) i bio jedan „od poslednjih koji je napustio okupirani Vukovar. Tuđman mu je na vjenčanju darovao tisuću maraka u znak priznanja za iskazanu hrabrost. Poslije Vukovara, Duić postaje upravitelj zatvora i osobno sudjeluje u zločinima koji su se događali u Lori". (http://www.hsp1861.hr/vijesti1/011002zk.htm)

Tako, upravnik Lore dođe u ćeliju i „kolje" me pogledom minut-dva, bez riječi.

Naravno, minut-dva meni su bila kao vječnost, jer, da pogled može da ubije, bio bih mrtav (M. Johnson).

Poslije bi ćelijom hodao gore-dole, udarajući čizmama o zidove ćelije, pritom puštajući neke neartikulisane glasove.

34 Jedan od sapatnika iz Lore, izjavljuje: „Isto tako sam bio prisutan kada bi izvadio spolni organ i mokrio po zatvorenicima". (http://www.slobodnadalmacija.hr/20050914/novosti05.asp)

Hodajući, lupao je dlanom o dlan, zatim zašuti i stane, pogleda u plafon i počne se grohotom smijati, a nekoliko sekundi poslije ukoči lice, stane na rukohvat od mene, raskorači noge, te manirom kauboja zabaci revolver na desno bedro.

Izrastao je oko 185 cm, a osamdeset i nešto kilograma bili su pravilno raspoređeni u žilavo, mišićavo tijelo koje kao da je bilo zapahnuto nekom poganom divljinom.

Crna, kratko ošišana kosa, padala mu je do sredine čela, a ispod su bile gusto srasle crne obrve, koje su natkrivale kao ugalj crne oči iz kojih je izbijao pogled od koga se ledi krv u žilama.

– Zurovac, misliš da sam lud, a!? – oglašava se upravnik Lore i nastavlja – To ja samo činim fintu, a sad da vidimo da li si miljenik neba?

Naglo, desnom rukom posegnu za revolverom, a lijevom udari po dobošu izvađenog revolvera, koji se poče okretati.

Kad se doboš umiri, izbaci ga iz ležišta kućišta revolvera, primiče k meni, kiselo se nasmija, i reče:

– Četo, vidiš da je prazan.

Dok u desnoj ruci drži prazan revolver, to lijevom bunari po džepu pantalona iz kojeg dopiru pomješani zvukovi, nešto kao ključeva, sitnog novca, šrafova.

Poslije kraćeg bunarenja po džepu, izvadi ruku iz džepa, razvuče lice u osmjeh i reče:

– A, evo ga.

U ruci je držao metak, kojeg podiže u visinu mojih očiju, a zatim lagano, „slavodobitno" metak ubaci u doboš kojeg naglim zamahom vrati u ležište, okrenu ga, a potom revolver uperi meni u stomak, i zapita me:

– Zurovac, hoću li pucati?

Ostajem bez slova, glas mi zastaje u grlu, gledam ga u oči.

Glavnokomandujući ustaša Lore vidi da sam zbunjen, što mu daje pokretačku snagu da svoju zakrivljenu svjest baci do ljudskog dna.

– Zini! – zajapurena lica ustaša kratko zapovjeda.

– Zini jače, jebem ti mater četničku! – prodera se upravnik Lore.

Revolver iz visine stomaka, podigao je do mojih otvorenih usta.

Zastaje.

Uživao je u tome da posmatra kako se preznojavam i lelujam tijelom.

Podarivši svom licu životinjski izraz mržnje, otvorenih usta, uz napregnute vratne žile, izbuljenih očiju, upravnik Lore gurnu mi revolver u usta.

Lomim se, slamam, trnem od bola.

Kažiprst mu je na orozu.

Kažiprst koji je i svjedok i sudija i sveštenik i dželat.

Sunovrat ponora širom je otvoren.

Vidim miče usnama, nešto priča, ali od opšte oduzetosti, ja to ne registrujem, jer kažiprst se napinje na orozu, koji se lagano pomjera unazad.

Škljoc.

Nestajem.

Od tolike količine zla utrnu mi moć rasuđivanja, ništa ne osjećam, ništa ne čujem, samo vidim da se upravnik Lore utapa u razvalinu divljačkog osmjeha.[35]

Blagodat Vaskrslog Gospoda i Spasitelja našeg Isusa Hrista, ovog puta bila mi je naklonjena, kazuje mi ono religiozno u meni.

Klicu je pustila slamka života, govoreći da i najnesrećniji imaju pravo na krajičak sreće.

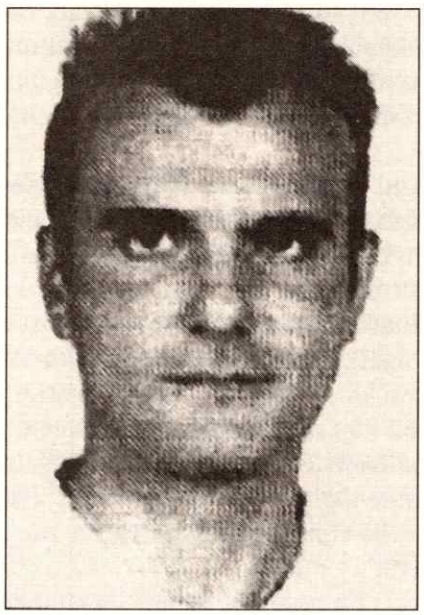

Zapovjednik logora Lora u Splitu
Tomislav Ante Dujić (Vukovar, 30.8.1969)
Fotografija preuzeta sa sajta:http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20061118/spektar01.asp

U Lori, veoma često se dešavalo da obijesni nosioci maskirne uniforme, naročito zamjenik upravnika, Tonči Vrkić, i stražar Anđelko Botić pucaju iz pištolja.[36]

Pucali su u sve ono što se kretalo oko odelenja „C", bilo da su to galebovi, vrapci, pa čak i leptirovi.

35 „Osobno sam bio prisutan više puta kad bi zatvoreniku stavio pištolj u usta i okinuo, tako da bi ovaj od šoka pao u nesvjest..." (Slobodna Dalmacija, 14.9.2005)

36 Tonči Vrkić je imao pištolj TT 7,62 mm (Broj: NG 2306, Godina proizvodnje 1947), a Anđelko Botić je imao pistol „Makarev" 9,2 mm. (http://www.necenzurirano.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2040&it)

Kada nije bilo ničeg što se kreće, ustaše su pucale u šišarke od borova, koji su se nalazili u omanjem dvorištu.

U hercegovačkom kršu, kad se zmija stisne ona sikti, tako je i sa lošijim djelom ljudskog roda, jer razne udvorice i svakojaki šljam, kada navuče crne ili maskirne uniforme i kada se zakiti vatrenim oružjem, počne da pišti i da sikće, svojom mišlju onespokojavaju, a djelom zatiru trag ljudskog ophođenja i postojanja.

Omamljiva iluzija, nedosanjan san u Lori, bio je komad daske. Daske na koju bih legao i nebom se pokrio, jer, kako su mi kasnije sapatnici pričali, u drugim odelenjima Lore postojali su kakvi-takvi kreveti i neka smrdljiva ćebad, ali u odelenju „C" bili su samo beton i željezo, zakićeni ljudskim tijelom.

Beton Lore, kad bi kazivati znao, kazivao bi o ljudima pomračena uma, ljudima koji su zagazili u hladne i crne talase morala, ljudima koji su još jednom dokazali da za mržnju nije neophodan talenat.

Tako, ispred koraknu strah, a zatim dvojica ustaša uđoše u moju ćeliju.

– Mater ti jebem četničku, ko ti je reka da nas gledaš u oči, u pod gledaj! – tresnu me šamarom, udari čizmom u butinu i pljunu, krupniji, jači ustaša.

– Mater ti jebem četničku, ko ti je reka da u pod gledaš, gledaj u gospodu! – ponovo me tresnu šamarom, udari čizmom u butinu i pljunu isti ustaša.

Ustaše pripaljuju cigarete, a ja stojim i gledam nekud između poda i plafona, i dok brišem pljuvačku sa lica, glavom mi prostruji misao američkog filozofa Santajane: „Narod koji ne poznaje svoju istoriju je osuđen da je ponovi", jer kako su ustaše maltretirale i prebijale mene ljeta 1992. godine u Lori u Splitu, isto tako su radile i ljeta 1941. godine u Čapljini.

Uostalom, pogledajmo sljedeći opis iz ustaškog logora Silos u Tasovčićima kod Čapljine, ljeta 1941.

„Ustaše stalno tuku, i po noći i po danu, svaku grupu i svakog pojedinca. I sa svakim razlogom i bez njega.

Ako neko od zatvorenika ima otvorene oči, ako gleda, ustaša ga dokopa i tuče govoreći: 'Vidi kako me gleda srpskim okom', a ako zatvorenik obori pogled i ne gleda nikoga, ustaša opet tuče i viče: 'Vidi, njemu se spava, ne boji se ništa'. I tako uvijek nove batine." (Novica Vojinović, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991, str. 341)

Ustaše pobacaše cigarete, jedan se okrenu ka meni i reče:

– Polazi!

Nagrižen strahom, ja i dalje stojim i nekud između gledam. U to mi prilazi ustaša, udara me palicom po glavi i gura napolje.

Jedan lijevu, a drugi desnu ruku, kanapom, vezaše mi za vodoravno viseću željeznu šipku, koja je dolazila iz plafona.

Ustaše mi zađoše za leđa.

– Botiću, ti livo, a ja ću desno – čujem kako se dogovaraju.

– Zurovac! – nastavlja isti glas – mi smo poštari i danas ti isporučujemo pozdrave i želje od Pere Markovića, Krune Kordića, a veliki pozdrav imaš i od Ante Krešića.

– Jaoooojjj, začuh glas iz sebe.

– To, Gudiću – čujem ustaše kako se međusobno bodre.

Ustaše me udaraju gumenim palicama u predjelu bubrega, jedan sa lijeve a drugi sa desne strane.

Kada me udari ustaša sa lijeve strane, to se tijelo pokrenuto jačinom udarca i bolom iskrene desno, a tada me udari ustaša sa desne strane i tijelo ponovo vraća u lijevo.

– Ovo ti je pozdrav od Pere, udri Botiću! – udarajući me, govori jedan od ustaša, a drugi udarajući me, nadodaje – Ovo ti je pozdrav od Krune, udri Gudiću![37]

– Ti ćeš Antu u Strugama tražiti, mater ti jebem četničku, udri Botiću, udri Gudiću!

Krvnici se zabavljaju na svoj način.

Poslije više naizmjeničnih udaraca, nejako tijelo se umiri i otupi, zatrne i zamre, a ustaše, isporučitelji života, nastavljaju me tući i preda mnom otvarati vrata pakla.

Pokušavam, ali ne uspjevam da pomjerim granicu sopstvenih mogućnosti, ne čujem glas iz sebe, zlopatim se, utamnih se i zacrnih.

Sutradan, počeo sam mokriti krv.

Tečnost koja život znači, odljevala se iz mene, dan, dva, tri.

Upišah se u podanike panike, a iz straha ponesenog iz KBC Split i ne razmišljam o nazovi poštovaocima i sljedbenicima Hipokratove zakletve.

Ne mogu se pohvaliti nekim znanjem i poznavanjem nauke o ljudskom organizmu, o njegovim bolestima, ali iz događajućeg sudim da bubrezi nisu u redu. Počeo sam zazirati od mokrenja, nespokoj i strah uvukli mi se pod kožu.

Četvrti, peti dan, ponovo mokrim krv.

Šesti dan ista slika, crveno-crna, crvena mokraća odljevala se u crni čučavac.

Ophrva me zabrinjavajuća duboka nervoza, ponovo posežem za onim religioznim u sebi, ponovo tražim utjehu i spas od Svevišnjeg.

Dok osluškujem glasove sopstvenog tijela, prožima me somotni lavirnit iluzija, da je to san, loš san, ali... Ali u javi, nekoliko mjeseci kasnije, tačnije u utorak, 25. avgusta 1992. godine, na Vojnomedicinskoj akademiji u Beogradu,

37 Svjedok Vladimir Žarković „Rekao je da je vidio i kako tuku Zurovca". (http://www.centar-zamir.hr/uploads/Sudjenje/Lora/L%2023.-%2025.%20studeni%202005.doc)
Svedok 445/94-21: „Pored Tome Dujića tu je bio stražar Gudić Ante, a sa njim stalno u smeni Anđelko koga su zbog malog rasta zvali 'mali Anđelko', pa su se njih dvojica naročito isticali u prebijanju zatvorenika..."
Svedok 111/95-2: „U tučama su se naročito isticali Botić Anđelko, Ante Gudić..."
Svedok 67/94-3: „U našem mučenju posebno su se isticali upravnik Tomo Dujić, Grančić Frane, Vrkić Tonči, Dozder, stražar Gudić Ante, Botić Anđelko..." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločin-lora)

u 13 časova, 38 minuta i 44 sekunde, kako je zabilježeno na snimku, koji je priložen uz nalaz dr B. Redžića i dr C. Milutinovića, notirano je:

„U desnom bubregu cista najvećeg promera 2,64 sm. Cista se nalazi u korteksu bliže površini bubrega. Iznad levog bubrega više lateralno i pozadi cistična promena sa nešto debljim zidovima prečnika oko 4 sm."

Tek u sedmom danu iz mene ispiljuje nada i želja za dobrim, jer mokrim žuto, i za kratko ostavljam iza sebe vreme u kome dominira strah i ljudska patnja.

Stražar u logoru Lora u Splitu
Anđelko Blaža Botić (Labin kod Prgometa, 29.10.1967)
Fotografija preuzeta sa sajta:http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20061118/spektar01.asp

Stražar u logoru Lora u Splitu
Ante Jakova Gudić (Donje Postine kod Muca, 9.2.1971)
Fotografija preuzeta sa sajta:http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20061118/spektar01.asp

Oglašavanje fabričke sirene, rad građevinskih mašina, zvonjava na obližnjoj crkvi, krik galeba... i ini zvuci koji dopiru među zidine Lore, grade mi saznanje da je u Splitu obična, ničim remećena svakodnevnica.

Ponesen snagom tog saznanja, odoh tamo, ali zveket ključeva vrati me u zbilju Lore.

Otvoriše se ćelijska vrata.

– Zurovac, jes čuja iz „skvera" sirenu za marendu? – „prijateljski", ulazeći u ćeliju, zapita me zamjenik zapovjednika logora Lora, Tonči Vrkić, te nastavi – Odi s menom na marendu, ispadaj! – pucketajći prstima i mašući rukom požuruje me Vrkić.

Znam da me požuruje u nevaljalo, zato stojim.

– Mater ti jebem četniku, ti ćeš meni stajati – povika Vrkić, pritom udarajući me čizmom u koljeno i rukama po glavi.

Izgura me u dvorište, u kojem me dočeka krdo.

– Četo Zurovac – ispred krda, oglasi se Ante Gudić – evo donia sam ti kolač za marendu.

Vidim da Gudić u ruci drži plastični tanjir, na kojem je nešto umotano, i taj tanjir stavlja na petnaestak metara od mene. Kako Gudić stavi tanjir, tako se krdo pokrenu ka tanjiru i došavši do tanjira, podjeliše se špalirno, na dvovrsni stroj, i tek tada ugledah da svaki od njih u ruci drži batinu, i ja da bih došao do „kolača" moram proći kroz špalir batinaša.

Gubim moć postojanja, rasčovječujem se, a na dva-tri metra od mene krvožedne hijene reže.

Gurnuše me u životinjske ralje. U samoobmani, rukama pokušavam pokriti glavu, u samoobmani... pamtim nekoliko prvih udaraca palicama, čizmama, pesnicama... a poslije ništa ne čujem, ništa ne vidim, ništa ne osjećam...

Jedan ranoljetni dan, lijeno se vuče.

Ležim na betonu Lore i širinom vanjskozidnog otvora gostujem u slobodi svojoj, gostujem na plavetnilu nebeskog svoda i razmišljam kako svakim danom odlazi dio mene, a bitisanje mi postaje muk i tuga, bol i čamotinja.

Najednom, čujem ključ u vanjskim vratima.

Hitro se sklupčajem i uz pomoć zida, ulazim u svoju visinu i pokušavam udjenuti sebi nadu, da će mimoići moja vrata, ali u hodniku, ispred moje ćelije, čuje se šapat i prigušeni kikot, a nosne šupljine ispunjava mi miris duvana cigarete koja gori.

Gutam pljuvačku, oznojene dlanove brišem od prljave i krvlju natopljene farmerice, i još jače ih u pesnice stišćem i ponavljam u sebi: neće u moju ćeliju, neće, neće..., ali škripa željeznih zasuna na mojim ćelijskim vratima dade mi na znanje da sam omanuo.

Oni su otvorili vrata, a ja sam otvorio oči, a bolje da ih nisam otvorio, jer ledena ruka straha stegla mi je srce, a uz kičmu krenu neka jeza.

U ćeliju su ušli ona i on.

Ona je bila u ranim dvadesetim, duge crne kose i crnih očiju, u maskirnu uniformu obučena, na pojasu opasač sa pištoljem, u ruci poduža palica, na nogama čizme.

Činjenica je da ljeta 1992. godine u logoru Lora, ja nisam bio jedini logoraš koji je imao susret sa krvoločnim ženama.

Svjedok B.H. iz BiH, bivši logoraš: „Iz logora se sjećam dobro dolaska mlađe osobe, za koju sam kasnije saznao da je gospođa upravnika Tome Duića. Bila je obučena u maskirnu uniformu, u čizmama, policijski kaiš."

Svjedok V.K. iz BiH, bivši logoraš: „Nekoliko puta navraćala je gospođa od Tome Dujića... ona je nosila pendrek u ruci, pištolj za pasom, u uniformi policijskoj."

Svjedok G.P. iz Srbije, bivši logoraš: „Od Tome Dujića supruga došla je jednog dana u zatvor. I tražila mene... I onda su me vezali za dvije cijevi od radijatora i onda je ona došla, ubi me..." (Slobodna Dalmacija, 2.11.2009)

„Na osnovu izjava svjedoka koji danas borave uglavnom na području BiH, Dalmatinski komitet za ljudska prava podnio je Županijskom državnom

odvjetništvu u Splitu kaznenu prijavu protiv bivše supruge ondašnjeg upravitelja Lore Tomislava Duića, Tanje Belobrajdić (u to doba Duić), zbog ratnih zločina protiv ratnih zarobljenika. Prema navodima prijave, ona je od početka travnja do sredine kolovoza 1992. u Lori brutalno premlaćivala, mučila te vrijeđala dostojanstvo zarobljenika, osobito uvredljivim postupcima te svakodnevno sudjelovala u mučenjima i nečovječnom postupanju prema zarobljenicima, kako bi im nanijela velike patnje." (http://www.net.hr/vijesti/hrvatska/page/2009/11/03/0063006.html)

Do nje je stajao bjednik, beskičmenjak, fanatični srbomrzac, najbesmislenija i najsvirepija ljudska ruina koju sam sreo, do nje je stajao Vuk od Bosne.

Ni najmanjim djelom svoje pameti ne pomišljam da je ustaški par došao dobronamjerno, te stoga pokušavam odgonetnuti, ne šta slijedi, nego kako će to izvesti.

Vuk od Bosne mi pomože, jer cjedeći kroz zube, naređuje:

– Skidaj se!

On u krajičak usta smjestio zapaljenu cigaretu, isprsio se i ruke za leđa zabacio, a ona se ukopala nasred ćelije i otpuhuje dimove cigarete koju puši.

Njihovim pogledima izlažem do maloprije odjeven kostur.

– Vrći se duvaru (zid)! – ponovo će Vuk.

– Neka, Vuče, ja ću – reče muškarac u ženskom tijelu, i naredi mi da ne savijajući koljena rukama dohvatim nožne palčeve.

Kad sam s teškom mukom napravo zahtjevano, ova, nazovi žena, krvnički silovito zari svoje velike nokte u moju muškost, stisnu i potegnu koliko joj umna i fizička snaga dozvoliše.

Od siline bola jauknuh i padoh na beton.

Čim sam dotakao beton, bastard od žene poče me udarati palicom i šutati čizmama.

A palica prvo peče, pa boli, pa utrne, pa ponižava, pa čovjek poželi da ga nema, da se u nešto nedefinisano prevede i iluzijom zaodjene.

Poslije izvjesnog vremena, ovu anatomsku nakazu napusti snaga, a tamo gdje je ona stala, nastavi beskičmenjak, nastavi Vuk od Bosne.

Od bola, nemam snage da ječim. Kako me Vuk palicom udari, tako tijelo samo lagano odskoči od betona, trzne se, a ja kopam glavom po betonu u želji da se uvučem u beton i od palica izvučem, u želji...

Kako se Vuk zamori, šutnu me čizmom, pljunu i „četničku mater" opsova.

Ćelijom, za trenutak, zavlada tišina, a umalo, ponovo se Vuk čuje:

– Da zapalimo, jaranice.

Zapališe, čujem da naglašeno otpuhuju dimove.

Mome prebijenom tijelu, stomačno opruženom po betonu, odgovara hladan beton.

Čujem sebe kako, kroz usta, otežano dišem.

Spopade me košmar misli i bola.

– Jaaaaaoooojjjjj – od bolova trne mi dojnji dio kičme, na kojoj ustaša i ustašica gase cigarete.

Kad su ugasili cigarete, Vuk mi priđe i plamenom upaljača pali me po slabinama, a ja arlaučem, od bola izlazim iz kože, batrgam se i propinjem, udaram glavom o zid, poteče krv, a krv kao da dodatno razjari krvnike, koji me ponovo počeše udarati palicama i šutirati čizmama.

Od snage zadatog bola, umrčih se i propadoh, ostavih svjest.

Ustaški repertoar je bio raznolik.

Da tu raznolikost iskažu, trudile su se kako ustaše iz Splita, tako i one ustaše koje bi bile u prolazu, pa bi u logor navraćale samo da iskale bijes na logorašima, zbog toga što je njima neko poznat ili rodbinski vezan, ranjen ili je poginuo na frontu istočne Hercegovine.[38]

Tako, ništa ne govoreći, u moju ćeliju uđe crnokošuljaš.

Košulja i pantalone pokrivali su omanje, zdepasto, gotovo kvadratno tijelo, koje je na svoj izgled u predjelu lica navuklo siromaštvo.

Ledena izgleda, ledena pogleda, ledene duše.

Vidjevši mi na grudnom košu dva flastera, crnokošuljaš se interesovao za porijeklo.

Odgovorio sam da sam „pao niz stepenice".

Zadovoljan odgovorom, ustaša razvuče lice u osmjeh i upotpuni fizičku neimaštinu, jer u glavi je imao više očiju nego zuba.

Inače, izraz „pad niz stepenice", je bio klasičan odgovor, jer tako su ustaše zahtjevale od nas da odgovaramo, i uvijek bi onaj ko pita, a uvijek su ustaše pitale, po tako dobijenom odgovoru bio više nego zadovoljan, jer bilo mu je jasno da povrede bilo koje vrste, koje su bile uobličene u izraz „pad niz stepenice", u stvari su povrede od maltretiranja, prebijanja i batinanja.

To je bila logoraška lozinka, a mogu reći i bolnička, jer je i u KBC Split ovaj izraz bio odomaćen.

Crnokošuljaš je stao na korak od mene, zabacio ruke na leđa, te nekoliko puta, bez riječi, propinjao se na prste i vraćao na pete.

Posmatra me i smijulji se.

Kada završi sa gimnasticiranjem, pogladi se po vrhu brade i upita me:

– Zurovac, sjećas se ti mene?

– Ne.

– Kažeš ne, dobro, samo da ti kažem da sam ja iz Ljubuškog, a sad mi reci, četo, koliko imaš godina?

38 Svedok 510/96-13: „Mene lično su najviše tukli i maltretirali sljedeći službenici zatvora, a među njima je bio i Obradović Željko, zvani Laća. On je dolazio u zatvor radi maltretiranja ratnih zarobljenika, inače je iz HOS iz Čapljine i Metkovića". (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lora)

Više je nego sigurno da je u domenu psihopatologije i psihosociologije da je „jedan od osuđenika u slučaju Lora, odnosno da je godine 1992. naplaćivao ulaznice 50 DM kako bi svakome iz Splita omogućio da ulaze u ćelije i iživljavaju se na tamo zatočenim". (http://www.index.hr/vijesti/clanak/cenzurirani-dezulovic-o-thompsonu..)

– Trideset

Ustaša

sam natečem

dob, tj. koliko

Koja

Prvi put

pošto sam

Poslije

ražestilo ustaše

udara pesnicama.

U sebi ja

šamara to će

šamaranjem, ali

ca učiniše da

raskrvavila, da

Osjećam,

zih, ustaša još

čizmama.

Smuči mi se

udara li, udara.

Nisam u

no mi je šta će

crno, maglovito,

Tako, bazanje

su proizvodili

Ne uspjeh

ćeliju mi uđoše

saznao kasnije),

Kako uđoše,

nasloniše tanke,

bješe ekser.

Istovremeno

uspjevam.

– Zurovac! –

profesuri od

Kako to reče,

u visini očiju,

39 „U jednom

– Koliko imaš

– Trideset i četiri

A onda je počeo

do logora – Crna

– Trideset osam.

Ustaša zadovoljno klimnu glavom i reče mi da je on „zubar", i s obzirom da sam natečen u predjelu lica, to će me on izliječiti, a propisani lijek je životna dob, tj. koliko imam godina života, toliko puta će on mene ošamariti.[39]

Koja egzibicija duha.

Prvi put me udario tako dušmanski gnjevno, da sam udario glavom o zid, pošto sam stajao u uglu ćelije.

Poslije nekoliko šamara osjetio sam da mi teče krv iz nosa, što je još više ražestilo ustašu, i on je navalio kao sumanut da me naizmjenično šamara i udara pesnicama.

U sebi ja „hrabrim" ustašu da me što više šamara, jer računam, što više šamara to će prije ispuniti zadati broj, a samim tim vjerovatno će i prestati sa šamaranjem, ali... trinaest, četrnaest, petnaest šamara i ne znam koliko pesnica učiniše da bijeli zidovi ćelije postadoše crveno-bijeli, a glava mi se toliko raskrvavila, da je to istovremeno bilo i bućkanje i udaranje.

Osjećam, počinju me izdavati koljena, dočeka me beton, a kako se unizih, ustaša još žešće navali da iskaljuje svoj bijes, udara me pesnicama, šutira čizmama.

Smuči mi se, zatvorih oči, ugledah zvjezdice, sve mi crno, a crni „čovjek" udara li, udara.

Nisam u stanju da registrujem bol, obuzima me samrtničko stanje, svejedno mi je šta će biti, samo neka bude da me nema, klizim u nešto gusto, tupo, crno, maglovito, odoh.

Tako, bazanje kroz zamagljenu sadašnjost prekinu mi splet zvukova, koji su proizvodili koraci, glasovi, ključevi, i neki željezni, vučeni predmeti.

Ne uspjeh načeti ni pokušaj od definisanja šta je s one strane brave, a u ćeliju mi uđoše dva crnokošuljaša, jedan visok, vitak (Ante Gudić,ime sam saznao kasnije), a drugi nizak (Anđelko Botić).

Kako uđoše, tako na zemlju spustiše rasklopne metalne stolice, a uz stolice nasloniše tanke, oko 1,5 metara duge, metalne štapove, na čijim vrhovima bješe ekser.

Istovremeno pokušavam da se zapitam, začudim i prepadnem, ali ne uspjevam.

– Zurovac! – prekinu moju zbunjenost jedan od crnokošuljaša – mi smo profesuri od matematike, i mi imamo domaći za tebe, gledaj amo!

Kako to reče, ustaša izvadi iz džepa kredu, i na sredini sjevernog zida ćelije, u visini očiju, markira jednu tačku.

---

39 „U jednom trenutku je zastao i upitao me:
– Koliko imaš godina?
– Trideset i četiri – odgovorio sam.
A onda je počeo da odbrojava udarce, od prvog do trideset i četvrtog." (D. Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998, str. 28)

– Odi amo, četnički tiću! – pozva me jedan ustaša, dok me drugi udara palicom po leđima i gura ka pozivaču.

– A sada, četo, stavi prst na tu bilu točku, dobro, lipo, lipo, a sad, četo, nosom dodirni prst, dobro, lipo, lipo, a sad, četo, izvuci prst i počni glidati u tu bilu točku, a da ti ne bude dosadno, digni ruke iznad glave, lipo, lipo.

– Botiću, ti sidi livo, a ja ću odi.

U želji da vidim gdje su ustaše sjele, to lagano zakrenem glavom u desno, ali tada me desnosjedeći ustaša mršne i opsuje mi „četničku mater", pritom zabadajući mi ekserni vrh metalnog štapa u sljepoočnicu.

Bol mi vrati glavu u pređašnje stanje, te poče svoje druženje sa 2–3 sm udaljenom tačkom na zidu.

Prođe nekoliko minuta.

Ne miče tačka, ne mičem ja, ne miču mi se ruke, ne miču mi se koljena.

Poslije izvjesnog vremena, ruke mi postaju teške i lagano opadaju, koljena mi jedva primjetno klecaju, a tačka se počne udaljavati pa približavati, smanjivati pa uvećavati, a zid mi čas bježi a čas preti da padne po meni, prvo polagano a kasnije sve brže i brže.

Košmar.

Lupih glavom o zid, a osjetih bol u leđima.

Šta je ovo, da li to ja gubim razum?

– Udri četu! – prenu me crni glas, a ustaške palice i čizme, koje se odbijaju od tijela mog, vratiše me u stvarnost Lore.

A u logoru Lora, crni repertoar se nastavlja.

– Ustaj, četnička bando! – odzvanjalo je odelenjem „C" ustaškog logora Lora u Splitu.

Čujem da se svi logoraši hitro pridižu, jer po vratima ćelija ustaše udaraju palicama i čizmama, što još više pojačava ionako nemjerljiv strah.

Ovakvi postupci su neuobičajeni, a samim tim i čudni, jer ustaše su uvijek otvarale ćeliju po ćeliju, a sada sve odjednom.

Na hodnik izlazi desetak unezvjerenih logoraša, izgubljena pogleda, zalutale misli.

Ređaju nas u kolonu po jedan.

Niko ne smije da se osvrne i da pogleda ko je do njega, te svi skunjeno, poslušno, sa rukama podignutim u visinu glave, u laktu presavijenim i otvorenim dlanom o potiljak glave oslonjenim, stajemo u red i posmatramo vrhove svoje obuće. Čekamo novu komandu.

– Izlazi, bando četnička! – zapovjedi jedan iz prisutnog krda ustaškog.

Na izlasku, pozdravi nas sunce, koje je zasjelo na vrh preko puta smještenog planinskog visa zvanog Mosor (1.339 m).

Hoću da punim plućima, poslije dužeg vremena, udahnem svjež vazduh, ali pri svakom jačem uzdahu bole me isprebijane rane od operacija i onemogućavaju mi da dišem punim plućima.

Izlazimo iz odelenja, silazimo niz četiri stepenice i krećemo u desno, pravimo desetak koraka nesigurnim hodom.

Zaustaviše nas.

Gledamo u zemlju, a na zemlji beton. S betona pođi, na beton dođi, tako je to u Lori u odelenju „C", svugdje je beton, sivilo i crnina.

Ustaša najbliži koloni, po običaju, svakog logoraša udara palicom po leđima, da se ne zaboravimo, da se mislima ne otmemo.

– Bando četnička, gledaj amo! – piskuta jedan od ustaša.

Dižemo glave i gledamo u pravcu ustaše, jer niko ne smije da pogleda mimo njega, jer ako on ustanovi da ne gledaš u njega, zna se, slijede batine.

Gledam i vidim ispred nas parkiran putnički motorni automobile marke „commodore", crne boje, bez registracija.

Na vozačevoj strani otvorena su vrata, na čiji je prag ustaša stavio lijevu nogu, a prstima lijeve ruke dobuje po krovu, dok desnu ruku drži na butini, na pištolju.

– Znate li čiji je bija ovi lipi aut? – piskuta piskutalo, a mi zaleđena pogleda, zaleđenih misli, zaleđenih usta, zaleđeni stojimo.

Ustaša šara pogledom po nama, pojačava dobovanje prstima, i poslije kraćeg vremena zadovoljno obznanjuje:

– Ovo je bija aut od vašeg četničkog vojvode Šešelja.

Mi i dalje horski šutimo i posmatramo, iščekujemo zlo, jer drugog nema u Lori.

Zadovoljan učinjenim, ustaša naređuje da se vratimo u ćelije, i kolona, kao što je i izašla tupim i nesigurnim korakom, istim takvim korakom se vraća u odelenje.

Ja sam bio na začelju kolone i pognute glave, valjajući se nesigurnim koracima, u sebi počinjem „proslavljati" ovaj izlet, jer nisu nas pendrečili, ali na par koraka ispred ulaza jedan od ustaša upire palicom u moje desno rame, zaustavlja me i pita:

– Zurovac, četnički tiću, šta znači na engleskom „ej ti"?

Želeći da se što prije otarasim ustaše, a samim tim i batina, to hitro odgovaram – osam čajeva.

– Kažes osam, mater ti jebem četničku! – osmjehnu se ustaša, ali i diže ruku u kojoj je bila palica.

Instinktivno, podižem ruke da zaštitim glavu, ustaša me poče lupati palicom po leđima i brojati, a kada dođe do osam, pljunu me, udari čizmom u butinu i gurnu u ćeliju.

U nekoliko navrata imao sam „susret" sa mlađim, korpulentnim ustašom, zućkasto-čičkaste kose. Zvali su ga Sule (Zlatko Hajrudina Sulejmanović), a on je u Lori bio poznat po „igranju baluna".

Kako je to izgledalo?

Sule bi me izveo ispred odelenja „C", u dvorište koje je bilo oivičeno ogradom od bodljikave žice, s čije druge strane je bila voda Jadranskog mora.

Prvo su išla pitanja:

– Koliko si Hrvata ubija?

– Koliko si dice zakla?

– Kojom rukom si kla hrvatsku dicu?

Ja mu odgovaram da to nije istina, a on me pljusne šamarom, i kaže:

– Prasac četnički, oli bi tija reći da ja lažem, je li, a?

Ustaša ponovo pita ista pitanja, a ja ćutim i čekam.

Šta čekam?

Čekam da počne maltretiranje i batinanje, jer u Lori ničeg drugog nije bilo.

– Klekni, četo! – naređuje mi Sule.

Koljena mi nisu bila ni dodirnula beton Lore, a ustaša zvani Sule udari me vrhom čizme u predjelu grudnog koša, psujući mi „četničku mater".

Rane od operacija plućne maramice se raskrvariše i još više ustašu razjariše. Od broja i siline udaraca, iznemogla tijela, padam na leđa, Sule bi tada počeo da me udara čizmama u predjelu slabina i počelo bi poznato „igranje baluna", tj. ustaša bi me šutirao, ja bih se sklupčavao, previjao, uzmicao, stenjao, jaukao, sa životom se rvao, a ustaša zvani Sule je sikćao i udarao, udarao, udarao, sve dok me svjest ne bi napustila. Onda bi, kako su mi kasnije sapatnici pripovjedali, naredio da me odvuku u moju ćeliju.

U Lori je postojala i „školica".

Tako, dođe u ćeliju grupa ustaša. Jedan od njih cijukne:

– Zurovac četo, juče nisi bija na satu hrvatskog, mater ti jebem četničku.

Naređuju mi da ispružim ruke, sa otvorenim i ka gore okrenutim dlanovima, a zatim sa gumenom palicom, dvojica ustaša, tuku me, jedan po lijevom, drugi po desnom dlanu, pritom grohotom smijući se i govoreći:

– Prasac četnički, ovo ti je zato što nisi bija na satu hrvatskog, ovo je školica.

A mene i peče i boli.

Palica ostavlja plave tragove po dlanovima koji automatski natiču i trnu, tako da sam od bola, hučući, poskakivao u mjestu i uzmicao rukama ka tijelu, a tada ustaše počinju da me pendreče po glavi i rukama, kojima sam pokušavao da štitim glavu.

– Cangr, cangr, zvoni mali odmor – uz klaćenje ruke i zagušen kikot, oglašava se jedan od ustaša.

Ostavljajući otvorena ćelijska vrata, grupa zločinotvoraca odlazi u hodnik ispred ćelije, gdje zapale cigarete i nastavljaju još jače da se kikoću i cerekaju.

Poslije nekoliko minuta, ustaše pobacaše cigarete i ponovo nagrnuše u ćeliju.

Prebijajući me pesnicama, palicama i čizmama, skljokaše me na pod.

Kako dodirnuh beton Lore, tako me ustaše povukoše za kosu i bradu, i postaviše u stojeći stav, te ponovo počeše sa školicom, ponovo počeše da me tuku

po dlanovima
postaju plavi
Poslije
formirati.
Tako,
premišljam.
Željenim
je sloboda
snivaju se
Opija me
– Zurovac
glas iz krila
ćeliju uvukla.
– Ajmo,
zapovjedi
Nemajući
– Lipo,
koljenima
tijelo dobi
Nedoumica
sjede na leđa
listove i
Teška
se pojačava.
Stenjem.
U to,
život mi se
– Gudiću,
vaju dok
Kroz
viti, čujem
(Damir
pa...
Poslije
znak uvodu
Bolno
Snaga bola
Pljujući
stoga naslonih
mislima.
Šta je sad?
I ne kročih

po dlanovima palicama i tako čine uvod u spektar boja, jer kasnije dlanovi mi postaju plavi, pa ljubičasti, pa žuti, pa crni.

Poslije „školice", nekoliko dana nisam mogao prste ruku u pesnicu formirati.

Tako, prebijen i onemoćao, stomačno ležim i umišljam, zamišljam i premišljam.

Željenim mislima se izmještam u slobodu i konstatujem da samo onaj kome je sloboda kradena, zna šta znači sloboda, u stvari „najljepši snovi o slobodi, snivaju se u tamnicama" (V. Šekspir).

Opija me snaga željenog, utapam se u gustoću misli, paperje oko mene.

– Zurovac četo, ležiš, a, mater ti jebem četničku – prekinu moju „slobodu" glas iz krda ustaškog, koje se provuklo kroz gustinu misli mojih i nenadno u ćeliju uvuklo.

– Ajmo, četo, ostani ležati na drobu, skini tene i tabanima dodirni zid! – zapovjedi isti glas.

Nemajući kud, učinih traženo.

– Lipo, a sad podigni i ispruži ruke, podigni glavu, podigni tabane u zrak i koljenima dodirni zid! – pade splet direkcija, od kojih mi stomačno opruženo tijelo dobi vitičast oblik.

Nedoumicu, kako će me zlostavljati, odgonetnu mi jedan od ustaša koji mi sjede na leđa u predjelu slabina, a zatim čizme svoje prisloni na moje nožne listove i upre svom snagom i prignječi mi noge uza zid.

Teška neka ustašina, dah mi oduzima, jedva dišem, a jačina pritiska čizama se pojačava.

Stenjem.

U to, počeše me palicama tući po tabanima, od bola pištim, dah mi u nosu, život mi se otima, a crnina se izlijeva sve jače i jače.

– Gudiću, sad ti cipaj! – kroz bol čujem ustaše kako se međusobno oslovljavaju dok jedan drugom, štafetno, predaju palice i zločin.

Kroz šupljinu bola, čujem prezimena i nadimke koje nikad neću zaboraviti, čujem da me tuku Gudić (Ante Gudić), Botić (Anđelko Botić), pa Rambo (Damir Perišić), pa Sule (Zlatko Sulejmanović), pa Giljo (Zvonko Gulijanović), pa...

Poslije izvjesnog vremena, počeše me pljuvati i čizmama udarati, što je bio znak uvodu u kraj, i zaista, nedugo iza toga tresnuše vratima i odoše.

Bolno zažareni tabani, poplavili i loptasto se izobličili.

Snaga bola izmiče mi kontroli, jer ne plačem a lice mi se kupa u suzama.

Pljujući u tabane pokušavam razgoniti bol, ali sve ostaje na pokušaju, te stoga naslonih se leđima na zid, otpuhnuh, obrisah lice, zatvorih oči i zaplovih mislima.

Šta je sad?

I ne kročih u misli, a vrata se ponovo otvaraju.

Malopređašnje ustaše su izašle, zalupile vratima, sačekale dva-tri minuta i onda ponovo ušle u ćeliju.

– Vidi, vidi, četo leži a gospoda ulazi, di je ustaški pozdrav. Diži se, mater ti jebem četničku, ta nisi na litovanju, odi! – oglasi se zvonar krda ustaškog.

Pokušavam, ali izubijani i bolno natečeni tabani ne dozvoljavaju mi da se posadim na noge.

– Šta je, govno četničko, foliraš se, a? – izusti ponovo zvonar.

Samo što digoh ruke da zaštitim glavu, ustaško krdo se ponovo sruči na mene, tuku me pesnicama, palicama, čizmama.

Ucrni i utamni se, tanca mi svjest, odlazim u tamnu sjenku od života.

Patološki vrtlog patenata koji su smišljali i prezentirali nosioci ustaške uniforme, bio je neiscrpan.

Tako, prebijen i pripijen uz beton Lore, bočno ležim.

Sa obližnjeg, ni tridesetak metara udaljenog Jadranskog mora, u ćeliju dopire svjež i prohladan noćni vazduh, te zbog toga vrhom čela dodirujem skupljena koljena, lijevom rukom držim se za potkoljenicu, a desnu sam stavio pod glavu.

Na rastvorenom džemperu, ispod koga je moje prebijeno tijelo, nedostaju dva dugmeta u visini grudnog koša, pa skupljam krajeve džempera i namještam ih jedan preko drugog i onda ih pričvršćujem bradom, kao dugmetom, te pokušavam ionako sklupčano tijelo da sklupčam još više, stalno potežući farmerice ka gore, sa željom da stvorim kakvu-takvu toplinu.

– Ustaj, bando četnička – iznenada se prolomi noćnom tišinom i tminom.

Čangrljanje ključeva u vanjskim vratima čini mi saznanje da to nije san, nego java.

Duboko udahnuh, i sa dosta muke utrnulo tijelo oformih u stojeći stav.

Naprezao sam se i spremao za palicu, jer kada se tijelo napregne tada palica nekako kao da manje boli nego kada je tijelo opušteno.

Izvedoše nas u hodnik, postrojiše u kolonu po jedan i rekoše da krenemo ka izlazu.

Napolju, mjesečina kao dan, Jadran se talasa, a u pomrčini daljine oglasi se brodska sirena. Pomislih, kako je malo potrebno pa da se zapali iskra ponovne, životne radosti.

Poslije nepunih stotinjak metara[40] ulazimo u, do tada meni nepoznat, krug logora koji je opasan visokim zidom.

Na zapadnom zidu, na sredini kruga koji je veličine rukometnog igrališta, dominira jedna velika fluorescentna sijalica koja svojom svjetlošću obasjava cijeli krug.

40 „Pamislimdajerazmakizmeđuonogprednjegdijelaizadnjegtzv.BlokaCoko70-takmetara.“(Marijo Barišić, pripadnik 72. bojne Vojne policije HVO Šibenik, koji je više puta vršio inspekciju Lore. – http://avocats.fr/space/ivan.jurasinovic/tag/petrac/?orderBy=visitRecentCourt&listForunt=tag)

Uza zid, podno sijalice, na bijelim plastičnim stolicama sjedila je grupa ustaša, ispijala pivo, pušila, i sa obližnjeg kasetofona, priključenog na razglas, emitovane ustaške pjesme slušala.

U koloni po jedan, okrenuli smo se licem k njima, dijelilo nas je nekih pet-šest koraka.

Nekoliko minuta, ne progovarajući, ustaše su nas ispitivački gledale, a poslije izvjesnog vremena, ne govoreći ništa, ustaje jedan ustaša i odlazi u nedaleku kancelariju iz koje donosi kružno smotano protivpožarno crevo, koje priključuje na hidrant, koji je bio na sredini kruga.

Naoko, hajmo reći kao normalno, počeše prati krug.

Gledamo i šutimo, to nije to, ali očito da se ustašama ne žuri, jer poslije nekoliko minuta isključuju hidrant, pripaljuju cigarete i počinju da se domunđavaju.

Kada se crnodomunđavajući krug rastavi i okrenu k nama, crni glasnogovornik saopšti nam:

– Čete, a sad kupanje! Proradi šmrk. /Svedok 67/94-3: „...kupali su nas šmrkovima i to obično u 2–3 sata noću." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lore)

Gornji dio tijela zakrećem u stranu u želji da zaštitim rane od operacija.

Ustaša me gađa u glavu, i snagom vodenog mlaza obara na zemlju. Kako padoh na zemlju, tako priđe drugi ustaša i poče me prebijati palicom i naređivati da ustanem.

Ja četvoronoške bauljam, ustaša me lupa palicom po leđima, vuče za kosu i uspravlja.

Sapatnici padaju kao snopovi žita, što ustaše sa oduševljenjem pozdravljaju, jer odmah uleću u teren i počinju pendrečiti nemoćne ljude koji zapomažu, zazivaju majke, i bezuspješno, jedan iza drugog pokušavaju da se sakriju.

Ustaše nas pendreče, dok nas ne „ispeglaju" i utjeraju u horizontalu, i tada uz vrisku skaču po našim isprebijanim i onemoćalim tijelima.

– Četnička bando, diži se i izuvaj postole (cipele)! – pade nova komanda.

Kako mi izusmo cipele, tako ustaša smanji snagu vodenog mlaza, te na ushićenost krda, svakom logorašu u cipele uli vodu.

– Obuvaj postole! – komanduje neko od ustaša.

– Ive, vizitaj! – oglašava se isti glas, na što se iz krda izdvoji jedan ustaša, napravi dva kruga oko nas i zadovoljno klimnu glavom ustaši koji drži šmrk, a šmrkodržeći ustaša kratko reče:

– Vrći četnička govna!

Vratiše nas u ćelije, ali prije nego što će zaključati ćelijska vrata, naređuju nam da ne smijemo ni sjesti, ni leći, ni izuvati se, nego da moramo u mokroj odjeći i obući stajati do jutra.

Ukoliko neko prekrši datu naredbu, te slučajno čučne ili sjedne, rekoše da će mu „omogućiti da telefonira", tj. da će ga mučiti strujom.

Zatvoriše ćelijska vrata, ali u hodniku je ostao ustaša koji je, pušeći, kružno šetao od ćelije do ćelije i koji s vremena na vrijeme palicom lupne o ćelijska vrata čime ionako nagomilan strah uvećava i čini još strašnijim i sablasnijim.

Boli me raznose, te stoga u nekoliko navrata, kradom, častim sebe kratkotrajnim strahom ispunjenim naslanjanjem na zid.

Sa natečenim nogama, sa snagom bola oduzetim tijelom, sa bradom koja je od iznemoglosti, slabosti i hladnoće cijelu noć podrhtavala, sa vodom u sebi, na sebi i oko sebe, dočekao sam jedno jutro u „demokraciji u Hrvata".

S obzirom da je kompleks Lora dio gradske četvrti Poljud u Splitu, postavlja se pitanje – Da li je neko od građana Splita koji žive u toj zoni, čuo krike iza zidina Lore?

Predsjednik Dalmatinskog komiteta za ljudska prava Split, Tonči Majić:

„O Lori su znali svi... Ako u ambulantu dovedete ranjenika, za tren eto i policije. A dolazili su ljudi s prostrijelnim ranama, polomljeni, isprebijani, mučeni strujom...

Nikad bolnica nije podnijela prijavu.

To je bila javna tajna, zavjera šutnje u korist neljudske Hrvatske. Ne one koju poštujemo.

Tek iza 2000, neka mi je prijateljica prenijela kako joj je majka živjela 500 metara od Lore. Usred ljeta, kad još nije bilo klime, oni bi zatvarali prozore jer od krikova i glasne muzike nisu mogli spavati. Oni kreteni bi raspalili muziku da nadjača krike, ali to su različite frekvencije, ljudski krik se uvijek čuje.

Tada sam shvatio da je na samo 200 metara golemi samostan Svetog Ante u Splitu!

Nije bilo šanse da su popovi mogli spavati kraj toga.

A jesu li kome rekli?" (http://danas.net.hr/intervju-tjedna/popovi-iz-sv-ante-ignorisali-su-krike-iz-lore)

Godine 1992, župnik u župi Svete Trojice u Splitu, kamo pripada i franjevački samostan Sv. Ante na Poljudu (Lora) bio je fra Ante Mrvelja (1951).

Uzgred budi rečeno, u crkvi Svete Trojice u Splitu „22. X 1967. u ovoj crkvi utemeljena je nova splitska župa Svete Trojice sa sjedištem u ovoj popravljenoj crkvi", crkvi u kojoj je „Glavni ulaz na zapadnoj strani, a svetište na istočnoj... Nađeno je više ulomaka oltarne pregrade (ikonostas – S.Z.), koji se sada nalaze u arheoloskom muzeju u Splitu". (http://www.samostan-poljud.com/povijest).

Napomene radi da kažem da „Istočni deo hrama je oltar (katoličke crkve su okrenute prema zapadu, pa tako da je kod njih oltar na zapadu)" (http://sh.wikipedia.org/wiki/Crkva_/zgrada), što će reći da su katolici u Splitu prisvojili pravoslavni hram, i u istom proglasili novoosnovanu župu Svete Trojice-Poljud-Split.

Jednog majskog popodneva, namjeravam da se pridignem, jer čujem ključ u vanjskoj bravi.

Samo što se uspravih, čujem da se zasuni na vratima moje ćelije u zadnji položaj stavljaju, tj. otvaraju.

Okvir vrata ispuni, u uniformu JNA obučen mlađi čovjek, iza čijih leđa je promaljao omanji ustaša, koji ga je udarao palicom po leđima i u ćeliju gurao.

Ništa ne govoreći, ustaša kako hitro otvori ćelijska vrata, tako isto ih uz tresak zatvori, i ode.

Zbunjeni, zgledasmo se, pripadnik JNA i ja.

Bio je to, kako sam kasnije kroz razgovor saznao, rezervista JNA Luka Milana Adžić (Sjenokosi kod Nikšića, 1963), neoženjen, po zanimanju rukovaoc građevinskih mašina, zaposlen u rudniku boksita u Nikšiću, inače kao od brega odvaljen momak, stasit, smeđe frćkaste kose, sa ko nebo plavim očima na licu ženske ljepote.

Šapatom, jer bilo kakva priča u Lori je bila zabranjena, počeli smo da odrađujemo teme do kosti.

Radovalo me saznanje da imam s kim da podjelim svoje postojanje, svoje bitisanje.

Luka je bio zaodjenut bogatom dušom svog iskona, obdaren talentom da spozna i osjeti senzibilitet ljudskog bića.

Luka Adžić je definisao svoju Crnu Goru u smislu „da je potrebno dva sata da je pređeš, dva dana da je prekrstariš, ali nije dovoljan cio život da je upoznaš".

Luka je na izust znao Njegoša, Dučića, Jakšića, Jesenjina, volio je Dostojevskog, volio je svoju džanariku pred kućom, roditelje u kući, volio je Marka i Mladena, sinove od brata Jovana, volio je ono što je njemu i meni bilo ukradeno, volio je slobodu.

U ustaškom logoru Lora u Splitu, u neslobodi, Luka mi je ulijevao slobodu činom svjedoka mog fizičkog bitisanja, činom sapatnika, činom sagovornika.

Velikodušno, „poklonio" sam Luki komad betona Lore u odelenju „C".

Neverovatno je kako ljudi i u logoru nauče na „svoj" komad betona, tako da se nije nikad desilo da ja legnem na Lukino betonsko mjesto ili on na moje, jer obojica smo, moglo bi se reći, „ljubomorno" čuvali svoja betonska mjesta.

Tako, jutro se nije uspjelo ni odomaćiti, a u ćeliju nam uđe ustaša, i reče:

– Čete, ja sam Ive, ustaša Ive.

Bliži pedesetim nego četrdesetim godinama, stasit, rijetko žućkaste kose koju je dijelio na tjemenu, okrugla, podbula lica, sa malenim crnim očima koje su se utapale u obješenim podočnjacima.

Preko crne majice nosio je, obješene o podebeo lančić, krst i veliko metalno slovo „U".

Ive reče da je on ustaša i po „didu i po ćaći".

Luka i ja zurimo u njega, znamo šta nas čeka, ali ne znamo na koji način će to izvesti.

Nedoumica se razrješi brzo.

– Šamarajte se! – ciknu ustaša Ive.[41]

Šta je sad ovo?

Pa ovo je 1992. godina, ali ustaša poseže za 1948. godinom, a 28. juna 1948, na sastanku u Bukureštu donesena je Rezolucija Informbiroa, tj. ozvaničen je prekid političkih, ekonomski i kulturnih veza istočnoevropskih zemalja s Jugoslavijom, povodom čega su komunistički diktatori, za neistomišljenike, oformili ozloglašeni koncentracioni logor Goli otok (Hrvatska) gdje je iz zatvora Zenica, komunistička UDBA, dovela preko 300 ustaša ogrezlih u najgorim zločinima i suđenim na teške zatvorske kazne, da šamaraju i prebijaju logoraše i da uspostavljaju red.[42]

Kako su mi pričali preživjeli golootočki logoraši, najomiljenija zabava ustaša, komunističkih stražara i redara, bila je posmatranje međusobnog šamaranja Srba.

Očito, Ive nije lagao, jer njegov djed ili otac su radili 1948. isto ono što Ive radi 1992. godine.

Gledam u Luku, Luka gleda u mene.

Niti ja udaram Luku, niti Luka udara mene.

– Šta je, mater vam jebem četničku! – ciknu ustaša Ive, i palicom po leđima prvo udara Luku pa mene.

– Šamarajte se! – zapjenio je Ive.

Luka zamahnu, i mlako, dohvati me po obrazu. Ja i dalje stojim.

– Zurovac, jebo te Draža Mihalović, a ti njega! – zapišti i skoči ustaša Ive, i životinjski gnevno poče me udarati palicom po glavi i leđima, i šutati čizmama.

Od žestine udaraca ja pokleknuh.

41 „Zatim su nas natjerali da se međusobno šamaramo – dugo i dugo." (D. Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998, str. 39)
Svedok 67/94-3: „Tjerali su nas da šamaramo jedan drugog, pa ako nisu bili zadovoljni jačinom šamara tada bi udarali i onog ko šamara i onog drugog." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-Lora) /

42 Zoran Ašanin, predsednik Udruženja golootočana Vojvodine: „Oko 250 ustaša i 50 mladomuslimana odvedeno je u manastir Dobrićevo, nekoliko kilometara od Bileće. Tamo su pripremani za odlazak u logore, gde će se predstaviti kao informbiroovci, kako bi maltretirali golootočane. Za nagradu, smrtna kazna na koju su osuđeni bila im je zamenjena s 25 godina robije. Oni su obećali 10 godina na Golom otoku, a svi su pušteni posle pet godina.
Boro Viskić, alijas Ratibor Mikulić, bio je poručnik Udbe ubačen na Goli otok. U mladosti je bio ustaša i po toj osnovi je uhapšen. Vilko Fijumen, ustaški oficir, 1951. godine se pojavio na Svetom Grguru kao sobni starešina. Tugomir Kovačević, učitelj iz Bosne, čuveni ustaša, bio je jedan od najvećih zlikovaca na Golom otoku. S njima su bili Anđelko Tvrtković i Rajko Kopavnik. Pa Stevan Nikolić Puhalo i Nikola Plećaš. Što se tiče Handžar-divizije, na Golom otoku su ljude mučili Fikret Mandžuka, Omer Pašić, Hamza Galijašević, Fadilj Duraković – nabraja Zoran Ašanin. O ovome je, govori Ašanin, svedočio Fadilj Duraković." (http://www.politika.rs/rubrike/Drustvo/I-ustashe-su-muchile-na-Golom-otoku.sr.html)

Kako pokleknu, tako Ive izvadi pištolj, repetira ga, ubaci metak u cjev i uperi mi ga u glavu. Osjetih hladan metal na sljepoočnici.

Trnem.

Lagano se pridižem, gledam u Luku, tražim oprost u njegovim očima.

Luka mi prozre misli, koraknu ka meni i lagano klimnu glavom.

Zatvaram oči i zamahujem desnom rukom, osjetih da sam Luku udario po glavi, Luka uzvraća, ja ponovo zamahujem, i tako šamaram ja Luku, šamara Luka mene, Srbin šamara Srbina, a loš Hrvat, ustaša Ive, u uglu ćelije, oslonjen o zid, puši i smijulji se.

Sutradan, u za ustaše neuobičajeno vreme, taman što sunčeve zrake rasjekoše prisvježe jutro, čujem da se otvaraju vanjska vrata.

Luka i ja skačemo kao opareni, pribijamo se uza zid i spremamo se za ustaški pozdrav i batine.

Škljocnu ključ u bravi naših vrata.

Crno na crnom, iz ada dođe i u ćeliju uđe.

– Ti bez brade, ti si četnik na baterije – upirući prstom u Luku, obraća mu se ustaša Ive.

– A tebi, Zurovac, ja ću pokazati ko je ustaša Ive – obznani sljedbenik poglavnika Pavelića.

Kako završi rečenicu, tako ustaša Ive isuka kamu i unezvereni pogled zaustavi na licu mom.

Pamet zamaknu, ludilo se namaknu.

Počinjem da se selim iz postojanja u sjećanje.

– Koju me kurvu Gospu gledaš, sad ću da te sičem! – progovara zvjer iz Ive, i nastavlja – Ive je pošten katolik, biraj kuda ću da te sičem, il po glavi, il po drobu.

Da sam imao vremena da razmišljam, nisam.

Da sam razmišljao, nisam.

Strahom okovanom i okamenjenom tijelu, primiče se krhotina ljudska.

– Biraj, jebo te Draža Mihailović, biraj! – odzvanja crno iz crnog.

Strah i uslovni refleks odigoše mi desno koljeno.

Nož sjevnu, krv zapiša.

Kada je ugledao krv na nožu, kao paralizovan zastade ustaša Ive, pogleda u nebo, te u nekom samo njemu znanom transu, tresući cijelim tijelom i podižući ruke u vazduh, riknu koliko ga je grlo nosilo, a onda lagano, nježno, primiče krvav nož usnama i poče krv lizati.

– O, ćaća, o dide, lipa ti li je, mila mi je srpska krv – mljackajući po nožu, izgoni iz sebe riječi ushićenja, satanom sazdan ustaša Ive.

Živ sam, ali pritišće me otisak smrti.

Hrana u Lori je bila neredovna, ali su palice bile redovne, jer su nas pendrečili i dok smo jeli.[43]

Nikad se nije desilo da u jednom danu dobijemo dva obroka, ukoliko se to obrokom uopšte može nazvati.

Često puta hranu nismo dobijali za dan, za dva dana, za tri dana, za četiri dana.[44]

Naravno, kako smo bili uskraćeni za hranu, isto tako smo bili uskraćeni i za vodu, što nam je daleko teže padalo.[45]

Tako, poslije četiri dana nedobijanja ni hrane ni vode, isprebijani, iscrpljeni i onemoćali, Luka i ja, ležimo na betonu Lore i pokušavamo dan zaturiti iza leđa, jer po noći i nekako, ali po danu skoro nikako smo izdržavali, jer ljetna jara zakucala bi se u ćeliju i ne bi micala, a mi žedni, gladni, isprebijani, jadni.

Nemajući kud, pritisnuti bjedom ljudske duše, boreći se za goli život, to sam Luki predložio da pijemo mokraću.

Tokom noći, prvo bi se pomokrili svak u svoju obuću, on u vojničku čizmu a ja u patiku, zatim bi lijevom rukom začepili nos a desnom, iz obuće, bi pili mokraću, zabacivši glavom unazad i po popijenoj mokraći, tresli bi tijelom, kao pas kad izađe iz vode.

Postavljam sebi pitanje, koliko to snage ima čovjek koji hranu i vodu ne dobija četiri dana, koji je satrven i psihički i fizički, koji drži dušu u nosu, i kome prijeti tišina da mu se sklopi nad životom, a koliku snagu ima ustaša koji dolazi da me prebija i ubija samo zato što sam Srbin?

Očito je, da bez obzira kako se „organizirala demokracija u Hrvata", da se loši Hrvati zapadne Hercegovine, Dalmacije i Dalmatinske Zagore zadugo neće osloboditi skrame komunizma, ispod koje je ostao mitologizujući etnocentrizam, koji sva prava može da zamisli i predodredi samo za Hrvate, a Srbe u grešan narod promoviše.

O, Gospode Bože, gdje nestade onaj koga si Ti satkao, gdje?

Visoke ljetne temperature, ćelije uprljana krvlju, mokraćom i ostacima sasušenog izmeta, rojevi muha zundulja i logoraši koji nisu mjesecima imali kontakt s vodom, doveli su do toga da se u odelenju „C" pojave neka infekcijska oboljenja.

Trebinjci, Mićko Koprivica i Veso Deretić, bili su dobili neku čudnu kožnu infekciju, koju su ustaše proglasile za „žuticu", a njihove ćelijske komšije i sugrađani, Ljubiša Gerun i Haris Zečević, imali su teško bolne stomačne

43 „Dok smo jeli, naši čuvari su nas stalno udarali palicama – po leđima, ramenima i po glavi." (D. Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998, str. 31)/

44 Logoraš Drago Bosnić: „Svakodnevno smo u Lori zlostavljani i tučeni. Hranu smo dobijali svaki četvrti dan, a uniformisana lica nijesu nam dala da je pojedemo, jer su nas za to vrijeme tukla." (http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&datum=2012-10-29&clanak=353532&n…)

45 Svedok 333/96-7: „Često su nam uskraćivali vodu, nisu nam davali da pijemo, a ni hranu."; Svedok 234/95-6: „Najteže mi je padalo što nam nisu dozvoljavali da pijemo vodu iako je temperature bila 40 C."; Svedok 333/95-23: „Nisu nam dali ništa od hrane niti vodu za piće sva ta tri dana dok smo boravili u Lori." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini_lora2.html)

napade, a jedan od Trebinjaca, čini mi se Ljubiša Gerun, imao je veliku, ružno ugnojenu ranu na leđima, za koju se bila zaljepila košulja, i iz te rane širio se zagušljiv smrad po odelenju.

Ovaj mozaičko-bolesnički sklop završavao se sa Lukom i sa mnom, jer mi smo bili dobili vaške, kojih je bilo po cijelom tijelu, odjeći i obući. Kada sam primjetio prvu vašku u kosi, počeo sam se besomučno češati i po sebi udarati. Luka isto.

Od višečasovnog češanja, napravili smo krvave rane po rukama, nogama, leđima, grudnom košu, glavi.

Noktima, koje nisam podrezivao preko dva mjeseca, češem se, bolje rečeno raskrvavljujem već raskrvavljenje rane, raskrvavljeno tijelo.

Naizmjenično se drpamo i češemo, dan, dva, tri.

Gamad navalila odasvud, a pomoći niotkud.

Tek četvrti dan, dok su vaške dobrano uzele maha, dok su se namnožile u nebroj, poslije „pregleda" koji je „doktor" obavio kroz špijunku na ćelijskim vratima, doturiše nam u ćeliju kanister sa tečnim rastvorom, gurajući ga štapom kroz poluotvorena vrata, govoreći:

– Prasad četnička, to vam je lik za uši.

Tim tečnim rastvorom, više puta dnevno, od glave do pete, tri dana, kvasili smo se Luka i ja, a u pauzama kvašenja posebno zadovoljstvo predstavljalo nam je traženje vaški po odjevnim predmetima, te smo nađenu vašku stavljeli na nokat palca lijeve ruke, i onda, sa nekom nedefinisanom strašću, uz pucketanje, zgnječili bi vašku koja je bila puna krvi.

Vaške smo ubrajali u „svoje", iz razloga što su bile visoke temperature, tako da je dodir sa tečnošću bio pravi melem i za tijelo i za dušu.

Dani u društvu sa vaškama bili su mi najbolji dani u Lori, jer ustaše su u odelenje „C" ulazile veoma rijetko, veoma obazrivo, zaštićeni maskama, rukavicama i plastičnim navlakama preko čizama.

To su bili jedini dani u Lori kada Luku i mene nisu tukli, ali sebe radi, jer bojali su se prenošenja zaraze, a mi smo zbog jedne te iste pojave bili i radosni i tužni.

Bili smo radosni, zato što se smanjuje broj vaški, a tužni zbog toga što smanjenjem broja vaški približavao se normalan tretman Lore, približavala su se ustaška umobolna zločinjenja.

Tokom mog cjelokupnog zatočeništva u logoru Lora, ustaše su nam uvijek pričale jednu te istu priču, u smislu, da na razmjenu ide samo onaj koji nije „procesiran i osuđen od države Hrvatske i ko nije uhićen na bojišnici u uniformi, sa strojnicom u ruci".

Izvođeni smo dva puta u krug logora, na postrojavanje, na kako rekoše „pripreme za razmjenu".

Te „pripreme" bile su sadržane u tome da postrojeni, u komornoj tišini, više časova stojimo na suncu, što je najteže padalo nama iz odelenja „C", jer

poslije svakodnevnog maltretiranja i prebijanja, i skoro samrtničkog ležanja po betonu, odjednom su nas nekoliko časova postavljali na vreo beton, pod više nego žarko sunce, što je rezultiralo time da smo svi odreda popadali u nesvjest.

Poslije dvadesetak minuta stajanja na žarkom suncu, koljena me izdadoše.

Dolazim k sebi, poviše sebe vidim ustašu s praznom kofom.

Uz pomoć sapatnika, pridižem se i stajem dva koraka od zida, koji nismo smjeli dodirivati, te ponovo kanim da stanem, ali osjećam izmaglicu, gubim snagu u koljenima, svjest mi izmigoljuje, osjetih da klonem i tonem.

Kada sam ponovo otvorio oči, vidno polje mi zacrni ustaša poviše mene, koji udarajući me čizmom u predjelu slabina, reče:

– Zurovac, govnaru četnički, oli bi spava odi, a? – kako reče tako me sočno pljunu i ponovo čizmom šutnu, te nastavi – idi u kantun (ugao) i napi se vode!

Neko od sapatnika pomože mi da ustanem i odvede me da se napijem vode, a potom me vrati među sapatnike, pod sunce.

Početkom juna 1992. godine, prisustvovali smo vrhuncu crne propagande, jer tada je u naše odelenje, u pratnji zamjenika upravnika logora, Tončija Vrkića, došao ustaša koji je na gornjem lijevom džepu maskirne uniforme imao okačen plastificirani bedž, na čijem vrhu je krupnim, štampanim slovima pisalo – UNICEF, a ispod je bila fotografija.

„Kazalište" mi je odmah bilo jasno, jer UNICEF je – međunarodni fond Ujedinjenih nacija za pomoć djeci, ali eto ustaša nas je htjeo impresionirati sa nekom stranom oznakom, ne vodeći računa šta to znači.

„U drugom činu" izvedu nas iz ćelija i postroje u kolonu po jedan ispred „gospodina iz UNICEF-a", a on nam objašnjava da od razmjene nema ništa, i da smo mi postali „persona grata" (omiljena osoba) za Hrvatsku, mada slijed stvari upućuje da je trebao reći „persona non grata" (nepoželjna osoba), ali šta su tri slova za ustašu.

On, „gospodin iz UNICEF", gaseći cigaretu i spremajući se da ode, na kraju dodade da je on spreman da u naše ime ostvari kontakt sa „hrvatskom obranom" i da nas prevede u „dragovoljce", a s obzirom da je on, kako reče, „gospodin iz demokratične Hrvatske", to je spreman da nam ponudi još jednu varijantu, a to je, da nas prijavi na brod koji bi otplovio za Italiju, a koji bi, ako Italija odbije „pregovarati" na tu temu, besciljno plutao morima i okeanima, dok se neka država ne smiluje da nas primi, a ukoliko nas niko ne bih prihvatio, to bi na brodu i skončali, iznese „gospodin iz demokratične Hrvatske" teoriju „dobre volje".

Pritisnuti situacijom, pritisnuti bolom i čemerom, pritisnuti narodnom poslovicom „Zlo se trpi u strahu od goreg", Luka i ja javljamo se za „Italiju".

Tako, od
Ukoričeni
Lore.
Neopaženo,
Ja, naoružan
– Bobo, usta
Tek tada
palicom po
– Ustaj, ruč
Ustaša poče
Luka i ja, p
pozdrav, gled
Ustaša otkl
Odlazimo u
aluminijski la
Već po na
hrane, jedan
da svakog log
– Ko je Bob
Dižući ruku,

Tonči Andrije Vrkić (Split, 6.5.1960), zamjenik zapovjednika logora Lora u Splitu Fotografija preuzeta sa sajta:http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20061118/spektar01

Tako, od noći se otima dan, treći dan da nam ne daju ni vodu ni hranu.

Ukoričeni razmišljanjem u svoju neizvjesnost, Luka i ja ležimo na betonu Lore.

Neopaženo, jutro se odomaći.

Ja, naoružan željom za slobodom, negdje sam van ćelije.

– Bobo, ustaj! – gurnu me Luka, i prekide moje maštanje.

Tek tada začuh ključeve u vanjskoj bravi, a tren-dva iza toga, ustaša lupnu palicom po vratima ćelije i reče:

– Ustaj, ručak!

Ustaša poče otključavati ćelije, dođe red i na našu ćeliju.

Luka i ja, po ustaljenom pravilu Lore, ustajemo i spremamo se za ustaški pozdrav, gledamo u pod.

Ustaša otključa naša ćelijska vrata, gurnu ih nogom i reče nam da izađemo.

Odlazimo u prostoriju za „telefoniranje" u kojoj je na stolu bio postavljen aluminijski lavor sa „hranom", sa jednom kašikom.

Već po navici, okružismo lavor i počesmo štafetno jesti, tj. jedna kašika hrane, jedan zalogaj, i kašika se predaje drugom logorašu, i tako u krug, tako da svakog logoraša zapadne po tri-četiri kašike tokom „obroka".

– Ko je Bobo Zurovac? – presječe nas pitanjem ustaša.

Dižući ruku, okrećem se.

Ugledah, u šarenu košulju i izlizane farmerice odjevenog, nešto malo jače od dvadeset godina starog, oniskog, zdepastog ustašu, koji je o bedro objesio grozd ključeva, dok palicom koju drži u desnoj ruci, lagano dobuje po otvorenom dlanu lijeve ruke.

– Ja sam Hodžić iz Gabele – reče, ključo i palicodržac.

– U Gabeli ima muslimana[46], ali nema Hodžića.[47]

– Ma nisam ja rođen u Gabeli, ja sam iz Bosne, a u Gabeli sam vojsku služio.

– Pa otkud ovdje?

– Ovdje nas je doveo Ante Krešić iz Čapljine.

– Pa kakve veze ima Ante Krešić sa vojskom?

– To ne znam, ali znam da su nas bili blokirali HOS-ci i HVO-ci, i da su i jedni i drugi Antu Krešića slušali kao mala djeca prilikom deblokade skladišta. A, Ante i moj kapetan su kumovi, i Ante je rekao kapetanu da ćeš ti biti ovdje.

– Kako ti se zove kapetan?

– Gidić.

– Duško Gidić? (Duško Novice Gidić, Požarevac, 1955)

– Da, i evo moj kapetan ti je poslao dvije šnite kruha i pozdravio te.

– Zahvali se Dušku i pozdravi ga – gotovo odsutnim glasom rekoh ja, a misli mi povrveše nekoliko mjeseci unazad i vratiše me u opštinsku zgradu u Čapljini, gdje sam, više mjeseci, takoreći svakodnevno, bio svjedokom činjenice da u kancelarije Pere Markovića ili Krune Kordića, ulazi ili izlazi Ante Nikole Krešić (3.3.1954) iz Struga, koji je prvo pod komandom bojnika Ivice Zvonka Vego, kao „domoljub", crnokošuljaš, sa duženom AP (Automatskom puškom-06994) bio u HOS-u Čapljina (www.slobodanpraljak.com), a zatim prelazi u HVO brigadu „Knez Domagoj" iz Čapljine u kojoj je, kao vojnik bez čina, bio pomoćnik zapovjednika za logistiku (www.slobodanpraljak.com). Na kraju se okitio činom bojnika (major) HVO (http://www.ljubuski.info/5292-popis-branitelja-umirovljenih-pod-povoljnim..).

A o sporazumu Marković-Kordić-Krešić-Gidić, svedok 482/95-2, izjavljuje: „Skladište JNA u Gabeli čuvalo je nas 15 vojnika koje su činili Srbi i muslimani pošto su Hrvati i Slovenci i Albanci već ranije napustili ovu jedinicu.

Dana 13. aprila 1992. godine, kapetan Gidić je organizovao izlazak vojnika iz kasarne tako što je došao civilni kombi kojim je upravljao, kako nam je rekao, njegov kum, i mi smo ušli u taj kombi." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-Lora)

Potvrdu Hodžićevih riječi o snazi i moći Ante Krešića, između ostalog, dobijamo i kroz uvid u pismenu zapovjed zapovjednika HVO – Operativna zona

46 Prema popisu iz 1991. godine, u Gabeli kod Čapljine bilo je 1.343 stanovnika, a od toga samo 28 (2%) su se izjasnilo kao Muslimani. (http://sr.wikipedia.org/wiki/%DO%93%DO%..)

47 Svedok 488/95-2: „Rešid Hodžić iz naše jedinice je određen za kuvara u zatvoru. On je delio hranu i pošto je bio u dobrim odnosima sa stražarima, takođe je učestvovao u tuči zarobljenika." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lora2.html)

jugoistočna Hercegovina u Mostaru, pukovnika Drage Poljaka, koji u zapovjedi br. 472/92 od 10.09.1992. godine, u tačkama 1, 3. i 5, zapovjeda:

„1. Zapovjednik vojarne 'Dretelj', satnik Samir Orozović, predat će vojarnu Anti Krešiću za uređenje i pripremu smještaja stražara i MTS sredstava.

3. Satnija će zaprimiti 100 (sto) kompleta uniformi i oznaka HVO. U dogovoru sa gospodinom Antom Krešićem riješit će se pitanje smještaja za postrojbu.

5. Zapovijed stupa na snagu odmah. (www.slobodanpraljak.com)

Podsjećanja radi, da napomenem šta se predaje u ruke „gospodina Ante Nikole Krešića", odnosno s kojim sadržajima raspolaže objekat JNA u Dretelju kod Čapljine:

„1. Šest rezervoara sa po 1.300.000 litara izgrađenih 1965. godine.
2. Četiri rezervoara sa po 2.700.000 l izgrađenih 1981. godine.
3. Dva rezervoara sa po 1.400.000 l izgrađenih 1981. godine.
4. Pet cisterni sa po 50 T.
5. Vagon istokolište i auto-istokolište sa po šest priključaka.
6. Punionica sitne ambalaže, natkrivena i sa deset izvoda.
7. Pumpna stanica sa tri pumpe protoka 2.700 l/min. po pumpi.
8. Prilikom pretakanja u najdalje rezervoare može se pretočiti postojećom pompom tri vagona na sat.
9. Istovremeno se može pretakati roba u rezervoare, u auto cisterne, te u sitnu ambalažu.
10. Sve cisterne su odvojene i imaju posebne puteve i cjevovode.
11. Upravna zgrada sa kuhinjom, telefonijom, izvodima za kompjutere, teleprintere površine u dvije etaže 800 m.
12. Zgrada sa kotlovnicom i kancelarijama površine 540 m.
13. Vagon vage.
14. Pumpna stanica za vodu sa dvije pumpe od 2700 l/sec, dvije za održavanje tlaka na instalaciji.
15. Trafo stanica i agregat.
16. Radionica površine 100 m.
17. Protivpožarno spremište površine 80 m.
18. Magacin za razne robe površine 1.200 m, krov limeni.
19. Šest zidanih magazina površine 2.100 m.
20. Dva ukopna magazina u zemlji površine 600 m sa mogućnosti paletnog slaganja u redove po visini.
21. Trafo stanica i agregat.
22. Radionica površine 100 m.
23. Protupožarno spremište površine 80 m.
24. Željeznički kolosjek.
25. Auto-okretnica ispred svakog magazina.

26. Automatsko utakanje slobodnim padom za punjenje cisterni.

Rezervoari su namjenjeni za sve vrste benzina, nafte, motornih ulja.

Ima mogućnost dogradnje u zemlji još rezervoara, a inače postojeći su svi ukopani u zemlji." (www.slobodanpraljak.com)

Tako, jednom prilikom, poslije nekoliko dana neuzimanja, bolje rečeno nedobijanja ni vode ni hrane, Luku su vodili na batinanje u prostoriju za „telefoniranje", i mada zeleno-plav od udaraca, kada je ušao u ćeliju, Luki se iskrade osmjeh na licu.

Otvorio je pesnicu, ugledao sam komad hljeba koji se bio upljesnio, a u pljesni je bio opušak od cigarete.

Brzo smo izbacili opušak od cigarete, a pljes smo očistili prljavo preraslim noktima i dobili smo kao kamen tvrd komad hljeba, koji je Luka težinom svog tijela, vojničkom čizmom, nagazio i prepolovio.

Zadovoljni, legli smo svak na svoj komad betona i počeli „preživati".

„Preživali" smo hljeb, ali preživali smo i život, jer život u Lori nije vredio ni pet para.

Prizori koje smo svakodnevno doživljavali, otupili su našu osjetljivost prema fenomenu smrti, učinili su je svakodnevnom i običnom pojavom, maltene normalnom, zanemarljivom.

Sredina maja 1992. godine.

Zanoćalo se, a noć kao paučina, meka i prozirna.

Luka zapro pogled u zvjezdano nebo, a ja mislima jedrim kroz tminu postojećeg i kanim da ovladam onim što sam izgubio, te na usahlo tijelo kalemim neusahli duh, jer žeđ za životom gasi sjetu a potpaljuje nadu i to je ono što mi nisu, neće i ne mogu oduzeti olupine od ljudi.

Iznenada, nakan mi prekinu buka koja je dopirala iz dvorišta.

Misli nisam bio ni sklopio, a ustaše otvaraju ćeliju i izgone nas u dvorište, u kojem je bio parkiran bijeli kombi, na kojem su bila otvorena bočna, dupla vrata.

Kako ustaše baterijskom lampom osvjetliše unutrašnjost kombija, spoznah da su zadnja sjedišta izvađena, a da su stranice i pod kombija krvavi.[48]

A unutar kombija, tamo gdje su nekada bila zadnja sjedišta, sada je bio samo pod, a na podu, uvijen u šatorsko krilo, bez odjeće, sa vidljivom ranom u predjelu slabina, ispod rebara, a poviše kuka, sa lijeve strane, bilo je tijelo mlađanog Bojana Miroslava Vesovića (1973) iz Kragujevca (ime sam saznao kasnije), koji nas je začuđeno gledao.

– Čete, ne blenite, kupite ovog govnara vašeg! –naredi jedan od ustaša.

48 „Kada sam u svibnju ponovo došao, zatvorenici su bili izobličeni, a jedan kombi su prali šmrkovima, jer je bio sav krvav – kazao je Barišić." (http://www.monitor.hr/clanci/u-lori-sam-vidio-zatvorenike-bez-jezika-očiju-i-ušiju/18060)

S obzirom da nisam imao snage u rukama i nisam bio sposoban da nosim, to sapatnici unesoše Bojana u ćeliju, i tog trenutka sužanj odelenja „C" u ustaškom logoru Lora u Splitu, sačinjavali su:

Luka Adžić iz Nikšića (Crna Gora) i ja, Slobodan Zurovac iz Čapljine (BiH), koji smo bili, od ulaza gledajući, u prvoj ćeliji desno, a do naše ćelije, tj. u drugoj desno bio je Bojan Vesović iz Kragujevca (Srbija) U dvije ćelije sa lijeve strane bili su rezervisti JNA iz Trebinja (BiH): Mićko Koprivica, Ljubiša Gerun, Veso Deretić i Haris Zečević.

Sljedeća dva-tri dana, naizmjenično se mjenjajući, ustaše su palicama prebijale Bojana, koji je ječio i tražio vode, ali ustaše mu nisu davale ni da jede ni da pije.

Nekoliko dana po Bojanovom dolasku, tek što se sunoćalo, ustaše otključavaju našu ćeliju i naređuju nam da izađemo i stanemo ispred ćelije.

Kada smo Luka i ja izašli iz ćelije, ustaše su otključale Bojanovu ćeliju i naredile nam da Bojana iznesemo napolje.

S obzirom da su mi rane od operacije oduzele snagu u lijevoj ruci, a desna mi je od prebijanja bila skoro beživotna, to je Luka objeručke uzeo Bojana ispod pazuha i izvukao ga napolje.

Bojan je bio bez odjeće i obuće, isprebijan i podbuo, ni na šta ličio nije, ali je bio pri svjesti.

Čim je ugledao ustaše, Bojan povika:

– Šta je, došli ste ponovo da me bijete, jebo vas vaš Ante Pavelić, ja sam Bojan Vesović, Srbin iz Kragujevca. Živila Srbija!

– Mater ti jebem četničku, ti ćeš u Splitu vikati Živila Srbija! – zgranuše se ustaše i kao sumanuti navališe da pendreče Bojana.

Na dva-tri metra ispred Luke Adžića i mene, ustaše Ante Gudić i Anđelko Botić, palicama prebijaju Bojana.

Poslije teškog batinanja, kako ustaše napusti snaga, ostade nešto krvavo i sklupčano, što se ne može ljudskim tijelom nazvati, a što je bilo tijelo Bojana Vesovića.

– Adžiću, ubacuj govna četnička! – dreknu ustaša.

Luka ponovo uze Bojana ispod pazuha, i odvuče ga u onaj isti, lijevi ugao ćelije, iz kojeg ga je maločas dovukao.

Ustaše Ante Gudić i Anđelko Botić, ponovo ulaze u Bojanovu ćeliju, govoreći:

– E, bili orliću, nikad više ti polititi nećeš, udri Gudiću!

Raspomamljene hijene roda ustaškog zdušno se prihvatiše zanata svog.

Dva-tri sata poslije, malo prije nego što će se jedna majska noć premetnuti u dan, začuše se ključevi u vanjskoj bravi.

Luka i ja, bez riječi prozborene, guramo jedan u drugog laktom i dižemo se.

Sljedbenici Ante Pavelića otvoriše Bojanovu ćeliju.

Začudo, tišina, nema udaraca i jauka, nema prijetnje i psovanja „četničke i srpske majke", nema lupanja čizmama i palicama po vratima, nema ustaškog kikota.

Nije mi jasno šta se dešava, ali, već po običaju, slutim zlo.

– Botiću, izvedi Adžića! – čujemo ustaše ispred ćelije.

Pokrenu se poklopac špijunke na našim vratima. Nama nevidljiv, tamo on, oslobodi glas iz sebe:

– Adžiću, ispadaj!

Vrata se otključaše i oslobodiše zasuna. Luka izađe.

Čujem nerazgovjetan šapat, koji poslije minut-dva zamre i ponovo zavlada neprijatna, samrtnički ledena tišina, koju prekinuše tupi koraci i jednoličan zvuk nečeg vučenog.

Šta, da nije...?

Misli mi prekinu ustaša koji je otključavao našu ćeliju.

Da li sam u Lori, šta je sad ovo?

Zbunjen sam, jer Luka se vraća u ćeliju a ustaša ga ne udara palicom po glavi i leđima, te se stoga bojim da će biti nešto što neće valjati.

Kako ustaša zatvori vrata, tako ja pogledah u Luku, ali to nije onaj Luka od maločas, jer Luki se lice bijelo kao kreč, kupalo u znoju, a tijelo mu se trzalo.

Mada je ustaša zatvorio vrata i otišao, Luka i dalje stoji i zuri u zid, ne umije da se pomakne.

Blago prodrmavajući mu ramena, zovem ga.

Luka me odsutno pogleda, otpuhnu, zatvori oči i osjeni se krsnim znamenjem.

Bojan Vesović je bio ono što mi drugi nismo bili.

Bojan je bio pravi i istinski, neustrašiv, nesalomiv i duhom neposrnuo Srbin iz Kragujevca, iz Šumadije, iz Srbije.

Bojan je bio čovjek koji se smijao smrti u lice.

Bojan je bio junak.

Tugu i bol za sinom i bratom Bojanom, porodici Vesović, nikad niko nadomjestiti neće, ali istovremeno porodica Vesović je ponosna, jer njihov i naš Bojan je bio junak roda svog.

Svi, meni poznati Srbi, logoraši u Metkoviću, Splitu i Ljubuškom, su živjeli život između dva straha, a Bojan ne.

Pred imenom Bojana Vesovića, osjećam se posramljeno i ponosno.

Posramljeno, zato što nisam bio velik kao on, a ponosno, zato što sam bio savremenik čovjeka, junaka Bojana Vesovića iz Kragujevca, koji prinese sebe na oltar istinoljubivosti, čovjekoljubivosti, pravdoljubivosti i pravoslavlja, dokazujući i pokazujući da kukavice više puta umiru u životu, a junak samo jedanput.

Bojan Miroslava Vesović (Kragujevac, 22.6.1973. – Split, maj 1992)
Fotografija preuzeta sa sajta:http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20061118/spektar01.asp

A šta je sa ubicama i zločincima?

Šta je sa Antom Gudićem i Anđelkom Botićem, koji su u nebroj prebijali i ubijali znane i neznane Srbe u logoru Lora?

Kako je na zločine u Lori gledala „demokratična i europski orjentirana Croatia"?

Zločinca i ubicu Bojana Vesovića i drugih Srba u Lori, ustašu Antu Gudića, predsjednik Republike Hrvatske odlikuje:

– Spomenicom domovinskog rata

– Spomenicom domovinske zahvalnosti, a to odlikovanje dodjeljuje se za „časnu i uzornu službu". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja-i-priznanja-Republike-Hrvatske).

Zločinca i ubicu Bojana Vesovića i drugih Srba u Lori, ustašu Anđelka Botića, predsjednik Republike Hrvatske odlikuje:

– Spomenicom domovinskog rata

– Medaljom „Ljeto, 95"

– Medaljom „Oluja"

Ante Gudić i Anđelko Botić, su direktni izvršioci zločina, oni su ubice.

A šta je sa onima koji su taj zločin, ta silna prebijanja i ubijanja Srba, dozvoljavali i naređivali?

Tomislava Duića, zapovjednika ustaškog logora Lora u Splitu, predsjednik Republike Hrvatske odlikovao je

– Redom kneza Domagoja sa ogrlicom, a to odlikovanje se dodjeljuje za „pokazanu osvjedočenu hrabrost i junaštvo u ratu, izravnoj ratnoj opasnosti ili u iznimnim okolnostima u miru" (http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja-i-priznanja-Republike-Hrvatske)

– Spomenicom domovinske zahvalnosti

– Redom hrvatskog križa

– Medaljom „Iznimni pothvat"

– Medaljom „Maslenica".

Tonči Vrkića, zamjenika zapovjednika ustaškog logora Lora u Splitu, predsjednik Hrvatske odlikovao je:

– Spomenicom domovinske zahvalnosti

– Medaljom „Ljeto, 95"

– Madaljom „Oluja". (http://ivojosipovic.com/knjige/odgovornost/pdf/D/3..)

Spisak odlikovanih iz Lore, pored napred navedenih, čine i:

Miljenko Bajić, koji je odlikovan – Spomenicom domovinskog rata;

Josip Bikić, koji je odlikovan – Spomenicom domovinskog rata;

Davor Banić, koji je odlikovan – Spomenicom domovinskog rata, Spomenicom domovinske zahvalnosti, te medaljama „Bljesak" i „Oluja";

Emilio Bungur, koji je odlikovan – Spomenicom domovinskog rata.(http://ivojosipovic.com/knjige/odgovornost/pdf/D/3..)

Zbog ovakvog i sličnog odnosa države Hrvatske prema zločincima, prema ubicama, zatvorila se knjiga zemaljskog života vjernog sluge Gospodnjeg Miroslava Vesovića, tako da danas Ilinka Vesović na gradsko groblje Božman u Kragujevcu nosi dvije voštanice, jednu pali za pokoj duše sina Bojana, koji je tu sahranjen 20. novembra 2004. godine, a drugu za supruga Miroslava koji je sahranjen uz sina Bojana, 2008. godine.

Istorije i istine radi da napomenem, da je najmlađa žrtva komunističkog koncentracionog logora Goli otok (1949–1960) u Hrvatskoj bio Predrag Svetozara Janković (23) iz Kragujevca, koji se prema hartijama UDB-e „utopio" (http://www.goli-otok.hr/indx.php?task=informbureaus-act=...), a najmlađa žrtva hrvatskog koncentracionog logora Lora (1992–1997) u Hrvatskoj, bio je Bojan Miroslava Vesović (18) iz Kragujevca.

Noćnu tišinu razbiše daleki, nejasni glasovi.

Ništa čudno, jer i u drugim odelenjima Lore ustaše, zanatlije smrti, prebijaju i ubijaju nevine Srbe.

Uzdahnuh i otpuhnuh, zatvorih oči.

Ali, ono što je samo nekoliko trenutaka prije bilo daleko i nejasno, približavajući se, sada je blisko i jasno, jer začu se zveket ključeva, a utom zacviliše vanjska vrata.

Ustaše dolaze.

Luka i ja, hitro se pridižemo, leđima tražimo zid, gledamo u pod, očekujemo batinanje.

– Kod čete Zurovca – začuše se ustaše u hodniku.

Na lagani zveket ključeva, nadoveza se tup i težak zvuk zasuna koji se pomjeraju iz zabravljenja.

Otvoriše ćeliju.

– Ulazi, mater ti jebem četničku! –komanduju ustaše nekome.

Svjetlo iz hodnika zasjeni tanana ljudska figura.

Ustaše tresnuše vratima, zaključaše, utrnuše svjetlo u hodniku i odoše. Nas trojica u ćeliji, stojimo i šutimo, čekamo da zamru koraci.

Po utihnuću koraka, Luka sjede, sjedoh i ja, a neznanac se okrenu oko sebe i sjede u ugao, iza vrata.

Ne prođe dugo, zora rudi.

Čeprkajući rukama po kosi i protežući se, Luka me zapita – Bobo, kako su ti rane?

– O,dje si, Bobo? –iznenada, progovori neznanac.

Dižem glavu i pružam ruku Milanu Nikole Vulić (1965) iz Gabele kod Čapljine.

Duža kosa, crveno-crni džemper na kockice, farmerice i patike, ne uspjevaju da sakriju prebijeno tijelo. Kroz sjetnu priču Milan i ja vraćamo se u prošlost, jer ne uspjevamo nazreti budućnost.

Kako su Milana doveli po noći, tako su ga poslije dva-tri dana, i odveli po noći.

Bješe to maja 1992. godine.

Poslije Milana Vulića, dovedoše nam Vladu Jovana Savića (1961) iz Krekova kod Nevesinja.(Ime sam saznao kasnije). Crn, mladolik, srednjeg rasta, neoženjen.

Prilikom legitimisanja, uhapšen od strane crnokošuljaša na Starom mostu u Mostaru, a zatim preko zapadne Hercegovine dovezen u Split.

Vlado Savić ništa nije trebao govoriti, jer njegovo tijelo je govorilo umjesto njega, jer na podbuloj i natečenoj, kao lopta okrugloj, crno-žuto-plavoj glavi oči su bile žmirkave, duboko upale i jedva vidljive, skoro srasle, usne krvave i natečene, uši srasle s lobanjom, nos se prepoznavao samo po nosnicama, a vrat skoro da je došao u ravan vrha brade.

Vlado je malo pričao, više ležao, zazidan u sebe, samo je u zid gledao i šutio.

Skoro na silu, poslije upornog Lukinog zapitkivanja, reče da ima brata u Rijeci.

Da priča više, Vlado niti je želio, niti je imao vremena, jer poslije dva dana, crno uniformisani, u crnoj noći, odveli su ga u crno.

Želeći da zametnu trag zločina, splitske ubice su Vladine posmrtne ostatke, oko sredine mjeseca maja 1992. godine, transportovali u mjesto Čaić kod Livna, a potom kao „N.N." muški leš, jula 1993. godine u Šujici kod Duvna, posmrtni ostaci Vlade Savića bivaju razmjenjeni i pošto nisu bili identifikovani, sahranjeni su kao „N.N." tijela u pravoslavnom groblju u Glamoču.

„Mrtvo tijelo Savić Vlade ekshumirano sa lokaliteta – „Gradsko pravoslavno groblje" – Glamoč (koordinate: 33TXJ 4761/7882), dana 23.08.2000. godine... Nakon ekshumacije oba „N.N." tijela (misli se na Vladu Jovana Savića i Dušana Steve Jelića iz Trebinja – S.Z.) odvezena u Banjaluku na forenzičku obradu. Savić Vlado je identifikovan klasičnom metodom identifikacije (putem prepoznavanja) u Banjaluci, dana 23.7.2007. godine – Zapisnik o identifikaciji br. 106/2007 od 19.07.2007. godine.

Zapisnik o identifikaciji potpisao (identitet prihvatio) brat stričević. Zapisnik o primopredaji tijela br. 61/2007 od 23.7.2007. godine.

Identifikovano tijelo sahranjeno u Nevesinju." (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/glamoc/groblјeglamoc/istorijattijela.pdf)

A da je u Lori smrt logoraša Srba bila svakodnevnica, između ostalog, govori podatak kako su zamjenika upravnika logora Lora, Tonču Vrkića, podređeni informisali o smrti logoraša Gojka Bulovića iz Bitelića kod Splita, naselja u kojem je 1992. godine živjelo i srpsko stanovništvo.

„Naime, kada se vratio u Loru, jedan od stražara mu je rekao: „Umro je još jedan". (http://ivojosipovic.com/knjige/odgovornost/pdf/D/3..)

Te noći kada su Vladu odveli, u ćeliju preko puta su nekoga doveli.

Sutradan, oko podne, dođe neki ustaša i izvede novodovedenog Srbina u hodnik, ispred ćelije.

Bez obzira na strah, gonjen radoznalošću, to iznutra upirem prstom u poklopac špijunke i lagano ga pomjeram u stranu.

Ukaza se ustaša okrenut leđima, a pred njim, srednjeg rasta, snažan, nabijen, s dužom kosom i bradom i rekao bi povređenom nogom, stoji nepoznat Srbin.

– Četo, kako se zoveš? – pita ga ustaša.

– Dragan.

– Di su te našli?

– Na Buni, kod Mostara.

– Upadaj unutra četo, i spremi se da putuješ!

Tu noć odvedoše i Dragana.

Uzgred budi rečeno, od 15. do 18. juna 1992. godine, na Buni kod Mostara ubijeno je, ili kako to mediji Federacije BiH komentarišu, „nestalo" 28 Srba.

Luka i ja prikovali smo isprebijana tijela za beton Lore.

Ja začas postadoh bjegunac u iluziju, u slobodu, mišljenje mi sladi.

Oko nas neka učmalost i zapara, mada je skoro podne, sve je nekako tiho i mirno, provokativno neobično.

Iznenada začusmo ključ u vanjskim vratima, te se hitro pridižemo i zauzimamo stav za ustaški pozdrav.

Vrata se otvoriše na našoj ćeliji.

Sa rukom podignutom u ustaški pozdrav, ledena lica, ledena pogleda, u ćeliju uđe upravnik Lore.

Luka i ja zbunjeni, stojimo, gledamo i zlo čekamo.

– Prasci četnički, di su ruke, diži ruke i pozdravljaj gospodu ustašku! – reče i maši se ka pripasanom pištolju.

Luka i ja dižemo ruke i činimo ustaški pozdrav. Upravnik se zadovoljno nasmješi, protrlja bradu, pogleda u mene, mahnu glavom i reče:

– Zurovac četo, ideš na sastanak sa Dražom Mihailovićem, polazi!

On ispred, ja za njim, a dvojica ustaša sa automatskim puškama iza mene.

Stigosmo do kancelarije dežurnog.

Dežurni ustaša pita me za generalije i upisuje ih na hartiju koja je ležala pred njim, na stolu.

Na stolu vidim i splitski dnevni list Slobodnu Dalmaciju u čijem zaglavlju stoji datum – srijeda, 10. lipanj (jun) 1992. godine.

Kada je završio sa upisivanjem generalija, dežurni mi reče da idem za Hercegovinu, u Ljubuški.

Ne znam šta da mislim, pogledah ka domu Gospodnjem, jer Ljubuški je kako za Srbe iz Ljubuškog[49], tako i za čapljinske Srbe, i 1941. i 1991/92. godine, bio jedno te isto – prečica do pakla.

– Pružaj ruke, četo! – ustaše mi prekinuše razmišljanje, namaknuše mi lisice.

Neki od ustaša lupnu me palicom po glavi, neki šutnu čizmom, a dvojica me uguraše u mini-bus, na zadnje desno sjedište.

Na zadnjem lijevom sjedištu bio je Milorad Spasoja Pajčin (Gubin kod Livna, 1960), a dva sjedišta ispred Pajčina bio je Mirko Bože Duvnjak iz Donjih Malovana kod Kupresa (Imena sam saznao kasnije).

Petorica ustaša, vozač i četiri sprovodnika naoružanih automatskim puškama, kamama i pištoljima, te Pajčin, Duvnjak i ja, oko podne, 10. juna 1992. godine, iz Splita, iz ustaškog logora Lora, krećemo ka drugom ustaškom logoru, ka Ljubuškom.

49 „Ustaše su izvršili u Ljubuškom zločin – 41. je ubijeno sve do posljednjeg Srbina", Jure Galić, Slobodna Bosna, 17.2.2011); Ustaški koljač iz Ljubuškog Hajrudin Osmić „je 1941. u Ljubuškom, na javnom mjestu, naočigled prisutnih građana, mesarskim nožem na komade sjekao Srbe". (http://www.most.ba/113/076.aspx)

Napuštao sam zlokobnu Loru i „komunistički crveni" Split gledajući u ništa, nadajući se ničemu, a tuga se o mene otima.

Na usputnim, ustaškim kontrolnim punktovima, u mini-bus su ulazili civili, karakterom kaljavi ljudi, i obasipali nas arsenalom ustaške verbalne pirotehnike.

Poslije nepuna tri časa vožnje, ostavljajući za sobom Split, Omiš, Makarsku, Vrgorac, dočeka nas tabla na kojoj je pisalo – Ljubuški.

Dok ulazimo na područje Bosne i Hercegovine, dok ulazimo na područje opštine Ljubuški, u mislima mi je još uvijek Lora i krvoloci „demokracije u Hrvata" koji su zlostavljali, prebijali i ubijali nevine Srbe.

Prožima me saznanje „Da sad umuknem, izdahnuo bih" (Jak, 13:19), te stoga da kažem još nekoliko riječi o tom „nepostojećem" odeljenju, o odeljenju „C", ustaškog logora Lora u Splitu.

Da smo mi iz odeljenja „C" bili na životnom tasu govori činjenica, da su nas uvijek prilikom dolaska MKCK (međunarodni komitet Crvenog krsta), premještali.

Mi nikada nismo vidjeli članove MKCK, jer „gospoda iz demokratične Hrvatske" redovno nas je izmještala u obližnju kulu[50], udaljenu oko pedesetak metara od odeljenja „C".

Ta kula, u stvari to je bila stražara, oko pet metara duga a oko 3,5 metar široka, i u nju bi sabili nas desetak, tako da je bilo više nego tjesno, a dodatnu poteškoću je pričinjavao smrad od svježeg ljudskog izmeta, kojim je na nekoliko mjesta bila išarana stražara, te je stoga bilo pravo umjeće pronaći dio stražare koji nije bio začinjen izmetom, te tu sklupčano sjesti, pritom stavljajući krpu preko usta i nosa, jer se drukčije nije moglo disati, s obzirom da je postojeći smrad nagonio nas na kašalj i povraćanje.

Na desetak metara od nas, sjedio je stražar sa repetiranom automatskom puškom, prethodno nam zabranivši, cjenom života, da ne pričamo i da se ne mičemo.

Kada bi se u smiraj dana vratili u ćelije, vidjeli bi plod rada Srba, plod rada Miroslava Bože Čučka iz Čapljine i Vladimira Žarkovića iz Neuma, jer ćelije su bile čiste i oprane ugodno mirišljivom tečnošću.

Za vrijeme mog tamničenja u Lori, četiri puta su nas izmještali u stražaru, što će reći da je isto toliko puta dolazila ekipa MKCK, koji su se mogli uvjeriti na licu mjesta, da je zloglasno odelenje „C' u Lori, „prazno".

A da je, zarad lažne slike pred MKCK, premještanje logoraša bila redovna praksa u Hrvata, između ostalog, potvrđuje u svom izveštaju i pripadnik 72. bojne Vojne policije HVO Šibenik, Marijo Barišić, koji kaže: „Doista kad smo došli u Loru, nakon 20-tak minuta došao je kamion i to onaj veliki s ceradom, upravo tim kamionom tog popodneva oko 30-tak pritvorenika je „prebačeno"

50 „Svjedok je rekao da su sklanjani od MCK-a, u taj dio zatvora u koji MCK nije dolazio. Bila je to jedna stara kula kamo su ih smještali..." (http"//www.centar-za-mir.hr/uploads/Sudjenje/Lora/L%2023.-%2025.%20studeni%202005.doc)

iz Lore i odvezeno prema Šibeniku". (http://avocats.fr/space/ivan.jurasinovic/tag/petrac/?orderBy=visitRecentCount&listForunt=tag)

Zakratko, pogledajmo šta o bloku „C" i ostalim blokovima logora Lora, kažu samo neki od Srba, ili kako ih Hrvati nazivaju „civila", samo neki od hiljadu i nešto zatočenika, koliko ih je zvanično, prošlo kroz logor Lora u Splitu.

Svedok 483/2:

„Zatvorenici iz tog bloka nisu pokazivani predstavnicima međunarodnog crvenog krsta. Kada je dolazila ekipa međunarodnog crvenog krsta zarobljenike iz bloka „C" koje su najviše tukli, krili su u posebnim bunkerima koji su bili ispod zatvora blizu mora."

Svedok 488/95-2:

„Pripadnici Crvenog krsta nisu obišli blok „C" koji je najgori."

Svedok 111/95-2:

„Po dovođenju u „Loru" smješten sam u blok „C" za koji sam kasnije video da je deo logora koji je služio za najgora mučenja. Tu čak ni predstavnici međunarodnog crvenog krsta nisu imali pristup." (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lora2.html)

Svedok 234/95-6:

„U Lori je bila zatočena i devojčica od 10. godina." (www.slobodanmilosevic.org/documents/reports/Serbian/Lora.htm

Nenad Filipović iz Beograda je izjavio da su ga tokom boravka u Lori 15 sati strahovito maltretirali. Oko sebe je video krvave zidove, a iz susjednih soba dopirali su vrisci. (http://www.politika.co.yu/2002/0220/01_38.htm)

Vojkan Živković iz Niša:

„U Lori su svakodnevna mučenja i maltretiranja zarobljenika bila uobičajena. Sekli su nam prste, polomili su mi sedam rebara, imao sam 20 fraktura na glavi, izbijeno mi je oko." (Večernje novosti, 25.10.2005)

Uglješa Bulović iz Splita:

„Čim bi počeo govoriti, pustili bi mi struju, ne znate vi kako je bilo, ne bih to poželio ni čovjeku ni psu."

„U noći između 13. i 14. lipnja (jun 1992. – S.Z.) na vrata svjedokove ćelije dolazile su različite osobe i prijetile da će ga likvidirati. Čuo je brata kako jauče, kako ga tuku i kako netko govori: 'Izvadi mu jezik, ugušit će se', a oko tri sata ujutru čuo je bratov (Gojko Bulović – S.Z.) samrtni ropac." (Slobodna Dalmacija, 15.9.2005)

Milanče Tošić aglašava da je bio u odelenju B, koji su kao i blok A posećivali predstavnici Crvenog krsta, pa nije prolazio kroz takvu torturu kao nesrećnici iz „nepostojećeg bloka C". Kaže da su ga „tukli po ustaljenom običaju" rukama i nogama, ali i da je iskusio i kako upravnik Tomo Dujić bije bejzbol palicom, tretman strujom iz induktorskog telefona, obaranje mlazevima vode iz šmrka i još mnogo šta." (Politika, 21.11.2002)

Miroslav Čučak iz Čapljine:

On je ispričao da je imao „slobodu kretanja" u „Lori", jer je obavljao poslove čišćenja i raznošenja hrane, pa je tako imao i pristup zloglasnom „bloku C" u kome su bili smješteni zarobljenici koji su, prema mišljenju uprave zatvora, bili „najekstremniji četnici".

Čučak je dodao da je tamo video „mnoge pretučene i krvave ljude", i to pretežno vojne zarobljenike, ali i civile, pa čak i jednog pravoslavnog sveštenika.

Čučak je dodao da su on i Žarković „kovali mrtvačke sanduke" za najmanje tri mrtva zarobljenika – Duška Jelića, Milana Vulića i mladića kojemu nije znao ime, ali se seća da su ga stražari nazivali Beli Orao." (Vesti, 21.1.2006)

Svjedok G.T. tvrdi da su stražari jedne večeri pred njim zaklali pet osoba u uniformama JNA za koje je po govoru pretpostavljao da su Crnogorci. „Jednom od Crnogoraca nisu izvadili oči tako da je mogao videti šta se događa, pa su zatim počeli klati jednog po jednog. Klali su ih dok su ih rukama držali za kosu. Svakom je glava bila odvojena od tela." (Glas javnosti, 27. jun 2001)

A šta o bloku „C", i o tretmanu u Lori, u ponovljenom sudskom procesu (2005/6) u predmetu Lora, izjavljuju okrivljeni?

Okrivljeni Miljenko Bajić „ustvrdio je da mu nije poznato gdje se nalazi blok „C" u V.I.C. Lora niti mu je poznat način rada u zatvoru".

Okrivljeni Josip Bikić tvrdi da nema nikakvih saznanja o postojanju nekakvog bloka „C".

Okrivljeni Emilio Bungur tvrdi da ne zna ni za kakve blokove, pa tako ni za blok „C", a „posebno nema saznanja da je bilo zlostavljanja zatvorenika u zatvoru, a za sebe osobno tvrdi da nikoga u zatvoru nije zlostavljao".

Okrivljeni Tonči Vrkić „također je ponovio tvrdnju da, dok je on bio u zatvoru, nije bilo zlostavljanja zatvorenika i da nitko nije neovlašteno ulazio u zatvor".

Okrivljeni Anđelko Botić „je ustvrdio da za vrijeme dok je on bio stražar u V.I.C. Lora nije bilo zlostavljanja zatvorenika. Što više, izjavio je da u prostorijama V.I.C.-a Lora nije video induktorski telefon, a niti je imao saznanja da bi takav telefon bio korišten u svrhu zlostavljanja. Naprotiv, sve pritvorene osobe da su bile tretirane humano, odnosno da se prema njima postupalo u skladu s pravima i konvencijama kojih su se pridržavali". (http://ivojosipovic.com/knjige/odgovornost/pdf/D/3..)

A kakve izjave o Lori daju pošteni Hrvati?

Dugogodišnji profesor Pravnog fakulteta u Splitu, prof. dr Nikola Visković:

„Split je postao grad najgoreg divljaštva, a Lora je postala utočište terorističkog mentaliteta i baza za divljanje u Splitu. Zločini u Lori bili su čisto iživljavanje proizašlo iz dugogodišnjeg akumuliranja mržnje." (Slobodna Dalmacija, 17.10.2004)

Na suđenju u predmetu Lora svjedočio bivši vojni policajac, časnik HV-a Milorad Paić, jedan od krunskih svjedoka na skupini bivših vojnih policajaca, optuženih za ratni zločin nad civilima u vojnom zatvoru u Lori sredinom 1992:

„Pravi krivci slobodno šetaju ulicama Splita, Šibenika i Zagreba.

Split – U bloku „'C' sam video svašta: ćelije su bile pune zatvorenika, bilo je krvi po zidovima, bilo je izmeta, čuo sam zapomaganje i jauke, neki su zazivali majke.

Čuo sam krkljanje i video zatvorene ljude koji su bili ozlijeđeni i loše su izgledali. Nisam mogao više izdržati pa sam izašao zapaliti cigaretu."

Na raspravi održanoj u srijedu, na splitskom Županijskom sudu, taj je časnik Hrvatske vojske govorio o događajima u vojno-istražnom centru.

U Loru je dolazio više puta, zajedno s kolegom Marijom Barišićem, a po nalogu nadređenog Tvrtka Pašalića. Zadaća mu je bila urediti zatvor po pravilima službe, kao što je to prethodno učinjeno i u vojnom zatvoru u Šibeniku.

– U to vrijeme sam bio vojni policajac. Obilazili smo zatvor u Lori i ustanovili da je u lošem stanju. U blok „C" nas je odveo Tvrtko Pašalić, a ondje smo zatekli i Ivicu Levaju. Pašalić nam je rekao da su tu smješteni posebni gosti, koji nigdje nisu evidentirani, te da s njima možemo činiti što hoćemo. Shvatio sam da ih možemo i ubiti ako želimo – izjavio je Paić.

– U hodniku „bloka C" video sam induktorski telefon i tragove krvi po zidu.

Prednji dio zatvora bio je prepun zatvorenika, ali na njima nije primjetio tragove zlostavljanja. No u dvorištu je video kako veća skupina pritvorenika prolazi kroz „špalir" vojnih policajaca na putu do kamiona kojim su kasnije odvedeni u Šibenik i Zadar.

– Dok su zatvorenici prolazili, vojni policajci su ih tukli šakama, nogama i palicama, čime je tko uhvatio. Pred ulaznim vratima sam video dvojicu vojnih policajaca kako se svađaju i hrvaju, nadmećući se koji će prije udariti zatvorenika. Pašalić nam je rekao da su ti zarobljenici dovedeni s Kupresa i da ih treba skloniti kako ih ne bi vidjeli oni iz Crvenog križa – rekao je Paić.

Istakao je da su Barišić i on sastavili više izvješća o svemu što su vidjeli i predali ih pretpostavljenom.

Šta više, njih dvojica su sve ispričali pokojnom predsjedniku Tuđmanu, pokojnom Gojku Šušku, ministru obrane Juri Radiću, Vladimiru Šeksu i Mati Laušiću, načelniku uprave Vojne policije.

– Sve je završilo našom potpunom diskreditacijom i udaljavanjem s dužnosti. Želim reći da su optuženici u ovom slučaju najmanje krivi za ono što se dogodilo, a pravi krivci slobodno šetaju ulicama Splita, Šibenika i Zagreba – istaknuo je Paić. (Slobodna Dalmacija, 17.10.2002)

U izveštaju „vojnog policajca Maria Barišića, iz aprila 1992. godine, u kome on obavještava nadređene o stanju u VIC (Vojno-istražni centar – S.Z.) „Lora" gdje, između ostalog, navodi: „Kako ste naložili da 'Lora' mora biti dovedena u red zbog dolaska međunarodnog komiteta crvenog križa (MKCK)

obavještavam vas da su zarobljeni sa Kupresa, pravoslavni svećenik u lošem stanju, da su pretučeni, da postoji veći broj neevidentiranih zatvorenika koji nemaju osnovne higijenske uvjete, da se ne vode na pranje, da je po zidovima krv ... da su neki u veoma lošem stanju te se moraju odvesti kod liječnika ... to predlažem da se odloži dolazak predstavnika MKCK." (http://www.idc.org.ba/monitoring/Lora-Split)

U istom izveštaju Barišić, između ostalog, navodi:

„Pogledali smo preostale prostorije, i uočio sam da su sve prenatrpane. Vidio sam da se u tim prostorijama nalaze i muške i ženske osobe, svi su bili zajedno... pa sam malo „prošetao" i s onim što sam video bio sam užasnut. Primjetio sam da neki „grkljaju" kao da nemaju jezik, i tvrdim da jedan najmanje polovicu jezika nije imao. Bili su svi izobličeni, neki su bili bez očiju, također i bez ušiju." (htp"//avocats.fr/space/ivan.jurasinovic/tag/petrac/?orderBy=visitRecentCount&listForunt=tag)

A kako na izveštaj vojnog policajca Maria Barišića, koji je „izvjestio o svojim spoznajama sebi nadređene sve do predsjednika Franje Tuđmana" reaguje Tuđmanov čovjek od posebnog povjerenja, „demokratični kanađanin" iz Širokog Brijega, Gojko Šušak:

„Nakon njegovog svjedočenja u Tuđmanovom uredu održana je sjednica najužeg državnog vrha na kojoj je pokojni ministar odbrane Gojko Šušak kazao da „tog Barišića treba eliminirati". (http://www.peratovic.net/barisic/barisic.html)

Kada, poslije nekoliko fizičkih pokušaja, nije uspio života lišiti Marija Barišića, to kroz finalnu odluku ministar „Ministarstva obrane Republike Hrvatske", Gojko Šušak, dana 3. septembra 1993. godine, pod brojem: 512-13-05-93-1387, donosi rješenje kojim „Mariju Barišiću, Antinom, rođenom 24. rujna 1959. u Šibeniku, djelatniku 72. bojne vojne policije prestaje radni odnos u Ministarstvu obrane istekom otkaznog roka od 30 dana".

U obrazloženju rješenja, ministar Gojko Šušak je napisao sljedeće:

„Člankom 379. stavak 1. Zakona o upravi, propisano je da djelatniku, za kojeg se utvrdi da nema sposobnosti za obnašanje zadaća i poslova radnog mjesta čije mu je obnašanje povjereno ili za koga se utvrdi da trajnije ne ostvaruje uobičajene rezultate rada, može prestati radni odnos.

Na temelju pribavljenog mišljenja utvrđeno je da imenovani nije ostvarivao uobičajene rezultate rada na poslovima i zadaćama koje su mu povjerene, te da je iako upozoren povjerene zadaće ispunjavao nemarno, ispoljavao je samovolju na poslu i slično.

Imajući u vidu izloženo, valjalo je riješiti kao u izreci." (http://www.peratovic.net/Susak_Barisic 1-4.pdf)

Po zapovijedi ministra obrane Gojka Šuška, u listopadu 1993, izbačen je s posla, a „presudila" mu je komisija MORH-a na čelu s Miroslavom Tuđmanom

(članovi su bili Krpina, Laušić, Međumurec, Sundov i Jurić). (http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/nedeljna/20011026/)

Da li su oficir HV-a Milorad Paić i vojni policajac HVO Mario Barišić usamljeni u izjavama oko Lore?

Ne!

Svjedok Marko Ivčević, između ostalog, izjavio je:

Odgovarajući na pitanje branitelja, svjedok je rekao da je Hrvat po nacionalnosti i da nikada nije bio član komunističke partije. Kazao je da je o svemu što zna iz Lore obavjestio admirale: pokojnog Svetu Leticu, Vida Stipetića i Davorina Kajića.

„Govorio sam o teškoj anarhiji u Lori, o bježanju vojnika, o svemu što sam video u zatvoru, a nije se smjelo događati, o zločinima i nasilju. Pokojni admiral Letica mi je nudio visi čin, školovanje u Zagrebu i mjesto u službi po izboru u zamjenu za šutnju, ali ja nisam pristao pa sam prisilno umirovljen i otjeran, a ispratili su me naoružani vojnici" – istaknuo je Ivčević. (Slobodna Dalmacija, 24.10.2002)

Samo zbog toga što je rekao istinu „europska demokracija u Hrvata" je Milorada Paića ostavila bez posla, a „pučanstvo europske demokracije" iskazivalo se u tome da „Već neko vrijeme trpim neugodnosti i prijetnje. Nepoznate osobe me nazivaju telefonom i savjetuju mi da je bolje ne pojaviti se na sudu i da bih mogao biti likvidiran. Nedavno sam dobio i anonimno prijeteće pismo, a neznanac je mom djetetu u telefonskom razgovoru kazao: 'nabit ćemo ti tatu na kolac'. Zbog svega toga ja već godinu dana imam policijsku zaštitu tijekom 24 sata dnevno", rekao je svjedok Milorad Paić. (Slobodna Dalmacija,17.10.2002)

A da je demokratija u Hrvatskoj bila de jure (lat. de jure – po pravu), ali ne i de fakto (lat. de facto – stvarno), prepoznalo je i javno svjetsko mnenje kroz konstataciju da „Ljudi koji su voljni svjedočiti o ratnim zločinima u Hrvatskoj izloženi su prijetnjama, nasilju, čak i ubojstvima", upozorava „Amnesty International" koji tvrdi da je više stotina hrvatskih ratnih zločinaca i dalje nekažnjeno. (http://www.index.hr/vijesti/clanak/amnesty-international-svjedocima-ratnih-zločina-u-hrva...)

„Ljudi koji su voljni svjedočiti o ratnim zločinima u Hrvatskoj izloženi su prijetnjama, nasilju, čak i ubojstvima" – Da li pretjeruje „Amnestu international"?

Osvrnimo se na činjenice. Bez obzira na sve, oficir HV-a Milorad Paić, može se smatrati srećnim, jer „demokracija u Hrvata" ima i drugo lice.

Tako, „Najozbiljniju optužbu u vezi zbivanja u Lori još prije nekoliko godina su javnosti predočila dvojica tadašnjih vojnih policajaca Mario Barišić i Milorad Peić, koji su prilikom jedne inspekcije u zatvoru mnogo toga videli. Između ostalog videli su i pripadnike tzv. niksičke grupe koji od teškog mučenja više nisu mogli stajati, da bi kasnije bili likvidirani.

O svemu što su videli i doznali u Lori, kao i u vojnom zatvoru Kuline u Šibeniku (gdje se slično postupalo sa Srbima) još u aprilu 1993. su lično izvestili predsednika Tuđmana.

Sa njima je tada bio i njihov kolega Tomislav Matić. Epilog njihovog dolaska u Zagreb i referisanja predsjedniku bio je sljedeći:

Na povratku automobilom u Rijeku u sumnjivoj saobraćajnoj nesreći poginuo je Tomislav Matić, a Barišić i Paić na putu za Šibenik takođe su imali tešku saobraćajnu nesreću, ali su obojica preživeli. Obojica su zatim sklonjeni iz Vojne policije i penzionisani." (Politika, 13.8.2001)

Da je „demokracija u Hrvata svestrana" govori podatak da je samo zbog istine u filmsku traku udjenute, „Jugoslovenski državljanin Božidar Knežević (49), autor kontroverznog filma 'Oluja nad Krajinom', kojeg je sufinansiralo Ministarstvo kulture, i Borivoje Frančeski iz Zagreba poginuli su jučer u Bruvnu kod Gračaca u sudaru s teretnim kamionom s prikolicom marke 'mercedes'.

Teretnjakom registarskih oznaka Podravske Slatine, čija se prikolica sudarila s osobnim automobilom 'renault escape' čeških oznaka, upravljao je Nikola O. (47), a sudar se dogodio u 10,35 sati." (Večernji list, 7.11.2001)

„U leto 2000. godine Milan Levar – svedok na suđenju licima optuženim za ratne zločine počinjene u oblasti Gospića – poginuo je u eksploziji mine koja je bila podmetnuta u neposrednoj blizini njegove kuće. Njegove ubice još uvek nisu uhapšene." (http://iwpr.net/node/20503)

Očigledno je da novokompovane države u propagiranju ljudskih prava i sloboda, nalaze ideologiju sopstvenog opravdanja i legitimiteta, ali je više nego jasno da je neke istine teško izreći, a još teže odlučno i hrabro stajati iza njih.

Da je to tako govori činjenica, da je ministar pravosuđa Republike Hrvatske (1992–1995) Ivica Crnić podnjeo neopozivu ostavku uz obrazloženje da ne želi da učestvuje u nepravnim i totalitarnim procesima, jer sudska vlast se stavlja na marginu i „služi samo kao ukras kada pred demokratskim zemljama treba pokazati da u Hrvatskoj djeluje pravna država". (Srpska stvarnost, 11.3.1995). Što je rekao 1995, Ivica Crnić je ponovio i potvrdio i 2001. godine: „Pravi razlog napuštanja ministarskog mjesta bio je u tome što se nisam slagao s jako velikim utjecajem politike na pravosuđe." (http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/nedeljna/20011026/)

A kako djeluje pravna država u Hrvatskoj?

„Među 'ratnim zločincima' nalazi se Bogdan Banić (rođen 1937) koji je posle 'Oluje' ostao u svom selu Lepuri, opština Benkovac. Banić je osuđen na 10 godina zatvora zbog ratnog zločina počinjenog nad civilnim stanovništvom, odnosno, kako piše u presudi 'što je ubio tri svinje i četiri konja čiji su vlasnici bili Hrvati'." (Tanjug, 26.5.1998)

U martu 1999. godine OEBS (Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju – S.Z.) je u svom izveštaju zabeležio da u Hrvatskoj: „Nema nikakvog

napretka u pogledu poštovanja ljudskih prava, prava manjina i vladavine zakona." (Majkl Parenti, *Ubiti naciju*, Beograd, 2003, str. 47)

„Hrvatski Helsinški komitet za zaštitu ljudskih prava konstatirao je da od ukupno 492. osobe – koliko ih je do 2001. uhapšeno zbog sumnje da su počinili ratne zločine – nijedno nije hrvatske nacionalnosti. Sva su, naime – Srbi." (http://iwpr.net/nade/19091)

„Britanski 'Foreign Office' (FCO) u izvješću o stanju ljudskih prava u svijetu u 2003. godini iznio je dosta zamjerki Hrvatskoj."

„Splitsko suđenje u slučaju Lora ocjenjuje političkim procesom zbog izrazito nacionalističkih pogleda suca koji je ignorirao evidentne činjenice zastrašivanja svjedoka. Taj je slučaj ozbiljno doveo u pitanje sposobnost domaćeg sudstva da procesuira ratne zločine – kaže se u izvješću."

„Stanje u hrvatskom pravosuđu ilustrira se u izvješću podatkom da 'u pravosudnom sustavu zemlje s oko 4,7 milijuna stanovnika ima 1,3 milijuna neriješenih predmeta'. Hrvatsko je pravosuđe u kritičnom stanju i ono utječe na sve aspekte političkog, ekonomskog i društvenog razvitka zemlje – smatra FCO." (Slobodna Dalmacija, 27.12.2003)

Američki „Freedom House", izveštavajući o efikasnosti sudstva u Hrvatskoj, konstatuje:

„Zbog velikog broja neriješenih predmeta", tvrdi Freedom House, „sudstvo je ostalo problem broj jedan na putu promjena i reformi svih segmenata društva". (Slobodna Dalmacija, 18.12.2003)

Misija OEBS-a u Hrvatskoj, u saopštenju za štampu, od 1. marta 2004. godine, između ostalog, „navodi da su etnički Srbi u nepovoljnijem položaju na suđenjima za ratne zločine". (http://www.osce.org/news/show-news.php?id=2893)

Da je u Hrvatskoj pravo sve manje pravo, a sve više politika, dokazuju i zamjerke OEBS-a upućene pravosuđu Hrvatske:

– Velike razlike u broju procesuiranih Srba i Hrvata;

– Znatno veća razlika između Srba i Hrvata u stopi osuđujućih i oslobađajućih presuda;

– 90 posto Srba osuđeno u odsutnosti;

– Veliki broj neutemeljenih optužbi protiv Srba;

– Velikodušna primjena olakotnih okolnosti za Hrvate;

– Vrhovni sud često preinačuje osuđujuće presude protiv Srba.

Pristrasna suđenja.

Predmet Svetozara Karana.

– Županijski sud u Gospiću proglasio ga krivim i za 500-godišnju povijesti srpskih zločina protiv Hrvata.

Predmet Hrastov.

– Oslobađajuća presuda za ubojstvo 13 nenaoružanih vojnika JNA na temelju samoobrane.

– Predmet Lor – Predsjednik sudskog vijeća pristrasno favorizovao optuženike." (Slobodna Dalmacija, 23.6.2004)

Iz američkog „Freedom House-a", u godišnjem izveštaju (2003) „nisu propustili osvrnuti se na proces optuženicima za zločine u ratnoj luci Lora. Podsjeća se na odluku suca Slavka Lozine da se optuženici brane sa slobode, nakon čega su ponovno uhićeni, kao i na atmosferu pritiska zbog koje su mnogi svjedoci optužbe odustali od svojih tvrdnji. Apostrofira se i koncert Marka Perkovića Thompsona u Splitu, kojem je zajedno s desničarskim vrhom nazočio i sudac Lozina ...„slučaj Lora odražava sve teškoće s kojima će se suočiti svaka vlast u pokušaju da reformiše pravosuđe", zaključuje „Freedom House". (Slobodna Dalmacija, 18.12.2003)

OEBS (Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju) nekoliko puta naglašava nepravilnosti sudskog procesa u predmetu Lora, između ostalog i novembra 2002. godine. „Misija OESS-a u Hrvatskoj u utorak se oglasila priopćenjem vezanim uz završetak suđenja u slučaju Lora, ocijenivši da je ono bilo okruženo mnogim dvojbenostima i nepravilnostima.

'U slučaju Lora riječ je o iznimno važnom suđenju. Ono je bilo okruženo mnogim dvojbenostima i nepravilnostima koje smo pratili i zbog kojih smo zabrinuti', stoji u priopćenju glasnogovornika misije Alessandra Fracessettija." (Vjesnik, 27.11.2002)

Nakratko, zavirimo u slučaj Lora.

Napokon, postupajući po odredbama međudržavnog ugovora SR Jugoslavije i Hrvatske o pravnoj pomoći u građanskim i kaznenim stvarima, potpisanom 10.4.1998. godine, Županijski sud u Splitu, poslije provedenih istražni radnji utvrdio je postojanje osnovane sumnje u počinjeno krivično djelo ratnog zločina, te je na osnovu tog saznanja, sredinom 2002. godine, u pravnu proceduru uveo predmet „Lora".

Najkraće, nekadašnja ratna luka JNA – Lora u Splitu, koja je bila u blokadi od 6. maja 1991, pa do 4. januara 1992. godine (242 dana), bilo je jedno od tridesetak mjesta na prostorima Hrvatske, u kojima su formirani logori za Srbe.

Lora je trajala od 4. januara 1992. do 4. avgusta 1997. godine, kada su je napustili posljednji srpski logoraši.

Prema dokumentima MKCK, Zoran Malenić, Živko Mutić, Ranko Grbić „zajedno s još sedam zarobljenika, ostali su posljednji zatvorenici u Lori. Tek 4. kolovoza 1997. godine, dakle pune dvije godine nakon Oluje, devetoro od te desetorice ih je razmjenjeno za šest Hrvata koji su ostali u Banja Luci, a priča o desetom zasad ostaje nejasna". (http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/kazalisne-predstave-u-lori)

Tokom suđenja, u čitanju materijalnih dokaza, konstatovano je da je, kroz tretman Lore, tj. kroz maltretiranje, prebijanje i ubijanje prošlo – 1.005 Srba iz Kragujevca, Niša, Bjelovara, Benkovca, Knina, Splita, Čapljine, Mostara,

Trebinja, Neuma, Duvna, Kupresa, Dubice, Teslića, Odžaka, Podgorice, Cetinja, Šavnika, Nikšića... tj. iz Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, od kojih više desetina je podleglo zbog nanešenih povreda, a predsjednik Dalmatinskog komiteta za ljudska prava, Tonči Majić, između ostalog, izjavljuje: „...dok je naknadno utvrđeno da je u 'Lori' ubijeno između 60 i 70 ljudi." (http://www.mombu.com/culture/croatia/t-optuznica-za-loru-mora-da-b...).

Vjerujem da je logor Lora u Splitu, sa stanovišta trajanja, možda jedinstven u svjetu?

Zašto?

Zato što su ratna dejstva na području Hrvatske i BiH prestala parafiranjem mirovnog sporazuma o BiH u američkoj vazduhoplovnoj bazi Rajt-Peterson kod Dejtona u državi Ohajo (21.11.1995). odnosno potpisivanjem mirovnog sporazuma o BiH u Parizu (14.12.1995), a iste, 1995. godine, zaraćene strane su potpisale i konvenciju o raspuštanju svih logora na svojim teritorijama.

Pitanje glasi:

Kako je politički vrh Hrvatske, tj. predsjednik Hrvatske (1990–1999) Franjo Tuđman, predsjednik Vlade Hrvatske (1995–2000) Zlatko Mateša i predsjednik Hrvatskog sabora (1995–2000) Vlatko Pavletić, poštovali ono što je potpisano 1995. godine?

Jednostavno.

Sve su ignorisali.

Logor Lora u Splitu je bio u funkciji do – 4. avgusta 1997. godine.

Na ovu opštepoznatu činjenicu, predsjednik Hrvatske, Mesić, kao svjedok tužilaštva tribunala u Hagu, 2002. godine izjavljuje:

„U Hrvatskoj nije bilo ni jednog logora..." (http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2002/10/05/srpski/T02100401...)

Usput budi rečeno – AUŠVIC, nacistički koncentracioni logor u južnoj Poljskoj, trajao je od 20. maja 1940. do 27. januara 1945. godine, tj. 4,8 godina. (Kompleks logora Aušvic, 1947. godine postao je državni muzej, a od 1979. godine je pod zaštitom Uneska)

LORA, hrvatski koncentracioni logor u Splitu, trajao je od 4. januara 1992. do 4. avgusta 1997. godine, tj. 5,7 godina.

Činjenica je da cjelokupna hrvatska javnost, provokativno, upotrebljava termin – zatvor, te tako imamo zatvor Lora u Splitu, zatvor Kuline u Šibeniku, zatvor Sajmište u Zagrebu, zatvor Zadar, Sisak, Osijek... i ina mesta gdje su bili zatvarani Srbi iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore.

U krivičnopravnom smislu, osuđenici dolaze u zatvor na osnovu provedenog zakonom propisanog postupka, i izdržavaju ograničenu, sudskom presudom donesenu, vremensku kaznu, a u koncentracione logore ala Aušvic, Mauthauzen ili Lora, Šibenik, Zagreb... dovođeni su ljudi na osnovu rasne

ili vjerske pripadnosti, bez provedenog zakonskog postupka, na neodređeno vrijeme, a po ličnoj zapovjedi diktatorskih ili paravojnih lidera.

Manji dio spiska Srba ubijenih u Lori, čine sljedeća imena:

1) Petar Spremo (Kupres)

Svedok 333/96-6: „U Splitu su nas najpre doveli pred zgradu SUP-a gde su nas ponovo tukli i prebijali. Od tih batina umro je u 'Lori' Petar Spremo iz Kupresa."

Svedok 420/95-2: „Znam da je u 'Lori' ubijen Petar Spremo iz Begovog sela i to na taj način što je bio udaren palicom po glavi, od čega je pao u komu da bi nakon nekoliko dana izdahnuo."

Svedok 426/96-50: „Hrvatski vojnici su u 'Lori' prilikom dolaska udarili Petra Spremu, mog daljnjeg rođaka, sa metalnom polugom po glavi i on je kasnije podlegao."

2) Stojan Zubić (Kupres)

Svedok 333/96-11: „U Lori je sa nama bio i Stojan Zubić koji je imao teške povrede i u Splitu je operisan. On je sa nama razmjenjen, ali je odmah po dolasku u Knin umro."

Svedok 420/95-2: „Takođe mi je poznato da je Stojan Zubić, koji je bio uhapšen u Kupresu i koji je tamo zadobio teške povrede prilikom batinanja, dva dana nakon razmjene umro od posledica povreda od batina koje je dobio u Kupresu i u Lori."

3) Ratko Milić (Kupres)

4) Ljubo Milić (Kupres)

5) Dušan Nikić (Kupres)

6) Slavko Dragoljević (Kupres)

7) Čivčić (Kupres)

Svedok 334/97-19: „...Negde oko Drniša kamion je stao i videla se u blizini puta iskopana velika jama pored koje je radio buldožer. Tu su stajali ljudi koji su imali motorne testere u rukama.

Hrvatski vojnici koji su nas doveli, skinuli su sa kamiona 8–9 Srba iz naše grupe: braću Ratka i Ljubu Milića, Dušana Nikića, Slavka Dragoljevića i Čivčića koji je bio gluvonjem, a ostalih se imena ne sećam. Doveli su ih do jame i poubijali."

8) Vlado Savić (Nevesinje)

9) Duško Jelić (Trebinje)

10) Miodrag Čučaga

Svedok 485/95: „Poznato mi je da su u Lori ubijeni Vlado Savić, Dragan Jelić i Čučaga."

Svedok 445/94-42: „Ja sam već ranije objasnio da je od zadobijenih povreda umro u 'Lori' i Jelić Duško iz Trebinja."

Svedok 111/95-2: „Poznato mi je da su od batina podlegli Duško Jelić iz Trebinja, Savić Vlado iz Nevesinja i Vesović Bojan koga su zvali 'Orao'."

11) Luka Gazivoda (Nikšić)
12) Ratko Simović (Nikšić)
13) Dušan Barović (Nikšić)
14) Luka Adžić (Nikšić)

Svedok 333/95-2: „Luku Gazivodu su tako pretukli da je ostao ležeći i nije davao znake života."

Svedok 445/94-18: „Luka je po razmeni umro u Nikšiću."

Svedok 418/95-2: „Od prve trojice Crnogoraca kad smo došli u Duvno od batina je umro jedan Crnogorac koji se zvao Barović Dušan, zv. 'Dika' iz Nikšića."

15) Bojan Vesović (Kragujevac)
16) Nenad Knežević (Split)
17) Gojko Bulović (Split)

Svedok 181/95-2: „Poznato mi je da su od batina podlegli Duško Jelić iz Trebinja, Savić Vlado iz Nevesinja i Vesović Bojan, koga su zvali 'Orao', a rodom je iz Kragujevca."

Svedok 182/95-2: „Znam da je u ovom logoru ubijen Bojan Vesović iz Kragujevca koga su zvali 'Beli orao' ...od posledica mučenja umrli su u ovom logoru Jelić Duško, koji je sahranjen u krugu logora i još dvojica civila, mislim da su iz Splita."

Svedok 67/94-1: „Mislim da je bio 14. maj 1992. godine kada je podlegao Jelić Duško."

18) Petar Pantić, pilot JNA

Svedok 418/95-2: „Petra Pantića su skoro najviše tukli nogama, rukama, palicama, nekim daskama i drugim, te je on od ovih batina izdahnuo."

19) Slobodan Medić, pilot JNA
20) Mirko Zečević (Kupres)
21) Grbić Ranko
22) Milan Vulić
23) Boro Ivković (http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini_lora2.html)
24) Radivoje Mirka Petković (Šavnik, 1961)
25) Nedjeljko Boža Janković (Šavnik, 1970)
26) Miljan Svetozara Sušić (Šavnik, 1959)
27) Borivoje Jovana Zirojević (Nevesinje, 1955)
28) Pavle Nikole Popović (Nikšić, 1957)
29) Dragan Momčila Jakovljević (Nikšić, 1967)
30) Dragomir Petra Doknić (Nikšić, 1958)
31) Radomir Milana Vulić (Podgorica, 1953)
32) Ranko Danila Vujović (Nikšić, 1956)

33) Milos Vasilija Perunović (Nikšić, 1965)... (http://dalmatinskikomitet.com/stranice/clanci/crnogorci.html)
34) Rajko Bulatović (1964)
35) Dušan Duvnjak (1965)
36) Nikola Duvnjak (1957)
37) Spasoje Kanlić (1957)
38) Ratko Lugonja (1962)
39) Miro Ljepava (1973)
40) Jovo Marić (1943)
41) Doko Marić (1932)
42) Ratko Masim (1954)
43) Dušan Milišić (1961)
44) Luka Papić (1954)
45) Zoran Popović (http://www.mail-arhive.com/sim@antic.org/msg07826.html)

„U martu ove godine (2001 – S.Z.) najzad je i hrvatska strana počela službenu istragu o zbivanjima u Lori, gdje je inače stradalo znatno više zatočenika – uglavnom Srba s tog područja – nego što iznosi navedeni broj traženih osoba koje su izvan Hrvatske.

Neobično je, međutim, da istragu vodi Vojna policija HV čiji je komandant još uvek ista osoba – general Mate Laušić (u početku lični Tuđmanov telohranitelj i šef njegovog obezbjeđenja).

On je to bio i u vreme počinjenih zločina u tom vojnom zatvoru, ali i u nekim drugim poput Kulina u Šibeniku, o kojima se istraga još ne vodi." (Politika, 15.5.2001)

Tokom istrage, u decembru 2001. godine „osumnjičenike u pritvoru posjetio splitsko-dalmatinski župan Branimir Lukšić". (http://novine.novilist.hr/Default.asp?wci=Pretrazivac&WCU=2859285C2863...)

„Županijsko državno odvjetništvo je nakon provedene šestomjesečne istrage podiglo optužnicu protiv osam osoba zbog ratnog zločina protiv civilnoga stanovništva." (Slobodna Dalmacija, 28.3.2002.)

S obzirom da je među logorima za Srbe u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, logor Lora u Splitu bio logor sa najdužim trajanjem (4.1.1992. – 4.8.1997), s obzirom da je u logoru Lora ubijeno najmanje 70 Srba, s obzirom da su u logoru Lora primjenjivane najpaklenije i najmorbidnije metode mučenja i ubijanja poznate ljudskom rodu, a koje su bile sadržane u:

„1. Batinanje: rukama, nogama, cevima za vodovod, gumenim crevima, palicama, bezbol palicama, električnim palicama, kundacima od oružja, lancima, komadima elektroprovodnika;
2. Polivanje zarobljenika hladnom vodom iz šmrka pod pritiskom iz hidranta;

3. Prolazak zarobljenika kroz špalir stražara (batinaša);
4. „Telefoniranje" – povezivanje pojedinih delova tela zarobljenika: ušiju, polnih organa, slepoočnica, prstiju ruku ili nogu na indukovanu električnu struju iz poljskog telefona;
5. Izvođenje zarobljenika na lažno, fingirano streljanje;
6. Skidanje zarobljenika i držanje bez odeće na suncu po ceo dan; prisiljavanje da gledaju u sunce po ceo dan;
7. Prisiljavanje zarobljenika da piju slanu vodu;
8. Puštanje i huškanje pasa vučjaka u ćeliju na zarobljenike;
9. Bacanje hleba među zarobljenike koji se otimaju kao psi;
10. Prskanje suzavca u oči zarobljenika;
11. Zašivanje rane pored oka zarobljenika žicom;
12. Besciljno dugovremeno trčanje zarobljenika po logorskom krugu i pravljenje sklekova posle iscrpljujućeg rada na lomljenju kamena u kamenolomu bez alata ili sa malo adekvatnog alata;
13. Prisiljavanje zarobljenika na lizanje čizama stražara;
14. Prisiljavanje zarobljenika da pojedu vruću ili slanu hranu u što kraćem vremenu;
15. Stavljanje zapaljenje cigarete na ruku, uvo i druge delove tela zarobljenika;
16. Paljenje upaljačem pojedinih delova tela zarobljenika;
17. Lomljenje vilica zarobljenicima i namerno loše nameštanje da ne zaraste ili da nepravilno zaraste;
18. Prisiljavanje zarobljenika da se bosi kreću po zatvorskom krugu, po vrućini, dok im ne poteče krv iz tabana;
19. Pretnja smrću (ubistvom, klanjem, sakaćenjem, puštanjem dresiranog vučjaka zarobljeniku);
20. Nedozvoljavanje zarobljeniku da pije vodu po ceo dan na vrućini od skoro 40 C;
21. Jahanje zarobljenika po zatvorskom krugu kao konja;
22. Prisiljavanje zarobljenika da jedu žive puževe sa kućicama, perje ubijenih ptica, kore pomorandže, žive žabe, gliste, pileće kosti, opuške od cigareta;
23. Prisiljavanje zarobljenika na težak fizički rad: vađenje kamenja u kamenolomu, gradnja kuća itd.;
24. Prisiljavanje zarobljenika da po jakom suncu trče po logorskom krugu, a zatim oznojene i zagrejane prskaju hladnom vodom pod pritiskom šmrkom iz hidranta;
25. Prisiljavanje zarobljenika da se međusobno udaraju pesnicama i nogama do onesvešćenja;
26. Prisiljavanje zarobljenika da liže šolju u klozetu i pod WC-a;
27. Prisiljavanje zarobljenika na masturbaciju;

28. Udaranje zarobljenika po testisima;
29. Prisiljavanje zarobljenika da piju toplu, mutnu vodu u koju je zatvorski stražar prethodno pljunuo:
30. Vešanje zarobljenika tako da su im ruke vezane lisicama za metalne rešetke na vratima;
31. Prisiljavanje zarobljenika da piju mokraću;
32. Prisiljavanje zarobljenika da javno polno opšte između sebe;
33. Prisiljavanje zarobljenika da pojede pola kilograma soli bez davanja vode;
34. Prisiljavanje zarobljenika da na golim kolenima pužu preko tucanog kamena;
35. Stavljanje u usta cevi od pištolja uz pretnju okidanjem;
36. Nedozvoljavanje zarobljenicima noću da spavaju stalnim upadanjem stražara u ćelije i buđenjem i batinanjem;
37. Gaženje čizmama prstiju na slomljenoj nozi zarobljenika;
38. „Igranje kola" – u dvorištu bi se zatvorenici uhvatili u krug, a prvi i poslednji su bili spojeni za izvor električne struje;
39. Prisiljavanje zarobljenika na homoseksualne odnose;
40. Brijanje zarobljenika na suvo nožem i prisiljavanje da pojede svoju sopstvenu bradu;
41. Dozvoljavanje pijanim građanima-civilima da tuku i maltretiraju zarobljenike;
42. Prisiljavanje zarobljenika da okopavaju ili kose travu oko logorskog kruga u delu koji je bio miniran." (Dokumenti o ratnim zločinima na teritoriji prethodne Jugoslavije 1991-5, (X izveštaj), Savezna Republika Jugoslavija, Komitet za prikupljanje podataka o izvršenim zločinima protiv čovečnosti i međunarodnog prava. Izdavač: Služba za zajedničke poslove Savezne vlade i saveznih organa uprave, Beograd, 2001, str. 160–62);

S obzirom da je „prema mišljenjima nekih pravnika, politikologa i sociologa koji su se bavili problemima kršenja ljudskih prava u Hrvatskoj tokom proteklog desetljeća 'slučaj Lora' se izdvaja od drugih primjera i vjerovatno najteže tereti bivšu HDZ-ovsku vlast, jasno ukazujući na to da je osim neprihvatljivih metoda ona ujedno i sustavno provodila politiku etničkog čišćenja djelujući kroz sustav paralelnog zapovjedanja i korištenje Vojne policije. Naime, za razliku od drugih zbivanja, zločini u Lori se nisu događali na 'crti bojišnice', već u pozadini i to u sigurnosti ograde kojom je bilo opasano i zapovjednistvo HRM-a (Hrvatska ratna mornarica – S.Z.). Potom, oni koji su u njima sudjelovali nisu pripadali nekoj izdvojenoj jedinici, koja se na ratištu u jednom trenutku našla izvan kontrole ili imala 'široku' slobodu djelovanja. Nije se radilo ni o afektu, već o dugogodišnjem sustavnom hapšenju,

maltretiranju i ubijanju. Naime, zatvor je funkcionirao godinama." (http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/200010/01004-008-pu...);

S obzirom da su više godina o logoru Lora informisali kako domaći tako i strani mediji;

S obzirom da je logor Lora bio pod direktnom nadležnošću vojne policije pri „Glavnom stožeru oružanih snaga Republike Hrvatske" (Generalštab Hrvatske), a samim tim i vrhovnog zapovjednika, predsjednika Hrvatske Franje Tuđmana, to je bilo za očekivati da sudski proces vodi predsjednik (1991–2007) Županijskog (Okružnog) suda Split Igor Benzon „bivši odvjetnik kojega je HDZ početkom devedesetih posadio na tu funkciju" (http://www.forum.hr/showthread.phd?t=218684), ili u najgorem slučaju šef Krivičnog odelenja Županijskog suda Split Vinko Kuić, ali politika Hrvatske (Mesic, Račan) pljunula je u lice pravde, ne samo Hrvatske, i slučaj je dodjeljen kontroverznom sudiji krivičaru, Slavku Lozini (1955), „sucu s najvećim brojem poništenih presuda" (http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/nova-sudska-farsa/print:true), inače, sudiju Slavka Lozinu „je kao suca Prekršajnog suda u Vrgorcu tužilac Zlatko Vranješ optužio za zloupotrebu službenog položaja zbog sudjelovanja u lažiranju prometne nesreće, pred vrgoračkim Općinskim sudom izrečena je 26. prosinca 1983. godine i iznosila je tri mjeseca zatvora uz godinu dana uvjetne kazne". (Slobodna Dalmacija, 24.10.2002)

„1992. dolazi na splitski Općinski sud. Na tom je sudu tri godine bio i šef kaznenog odjela, da bi u travnju 1999. bio postavljen za suca kaznenog odjela na Županijskom sudu u Splitu." (Slobodna Dalmacija, 29.8.2004)

Sredinom aprila mjeseca 2002. godine, kao sudija Okružnog (Županijskog) suda Split, Slavko Lozina je izazvao saobraćajnu nezgodu i potom pobjegao s mjesta događaja, zbog čega je pred Šibenskim sudom pokrenut krivični postupak protiv Slavka Lozine „zbog dva kaznena djela: izazivanja prometne nesreće, te nepružanja pomoći teško ozlijeđenom Đovaniju de Micheley Venturi". (Slobodna Dalmacija, 24.10.2004)

A kako se „sudija" Slavko Lozina kvalifikovao za „suđenje" u predmetu Lora?

Veoma jednostavno. Ulaznicu za Loru „kupio" je preko predmeta „Budiša" i uz pomoć iskoordiniranih aktivnosti optuženih, advokata optuženih, Splitsko-dalmatinskog župana, Splitsko-makarskog nadbiskupa, te podložne svjetine.

Predmet „Budiša".

Ukratko, nekadašnji komandir specijalaca grada Splita, Vinko Budiša, iz čiste objesti, hicem u potiljak, usmrtio je 19-godišnjeg Milenka Đekića iz Splita.

Više godina, pravosudni proces se traljavo odvijao, jer „u velikom djelu pravosuđa postojao je konsenzus da ne treba Budišu prestrogo kazniti – jer ljudi moji pa ubio je Srbina". (http://politika.com/tag/Slavko-Lozina)

Mada je za ovo krivično djelo zakonom bila zaprećena minimalna kazna od 5 (pet) godina, sudija Županijskog suda Split, Slavko Lozina, ubicu Vinka Budišu

osuđuje na 4 (četiri) godine i 11 (jedanaest) mjeseci, tj. mjesec dana nižom kaznom od minimalne kazne propisane zakonom.

A da zlo bude veće, snagu hrvatskog „pravosuđa" dokazuje i Vrhovni sud Republike Hrvatske (RH) u Zagrebu, koji potvrđuje presudu Županijskog suda Split u predmetu Vinko Budiša, a u obrazloženju rješenja presude, kojeg je potpisao sudija Vrhovnog suda RH mag. jur. Ranko Marijan (Karlovac, 1954), između ostalog se kaže da „Vrhovni sud ovakvu presudu smatra poticanjem građanske svijesti da uvidi da ovakvi zločini nisu isplativi". (http://www.index.hr/vijesti/clanak.aspx?id=271313)

A u čemu je bila sadržana logistika ostalih?

„Upravo neprimjerena klima (npr. pljeskanje optuženicima prilikom njihovog ulaska u sudnicu) 'spontano' organizirani štrajkovi glađu u znak solidarnosti s optuženicima, čemu su dali podršku župan Splitsko-dalmatinske županije Branimir Lukšić, i nadbiskup Splitsko-makarske nadbiskupije Marin Barišić, prijetnje tadašnjem županijskom državnom odvjetniku Mladenu Bajiću (danas Državnom odvjetniku), paljenje svijeća pred zgradom splitskog suda, ali i amnezija koja je zahvatila sve svjedoke (od nekadašnjih čuvara, do nekadašnjih dužnika)..."

„Branitelji su pokušali zavesti svjedoke, ili omalovažiti njihov iskaz. Tako je odvjetnica jednog od optuženih prigovorila što svjedok govori srpski."

„...su optuženici grubo vrijeđali svjedoka psujući mu majku i nazivajući ga četnikom." (http://www.pravdautranziciji.com/pages/article.php?id=433)

Osam advokata optuženih su tražili „izuzeće splitskog suda, sve dok Igor Benzon, predsjednik Županijskog suda, nije imenovao Lozinu predsjednikom vijeća za taj predmet. Kako je Lozina bio ocijenjen kao 'naš' sudac, odvjetnici su odustali" (http://www.vjesnik.hr/html/2004/08/25/clanakTx.asp?r=tem&c=4), odnosno „optuženici su prekinuli štrajk glađu, župan Lukšić ih je prestao posjećivati, prestale su manifestacije podrške optuženicima, paljenje svijeća svake večeri ispred zgrade splitskog suda". (http://www.nacional.ht/clanak/10278/lora-debakl-računove-vlade)

„Branimir Lukšić[51], desničarski prefekt splitsko-dalmatinskog okruga, toliko se protivio suđenju, da je novac iz opštinske kase priložio u fond za odbranu okrivljenih." (http://iwpr.net/node/20503)

Vjerovatno da anali pravosuđa nisu, niti će to zabilježiti i čuti, ali sudnica I županijskog suda Split (soba broj 124) je to zabilježila i čula, jer u Gundulićevoj ulici na broju 29a, cirkusku šatru je razapeo arlekin zvani sudija Slavko Lozina, i „sudski" proces u predmetu Lora počeo je riječima:

51 Branimir Lukšić (1935), diplomirao, magistrirao i doktorirao na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Studij filozofije završio na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu. Od 1986. godine, redovan profesor na Ekonomskom fakultetu u Splitu. Župan splitsko-dalmatinske, prostorno najveće hrvatske županije (16 gradova + 39 opština), čije je sjedište u Splitu, bio je u periodu 1997–2003.

„S obzirom na prigodbu u kojoj smo, iskoristio bih ovdje prigodbu da u ime svih nas ovdje, ja se nadam da ćemo se složiti, ali opet bez emocija, čestitamo našoj reprezentaciji na uspjehu koji je polučila prije par dana – i da smo uzanj. Eto samo toliko" (http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1503402.html), odnosno konstatacijom da „sudi se braniteljima, a ne zločincima". (http://www.yihr.org/uploads/reports/bhs/12.pdf)

U sudsku dvoranu, koja je bila popunjena do poslednjeg mesta, pustio je još pedesetak „gledalaca" da bi aplauz rodbine i istomišljenika optuženih mogao biti što jači. (http://www.blic.rs/stara_arhiva/svet/38477/Slavili-oslobadjajuce-presude-u-diskoteci)

„Srbi svedoci: Milosav Katalina, preživjeli logoraš, doktor Parpura i Jovan Prhut, praćeni zvižducima i pretnjama publike u sudnici, po 'dijagnozi' sudije Lozine, ocenjeni su nekompetentnim da svedoče o zločinima u Hrvatskoj.

Kao i četrnaest svedoka, ispitanih pred sudom u Beogradu, u skladu sa Ugovorom SRJ i Hrvatske o pravnoj pomoći. Lozina nije dozvolio čitanje njihovih iskaza, jer su 'davani na nepravednom sudu'. (http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2002/12/01/srpski/DO02113001.shtml)

„Ipak, najveća prašina oko hrvatskog sudije digla se kad se saznalo da je, na svoju ruku, sklanjao dokumenta o svedočenjima dobijena iz Beograda.

Među tim dokumentima bio je i zapisnik o saslušanju veštaka dr Dušana Dunjića, sastavljen u Prvom opštinskom sudu u Beogradu, u maju ove godine. Dunjić je tom prilikom dao lekarske nalaze za 15 bivših zatvorenika u 'Lori' sa foto-dokumentacijom.".

„Slavko Lozina, po svemu sudeći, u stranu nije sklonio samo svedočenje dr Dušana Dunjića. U Jugoslovenskom komitetu za ratne zločine kažu da je Lozina sklonio i dokumenta o svedočenju Petra Fjodorova, vojnog penzionera i predsednika Bivših logoraša u 'Lori'. Fjodorov je u Prvom opštinskom sudu u Beogradu još u februaru ove godine izneo imena 37 ubijenih. U Komitetu za ratne zločine kažu da ovaj dokument uopšte nije ni uvršten u proces koji Lozina vodi." (Glas javnosti, 23. septembar 2002)

Tokom suđenja, „sudija" Slavko Lozina, između ostalog je „dopustio pretnje svjedocima u sudnici, a često je i sam aplaudirao optuženima" (http://www.vesti.rs/Svet/Vrhovni-sud-o-Lori-i-Koranskom-mostu), odnosno „sudac Lozina nije zaštitio predstavnike nevladinih udruga koji su pratili suđenje, a kojima je dio publike prijetio u zgradi suda i ispred nje"; „u sudnici je dopustio frenetične aplauze podrške optuženicima u navijačkoj atmosferi"; „Sudac Lozina potpisao je dozvolu jednom od optuženika, koji su u pritvoru više od osam mjeseci, da izađe iz zatvora i ošiša se u svom omiljenom frizerskom salonu, bez presedana u pravosudnoj praksi"; „Pitanja suca Lozine i odvjetnika često su bila sugestivna, a unos iskaza svjedoka u zapisnik u pojedinim situacijama problematičan"; „Predstavnici nevladinih udruga zapazili su da Lozina

u sudski zapisnik iznosi iskrivljeni sadržaj iskaza svjedoka". (http://www.nacional.hr/clanak/10278/lora-debakl-racanove-vlade)

Pravna pomoć „sudije" Lozine, između ostalog, bila je sadržana u tome „što je svjedocima sugerirao da se ničega ne sjećaju" (http://www/index.hr/vijesti/clanak...), odnosno „sudija" Lozina tokom „komunikacije sa svjedocima, koji bi tu i tamo zaustili da nešto znaju, no brzo bi ih Lozina upozorio da to sud baš i ne zanima previše", a „sudija" Lozina „Svjedoke iz Srbije nije htio saslušati kad su se pobunili da strahuju za svoju sigurnost. „(http://www.index.hr/vijesti/clanak/srpski-odgovor-na-tuzbu-za-genocid=suci-vam-se-rukuju...)

Prosto rečeno, „Velika dvorana Županijskog suda nalikovala je na tržnicu". (Slobodna Dalmacija, 15.10.2002)

A, da se na Županijskom (Okružnom) sudu u Splitu, nisu dešavali samo verbalni ispadi, dokazuje činjenica da „je usred zgrade suda, bez obzira na prisustvo pravosudnih policajaca i osiguranja, fizički napadnut svjedok, žrtva iz Lore, Milosav Katalina". (http://www.helsinski.org.rs/serbian/doc/po...)

A kako i koliko su hrvatsko pravosuđe i „sudija" Slavko Lozina držali do slučaja Lora, najbolje govori podatak da ključni svjedok s hrvatske strane „Mario Barišić nije u zakonskom roku, osam dana prije početka rasprave dobio poziv na suđenje...". (Vjesnik, 17.7.2002)

Godine 2002, tokom prvog procesa u predmetu Lora, Sudsko vijeće Županijskog suda Split, na čijem čelu je bio predsjednik Slavko Lozina, zatražilo je pomoć tumača za srpski jezik, kako bi im „preveo" zaprimljenu notu od jugoslovenskog Ministarstva za pravdu iz Beograda, jer „Sadržaj note napisan je ćiriličnim pismom i govori o razlozima nedolaska svjedoka na glavnu raspravu u listopadu. Sud će pozvati tumača za srpski jezik, koji će nam prevesti tekst jugoslovenske note – kazao je Lozina." (Slobodna Dalmacija, 11.12.2002)

„Opći smjeh u sudnici izazvala je najava da je u sudnici i mr Andrija Roko, sudski tumač za srpski jezik." (Nacional, 19.6.2002)

Zbog ove cirkuske predstave, „20.6.2002. tužitelj Michele Squiccimaro traži izuzeće Županijskog suda u Splitu i suca Slavka Lozine. Dana 2.7.2002. Vrhovni sud ostavlja proces na Županijskom sudu u Splitu". (http://novine.novilist.hr/Default.asp?WCI=Pretrazivac&WCU=2859285C2863...)

„Županijsko državno tužilaštvo iz Splita podiglo je Optužnicu br. K-DO-131/01, od 25. marta 2002. godine, kojom je optužilo Tomislava Duića, Tonča Vrkića, Miljenka Bajića, Josipa Bikića, Davora Banića, Emilia Bungura, Antu Gudića i Anđelka Botića, zbog krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, čl. 120. st.1, OKZ-a RH.

Tokom pretresa optuženi Tonči Vrkić, zamjenik upravnika, „na kraju svoje obrane ističe da je izričit u tvrdnji da dok je bio on u Vojno-istražnom centru 'Lora' u Splitu, da nije bilo zlostavljanja zatvorenika i da nitko nije neovlašteno ušao u zatvor". (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

Optuženi Davor Banić „ne sjeća se također je li patrola Vojne policije ikada ulazila u prostorije zatvora kao ni to da li je on osobno ulazio u prostor Vojnog-istražnog centra 'Lora'". (http://www.centar-za-mir-hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

Optuženi Emilio Bungur „na upit suca istražitelja je li bilo civilnih zatvorenika u zatvoru, je bio 'otkud civili u Vojnom zatvoru'. U odnosu na poznavanje ostalih optuženika ističe da Tonča Vrkića poznaje, da se radi o korektnoj osobi."

„Upitan je li znao za postojanje 'Bloka C', odgovorio je, 'ja ne znam za postojanje Bloka C'. (http://www.centar-za-mir-hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

Optuženi Ante Gudić ističe da „on osobno ništa ne zna o načinu kako je funkcionirala stražarska služba, tko je imao pravo pristupa, niti tko je dolazio... U vezi svog ratnog puta ističe da se u obranu Hrvatske uključio u siječnju (januar – S.Z.) 1991. godine...". (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

Optuženi Anđelko Botić „ne sjeća se tko je imao pristup zatvoru, ni to da su patrole koje su dovodile uhićenike imale pristup zatvoru, niti se sjeća da bi itko od njih ulazio u zatvor".

„Dok je on bio stražar u Vojno-istražnom centru 'Lore', da nije bilo zlostavljanja zatvorenika. U prostorijama Vojno-istražnog centra isto tako da nije video induktorski telefon, a niti ima saznanje da je korišten u svrhu zlostavljanja."

„U svezi postupanja prema pritvorenim osobama u Vojno-istražnom centru 'Lora' navodi da su laži i izmišljotine da je tamo bilo osoba bez ušiju, nosa i drugih organa, kao i to da su bili zlostavljani i mučeni.

Naprotiv, sve pritvorene osobe da su bile tretirane i prema njima se postupalo u skladu s pravilima i konvencijama kojih su se pridržavali."

„Pojašnjavajući koji su bili poslovi stražara navodi da je tijekom ispomoći u Vojno-istražnom centru 'Lora' u Splitu, za navedeni period od polovice svibnja do kraja lipnja kao stražar imao zadatak da izvodi i osigurava uvjete za normalnu šetnju pritvorenih osoba u krugu Vojnog istražnog centra 'Lora', da se osigura podjela hrane pritvorenim osobama..." (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

U pročitanoj izjavi, odbjegli, okrivljeni Miljenko Bajić navodi da „Nije mu ni poznato gdje se nalazi blok 'C' u Vojno-istražnom centru 'Lora', niti mu je poznat način rada u zatvoru"..., a izričito nijeće da je ikada bilo kojeg pritvorenika u Vojno-istražnom centru 'Lora' taknuo, a niti da su mu poznate bilo koje radnje sa strujom što mu je rečeno, odnosno što mu se stavlja kaznenom prijavom na teret.

Nikada da nije video tzv. 'poljski telefon', koliko se sjeća u prostoriji je bila neka televizija..." (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

U pročitanoj izjavi odbjeglog, okrivljenog Josipa Bikića se navodi da „on nema nikakvih saznanja o nikakvom 'Bloku C'... Izričito nijeće da je ikada ikoga od pritvorenika zlostavljao u zatvoru". (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2AI2d-1.pdf)

Po provedenom procesu, Županijski sud u Splitu, u vijeću sastavljenom od sudaca ovog suda: Slavka Lozine, kao predsjednika vijeća i Snježane Rudan, kao člana vijeća, te sudaca porotnika Joze Gudelja, Smiljane Babić i Petra Zovka, kao članova vijeća (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2AI2d-1.pdf), jednoglasno, u ime Republike Hrvatske „donio je Presudu br. K-30/02, od 20. novembra 2002. godine, kojom je sve optuženike oslobodio optužbe za rečeno krivično djelo." (http://www.idc.otg.ba/monitoring/Lora-Split) Interesantno je da „Uz to, Lozina je izjavio kako je vijeće presudu donijelo jednoglasno, iako Zakon o kaznenom postupku izričito određuje da glasovanje članova Sudskog vijeća mora ostati tajno" (http://www.b92net/info/emisije/katarza.php?yyy=20048&m=10&new-id=154823), a „sudija" Slavko Lozina u obrazloženju presude, između ostalog, je rekao: „da je zločina u Lori bilo, ali kako u postupku nije dokazano da su ih počinili optuženi" (http://www.pravdautranziciji.com/pages/article.php), odnosno „Ne postoje nikakvi pouzdani dokazi da su okrivljeni odgovorni za zločine koji im se pripisuju". (http://iwpr.net/sr/report-news/nova-prilika-za-hrvatsko-pravosuđe)

„Samovolja sudije" Lozine, između ostalog, bila je sadržana u odluci „da kao dokaz ne prihvati iskaze svjedoka uzete na sudu u Beogradu." (http://zagreb.usembassy.gov/root/pdfs/human-right...)

„Sudija" Lozina je „donio" presudu, „A znalo se dobro da presudu u pisanom obliku Lozina nije diktirao svojoj pisarnici, nego je donio napisan tekst koji je kasnije samo unesen u računalo". (http://www.vjesnik.hr/html/2004/o8/25/ClanakTx.asp?r=tem&c=4)

„Izuzetno žurno, istoga dana kada je donesena prvostupanjska presuda, 20.11.2002. g., državni odvjetnik je Vrhovnom sudu podnio žalbu protiv presude. No, na rješenje Vrhovnog suda se čekalo čak 16 mjeseci." (http://www.hrast.hr/od-lanova/josip-jrevi/item/306-lora-x-viii-mladen-baji%c4%87-prot..) „Vrhovni sud Republike Hrvatske donio je Rješenje br. Kz-259/03, od 25. marta 2004. godine kojim je ukinuta prvostepena presuda, zbog pogrešnog i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

Spomenutim Rješenjem naloženo je da se predmet vrati na ponovni postupak, pred potpuno izmijenjeno Vijeće, da se izvedu svi dokazi ponovo, te da se saslušaju svjedoci iz Srbije, i Crne Gore, i Bosne i Hercegovine..." (http://www.idc.org.ba/monitoring/Lora-Split)

„Sudska farsa o jezivo krvavim zločinima, u kojoj sudija nije primjećivao ni ono što slepci vide, ali nije propuštao da pošalje čestitke fudbalskoj reprezentaciji sa sudijskog trona, da bi na kraju očigledne zločince oslobodio bilo kakve krivice za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, nastavlja se u istom grotesnom duhu.

Proces protiv osmorice vojnih policajaca, zbog ratnog zločina počinjenog 1992. godine u vojnom zatvoru 'Lora' u Splitu, nad zarobljenim srpskim civilima, prvostepeno je okončan oslobađajućom presudom.

Potom je i poništen zbog niza grešaka u postupku. Vrhovni sud Hrvatske predmet je vratio Županijskom sudu u Splitu na ponovno suđenje, ali pred izmjenjenim sudskim većem.

Prema nalogu suda policija je ponovo pokucala na vrata optuženika, ali samo trojice. Tonči Vrkić, Ante Gudić i Anđelko Botić – bili su na označenim adresama. Oni su sprovedeni u zatvor 11. oktobra. Ostaloj petorici zameo se svaki trag.

Sud je, 20. oktobra za Tomislavom Duićem, Josipom Bikićem, Miljenkom Bajićem, Davorom Banićem i Emilijom Bungurom raspisao poternicu i poslao policiju da izvrši nalog.

Policija, međutim, to još do danas nije uradila, jer, kako tvrdi portparol Policijske uprave splitsko-dalmatinske, taj nalog još nije primila.

Sedište suda i sedište policije udaljeni su međusobno čak šest metara, što znači da poternica i nalog za hapšenje putuju, za sada – metar na dan.

To je rekord koji bi svakako trebalo zabeležiti u Ginisovu knjigu rekorda." (Večernje novosti, 28.10.2004)

Dilema je, da li je na Županijskom sudu Split „sudija" Lozina bio izuzetak ili pravilo, jer je „Izvanraspravno vijeće Županijskog suda u Splitu odbilo kao neosnovan prijedlog splitskog Županijskog državnog odvjetništva za određivanje pritvora nad optuženima za ratni zločin u Lori.

Optuženici Tomislav Duić (35), Tonči Vrkić (44), Miljenko Bajić (38), Josip Bikić (36), Davor Banić (45), Emilio Bungur (44), Ante Gudić (33) i Anđelko Botić (37) ponovljeno će suđenje, dakle, čekati na slobodi.", jer „Prema obrazloženju vijeća, koje su činili predsjednik Županijskog suda Igor Benzon, kao presjedavajući, te suci Vinko Cuzzi i Marica Sćepanović, kao članovi... vijeće se pozvalo i na opći princip koji kazuje da trajanje pritvora treba ograničiti na najnužniju mjeru, kao i na protok vremena od počinjenog djela. Ocjena je vijeća, dakle, da iz podataka u spisu ne proizilazi postojanje okolnosti koje bi opravdale određivanje pritvora zbog posebno teških okolnosti djela." (Slobodna Dalmacija, 9.9.2004)

Interesantno je pogledati kakvo mišljenje o Slavku Lozini ima njegov šef, predsjednik Županijskog (Okružnog) suda Split, Igor Benzon, nekadašnji splitski advokat koji je „imenovan na tu funkciju u vrijeme dok je HDZ imao kontrolu nad gradom" (http://iwpr.net/node/19091), i koji se kao „najdugočovječniji predsjednik suda u Hrvatskoj" (http://www.nacional.hr/clanak/32605/primorac-mladi-na-celu-splitskog-suda), na toj funkciji zadržao u periodu 1991–2007. godina.

„Predsjednik suda Benzon na rad suca Lozine nije stavio ni jednu primjedbu." (http://www.nacional.hr/clanak/10278/lora-debakl-racanove-vlade)

„Iako je prvo suđenje koje je vodio Slavko Lozina poništeno, Igor Benzon, predsjednik Županijskog suda u Splitu tvrdio nam je da je i tada sve bilo u savršenom redu iako je Lozina od svojih kolega često bio javno ismevan." (http://www.ccmr-bg.org/Pregled+stampe+19-25+maj+2006./443/MOC+prava+na+zaborav.shtml)

A šta je bilo sa arlekinom, zvanim sudija Lozina, koji je izjavio da je „u slučaju 'Lora' profesionalno obavio taj posao i da je na to ponosan"? (http://www.novireporter.com/look/reporter/nr_article.tpl?IdLanguage...)

Izostanak objektivne reakcije na Lozininu presudu u slučaju Lora, u ustavno-zakonskom sistemu Hrvatske, a pogotovo u lancu: gradonačelnik Splita (2002–2003) Slobodan Baroš, predsjednik Krivičnog odelenja Županijskog suda Split – Vinko Kuić, predsjednik Županijskog suda Split – Igor Benzon, ministar pravosuđa Hrvatske (2001–2003) Ingrid Antičević Marinović, predsjednik Vlade Hrvatske (2000–2003) Ivica Račan, predsjednik Hrvatske (2000–2010) Stipe Mesić, je „činjenica da u Hrvatskoj postoji dubok jaz čak i u odnosu prema ljudski tako jednostavnoj stvari kao što je zločin – pokazuje koliko je hrvatsko društvo još uvijek neozdravljeno. O ovome bi trebale promisliti škole, stranke, sociolozi i Vlada". (http://www.jutarnji.hr/neozdravljeno-drustvo/20747)

Znajući sve ovo, interesantno je pogledati kako se država Hrvatska odnosila prema „sudiji" Lozini?!

Početkom marta 2009, Slavko Lozina je promovisan u jednog od „sudaca, zaduženih za suđenja za najteža djela korupcije i organiziranog kriminala" jer mjerodavni ljudi hrvatskog pravosuđa

„predsjednik Županijskog suda u Splitu Ante Perkušić, šef Vrhovnog suda Branko Hrvatin i ministar pravosuđa Ivan Simonović ne vide prepreku da se Lozina uvrsti u, kako je nedavno istaknuo Simonović, sudačku elitu". (http://www.glas-slavonije.hr/vijesti.aspx?.rub=18ID-VIJESTI=105030)

Zvanični Zagreb, pritisnut snagom činjenica svog budućeg evropskog statusa, je tek 2002. godine otpočeo „sudski" proces u predmetu Lora, pravdajući se time da se za, kako to Hrvati običavaju reći „zbivanja u Lori", nije znalo.

Da li zvanični Zagreb govori istinu?

Potražimo odgovor na hrvatskoj strani.

„Izvjesno je da je i razvikani Tuđmanov general Janko Bobetko bio upoznat sa zločinima u splitskoj vojarni.

Bobetko se, naime, spominje u priči o skupini zarobljenika iz istočne Hercegovine koji su pali u ruke Hrvatske vojske u proljeće 1992. godine...

Bobetko ih je izudarane video ispred zgrade zapovjedništva u Pločama, pa je zaprijetio svojim vojnicima da će ih 'pohapsiti i pobiti', jer su tukli zarobljenike koje je dan ranije, prije 'tretmana', snimila televizija.

Nakon kraćeg razjašnjavanja s Bobetkom, vojni policajci dobili su odobrenje da zarobljene vojnike prebace u Loru..." (http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/200110/11012-005-pubs-zag.htm)

„A sve je otkriveno člankom u „Slobodnoj Dalmaciji", u ljeto 1992. godine, autora Zvonimira Krstulovića, pod naslovom „Slučaj građanina Đ.K.". Slučaj Đorđa Katića, civila brutalno premlaćenog u Lori, kojeg ni vlastita djeca nisu prepoznala nakon puštanja iz zatvora, pronio je prvi glas o mučenjima u istražnom centru, u monstruoznom „C bloku".

Prva svjedočenja srpskih zarobljenika o mučenjima u Lori vidjela su se na slikama s razmjene zarobljenika (14.8.1992, 726 Hrvata za 406 Srba – S.Z.) u Nemetinu 1992. godine." (Slobodna Dalmacija, 17.10.2004)

Osim najveće dnevne novine u Dalmaciji, o Lori „Postoji i zajednički izveštaj 'Helsinki Watch-a' i 'Amnesty Internationala' iz septembra 1993. Pod naslovom „Zatvor Lora" navodi se „popis kriminalnih radnji" uz opis metoda mučenja, te se ističe da su počinjene radnje „podvodive pod odredbe Statuta međunarodnog suda".

Posebni izaslanik UN-a za ljudska prava, Tadeusz Mazowiecki, u svom izveštaju od 17. novembra 1992, govori o „vojnom zatvoru Lora", te o mučenjima Srba od hrvatskih vlasti.

Postoji i izveštaj međunarodnog Crvenog krsta iz avgusta 1992, u kojem se govori o maltretiranjima zatvorenika. Iz navedenog je vidljivo da su u hrvatskoj Vladi znali šta se dešava, ali ništa nisu preduzeli. (Novi Reporter, 25.8.2004)

O zbivanjima u Lori u više navrata su pisali „Feral Tribune", „Bumerang", „Jutarnji list", „Novi list", „Fokus", „Republika", „Nedeljna Dalmacija", „Slobodna Dalmacija", „Nacional", te časopisi „Vox" i „Glas Dalmacije". (Slobodna Dalmacija, 31.8.2001)

„U ljeto 1992. g. njemačke parlamentarke Angelike Beer i Claudia Poth su o zbivanjima u Lori upoznale austrijskog ministra vanjskih poslova..." (http://www.aimpres.ch/dun/pubs/archive/data/200010/01004-008-pu...)

Napomene radi, da kažem da je s izveštajem Maria Barišića o Lori „iz 1992. bio upoznat i pokojni Predsjednik Franjo Tuđman, ministar obrane Gojko Šušak, njegov pomoćnik Josip Perković, načelnik Vojne policije Mate Laušić, sadašnji predsjednik Stjepan Mesić, bivši premijer Ivica Račan, bivša predsjednica Odbora za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost Đurđa Adlešić, bivši predsjednik Sabora Zlatko Tomčić, bivši ministar obrane Jozo Radoš i njegovi ljudi u MORH-u Ante Damjanović, Mladen Ruzman i Davor Biščan, šef USKOK-a Željko Žganjer, Glavni državni odvjetnik Mladen Bajić, predsjednik HHO-a Žarko Puhovski i bivša novinarka 'Nacionala' i 'Večernjeg lista', sada 'Slobodne Dalmacije' Jasna Babić." (http://www.blog.hr/print/?id=1615138418)

A kako je po odlasku diktatora Tuđmana na predočena saznanja zločina u logoru Lora reagovao njegov nasljednik, „europski demokrata" Mesić?

„...pisma koje su Darko Milković i Mario Barišić s popratnih nekoliko kilograma ratne dokumentacije 2000-e uputili državnom vrhu: Vrhovniku oružanih snaga Stjepanu Mesiću, tadašnjem ministru odbrane Jozi Radošu, predsjedniku

Sabora Zlatku Tomčiću, ministru unutarnjih poslova Simi Lučinu i predsjedniku saborskog odbora za unutarnju politiku i nacionalnu sigurnost Đurđi Adlešić.

Iz te je dokumentacije ne samo vidljivo da su spomenuti vojni policajci još početkom devedesetih obavještavali svoje nadređene (izvještaj Darka Milkovića), pa i samoga predsjednika dr. Franju Tuđmana o zločinima i kriminalu u MORH-u, već da su i čelnici nove vlasti 2000-e s istim, još prije nego je tadašnji županijski državni odvjetnik u Splitu Mladen Bajić podignuo optužnicu za Loru, bili upoznati.

I Franjo Tuđman i Stjepan Mesić oglušili su se o prijave Maria Barišića." (http://www.blog.hr/print/?id=1615136980)

Godine 2005/6, u ponovljenom suđenju ratnog zločina protiv civilnog stanovništva u predmetu Lora, predsjednik Sudskog vijeća Županijskog suda Split bila je Spomenka Tonković, dugogodišnji sudija kričar Opštinskog suda u Splitu, a od 1996. godine sudija kričar Županijskog (Okružnog) suda Split.

Spomenka Tonković „potkraj 90-ih sudila je 20-ci pripadnika paravojnih formacija tzv. SAO Krajina, koji nisu bili obuhvaćeni amnestijom. A 2000. je sudila u ponovljenom postupku protiv Mirka Graorca, osuđenog da je kao čuvar u srpskom logoru Manjača počinio djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava, ratne zločine protiv civilnog stanovništva i ratne zločine protiv ratnih zarobljenika." (Nacional, 19.10.2004)

A kako je sudila Spomenka Tonković u slučaju Mirka Graorca, govori izvještaj međunarodne organizacije za zaštitu ljudskih prava Amnesty International: „Bosanski Srbin Mirko Graorac proglašen je krivim nakon ponovnog suđenja 2000. g. te je osuđen na 15 godina zatvora nakon postupka koji nije bio u skladu s međunarodnim standardima poštenog suđenja." (http://www.amnesty.hr/stranica.php)

A kako je proteklo ponovno suđenje u Splitu?

„Bez obzira na značajan pomak u ovom ponovljenom postupku treba istaći da su uočena i dva osnovna problema.

Prvi problem je bio zastrašivanje svedoka iz Hrvatske i njihova nespremnost da slobodno i otvoreno svedoče.

Tako su dvojica svedoka, bivši pripadnici vojne policije, tvrdili da su izloženi pretnjama.

Marko Ivčević se nije pojavio pred sudom, a drugi svedok, Mario Barišić, koji je tokom istrage i prethodnog suđenja svedočio o stanju koje je zatekao u Vojno-istražnom centru Lora, na ponovljenom suđenju nije opovrgao ranije iskaze, ali je govorio da se određenih stvari ne seća.

Pritom, iznio je da je od glavnog državnog tužioca Republike Hrvatske tražio posebne mere zaštite, ali da ih nije dobio.

Drugi problem predstavlja činjenica da su se pojedini branioci tokom gotovo celog ponovljenog postupka ponašali neprimereno, iskazivali političke stavove i vređali svedoke iz Srbije i BiH.

Na žalost, Sudsko veće nije uvek reagovalo pravovremeno u ovim situacijama." (http://www.crnps.org.rs/xdoc/arhivavesti/fxp03032006lora.htm)

„Tokom ponovljenog suđenja uočeno je da Vijeće u više navrata nije reagovalo pravovremeno, niti je izreklo opomene kad su branioci optuženih ili sami optuženi prilikom neposrednog ispitivanja svedoka postavljali pitanja i davali komentare kojima su ih napadali i vređali njihov lični integritet." (http://hlc-rdc.org/uploads/Analize/645/f/52/sr/slučaj%20lora.pdf)

Svjedok, logoraš Vojkan Živković:

„...Bilo je jedino psovki i vređanja na nacionalnoj osnovi u sudnici od strane tuženih, kao i političkih upadica njihovih branitelja... Davor Banić, koga sam prepoznao kao mog glavnog mučitelja, rekao je za mene u sudnici: 'Ne poznajem ovog četnika', a Anđelko Botić, koji nas je također mučio, opsovao mi je majku..." (Večernje novosti, 28. oktobar 2005)

A kako je bilo u hotelu, u kojem su bili smješteni svjedoci iz Srbije i Crne Gore?

Vojkan Živković napominje da „su im u hotelu doneli šah da igraju sa crveno-belom tablom – To je bila čista provokacija". (Večenje novosti, 28. oktobar 2005)

Glavna rasprava: 30. septembar 2005.

Zapažanja promatrača.

„Dosadašnji tijek ponovljenog suđenja nije pokazao bitan napredak u pogledu utvrđivanja činjenica o događajima u 'Lori' tokom 1992. godine.

Saslušani svjedoci nisu bili spremni iznijeti neke nove detalje, već su se, naprotiv, svi pozivali na iskaze koje su dali na prethodnom suđenju i u istrazi...

Jedan važan svjedok, Marko Ivčević, je kao glavni razlog svog nedolaska naveo strah i prijetnje...

Predsjednica Vijeća u nekoliko navrata nije reagirala kada je braniteljica optuženog Bungura, odvjetnica Luetić, koristila sudnicu za iznošenje vlastitih političkih stavova i uvredljivih ocjena o saslušanima i predloženim svjedocima, što može negativno utjecati na stav javnog mnijenja o značaju suđenja, kao i na stav svjedoka o tome hoće li doći i iznijeti ono što o događajima u 'Lori' znaju." (http;//www.idc.org.ba/ Lora-Split)

Glavna rasprava: 27.oktobar 2005.

Zapažanja promatrača.

„Zabilježena je nedisciplina branilaca kod postavljanja pitanja svjedocima, kod davanja pojedinih primjedbi. Ne čekaju da im se da riječ, nego svi odjednom reagiraju na izjave svjedoka, tužioca ili punomoćnika oštećenog." (http://www/idc.org.ba/ monitoring/Lora-Split)

Opažanja promatrača:

„Inače, u publici je bilo negodovanja za vrijeme dok su svjedoci davali svoj iskaz, bilo je teških uzdaha, psovki. Stalan podrugljiv osmjeh, pitanja, kojima se poništava dostojanstvo svjedoka, ne kao dokazno sredstvo, već kao čovjek, politički obojeni stavovi branitelja, koji oni javno iznose, zloupotrebljavajući sudnicu, čime se postavlja pitanje brane li oni svoje branitelje ili njihove zločine." (http://www.centar-za-mir.hr/uploads/Sudjenje/Lora/L%.2023.-%2025.%20studeni%202005.doc)

Glavna rasprava: 25.novembar 2005.

Zapažanja promatrača.

„Branitelji su glasnim komentiranjem, smijehom, postavljanjem pitanja koja nisu važna za postupak, otežavali suđenje.

U nekim trenucima su doslovno vikali i prepirali se sa Predsjednicom Vijeća i tužiteljem.

Posebno je mučno gledati smjeh u trenutku kada svjedoci govore o mučenjima i zlostavljanjima zatvorenika." (http://www.idc.org.ba/monitoring / Lora-Split)

Glavna rasprava: 2. mart 2006.

Zaključno mišljenje promatrača.

„Međutim, svjedoci iz Hrvatske koji su svjedočili u prilog optužbe, nisu svjedočili slobodno i iskazivali su strah zbog pritisaka izvan sudnice.

Jedan nije pristupio svjedočenju, a jedan je tražio status zaštićenog svjedoka.

Ovaj je sudski proces obilježen ponašanjem nekih branitelja i braniteljica koji su načinom ispitivanja i komentarima napadali dostojanstvo svjedoka kao osoba.

Svoje su političke stavove i prosudbe iznosili u sudnici i stavljali ih iznad vrijednosti zaštićenih međunarodnim humanitarnim pravom, čime nisu pridonosili odbrani svojih branjenika." (http://www.idc.org.ba/monitoring/ Lora-Split)

Tonči Majić predsjednik Dalmatinskog komiteta za ljudska prava u Splitu, između ostalog, izjavljuje:

„Čak i tokom suđenja koje je vodila Spomenka Tonković kada su prisutni i šira javnost bili zgroženi potresnim svjedočenjima žrtava, jedna osoba iz tročlanog sudskog vijeća (Spomenka Tonković, Damir Primorac, Lijana Stipšić – S.Z.) zalagala se i glasala da se ratne zločince pusti da se brane sa slobode odnosno da pobjegnu." (http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/nova-sudska-farsa/print:true)

Tonči Majić:

„Treba znati da su hrvatske sudije Tuđmanovski mulj u pravosuđu. On je početkom devedesetih stvorio to sudstvo na svoju sliku i priliku i ono ne može

biti drugačije nego – krivousto. Oni ne vide sebe kao garanciju principa pravičnosti, nego kao borce na braniku domovine.

Zadržimo se samo na učešćću u ratu kao olakšavajućoj okolnosti. Ukoliko se prihvati ovaj način razmišljanja onda svaki ratni zločinac – ne samo u Hrvatskoj i na Balkanu nego i u svetu – već unapred može da računa na blagu kaznu." (http://www.vesti-online.com/Vesti/Ex-yu/267216/Hrvatske-sudije-su-Tuđmanovi-borci)

Interesantno je da, iako je koncentracioni logor Lora u Splitu bio u funkciji od 4. januara 1992. do 25. avgusta 1997. godine, tj. 5 godina i 7 mjeseci, da Županijski sud u Splitu u razmatranje je uzeo samo period od marta do septembra mjeseca 1992. godine, i da, iako je u čitanju materijalnih dokaza predočen popis logoraša od 1. do 1.005, i da, iako je tokom kako prvog postupka koji je vodio „sudija" Slavko Lozina, a kojem je ključni svjedok Mario Barišić ponudio hrpu dokumenata u cilju proširenja optužnice, ali kako izjavljuje Barišić „Oni kažu da se to ne odnosi na slučaj Lora. No, bilo bi bitno da Državno odvjetništvo provjeri sve što sam ja tamo rekao i dokaze koje nudim. Ali, njih to ne zanima, i zbog svega sam gotovo siguran da je interes i odvjetničkog tima optuženih i suda da se optužnica ne proširuje. Njima nije cilj zaštita sedmorice pritvorenih, nego ovih koje ja prozivam". (Slobodna Dalmacija, 17.07.2002)

To se potvrdilo i tokom ponovljenog suđenja, jer je tužilac predlagao uvođenje novih svjedoka (Glavna rasprava od 30.9.2005), odnosno da su skoro svi svjedoci posvjedočili da je bilo više ubijenih, a da je na glavnoj raspravi od 24.11.2005. godine, kapitalni svjedok Vladimir Žarković posvjedočio da „je napravio 15 sanduka", odnosno da je na glavnoj raspravi od 19.1.2006. godine, takođe kapitalni svjedok Miroslav Čučak posvjedočio da „On i Vladimir Žarković su od sanduka za granate kovali mrtvačke sanduke. Skovao je mnogo mrtvačkih sanduka, nije brojao koliko". (http://www.idc.org.ba/monitoring/Lora-Split)

Da je sve ove činjenice Sudsko vijeće Županijskog suda u Splitu ignorisalo i odbacilo, i optužnica je bila temeljena samo na „postupanju optuženih u odnosu na oštećene civile: Nened Knežević (ubijen), Gojko Bulović (ubijen)".

Županijski sud u Splitu na čijem je čelu bila Predsjednica Vijeća Spomenka Tonković, te članovi Vijeća sudije Damir Primorac i Ljiljana Stipšić, svojom presudom br.K-93/04 od 2. marta 2006. godine, oglasio je krivim osam „vojnih policajaca i zatvorskih stražara" i nepravosnažno ih osudio na sljedeće kazne zatvora:

Komadant logora TOMISLAV DUJIĆ sin Ante, rođen 30.8.1969. godine u Vukovaru, suđen je– na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina.

Zamjenik komandanta TONČI VRKIĆ sin Andrije i majke Radojke r. Majstorović, rođen 6.5.1960. godine u Splitu, suđen na kaznu zatvora u trajanju od 8 (osam) godina.

Član interventne grupe Vojne policije DAVOR BANIĆ sin p. Danijela i majke Milene r. Brajičić, rođen 8.4.1959. godine u Podstrani, suđen na kaznu zatvora u trajanju od 7 (sedam) godina.

Stražar MILJENKO BAJIĆ sin p.Vlade i p. majke Marije r. Litrić, rođen 22.1.1966. godine u Zadvorju kod Šestanovca, suđen na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina.

Stražar JOSIP BIKIĆ sin Ante i majke Marije r. Kustura, rođen 6.2.1968. godine u Splitu, suđen na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina.

Stražar EMILIO BUNGUR sin Milana i majke Dragice r. Jurišić, rođen 10.2.1960. godine u Šibeniku, suđen na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina.

Stražar ANTE GUDIĆ sin Jakova i majke Antice r. Gudić, rođen 9.2.1971. godine u Donjem Postinju kod Muća, suđen na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina.

Stražar ANĐELKO BOTIĆ sin Blaža i p. majke Stane r. Taslak, rođen 29.10.1967. godine u Labinu kod Prgometa, suđen na kaznu zatvora u trajanju od 6 (šest) godina.

Tomislav Dujić, Miljenko Bajić, Josip Bikić i Emilio Bungur, su suđeni u odsustvu, jer su „nestali" i više godina su „nedostupni" pravosudnim organima Hrvatske.

Interesantno je, da je „sudija" Spomenka Tonković u obrazloženju presude navela „da su optuženi postupali s izravnom namjerom, svjesni svoga djela čije su izvršenje htjeli" (Slobodna Dalmacija, 3.3.2006), ali je isto tako u obrazloženju presude navela i niz olakšavajućih okolnosti za optužene, za dokazane zločince i ubice, među kojima je i „proteklo vrijeme od 14 godina otkad se djelo dogodilo". (Slobodna Dalmacija, 3.3.2006)

U „demokratičnoj" Hrvatskoj, za Županijski sud Split i za Vrhovni sud Hrvatske u Zagrebu, koji je potvrdio presudu Županijskog (Okružnog) suda u Splitu, po osnovu ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, faktor „vreme" se zaustavlja na broju – 14 (četrnaest), a primjera radi, u demokratskoj Njemačkoj koja se drži međunarodne pravne osnove da ratni zločin ne zastarjeva, faktor „proteklo vrijeme" ne predstavlja ni broj 64 (šezdeset četiri), jer 64 godine po saznanju za izvršenje ratnog zločina „Nekadašnji SS-ovac, 90-godišnjak, službeno je u utorak optužen da je sudjelovao u ubojstvu 58 Židova, prisilnih radnika, u ožujku 1945. u Austriji, priopćeno je iz odvjetništva u Duisburgu, na zapadu Njemačke.

Po optužnici skupina pripadnika oklopne divizije SS-a Wiking kojoj je pripadao optuženik, identificiran kao Adolf S., odvela je 29. ožujka 1945. 57 prisilnih radnika Židova u malim skupinama kako bi ih pogubila" (Slobodna Dalmacija, 17.11.2009). Faktor „proteklo vrijeme" na predstavlja ni broj 68, jer – 68 (šezdeset osam) godina po saznanju za izvršenje ratnog zločina pravosuđe u Njemačkoj podiže optužnice, tako „Sjedeći u kolicima i dišući

kroz nosnu tubu, penzionisani autoradnik John Demjanjuk slušao je mirno, u utorak, kad je njemački sudija čitao 21-dnu stranicu optužbe protiv njega za saučesništvo u ubistvu 29.000 ljudi u nacističkom logoru smrti". (USA Today, Maj 13, 2009) Optuženi Ivan (John) Demjanjak (1920), bivši čuvar u nacističkom logoru smrti u Sobiboru (Poljska), u vrijeme izvršenja zločina (1941) bio je star – 21 godinu, a u vrijeme kada je minhenski glavni tužilac podigao optužnicu (2009) protiv njega, Demjanjak ima – 89 godina.

A šta tek reći o vlastima i pravosuđu Poljske, koje 2011. godine, tj. poslije 70 (sedamdeset) godina otvara ponovnu „istragu o zločinima počinjenim tokom Drugog svetskog rata u logoru Aušvic i okolnim kampovima.

Cilj ponovo pokrenute istrage je da se pronađu nacistički zločinci, saopštio je Institut za nacionalno sećanje, državno telo koje istražuje nacističke i zločine iz perioda komunizma". (Tanjug, 28.10.2011)

Činjenice da, emocije ne. Tako je u uređenoj zemlji visoke demokratije kakva je Njemačka, i njoj slična Poljska. A kako je u Hrvatskoj?

Po izrečenoj presudi proradio je jezik „demokracije u Hrvata" u sudnici, tako da „neki su psovali sebi u bradu, neki otvoreno Vijeću, psovke tipa 'četnici', 'okupatori', 'sram vas bilo', a neki su čak i pljuvali". (Glas Istre, 3.3.2006)

A kako je na to reagovala Spomenka Tonković?

„Sutkinja Tonković na to nije posebno reagirala, osim što je rekla: 'Samo izađite'. (http://www.skdprosvjeta.com/news.php)

Na presudu Županijskog suda Split, broj K-93/04 od 2. marta 2006. godine, Vrhovnom sudu Republike Hrvatske u Zagrebu, žalili su se i optuženi i tužilac.

Postupajući po žalbi, zamjenik predsjednika Vrhovnog suda RH (Republike Hrvatske) u Zagrebu, odnosno predsjednik Krivičnog odelenja Vrhovnog suda RH u Zagrebu, Ana Garačić, „odlučila je" da po žalbi postupa sudsko vijeće Vrhovnog suda RH na čelu sa sudijom Vesnom Vrbetić.

A sa kakvim omni jure (lat. omni jure – s punim pravom) je mag. jur. (lat. magister jus) Ana Garačić (Klokočevik kod Slavonskog Broda, 1951), inače sudija Vrhovnog suda Republike Hrvatske u Zagrebu od 1995. godine, odnosno zamjenik predsjednika Vrhovnog suda Hrvatske od 2005, i od 2006. godine predsjednik Krivičnog odelenja Vrhovnog suda RH u Zagrebu (http://www.vsrh.hr/Easy/Web.asp?pcpid=122), je donijela „svoju" odluku, svjedoči činjenica da „Poziv za sjednicu Vrhovnog suda za 6.veljače ove godine potpisuje Milan Gudelj kao predsjednik Vijeća, a zajedno s njim za predmet su bili zaduženi Ante Potrebica i Hajrija Novoselac. Na dan sjednice, Gudelj i Potrebica su se razboljeli, a na njihovo mjesto postavljaju se četiri nova suca koja do tada uopće nisu radili na predmetu i koji podižu ruke potvrđujući presudu koju je potpisala nova predsjednica vijeća Vesna Vrbetić." (http://hakave.org/index.php?option=com_content&view=article&id=6.)

Interesantno je da, bez obzira što je bio sudija Vrhovnog suda RH u Zagrebu od 1985. godine, što je bio predsjednik Krivičnog odelenja Vrhovnog suda i predsjednik Sudskog vijeća, odnosno što je po odluci Hrvatskog sabora bio predsjednik Državnog sudskog vijeća Hrvatske (Vjesnik, 23.1.2004), da se sudija Milan Gudelj „razbolio" i tako oslobodio prostor za Vesnu Vrbetić.

„Vrhovni sud Republike Hrvatske u Zagrebu u vijeću sastavljenom od sudaca Vrhovnog suda Vesne Vrbetić, kao predsjednice vijeća, te Hajrije Novoselac, Milivoja Mikora, Ileane Vinja i Dražena Tripala, kao članova vijeća i sudske savjetnice Anamarije Pavičić, kao zapisničara, u kaznenom predmetu protiv opt. Tomislava Duića i dr., zbog kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, iz čl. 120. st. 1. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske, odlučujući o žalbama optuženika Tomislava Duića, Tončija Vrkića, Miljenka Bajića, Josipa Bikića, Davora Banića, Emilia Bungura, Ante Gudića i Andđelka Botića, te državnog odvjetnika podnesenim protiv presude Županijskog suda u Splitu broj K-93/04 od 2. ožujka 2006... presudio i riješio je:

Odbijaju se žalbe opt. Tomislava Duića, Tončija Vrkića, Miljenka Bajića, Josipa Bikića, Davora Banića, Emilia Bungura, Ante Gudića i Andjelka Botića, te državnog odvjetnika kao neosnovane i potvrđuje se presuda suda prvog stupnja." (http://www.vsrh.hr/Easy Web.asp)

U obrazloženju presude Vrhovni sud Hrvatske, kao olakšavajuće okolnosti je uzeo da su optuženi „nagrađeni brojnim odlikovanjima", „da su opt. Tonči Vrkić i Emilio Bungur narušenog fizičkog i psihičkog zdravlja", „da su opt. Tonči Vrkić, Miljenko Bajić, Josip Bikić, Davor Banić, Emilio Bungur i Anđelko Botić roditelji djece o kojima se trebaju brinuti".

„Upravo radi toga po ocjeni ovoga suda izrečenim kaznama prvostupanjskom presudom u potpunosti postići će se opća svrha kažnjavanja jer su dovoljne da budu društvena opomena svim mogućim počiniteljima takvih kaznenih djela..." (http://www.vsrh.hr/Easy Web.asp)

Presudu je potpisala predsjednica krivičnog Vijeća Vrhovnog suda RH u Zagrebu, sudija Vesna Vrbetić, koja je, prije nego što je došla (1995) na Vrhovni sud RH u Zagrebu, bila sudija (1989–1995) Županijskog suda u Karlovcu, i ostala je upamćena po tome da „je na suđenju u Karlovcu oslobodila Mihajla Hrastova koji je ubio 13 razoružanih rezervista JNA, s obrazloženjem da je to učinio – u samoodbrani. Bilo je to jedno od najsramotnijih suđenja u Hrvatskoj, po opštoj oceni i domaćih pravnih stručnjaka, ali je ona posle tog procesa nagrađena napredovanjem u Vrhovni sud Hrvatske". (Politika, 27.10.2009)

Godine 1997, sudija Vrhovnog suda RH u Zagrebu Vesna Vrbetić odlikovana je – Redom hrvatskog trolista (http://www.vsrh.hr/Easy Web.asp), koji se dodjeljuje za „osobite zasluge za RH stečene u ratu, izravnoj ratnoj opasnosti ili u iznimnim okolnostima u miru". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja-i -priznanja-Republike-Hrvatske)

Da je u Hrvatskoj pravo pokorni sluga politike, između ostalog, dokazuje i suđenje Lora, gdje, kako Okružni (Županijski) sud u Splitu, tako i Vrhovni sud Hrvatske u Zagrebu, u olakšavajuće okolnosti ratnim zločincima uzima „pripadnost hrvatskoj vojsci", što nije ostalo neprimjećeno od međunarodne zajednice, kako u slučaju Lora, tako i u slučaju Glavaš i Norac, te stoga Amnesty International „kritizira potez Vrhovnog suda koji je ratnom zločincu Branimiru Glavašu ublažio kaznu jer je bio „pripadnik hrvatske vojske". (http://www.nacional.hr/clanak/108001/amneaty-hrvatska-oteže-s-kažnjavanjem-ratnih-zlo...).

A kako Amnesty International, s distance od skoro pa 20. godina, gleda na pravosuđe u Hrvatskoj, po osnovu suđenja ratnog zločina?

U svom izveštaju za 2010. godinu AI (Amnesty International), između ostalog, navodi:

„Unatoč pritisku međunarodne zajednice, napredak u progonu zločina počinjenih tijekom rata 1991–1995. i dalje je spor. ...vlasti i pravosuđe nisu poduzeli ciljane akcije radi rješavanja pitanja ratnih zločina."

„U izvješću se navodi da se u praksi ne provode zakoni usvojeni 2003. u cilju lakšeg progona ratnih zločina, kao i da u velikoj mjeri nedostaje političke volje za provedbu reformi pravosuđa i bavljenje pitanjem nekažnjavanja zločina." (http://www.nacional.hr/clanak/108001/amnesty-hrvatska-oteze-s-kažnjavanjem-ratnih-zlo...)

I Županijski sud u Splitu i Vrhovni sud Republike Hrvatske u Zagrebu, presude su zasnovali pozivajući se na čl. 120. stav 1. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske, koji glasi:

Članak 120.

„Tko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedine civilne osobe ili osobe onesposobljene za borbu, kojega je posljedica smrt, teška tjelesna ozljeda ili teško narušavanje zdravlja ljudi, napad bez izbora ciljeva kojim se pogađa civilno stanovništvo, da se civilno stanovništvo ubija, muči ili da se nečovječno postupa prema njemu, ili da se nad njim obavljaju biološki, medicinski ili drugi znastveni pokusi, da se uzimaju tkiva ili organi radi transplatacije, ili da mu se nanose velike patnje ili ozljede tjelesnog integriteta ili zdravlja, da se provodi raseljavanje ili preseljavanje ili prinudno odnarodnjavanje ili prevođenje na drugu vjeru, prinuđivanje na prostituciju ili silovanje, da se primjenjuju mjere zastrašivanja i terora, uzimaju taoci, primjenjuje kolektivno kažnjavanje, protivzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protuzakonita zatvaranja, te da se provodi lišavanje prava na propisno i nepristrasno suđenje, prinuđivanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili u njezinoj obavještajnoj službi ili organizciji, da se prinuđuje na prinudni rad, izgladnjuje stanovništvo, provodi konfiskacija imovine, da se pljačka imovina stanovništva, protivzakonito i samovoljno uništava ili prisvaja u velikim razmjerima imovinu što nije opravdano vojnim potrebama, uzima

nezakonite i nerazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smanjuje vrednost domaćeg novca, protuzakonito izdaje novac, ili ako počini neko od navedenih djela, kazniće se, zatvorom najmanje pet godina ili kaznom zatvora od dvadeset godina." (http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/258460.html)

Pitam se da li pravosuđe u Hrvatskoj u svojoj osnovi ima načelo – Justitia fundamentum regnorum (zakonitost prema svima, bez obzira na rasu, narodnost, vjeru ili stalež), jer u sudskoj praksi je uvreženo da se na kaznu zatvora od 6 do 8 godina sudi učinilac krivičnog djela iz nehata, tj. učinilac koji nije bio svjestan da svojom radnjom može prouzrokovati zabranjenu posljedicu, iako je prema ličnim i društvenim okolnostima trebao i mogao biti svjestan te okolnosti, a na kaznu zatvora od 15 do 20 godina, ili u novije vrijeme do 40 godina strogog zatvora, sudili su se učinioci krivičnih djela s predumišljajem, tj. učinioci koji su svjesno i proračunato razmišljali o načinu, sredstvima i metodama izvršenja krivičnog djela.

S obzirom na izrečene kazne, može se konstatovati da pravosuđe u Hrvatskoj na zločine u logoru Lora, na zločine ubistva Srba u Lori, ne gleda kao na teža krivična djela, dok s druge strane „Kazna za mučenje (i ubijanje) životinja iz koristoljublja, povećana je s kazne zatvora do jedne godine na kaznu zatvora do dvije godine...", kako stoji u Kaznenom zakonu o životinjama u Hrvatskoj, čime je stavljeno do znanja da „...je zakonodavstvo Republike Hrvatske prepoznalo zlostavljanje i ubijanje životinja kao težak prijestup koji zahtjeva stroge zatvorske kazne, a sukladno ravijenoj društvenoj svijesti... Ujedno dokazuje da su stručnjaci zlostavljanje i ubijanje životinja prepoznali kao važan društveni problem, a zlostavljače i ubojice životinja kao ljude koji su opasni ne samo za životinje, već i za ljude i okolinu te je nužno zatvorskim kaznama utjecati na svijest da iživljavanje prema slabijima neće proći nekažnjeno." (http:/www.prijatelji-životinja.hr/index.hr.php?id=2285)

Prema tome, iznenađenje nije, da u Hrvatskoj „...pravomoćno osuđeni za ratne zločine u Lori uredno umirovljeni i danas primaju penziju bez obzira na težinu počinjenog kaznenog djela".(http://www.index.hr/vijesti/članak/žrtvi-lore-morh-isplatio-140-tisuća-kruna-štetu-će-morati...)

A kako u Hrvatskoj izgleda zatvorenički život lica koja su suđena na višegodišnju kaznu strogog zatvora po osnovu učinjenog ratnog zločina (1992–1995) nad civilnim stanovništvom srpske nacionalnosti?

Ubica Ante Gudić je u jesen 2007. godine, poslije četiri godine i dva mjeseca, hajmo reći, zatvorske kazne, zatražio prijevremeno puštanje na slobodu, a „u svom zahtjevu Gudić je kao razloge za raniji otpust naveo kako je sudionik Domovinskog rata, odlikovan je više puta i ranjen". (Slobodna Dalmacija, 1.7.2009)

Godine 2007, Gudiću molba nije uslišena, ali jeste juna 2008, kada „su zbog dobrog vladanja prijevremeno pušteni iz zatvora dvojica zloglasnih čuvara, Ante Gudić i Anđelko Botić". (Tjednik Novosti, 29.8.2009)

„U zemljama zapadnog prava slobodni su ljudi oni koji žive u slobodi, dok u Hrvatskoj takvi žive – na slobodi. Mirko Norac, kad već govorimo o njemu, u kaznionici u Glini odslužio je – čitali ste u novinama – polovinu svoje dvanaestogodišnje kazne zatvora zbog ratnog zločina u Gospiću, i tako stekao pravo na zahtev da drugu polovinu kazne služi u zatvoru poluotvorenog tipa.

Pravosudne vlasti za divno čudo pozitivno su rešile njegovu molbu, i Norac od februara živi na adresi kaznionice u Lipovici, koja funkcioniše po principu dečijeg odmarališta.

U praksi to izgleda ovako: radnim danom Mirko Norac živi u zatvorskom apartmanu bez rešetaka, visokih zidova, čuvara, kamera i električne žice, uz tri obroka dnevno, popodnevni odmor, internet, fudbal, šetnju, televizijski dnevnik i noćni film na DVD-u, obično neka zgodna romantična komedija s Rokom Sifredijem.

Onda slobodni vikend u Sinju, s rodbinom i prijateljima, pršut, sir, rakija, balote, kafić, nedeljna misa, pa jagnje na ražnju, koncert Miše Kovača, alkarsko društvo, pesme i po koji masni vic, pa ponedeljkom nazad u Lipovicu, gde zatvorenici – tačnije rečeno, poluzatvorenici – imaju čak i plaćeni posao na stočarskoj farmi, u zatvorskom voćnjaku ili malom pogonu za proizvodnju radijatora...

Samo jedan Hrvat, koliko sam ja upućen u te stvari, trenutno živi bolje od Mirka Norca, a to je njegov gospićki kolega Tihomir Orešković.

Iako je suđen na 15 godina zatvora zbog likvidacije srpskih civila u Gospiću 1991. i svoju zatvorsku kaznu služi u zloglasnoj Lepoglavi, ratni zločinac Tihomir Orešković već više od pola godine slobodno šeta po Hrvatskoj s lekarskim uverenjem o kataraktu na levom oku i bolovima u desnom kolenu." (Objavljeno u zagrebačkom „Globusu", 25.5.2007, a prenjela Politika, 26.5.2007)

„Slučaj Miljenka Bajića, zapravo, je slika Hrvatske 2010. godine.

Odbjegli ratni zločinac uspješno se skrivao u bijegu od hrvatskog pravosuđa čak šest godina, uz pomoć lokalnog stanovništva u Splitu, Trogiru, Šestanovcu, Marini i mjestima na širem splitskom području, uz financijsku pomoć nogometnog moćnika Igora Štimca, te uz logističku sigurnosnu podršku dijela lokalne splitske i trogirske policije, ali i MUP-a i SOA-e."

„Za lokalno stanovništvo koje je aktivno pomagalo u skrivanju osuđenog ratnog zločinca, za lokalnu policiju, ali i dio MUP-a i SOA-e, Miljenko Bajić još uvijek je 'ratni heroj', ma što to značilo, ali on je u biti puno više od toga.

On je demon zla na kojem je izgrađena moderna hrvatska država.

Skrivanjem Miljenka Bajića, oni su skrivali istinu o Hrvatskoj, istinu o tzv. 'Domovinskom ratu', skrivali su istinu o sebi, istinu o jednom vremenu kojeg

se, zapravo, svi moramo sramiti." (http://www.necenzurirano.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2012&It...)

A šta se u Hrvatskoj smatra državnom tajnom?

„Neverovatno je da je u državi koja je članica NATO-a i kandidat za prijem u Europsku uniju ratni zločin počinjen nad 611 srpskih civila proglašen državnom tajnom. Moj greh je, dakle, to što sam imao hrabrosti da javnosti, ne samo u Hrvatskoj nego i u regionu, obelodanim istinu, koje bi se u svim iole civilizovanim zemljama njena vlast zastidela", izjavio je hrvatski novinar Domagoj Margetic.

On je istakao da je, osim imena žrtava, objavio i imena osumnjičenih za zločine – naredbodavaca i izvršilaca.

Domagoj Margetić:

„Zbog toga što sam objavio dosije o zločinima u kojima je 1991. i 1992. godine ubijeno 611 Srba u Sisku, ministar unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Tomislav Karamarko, podneo je protiv mene krivičnu prijavu zbog odavanja državne tajne." (Politika, 15.11.2009)

I ne samo zbog ovoga, hrvatski novinar Domagoj Margetić objelodanjuje:

„Ja se odričem Hrvatske!

Mi imamo pravo izabrati ne biti građani jedne sumanute države, lopovske, mafijaške, kriminalne, zločinačke države.

Ja imam pravo kao čovjek izabrati da više s takvom hrvatskom nemam ništa. Jer sutra ćemo se morati sramiti činjenice da smo bili dio mase koja je bila demokratska kulisa bande lopovske na vlasti.

Ja se odričem njihove Hrvatske!

Ova je država izgrađena na veličanju fašizma, ustašizma, jednoumlja, na ideji spajanja jednoumlja i demokratije, na lopovskim kadrovima, na negiranju zločina iz Drugog svjetskog rata (tačnije negiranju genocida nad Srbima, Židovima, Romima te zločina nad neistomišljenicima ustavnog režima), na negiranju ratnih zločina iz 1990-ih godina, posebno ratnih zločina u Sisku, Slavonskom Brodu, ali i u drugim mjestima širom Hrvatske, od Gospića, Splita, Vukovara, Pakračke poljane, Karlovca i drugih gradova i mjesta." http://www.necenzurirano.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2033&it...)

O državi Hrvatskoj, nekadašnji profesor Pravnog fakulteta Split, doktor sociologije Srđan Vrcan, između ostalog, kaže: „Ali nema spora da je i danas nacionalna država Hrvatska, država koja pripada samo Hrvatima. A to znači da je demokratski defektna." (http://nwbih.com/news.cgi?ref1=938

Činjenica je da je neiskrenost prema sebi nekad gora od neiskrenosti prema drugima, jer evo petnaestak godina po fizičkom okončavanju zločinjenja u logoru Lora (4.1.1992. – 25.8.1997) u Splitu, još uvijek je nepojmljivo reći da je zločin izvršen nad Srbima, tako da pojedini hrvatski mediji još uvijek

izveštavaju da su u predmetu Lora osuđenici Hrvati u zatvoru „zbog ratnog zločina nad civilima u splitskom Vojnom zatvoru Lora". (Slobodna Dalmacija, 10.12.2008), odnosno da su osuđenici Srbi u zatvoru Lepoglava „za ratni zločin nad hrvatskim stanovništvom". (Slobodna Dalmacija, 10.12.2008)

Šta se sve izdogađalo i zlotvorilo po nama Srbima u logoru Lora u Splitu, teško je i bolno, čak i poslije duže vremenske distance otimati od zaborava i to notirati, ali zato onima koji će zbog počinjenih zlodjela poći na vječna obitavališta bogootpalih ljudi, koji će zasjesti na adski tron, nije ni teško ni bolno da kažu, ono što je rekao jedan od ubica:

„Kad su Anđelka Botića jednom pitali šta je radio u Lori, on je rekao da je zarobljenicima nosio kolače." (Slobodna Dalmacija, 12.1.2009)

Logor Lora u Splitu je bio u funkciji u periodu od 4. januar 1992. do 25. avgust 1997. godina, a najveća zločinjenja i najveći broj ubistava logoraša Srba desio se u periodu 1992–1993.

Istine i istorije radi, zapitajmo se ko su bili predstavnici vlasti, ko su bili čelni ljudi Hrvatske i grada Splita u periodu 1991–1993?

Predsjednik Republike Hrvatske (1990–1999) bio je Franjo Tuđman.

Predsjednici Vlade Republike Hrvatske bili su: Franjo Gregurić (1991–1992), Hrvoje Sarinić (1992–1993), Nikica Valentić (1993–1995).

Predsjednici Sabora Hrvatske bili su: Žarko Domljen (1990–1992), Stipe Mesić (1992–1994).

Ministri pravosuđa Republike Hrvatske bili su: Bosiljko Mišetić (1991–1992), Ivan Milaš (1992–1992), Ivica Crnić (1992–1995).

Ministri odbrane RH bili su: Martin Špegelj (1990–1991), Sime Đodan (1991–1991), Luka Bebić (1991–1991), Gojko Šušak (1991–1998).

Ministri unutrašnjih poslova RH bili su: Josip Boljkovac (1990–1991), Cvitan Onesin (1991–1991), Ivan Vekić (1991–1992), Ivan Jarnjak (1992–1996).

Zapovjednik Vojne policije RH (1992-2002) bio je Mate Laušić, inače nekadašnji prvi (1990–1991) šef obezbjeđenja predsjednika Hrvatske Tuđmana.

Predsjednik gradske vlade u Splitu bio je istaknuti član HDZ-a, dipl. ing. Zvonimir Puljić (1947–2009), a „Puljić se politikom bavio još od 1971. godine kad je kao aktivni sudionik Hrvatskog proljeća bio jedan od čelnika studenskog pokreta u Splitu. Odmah po stvaranju hrvatske države, 1991. godine, postao je predsjednik Izvršnog vijeća tadašnje Općine Split, te predsjednik Kriznog štaba". (Slobodna Dalmacija, 1.9.2009)

Gradonačelnik grada Splita u periodu 1991–1993. bio je istaknuti član HDZ-a, univerzitetski profesor dr Petar Šlapničar (Split, 1932).

Od čelnih ljudi grada Splita nikad nije upućen glas protesta protiv zločinjenja nad Srbima u logoru Lora, šta više, govoreći o Lori „tadašnji gradonačelnik dr Petar Šlapničar ustvrdio je da je problem prenapuhan" (Slobodna Dalmacija, 31.8.2001), ali je zato od države Hrvatske upućena pohvala i

odlikovanje gradonačelniku Splita prof. dr Petru Šlapničaru koji je odlikovan sa dva odlikovanja – Red Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića i Spomenica domovinske zahvalnosti (www.unist.hr/Portals/O/.../Dodjela_prof_emeritus_PSlapnicar.doc), a odlikovanje – Spomenica domovinske zahvalnosti, dodjeljuje se za „časnu i uzornu službu". (http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja-i-priznanja-Republike-Hrvatske)

Tonči Majić iz Dalmatinskog komiteta za ljudska prava iz Splita, koji godinama istražuje istinu o Lori, naglašava da su se zločini u Lori događali i nakon 1992. godine i da je u njoj, osim civila hrvatskih Srba, završio i veliki broj civila srpske nacionalnosti iz Bosne, zarobljenih u ratnom vihoru uglavnom na Kupresu: „I još uvijek, ni prva, a ni ova druga optužnica nije obuhvatila brojne civile dovedene u Loru iz BiH, od kojih se veliki broj nikad više živ nije pojavio. A to su bili uglavnom stariji ljudi, žene, bilo je i mladih žena. Neke detalje ćemo za ovo suđenje proslijediti tužilaštvu kad počne i na koji način su se iživljavali nad tim mladim ženama koje su tamo bile dovedene s Kupresa".

Iako su u Loru dovođene i mučene žene, osobito iz Kupresa u BiH, mediji se nisu bavili njihovim sudbinama. Jedna od njih u svom iskazu spominje kako je danima prala zidove od krvi, nakon što su mlatili „neke Crnogorce", apostrofirajući zarobljenika Barovića, kojemu su bile odsječene uši i koji je zatim umro.

„Nas žene bi dovodili da gledamo mučenja i onda čistimo. Ugurali su nas jedan dan u kombi, zajedno s lešom muškarca koji je, kada sam ga taknula, još bio topao", kaže svjedokinja broj 333/94-21, dodajući da su žrtve i leševi bili sakaćeni, deformirani i u raspadajućem stanju". (Slobodna Dalmacija, 18 11.2006)

Majić naglašava: „Ne znam kada će i s koliko uspjeha doći na red i ubojstvo one grupe Crnogoraca o kojima su mediji dosta pisali. Naime, čitav niz svjedoka je video te Crnogorce, njih 10-tak, koji su bili u užasnom stanju, čak su im falili i dijelovi tijela kad su ih vidjeli. Zasad Tužilaštvo, valjda, nije našlo dosta materijala da stavi i to u optužnicu." (http://www.slobodnaevropa.org/content/Article/1367932.html)

Postupajući po 1998. godine potpisanom bilateralnom sporazumu o uzajamnoj pravnoj saradnji u građanskim i krivičnim stvarima između Hrvatske i Srbije i Crne Gore, „Državni tužioci Crne Gore i Hrvatske ranije su postigli sporazum o punoj saradnji u procesuiranju ratnih zločina počinjenih u vreme ratova na prostoru bivše Jugoslavije". (http://www.e-novine.com/index.php?news=16076) Poštujući taj sporazum „...Viši sud u Podgorici određuje pritvor optuženim za navodne zločine u logoru u Morinju, gde niko nije ubijen, država Crna Gora još ne podnosi tužbe protiv Hrvatske i BiH u kojima su devedesetih godina ubijani njeni građani, uprkos insistiranju republičkog Udruženja boraca ratova od 1990. godine.

Za zloglasni logor 'Lora' čuo je ceo svet, ali, kako kažu borci – ne i zvanična Podgorica!

U Morinju nikom od logoraša nije otkinuto uvo, ili izvađene oči, ali u 'Lori' jesu". (Večernje novosti, 17.8.2008)

„Viši sud u Podgorici proglasio je danas (15.5.2010. – S.Z.) krivim šestoricu pripadnika bivše JNA za ratni zločin protiv ratnih zarobljenika u logoru Morinj kod Kotora početkom 1990-ih.

Najviša kazna izrečena je Ivu Menzalinu, koji je bio kuvar u logoru i koji je osuđen na zatvorsku kaznu zatvora od četiri godine." (http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/189440/Sest-pripadnika-bivše-JNA...)

Ponašanje zvanične Podgorice nije strano, nego samo činjenje zadatog, tim prije što je zvanični Zagreb objelodanio kroz izjavu „Ivana Grujića, šefa hrvatskog Ureda za zatočene i nestale, da nema apsolutno nikakvih dokaza da su zarobljeni rezervisti bivše JNA iz Nikšića i Šavnika bili u 'Lori' (http://www.naslovi.net/2008-05-14/večernje-novosti/kazamati-kriju-zverstva/671042), te stoga je u Nikšiću Projekcija filma Denisa Cvetičanina *Mučenici* o stradanju crnogorskih logoraša, protekla bez ljudi iz vlasti". (Politika, 17.3.2008)

„Petar Fjordov, penzionisani pukovnik bivše JNA, preživio je nevjerovatnu torturu u, kako kaže, 'dva ustaška logora'.

Hrvati su ga, kaže, mučili, tukli, šikanirali i trovali.

Svedok je mnogih ubistava, prijetnji, maltretiranja i silovanja. U logoru su, kako otkriva, silovali srpske mladiće, civile, a pod prijetnjom su mnogi bili primorani da siluju svoje majke, rođenu braću...

Nas sagovornik ukazuje i da crnogorska vlast iz svoje države tjera Srbe koji su bili u logorima u Hrvatskoj.

– To je nečuveno! Tjeraju ih u Srbiju da ne bi morali da svjedoče u Crnoj Gori, jer to može da šteti Hrvatskoj, ogorčen je Fjordov." (http://www.revijad.co.me/index.php?nivo=3&rubrika=9&datum=2008-12-03&brojms=33..)

„Presude poput one za Morinj u Crnoj Gori, odnosno onih za Loru u Hrvatskoj, prije predstavljaju prepreku ostvarenju pravde nego njezino zadovoljenje. Ovakve presude su skandalozne i izazivaju čuđenje svih onih koji žele ostvarenje pravde" – kaže se u izjavi Inicijative mladih za ljudska prava Crne Gore i Hrvatske. (http://www.h-alter.org/vijesti/ljudska-prava/prepreke-za-ostvarivanje-pravde)

Dužan sam napomenuti, vjerujući u jurisdikciju i u jus gencijum (lat. jus gentium – međunarodno pravo), da su predstavnici Saveznog ministarstva pravde Jugoslavije, Okružnog suda u Beogradu i Prvog opštinskog suda u Beogradu, uložili izuzetan trud da urade svoj dio posla oko Lore, koji je bio okrunjen kroz dokument jugoslovenskog vladinog Komiteta naslovljen „zločini genocida nad Srbima u logoru 'Lora' Split u period 1991–1997. godine", a koji

je prosljeđen sudu u Hagu i UN-a, ali očito da kod hrvatske strane pravosuđa nije bilo ni u tragovima.

„Pomoćnik saveznog ministra pravde, Nebojša Šarkić, rekao je na konferenciji za novinare da to suđenje (2002. – S.Z.) osmorici bivših hrvatskih vojnih policajaca, optuženih za ratni zločin protiv civilnog stanovništva u vojnom zatvoru 'Lora' 1992. godine 'ne odgovara ni evropskim ni svetskim standardima, niti činjeničnom stanju'.

On je dodao da su i Haški tribunal i hrvatske vlasti upoznate sa svedočenjima i dokazima o mnogobrojnim slučajevima ubistava, torture i mučenjima u 'Lori' od 1992. do 1997. godine, ali da nikakvih reakcija na to još nema.

Šarkić je rekao da je u diplomatskim kontaktima i susretima jugoslovenskih i hrvatskih zvaničnika ukazivano na propuste u tom sudskom postupku, te da je više puta obećavano da će 'biti postavljen na pravi način'.

Zamenik predsednika Prvog opštinskog suda u Beogradu, Dragan Ćesarević koji je, na Zahtev Županijskog suda u Splitu, ispitao u svojstvu istražnog sudije dvadesetak svedoka iz zatvora 'Lora' i prosledio njihove iskaze splitskom sudu, rekao je da su ubistva, mučenja i torture posebno bili izraženi u zatvorskom bloku 'C'.

On je rekao da predstavnici međunarodnog komiteta Crvenog krsta nisu nikada registrovali zatvorenike u tom bloku, jer ih je uprava zatvora privremeno sklanjala u takozvanu 'kamenu kulu' van zatvora.

'Sudija Okružnog suda u Beogradu, Ilija Simić, podsetio je da je Savezno ministarstvo pravde svojevremeno dostavilo Haškom tribunal izveštaj o zločincima u 'Lori' na više od 200 strana. (http://www.novine.ca/arhiva/2002/29-06-02/bivsa.yu.html), odnosno kako ističe sudija Simić: 'Kada je Luiz Arbur, bivši glavni tužilac (septembar 1996. – septembar 1999. – S.Z.) Haškog Tribunala bila u Beogradu, tražila je da joj sugerišemo kojim predmetima bi Tribunal trebalo da da prioritet, a mi smi insistirali na slučaju Lora'.

Nažalost, postupak nije pokrenut". (http://www.mail-arhiva.com/sim@antić.org/msg06192.html).

Od strane Jugoslovenskog Komiteta za prikupljanje podataka o izvršenim ratnim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava na prostorima bivše Jugoslavije, strahote zločina činjenog nad Srbima u Lori, predočene su i četvrtom (prije su bili Ramon Eskobar Salone, Richard Goldston, Luiz Arbur) glavnom tužitelju, odnosno tužiteljici (1999–2007) Međunarodnog suda za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije, Karli del Ponte (Lugano, Švajcarska, 1947).

„Izveštaj o zločinima nad Srbima u splitskom zatvoru Lora, u kojem su od 1991. do avgusta 1997. bili zatvarani, mučeni i ubijani Srbi, civili, ranjenici, bolesnici i ratni zarobljenici, dostavljen je Haškom tribunalu još 1998, ali taj sud do danas nije pokrenuo istragu protiv počinilaca. Izveštaj o 'Lori', predat

je i sadašnjem glavnom tužiocu Karli del Ponte." (Glas javnosti, 28. septembar 2001)

Usput budi rečeno, Karlu del Ponte je predsjednik Hrvatske Mesić ugostio u ljetovalištu Brioni (http://forum.krstarice.com/showthread.php?p=14827120), a koja je ne samo zbog toga činila „verbalnu akrobaciju" i predmet Lora ustupila „pravosuđu" Hrvatske.

Međunarodni tribunal za progon osoba koje su odgovorne za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava na području prethodne Jugoslavije, između 1. januara 1991. i dana koji će Savjet bezbjednosti odrediti nakon ponovne uspostave mira, ili popularno rečeno Haški krivični tribunal je prvi ad hok (lat. ad hoc – samo za ovaj slučaj) međunarodni krivični tribunal koji je osnovan na „mala vrata", na osnovu rezolucije (808 od 22.2.1993. i 827 od 25.5.1993. godine) Savjeta bezbjednosti Organizacije ujedinjenih nacija (SB OUN), koji je izvršni organ i koji broji 15 (5 stalnih+10 izabranih) članica, a proceduralne odluke SB OUN donosi većinom od najmanje 9 od 15 glasova, što, s obzirom na interesne sfere svjetske politike, nije teško izvodljivo, a čime je svjesno preskočena redovna procedura, teža i daleko neizvjesnija debata, njegovog osnivanja u Generalnoj skupštini Organizacije ujedinjenih nacija (GS OUN), za čiju odluku je potrebna dvotrećinska većina prisutnih članica na zasjedanju, a znano je da od 192. članice (2006) GS OUN, dvije trećine (128 članica) čine zemlje u razvoju.

A kako se dvadesetak godina po okončanju ratnih i logoraških zbivanja o svemu određuje država Hrvatska?

Samo nekoliko primjera.

Prvi primjer.

„Kod osječkog prigradskog naselja Nemetin, na području nekadašnje crte razdvajanja, u četvrtak je otkrivena spomen-ploča u znak sjećanja na veliku razmjenu zatočenika, 14. kolovoza 1992. godine...

Nazočne su pozdravili izaslanik predsjednika sabora, zastupnik Petra Mlinarić, predstavnici Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije ... Spomen-obilježje blagoslovio je aljmaski župnik Ante Markić." (http://www.javno.com/hr-hrvatska/otkrivena-spomen-ploča-razmjene)

Drugi primjer.

„Lora je ime za dio grada Splita smješten na sjevero-zapadnom dijelu splitskog poluotoka. Sa zapadne i sjeverne strane pruža se Kaštelanski zaljev, sa istoka joj je susjed Brodogradilište Split, a sa južne strane susjedi su joj Škalice i Poljud.

U godinama iza 2. Svjetskog rata u njoj se smješta ratna mornarica bivše države, koja je za svoje potrebe izgradila svu infrastrukturu. Smještene su u njoj ustanove za naobrazbu, sport, zdravstvenu skrb i dr.

Danas je Lora ratna luka Hrvatske ratne mornarice." (http://hr.wikipedia.org/wiki/Lora)

Treći primjer.

Bezmalo dvije decenije pravosuđu Hrvatske su „nedostupni" zapovjednik Lore Tomislav Dujić, te pripadnici tzv. Interventnog voda u Lori – Emilijo Bungur i Miljenko Bajić, inače svi u odsustvu suđeni na kaznu zatvora zbog djela ratnog zločina.

O kakvoj je „nedostupnosti" riječ, najbolje govori podatak da bjegunac s presudom za ratni zločin, osuđenik Miljenko Bajić, maltene drži konferenciju za novinare, jer preko svog advokata (Željko Ostoja) bahato i drsko poručuje: „Ja se nikada ne predajem". (Slobodna Dalmacija, 7.1.2010)

Za državu Hrvatsku „nevidljiv i nedostupan" ratni zločinac Miljenko Bajić (Zadvorje kod Omiša, 1966) poruke šalje putem advokata, a da nije žalosno bilo bi smješno, jer za državu Hrvatsku „nevidljiv i nedostupan" ratni zločinac Emilio Bungur (Šibenik, 1960), više godina, ne odaziva se sudu, ali „Kad se Bungur nije odazvao – odazivaju se njemu. Na njegov zahtjev je obavljen intervju koji je emitiran jučer u emisiji 'Istraga' Nove TV, koja tretira kriminalne slučajeve.

Autorica intervjua, Ivana Mamić, je rekla da je u Dugopolju pokraj Splita dočekalo vozilo kojim je otišla na intervju, da nije mogla vidjeti kuda putuje, ali da pretpostavlja da je bila: 'Negdje na drniskom području'." (http://bezcenzure.goodbb.net/istorija-i-ratovi-fl9/bungur-traži-pošteno..)

„Emilio Bungur, koji je zbog zločina u Lori osuđen na šest godina zatvora i za kojim je raspisana međunarodna tjeralica, dao je intervju Novoj TV gdje nije govorio o svojoj predaji već o nevinosti." (Slobodna Dalmacija, 5.4.2007)

Emilia Bungura hrvatsko pravosuđe i „Policija ga traži, a on se 'skriva' na – TV ekranu". (Slobodna Dalmacija, 5.4.2007)

Za državu Hrvatsku „nevidljiv i nedostupan" ratni zločinac Emilio Bungur:

– Godine 2007, daje intervju TV-u;

– Godine 2009, „Jedan od osmorice pravomoćno osuđenih za ubojstvo dva zatočena civila i mučenje više osoba srpske nacionalnosti 1992. godine u zatvoru u splitskoj ratnoj luci Lora Emilio Bungur... podnio je Europskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu zahtjev za zaštitu prava". (http://www.slobodnaevropa.org/content/bungur/1826585.html);

– Godine 2010, „Bjegunac iz Lore, osuđenik za ratne zločine, sa skrovitog mjesta poručuje.

Emilio Bungur: 'Nisam zločinac nego borac protiv terorista'." (Slobodna Dalmacija, 12.1.2010)

U dopisu upućenom medijima preko advokata Vinka Burazera, ratni zločinac Emilio Bungur vježbajući sramotu sistema, cinično, između ostalog, poručuje:

„Notorna je laž da su se u VIC-u Lora nalazili civili, te da je to bio logor, odnosno zatvor", odnosno da su „lažno i protupravno osudili nevine stražare koji su obavljali redovite zadatke na zakonit način." (Slobodna Dalmacija, 12.1.2010)

Prosto rečeno: „Svakoga iskušava sopstvena želja, koja ga mami i vara" (Jak.1,14), kao što je mamila i varala i Josipa Bikića, jer potpadajući pod, ne samo vlastitu opsenu da je bio „junak" naroda svog, jedan od direktnih izvršioca ratnog zločina nad Srbima u Lori 1992. godine Josip Bikić, četiri godine (2004–2008) je bio u „bijegu", četiri godine je bio „nedostupan" pravosuđu Hrvatske, a onda „iznenada" sreće nas vijest da „Josip Bikić Čop (41) je jutros na županijskom sudu u Splitu priznao da je počinio zločin nad civilnim zarobljenicima, kao pripadnik interventnog voda 72. bojne VP, u ljeto 1992. godine u Vojno-istražnom centru Lora!" (Jutarnji list, 29.12.2009)

Adska vrata odškrinu Josip Bikić Čop, sin Ante i majke Marije rođene Kustura, rođen 6. februara 1968. godine u Splitu, gdje i prebiva (Vrh Visoke br. 44), penzioner, odlikovan „Spomenicom Domovinskog rata", jer „Priznanje Josipa Bikića prvo je takvo priznanje za ratni zločin počinjen tijekom Domovinskog rata od pripadnika Hrvatske vojske". (Slobodna Dalmacija, 7.1.2010)

Napisah, odškrinu, jer prodavanje magle ne prolazi kod međunarodne zajednice, te stoga i dvadeset godina po okončanju ratnih sukoba (2011) „Amnestu international od EU traži pritisak na Hrvatsku zbog ratnih zločina". (http://www.index.hr/vijesti/clanak/amnesty -international-od-eu-traži-pritisak-na-hrvatsku...)

Istinu govoreći, za cjelokupno stanje u Lori tokom dužeg niza godina, nije kriva samo šačica vojnih policajaca, jer „lista odgovornih je poduža, mada je od imena puno teže pitanje kakvi su to ljudi koji su mogli raditi takve stvari i kakav je to bio sustav koji im je to omogućavao.(http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/200010/01004-008-pu...)

A „Lora" nije bila jedini, niti izolirani slučaj, već, kako se znalo i ranije, a ovih dana opet izlazi na vidjelo iz Tuđmanovih zapisnika, dio plana čišćenja čitave jedne etničke skupine, plana koji je prethodno bio zacrtan u zločinačkoj kancelariji Ante Pavelića". (http://www.zamrzine.net/spip.php?article1066)

V

Miris životne bijede

Zaustavili smo se pred zgradom Stanice milicije Ljubuški.

Kada smo izašli iz mini-busa, Pajčin vezan lisicama, Duvnjak sa zavojem na ruci, ja sa zavojima na grudnom košu i lisicama na rukama, a u pratnji petorice naoružanih ustaša, to smo automatski zaokupili pažnju prolaznika, koji su se počeli sakupljati oko nas.

Udarajući nas puškama po leđima, sprovodnici nas uguraše u milicijsku stanicu, odnosno u dvorište koje je smješteno iza upravne zgrade i koje je ograđeno izduženim, preko četiri metra visokim zidom.

U dvorištu su nas postrojili na dva-tri metra od zida, na sunce.

Na sedam-osam metara od nas, u hladovini, sjedila je poveća grupa ustaša i radoznalo nas posmatrala.

Poslije nekoliko minuta, naređuju nam da ruke stavimo na glavu i da tako stojimo na suncu koje je nemilosrdno peklo.

Omamljeni jarom koju isijava zapadnohercegovački krš, iscrpljeni, životinjski žedni, stajali smo s rukama na glavi, a ustaše su iz hladovine prijetile – Čete, ako neko spusti ruke mi pucamo.

Snaga prijetnje nije bila „dovoljna", jer prvo Duvnjak, pa Pajčin, pa ja, popadali smo u nesvjest.

Poslije izvjesnog vremena, priđe mi jedan mladić, i upita me:

– Bobo, poznaješ li ti mene?

Pogledao sam ga.

U prvi mah nisam ga prepoznao, ali kad se nasmijao, prepoznao sam u njemu komšiju Roberta Ive Puljića (1973) iz Čapljine.

Robert mi je dao da pijem vode i polijevao me, po mojoj želji, vodom po glavi, a potom mi je odobrio da sjednem i počeo je da me „upoznaje" sa svojim slučajem.

Robert reče da je on u Ljubuškom zbog neke „zajebancije", da njega rat ne interesuje, nego da ga interesuje samo „to i to", pritom praveći lepezast pokret

prstima desne ruke, od malog prsta ka palcu, a drugo „to" okarakterisao je na taj način što je iz otvorenog dlana činio pokrete srednjim prstom, gore-dole.

Mirko, Milorad i ja, trošili smo četvrti čas uz kamenog drugara.

Lagano, sunce je zapadalo i slabilo intenzitetom, a krdo je još uvijek glasno vječalo u koju će nas ćeliju smjestiti.

Konačno, s prvim sumrakom, donose odluku da nas smjeste u ćeliju broj – 5.

Smračilo mi se.

Zar ponovo?

Razočaranje i nevolja umarširali su u dubinu bića mog. Čini sa sebe nisam mogao skinuti, čini batina, jer komšija Robert I. Puljić, prije nego što je otišao, rekao mi je da je najbolja ćelija broj jedan, a najgora ćelija, ćelija u kojoj je obavezno batinanje, je ćelija broj pet, a nas su vodili u tu ćeliju.

Uvedoše nas u hodnik, širok nepun metar a dug dvanaestak metara, i sa ulaznih vrata, u stvari željeznog štoka od vrata, usmjeriše nas metar-dva ka prvoj ćeliji na desnu stranu.

Pred nama se ukazaše masivna drvena vrata, na sredini kojih je željezna reza sa katancem, poviše koje je, u visini očiju, bila špijunka, a poviše te špijunke, potamnio, skoro nevidljiv, nevješto rukom ispisan broj pet.

To je bila ćelija broj 5 s vanjske strane.

Poslije čakrljanja po katancu, ustaša je ka unutra otvorio vrata, izmakao se i pustio nas da uđemo u ćeliju. Uz tresak i ponovno čakrljanje, vrata su bila i zatvorena i zaključana.

Logoraški krug se zatvorio tamo gdje se i otvorio, u Ljubuškom.

Nakon višemjesečnog „izbivanja", ponovo sam se vratio u „bazu", ali ne kod crnokošuljaša, tj. HOS-a, nego kod maskirno obučenog HVO-a, ali istinu govoreći, razlike osim u boji uniforme, bilo nije.

Stupajući nogom u ćeliju broj pet, stupio sam u mrak, jer u ćeliji nije bilo elektro rasvjete. Čim sam ušao, zapljusnuo me ukršten smrad ustajalog vazduha, dima od cigareta, pojačanog znoja, mokraće i izmeta.

Spopade me kašalj.

Kako se oči naviknuše na mrak, spoznah da je ćelija široka oko dva, duga oko pet, a visoka oko 3,5 metra.

Jedini izvor svjetlosti bio je rešetkasti otvor na vanjskom zidu, na visini od oko tri metra, dug oko osamdesetak a širok četrdesetak santimetara.

Ispod rešetkastog otvora, u lijevom uglu ćelije, bio je neki omanji drveni orman, a paralelno sa ormanom, uz desni zid, bio je kanister sa vodom. Između kanistera i vrata bila je kibla.

Logoraši su bili smješteni uz lijevi zid.

Zatečenoj osmorici Srba, zbog ormana, bilo je tjesno, a kada smo mi popeli broj na jedanaest, bilo je više nego tjesno, pretjesno.

Po sjedanju na drveni pod, koji je poslije betona iz Lore kao madrac, počeli smo lagano da se upoznajemo.

Prvi do vrata bio je Danilo Đurasović iz Mostara, a preostali niz sačinjavali su: Dragan Ristanović iz Rume, Danilo Domazet iz Mostara, Uroš Nikolić iz Nikšića, Stevo Antić iz Konjica, Velimir Jovanović iz Nikšića, Miljan Žarković iz Gacka i Dragoljub Bigović iz Nikšića.

Svi su bili obučeni u sivo-maslinaste uniforme JNA, mada je jedini aktivni obveznik JNA bio Dragan Milorada Ristanović iz Rume (Srbija), koji je zarobljen u Mostaru gdje je oduživao dug otadžbini u VES-u (Vojnoevidenciona specijalnost) vojne policije, dok su ostali bili rezervisti JNA.

Smjestio sam se do Danila Đurasovića, tako da sam bio prvi do vrata.

Kako Danilo zaduvani, tako sam se ja, šapatom, počeo raspitivati za režim života u logoru.

Strastveno uvlačeći dim cigarete, Danilo mi je objašnjavao ko je ko, a šta je šta u logoru HVO u Ljubuškom.

– Danilo, da li vas muče strujom? – prekidam ga za trenutak.

– Ma jok, odje ti je klasika zastupljena. Degenek (batine) dobivaš motkama, palicama, letvama, čizmama, šakama. Obično dođe grupa ustaša, navale i udaraju svim i svačim, pa kako koga zakači – kratko odgovori Danilo.

Plašim se da zamaskiran strah ubrojim u sreću, ali moram priznati da me ova informacija, makar za jotu, činila zadovoljnijim, ako se uopšte može biti zadovoljan u ustaškom logoru, te meškoljenjem uvlačim glavu među ramena i okrenuvši se na bok, kako se svi okreću jer nema mjesta za ležanje na leđima, imadoh namjeru da pođem, kakvom-takvom snu u pohode.

Neosjetno, svi smo zaćutali, i predali se pokušajima uvođenja u san.

Noć teče, reklo bi se mirno, jer tu i tamo poneko lagano kašljucne ili pak vojničkom čizmom zapara po drvenom podu, ili s vremena na vreme neko naglašeno duboko i sjetno uzdahne.

Budan sam, razmišljam kako sam blizu (Ljubuški – Čapljina, 18 km), a tako daleko od kuće.

Ko shvati ovo cjelokupno izdogađanje, poludjeće, a ko ga bude pamtio, proklinjaće.

– Ustaj! – iznenada povika i gurnu me Danilo, i sam ustajući.

Ne pitajući ništa, ustadoh i zauzeh stav mirno, kao i ostali sapatnici.

Znam da neko dolazi, ne znam ko, ali znam zašto.

U ćeliju, svjetleći baterijskim lampama, uđe grupa ustaša.

Ništa novo, za trenutak sve mi posta kristalno jasno i namah mi se vratiše sjećanja iz Metkovića, iz Lore, sjećanja i razmišljanja o umobolnim ljudima i istim takvim njihovim djelima.

Trebalo je otrpjeti i istrpjeti batine od ustaša, od spodoba zla, od nikogovića, od zlotvora, trebalo je otrpjeti i istrpjeti napade suicidne depresije, trebalo je, da drugima sutra ne trebadne, ako Gospod Bog da.

– Ko je Bobo Zurovac? – iza svjetlosti baterijske lampe dođoše riječi.

Javljam se.

– A, ti si taj Bobo Zurovac, što zajebaje Peru i Krunu, i Antu Krešića traži u njegovoj kući u Strugama – gurnu me palicom u stomak nepoznati ustaša.

Ćutim i gledam u pravcu iz koga svjetlost i riječi dolaze.

Kao i u Metkoviću, odnosno Lori u Splitu, isto tako i u Ljubuškom – čekam, čekam da počne batinanje, što je bio i cilj ustaše, jer reče:

– Četo, sad ćeš viditi kako ustaše biju, mater ti jebem srpsku.

Skoro istovremeno, ustaša me udari pesnicom u stomak i koljenom u mošnice, zbog čega, od prouzrokovanog bola povega se ka njemu, a on me dočeka sa dva šamara i lijevom i desnom rukom i vukući me za kosu, vraća me u prvobitni položaj, a zatim me udara čizmom u potkoljenicu, od čega bolno jauknuh, prebrojah zvjezdice i uhvati se za nogu, što je ustaša i očekivao, jer psujući mi „četničku mater" poče da me silovito udara palicom po leđima i glavi.

Pljušte psovke i udarci palicom, ja pokušavam uzmaći ali nemam gdje, pribijam se uza zid i sabijen snagom udaraca klizim ka tlu.

Kako me ubatina i unizi, to ustaša poče da me udara palicom po glavi, na što ja očajnički pokušavam glavu štititi rukama, ali tada me ustaša poče udarati čizmama u slabine, i udarajući i šutajući gura me na već oformljenu ljudsku piramidu, koje se formirala na taj način, da kako su koga logoraša pretukli, tako bi ga jednostavno bacili na drugog prebijenog, koji je već bio bačen preko nekog prebijenog i tako dok nisu naslagali piramidu od jedanaest ljudskih tijela, jedanaest Srba.

U piramidi, zapomagala su dvojica, „temeljac" koji je trpio težinu deset ljudi, i „prvenac" koji je trpio batinanje.

Pokušavam da otresem stvarnost sa sebe, komadam dušu i tjelo, a ustaše komadaju palicu, jer od nebroja i siline udaraca, pocjepala se palica jednom ustaši, pukla je na pola, samo ne znam da li od bola ili stida, mada znam da nema kajanja za onoga koji svoje zlo smatra dobrim.

Kako se umoriše, tako nas prestadoše tući, a mi smo i dalje bili jedan preko drugog.

Narediše nam da stanemo uza zid.

Ljudi pokušavaju izmigoljiti iz piramide, traže noge, ruke, cipele.

Nakon nekoliko minuta, oformljujemo jednovrsnu kolonu uza zid, a spodobe zla zadovoljne i nasmijane, naređuju nam da po ćeliji tražimo dio slomljene palice.

Tražimo mi, traže oni.

Ustaše traže polovinu crne palice, a mi tražimo naš korpus delikti (lat. corpus delicti – predmet koji dokazuje krivicu), da ga od zaborava sačuvamo, makar u sjećanju.

Poslije nekoliko minuta traženja, pod ormanom, nalazimo elemente „demokracije u Hrvata".

Tresak vrata stavi nam na znanje da odoše konjanici zla.

I tada nastupa proizvođenje „muzike", koja u meni proizvodi zbunjenost i nejasnoću, jer dva-tri minuta po izlasku ustaša iz ćelije, logoraši počinju hrkati i spavati maltene kao da su bili na svadbi, kao da se ništa nije dogodilo, kao da je to sve bio ružan san koji se desio nekom drugom.

Ne snalazim se, izgubljen sam.

O, Gospode Bože, pomozi mi da razumijem čovjeka.

Udjeli mi pamet, da shvatim stanje duha na ljubuškim daskama, daskama koje zaistinu život znače.

Gospode, pomozi meni neukom, da odagnam od sebe samorascjep u sebi.

Pomozi mi, da objasnim sebi, da taj san poslije batina je san straha i nemoći, san koji nastaje pod uticajem elemenata nužnosti.

Kaziva mi se, da je čovjek pritjeran uza zid, da nema kud, da mu se gube drumovi u izmaglici, da ne uspjeva da uspostavi mir sa samim sobom, jer u tom trenutku ne može da prepozna ne neku, nego bilo kakvu stajnu tačku života svog, te stoga želi da se obavije snom i da se preda sudbini u ruke.

Zarobljen i okoštao u temama smrti, čovjek se povlači u se, sve mu postaje svejedno, jer čovjek kome je zatrt život, ili život nekog njemu dragog ili rodbinski vezanog, izgubio je sve ratove bez obzira na njihov ishod, te stoga ljudi i kad treba i kad ne treba pribjegavaju snu koji je najmanje pravi fizički san, a sve više san kojim se iluzije pothranjuju, čime dobija potvrdu saznanje da cilj nasilja i torture, uz fizičke elemente, je i dezintegrisati čovjeka do posljednjeg atoma ljudskosti.

Vrpoljim se i tjelom i mislima, skoro će ojutriti.

Jedino mogućim, četvrtastim pogledom, tražim izgnanstvo u slobodu.

Počinjem sanjati otvorenih očiju.

Iznenada, dežurni ustaša udara čizmom u vrata i dere se:

– Ustaj, četnička bando!

Ljudi se hitro pridižu, trljaju oči, protežu.

Čujem kako iz drugih ćelija, žurno i bez riječi, izlaze sapatnici.

Otključavaju i našu ćeliju:

– Petica, izlazi, pišaj i seri! – ponovo se drao isti ustaša.

Žurno izlazimo iz ćelije i u dvorištu se postrojavamo u kolonu po jedan.

Dok stojimo u redu, pogleda obavezno uprtog u zemlju, ustaše nas provociraju pitanjima:

– Ko je snajperista?

– Ko je hrvatsku dicu kla?

– Da li si puca livom ili desnom?

Dosta mučna situacija, jer pitani ljudi, ne dižući pogled, samo cjede kroz zube „nisam gospodine", i u sebi proklinju onog ispred sebe što se toliko dugo, kako se to njima čini, bavi u klozetu, tako da poslije izbijaju varnice u ćeliji, gdje se ljudi međusobno optužuju za dugo bavljenje u klozetu, čime je onaj sljedeći u koloni, bio izložen poruzi od strane ustaša.

Odlazim i ja u klozet i konstatujem da pored šest ćelija u našem odelenju, postoje i ćelije broj sedam, osam i devet, a tu je i poveća prostorija u kojoj su smješteni aktivni pripadnici JNA iz kasarne „Miro Popara" u Čapljini (V.P. 2469) koji su se predali prilikom napada ustaša na kasarnu u Čapljini (Grabovini), i činom predaje zaradili su poseban status, tj. nisu ih ni psihički ni fizički maltretirali, bili su presvučeni u civilnu odjeću, a imali su prioritet prilikom djelenja hrane.

Ne želeći da utirem put neistini i ne želeći da nanosim eventualne štetne posljedice na psihu tih mladih ljudi, koji su u kasarni u Čapljini oduživali dug otadžbini, to moram notirati nekoliko rečenica.

Naoružani građani Čapljine, regularne jedinice Republike Hrvatske, zvane „zenge", jedinice HVO iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, te paravojni HOS, duži vremenski period, u totalnoj blokadi i pod stalnom vatrom, držali su garnizon JNA u Čapljini.

Kada i kako je evakuisano ljudstvo garnizona JNA u Čapljini?

„Akciju je 23. aprila 1992. godine izvela borbena grupa sastavljena od pilota Ratnog vazduhoplovstva JNA i pripadnika 63. padobranske brigade, koji su se nalazili na ratnom zadatku u Mostaru.

U akciji je učestvovalo devet helikoptera Mi-8, ali se u kasarnu spustilo osam, dok je deveti bio u rezervi i lebdeo je u neposrednoj blizini.

Tog 23. aprila 1992, sa heliodroma Jasenice u Mostaru poletelo je šest helikoptera, a tri sa heliodroma Ortiješ. U svakoj letilici nalazila se posada od dva pilota i jednog mehaničara, koji su se dobrovoljno javili za akciju. Osim njih,u helikopterima je bilo raspoređeno 25 padobranaca koji su imali zadatak da obezbjeđuju, štite i pomažu ukrcavanje i izvlačenje vojnika. Svi su bili svesni opasnosti, visokog rizika i mogućih ozbiljnih gubitaka prilikom izvođenja akcije, ali je od svega, ipak, bilo jače saznanje da se što pre mora pomoći opkoljenim vojnicima u kasarni u Čapljini, koji su već dugo bili izloženi neprekidnom pritisku i vatri hrvatsko-muslimanskih snaga.

Akcija je, dakle, imala isključivo odbrambeni i humanitarno-spasilački karakter.

Žestoka artiljerijska priprema napada počela je u 16,45 i trajala je do 17,00 časova.

Uporedo sa početkom i trajanjem artiljerijskog „oranja", poleteli su helikopteri Mi-8, jer je procenjeno da će let od Mostara do Čapljine trajati između 15 i 16 minuta. U pratnji helikoptera nalazili su se avioni RV i PVO, koji su štitili helikoptere.

Planirano je da akcija evakuacije ljudstva, od momenta prizemljenja letilica, preko prikupljanja i ukrcavanja, do poletanja poslednje letilice traje 12 minuta, jer se predviđalo da će toliko biti potrebno neprijatelju da se snađe i organizuje protivnapad, ali i da je vojnicima u kasarni dovoljno toliko vremena da se prikupe i u helikoptere ubace opremu.

Međutim, akcija je izvedena za samo 7,5 minuta.

U krug kasarne na određena mesta spustilo se osam helikoptera i 16 padobranaca, koji su iz okruženja pokupili i izvukli 170 vojnika i civila, koji su se više od dve nedelje nalazili pod vatrom napadača.

U ovoj akciji je oboren i rekord u broju ljudi povezenih helikopterom Mi-8, jer su u jednom od njih bila ukrcana 43 vojnika, čime su oborene sve dotadašnje procene o mogućnosti prevoza ovim tipom letilice. Čak su iz nekih helikoptera morali da izbace svu opremu, rančeve, vreće i naoružanja.

Helikopteri su se bez gubitaka vratili u Mostar, svi su bili „izbušeni", pa je pravo čudo da niko nije povređen i da neka letilica nije bila oborena, ili, zbog oštećenja, prinuđena da sleti. Doduše, jedan helikopter se vratio samo sa jednim motorom, ali je ipak stigao na odredište i iskrcao nepovređene vojnike.

Zbog zaštite tajnosti operacije i sprečavanja „provale", komandi kasarne u Čapljini javljeno ja da će ih evakuisati helikopteri samo desetak minuta pre sletanja, odnosno u vreme kada su helikopteri već leteli ka Čapljini. U toku planiranja akcije računalo se i na gubitke interventne grupe ali, na sreću, ta se predviđanja nisu obistinila, zahvaljujući, pre svega, dobro organizovanoj, odvažno vođenoj brzo izvedenoj akciji, koja je, svojom drskošću iznenadila neprijatelja. Potvrdilo se, takođe, da i dobra obavještajna priprema i zaštita tajnosti izvođenja operacije predstavljaju osnovu za uspešnost poduhvata.

Treba posebno naglasiti zaista veliku hrabrost, požrtvovanost i odvažnost padobranaca i posada helikoptera, koji su stavili živote na kocku da bi spasili drugove u opkoljenoj kasarni, u skoro bezizlaznom položaju." (http://forum.sarajevo-rs.com/lofiversion/index.php?t1589.html)

Vojni obveznici JNA koji su bili u Ljubuškom, za vrijeme opsade garnizona u Čapljini, bili su podređeni komandi poručnika JNA Kutleše, koji im, prilikom evakuacije garnizona, nije dozvolio ni da borbeno dejstvuju, ni da se ukrcaju u helikoptere JNA, a koji im je dozvolio da se, na čelu s njim, predaju i tako dospiju u ustaški logor HVO u Ljubuškom.

O poručniku JNA, Kutleši, i o akciji u garnizonu JNA u Čapljini, imamo svjedočenje iz prve ruke, od obveznika JNA koji su kadrovski rok odsluživali tada u Čapljini.

„Poručnik Kutleša je vezom javio komandirima vodova da je lažna uzbuna i da se vrate na položaje, čak je i neke momke koji su došli iz zgrade komande vratio na položaj...

Ja sam ga čuo lično na vezi gdje je naredio komandirima vodova da vrate vojnike na položaje. Hoću da kažem da za plan akcije nije znao niko do zadnje sekunde.

Ja sam krenuo prema pisti sa još jednim drugom „Lovdžijom", ušli smo u jedan helikopter na pisti koji je već bio pun i nije mogao poletiti. Pilot je naredio da neko izađe i pređe u drugi helikopter, pa smo izašli ja, Lovdžija i kapetan prve klase Hadžić Džemal... i krenuli prema sportskom igralištu gdje

su bili drugi helikopteri. Dotrčali smo nekako do igrališta ali nismo odmah ušli u helikoptere jer se pucalo sa žice na nas i helikoptere. Pomogli smo kapetanu Hadžiću da dođe do helikoptera, jer je već izgubio snagu dok je trčao...

Bilo je izdaje. Ostali su oficiri Kutleša, Spasojević, Leh i dr Goran Goro, ako se dobro sjećam imena." (http:/srpskioklop-foru.niceboard.com/t208-akcija-čapljina)

Pomoćnik ministra odbrane Republike Hrvatske, Čapljinac, general HVO Slobodan Mirka Praljak, je ispred svoje porodične kuće u selu Grabovina, a koja je na zapadnoj kapiji udaljena od garnizona JNA pedesetak koraka, rukovodio napadom na garnizon JNA „Miro Popara" u Čapljini, u Bosni i Hercegovini.

Poslije je Praljak bezbroj puta ponovio da se „štovala Ženevska konvencija" prilikom „deblokade vojarne Čapljina".

Jedan od vojnika JNA, koji je 23.aprila 1992. godine bio u garnizonu JNA u Čapljini, između ostalog, izjavljuje: „Dodao bih da je bio samo JEDAN helikopter sa oznakom crvenog krsta i to poslednji... Nisu se mnogo obazirali na veliku oznaku crvenog krsta osim što im je poslužio kao odlična meta. Slučajno znam da je bio samo JEDAN jer sam bio u njemu.." (http://srpskioklop-forum.niceboard.com/t208-akcija-eapljina)

Uzevši da je u svakoj ćeliji bilo po dvanaestak logoraša, to je 11.6.1992. godine u logoru HVO u Ljubuškom, bilo oko 120 logoraša.

Upravnik HVO logora u Ljubuškom bio je Ivica Sušac, rođen u ljubuškom selu Cerno zaseok Natpolje.[52] Bio je u kasnim dvadesetim, krupan i visok, po zanimanju autoelektičar, koji je do pred rat radio u mostarskom preduzeću „Putevi".

Inače, logori HVO u Herceg-Bosni bili su u nadležnosti Vojne policije HVO Herceg-Bosne, a glavni upravnik sistema ustaških logora HVO u Herceg-Bosni bio je Valentin Andrije Ćorić (Paoca kod Čitluka, 1956), do rata inženjer u rudniku boksita Čitluk kod Mostara, a u aprilu 1992. Mate Boban je imenovao Valentina Ćorića za zamjenika zapovjednika za sigurnost i za zapovjednika vojne policije HVO-a. Taj njegov položaj kasnije je nazvan „načelnik Uprave vojne policije" i on je na njemu ostao do 20. novembra 1993. godine.

Dana 20. novembra 1993. ili oko tog datuma, Valentin Ćorić je imenovan za ministra unutrašnjih poslova Hrvatske Republike Herceg-Bosne.

Na raznim položajima i funkcijama koje je obavljao, Valentin Ćorić je u periodu od barem aprila 1992. do kraja 1993. igrao centralnu ulogu u formiranju, upravljanju i radu vojne policije HVO-a.

52 „U izveštaju Komisije za utvrđivanje ratnih zločina sreskog NOO Ljubuški, upućenom 11. juna 1945. godine, Oblasnom NO odboru za Hercegovinu, navode se sledeća stratišta-jame i broj žrtava ustaškog genocida u ljubuškom srezu. Evo tih podataka: ...Cerno – 200 osoba..." (Savo Skoko, ibid, str. 164, 165)

Vršio je de jure i de facto rukovođenje i komandovanje vojnom policijom HVO-a, koja je redovno igrala važnu ulogu u upravljanju zatvorima i objektima za zatočavanje Herceg-Bosne/HVO-a i u borbenim operacijama i operacijama etnickog čišćenja."

(Izvod iz haške optužnice;http://www.lawinitiative.com/Dokumenta/Hag/IT-04-74.htm)

– Petica izlazi! – oko sedam časova čuje se isti ustaša, koji tim pozivom označava da je vreme za doručak.

Izlazimo kolonski, pogleda uprtog u zemlju, čekamo red.

Dok čekamo, jedan od ustaša, Branko Ereš iz Studenaca kod Ljubuškog, stalno obilazi oko nas i govori nam da smo „sritni, jer smo u jedinom ustaškom gradu koji u svom imenu ima dva ustaška slova – „U". (Lj-U-b-U-š-k-i).

Dok obilazi oko nas, ustaša Branko Ereš, pjevušeći kaziva nam istinu:

– Ja ustaša i ćaća mi bija, otac sinu zanat ostavija, ooooojjjj!!!

Kradom šaram pogledom, lijevo i desno.

Viđena slika, zbuni me, jer vidim u jednom uglu dvorišta zbijene ljude koji čuče pognutih glava, tako da im se vide samo povijena leđa. Šta rade?

Misli mi se roje, ali se ne kristališu.

Umalo, razjasni mi se još jedna vrsta bolesti iz epidemije osporavanja i potcjenjivanja. Dočeka me, a dočekivati će me sve vrijeme zatočeništva u logoru HVO u Ljubuškom, prljava činija, u koju mi ususe malo čaja i tutnuše u ruku tanku šnitu hljeba i kao nokat malog prsta ruke, grudvicu margarina.

Satjeraše nas u ćošak, narediše da čučnemo i da ne dižemo glavu, i da tako jedemo.

Po istom principu se i ručalo, s tim što se uz ručak dobijala omanja kokošija pašteta i jedna šnita hljeba, što je slovilo kao večera, a što bi mi odmah po dolasku u ćeliju u slast pojeli.

U mom slučaju, kada upoređujem Loru i Ljubuški sa stanovišta ishrane, Ljubuški je bio „hotel B kategorije", jer ishrana je bila svakodnevna.

Drugo popodne u Ljubuškom, proveo sam slušajući o anatomiji nemorala ustaškog, i neosjetno priče su nas uvele u pomrčinu neizvjesne, strahom ispunjene noći.

S obzirom da je dvorište logora, preko kojeg se dolazi u naše odelenje, bilo posuto sitnim, žutim pjeskom, to smo uvijek, a pogotovo noću, jasno čuli korake u dvorištu, i ti koraci nikada nisu bili lažni, tj. nikada se nije desilo da se začuju koraci a da se ne završi s našim prebijanjem.

Okanih se razmišljanja o koracima, okrenuh se na bok, zatvorih oči a otvorih misli, razmišljajući šta se događa sa nama, samo zato što smo Srbi, pobojah se da ne bude po švajcarskom teologu Hansu Kingu, koji je rekao da „nema mira među narodima, dok ne bude među religijama", ili kako je to nekadašnji

čelnik crkve u Hrvata u FNR Jugoslaviji, nadbiskup Alojzije Stepinac, primjerno našim prostorima definisao:

„Hrvati i Srbi će da se slože, kad se nebo i zemlja ujedine", odnosno „da su Srbi i Hrvati dva svjeta koji se nikada neće ujediniti sdok je jedan od njih u životu." (Dnevnik nadbiskupa Stepinca, Knjiga 4, Zagreb, 1946, str. 127)

To pomislih i stresoh se. Zar je moguće da to zapiše čelnik crkve u Hrvata, zar je moguće da to zapiše ljudska ruka?!

Strahom nošene misli nagnaše me da otvorim oči, ponovo se stresoh u želji da otresem i odagnam crne misli i zle slutnje od nas, od sebe.

Promjenuh bok i pokušah, četvrtasto-rešetkastim pogledom, da na nebeskom svodu pronađem svoju zvjezdu „razgovornicu".

Zvjezdano ukrepljenje prekinuše mi umorni i teški koraci koji se začuše u dvorištu.

Koraci postaju sve jasniji i strasniji, uvlače nam strah u kosti, i za trenutak ne znam da li mi se pričinjava ili slijede batine.

Nije mi se pričinjavalo.

Skačemo na noge, jedan drugog guramo i pokušavamo se sakriti iza sapatnika, nekako svi bi željeli da bestragom nestanemo, da se sakrijemo, da iščeznemo, jer strah nas trese cjelim tjelom i cjelom ćelijom, koja najednom postaje velika kao „fudbalsko igralište", ali to nam se ne čini nego je gola istina da je ta ćelija posljednje mjesto gdje se susreću život i smrt, biće i nebiće, praštanje i mržnja, čovjekoljublje i primitivizam, gdje se susreću istorijom dokazano nevino stradali Srbi, i istorijom dokazano netolerantni, loši Hrvati zapadne Hercegovine koji nalaze zadovoljstvo u nekažnjenom obeskorjenjivanju čovjeka i koji ne mogu ništa, ne da učine, nego koji ne mogu ništa da zamisle za drugomišljenika, drugonarodnika i drugovjernika.

Kroz vrata se prvo uvukao miris jeftine kolonjske vode, a zatim se u obliku čovjeka uvaljalo skladište toga mirisa.

Znatiželjno, s ćelijskog praga, obasja nas svjetlošću baterijske lampe, i upita:

– Ko je Bobo Zurovac?

Javio sam se.

– A ti si taj. Sad ću da ti isporučim pozdrave od Pere Markovića, Krune Kordića i Ante Krešića – reče ustaša Luka Ilić iz Gabela Polja kod Čapljine (ime sam saznao kasnije), i naredi mi da ne savijajući koljena, vrhovima prstiju ruku, dodirnem vrhove prstiju nogu.

Kada sam se spojio ustaša me poče udarati palicom po leđima i čizmama po nogama. Od bola i siline udaraca padam na koljena, a ustaša Ilić, sabijajući me palicom i čizmama ka zemlji, sikće:

– Ovo ti je od Pere, ovo ti je od Krune, ovo ti je od Ante, ovo ti je od Pere, ovo...

Tu noć, sapatnike i mene, udarao je ko je stigao, gdje je stigao i kako je stigao.

Skašili su nas, ostali smo ležeći, tiho psujući i krv pljujući.

Bole me bubrezi, na jedvite jade se sklupčajem i okrećem na bok, a do mene sjedeći sapatnici Danilo Đurasović, Uroš Nikolić i Dragoljub Bigović, u komad novinske hartije motaju duvan i čine cigarete, iz kojih povlače duboke dimove koje snažno otpuhuju, pritom dižu glave i pogledom tražeći svak svoju zvjezdu na nebu, u koju prikivaju sve svoje misli, koje zajedno sa cigaretom dogorjevaju i o hrid stvarnosti se razbijaju.

Kroz nepun čas vremena, ponovo začusmo korake u dvorištu.

Dok se pridižemo, strepimo, bolje rečeno želimo da zaobiđu našu ćeliju, te odjednom svi se pretvorismo u jedno veliko uvo, i pogleda uprtog u zemlju iščekujemo i umišljamo da, možda idu u dvojku, trojku, možda... ali začu se ključ u katancu naših vrata.

Ne ulazeći, ustaša samo odškrinu vrata i reče:

– Neka izađe Bobo Zurovac.

O, Gospode Bože, zar opet?

Gledam u tle i izlazim.

Zaključavajući ćeliju, ustaša mi reče da me vodi u kancelariju kod upravnika Ivice Sušca.

Prebijenom tjelu dodajem konfuzne misli i pitanja, ali odgovor ne nalazim, mada u nekoliko pređenih koraka mjenjam nekoliko ideja.

Ulazimo u kancelariju upravnika HVO logora u Ljubuškom.

U kancelariji sjede Marinko Ivice Katić (3.10.1950) zvani Mića, inače sudija krivičar iz Čapljine koga dobro poznajem preko dvadeset godina.

Marinko Katić sjedi u maskirnoj uniformi HVO, gdje ispod bluze, preko crne majice visi povelik krst sa brojanicom.

Do Marinka, isto tako obučen, sjedi Petar Puljić (3.7.1955), inače predsjednik Osnovnog suda u Čapljini, a do Petra je sjedio upravnik ustaškog logora HVO u Ljubuškom, Ivica Sušac..

I bez Marinkovog komentara, sve mi je jasno, ali on mi saopštava da je „Ratni sud hrvatske općine Čapljina" podigao krivičnu prijavu protiv mene zbog „agresije i podrivanja ustavom utvrđenog poretka države Bosne i Hercegovine".

Pitam sudiju Katića, kako ja mogu biti agresor u Čapljini u kojoj sam se rodio, živio i do 1. aprila 1992. godine radio, u Čapljini u kojoj nikad nisam počinio ni prekršaj, a kamoli krivično djelo, u Čapljini u kojoj sam u po bijela dana, u podne, kidnapovan iz stana, plus što pripadam konstitutivnom narodu i opštine Čapljine i federalne jedinice Bosne i Hercegovine.

Naglašavam sudiji Katiću da je iole pismenom čovjeku, a pogotovo njemu kao dugogodišnjem pravniku, poznata činjenica da BiH nije bila država nego federalna jedinica savezne države Jugoslavije, i zato ga pitam: – Gospodine

Katiću, kako sam ja mogao podrivati „poredak države Bosne i Hercegovine", kada u januara, februaru, martu i početkom aprila 1992. godine države Bosne i Hercegovine nije bilo?

HVO trojka ćuti, a ja, koristeći njihovo misaono pregrupisavanje, nastavljam i pitam ih da li je „podrivanje ustavom utvrđenog poretka BiH" to što sam ja uvijek apelovao na dogovor i mir, i na jednaka prava za sve građane Čapljine, na tolerantan dijalog, na spremnost na kompromis, a što se sve može potvrditi uvidom u zapisnike sa sjednica i sastanaka, ili će biti da je jedini osnov krivnje to što sam Srbin.

– Bobo, mogu ti reći da si drzak, a ti dobro znaš da mi znamo i po guzici – preteći kažiprstom, gledajući prvo u mene pa onda u Puljića i Sušca, reče mi Marinko Katić i nastavi objašnjavati da u Čapljini „funkcionira demokratično ustrojstvo Herceg-Bosne", te da u tom svjetlu treba da posmatram Perin i njegov dolazak.

„Prijatelju" Marinku kažem nek mi sudi „demokratično ustrojstvo Herceg-Bosne", ali da ne bude po principu – „dva bez duše, treći bez glave", da se činjenice izvode na osnovu dokaza, a ne iz malog prsta i da niko nije kriv dok mu se krivica ne dokaže.

– Bobo, ne pravi se lud, ti si u logoru u Ljubuškom, a ne na tribini SDS-a, okani se šuplje priče. Vodite ga! – odmahujući rukom procjedi kroz zube jurista Marinko Ivice Katić iz Čapljine.

Vjerovatno da su ovakvi i slični istupi jurist Katića doprinjeli njegovom penjanju na karijernoj listi HDZ-a, jer

„Predsjedništvo Hrvatske zajednice Herceg-Bosne, na sjednici od 17. listopada 1992. godine, donosi

ODLUKU

o razrješenju suca Osnovnog suda u Čapljini

I

Marinko Katić, razrješava se dužnosti suca Osnovnog suda u Čapljini, radi odlaska na drugu dužnost.

II

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja.

Republika Bosna i Hercegovina.
Hrvatska zajednica Herceg-Bosna
Predsjedništvo
Broj: 640/92/
Mostar, 17. listopada 1992.
Predsjednik
Hrvatske zajednice Herceg-Bosne
mr. Mate Boban, v.r."

(www.slobod
nika Osnovnog
Dva dana
Čapljina".
Sud zasjeda
zgradi, na spratu.
Uvode me
Sudija je
njeg radnog
Usput budi
mjesta u opštini
uzimaju mjesto
nika Izvršnog
Ali, predsjed
slenu kćerku
kaputa", Bećir
mezimicu svoju
prevarantskoj
Djevojka po
pljini, je daktilo
Slika zatečen
govih riječi, jer
različit.
I u Splitu,
tretirala i prebij
buškom sudi
Iluzije nem
presude – kriv
Zašto?
Zato što sam
„Sudija"
podrivanje ust
Poslije izne
– Zašto su
Odnosno:
– Da li si
Ja joj odgovar
Čapljina i da o
ma koji treba
članove Izvršnog
sam konkretno
vića i članove

(www.slobodanpraljak.com), a ta „druga dužnost" bilo je mjesto predsjednika Osnovnog suda u Čapljini. (http://www.fbihvlada.gov.ba/bos)

Dva dana kasnije, stražarno me sprovode na „Ratni sud hrvatske općine Čapljina".

Sud zasjeda u prostorijama ustaškog logora HVO u Ljubuškom, u upravnoj zgradi, na spratu.

Uvode me u kancelariju.

Sudija je Munevera Boškailo (poslije udata Rahimić), inače kći mog nekadašnjeg radnog kolege Bećira Boškaila.

Usput budi rečeno, na stranačkom dogovoru oko raspodjele čelnih radnih mjesta u opštini Čapljina (početak 1991), bilo je dogovoreno da, pošto Hrvati uzimaju mjesto predsjednika opštine, da Muslimani uzmu mjesto ili predsjednika Izvršnog odbora SO Čapljina ili mjesto načelnika za unutrašnje poslove.

Ali, predsjednik muslimanske SDA Čapljina Bećir Boškailo, imao je nezaposlenu kćerku koja je završila pravne nauke, i onda po sistemu „košulja je bliža od kaputa", Bećir Boškailo prećutno zanemaruje interese naroda svog i uhljebljuje mezimicu svoju a odhljebljuje narod njegov, koji zahvaljujući Bećiru i istorijski prevarantskoj politici Hrvata, ostaje bez značajnijeg mjesta u Čapljinskoj vlasti.

Djevojka po prezimenu Sušac (Trebižat), inače radnica Osnovnog suda u Čapljini, je daktilograf.

Slika zatečenog za trenutak me vrati u Loru, sjetih se Vuka od Bosne i njegovih riječi, jer i u Ljubuškom, kao i u Splitu, sve je isto, samo je naziv mjesta različit.

I u Splitu, i u Ljubuškom, u pitanju su kombinacije, dok me je u Splitu maltretirala i prebijala hrvatsko-muslimansko-šiptarska kombinacija, to mi u Ljubuškom sudi hrvatsko-muslimanska kombinacija.

Iluzije nemam, i tamo i ovdje, i u Splitu, i u Ljubuškom, i bez dokaza i bez presude – kriv sam.

Zašto?

Zato što sam Srbin.

„Sudija" Munevera Boškailo daje mi na znanje da sam optužen za „agresiju i podrivanje ustavom utvrđenog poretka Herceg-Bosne".

Poslije iznesene optužbe, s hartije čitajući, „sudija" me pita:

– Zašto su tako često čelnici SDS BiH dolazili u Čapljinu?

Odnosno:

– Da li si održavao kontakt s nekim iz HDZ i SDA na nivou BiH?

Ja joj odgovaram, da ja nisam radio u katakombama nego u zgradi opštine Čapljina i da o cjelokupnom mom radu može naći tragove i dokaze u zapisnicima koji treba da se nalaze u opštinskoj arhivi, plus što može da konsultuje sve članove Izvršnog odbora na čelu sa „gospodinom Boškailom,Vašim ocem" kako sam konkretno rekao, ili pak da pozove na ročište predsjednika opštine Markovića i članove IOSO Čapljina.

A da nisu čelnici SDS BiH dolazili u Čapljinu, jesu.

Zašto?

Zato što su željeli da na miran i ljudi dostojan način postignu političko rješenje koje će biti prihvatljivo za sve narode i etno manjine opštine, ali Hrvatima u Čapljini nije bilo stalo do drugih naroda i do istine, jer su oni težili samo ostvarenju svojih političkih ciljeva, ne birajući ni metode ni sredstva.

Primjećujem da me „sudija" Munevera Bećira Boškailo pitala ista pitanja koja me je pitao i poglavnik crnokošuljaša, paravojnog HOS-a, zapadne Hercegovine i srednje Bosne, pukovnik Blaž Kraljević.

Na upit diplomiranog pravnika sa položenim sudijskim ispitom – da li ja imam neko pitanje, pitao sam:

– Kako to da ja mogu biti optužen „za podrivanje temelja države Bosne i Hercegovine", kada krajem 1991, odnosno do početka aprila 1992. godine, države BiH nije bilo?

– Zašto „sud" ne poštuje stvarnu i mjesnu nadležnost i zašto mi se za „inkriminisane radnje" koje mi se stavljaju na teret, ne sudi u Čapljini?

– Zašto mi „sud" nije po službenoj dužnosti dodjelio advokata ili pravnog savjetnika na koga polažem pravo, tim prije što nisam izjavio da ću se sam braniti?

Reprezent „pravnog ustrojstva" odgovara mi šutnjom i crvenilom u licu.

Šuti „sudija", šuti daktilograf, šutim i čekam ja, šuti stražar, ustaša.

– Vodi ga! – to je bilo sve što je iz sebe izbacila predstavnica „Ratnog suda hrvatske općine Čapljina u Herceg-Bosni".

Ustaša mi namače lisice.

Taj isti dan, oko pola noći, udari kiša, teška i krupna.

Potop.

Da zlo bude veće, uz kišu, duvao je jak vjetar i igrao igru sa obližnjim stablom oraha, lomio mu grane i bacao ih na naš četvrtasto-rešetkasti otvor. Imali smo osjećaj da će se i orah i logor otrgnuti od zemlje.

Kiša, nošena vjetrom, pokvasila nam je pola ćelije, i svi smo se bili zbili uz vrata i gledali kroz malen otvor na zidu, čija umanjena veličina nije nam mogla umanjiti strahote nevremena.

Od grmljavine, sve se treslo, sve je tutnjalo, logor je podrhtavao, munje su parale nebo i osvjetljavale naš strah zaleđen na licu svakog pojedinca.

Stojim, okovan nespokojem, i vremenskim i životnim.

Iznenada, osjećam da me neko gura i da po meni čeprka rukama.

Okrenem se.

Vidim da sapatnici bježe od vrata ka zidu, ka prozoru, pod kišu, jer vrata se otvaraju.

U ćeliju ulaze poruke mraka.

Po piskavom glasu prepoznajem unezverenu sablast, ustašu Krešu Mihaljevića, nadimkom znanog kao Čupo, rodom iz sela Crveni Grm, zaseok Mihaljevići kod Ljubuškog.

Čim je Čupo stupio u ćeliju, osvjetlio me gustom, crvenom svjetlošću, koju je emitovala baterijska lampa u njegovoj ruci. Čupo svjetli, a ja gledam u pravcu svjetlosti i čekam.

Šta čekam?

S obzirom da je Krešo Mihaljević Čupo ustaša, kako se u logoru sam deklarisao sve vrijeme, te samim tim u njemu su razbokorene samo dvije, na ostale Srbe i mene, primjenjive vještine, ili prebijati ili ubijati, treće mu je nepoznato.

Kroz crvenu svjetlost prodre pljuvačka Kreše Mihaljevića, zatim me silovoto udari čizmom u potkoljenicu, a kada se od bola povega ka zemlji, poče me udarati palicom, satjera me u klupko, udara me čim stigne i kako stigne

– Nije ti dosta što si zajebavao Peru, Krunu i Antu, pa hoćeš i suca zajebavati, na, na, na – udara, sikće i grmi ustaša Krešo Mihaljević, zvani Čupo.

Naša ćelija, ćelija broj pet, u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, bila je poznata i po pjevanju ustaških pjesama.

Bilo u koje doba dana ili noći, bilo ko od ustaša da se prodere „petica, pisma!", mi smo pjevali.

Pjevali smo sljedeće pjesme:

– Ide Slobo (Slobodan Milošević) preko Trsta i jede govna sa tri prsta.

– Kad ustaša sa Širokog Briga vrisne, biži Srbine, eto nezavisne.

– Sjajna zvjezdo iznad Metkovića, pozdravi nam Antu Pavelića.

– Oj kupreško ravno poljce, što pozoba Crnogorce.

Od tisucu (hiljadu) i pedeset, ostade ih samo deset.

Deset, devet, osam, sedam, šest, pet, četiri, tri, dva, jedan, ne ostade ni jedan.

Ustaša po nadimku „Šujica" svako malo donosi nam komadić hartije na kojem su ispisane ustaške pjesme, koje mi potom pjevamo:

-Ko to kaže, ubio ga ćaća, da se Crna legija ne vraća.

-Ko to kaže, ubila ga mati, da ne treba sve Srbe poklati.

-Ko to kaže, ubila ga strina, da je Srbin vredniji od svinja.

-Široko Brig nikad nije pao, a puno ustaših sinova je dao.

-Poglavnice stigo si do Drine i sad stojiš na pragu svoje domovine.

-U Čapljini klanica bila, puno Srba Neretva nosila,
i opet će, i opet će, jer nezavisna nestati neće.

„Hit" nam je bila pjesma – „Evo zore, evo dana". Pjevali smo je svakodnevno, a ponekad potpirujući „nesputani senzibilitet" ustaštva, koji je sa obe noge zakoračio u siromaštvo duha, siromaštvo ljudskosti, a uveliko koračao po polju propagandno-psiholoških efekata, to su ustaše zahtjevale da ovu pjesmu pjevamo non-stop, od ponoći do prvih pjevaca.

Pjevali smo stojeći, a pjesma glasi:

Evo zore, evo dana.
Evo Jure, evo Bobana.
Jure zove, Boban viče, za dom spremni poglavniče.
Na vrh gore Trebevića, nalazi se šator Jure Frančetića.
U šatoru Jure sjedi i on ustašama besjedi:
Oj, ustaše, braćo mila, duboka je voda Drina.
Drinu ćemo pregaziti, a Srbiju zapaliti.
Kad je Drinu prelazio, on je u nogu ranjen bio,
ali nije reka, jaoj meni, nego Za dom spremni,
Za dom bjelog tića, našeg poglavnika Ante Pavelića.

Nemalo puta naša ćelija bi otpočela, a ostale ćelije bile su dužne da prihvate našu pjesmu i da svi zajedno pjevamo.

Dešavalo se da u dva, tri ili četiri časa poslije pola noći, ustaša lupne čizmom u vrata naše ćelije i prodere se, govoreći – „U", a ćelija broj pet je horski odgovarala – „Boj", zatim se ustaša ponovo oglasi riječju – „za", a hor Srba odgovara – „Dom".

Prag tolerancije na neprijatne scene bio nam je zastrašujuće visok i iz toga se iznjedrila činjenica da je sve manje negativnih reakcija na zla koja su nam se događala.

Tako, dešavalo se da u tri časa poslije pola noći, dođe ustaša Ereš Branko, tresne čizmom o vrata, i kaže nam:

– Srbi, eno lisice.

A mi bi tada počeli imitirati pse, lajali bi.

Pošto je bila noć, lajanje Srba po naredbi Hrvata, odzvanjalo je po Ljubuškom.

Apokaliptični jahači – kuga, glad, rat i smrt, streme ka nama.

Njihov dah je tu, ali sve se nekako bojimo da se osvrnemo, činimo fintu da ih ne vidimo, ali ih čujemo.

Ni mi nismo vidjeli, ali smo čuli sve ljubuške pse koji su, čuvši naše lajanje, i sami počinjali lajati.

Najednom, cijeli Ljubuški odzvanjao je od lajanja, što od pravog, što od krivog, što od psećeg, što od ljudskog.

Srbi i psi lajali su, Hrvati su dirigovali, a crni grad, u crnoj noći, crnog uma, crno je odzvanjao i na svoja crna dva „U" se naslanjao.

Ustaše su veoma često imale običaj da u po bijela dana tresnu čizmom o vrata naše ćelije i jednostavno kažu:

– Čete, sad berite jabuke!

Na to smo mi ustajali i po vazduhu rukama džarali, kao da beremo jabuke, dok je ustaša kroz špijunku nadzirao „branje".

Kroz zagušen smijeh, poslije izvjesnog vremena pada nova komanda:

– Čete, sad berite mandarine!

Na to smo mi iz izrazito stojećeg, prelazili u blago stojeći stav, a dok mi „beremo" iza vrata se čuje ustaški kikot i nova komanda:

– Čete, sad berite kupus!

Mi prelazimo u čučeći stav, okruglo džaramo rukama, a to „branje" prekida nova komanda:

– Čete, jagode berite! – uz napomenu da pažljivo beremo, jer oni pažljivo posmatraju, te ukoliko neko „prospe" jagode, dobiće degenek.

Da nas „odmore" poslije „branja", ustaše nas izvode u dvorište, na „razgibavanje i fiskulturu".

Po graničnim tačkama dvorišta, naoružani pištoljima i sa palicama u rukama, načičkalo se oko dvadesetak ustaša.

Nas postrojavaju u nekoliko kolona, na širinu područja, a zatim jedan od ustaša izlazi pred nas i kaže:

– Čete, ko bude slijedio direkcije neće biti degenečen, a ko se bude zajebavao, kosti će mu biti mekše od pamuka.

Slijede direkcije:

– Prva vježba. Srbi, sad ste konji!

Pognutih glava, hrzali smo i klimali, ritajući se nogama.

Prisutne ustaše dobiše napad smjeha i počeše se hvatati za stomak.

Slijedi nova direkcija:

– Druga vježba. Srbi, sad ste ovce!

Počinjemo blejati i sa glavom napred u krug se sabijati, te još jače blejati, a zatim se iz zajedničkog kružnog položaja, ponovo razbijamo u pojedinačni, i ponovo blejimo.

– Treća vježba. Srbi, sad ste kokoši!

– Kukurikuuuuuu, kukurikuuuu, kukurikuuuu – škričavi glasovi izlaze iz logoraških grla.

– Četvrta vježba. Srbi, sad ste mačke!

– Mjauuu, mjauuu, mjauuu.

Gledam okolo.

Ni jedan ustaša nije na nogama, jer od smjeha svi su popadali po logoraškom dvorištu.

I tako, u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, Srbi muku muče mučeći, mjaučući, njišteći, hrzajući, blejeći, kokodačući...

Oni koji su sa pravnim naukama na *ti*, znaju da ratni zločin nije samo ubijanje, ratni zločin je i sistematsko mučenje i ponižavanje zatočenika.

U prvom, novembra 2004. godine napravljenom političko-dokumentarnom filmu „Pobij, prekrsti, proteraj",, koji se bavi stradanjem srpskih logoraša u hrvatsko-muslimanskim logorima u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1996. godine, autora i koproducenta Svetlane Petrušić, „govori se o stravičnim

mukama 55.000 srpskih logoraša u preko 500 logora koje su držali Hrvati i muslimani u BiH od 1992.

Zabeleženo je preko 130 metoda mučenja. O tome u filmu govore srpske žrtve" (http://www.stormfront.org/forum/showthread.php?t=171623), a naše nevaljale hrvatsko-muslimanske komšije u Ljubuškom trebalo bi da znaju „da nismo ono što mislimo da jesmo, nego nas određuje i čini ljudima ono što mi činimo ljudima" (vladika braničevski Ignjatije).

U literaturi, na nekoliko mjesta naišao sam na podatak da je jedan od uzroka ustaškog ustašijanja, kako 1941, tako i 1991/92. godine, bio sadržan u činjenici koja se zove – zloupotreba psihoaktivnih supstanci, ali ja u ustaškim logorima u Ljubuškom, Metkoviću i Splitu, ljeta 1992. godine, alkoholisanog i narkoticima podređenog ustašu video nisam, što će reći da duboko trezni i trezveni, učestvovali su u proizvođenju zločina, učestvovali su u organizovanom, udruženom zločinačkom poduhvatu sa ciljem trajnog uklanjanja nehrvatskog stanovništva, kako sa područja opštine Čapljina, tako i šire.

Kao i u Splitu, tako i u Ljubuškom, „šminkanje" je bilo redovna pojava.

Tako, pročulo se po logoru da dolaze novinari iz Francuske.

Umalo, sve nas istjeraše na krug.

Upravnik Ivica Sušac pročita desetak imena, i pročitanima reče da se izdvoje u posebnu grupu, a u međuvremenu ustaše su donjele metle, krpe, četke i kante sa vodom.

Pročitani su krenuli u čišćenje ćelija, a svi mi ostali dobili smo naredbu da se obrijemo i da skratimo kosu.

Odnekud ustaša donese komad ogledalskog stakla i kamenom ga razbi na više komadića.

Koliko bješe razbijenih komadića ogledalskog stakla, u toliko kolona nas podjeliše, i svakom čelnom u koloni dadoše po parče razbijenog stakla, brijač i neki industrijski sapun, i rekoše da svak ima po dva minuta da se obrije, a poslije toga slijedi šišanje.

Moju kolonu šiša Fejzulah Rastoder iz Mostara, inače moj sapatnik iz Lore.

– Bobo, pet maraka – kada dođoh ja na red, šaleći se, dobaci mi Fejzulah.

– Fejzo, s ove strane Neretve pet, a s one pet stotina pedese tpet, pa ti proberi.

– Ne mumljaj tamo, dok vas ja nisam zamumljao, mater vam jebem četničku – opominje nas neki ustaša.

Projektna slika „šminkanja", zatvara se fotografisanjem – profil, amfas, broj.

Srbi, civili iz Čapljine, Mostara, Konjica, Stoca, Bugojna, Kupresa, Lopara, Šipova, Duvna, Pirota... bili su obučeni u sivo-maslinaste uniforme JNA i kao takvi su fotografisani i uvedeni u ustašku dokumentaciju, dok su aktivni vojni obveznici JNA iz V.P. 2469 iz garnizona Čapljina (Grabovina), koji su se

predali ustašama, čitavo vrijeme zatočeništva, a i na samoj razmjeni, bili u civilnoj odjeći.

U našu ćeliju novinari nisu dolazili, ali kasnije se pričalo po logoru da su po želji upravnika Ivice Sušca bili u ćeliji kod zarobljenih pripadnika JNA, koji su na sva usta hvalili „demokraciju" u Ljubuškom.

U ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, svaki logoraš je bio obavezan da dâ pismenu izjavu.

Mene vode u kancelariju upravnika, gdje zatičem trojicu ustaša.

Sjedaju me za sto, tutnuše mi u ruke praznu hartiju i grafitnu olovku.

Ustaša Dragan Matić (pričalo se da mu je otac direktor Gimnazije u Ljubuškom), govori mi:

– Bobo Zurovac, ako ne napišeš i potpišeš ono što ti ja budem diktirao, odsjeću ti prste desne ruke.

Da pojača utisak, ustaša Matić isuka iz korica kamu čiji vrh zabode iza mog lijevog uha i poče diktirati:

– Ja, Bobo Zurovac, kla sam dicu i pljačka...

Ja napisah prve tri riječi i zastadoh, a tada ustaša Matić gurnu vrh kame jače i povuče ka dole.

Na obrazu osjetih toplinu krvi, koja se s brade kapasto sljevala na nekad bijelu, a sada pretežno crvenu, krvlju uprljanu hartiju.

Udari me ustaša pljosnatim djelom kame po čelu i zacijuka:

– Mater ti jebem četničku, dosta si zajebavo Peru, Krunu i Antu pa sad hoćeš i mene, je li, govnaru srpski – pri tom ljutito zgužva i baci raskrvavljenu hartiju i naredi da donesu novu, a meni dade komad novinske hartije da držim na raskrvavljenom uvu, udari me otvorenim dlanom po čelu i raskrvavljeni nož, dužinom oštrice, stavi mi pod grlo.

Na izjavi rukopis i potpis je bio moj, a tekst je diktirao ustaša Dragan Matić, te sam „prema vlastitom priznanju" bio „snajperista, pljačkaš, koljač i palikuća".

Propaganda je sistematično, planski i organizovano širenje nekih ideja, sa namjerom da široka populacija kojoj je propaganda namjenjena, potpuno shvati neki novonastali pogled na svjet i da taj trajno prihvati kao svoj interes (Vujaklija).

Ili, rumunski nedeljnik „Romania Mare" (februar, 1995) objavio je šire izvode iz intervjua Džemsa Harfa, direktora američke firme „Ruder Fin", koja je od prvog dana rata u bivšoj Jugoslaviji, angažovana u informativnom ratu protiv Srbije i Crne Gore.

„Džems Harf priznaje da su vlade Hrvatske i Bosne i Hercegovine i predstavnici Albanaca sa Kosova, angažovali 1992. godine firmu „Ruder Fin" da im obezbjedi povoljnu sliku u svjetu." (Srpska stvarnost, 11. marta 1995)

Dalje.

Tako je Republika Hrvatska, 12. marta 1991. godine, produžila ugovor sa firmom „Ruder Fin" čija je ponuda formulisana u pismu koje je 8. novembra upućeno dr Frani Golanu, ovlašćenom predstavniku hrvatske vlasti za tu vrstu poslova u SAD.

U pismu se kaže da će „Ruder Fin" lobirati za nezavisnu državu Hrvatsku kada je reč o priznavanju, sukcesijama, embargu, brifovati funkcionere američke vlade i pripremati specijalni bekgraund (materijali), zatim, saopštenja i konferencije za štampu, savetovališta za medije, pisma čitalaca, razne članke, brifinge za novinare. (Mira Behan, Ratni doboši, Beograd,1997)

Pišući o snazi medijskog izveštavanja tokom rata u BiH (1992–1995), konkretno o novinarki CNN-a Kristijan Amanpur, te njenim britanskim kolegama Martinu Bely i Edy Vilijam, autor knjige „Medijsko čišćenje, prljavo izveštavanje", Peter Brok podsjeća na izjavu Harisa Silajdžića, koji je rekao da su Amanpur, Bel, Vilijam i drugi „predstavljali našu medijsku artiljerijsku pripremu". (NIN, 1.1.2009)

A šta je sa Srbima?

Evo šta kaže Gregorije Kopli, direktor Instituta za međunarodnu politiku i strategiju iz Vašingtona:

„Tokom svih godina sukoba na Balkanu, bosanski muslimani, Hrvati i Šiptari potrošili su stotine i stotine miliona dolara za lobiranje.

Voleo bih da vidim da su Srbi potrošili bar – jedan!

Srbi moraju da znaju da se ratovi ne dobijaju samo na bojnom polju, već i za političkim stolom". (Večernje novosti,18.mart 2004.)

Žalosno, ali istinito, bez novca ni istina ne polaže pravo na život, što je samo vrh ledenog brijega, jer „Bivši izaslanik UN tokom rata u BiH, Torvald Stoltenberg, ispričao je, 20 godina posle početka tog rata, kako je za strane diplomate u tim vremenima bilo poželjno da budu protiv Srba – da bi izbegli kritike i bili prihvaćeni."

„Od prvog dana rata znao sam da, ako želite da budete u potpunosti prihvaćeni, odnosno da izbegnete kritike, trebalo je da budete protiv Srba, podržavate Bošnjake i gledate kroz prste Hrvatima", rekao je u intervjuu Radiju Slobodna Evropa. (http://www.kurir-info.rs/stoltenberg-priznao-bilo-je-u-trendu-biti-protiv-srba-clanak-185412)

U praksi, ponekad se zna desiti da se propaganda preobrazi u bumerang.

Da je to tako govori sljedeći primjer iz ustaškog logora HVO u Ljubuškom.

Krajem juna ili tačnije 28. juna 1992. godine, u rano popodne Svete nedelje, na dan Sv. muč. cara Lazara i srp. sv. muč. – Vidovdan, iz logoraškog kruga, ustaša Mate Begić, zvani Pisma, vikao je iz sveg glasa:

– Četnici, slušajte sada!

Nedugo iza toga sa radio-kasetofona začulo se:

Đurišiću, mlad majore, komandante Crne Gore,
Đurišiću, mlad majore, komandante Crne Gore,
Crne Gore i Sandžaka, đe propade petokraka.
Nema borbe, nema rata, bez Đurišić komandanta
Nema borbe, nema rata bez Đurišić komandanta.
Nema boja da se bije, đe ne stignu Đurišlije,
Nema boja da se bije, đe ne stignu Đurišlije.
Đurišiću, mlad majore, ti si ponos Crne Gore,
Đurišiću, mlad majore, ti si ponos Crne Gore,
Crne Gore i Srbije i sve širom srbadije,
Crne Gore i Srbije i sve širom srbadije!
Namah, svi u ćeliji namaknuli smo zbunjenost u izraz lica.

Znam da burno i smućeno vreme nosi sa sobom sve, ali nismo mogli očekivati da se u „jedinom ustaškom gradu sa dva –„U", razleže ova pjesma.

Ranjeni tom svješću, a poduprti strahom, samoinicijativno smo, tiho i bez riječi, u stojećem stavu, dočekali kraj pjesme.

Zbunjeni smo, šta slijedi?

Da li će doći u ćeliju da nas prebijaju, ili će možda nekoga prozvati pa ga na dvorištu, za primjer drugima, pendrečiti?

Kombinaciju zbunjenosti i neizvjesnosti, prekinu ponovno emitovanje iste pjesme.

Tek nam sada ništa nije jasno, počinjemo se vrpoljiti, nagriza nas ono nepoznato sljedeće, ćelijom caruje neprijatna tišina, polagano ali sigurno strah sjeda na tron, zbijamo se jedan uz drugog, čekamo ili korake po dvorištu ili ključ u katancu, čekamo sile mraka i beznađa, čekamo adski oganj.

Kasetofon utihnu.

– Čupo! – prodera se ustaša Mate dozivajući „domoljuba" iz smjene – ma jebem ti kurvu Gospu, pa odi se nigdi ne vređaju Hrvati, a nama su pričali da... – prekinu rečenicu i zašuti ustaša Mate.

Rekao bih, niti htjede niti imade hrabrosti da završi započetu misao, jer ko je on pa da se „drzne kroz povjest", ko je on pa da negira nešto što je već ukorjenjeno, naučeno, davno obnarodovano kao „istinito" za vjeke vjekova, ko je on pa da „pučanstvo ideologizira", ko je on pa da sumnja u zadarskog „doktora povijesnih znanosti", ko?

Ali eto, ustaša Mate, ili kako smo ga mi logoraši zvali – Mate Pisma, a tako smo ga zvali zbog toga što bi uvijek kada bi došao u krug logora, bilo to u podne ili ponoć, prvo što bi piskutavim glasom povikao bilo je – „Petica, pisma!".

Taj bogohulnik, taj pripadnik hordi zla, taj bastard, pohitao je da na Vidovdan još jednom učini poništavanje ljudi, još jednom učini ono što mu je činio očev otac, ono što je činio njegov otac, ono što će činiti...

– Je li tu Bobo Zurovac?

Ispred ćelije, nepoznat glas ošinu vrelinu jednog kasnog julskog popodneva.

Samo što se uspravih uza zid, otvoriše se vrata na ćeliji.

Omanji ustaša stoji na pragu, i lijevom rukom otvara vrata, a preko njegovog desnog ramena izmalja nečija glava.

Ustaša se pomiče u lijevo, a neznanac, zbunjen atmosferom ćelijske pomrčine i zapahnut ćelijskim smradom, uhvati se za nos i zastade, te kašljući, mahnu desnom rukom i reče:

– Bobo, izađi napolje.

U dva koraka, iskoračih iz mraka, i nađoh se ispred ćelije, u uskom hodniku.

Neznanac, okrenut leđima, govori ustaši da je sve u redu i da može ići.

– Đe si, Bobo?!

Ruku mi pruža Ramiz Muje Pervan (1951) iz Tasovčića kod Čapljine, do rata bio šef benzinske pumpe „Energopetrol" u Tasovčićima.

Nečekajući odgovor, Ramiz nastavlja monolog:

– Bobo, poruči Srbima da je Ramiz Pervan bio i ostao isti. Evo vidiš, muče me više nego Isusa na krstu. Ti nisi ništa najebo kako sam ja. Upadaj da te zatvorim! – reče, zatvori me, i ode Ramiz Pervan iz Tasovčića kod Čapljine.

Kako su izgledale Ramizove „Isusove muke" u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, ljeta 1992. godine?

Čovjek koji je „najebo", po ličnoj volji otvara i zatvara moju ćeliju, postaje moj isporučitelj slobode u ustaškom logoru.

Ramiz i još jedan ustaša, koji je imao ustaške tetovaže po cjelom tjelu, bili su smješteni u komšijskoj ćeliji, ćeliji broj četiri.

S obzirom da im je bilo tvrdo na daskama, to su tražili, i dobili, po tri ćebeta ispod sebe, plus dva ćebeta za pokrivanje.

Prekraćujući dosadu, Ramiz i tetovirani ustaša igrali su karte, pušili cigarete, pijuckali pivo i sa donesenog im kasetofona slušali i pjevali ustaške pjesme.

Vrata na ćeliji nisu im bila zaključavana, bili su slobodnjaci, tako da su šetali po krugu sa flašom pive u ruci i sa cigaretom u ustima.

Te „Isusove muke" Ramiza Pervana iz Tasovčića kod Čapljine potrajaše 2-3 dana.

Jednog sunčanog prijepodneva, potkraj jula 1992. godine, gledajući u svoju tačku na zidu, mislima plovim kroz neriješen rebus lične i savremene istorije.

Iznenada, ispred ćelije, začuše se glasovi i neko komešanje.

Ustajemo.

Vrata se otvoriše.

– Ulazi, jebem ti ludu srpsku mater – psujući, dvojica ustaša uguraše u ćeliju nekog zgužvano-smrznutog Srbina koji je na licu nosio svu tegobu sudbine.

Ustaše, uz tresak i osmjeh, zatvoriše ćelijska vrata.

Mi posjedasmo, a novopridošli Srbin ostade stajati, niti tiče, niti miče, pogled prikovao za omanji otvor na vanjskom zidu.

Crnogorci ga prepoznaše i rekoše da je to neki „ludi" čobanin iz Bosne.

– Pi, đe ga oće baciše, oca im očinskog – prokomentarisa Uroš Nikolić i prstom pokaza „luđaku" da sjedne uz kiblu, pokraj vrata.

Čovjek posluša.

Dani prolaze, a „luđak" se jednako ponaša, tj. ne priča, klati se gornjim dijelom tjela, diže ruke u vazduh, zatim se rukama nekontrolisano češe po glavi i grudnom košu i stalno nešto nerazgovjetno mrmlja.

Svako malo pije vodu, često u kiblu mokri.

Sapatnici gunđaju, kore ga i ignorišu, sjevne verbalna varnica.

Uzimam „luđaka" u zaštitu i smirujem atmosferu u ćeliji.

Bilo koji ustaša da uđe u ćeliju, „luđaku" opsuje „mater četničku", ćušne ga nogom ili rukom, i s prezirom na licu udalji se od njega, govoreći „govno ludo".

Autobuska stanica Beograd, oktobar 1993. godine.

– Bobo!

Začuh nepoznat glas iza sebe.

Okrenem se i vidim nasmijano lice, umalo prepoznajem lice „luđaka" iz ustaškog logora HVO u Ljubuškom.

Pozdravljam se sa Nenadom Marka Velemirom (1955) iz sela Baljci kod Duvna.

Nenad mi saže svoju priču u tri rečenice.

Ustaše su ga uhapsile na kućnom pragu, 7. aprila 1992. godine. Njega su izveli iz kuće, ali u zaključanoj kući ostavili su mu nemoćnu majku Vasiliju (1910) koja je izgorjela zajedno sa upaljenom kućom.

Isti dan ga odvode u ustaški logor Lora u Splitu, zatim ga prebacuju u Zadar, potom ga vraćaju u Duvno gdje ga šetaju i zatvaraju po okolnim selima, i na kraju dospjeva u ustaški logor HVO u Ljubuškom, otkud je otišao na razmjenu.

Na moje pitanje, vezano za njegovo ponašanje u logoru Ljubuški, Nenad mi odgovara da je nekog njegovog srodnika ista „sudbina" zadesila 1941. godine, i da je on spasio život glumeći luđaka, čime se i Nenad rukovodio 1992. godine i tako svoj život spasio.

Godi mi prepečenica koju pijem sa Nenadom, ali godi mi i saznanje da imam oštroumnog prijatelja.

Ništa manje promućuran nije bio ni Milivoje Ružić iz Stoca.

Milivoje je bio krupan, ljudina izrasla skoro dva metra, težak stotinu i nešto kilograma, a upečatljiv ukras njegovom licu davali su crni i gusti brkovi.

Dok je Milivoje bio u ćeliji broj pet, dva puta u ćeliju je dolazio neki ustaša i pretio je da će brku „skratiti za glavu".

Drugi put po izrečenoj pretnji, kako ustaša zatvori vrata, to Milivoje poče prebirati po džepovima košulje i pantalona, te iz gornjeg lijevog džepa, masne i uprljanje košulje, izvuče brijač u novinsku hartiju zamotan, a u džepu pantalona pronađe, u bjelu salvetu zamotan, komadić sapuna.

Ne želeći da gubi ni časak, to navlaži brkove i poče ih trljati ostatkom od sapuna i zatraži od mene da mu dajem direkcije „ogledalskog" tipa.

Uz moje direkcije i sapatničke doskočice, kroz nekoliko minuta, ukaza se „novo" lice Milivoja Ružića.

Sutradan dolazi onaj isti ustaša od juče i pita „gdje je onaj brko od juče", a Milivoje stao na polukorak iza mene, oborio glavu, po čelu razbacio kosu, polegutio se i ramenima povio.

Ustaša gleda po nama, traži brku, ali brke „nema".

Neprimjetno, Milivoje me gura prstom u leđa, likuje.

Kroz minut-dva, ustašu izda strpljenje, nevoljno otpuhnu, odmahnu rukom, okrenu se i ljutito, uz tresak, zatvori vrata na ćeliji.

Nadaren Gospodom Bogom danim umom, Milivoje Ružić iz Stoca prima čestitke sapatnika.

U ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, na jedan čučavac dolazilo je preko 120 logoraša.

Veoma često čučavac je bio začepljen, tako da smo nuždu vršili u obući uronjenoj u izmet i mokraću, začepljena nosa, jer drukčije se nije moglo.

Po izvršenoj nuždi, sa obuće, na kojoj su bili tragovi izmeta, otpadali su komadi i rastirali se po podu ćelije, i logično da produkt ljeta sa pasjom vrućinom i „higijena u demokraciji" su doveli do pojave vaški.

Počeli smo se češati, u stvari drpati, svrab je uzimao danak.

Ponovo je daleko od nas miris života, a navire miris bjede, i zdravstvene i životne.

Uprava logora HVO u Ljubuškom, prirodnim metodama, šišajući nas na ćelavo, pokušava prkositi bolesti, ali vaške ne mare za to, jer se množe u nebroj, tako da ćelijom dominira slika ishitrenih i grčevitih pokreta sviju, kao da je neko pustio elektrošokove među nas.

Kao i u Splitu, tako i u Ljubuškom, tek poslije četiri dana drpanja i raskrvljivavanja, sreća nas je „prigrabila" oberučke, jer dobili smo malenu bočicu, kao kutija od šibica, u kojoj je bila tečnost s kojom je nas devet u ćeliji broj pet, trebalo eleminisati vaške, a vaške nesvikle na ovu matematičku egzibiciju i na „medicinu demokracije", samo se množe i srpsku krv piju, a njihove gazde i piju i biju.

Logorom se pronjela vjest da dolaze njemački novinari, a nekako ne ide ružna slika logora na ram „europske demokracije", te stoga upravnik logora Ivica Sušac donosi odluku da se svi logoraši zapraše.

– Jedinica izlazi, hajmo dvica, brze trica, ispadaj četvrtica, petica u potiljak! – komanduje ustaša Ereš Branko.

Iza prijemnog kruga, gdje smo se kolonski postrojili, prelazimo u krug iza ćelija, koji je ograđen visokim betonskim zidom, i uz taj zid ostavljamo skinutu odjeću, a zatim nagi idemo ka crnom čovjeku da nas zapraši u bjelo, a potom produžavamo do tekstilne piramide na kojoj sjedi ustaša Ereš i svakom logorašu baca košulju i pantalone.

Zagledam udjeljenu odjeću i vidim da na pantalonama, na etiketi, piše „Made in Austria", a na košulji „Made in Germany".

Ponovo se složila crno-crveno-žuta kombinacija.

Zastajem, i čitam ponovo „Made in Austria", i u pamet mi se doziva da su prve koncentracione logore u Evropi pravili Austrijanci za Srbe 1914. godine.

Istorijski gledano:

Godina 1914, Švabe zatvaraju, prebijaju i ubijaju nevine Srbe u koncentracionim logorima u Mostaru, Višegradu, Doboju, Žegaru kod Bihaća, Staroj Gradišci... Nezideru, Necmečeru, Međeru... (Mađarska), Terezinu, Jindrihovicima... (Češka), Samorin... (Slovačka), Sofiji, Varni, Karlovu, Plovdivu, Plevenu, Slivenu, Sumenu... (Bugarska), a glavni logor, kao carski i kraljevski, bio je u Aradu (Rumunija), stoga je njegov zvaničan naziv bio – Kaiserliches und Konigliches Internirungs Lager in Arad.

A kakav je tretman bio prema Srbima u ovim logorima, najbolje govori rečenica iz naredbe austrijskih vlasti:

„U postupanju prema Srbima svaka sklonost prema čovječnosti, dobroti, ne bi bila nikako na svom mjestu, čak bi bila i opasna". (Milorad Ekmečić, Ratni ciljevi Srbije 1914, Beograd, 1986)

Godine 1941, Švabići na području NDH, zatvaraju, prebijaju i ubijaju nevine Srbe u koncentracionim logorima „Slano – na Pagu, Jadovno kod Gospića, Danica – kod Koprivnice, Đakovo, Gornja Rijeka kod Kalnika, Lepoglava, Labor, Sisak, Slavonska Požega, Zemun, Stara Gradiška, Bročice, Krapje, Jasenovac, Kereštinac – blizu Kupinca, Kruščica kod Travnika i Kampor na Rabu, te u tzv. „prihvatnim" logorima u Gornjem Miholjcu, Jastrebarskom, Hrvatskoj Dubici, Karlovcu, Kostajnici, Tenji kod Osijeka, Vinkovcima, Virovitici". (Sime Balen, Pavelić, Zagreb, 1952)

Godine 1991/92, Švabići ponovo zatvaraju, prebijaju i ubijaju nevine Srbe u logorima u Zagrebu, Osijeku, Sisku, Gospiću, Zadru, Splitu, Šibeniku, Metkoviću, Vrgorcu, Zenici, Visokom, Sarajevu, Tuzli, Bradini, Čelebiću, Pazariću, Mostaru, Čapljini, Dretelju, Grabovini, Gabeli, Ljubuškom, Grudama, Duvnu, Posušju, Livnu...

Osluškujući prošlost, pitam se, da li propuštamo budućnost kroz sadašnjost. Pitam se.

Sutradan se po logoru pronese priča da su njemački novinari bili u ćeliji kod Kutlešinog voda, tj. kod vojnika JNA koji su se predali ustaškim bojovnicima,

i da su tom prilikom, na predlog upravnika Ivice Sušca, fotografisali Ljuizi Asmanija, kako sjedi za stolom, pije sok i jede napolitanke, koje je ustaškom logoru HVO u Ljubuškom darivala fabrika keksa i vafla „Lasta" Čapljina.

Ljeta 1992. godine, bilo je prokleto vruće u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom.

Sa svih strana pritisla opara i jara, a u ćeliji smrdi kibla, osjeti se pojačan i neprijatan znoj, gušimo se u dimu cigareta jer istovremeno puši i po sedam logoraša, a otvor na zidu malen, da manji biti ne može.

Sa kiblom uvijek smo imali problema.

Tako, kada bi pozivali „gospodu" i molili ih da nas puste u klozet, ustaše su, ne otvarajući ćelijska vrata, drsko odgovarale „četnička govna, pišajte i serite u kantu", i onda osam ljudi povlači se u jedan kraj ćelije, do vrata, i navlače košulje na nos, a potrebom tjeran, deveti, uzima kiblu i smješta se pod „prozor," na korak od nas, i vrši nuždu.

Poslije, ta ista kibla stavi se pod noge nekog logoraša, i u nju se ponovo mokrimo, pljujemo i opuške od cigareta bacamo.

Blago je reći da to smrdi, jer u trenucima kada nema daška vjetra, u trenucima kada se pod uticajem ljetne vreline rascvjeta i pripeče zapadnohercegovački krš, kada takoreći život presahne i usahne, kada se rukuju bol i tuga ljudskog roda, kada se dug ljetni dan lijeno vuče i razvlači, u tim trenucima treba devet ljudi u ćeliji širokoj oko dva a dugoj oko pet metara, sa omalenim otvorom kroz koji ulazi sva ta žestina vrućine, te ionako težak život čini još težim i nepodnošljivijim, treba da dišu i da žive, a vazduha niotkud, a tegobe, smrada, muha, znoja, nerazumjevanja, mržnje i svake vrste moralne bjede odasvud.

Ležim, gledam svoje uprljane, preko tri mjeseca nepromjenute zavoje i preko tri mjeseca ugnojene rane od operacija.

Češem se oko rana koje me svrbe, a dodatnu ugodu mi pričinjava i duvanje u rane. Duvajući, osjetih da ispod flastera, nešto gamiže.

Pridigoh se, odlijepih krajičak flastera ispod kojeg se ukazaše crvi koji se razmiljuju po rani.

Zgadih se, stomak mi pođe ka gore, podrignuh. Sapatnici me pogledaše i kada crve ugledaše, okrenuše glave.

Poslije dosta napora odlijepih flaster i sa komadićem drveta, otrgnutim od ormana, počeh da čačkam crve iz rane i kako kojeg izbacim iz rane, tako ga patikom nagazim, ali tada razgazim i stare tragove upotrebe klozeta, koji su bili skoreni na patikama, i tada ponovo počinje da se pojačava već postojeći smrad u ćeliji.

Sutradan, pronašao sam komad stakla i krenuo da sječem konce u ranama.

Lijevom rukom pridržavao bi konac, a desnom bi sjekao. Rana se obilato raskrvavila, bol me razdirao, sapatnici me nagovaraju da odustanem, ali ja

nisam odustajao, nego sam skinuo košulju i sa njom obrisao krv oko rane i u rani, te ponovo krenuo da sječem konce.

Ponovo bol i krv, ponovo molbe sapatnika da odustanem. Osjetih da me obli znoj, i kao da lagano malaksavam, glava mi blago klonu na rame, kroz izmaglicu vidim da Danilo Đurašović skida košulju i maše njom u pokušaju da mi stvori svjež vazduh.

Zatvaram oči, kao da otvaram usta, obamota me crna paučina.

Osjećam da me neko pršće vodom u lice i da me drma. Mutno, kao iz daljine, čujem da me Danilo zove.

Otvaram oči i vidim da su sapatnici napravili krug oko mene, prihvaćam ponuđenu čašu vode.

Bez obzira na protivljenje sapatnika, poslije duže pauze, ponovo nastavljam da sječem konce.

Pomješaše se bol, krv i inat.

Okupan znojem, raskrvavljen, poslije podužeg „pilanja", napokon mi polazi za rukom da presječem i isčupam konce, nakon čega zadovoljno otpuhujem i klonulo tjelo naslanjam na orman.

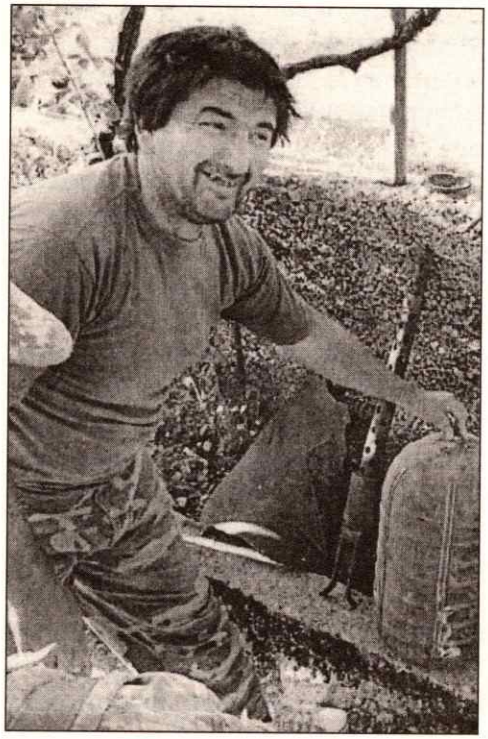

Stražar u HVO logoru u Ljubuškom
Vinko Pehar
Fotografija je preuzeta sa veb sajta: http://www.stripes.com/polopoly_fs/1.156186.1317103312!/image/2474070429.jpg_gen/d...

U nekoliko navrata u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, imao sam susret sa ustašom Vinkom Peharom (Stubica kod Ljubuškog, 8.10.1966), zvanim Vintola.

Vinko Pehar je bio srednjeg rasta i stasa. Žig Peharovoj ličnosti davao je njegov govor, jer Pehar je govorio pola kroz usta, a pola kroz nos.

Utvrđujući „znanje" iz geografije, Pehar je, kako se sam hvalio, bio na ratištu oko Dubrovnika, odnosno Vukovara (1991), gdje je ranjen za lijepu njihovu, a kući, u Ljubuškom, nalazio se na odmoru i rehabilitaciji, ali korjeni zla nisu mu dali mira, te se dobrovoljno prijavio za stražara u logoru, kako bi mogao nastaviti sa redovnim upražnjavanjem primitivne strasti.

Prvi put kada je ustaša Vinko Pehar ušao u našu ćeliju, naoružan puškom „pumparicom" (Remington/SAD) i kamom, pitao je s vrata:

– Ko je Bobo Zurovac?

Kako podigoh ruku, tako ustaša Pehar podiže pušku i vrh puščane cijevi upre mi u bradu, govoreći:

– A ti si taj što zajebaje Peru, Krunu i Antu Krešića, e, četo Zurovac, mater ti jebem srpsku, s ovom puškom pobio sam dosta četnika u Vukovaru (oktobar/novembar 1991), pa ću i tebe, a onda ću ti ovom kamom koja se „napila" dosta četničke krvi, glavu odsjeći.

Gledam ga.

Zločinom obremenjen, ozlojeđenog duha, crven u licu, buljookih zažarenih očiju, napetih vratnih žila.

Hraknu i pljunu me ustaša Pehar, zatim me tresnu šamarima po oba obraza, udari čizmom u cjevanicu, a od proizvedenog bola povih se ka njemu, na što me on dočeka kundakom puške po leđima, a prije nego što sam pa, Pehar me udari koljenom u čelo i ponovo kundakom puške po leđima, od čega se skljokah, na što me ustaški skot poče šutati čizmama.

Postoperaciono stanje rana od operacija nije mi dozvoljavalo da mogu, kao ostali sapatnici, ići na rad u ustaške logore u Čapljini ili Gabeli, te sam stoga nekoliko dana, od jutra pa do kasnog popodneva, bio sam u ćeliji.

Tako, jedan dan dođe u ćeliju ustaša Pehar u društvu meni nekog nepoznatog ustaše, i s vrata, naslanjajući mi vrh „pumparice", od koje se nije odvajao, na čelo, reče:

– Evo, ovo ti je taj Bobo Zurovac, nakot za sjekiru zero, on je zajebavao Peru, Krunu i Antu u Čapljini.

Ja mislima ne činim stvarnost, izmičem se od života, obuzima me plima neizvjesnosti i straha.

Čim je završio rečenicu, svom silinom, Pehar me udari kundakom puške u čelo, od čega se zateturah, dočeka me orman, osjetih krv na licu, a ustaška zvjer me poče ponovo udarati kundakom i sabijati ka zemlji, a zatim onemoćalo i sklupčano tjelo ustaša poče šutati čizmama.

Sutradan, po odlasku sapatnika na rad u Čapljinu, ponovo je u ćeliju došao ustaša čiji je duh u ropstvu demona, ustaša Vinko Pehar, zvani Vintola, koji me s vrata pljunu, dograbi za košulju, privuče k sebi, ošamari, udari pesnicom u stomak i čizmom u cjevanicu, a zatim grubo odbaci od sebe.

Ispoljenu jarost, u stvari raspomamljeno zlo koje je bilo utkano u tkivo ovog buljookog ljudskog rugla, koje je rat odveo u ludilo, začinje rečenicom:

– Bobo Zurovac, mater ti jebem četničku, Srbi su bili pokupili svu vlast u ovoj usranoj zemlji, a u vojsci nije bilo Hrvata generala.

Bjesan, naoružan ljudskom bijedom i primitivizmom, ponovo me pljunu i reče:

– Šta je, šta šutiš, reci jesam li u pravu?

Brišući pljuvačku, počinjem rečenicu riječima – činjenice govore suprotno... – ali me ražarena ljudska krhotina prekida, pljuvajući i udarajući me nogom podno stomaka, na što ja jauknuh i stropoštah se na pod, a tad krvnik poče da me čizmama tuče.

Inače, rečenica koju nisam dovršio, a koju sam počeo, u potpunosti glasi ovako – Godine 1990/1, a u nekim slučajevima i do polovine 1992, u Jugoslaviji:

– Predsjednik Predsjedništva Jugoslavije bio je – Hrvat, Stipe Mesić

– Predsjednik SIV-a (Vlade) Jugoslavije bio je – Hrvat, Ante Marković

– Šef diplomatije Jugoslavije bio je – Hrvat, Budimir Lončar

– Šef Državne bezbjednosti (Tajne policije) Jugoslavije bio je – Hrvat, Zdravko Mustać

– Ministar finansija Jugoslavije bio je – Hrvat, Božo Marendić

– Savezni sekretar za Narodnu odbranu Jugoslavije (Hrvatski kadar) bio je – Jugosloven, general armije JNA, Veljko Kadijević

– Zamjenik Saveznog sekretara za Narodnu odbranu Jugoslavije bio je – Slovenac, admiral (general-pukovnik) JNA, Stane Brovet

– Pomoćnik Saveznog sekretara za Narodnu odbranu Jugoslavije bio je – Hrvat, general-pukovnik JNA, Josip Gregorić

– Pomoćnik Saveznog sekretara za Narodnu odbranu Jugoslavije i načelnik političke uprave SSNO-a, predsjednik Organizacionog komiteta SKJ (Saveza komunista Jugoslavije) u JNA, član Predsjedništva CK SKJ (Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije) bio je – Hrvat, admiral (general-pukovnik) JNA, Petar Šimić

– Podsekretar u Saveznom Sekretarijatu za Narodnu odbranu Jugoslavije i komandant Ratne mornarice JNA bio je – Hrvat, admiral (general-pukovnik) JNA, Božidar Grubišić

– Komandant Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane JNA (1985–1991) bio je – Hrvat, general-pukovnik JNA, Anton Tus

– Zamjenik, pa od 14.6.1991. godine komandant Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane JNA bio je – Hrvat, general-pukovnik JNA, Zvonko Jurjević

– Načelnik Generalštaba za RV i PVO bio je – Hrvat, general-potpukovnik JNA, Marko Kulić

– Pomoćnik komandanta RV i PVO za tehniku bio je – Hrvat, general-major JNA, Mile Kučinić

– Zamjenik načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ za Ratnu mornaricu bio je – Hrvat, viceadmiral (general-potpukovnik) JNA, Vjekoslav Čulić

– Načelnik štaba Vojnopomorske oblasti i komandant flote JNA bio je – Hrvat, viceadmiral (general-potpukovnik) JNA, Fridrih Moreti

– Zamjenik načelnika štaba komande Vojnopomorske oblasti JNA bio je – Hrvat, kontraadmiral (general-major) JNA, Josip Erceg

– Pomoćnik komandanta Vojnopomorske oblasti za bezbjednost bio je – Hrvat, general-potpukovnik JNA, Marijan Ljubičić

– Pomoćnik komandanta VPO za pozadinu bio je – Hrvat, kontraadmiral (general-major) JNA, Martin Matošević

– Zamjenik komandanta VPO za civilne poslove bio je – Hrvat, general-major JNA, Nikola Mladenić

– Načelnik štaba 10. korpusa JNA bio je – Hrvat, general-major JNA, Ivan Štimac

– Načelnik Inzinjerijsko-školskog centra JNA bio je – Hrvat, general-major JNA, Josip Ignac

– Načelnik Uprave vojnog građevinarstva u sektoru pozadine SSNO bio je – Hrvat, general-major JNA, Božidar Kraš

– Načelnik štaba 4. vojne oblasti JNA bio je – Hrvat, general-major JNA, Ante Karanušić

– Načelnik Tehničkog školskog centra JNA bio je – Hrvat, general-major JNA, Zvonimir Tonković

– Načelnik Odjeljenja za operativno-nastavne poslove 5. vojne oblasti, komandant odbrane grada Zagreba bio je – Hrvat, general-major JNA, Petar Stipetić

– Načelnik Operativno-planskog odelenja Komande Vojnopomorske oblasti bio je – Hrvat, kontraadmiral (general-major) JNA, Đuro Pojer

– Načelnik Vojne akademije kopnene vojske JNA bio je – Hrvat, general-major JNA, Mato Franje Pehar iz Velikog Ograđenika kod Čitluka (zapadna Hercegovina)

– Komandant kasarne u Sarajevu bio je – Hrvat, general-major JNA, Stanko Nikole Matić iz Gnjilišta kod Čapljine.

– Načelnik Centra visokih vojnih škola JNA bio je – Hrvat, general-pukovnik JNA, Ivan Radanović

– Načelnik Centralnog vojišta JNA bio je – Hrvat, general-potpukovnik JNA, Andrija Silić

– Načelnik Komandno-štabne akademije JNA bio je – Hrvat, general-major JNA, Tomislav Biondić

– Načelnik Odjeljenja bezbjednosti u Komandi I armije, pomoćnik komandanta armije za politički rad i pravne poslove, pomoćnik komandanta 1. vojne oblasti, bio je – Hrvat, general-major JNA, Jerko Crmarić

– Pomoćnik načelnika Odjeljenja u Upravi bezbjednosti SSNO i načelnik I odjelenja Uprave bezbjednosti SSNO, bio je – Hrvat, general-major JNA, Mihailo Pavičić

– Načelnik uprave Generalštaba JNA bio je – Hrvat, general-potpukovnik JNA, Zdravko Novoselić

– Komandant sjeverozapadnog bojišta s komandom u Zagrebu bio je – Slovenac, general-pukovnik JNA, Konrad Kolšek

– Načelnik Ratne škole JNA u Beogradu bio je – Musliman, general-major JNA, Ibrahim Alibegović.

Te iste, 1991. godine, ambasadori Jugoslaviji bili su:

– Ambasador u Rusiji bio je – Hrvat, A. Runjić
– Ambasador u Francuskoj bio je – Hrvat, B. Gagro
– Ambasador u UN (Njujork) bio je – Hrvat, D. Šilović
– Ambasador u Vatikanu bio je – Hrvat, J. Maštruko
– Ambasador u Austriji bio je – Hrvat, J. Brnelić
– Ambasador u Kini bio je – Slovenac, Z. Dragan
– Ambasador u SAD bio je – Musliman, Dž. Mujezinović, itd.

Očito da su ustaše Mate, zvani Pisma, i Vinko Pehar, zvani Vintola, bili revnosni sljedbenici ideološke laboratorije, radionice užasa, radionice u kojoj su pomješane komponente srbomržnje, fašizma, novca i prstiju Zapada, a što je proizvelo ustašku propagandu..

Ne odomaći se popodne, a ustaša Pehar ponovo dođe u ćeliju.

Čim je ušao u ćeliju, prislonio mi je pušku posred grudnog koša i izlio crno od crnog, da crnje biti ne može:

– Bobo Zurovac, jebem ti mater srpsku, prije nego što sam se rodio, mene je mater naučila da mrzim Srbe, i da znaš, ponovo će Srbi u Široki Brig i Zavidoviće, u žicu ići.

Pokušavam miriti katastrofe u sebi.

Proganja me opasnost da skrenem sa staza smislenog rasuđivanja, a sa drumova istorijskog pamćenja dolaze mi misli da se veoma malo, bolje reći, skoro nimalo znalo, da su poslije Drugog svjetskog rata vršena proganjanja otadžbinskih ratnika Kraljevine Jugoslavije i da svi oni koji su bili u krvnom

srodstvu sa njima, prognani u radne logore FNR Jugoslavije, koji su oformljeni po naređenju austrougarskog kaplara, odnosno dekorativnog komunističkog maršala Broza.

Tako, januara 1947. godine, dosta srpskih porodica iz istočne Hercegovine bilo je prognano nigdje drugo do u istorijom i činjenicama dokazani epicenter ustaštva u zapadnoj Hercegovini, u Široki Brijeg, jer tamo komunisti „Počinju sa pravljenjem koncentracionih logora, po ugledu na gazde iz Moskve i bivših saveznika nacista.

Pošto Jugoslavija nema sibirske pustinje, to su oni bili na muci gdje da smeste toliki narod?

Neko se dosetio od toliko 'pametnih', zagriženih mržnjom i pakošću, da odredi Široki Brijeg u Hercegovini za koncentracioni logor.

Ovo mesto poznato je po ustašluku i antisrpstvu, i izgleda baš zbog toga partizani su ga odredili da u njemu prave logore srpskih porodica, starih ljudi, žena i dece, čije su srodnike do juče ubijale ustaše iz tog kraja.

Koliko perfidnosti, bezdušnosti i nečojstva u tome postupku prema nedužnoj srpskoj nejači!

Dovesti ih u položaj da moraju prositi zalogaj hleba i kašiku mleka od svojih krvnika!!

Najzverskije su postupali sa nacionalnim srpskim porodicama koje su bile određene da se isele iz svojih mesta.

Naoružani vojnici su divljački upadali u kuće, budili iz sna pospalu nejač, nerađivali im da u roku od 2 časa uzmu svoje stvari i da izlaze napolje, na hladnu januarsku noć.

Svrstavajući ih u kolonu, progonili su ih seoskim prtinama do obližnje varoši, gde su ih utrpavali u otvorene kamione i transportovali dalje na određeno mesto". (Aleksa Tepavčević, *Borba za slobodu*, Hamilton-Kanada, 1987, str. 298) tj. „u koncentracioni logor Široki Brijeg, oni su tamo prezimili i ostali sve do proleća, kada su pušteni kućama da obrade letinu (ali ne za sebe) i da ponovo pod jesen idu u logor". (A. Tepavčević, *Borba za slobodu*, Hamilton-Kanada, 1987, str. 329)

Egzodus srpskih porodica iz istočne Hercegovine na ovome se ne završava, jer iste, 1947. godine, „U oktobru, čim je lišće počelo da menja boju, naredba je pala za progonstvo.

Bez ikakve prethodne objave, zgrabljeni su iznenada i transportovani u Zavidoviće u Bosnu.

Što su baš odabrali to mesto jasno se vidi da im je trebalo kulučara na tamošnjoj drvenoj industriji koje je trebalo iskoristiti do krajnje mere". (A. Tepavčević, *Borba za slobodu*, Hamilton-Kanada, 1987, str. 329)

Daleko od očiju i ušiju javnosti, pod velom komunističke najstrožije čuvane tajne, koncentracioni logor u Zavidovićima trajao je nekoliko godina i

„računalo se da je bilo 400–500 porodica u njemu". (Aleksa Tepavčević, *Borba za slobodu*, Hamilton-Kanada, 1987, str. 329, 330).

Ustaša Vinko Pehar, zvani Vintola, predstavnik lošijeg korpusa hrvatskog nacionalnog bića, govoreći da „prije nego što sam se rodio, mene je mater naučila da mrzim Srbe", izrekao je najbolju definiciju lošijeg djela Hrvata zapadne Hercegovine, koju sam ikada čuo i koju ću ikada čuti.

To je najbolji dokaz da kod lošijeg djela Hrvata u zapadnoj Hercegovini, ustaško zlo je ucjepljeno, balzamovano, i da doživljava reinkarnaciju onda kada to, već po istorijskom običaju, neko sa strane šapne i kada to odluče dušopogubni, malomisleći ljudi, zarobljenici psihopatologije i šovinističke ideologije.

U ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, ljeta 1992. godine, logoraši su bili smješteni u devet ćelija.

Jednu cjelinu su predstavljale ćelije od broja 1 do broja 6, a drugu, fizički odvojenu cjelinu, su činile ćelije broj 7, 8 i 9, odnosno poveća prostorija u kojoj je bio Kutlešin vod vojnika JNA.

Nepun metar širok, a dvanaestak metara dug hodnik, u koji se ulazilo iz dvorišta kroz u beton usječen otvor dimenzija vrata, u stvari željezni štok, bio je „prozor u svjet" za šest ćelija.

Od ulaznih vrata u lijevo, bile su ćelije broj 1, 2, 3, i 4, a desno su bile ćelije broj 5 i 6.

Ćelija broj jedan bila je dosta prostrana, oko pet-šest metara široka, dvanaestak metara duga i oko četiri metra visoka.

Ovo je bila skoro pa zaštićena ćelija, jer logoraši iz ove ćelije su zaobilaženi prilikom batinanja.

Ćelija je bila zaštićena, između ostalog zato što je u njoj spavao ključar, protagonist kameleonskog ponašanja, Mijo Nikole Bošnjak (1955) iz Duvna. Ćelija je bila zaštićena, zato što je u njoj bio Fejzulah Rastoder iz Mostara, koji je imao brata (Zejnil) u MKCK u Ženevi. Ćelija je bila zaštićena zato što je u njoj bio direktor hotela „Mostar" u Mostaru, Neđo Andrić, a među logorašima se pričalo da za Neđino oslobađanje iz ustaškog logora u Ljubuškom, Neđin prijatelj, poznati fudbaler i trener Dušan Bajević, koji je tada bio na radu u Grčkoj, nudi gradu Ljubuški šleper hrane. Ćelija je bila zaštićena zato što je u njoj bila smještena interna radna grupa, koja je izvodila tehničko-građevinsko-farbarske radove, kako u krugu logora tako i na okolnim kućama, a članovi te radne grupe bili su: Fejzulah Rastoder iz Mostara, Drago Damjanac iz Mostara (Nevesinje) i Milko Golo iz Čapljine (Gabela).

Ćelija broj jedan bila je najbolje informisana i najbolje snabdjevena ćelija. Uvijek su imali valjane informacije, viška pašteta, hljeba, cigareta.

Ono što je bilo izvodljivo za ćeliju broj jedan, za ostale ćelije je bila misaona imenica.

Objektivnosti radi, pogledajmo kako atmosferu u ćeliji broj jedan opisuje moj sapatnik iz Lore i Ljubuškog, logoraš Drago Damjanac:

„Došli smo do nekakvih otrcanih karata, koje su se jedva raspoznavale, ali smo sa njima, ipak, mogli igrati poker ili snaps.

Neki su pronašli parče papira i na njemu nacrtali šemu za igru – Ne ljuti se čovječe. Tako smo polako ubijali dosadne sate i dane." (Drago Damjanac, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998. str. 123)

Ostale ćelije u ovom nizu, ćelije broj 2, 3, 4, 5 i 6, bile su istovjetne, tj. oko dva metra široke, oko pet metara duge i oko četiri metra visoke.

Sa pregradnim zidom i sa ćelijom broj šest, završavao se prvi deo logora, i onda se moralo izaći i kroz dvorište ići u drugi deo logora koji je počinjao sa ćelijom broj sedam, koja je imala iste dimenzije kao ćelije od broja dva do broja šest.

Najrasprostranija ćelija u logoru, bila je ćelija broj osam, koja je bila skoro kvadratna, oko dvanaestak metara duga i široka, i oko četiri metra visoka.

U ovoj ćeliji, uza zidove, bili su napravljeni drveni boksovi na sprat, u kojima su bili smješteni logoraši.

Ćelija broj devet bila je kao ćelije od broja dva do broja sedam, pravougaona.

Uz ćeliju broj devet nalazila se prostorija, meni nepoznate unutrašnjosti, u kojoj je bio smješten Kutlešin vod JNA iz garnizona Čapljina (Grabovina).

U periodu 10. jun – 18. avgust 1992. godine, tj. dok sam ja bio u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, od Srba sa područja opštine Čapljina, u logoru, bili su:

– u ćeliji broj jedan bio je – Milorad Jove Golo zvani Milko iz Gabele
– u ćeliji broj dva bio je – Vaso Babić iz Lokava
– u ćeliji broj tri bio je – Momčilo Božidara Aleksandrović iz Čapljine
– u ćeliji broj četiri bio je – Mladen Vase Perišić, iz Gabele
– u ćeliji broj pet,bio sam ja – Slobodan Riste Zurovac iz Čapljine
– u ćeliji broj sedam bili su – Jovo Pere Zurovac, zvani Jovica iz Grabovine; Jovo Bogdana Zurovac iz Grabovine; Maksim Maksima Zurovac, zvani Beli, iz Grabovine; Milorad Dušana Zurovac, zvani Miće, iz Grabovine; Milan Mitra Kuljanin, zvani Mile, iz Čapljine
– u ćeliji broj osam bili su – Rusomir Gojka Bekan, zvani Rusko, iz Tasovčića; Dragomir Branka Vujović iz Klepaca; Simo Lazara Vulić iz Gabele; Dušan Danila Bulut, zvani Dule, iz Prebilovaca; Damjan Jovana Tripković iz Prebilovaca.

Petnaestak dana pred razmjenu, u ćeliju broj devet, iz ustaškog logora Dretelj u Čapljini dovedena je Olga dr Draško.

Ženevska konvencija, kako to gordo zvuči kad se piše i govori o sudbini Srba, a pogotovo o sudbini žena logorašica iz Čapljine.

Ženevska konvencija (1949) o zaštiti građanskih lica za vreme rata (Službeni list FNRJ br. 24/50) u članu 27, alineja 2, kaže:

„Žene će posebno biti zaštićene protiv svakog napada na njihovu čast, a naročito protiv silovanja, prinuđivanja na prostituciju i protiv svakog napada na njihovu stidljivost." (www.lawinitiative.com/../IV%20Zenevska%konvencija%20zaštiti%2gradjanskih%2..)

Postavlja se pitanje, kako to da dr Vesna Korda Vidić, koja je ispred HDZ Čapljina bila direktor Doma zdravlja „26. oktobar" u Čapljini (1991/92, Dom zdravlja Čapljina imao je 101. zaposlenog, 25 doktora i 76 pratećih radnika), kako to da ona, prije svega kao čovjek, kao ljekar, kao humanista, kao radni kolega, pa tek onda kao direktor, kako to da ona ni malim prstom mrdnula nije dok na njezine oči ustaše odvode sa radnog mjesta njene radne kolege, dugogodišnje poznanike i „prijatelje", ničim krive, ljekare Srbe.

Kako i zašto?

Možda zato što je ponašanje dr Vesne Korda Vidić deo projekcije nečeg šireg, jer mučenica iz logora u Dretelju, specijalista mikrobiolog Olga dr Draško „kaže da je za logor 'Dretelj' znao čak i međunarodni komitet Crvenog krsta.

– U julu 1992. godine vidjeli smo pred kapijom njihov automobil. Mi smo njih vidjeli, ali oni nas izgleda nisu željeli da vide" – kazala je Olga. (http://www.glassrpske.com/vijest/2/novosti/64514/lat/Novcem...)

Sužanj iz ustaškog logora HOS-a u Dretelju, specijalista stomatolog dr Srećko Milana Marić (1943), pokušavao je novembra 1992. godine u Beogradu, da bivšem radnom kolegi, specijalisti stomatologu dr Arsenu Manojla Bulutu (1947) i meni, evocira dio zlosmradnog gadovluka ustaškog, ali nije smogao snage, jer kako reče „Arsene i Bobo, grobnica ljudskog i moralnog digniteta zvala se Dretelj, to što je rađeno od žena u Dretelju, to mogu raditi samo životinje, a ne ljudi, to niti se da, niti mogu ispričati".

Koliko i kako su Čapljinski nevaljali Hrvati „poštivali" Ženevsku konvenciju (1864, 1906, 1929, 1949), Univerzalnu Deklaraciju o ljudskim pravima (1948) i Evropsku Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950), a koje sve propisuju da se medicinsko osoblje ne smije maltretirati, mučiti i prebijati, između ostalog, govori podatak da je Srećko dr Marić, koji je 25. aprila 1992. godine nasilno odveden iz stana u Čapljini. Poslije više od šest mjeseci duge, ponižavajuće torture u ustaškom logoru Dretelj kod Čapljine, zadnji dan mjeseca oktobra 1992. stupio je na slobodno tle u luci Bijela kod Herceg Novog u Crnoj Gori, a koji je Arsenu dr Bulutu i meni pokazivao polomljen krov lobanje koji je svjedočio o snazi mržnje, a kolika je bila snaga mržnje ustaških zločinaca, govori činjenica da je na mjestu preloma krova lobanje, na tjemenoj kosti, kod dr Marića bila formirana poveća rana koja ni poslije šest-sedam mjeseci nije bila zacelela.

Zločinjenja nad Srećkom dr Marićem, između ostalih, činili su zločinci „HOS-a, Bjeliš Zvonimir, Šešelj Željko, Šešelj Luka... Udarali su Marić dr Srećka, specijalistu ortodonta, po glavi, i nanjeli su mu ogromnu ranu na tjemenu

glave". (*Iskorenjivanje Srba u Bosni i Hercegovini 1992–1993*, Beograd, 1994, str. 143)

Ostaje pitanje i danas, i sutra, i prekosutra, čime i kako će Hrvati i Muslimani iz Čapljine, ako mogu, objasniti sve zločine počinjene nad Srbima, a nadasve, čime i kako će objasniti počinjeni zločin, počinjeno zvjerstvo nad nevinim i ne samo među Srbima, poštovanim bračnim parom Kuzman.

Čapljinske ustaše, životinjske nakaze u ljudskom obliku, poštujući želje nalogodavaca „zloglasnog ratnog načelnika Čapljine Pere Markovića" (Dnevni avaz, 14.10.2009) i predsjednika IOSO Čapljina „Krunoslav Kordića – hercegovački dužnosnik sumnjivog političkog profila" (Nacional, 21.6.2007), u ustaškom logoru Dretelj kod Čapljine, ne samo što obeščašćuju Dušanku dr Kuzman, nego prisiljavaju njenog supruga Nikolu dr Kuzmana da to gleda, a što je vidljivo i iz službene zabilješke: „Hrvatsko vijeće obrane Herceg-Bosne, Vojna policija Čapljina, Vojno obavještajna služba Čapljina, broj: 01-18/92, datum:22.06.1992."

U službenoj zabilješci, između ostalog, se kaže:

„U gradu kruže priče o tretmanu zatvorenika koje je otvorila Vojna policija HOS-a pa se između ostalog kaže da se žene srpske nacionalnosti u zatvoru siluju u Dretelju na očigled svojih supružnika, te da su iste više puta silovane od strane pripadnika HOS-a."

Zabilješka je dostavljena „Na ruke 1. generala Janku Bobetku, 2. generalu Slobodanu Praljku, 3. brigadiru Andebaki, 4. glavnom stožeru Grude." (www.slobodanpraljak.com)

Činjenica je da najgnusnije zločine, među koje se ubraja i silovanje, a prema Ženevskoj konvenciji od 1949. i Dopunskom protokolu iz 1977. godine, silovanje u ratu važi kao zločin protiv čovječnosti, zločin protiv ženskog tjela koji i psihički i fizički razara ženu, a taj zločin većinom vrše patološki pojedinci među ljudima.

U Čapljini, proljeća i ljeta 1992. godine, zločine silovanja protiv srpskih žena nisu organizovali i vršili patološki pojedinci.

Naprotiv.

U Čapljini je na djelu bio organizovan, masovan zločin krivičnog djela silovanja, jer su srpske žene organizovano i sistematski bile podvrgnute pod najjezivije forme maltretiranja, ponižavanja i višestrukog javnog silovanja[53], o čemu, između ostalih, svjedoči i Svedokinja 595/95:

53 „Bivšeg pripadnika Hrvatskih odbrambenih snaga (HOS) u BiH Mirsada Repka, sud u Norveškoj osudio na osam godina zatvora za zločine počinjene nad Srbima u logoru Dretelj kod Čapljine." (http://www.rtv.rs/sr-lat/hronika/norveski-sud-osudio-mirsada-repka-na-osam-godina-248973.html)

– „Švedski sud je danas na pet godina zatvora osudio 43. godišnjeg bivšeg pripadnika HOS-a Ahmeta Makitana zbog mučenja i ponižavanja zatvorenika u logoru Dretelj. Ovo je prva presuda švedskog suda za ratne zločine.

Prema pisanju švedskog Afonbandeta, Ahmet Makitan je bio pripadnik HOS-a koji je tijekom ljeta 1992. godine bio čuvar u logoru Dretelj kod Čapljine u BiH gdje su bili zatvoreni Srbi.

„Za vreme boravka u ovom logoru svedokinja je bila podvrgnuta silovanju, kao i druge žene čija imena navodi.

Na svedokinju je posebno težak utisak ostavilo silovanje žene čije ime navodi, koja je bila silovana pred mužem i sinom i to je, kako navodi, bio strašan prizor." (http://benkovačkoguvno.yuku.com/topic/2694/DOKUMENTACIJA-Namjerno-ubijanje-civila-1991-1995?page.7)

Ovo je dovelo do masovnog progona, psihičkog i fizičkog uništenja tih žena i njihovi porodica, za što su, između ostalih, najbolji primjeri, obeščašćene pa ubijene: Dušanka dr Kuzman, Slavojka Elezović, Nevenka Elezović, Divna Pudar... čime je veoma jasno pokazano da je žensko tjelo „simbolično bojno polje na kojem muškarci izražavaju bjes prema drugim muškarcima neprijateljske skupine" (Susan Brownmiller), odnosno da se seksualno nasilje vršilo i koristilo u svrhu progona i uništavanja Srba, i da je bilo sastavni dio zločina etničkog čišćenja i genocida, što je stajalište i Haškog tribunala i specijalnog izveštaja Komisije ujedinjenih nacija za ljudska prava na području bivše Jugoslavije, Tadeuša Mazovjeckog, koji u svom izveštaju, između ostalog, navodi da „U Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj je silovanje korišćeno kao sredstvo etničkog čišćenja". (http://www.untz.ba/promocije/2006-7/Izvještaji-Mazowiecki-1992-1995-Bos.pdf.) Time je proizveden ratni zločin, koji je zacrtan i koji se odvijao po komandnoj zapovjesti gradonačelnika Čapljine, predsjednika vladajuće stranke HDZ Čapljina, predsjednika Savjeta za narodnu odbranu opštine Čapljine, šefa Kriznog štaba opštine Čapljina i člana Kriznog štaba Herceg-Bosne, Poglavara Poglavarstva Čapljina, Pere Vide Markovića.

A dok ovo pišem i misli i riječi se opiru, jer to što je proljeća i ljeta 1992. godine rađeno od Srba u Čapljini, a pogotovo šta je rađeno od bračnog para Kuzman, to dolazi u sferu psihijatrije, psihosociologije i sociografije, jer to je produkt poremećaja hemijskog procesa u mozgu, produkt paranoidne shizofrenije, produkt manijaka, psihopata, sociopata, produkt svirepih zločinaca, jer nevaljali Hrvati iz Čapljine, međusobne razmirice između HOS-a Čapljina i HVO-a Čapljina „rješavali" su na taj način, da su jedni drugima podbacivali leševe bračnog para Kuzman, a što nam daje na znanje uvid u izveštaj (Broj: 02-13/92 od 16.07.1992. god) načelnika Organa bezbjednosti 1. hercegovačke brigade HVO, Žarka Ivana Pavlovića, koji, između ostalog, notira:„Nedavno ubojstvo bračnog para srpske nacionalnosti Dr. Kuzman Duške i Nikole i podbacivanje leševa na prednju liniju iza komande HVO-a, je čin koji treba da baci ljagu na Zapovjedništvo i komplet postrojbe HVO-a." (http://www.slobodanpraljak.com)

A da je „podbacivanje leševa" u Hrvata Čapljine bilo samo dio zadatog, između ostalog, govori podatak da su posmrtni ostaci, ljeta 1992. godine, u

U logoru su zatvorenici mučeni i silovani, te su bili podvrgnuti stalnim prijetnjama." (http://www.index.hr/vijesti/članak/švedski-sud-za-zločine-u-logoru-dretelj-osudio-hosovca-ahmeta-makitana-maksa/546233.a)

Čapljini ubijene Divne Ljube Pudar (1961), ljeta 1992. godine u Ljubuškom ubijenih Sretena Novice Tripića (1932) i Dražena Sretena Tripića (1962), ljeta 1992. godine u Tasovčićima ubijenog Vojislava Lazara Ijačića (1912) zvanog Majstor iz Tasovčića kod Čapljine, na razmjenu u Do kod Stoca (24.08.1993) dovezeni sa groblja „Lovrinac" u Splitu (http://www.nestali.rs/com/ekshumacije), koje je od Čapljine udaljeno oko 160 km.

Inače, dok razmišljam o „sudbini" Nikole dr Kuzmana iz Čapljine, spoznajem kako i koliko su komunisti otupili oštricu trezvenog i zdravorazumskog poimanja stvari, spoznajem snagu falsifikata istine i istorije, snagu petodecenijskog komunističkog tamničenja slobodne misli i riječi, snagu komunističke „mješalice" zvane bratstvo-jedinstvo, snagu kloniranog zla, jer u trenutku kada je četveromjesečni Nikola Riste Kuzman (1941) ulazio u život, njegov otac Risto Ilije Kuzman (1918) je ljeta 1941. godine, na mostu na rijeci Neretvi u Čapljini, uz pomoć u zločinu i krvi ogrezlih ustaša iz Čapljine, izlazio iz života.

I evo, pet decenija kasnije, u Čapljini ista slika, jer ljeta 1992. godine, ustaše iz Čapljine, Nikolu i suprugu mu Dušanku Kuzman, tamniče, prebijaju, siluju pa ubijaju, samo na par stotina metara uzvodno od mjesta gdje su ljeta 1941. godine ubile Nikolinog oca Ristu Kuzmana.

Godine 1991/92, direktor Doma zdravlja u Čapljin bila je dr Vesna Korda Vidić, ali svaki Čapljinac je znao da je to nominalno naimenovanje, jer sve konce u rukama je držao njen suprug dr Srećko Vidić, koji je tog, po Srbe kobnog proljeća i ljeta 1992. godine, radio kao ljekar, i to nigdje drugo do u ustaškom logoru HOS-a u selu Dretelj, u selu u kojem se i sam rodio.

Inače, komandant HOS-ovog logora u Dretelju bio je kapetan (satnik) HOS-a Ivan Petrušić, a zamjenik komandanta bio je poručnik HOS-a Edin Buljubašić, a interesantno je da je najviši čin u logoru Dretelj imao „humanista" u zvanju doktora medicine, ili kako izjavi poručnik HOS-a Buljubašić „naš ljekar bojnik – major Zoran Hranilović" iz Zagreba. (http://74.86.113.102-static.reverse.softlayer.com/showthread.php?t=47269)

A kako su „humanisti" dr Vidić i dr Hranilović, u ustaškom logoru Dretelj, praktikovali veštinu i znanje nauke o zdravlju ljudi, kako su praktikovali i poštivali Hipokratovu zakletvu u kojoj se, između ostalog, kaže: „U vršenju dužnosti prema bolesniku neće na mene utjecati nikakvi obziri vjere, nacionalnosti, rase, političke ili klasne pripadnosti" http://hr.wikipedia.org/wiki/Hipokratova_zakletva), govori nam se kroz dio ispovjesti logoraša, Srbina iz Mostara, Todora Muratovića:

„U logoru su bila dva doktora – Srećko Vidić i primarijus Zoran Hranilović. Pravo ime za njih bilo bi – dreteljski Mengele! Susret sa njima u stacionaru teško da je mogao proći bez krvave glave, kome, strašnih batina." (Vidoje Konotar, Tihomir Burzanović, *Deseti krug*, Podgorica, 1993, str. 63)

S obzirom na prednje izneseno svjedočenje iz prve ruke o dr Srećku Vidiću iz Čapljine (Dretelj), onda nije nikakvo iznenađenje da je u Matici hrvatskoj (MH) u Čapljini „Srećko Vidić, dopresjednik" (http://www.matica.hr/Vijenac/Vij174.nsf/AllWebDocs/OsnovanaMHca...), odnosno da je ta „MH Čapljina obilježila 60. godišnjicu mučeničke smrti don Ilije Tomasa". (http://www.matica.hr/Vijenac/Vij214.nsf/AllWebDocs/KRONIKADOGAĐAJA)

Više godina, dr Srećko Vidić je bio radni kolega i Olgi dr Draško, i Dušanki dr Kuzman, i Nikoli dr Kuzmanu i Srećku dr Mariću.

Pouzdano znam da su napred pomenuti ljekari imali izuzetno korektne i fer odnose sa dr Srećkom Vidićem, a u više navrata bio sam svjedokom „prijateljskih" kafa, koje smo ispijali dr Srećko Vidić, Nikola dr Kuzman i ja.

Bješe to prošlo svršeno vrijeme, a dođe vrijeme za koje smo vjerovali da je daleko iza nas, dođe vrijeme u kojem dr Srećko Vidić namah probudi sjećanje na korjen svoj, te i oneljudi, i onijemi, i oslijepi, i ogluvi, dođe vrijeme u kojem „i Vidić i Hranilović su bili izuzetno dobri učenici monstruma iz Aušvica". (V. Konotar, T. Burzanović, *Deseti krug*, Podgorica, 1993, str. 63)

Dođe vrijeme u kojem nevaljali Čapljinski Hrvati počeše „da koriste slobodu za prikrivanje zlobe". (1 Petr. 2,16)

Sapatnik iz logora Lora, Fejzulah Rastoder, kako sam kasnije saznao, uhapšen je 16. aprila 1992. godine u Mostaru, zajedno sa radnim kolegom Dragom Damjancem, inače obojica su bili građanska lica na službi u JNA, tačnije u Sjevernom logoru JNA u Mostaru.

Poslije već poznate „šetnje" po ustaškim logorima, i Fejzulah i Drago obreli su se u Ljubuškom, bili su u ćeliji broj jedan.

Sklon sam povjerovati da se samo vjetrom nošen požar u polju zrelog žita, brže širi od informacija koje se šire među logorašima.

Tako, jednog dana, dopre glas da je dolazio Fejzin brat Zejnil iz Švajcarske, koji je radio za MKCK u Ženevi, i da je donio deblju „kufertu" za upravnika logora Ivicu Sušca, kao i da je donio dosta hrane, voća i sokova, za ćeliju broj jedan u kojoj je Fejzo bio.

Za upravnika logora ne znam, ali znam da je u ćeliji broj jedan bio praznik, jelo se i pilo maltene kao u restoranu.

Nedugo iza ovoga, Fejzo postade ključar.

Moram reći da je Fejzo bio veoma korektan i fer, i onoliko koliko su mu mogućnosti dozvoljavale pomagao je logorašima.

U međuvremenu, Zejnil Rastoder je još jednom dolazio u logor HVO u Ljubuškom.

Jedno jutro, postadoh član stranke razočaranih ljudi, jer vidim da se Fejzo obukao u ustašku, maskirnu uniformu HVO.

A nema tome ni dva mjeseca kako su tog istog Fejzulaha Rastodera, Dragu Damjanca i mene, u ustaškom logoru Lora u Splitu, u odelenju „C", prebijali i kosti nam lomili ustaški bojovnici koji su istu uniformu, kao Fejzo sad,

nosili. Poslije prebijanja, batinama satrvena tjela bila su fizički razjedinjena, ali u jadu, nemoći, patnji i bolu, bili smo sjedinjeni.

Nekoliko puta, u odelenju „C" u Lori, prvo su prebijali Fejzu i Dragu pa onda mene, tako da sam bio prisiljen slušati njihove bolne jauke i zapomaganja.

Raspuklim mislima pokušavam naći opravdanje za Fejzulaha Rastodera iz Mostara, znajući da su u doratnim i ratnim godinama ovog rata (1992–1995), ljudi potrošili živote za onu državu, ali jezičak na vagi vjerovatno je bilo to, da se život sagledava unazad, ali se mora živjeti unapred, uostalom svi ljudi nisu isti, ali imaju isto pravo – pravo na život.

Sredina jula 1992. godine.

Kašasta, ljepljiva i troma noć, podebelo je uzela maha.

Sapatnici zaduvanili i zamislili se, a ja se pitam šta će donjeti ova noć, da li će...

– Jami, Jure, vuci, Stipe! – razmišljanje mi prekinuše glasovi, koji su dopirali iz dvorišta.

Obamrla ljudska tjela, pokrenuta strahom, izvlače iz sebe posljednje atome energije i uz pomoć zida, posađuju se na noge.

Mješavina straha, ljudskih glasova i nečega vučenog, približavala se k našoj ćeliji.

– Jure u šesticu, prazna je – ponovo se čuje malopređašnji glas.

Razaznajem da nekoliko ustaša vuče nekog prebijenog i onemoćalog čovjeka i kroz nejak zid, bolje rečeno smješu trske, maltera i daščica, koji je djelio našu ćeliju od ćelije broj šest, jasno začuh kada tjelo tupo lupnu o pod.

Ustaše su običavale da u ćeliju broj šest dovedu, uslovno rečeno, nerješene slučajeve i da ih tu zadržavaju dva-tri dana do odluke.

Kako tjelo lupnu o pod, tako ustaše počeše da udaraju i prebijaju, nemoćnog i nepoznatog čovjeka.

– Na, na, na, mater ti jebem srpsku, hoćeš dicu klati, govno četničko.

Pljušte udarci po nemoćnom čovjeku, po nemoćnom Srbinu, a kao da pljušte po nama, te smo vođeni nekim strahopoštovanjem cjelu noć prestajali i preživljavali ustaško zvjerstvo.

Sutradan, poslije doručka, ustaše otvoriše ćelije, tako da mi iz ćelije broj pet vidimo svakog ustašu koji prođe pored nasih vrata i uđe u ćeliju broj šest. Tako prođoše ustaše Krešo, Branko, Pero, Mate i svi oni, kako rekoše „upišu se", tj. svaki ustaša kada uđe u ćeliju broj šest zada nekoliko udaraca pendrekom „četničkom koljaču".

– Pusti mene, na, na, na, jebem ti sisu materinu, hoćeš djecu klati... – dopiru crni glasovi iz ćelije broj šest.

Ustaša pripravnik, Mijo Nikole Bošnjak, ozarena lica, sa cigaretom u ruci, ide od ćelije do ćelije i objašnjava da je u „šestici opasan koljač Neđo Milutinović iz Bugojna, koji je dicu kla".

To popodne u ćeliji broj šest neljudi svih vrsta i boja udružiše se u zločinu protiv života i tijela Neđe Drage Milutinovića (1952) iz opštine Bugojno („identifikovan 1997. godine, isporučeno sa lokaliteta: zatvor Ljubuški" (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/stolac/uzunovići1/index.html), isto tako kako su, koliko juče, života lišili Nedeljka Ilije Zelen (1948) iz opštine Bugojno („identifikovan 1997. godine, isporučeno sa lokaliteta: zatvor Ljubuški" (http://www.nestalirs.com/ekshumacije/stolac/uzunovici1/index.html).

Sljedeće jutro, ustaša pripravnik, Mijo Nikole Bošnjak iz Kupresa, otvara sve ćelije i sa osmjehom na licu, ispijajući pivo iz limenke, donosi nam vjest:

– Ljudi, četnik je prdeknuo, ha, ha, ha.

Jednu julsku noć rasječe mješavina straha, koraka, gužvanja i tupog udaranja.

Nismo se ni snašli, a ustaše su u našu ćeliju ubacile neznanca.

Kako ustaše tresnuše vratima, mi sjedosmo.

Nikšićani, Veljo, Uroš i Dragoljub, dok pripaljuju cigarete, u pomrčinu ćelije udjenuše likove svoje.

Tišinu prekida Dragoljub Bigović, koji upita neznanca:

– Otkuda si?

– Iz pizdića, otkud si i ti – nevoljno odgovori neznanac, otpuhnu, nakašlja se i utihnu.

Kako ojača zora, tako ojača i slika o neznancu.

Crn, tridesetak godina star, visok, vitak, u zagasito plavu, obučen u tzv. radničku uniformu, na nogama mu mekane šlape (zepe).

Kroz duvanski dim cigareta, mozaičkim ispitivanjem sapatnika, stvori se slika o neznancu.

Bio je to Igor Riste Ćorić iz Čitluka kod Mostara.

Bio je to sadržilac broja – 0,1%.

Naime, prema Saveznom popisu stanovništva Jugoslavije od 31. marta 1991. godine, u opštini Čitluk (14.709 stanovnika), je bilo – 98,9% Hrvata, 0,7% Muslimana, 0,3% ostalih i 0,1% Srba.

Priča Igora Riste Ćorića.

Ljeta 1992. godine, kada je video da ovaj „smućeni i sjebani rat" uzima maha, Igor uzima vode, hljeba, paštete, vreću za spavanje, baterijsku lampu, svijeću, očevu lovačku pušku i gitaru, i odmeće se u obližnje brdo poviše Čitluka.

Igor je izabrao, u zavjetrini i hladovini, zgodnu vrtaču oivičenu grabovim stablima i na jedan grab u cjev okačene lovačke puške Igor je udjenuo cvjetak, a potom se bacio da prebira po strunama gitare.

Ali, prebirao dugo nije, jer komšije Hrvati počeli su mu prebirati palicom po rebrima i ubrzo se nastanio u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom.

Jedne prilike, po povratku sa ručka, Igor mi reče da je video nekog „dobrog jarana" koji je komandir straže, ali da taj nije video njega.

Nagovaram Igora da pozove stražara iz hodnika, te da taj pozove njegovog „dobrog jarana".

Poslije kraćeg razmišljanja, Igor me posluša.

Kroz nekoliko minuta, Igor se u hodniku rukuje sa poznanikom svojim, sa kojim je u tihoj priči, ispred ćelijskih vrata, proveo bezmalo pun čas.

Kada se vratio u ćeliju, Igor nam reče da ne jedemo paštete bez hljeba, nego da pričekamo do ponoći, jer tada će njegov prijatelj, komandir straže, da nam doturi hljeb.

Radost pomješanu sa neizvjesnošću zbijamo u ćutanje i duvanski dim.

Minu pola noći.

– Igore, jado, što no ti reče, pi – pecka ga Uroš Nikolić.

– Daj, pjevaču, skini mi se, ta nisi u samoposluzi, u logoru si čovječe – mrzovoljno mu odgovori Igor.

Iznenada, zaškripi pijesak u dvorištu.

Hitro, u stojećem stavu, pribijamo se uza zid i čekamo.

Otvoriše se ćelijska vrata.

– Igore! – iz mračnog hodnika, polušapatom, neko doziva.

Igor iskorači u tamu, zastade, i reče:

– Hvala, braca!

Vrata se zatvoriše.

– Ljudi, evo hljeba! – prozbori Igor Riste Ćorić iz Čitluka kod Mostara.

Ista scena se ponovila sljedeće sedmice.

Ipak, bez obzira na sve, ima svjetla u tunelu, jest da je slabo i podaleko, ali ga ima.

Nije bitno da li je čovjek Kinez, Japanac, Marokanac, Hrvat ili Srbin, ako je čovjek on je čovjek.

Sreda, 22. jul 1992. godine.

Samoća se duboko sakrila u meni, jer nemam nikakvih vjesti o porodici, o razmjeni niko ništa ne govori, te stoga mi međusobno nagađamo, zamišljamo i umišljamo, odajemo se imaginarnoj žudnji, umirujućim iluzijama, postojećem nepostojećem.

U mozaičkom sklopu krize u kome preovladavaju sile zla, nema prostora za bilo šta drugo osim za zlu kob i strah, za ledeni mrak i tminu.

Upokojio se slikar života, a za nadu je nedosanjana veličina makovo zrno.

Poslije doručka, narediše nam da izađemo iz ćelija i da se kolonski postrojimo u dvorištu.

Kod ustaša se da primjetiti neko užurbano, nedefinisano raspremanje i pospremanje.

Poslije kraće nedoumice, odrediše da se po dva logoraša iz svake ćelije vrate u ćelije i da ih dobro očiste, jer rekoše da dolaze predstavnici MKCK (međunarodni komitet Crvenog krsta) iz Ženeve.

Stojim, ćutim i posmatram, jer poslije svega doživljenog bojim se nekih novih začkoljica, ali kad vidjeh upravnika logora Ivicu Sušca da ozbiljna lica izdaje naređenja, kad vidjeh ustaše Stanka Paradžika i Branka Ereša, da trčeći po krugu izvršavaju ta naređenja, posta mi jasno da nije u pitanju „mlaćenje prazne slame", nego da će stvarno usljediti posjeta emisara MKCK.

S obzirom na ono skrivanje u Lori, osjetih da u Ljubuškom duva neki drugi vjetrić, i osjetih da uhvatih sebe u nekoj borbi sa nagonima srca svoga, za trenutak, obuze me pozitivna energija.

Sunoćah se.

U ćeliji, ko sjedi, ko leži, ko cigaretom pokušava savladati postojeću neizvjesnost, a sve je obavijeno horskom tišinom.

Neizvjesnost ukoričenu u strah pojačaše koraci po pjesku i samim tim dalo nam se reći da neko dolazi, te stoga ustajemo i za novu neizvjesnost se spremamo.

Otključaše vrata naše ćelije.

Pomrčinom obavijen, na pragu se pojavi ustaša koji lagano odgurnu vrata i reče:

– Neka izađu Crnogorci!

Izađoše Srbi iz Crne Gore, izađoše Srbi iz Župe kod Nikšića, izađoše Velimir Radoslava Jovanović, Uroš Živka Nikolić i Dragoljub Ratka Bigović.

U hodniku, pred ovlaš pritvorenim vratima, čujemo priču, u stvari čujemo nejasan monolog ustaše, koji se prigušenim glasom obraća Nikšićanima.

Prođe pet, deset, petnaest, dvadest minuta.

Zbunjeni smo, jer ne umijemo dokučiti šta se dešava na dva metra od nas, te stojeći u pomrčinu zurimo i pomrčinu iščekujemo.

Napokon se Veljo, Uroš i Dragoljub vratiše u ćeliju, sjedoše i zaduvaniše.

Najstariji među njima, Velimir Radoslava Jovanović, zvani Veljo, saopštava nam da sutra dolaze povjerenici MKCK iz Ženeve, i da je ustaša (neki brko) rekao „da će nam kosti biti mekše od pamuka" ako ne budemo govorili onako kako nam je on rekao da govorimo.

Veljo ušuti, naglašeno otpuhnu dim cigarete i potraži neku, samo njemu znanu tačku na zidu.

Četvrtak, 23. jul 1992. godine.

Čim je ručak minuo, u našu ćeliju uđoše dva gospodina.

Jedan u bijelom, emisar MKCK, a drugi u farmericama i oranž majici, prevodilac, koji nam reče da je od Šibenika, ali da dugo živi i radi u Švicarskoj.

Bijelo odjeven gospodin raspituje se za hranu, higijenu i uslove života u logoru, što je bilo pravo vrijeme da Srbi iz Crne Gore, na neskrivenu radost prevodioca, dotaknu carstvo bajke, koje povjerenik MKCK ugrađuje na hartiju.

Koristim priliku, te na gramatički diskutabilnom, ali razumljivom engleskom jeziku, pitam gospodina u bijelom, kako to da ja bivam zatvaran,

maltretiran i prebijan u Splitu, u kojem nisam bio godinama, i u kojem nisam počinio ni jedno djelo koje je u suprotnosti sa pozitivnim zakonskim propisima?

Kao i „sudija" Boškailo, tako se i gospodin iz MKCK iz Ženeve, zacrvenio u licu i slegnuo ramenima.

Poslije mog pitanja, gospodin iz MKCK pita me za ime, i po odgovorenom, pita me da li sam bio u bolnici u Splitu?

Kratko klimnuh glavom, a istovremeno dade mi se reći da me gospodin nije pitao zbog čega sam bio u bolnici u Splitu.

Povjerenik MKCK poče prebirati po torbi i poslije nekoliko pokreta zaustavi se, izvadi neku hartiju u koju se zagleda, i prozbori:

– Zurovak!

Pruža mi hartiju.

Čitam – Comite international Geneve, Message croix-rouge. Poruke Crvenog krsta.

Supruga me obavještava da su sinovi i ona dobro i zdravo, te da se nada skorom viđenju.

Datum pisanja poruke je 12. jun 1992. godine, što će reći da je poruka putovala „samo" 42 dana.

Jul 23,1992. godine je bio moj devedeset deveti logoraški dan, i taj dan mi je donio ozračje, jer tada me je MKCK iz Ženeve uveo u evidenciju, u evidenciju živih, o čemu mi izdaje ličnu kartu MKCK iz Ženeve.

Otpisujem supruzi sa dvije suhoparne rečenice, jer povjerenik MKCK je zahtjevao da pišemo jednostavne rečenice, bez političkih primjesa, bez pisanja imena osoblja logora, bez militantnih podataka.

– Srbi, svaka vam čast! – napukli bariton upravnika logora Ivice Sušca, nače sutrašnje jutro.

Upravnik logora Ivica Sušac je išao od ćelije do ćelije i djelio cigarete, pritom obavještavajući nas da je emisar MKCK iz Ženeve bio izuzetno zadovoljan nađenim stanjem u logoru, te je to razlog što nas lično on kao upravnik, u znak zahvale za izrečenu „istinu", časti cigaretama.

U ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, 23. jula 1992. godine, izdahnula je istina, jer je bila prevelika za premalene ljude.

Početkom avgusta 1992, među logorašima se pojačavao intenzitet priče o razmjeni, priče koja se pričala cijelo vrijeme tamnovanja, priče koja nas je držala i o čije skute smo se svi grozničavo hvatali.

Devetog i desetog avgusta počeše u ćeliju dolaziti ustaše sa spiskovima, govoreći ko će ići u razmjenu, a ko ne.

Po pročitanim spiskovima, pomješaše se grčeviti zagrljaji sa suzama radosnicama i suzama žalosnicama, a neki nosioci duboko nečiste savjesti, ala egocentrični samoproklamovani titular, počeše prezentaciju karaktera svog, počeše da kukumaču, jauču, sline i bale, da zapomažu i ustaše dozivaju: „Jadan,

o braćo moja, brate Jure, brate Mate, pomozite svom... i na spisak me stavite, braćo... pomozite svom..."

Po ustrojavanju spiskova, ustaše nam rekoše da idemo na razmjenu 12. avgusta 1992. godine.

Kako rekoše, tako porekoše.

Pomenutog dana, u ćeliji svi odreda, kao zaliveni, muku mučimo mukom.

Ćutimo mi, ćute druge ćelije, ćute svi.

Zavlada sablasan strah, mrak i muk.

Sutradan, obećavaju nam da će razmjena biti za sedam dana.

Sumnjičavo slušamo, jer iskustvo nas uči da vuk mjenja dlaku ali ćud ne, a sve da je i tako pred nas se postavlja prepreka zvana sedam dana, te nas zbog toga situacija čini razdražljivim, neuroznim, napetim, sve nam smeta, tu i tamo zaiskri, prekomjerno se duvani a još više ćuti, minuti dugi kao sat, sat kao dan, a dan kao mjesec.

U subotu, 15. avgusta 1992. godine, sjedim u društvu s tačkom na zidu i čekam da dan uzme dah.

– Lele, da mi je jedno pivo iz Moravu – do mene sjedeći Siniša Vukadina Jovanović, pušta mašti na volju.

Inače, Siniša Jovanović je rođen u Srbiji, u Pirotu, suprugu i kćerku je imao u Bosni u Zenici, a bio se registrovao kao privatni putnički prevoznik u Sloveniji u Izoli.

Prilikom prevoza putnika na relaciji Livno-Ljubljana, maja 1992. godine, ustaše ga zarobljavaju kod Posušja, kojom prilikom ga i pljačkaju, tj. otuđuju mu vlastiti autobus, 5.250 DM i lična dokumenta.

Ustaša Krešo Mihaljević, zvani Čupo, kada je video ispečatiran Sinišin pasoš, prozvao ga je Svjetski, što su i drugi prihvatili.

Prije mog dolaska u Ljubuški, ustaše su tako krvnički isprebijale Sinišu, da su mu polomili i vilicu.

– De, Svjetski, ne talasaj! – mrzovoljno mu dobaci Igor Ćorić.

– Lele, Igore, ne budi dete, uz pivo ide i gitara – brzo se snađe Siniša.

– To, care, to volim čuti! – odobrovolji se Igor.

Zaškripaše čizme po pjesku.

– Bre, Bobane, da skoknemo na noge – laktom me gurnu Siniša.

Skoknusmo.

Ustaša Pero Antić otvori vrata ćelije i reče:

– Srbi, hajmo na kupanje.

Od iznenađenja, skoro se prepadosmo, zbunjeni, pitamo se šta treba ovo da znači?

Da li počinje „šminkanje" za razmjenu?

– Ispadaj, brže! – požuruju nas ustaše i dodaju da svak ima po dva minuta.

– Četo Zurovac, eno pipe ondeka – kada dođe red na mene, pokazujući mi prstom na omanju sobicu, upućuje me ustaša Krešo Mihaljević koji ostade ispred sobice.

Ulazim u zamračenu prostoriju, u kojoj, iz plafona, visi neka cjev iz koje malo jače nego kapljuca voda i sljeva se na betonski pod.

Ne želeći da me vrijeme pobjedi, ulazim u praznik, ulazim pod „slapove Nijagara", zatvaram oči, otvaram usta, otvaram misli i poimljujem kako je ljudska priroda lakoma na lakše, te za trenutak sa odjećom bacih pod noge i zlopaćenja, za trenutak, jer

– Bogare ti Zurovac, nisi doma, ispadaj i tamokan u prdekanu među svoje četnike! – javom mi prekida san ustaša Krešo Mihaljević, zvani Čupo.

Teška vrata tresnuše za mnom.

Ponovo se vraćam u svoje društvo, ponovo sjedim s tačkom na zidu i zidam misli, i zidajući spoznah da za preko četiri mjeseca, tačnije za dotadašnja 122 dana zatočeništva kod ustaša, ni mali prst ruke sapunom oprao nisam.

U ponedeljak, 17. avgusta 1992, rekoše nam da se sutra ide u razmjenu.

U neimanju izbora, vjerujemo.

Jedva nekako da je izmakao težak i sumoran dan, a isprečila se duga, sudbonosna noć.

Sjedim usred ničeg, a u ćeliji tišina je gotovo neprijatna, imam osjećaj kao da se nešto čuje a ništa se ne oglašava.

Posljednju noć u ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, u ćeliji broj pet, provodim u društvu sa rasejanom zajednicom sjenki u ljudskom obliku. Tu su:

Nenad Marka Velimir (1954), poljoprivrednik iz sela Bajac kod Duvna (BiH); Dragoljub Ratka Bigović (1968), moler iz Župe kod Nikšića (Crna Gora), Siniša Vukadina Jovanović (1950), vozač iz Pirota (Srbija); Velimir Radoslava Jovanović (1957), elektro tehničar iz Župe kod Nikšića (CG), koji se stalno krsti i citira Nikolaja Berđajeva, ruskog filozofa religije: „Nema Bogu bližnjeg pehara od patnje nevinih".

Tu su jos: Nebojša Ranka Ružić (1962), stomatolog iz Stoca (BiH); Igor Riste Ćorić (1957), bravar iz Čitluka kod Mostara (BiH); Milivoje Ružić (1950), ekonomista iz Stoca (BiH); Damjan Jove Bošković (1929), penzioner iz Hodbine kod Mostara (BiH); i Uroš Živka Nikolić (1963), mašinski tehničar iz Župe kod Nikšića (Crna Gora).

Svi smo vojska.

Svi smo prije mjesec i nešto dana obučeni u JNA uniforme sivo-maslinaste boje, koje su donesene iz kasarne JNA u Čapljini (Grabovini).

U ustaškom logoru HVO u Ljubuškom, izuzimajuci Kutlešin vod JNA, svi drugi logoraši su bili natjerani da obuku košulju i pantalone sivo-maslinaste boje, tako da onaj u Beču, Parizu, Londonu, Vašingtonu, kada pogleda TV sliku sa razmjene, ni jednog trenutka neće posumnjati u ono što vidi, ako neće

vjerovati ušima, vjerovaće očima i vidjeće da na razmjeni Hrvati i Muslimani idu u civilnoj odjeći, a Srbi u uniformama „agresorske" JNA.

Da je Ljubuški samo dio zadatog, govori podatak da je na sedam dana ranije održanoj razmjeni u Nemetinu kod Osjeka (11.8.1992) bilo vidljivo da „su tim uhićenim civilima u Kereštincu dali vojne uniforme da bi djelovali uvjerljivije tijekom razmjene u Nemetinu" (http://www.index.hr/vijesti/clanak/crnogorci-optuzuju-seks-mucio-civi), odnosno, „Međnarodni Crveni krst mene nikada nije evidentirao u Dretelju. Tamo je jednom prilikom dolazila televizijska ekipa iz Austrije i tada su nam naredili da obučemo uniforme JNA i govorili su da smo mi četnici i da su nas pohvatali u borbi". (http://blog.dnevnik.hr/matijevici/2011/01/1628700033/neretvanski-zločini-ili-rtve-politike)

Ne kaže se uzalud – Latini[54] su stare varalice.

U duvanskom dimu i prigušenoj nervozi koja se mogla nožem sjeći, iznjedri se i utorak, 18. avgust 1992. godine, moj 125-ti dan u ustaškim logorima.

Onoga koga smo mrzili i koga smo se plašili, ko nas je prebijao i ubijao, ko nam je slobodu izmicao a pakao primicao, toga smo čekali kao ozeblo sunce, čekali smo ustašu da nam otvori vrata ćelije, vrata koja slobodu znače i Istok zrače.

Zora je već dobrano pustila boje u ćeliju.

Niko da pusti glasa, sve emocije su zbijene u ćutanje.

Iznenada, začuše se koraci u dvorištu.

Koraci i glasovi mješaju se, a mi stojimo, mješamo razmišljanja i čekamo.

Nismo čekali dugo jer redom otključavaju sve ćelije i istjeruju nas u dvorište, gdje nas postrojavaju u kolonu po dva.

Upravnik Ivica Sušac, još jednom proziva i sravnjava spiskove, a mi konstatujemo da ne idu svi. Svojevoljno, ostaje četrnaest logoraša.

– Polazi! – prolomi se dvorištem glas upravnika Sušca.

Čujem, a ne vjerujem.

Da li je to moguće?

Po savladanom prvom čuđenju, na želeći da dva puta čujemo spasonosnu naredbu, to žurnim korakom napuštamo dvorište ustaškog logora HVO u Ljubuškom.

Ulazim u jedan od pet autobusa, koji su parkirani pred ulaznim vratima logora.

Po smještanju, polazimo.

Da li sanjam?

Ko mi to krade zdravorazumsko poimanje?

Neprimjetno se štipam za ruku, osjetim i vidim da ne sanjam, makovo zrno nade zabremeni, podigoh glavu ka nebu, osjenih se krsnim znamenjem i prizvah Gospoda na pomoć.

54 Do 1918. godine katolici su koristili naziv latini, a od 1918. usvajaju naziv – Hrvati.

Ali, sreća je kratko trajala, jer poslije nepunih stotinjak metara, stajemo.

Ustaše, sprovodnici, izlaze iz autobusa i pripaljuju cigarete, kikoću se.

Pobojah se da nas ne vrate u logor, strah me od same pomisli, ježim se, grizem usne i korim samog sebe.

Kroz desetak minuta, vidim da pristiže još nekoliko autobusa koji se parkiraše ispred nas, a u naš otvoreni autobus ulaze ustaše, psuju nam „četničku mater" i prijete.

Saginjem glavu i ćutim, počinje me bivati strah od nadošlih misli, bijem se sam sa sobom, da oni ne bih bili mene.

– Evo milicije – oglašavaju se ustaše.

Vidim da dolazi službeno vozilo Stanice milicije Čapljina, kojim upravlja radnik milicije (u maskirnoj uniformi HVO) Vinko Proleta, a suvozač je Ivan Mikulić.

Kolona, sada već od petnaestak autobusa, u kojima se nalazi sužanj iz Mostara, Čapljine, Dretelja i Ljubuškog, napokon krenu.

Otpuhujem i brišem znoj sa lica, vidim da se krećemo meni poznatim drumom Ljubuški-Metković.

Uhvatih sebe da sam zagubljen među sjećanjima i da prepuštam oku da mi nahrani dušu. Počinjem, koliko mi to mogućnosti dozvoljavaju, da se opuštam i da uživam, da proslavljam u sebi svaki pređeni, svaki ostavljeni nokat, crno-krvavo-prokleto-uklete zemlje zapadnohercegovačke.

Vozač me još jednom uvjeri da se prerano radujem, jer ponovo je stao.

I ponovo isti scenario, ustaški scenario, tj. pušenje, ulaženje u autobus, dranje, psovanje „četničke" majke, prijetnje.

Ponovo gledam u prljavi pod, zbog prljavi ljudi.

Kako se završi ustaška verbalna pirotehnika, krenusmo.

Zmijolika kolona sporo se kreće, često zastajkuju, vreme mi sporo prolazi, samo nerve brzo trošim.

Zakratko, u vidnu sliku ulaze mi predjeli mog inostranstva, približavamo se Metkoviću, tj. Republici Hrvatskoj.

Kamen, smreča, šipak, kupina, drača, pocjepane novine, razbacane prazne konzerve od pašteta, polupane pivske flaše, opušci od cigareta, upotrebljen toaletni papir, polusasušen ljudski izmet sa rojevima muha, pas lutalica koji njuška po svemu tome i usred svega toga kontejner na kome je naljepljena šahovnica, a poviše šahovnice, rukom, crnim flomasterom markerom ispisano je – Croatia, a podno šahovnice ispisano je veliko štampano slovo – „U", što će reći da je to carina Hrvatske, to je „europska demokracija".

Ne zadržavaju nas dugo na vratima „demokracije", te nastavljamo vožnju preko sela Vid ka centru Metkovića, gdje skrećemo u pravcu Čapljine.

Samo što napustismo teritoriju Hrvatske i stupismo na područje opštine Čapljina, u selu Doljani, milicijska kola uključiše i zvučne i svjetlosne signale, na što nam ustaše iz autobusa narediše da navučemo zavjese na prozorska

stakla, a potom da sagnemo glave i stavimo ih među koljena i da ih ne dižemo dok nam oni ne kažu, a rekli su nam poslije nepuna časa vožnje, poslije pređenih 40-tak kilometara, koliko od Doljana do Stoca ima do mjesta razmjene Todorića kod Stoca.

Navlačeći zavjese, ustaše nam nisu dale da vidimo njihovih ruku djelo, da vidimo našu nevolju i njihovu „demokraciju" mača i ognja.

Poslije naizmjeničnog pođi-stanipođi, autobus stade.

Po ustaškom odobrenju, podižemo glave i razmičemo zavjese.

Kako razmaknusmo zavjese, tako se na prozorska stakla namaknuše grozdovi ustaša.

Osjetih da mi kičmom prolaze žmarci, obli me neki hladan znoj, teško otpuhnuh.

Ne tražeći odobrenje od ustaša, namičemo zavjese i tako krvožedna buljooka čudovišta iz vidnog polja izmičemo, ali ne zadugo, jer ustaše pohrliše u autobus i riječima ponovo iskazaše poganluk karaktera svog.

Kada napusti vrata autobusa, jedan psovač „četničke matere", jedan ustaša siromašnog fizičkog izgleda, do mene sjedeći Miko Golo, neposrnuo duhom, dobaci mi:

– Bobo, brate, ovog ko da je mula u trku izbacila.

Krvoloci se smjenjuju na vratima, čime ponovo savladavam sebe da ne napravim nepromišljen potez, te zbog toga pogledom ponovo utjehu tražim na prljavom podu, prljavog autobusa, prljavih ljudi i razbacanim, teško uhvatljivim mislima, emocije sabijam u grč straha i nade.

– Hajmo, čete, sljedeća trojica! – čujem ustaški glas na vratima autobusa.

Izlazim zajedno sa Milkom Golom i još jednim logorašem.

Prolazimo kroz špalir ustaša, dolazimo na prvu kontrolnu rampu.

Čovjek u bijelom, pita me za ime. Pošto me pronašao u spisku, pita me da li želim da se razmjenim?

Pa zar to pitanje postoji?

Vjenčajem se sa slobodom, izgovaram sudbonosno – DA, u prigradskom naselju Todorići, naselju koje je udaljeno nepuna dva kilometra od grada na Bregavi, od Stoca.

Ispred nas, u bijeloj uniformi, stoji „kuvar", kako je narod zvao predstavnike oružanih zaštitnih snaga UN (UNPROFOR), gleda na časovnik i rashlađuje se zapadnim brendom.

Ostavljamo čovjeka u bijelom da ispija coca-colu, ostavljamo za sobom prvu rampu, ostavljamo dio neizvjesnosti i straha, lakše dišemo, svjetlije gledamo, lica su nam ozarena, spremamo se za slobodu.

Tuš.

Nailazimo na novi špalir ustaša, jedan od njih rukom nam pokazuje da skrenemo u baštu pokraj druma, što mi poslušno, a duboko nejasno činimo.

Koliko mi oko padati može, gledam oko sebe po okolnim brdima i vidim crno-zelenu kombinaciju, vidim da iza svakog šipka ili smreče, s puškom na gotovs, leži crnokošuljaš.

Milko Golo me vuče za rukav i ispotiha, logoraški, saopštava mi da ima problema.

Reče da je čuo da mu je zarobljen mlađi sin Nebojša (1968) i da ne zna šta da radi, pritom širi ruke, gleda u nebo, otpuhuje, lice pokriva šakama.

Ja ga razuvjerajem i govorim mu da je to ustaška propaganda, na koju ne treba nasjedati.

Milko se kida, lomi se, u njemu se bore vjerujuće i nevjerujuće, pogled upro u zemlju, ruke provlači kroz kosu, drhtavim prstima briše suze.

Pitam Milka da mi kaže šta je bilo istinito od onoga što je čuo od ustaša, za vrijeme zatočeništva u logoru HVO u Ljubuškom.

Milko se trznu, podiže glavu, ponovo obrisa suze i odmahujući rukom, reče:

– Ništa, Bobo brate, sve su lagali.

– To ti je i moj odgovor na tvoje današnje „saznanje".[55]

– Mater vam jebem četničku, prekini priču i polazi za mnom! – prekida nas jedan od ustaša.

Kada smo iz bašte izašli na drum, ustaša nas preda jednom gospodinu obučenom u bijelo, koji na grudima i desnom rukavu uniforme ima prišiven crveni krst, i taj gospodin, dajući nam znak rukom, povede nas iz crnog u bijelo, povede nas iz neslobode u slobodu.

U bezglasnoj molitvi sežem do Gospoda, čuvam uspomenu na tradiciju i istoriju, istinito vjerujem u istinu, opija me svom svojom slatkošću diskretan šarm slobode, drži me nada, podupire vjera, a životna ljubav nepojmljivom silom baca malopređašnju tamu pod noge i istiskuje je iz života mog.

Osjetih da pored mene prođe vreme smrti.

Misli mi presječe nadolazeća kolona ljudi u civilnim odjelima, vidim da su svi vedri, nasmijani i uhranjeni.

Rekoše nam da su to „paćenici" iz Bileće.

A kako je bilo u Sabirnom centru Bileća, može se zaključiti kroz službenu zabilješku operativca „Vojno obavještajna služba, Općinski stožer Čapljina" koji je obavio razgovor sa Hrvatom Markom Merdžanom, i koji je zapisao da je Marko Merdžan, između ostalog, rekao: „Napominjem, da su se stražari ponašali korektno". (www.slobodanpraljak.com)

U kolonskom mimohodu, rukujem se sa čilim i nasmijanim Mujom Džafera Lizdom (1954) iz Čapljine (Opličića).

Primjećujem da u koloni iz Bileće, za razliku od naše kolone, nema ni djece, ni žena, ni staraca.

55 Sat-dva kasnije, u Bileći, saznali smo da Nebojša Milorada Golo iz Čapljine (Gabela) nije zarobljen.

Pokraj druma kojim se krećemo, kao krajputaši, zalegle ustaše u borbeni stav, što će reći da je još uvijek crna sjenka nad nama i oko nas, lagano me presjekoše crne slutnje, stresoh se, ne dao Gospod Bog.

Mislima izmješten iz situacije, koračam i vidim kamen, smreču i šipak, vidim, ali ne registrujem, da se ništa više crno ne vidi.

Oprženi nitkovlukom neljudi, neumorno želim, hoću i mogu da odkoračam što dalje od zla, a da dokoračam što bliže do slobode.

Dok pogledom milujem brda istočne Hercegovine, mirno, bez priče, u koloni po jedan, koju predvodi Stevo Antić iz Konjica, a u kojoj su još:

Ljuizi Asmani, Slavojka Vase Buha, Marko Miloša Janjić, Milutin Milije Krivokapić, Jelena Maksima Kovačević, Nenad Save Kovačević, Dragica Andrije Pribišić, Draginja Raše, Slobodan Radoš, Munira Uzeira Petrović, Milena Ružić, Miodrag Strahinović, Velimir Samardžić, Manojlo Čvoro, Jovo Bogdana Zurovac, Ljubica Jove Reljić, Slobodan Mihajla Reljić, Pero Mila Golijanin, Drago Ilije Grković, Radomir Ilije Tovarišić, Desanka Blagoja Ninković, Milena Špire Bulajić, Jadranka Drage Dragović, Mila Đorđa Dragović, Risto Đorđa Ivanišević, Desanka Marka Vujinović, Drago Mitra Vujinović, Bojana Jove Šipovac, Ana Mitra Đurica, Jelena Maksima Ćorić, Grujica Jova Ćorić, Mirko Đoka Šipovac, Radovan Danila Pašajlić, Jelena Milovana Pašajlić, Momir Nikole Avdalović, Petar Radovana Avdalović, Biljana Riste Pudar, Kristina Petra Buha, Biljana Lazara Kuzman, Rada Ilije Ćorluka, Siniša Vladimira Đuka, Ljubica Luke Knežević, Anđa Danila Belović, Vida Žarka Milinković, Vera Ivana Ćosić, Dara Ilije Vanović, Gospava Ilije Jamina, Anđelko Nikole Buha, Vida Mitra Kružević, Slavojka Gavrila Milinić, Velimirka Danila Kisić, Sofija Milana Balaban, Olga Branka Kovačević, Nada Rista Stanić, Ljuba Boška Čabrilo, Anđa Milana Simić, Smilja Cvetka Mihić, Persa Ratka Pejak, Sofija Gojka Sudar, Dušanka Marka Belović, Mitar Gojka Milenković, Slavko Alekse Radojčić, Radojka Branka Ivaniš, Miroslav Ilije Daničić, Ratko Boška Kovačević, Luka Milana Bogdanović, Mitar Nikole Jakšić, Spomenka Lazara Vidić, Branko Trifka Vujadinović, Stana Mile Budalić, Leposava Milana Đurica, Vinka Milana Drobnjak, Sava Jove Bojanić, Mladenka Neđe Pantić, Stana Anđelka Serdar, Božica Branka Serdar, Risto Miho Vreća, Rajko Stojana Lojpur, Bogdan Bogdana Jeftić, Petar Bogdana Sudar, Slaviša Jovana Nenezić, Anđelko Marka Serdar, Duško Milana Šupić, Ratko Đoke Pašajlić, Srećko Anđelka Serdar, Dragoljub Ratka Bigović, Petar Novaka Bulatović, Koviljka Đoke Ćorić, Siniša Milana Ivanišević, Nedeljko Sime Sudar, Milenko Dragoljuba Bjelonić, Zorka Ante Pantelić, Mileva Vasilije Miletić, Anđa Mile Zurovac, Milena Vukašina Šupić, Stana Marka Ivanišević, Lenka Riste Mihić, Senka Save Ždralić, Nenad Danila Ralević, Zorka Špire Krtolica, Sanja Branka Džabić, Biljana Dušana Šarenac, Mileva Miko Jović, Zagorka Arsenija Kalinić, Milivoje Borivoja Kalinić, Mila Drage Dragović, Ratko Rade Kos, Mijo Nikole Bošnjak, Milana Jefte Kukobat, Mirko Bože Duvnjak, Ratko Milana Majkić, Drago Krste Bosnić, Savo Đure Janjić, Zdravko Maksima

Janjić, Risto Pera Simić, Sreten Cvetka Dragović, Todor Bože Radulović, Sonibo Mitra Vanović, Blago Petra Ivanišević, Miroslav Cvetka Maksimović, Radenko Miladina Maksimović, Svetozar Milorada Belović, Milan Dragana Vukašinović, Duško Zdravka Janjić, Zdravko Save Ivanišević, Đuro Stevana Ivanišević, Ilija Mihailo Semiz, Vlado Slavka Krstevski, Danilo Trifka Vujadinović, Rade Marka Žmukić, Milun Vojimira Marković, Jovan Koste Sekulić, Ljubiša Anđelka Jakovljević, Obren Lazara Janjić, Anđelko Spase Matković, Grujo Đorđa Matković, Janko Luke Ivanišević, Luka Petra Ivanišević, Ilija Jovana Novaković, Sava Svetozara Trninić, Radivoje Miloša Levnajić, Savo Đure Antelj, Ljubo Zdravka Obradović, Savo Save Stanić, Nikola Steva Lakić, Branko Mitra Simić, Miladin Miladina Maksimović, Savo Luke Sinanović, Vuksan Goluba Golubović, Jovan Ilije Vuksanović, Ratko Vuka Sinanović, Slobodan Rade Vučković, Milorad Nikole Lakić, Simo Lazara Pejak, Dušan Petra Avdalović, Mladen Gojko Antelj, Olga Svetko Arsenijević, Nebojša Milan Arbutina, Milivoj Šćepan Avramović, Jovan Šćepan Avramović, Momčilo Božidar Aleksandrović, Borivoje Milan Arbutina, Nada Boško Andrić, Damjan Jovo Bošković, Dušan Danilo Bulut, Rusomir Gojko Bekan, Vaso Babić, Spasoje Todor Budalić, Mišo Mirko Budalić, Nedeljko Lazo Bovan, Vukota Ivan Boljanović, Dragomir Vlado Bakić, Momčilo Vojo Berak, Boris Mirjana Čučić, Mile Vojo Ćuk, Nada Milovan Čupković, Dimitrije Ratko Čampara, Mitke Petar Dimitrijevski, Danilo Gojko Domazet, Drago Obrad Damjanac, Ljubica Simo Dimitrijevski, Duško Mirko Dragović, Miroslav Drago Dubljević, Petko Danilo Damjanac, Slobodan Ilije Babić, Olga Stevana Draško, Mileva Savo Ćerić, Goran Petar Đurđević, Dragomir Drago Đenadija, Željko Momir Đuranović, Branko Nikole Dželetović, Rade Pavla Ernjaković, Nikola Dušana Felbab, Nebojša Rista Golo, Ljubomir Petar Glamočlija, Dragoslav Ljubo Grk, Ljubo Milan Grk, Ilinka Jovo Grk, Danilo Lazar Grk, Olgica Branko Gačić, Milorad Jovo Golo, Slobodan Risto Zurovac, Radovan Novak Gostić, Ristivoje Andrija Gluković, Petar Kojo Kerbez, Saša Petar Horvat, Dejan Milovan Ilić, Desanka Savo Ivezić, Danilo Slavko Ivanišević, Petar Dušan Ivanišević, Stanko Đorđa Ivanišević, Dragutin Jovo Ivanišević, Savo Stojan Ivanišević, Risto Stefan Ivanišević, Danilo Savo Ivanišević, Jezdimir Gojko Ivašić, Ljubica Vukan Ijačić, Slavko Blagoje Janjić, Risto Spasoje Janjić, Velimir Radoslav Jovanović, Draginja Gojko Janjić, Siniša Vukadin Jovanović, Lazar Stevan Janjić, Kosa Gojko Janjić, Dragoslav Danilo Kandić, Dušan Vaso Kešelj, Milan Mitar Kuljanin, Ljiljana Milan Kesić, Milena Đure Komnenić, Đoko Spasoja Kuljić, Miro Dragan Košarac, Milivoje Veljko Korać, Damir Nedeljko Kisić, Nedeljko Vaso Kisić, Edin Adem Kahrimanović, Slobodan Đorđa Kovačević, Momir Branko Kandić, Njegoslav Šćepan Kovačević, Nedeljko Todor Kovačević, Dušan Milovan Lazović, Jovanka Lečić, Koviljka Lečić, Marina Ivan Lukić, Miro Miloš Muratović, Savo Bože Milutinović, Leposava Milan Milović, Rodoljub Milan Milačić, Slavko Blagoja Milošević, Stevica Novica Matković, Vlatko Pere Matković, Novica Obren Matković, Risto Stevo Matković, Gojko

Đuro Matković, Maksim Dušan Matković, Draženko Strahinja Matković, Milan Jovo Matković, Obren Mijo Matković, Zoran Jovo Mašanović, Nebojša Sekul Mučibabić, Gajo Momčilo Mučibabić, Vladimir Božidar Micić, Milena Marko Manjak, Dragan Stanko Mitrović, Miroslav Velimir Mišić, Mirko Danko Matrak, Mladenka Atanas Mladenović, Marjan Slavoljub Milutinović, Dejan Simo Mitrović, Dragiša Zoran Milovanović, Vladimir Milutin Milićević, Milan Marko Majkić, Radovan Stojan Milisav, Mileva Danilo Muratović, Savo Miloš Matković, Mladen Dušan Matković, Sreten Stevo Matković, Rajko Stevo Matković, Uroš Živko Nikolić, Zoran Jovo Nastić, Mirko Aćim Nastić, Milorad Spasoja Pajčin, Mladen Vaso Perišić, Slaviša Jovan Popara, Jovo Milan Palavestra, Savo Vlado Pavlović, Lazar Bože Ristić, Dragan Milorada Ristanović, Nebojša Vlade Raše, Željko Vladimir Raše, Vlado Save Raše, Risto Vlado Radulović, Slavko Vojin Radulović, Obrad Simo Ratković, Jelena Kosta Ratković, Ćazim Ramadan, Nebojša Ranko Ružić, Ljubiša Velje Sokolov, Živojin Dragoljub Simonović, Dragan Radovan Stefanović, Milenko Ilija Stanković, Divna Stevan Slatić, Savo Simić, Zoran Gojko Stupić, Vladimir Krsto Stojanović, Miroslav Cvetko Savić, Goran Živko Smitran, Ranko Branko Šotra, Danica Pero Škoro, Đuro Aćim Šarović, Jovo Stevan Škoro, Đorđo Todor Škoro, Stojan Gligor Taševski, Luka Mihail Trifković, Novica Miha Telebak, Damjan Jovan Tripković, Petar Milan Todorović, Slobodan Ivan Ućukalo, Simo Lazar Vulić, Samilo Ratomir Vuković, Jeremija Ratomir Vuković, Vaso Špiro Vukojević, Mirko Gojko Vujadinović, Milica Savo Vukoje, Dragomir Branko Vujović, Nenad Marko Velemir, Mladen Branko Važić, Obren Branko Važić, Zdravko Jovo Zelen, Mirko Đorđe Zečević, Jovo Pere Zurovac, Maksim Maksima Zurovac, Milorad Dušana Zurovac, Drago Janka Zurovac, Božidar Drago Živković, Milorad Stojan Zdravković, Miljan Petar Žarković, Ilija Luka Ljubojević, Milorad Čedo Nožica, Risto Miroslav Krtolica, Momčilo Sreten Petrović, Mirko Jure Perić, Dragan Jovo Jamina, Sanja Vojislav Pejanović (Pobjeda, 21. avgust 1992),

iza sebe ostavljamo zlo, nečovječnost, zluradost, pakost, primitivizam, haos, destrukciju, sveopšte posrnuće, ljudski talog, iza sebe ostavljamo lošiji dio hrvatskog i muslimanskog naroda, iza sebe ostavljamo – ustaše.

Juna 1992. godine u Ženevi, sreću se premijer Jugoslavije Milan Panić i hrvatski ministar vanjskih poslova Mate Granić i dogovaraju se o razmjeni zarobljenika po principu „svi za sve".

Finalizirajući razgovor iz Ženeve, 6. avgusta 1992. u Budimpešti, premijer Jugoslavije Milan Panić i premijer Hrvatske Franjo Gregorić potpisuju sporazum o razmjeni zarobljenika, a kao produkt toga sporazuma je dogovor između HVO (Hrvatsko vijeće odbrane) i Hercegovačkog korpusa VRS (Vojske Republike Srpske), nastao uz asistenciju HV (Hrvatske vojske) i VJ (Vojske Jugoslavije), odnosno uz posredovanje posmatračke misije EZ (Evropske zajednice) i MKCK (međunarodni komitet Crvenog krsta), kojim je dogovorena ova razmjena u kojoj je, iz Sabirnog centra u Bileći u Stocu (Todorići) došlo

– 410 „bojovnika" HVO, od kojih 85 (20,73%) su bili Hrvati, a 325 (79,26%) Muslimani, starosne dobi od 20 do 60 godina , i svi su za vrijeme zatočenistva u Bileći bili korektno tretirani i pritom više puta obiđeni i popisani od strane emisara MKCK iz Ženeve.

Iz Stoca (Todorići) u Bileću, prešlo je – 347 logoraša, iz ustaških logora sa područja opština Čapljina, Mostar, Grude i Ljubuški.

Žena logoraša je bilo – 86 (24,78%), a muškaraca – 261 (75,21%).

Vojnih obveznika je bilo – 32 (9,22%).

Najmlađi logoraši bili su 16 godina stara K.P.L. iz Tasovčića kod Čapljine i 17 godina star Miro Miloša Muratović iz Stoca, a najstariji 80-godišnji Danilo Lazara Grk iz Stoca.

Poražavajuća činjenica govori da su u ustaškim logorima bili zatočeni ne samo pojedinci, nego i čitave srpske porodice, te tako imamo:

Petnaest (15) članova porodice Ivanišević (Risto Đorđa, Siniša, Stana, Blago, Zdravko, Đuro, Janko, Luka, Danilo, Petar, Stanko, Dragutin, Savo, Risto Stefana, Danilo);

Petnaest (159 članova porodice Matković (Grujo, Anđelko, Stevica, Vlatko, Novica, Risto, Gojko, Maksim, Draženko, Milan, Obran, Savo, Mladen, Sreten, Rajko);

Deset (10) članova porodice Janjić (Marko, Savo, Zdravko, Duško, Obren, Slavko, Risto, Draginja, Lazar, Kosa);

Sedam (7) članova porodice Zurovac (Jovo Bogdana, Jovo Pere, Anđa, Slobodan, Maksim, Milorad, Drago)...

Najednom, s čela kolone živnu.

– Bobo, evo naših! – radosno povika Milko Golo.

Pogledah napred.

Pred nama, stajala su dva čovjeka u sivo-maslinastoj uniformi, dvije slobode, pred nama stajao je drugi, dugo iščekivani i očekivani život.

– Dobrodošli, drugovi! – pozdravlja nas i rukuje se sa svakim, pukovnik Novak Milošević.

Dobrodošlicu nam želi i simpatično uniformisana djevojka.

Odjednom, jedna pored druge dvije djevojke, djevojka sloboda i djevojka izrasla u slobodi.

O, Gospode Bože, pritiskam grudi da se srce ne otme kontroli, jer klica životne radosti zasjeni crninu preživljenog.

Nešto iza podne, u utorak, 18. avgusta 1992. godine, nakon 125 dana ustaškog ustašijanja, nakon 125 dana neslobode, ljubim se sa slobodom, u slobodi, za slobodu.

Bogobojažljivost i hristočeznjivost mene grešnoga, govori mi da je „Sve moguće onome koji vjeruje" (up. MK 9,23), jer pomisao na Gospoda nastani mi misao da je danas utorak, dan koji je Sveta Crkva posvetila Svetome Jovanu i Preteči i Krstitelju Gospodnjem, koga moja porodica molitveno proslavlja

kao zaštitnika i našeg molitvenog zastupnika pred Gospodom u sve dane, a posebno u zapovjedni dan naše Krsne Slave Sabor Svetog Jovana Krstitelja – Jovanjdana.

Ova razmjena ne oslobađa me obaveze prema istini i činjenicama, te zbog toga ne želim predavati zaboravu da, u četvrtak, 16. aprila 1992. godine, crnokošuljaši (čitaj Pero Marković i Kruno Kordić) izmjestiše me iz slobode u neslobodu, iz bijelog u crno, da sa crnim crneći crnujem i da crne dane u nisku slažem, crnu nisku koja kaže da sam, od 16. do 21. aprila 1992. godine, tj. 5 dana, bio kod paravojnog HOS-a (crnokošuljaša) u selu Grab kod Ljubuškog.

Prvo prebijanje u inostranstvu, u Hrvatskoj, u Metkoviću, doživio sam kod njihovog HVO-a, u utorak, 21. aprila 1992, a nastavak „hrvatske demokracije", iskazan kroz nesputan ustašluk, bio je u Splitu, gdje sam proveo 50 dana, od srede 22. aprila do srede 10. juna 1992, a od tih 50 dana, 38 dana sam proveo u zloglasnom odelenju „C", u ustaškom logoru Lora, a 12 dana u bolnici KBC na Firulama u Splitu.

Logoraški krug odlaska bio je i krug povratka, jer sam se ponovo obreo u Ljubuškom, ali ovaj put kod HVO-a, gdje sam 69 dana, od 10. juna do 18. avgusta 1992. čekao svoju imenjakinju, i čekajući, završio crnu nisku na broju 125.

Od krvoloka nosim oku nevidljiv „potres mozga i posttraumatski stresni poremećaj" (dijagnoza majora Nikole dr Gole, VMA Beograd) i oku vidljivo:

– bezbroj hematoma po cjelom tjelu;
– hodati mogu, ali trčati ne, jer od udaraca povređena su mi oba koljena;
– povređeno desno uvo;
– povređeno lijevo oko;
– na desnom koljenu ožiljak od noža;
– na kičmi, slabinama i nogama, ožiljci od gašenja cigareta i paljenja upaljačem;
– na četiri mjesta, vojničkom čizmom, polomljena lobanja;
– batinanjem, povređeni bubrezi, te je i poslije nekoliko mjeseci u desnom bubregu nađena cista veličine 2,64 sm, a u lijevom 4 sm;
– polomljenih 12 (dvanaest) rebara;
– dvije operacije plućne maramice.

A najteža rana je nevidljiva rana, rana koja veoma teško prolazi i koja će veoma teško zaceleti, rana koja se zove – bol u duši, ali ne samo bol za mene, nego bol i za moju porodicu, koja je uz mene žrtva nasilja i koja je doživljavajući i preživljavajući i svoje i moje psiho-fizičke torture, više nego simptomatično bila u kategoriji PTSP (posttraumatskog stresnog poremećaja)[56], a što, nažalost, nije institucionalno prepoznato u društvu, čime postoji opasnost od sekundarne traumatizacije, retraumatizacije, a samim tim i od reaktiviranja simptoma PTSP-a.

56 Dana 14. aprila 1995. – Svetska zdravstvena organizacija saopštila je da u bivšoj Jugoslaviji ima oko milion ljudi kojima je potrebna medicinska pomoć zbog psihičkih trauma izazvanih ratom. (NIN, 14. april 2011)

Crno od crnog, doživljeno i preživljeno, sve i da hoću, zaboraviti ne mogu, jer to mi brane svakodnevni susreti i viđenja sa više, ustaškim poganlukom tkanih, ožiljaka po tjelu, ali bez obzira na sve to ima nešto jače i više, a to je molitveno sabranje, bogoplamenost i hristočeznjivost koji mi daju snagu i upućuju me na oprost: „Bože, sazdaj u meni čisto srce, i duh prav obnovi u meni" (Ps. 50, 10), te stoga ne mogu dozvoliti da me olovka izda i moram notirati da hrišćanski duh pravoslavca u meni oduzima mi želju za mržnjom.

„Mi hrišćani smo se krštenjem obukli u Hrista, obukli smo se u Boga, a Bog je ljubav" (o. Tadej), a to hristoosećanje ljubavi pojačava mi želju za istinoljubljem i čovjekoljubljem, za učenjem Svetoga vladike Nikolaja, inače nekadašnjeg (1944) zatočenika koncentracionog logora Dahau u Njemačkoj, koji kaže:

„Pravo rodoljublje je škola za široko hrišćansko čovjekoljublje.

Mi se moramo školovati prvo da volimo bližnje, da bismo se docnije naučili voleti i daljne.

Pravo rodoljublje ne uključuje ni malo mržnje prema susednom narodu. Rodoljublje treba ceniti po veličini ljubavi, a ne po veličini mržnje, inače promašiva cilj, i obraća se u mračni šovinizam.

Ja volim svoj narod, ali ga ne obožavam.

Ja sam uveren da su i drugi narodi dobri kao i moj narod.

Ja znam da je jedan isti Tvorac stvorio sve narode, i da on u svakom narodu ima žetvu dobrih ljudi.

Bog ne gleda ko je ko. Nego u svakom narodu ko se boji njega i tvori pravdu Njegovu mio mu je." (Dap. 10.34'35)

U smirenomudrom poimanju života stremim ka molitvama Svetoga Jefrema Sirina i molim Gospoda da mi podari „duh celomudrenosti, smirenoumlja, trpljenja i ljubavi", jer kako to reče, milošću Božjom Njegova Svetost pravoslavni Arhiepiskop pećki, Mitropolit beogradsko-karlovački i Patrijarh srpski gospodin Pavle (Stojčević):

„Koliko god da su naša braća po našim merilima nedostojni, u njima prisustvuje raspeti i vaskrsli Gospod, koji je jedini Sudija, i On će svakome suditi kad dođe u slavi svojoj." (Iz Vaskršnje poslanice SPC, 2004)

Neka je slava i milost Svedržitelju, Stvoritelju i Promislitelju, Gospodu našem.

U ime Oca i Sina i Svetoga Duha, sada i na vjek vjekova.

AMIN.

IZVORI I LITERATURA

1. Knjige:

BALEN Šime, *Pavelić*, Zagreb, 1952.

BARBARIĆ Ilija, *Nezavisna Država Hrvatska*, Split, 2010.

BEHAN Mira, *Ratni doboši*, Beograd, 1997.

BEŠLIĆ Ivan, *Ko su bili čuvari Jugoslavije*, Posušje, 2003.

VOJINOVIĆ Novica, *Srpske jame u Prebilovcima*, Titograd, 1991.

GALIĆ Jure, *Vrijeme i ljudi* (Svjedočenja), Sarajevo, 2005.

DEDIJER V, Miletić, *Protjerivanje Srba sa ognjišta 1941–1944*, Beograd, 1989.

DEDIJER Jevto, *Hercegovina*, Podgorica/Trebinje, 2001.

DAMJANAC Drago, *Od logora do logora – Crna Lora*, Beograd, 1998.

EKMEČIĆ Milorad, *Ratni ciljevi Srbije 1914*, Beograd, 1986.

EKMEČIĆ Đuro, *Prebilovci neprebolna rana srpska*, Beograd, 1994.

ŽIVOJINOVIĆ R. Dragoljub, *Vatikan, Katolička crkva i jugoslovenska vlast 1941–1958*, Beograd, 2007

IZETBEGOVIĆ Alija, Islamska deklaracija, Sarajevo, 1970.

JOVANOVIĆ D., BUNDALO G., GOVEDARICA M., *Iskorenjivanje Srba u Bosni i Hercegovini 1992–1993*, Beograd, 1994.

JOVIĆ B. Savo, *Anđeli zverinje kuće*, Beograd, 1999.

JOVIĆ Josip, *Sudbonosci*, Split, 2001.

KAZIMIROVIĆ Vasa, *NDH u svetlu nemačkih dokumenata i Dnevnika Gleza fon Horstenaua 1941–1944*, Beograd, 1987.

KOCIJANIĆ Juraj, *Pape i hrvatski narod*, Zagreb, 1998.

KOSTIĆ M. Laza, *Hrvatska zvjerstva u Drugom svjetskom ratu prema izjavama njihovi saveznika*, Čikago, 1974.

KOŠUTIĆ Ivan, *Hrvatsko domobranstvo u Drugom svjetskom ratu*, Zagreb, 1992.

KONATAR V., BURZANOVIĆ T., *Deseti krug*, Podgorica, 1993.

MATKOVIĆ Hrvoje, *Povjest Jugoslavije*, Zagreb, 1998.

MILEUSNIĆ Slobodan, *Duhovni genocid 1991–1995*, Beograd, 1997.

NOVAK Viktor, *Magnum Crimen*, Zagreb, 1948.

Novi sveštenomučenici i mučenici Pravoslavne crkve prosijavši u pravoslavnom srpskom narodu, Cetinje, 2000.

PANTOVIĆ Bogislav, *Srbi nisu počeli*, Čačak, 2005.

PANTOVIĆ Bogislav, *Srbi nisu počeli* 2, Čačak, 2006.

PARENTI Majkl, *Ubiti naciju*, Beograd, 2003.

Pali u borbi za slobodu, Čapljina-Neum, 1941–1945, Čapljina, 1984.
REBIĆ Rade, *Dražina Srbija*, Kragujevac, 1977.
RIVELI A. Marko, *Nadbiskup genocida*, Nikšić, 1999.
ĐURIĆ Đ. Veljko, *Ustaše i pravoslavlje*, Beograd, 1989.
RADIĆ Radmila, *Država i verske zajednice 1945–1970*, Beograd, 2002.
RUČNOV Marko, *Zašto Jasenovac*, Beograd, 2001.
RUČNOV Marko, *Zašto Jasenovac* – Separat N 1, Beograd, 2004.
SKOKO Savo, *Pokolji Hercegovačkih Srba '41*, Beograd, 1991.
Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga prva, Split/Sarajevo, 2005.
Stenogrami o podjeli Bosne, Knjiga druga, Split/Sarajevo, 2005.
SPASIĆ Božidar, *Lasica koja govori*, Beograd, 2000.
TEPAVČEVIĆ Aleksa, *Borba za slobodu*, Hamilton-Kanada, 1987.
TRIFKOVIĆ Srđa, *Ustaše*, Lord Byron Foundation, 1998
ĆOROVIĆ Vladimir, *Crna knjiga*, Internet izdanje, Beograd, 2000.
FILIPOVIĆ Muhamed, *Bio sam Alijin diplomata*, Bihać, 2000.
HALILOVIĆ Semir, *Državna tajna 2 – Vojska poražene ideje*, Sarajevo, 2007.
HASANDEDIĆ Hivzija, *Muslimanska baština Bošnjaka u Južnoj (Srednjoj) Hercegovini*, Mostar, 1997.
HARTMAN Ralf, *Časni mešetari*, Novi Sad, 1999.
DŽOMIĆ V. Velibor, *Ustaški zločini nad srbskim sveštenicima*, Podgorica, 1995.

2. Dokumenti

Dokumenti o ratnim zločinima na teritoriji prethodne Jugoslavije 1991–5. (X izveštaj), Beograd, 2001.

3. Štampa

Blic, Beograd, 11.12.2006.
Borba, Beograd, 1.2.1992, 23/24.5.1992.
Večernje novosti, Beograd, 25.10.2005, 18.10.2004, 28.10.2005, 17.7.2008, 18.3.2004.
Večernji list, Zagreb, 7.11.2001, 8.1.2010, 6.12.1991.
Vesti, Njemačka, 9.2.1993, 21.1.2006.
Vijesnik, Zagreb, 29.9.2001, 27.11.2002, 17.7.2002, 23.1.2004.
Glas Koncila, Zagreb, 24.7.2005.
Glas Javnosti, Beograd, 9.2.2009, 15.2.1999, 27.6.2001, 23.9.2002, 28.9.2001.
Glas Istre, Rijeka, 3.3.2006.
Globus, Zagreb, 26.12.1999.
Dnevni avaz, Sarajevo, 8.4.2010, 14.10.2009.
Duga, Beograd, 16.6.1995.
Jutarnji list, Zagreb, 23.6.2005, 29.12.2009.
Nezavisne novine, Banja Luka, 31.3.2008, 1.4.2008, 2.4.2008.
NIN, Beograd, 10.7.2003, 24.4.2008, 17.7.2008, 24.7.2008, 31.7.2008, 4.9.2008, 25.9.2008, 1.1.2009, 14.4.2009.
Nacional, Zagreb, 15.3.2001, 26.4.2001, 19.10.2004, 11.12.2006, 21.6.2007, 13.2.2010, 19.6.2002.

Novi reporter, Banja Luka, 25.8.2004.

Oslobođenje, Sarajevo, 7.11.2008.

Politika, Beograd, 26.11.1990, 10.7.1994, 29.3.1998, 15.5.2001, 13.8.2001, 21.11.2002, 27.5.2006, 18.11.2006, 14.4.2007, 26.5.2007, 17.3.2008, 31.5.2008, 22.7.2008, 4.9.2008, 2.12.2008, 14.2.2009, 18.6.2009, 27.8.2009, 14.10.2009, 27.10.2009, 15.11.2009, 19.7.2012.

Pioner Press, SAD, January 26, 2005; Avgust 16, 2005.

Pobjeda, Podgorica, 21.8.1992.

Pravoslavlje, Beograd, 1.7.2007.

Profil, Beograd, 14.5.1998, 14.5.2007.

Post-Bulletin, SAD, April 17, 2008.

Revija 92, Beograd, 12.11.2008.

Sloboda, Čikago, SAD, 10.5.2004, 25.2.2006, 25.4.2008, 25.1.2010, 10.9.2010, 10.10.2010, 25.11.2011, 10.1.2013.

Sloboda, Mostar, 4.4.1945.

Slobodna Dalmacija, Split, 7.6.1992, 4.3.1993, 20.7.2001, 31.8.2001, 28.3.2002, 17.7.2002, 15.10.2002, 17.10.2002, 24.10.2002, 11.12.2002, 18.12.203, 27.12.2003, 23.6.2004, 29.8.2004, 9.9.2004, 17.10.2004, 24.10.2004, 3.9.2005, 4.9.2005, 15.9.2005, 3.3.2006, 11.11.2006, 18.11.2006, 11.12.2006, 16.12.2006, 5.4.2007, 10.12.2008, 11.8.2009, 1.9.2009, 2.1.2009, 17.11.2009, 12.1.2009, 24.12.2009, 7.1.2010, 12.1.2010, 23.1.2010, 12.2.2010, 14.4.2010.

Slobodna Bosna, Sarajevo, 24.8.1997, 28.12.1997, 14.3.2000, 17.2.2011.

Start, Zagreb, 28.4.1990.

Svedok, Beograd, br. 394/04, 30.8.2005.

Srpska stvarnost, Ca, USA, 11.3.1995.

Star Tribune, SAD, June 15, 2007; October 24, 2007.

Tjednik Novosti, Zagreb, 29.8.2009.

USA Today, SAD, July 13, 2004; May 13, 2009.

The New York Times, SAD, May 5, 1998, August 29, 1993.

The Week, SAD, June 29, 2007.

4. Glasila

Službeni list SFRJ, 9/74

Bilten župe Franje Asiškog, Čapljina, Uskršnji broj, 1981. godine.

Službeni glasnik opštine Čapljina, 4/91.

5. Novinske agencije

Tanjug, 21.9.1994, 26.5.1998, 19.5.2008, 28.10.2011.

6. Elektronski izvori

http://www.cbismo.com/index.php

http://ljubuski.info/component/conotent/article/17-novosti/1199

http://www.celjevo.com/index.php?option=com-content&view=articl.)

http://www.stjeromecroatian.org/hrv/custody

http://www.domovinskirat.hr/content/view

http://www.brazda.ba/Arhiva/tabid/81/article
http://www.sdsh.hr/izvrsni.asph
http://www.prebilovci.com
http://www.slobodanpraljak.com/Materijali/Ratni/Dokumenti
http://www.glassrpske.com/vijesti
http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/19970470415-pu
http://www.tel.net.ba/ziva crkva/broj 20/vojseti HTM)
http://sr.wikipedia.org/wiki
http://hrvatska.poslovniforum.hr/hr-arhiva
http://hr.wikipedia.org/wiki/Odlikovanja i priznanja Republike Hrvatske
http://www.hercegovina.ws/conteat/view/179/1
http://www.glas-javnosti.co.yu
http://www.fokus.ba/vidi.php
http://www.patriotmagazin.com/media
http://www.poskok.info/index.php
http://hr.wikipedia.org/wiki/Stanko-Primorac
http://bs.wikipedia.org/wiki/Treci/korpus-Armije-RBiH
http://www.gfbv.ba/index.phpid=130
http://www.lawinitiative.com/Dokumenta/Hag/IT-04-74.htm
http://www.mediaclub.og.yu/zanimljiv
http://en.wikipedia.otg/wiki/Michael Parenti
http://hdzausuz.com/priopcenja/2003
http://www.slobodan-milosevic-org/documents/reports/Serbian/Dretelj.htm
http://siroki-brijeg.hr/susak.htm
http://www.hrt.hr/arhiv/98/05/05
http://www.banjalukalive.com/RS-i-bih/buljubasic
http://www.moje-kistanje.net/ko 134-dodatak.htm
http://www.matis.hr/vijesti.php
http://hr.wikipedia.org/wiki/Vitina
http://www.krajinaforce.com/dokumenti/zločini-lora
http://www.kbsplit.hr/rat.htm
http://www.poskok.info/index.php?option=com=content&view=artc
http://www.feral.mediaturtle.com
http://www.pressonline.rs/page/stories.sr
http://public.connet.hr/mup-news.hra
http://www.revija92.rs/code/navigate
http://www.politika.co.yu/2002/0220/01 38.htm
http://www.idc.org.ba/monitoring/Lora-Split
http://www.pravdautranziciji.com/pages/article.php
http://www.amnesty.hr/stranica.php
http://www.skdprosvjeta.com/news.php
http://www.vsrh.hr/Easy Web.asp
http://www.stormfront.org/forum/showthread.php?t=171623

http://www.lowinitiative.com
http://www.most.ba/102/082.aspx)
http://www.novine.ca/arhiva/2002/29-06-02/bivsa.yu.html
http://www.freewebs.com/derventa/dragutindervencanin.htlm
http://hr.wikipedia.org/wiki/Nezavisna-Država-Hrvatska
http://www.hic.hr/dom/407/dom04.htm
http://www.matica.hr/Vijenac/vij174.nsf/AllWebDocs/OsnovanaMHca...
http://www.mondo.rs/services/tv/tvStory.php?vest=155367
http://www.Sarajevo-x.com/forum/viewtopic.php?f=49&t=69776
http://hr.wikisource.org/wiki/Zakonska-odredba-o-dr%c5%BEavno...
htt://www.hic.hr/domov-rat00-bh-razno02.htm
http://hvidr-a.bloger.hr
www.ceeol.com
http://forum.sarajevo-rs.com/lofiversion/index.php?f3555.html
http://www.serbianvoice.eu/modules.php?name=News&file=print&si..
http://www.hsp1861.hr/vijesti1/010929zp.htm
http://www.slobodnadalmacija.hr/20050914/novosti05.asp
http://necenzurirano.makeforum.org/osu-eni-iz-lore-tu-i-hrvatsku-stras...
http://www.peratovic.net/barisic/barisic.html
http://www.novireporter.com/look/reporter/hr-article.tpl?idLanguage..
http://www.nacional.hr/clanak/10278/lora-debakl-racanove-vlade
http://www.ccmr-bg.org/Pregled+stampe+19-25+maj+2006./443/MOC+prava+na+zabo-rav.shtml
http://hakave.org/index.php?option=com_content&view=article&id=6..
http://bezcenzure.goodbb.net/istorija-i-ratovi-f19/bungur-trazi-posteno...
http://www.slobodnaevropa.org/content/bungur/1826585.html
http://www.net.hr/vijesti/hrvatska/page/2009/11/03/0063006.html
http://www.politika.rs/vesti/najnovije-vesti/index.1.sr.html#v121709
http://www.cnak.cbismo.hr/index.php?opt=30&id=271
http://www.nsf-journal.hr/issues/zbornik_s1/marijan.htm
http://hrvatska.poslovniforum.hr/nn-alive/00025/102578.a8p
http://www.vihr.org/upload/reports.bhs/12.pdf
http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/200010/01004-008-pu
http://74.86.113.102-static-reverse.softlayer.com/showthread.php?t=47269
http://hr.wikipedia.org/wiki/Hipokratova zakletva
http://www.e-novine.com/index.php?news=16076
http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/189440/Sest-pripadnika-bivse-JNA...
http://www.revijad.co.me/index.php?nivo=3&rubrika=9&datum=2008-12-03&brojms=33
http://www.pecatmagazin.com/2010/07/22/betonirana-istina-o-nasim-s...
http://www.mitropolijadabrobosanska.org/sematizam/mitropoliti+vm.php?subaction=sho...)
http://www.domobranzd.com/htmel/body-privlaka.html
http://www.pobijeni.info/userfiles/JureGalicBlajburg.pdf

http://www.crak.cbismo.hr/index.php?opt=30&id=271
http://frontal.ts.s82220.gridserver.com/cyrl/?page=2&kat+1&vijest=30305
http://www.sdsh.hr/izvrsni.aspx
http://www.značinet/00001/3917.htlm
http://vafdu.hr/clanak.php?id=356
http://www.livno-online.com/bih/18578-hdz-ovac-ivo-miro-jovi-srusili-smo-jugoslavoju
http://www.mitropoijadabrobosanska.org/sematizam/mitropoliti+vm.php?subaction=sho...
http://www.mail-archive.com/sim@antic.org/msg07826.html
http://www.matis.hr/vijesti.php
http://www.blog.hr/print/id/1610869212/ivan-ivo-livajic
http://www.franjevci.info/index.php/rasporedosoblja
http://hos-91.jimdo.com/naslovna/tko-je-tko-u-hos-u-ivan-perkusic-barba
http://www.župa-sveti-nikola.hr/novosti/20-ta-obljetnica-osnutka-prve-satnije-zng-a
http://www.hdzbih-Čapljina.org
http:/hsp-cepin.com/index.php?option=com-content&view=article&id=478Itemid
http://www.dugirat.com/novosti/arhiva/9523.html
http://www.feral.mediaturtle.com
http://public.connet.hr/mup-news/hra
http://iwpr.net/mode/20503
http://dalmatinskikomitet.com/stranice/clanci/crnogorci.html
http://www.yihr.org/uploads/reports/bhs/12pdf
http://www.helsinski.org.rs/serbian/doc/po..
http://zagreb.usembassy.gov/root/pfds/human-right
http://www.idc.org.ba/monitoring/lora-split
http://www.novireporter.com/lock/reporter/hr-article.tpl?idlanguage
http://www.glas-slavonije.hr/vijesti.aspx?rub=181d-vijesti=105030 http://www.amnesty.hr/stranica.php
http://narodne-novine.hr/clanci/sluzbeni/258460.html
http://www.kurir-info.rs/stoltenberg-priznao-bilo-je-u-trendu-biti-protiv-srba-clanak
http://www.rtv.rs/sr-lat/hronika/norveski-sud-osudio-mirsada-repka-na-osam-godina-
http://www.untz.ba/romocije-7/izvjestaji-mazowjecki-1992-1995-bos.pdf
http://74-86.113.102-static.reverse.softlayeo.com/showthread.php?t=47269
http://www.župa-gospic.hr/download/kalendar-2012.pdf
http://frontal.ts.s82220.gridserver.com/cyrl?page=2&kat=1&vijest=30305
http://www.trebinjedanas.com/mode/4832
http://www.genocide-jasenovac.info/index.php/prebilovci/437-prebilovci
http://www/znaci.net/00001/39-17htm
http://www.seasac.rg/uploads/gabela%final...
http://www.vafdu.hr/clanak.php?id=356
http://www.hercegovina.ws/content/view/179/1
http://pif.uzne.ba/V2/docs/casopis.drustvena.istorija.02.pdf
http://www.muzejalijaizetbegovic.ba/uplod/file/biografija_alije_izetbegovica-pdf

http://www.bhdani.com/arhiva/178/feljton.htm
http:/www.rs-icty.org.PUBLIKACIJE/ratni– zločinci 1992.pdf
http://www.bim.ba/bh/72/10/3674
http://www.nestalirs.com/ekshumacije
http:// www.pravdautranziciji.com/pages/article.php?id=1931
http://www.bileca.org/modules.php?file=article&name=news&sid=1154
http://siroki-brijeg.hr/susak.htm
http://www.matis.hr/vijesti.php
http://m.braniteljski-portal-hr
http://www.centar-za-mir.hr/uploads/2A12d=pdf
http://www.revija92.rs/code/navigate
http://most.ba/113/076.aspx
http://dalmatinskikomitet.com/stranke/clanci/crnogorci.html
http://olitika.com/tag/Slavko-Lozina
http://www.yihr.org/uploads/sepatis/bhs/12.pdf
http://www.helsinski.org.is/serbian/doc/po...
http://www.skdprosvjeta.com/news.php
http://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&datum=2012-10-29&clanak=353532&n...
http://www.youtube.com/watch?V=BCIm53VQ=kc&feature=Playlist&p...
http://uhddr-hrm.com/clanci/2012/miniranje-mora-ispred-ratne-luke-lora-25-rujne-191-g..
http://www.vesti-online.com/Vesti/Ex-Yu/237071/Puhovski-u-Jasenovcu-ne-sme-da-secuje..
http://www.kurir-info.rs/iran-naoruzavao-muslimane-u-bih-clanak-32255
http://www.danas.rs/danasrs/drustvo/rusija_naoruzavala_sloveniju_tokom_rata_u_sfrj.55.ht
http://doznajemo.com/2012/03/30/priznanje-ubio-sam-bozu-balabana-iz-mostara-tukli-smo...
http://www.jutarnji.hr/za-vojnike-ndh-godisnje-placamo-350-milijuna-kuna/1134285/

O AUTORU

Slobodan Riste Zurovac, rođen je 1954. godine u Čapljini.
Fakultet političkih nauka završio je u Sarajevu.
Živi u SAD.

SADRŽAJ

I . Vaspitani da mrze 9
II . Crno krdo kroz crnu istoriju 269
III Utjeha u nasilju i zločinu 285
IV Lora – logor smrti 291
V . Miris životne bijede 399
VI Izvori i literatura. 455

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

343.819(497.5)"1992"(093.3)
323.12(=163.41)(497.1)"19"(093.3)
341.322.5(=163.41)(497.15)"1941/1945"
821.163.41-94

ЗУРОВАЦ, Слободан, 1954-
Crna Lora / Slobodan Zurovac. - Beograd : I. Zurovac : Muzej žrtava genocida, 2016 (Bački Petrovac : HL Print). - 454 str. : fotogr. ; 24 cm

Tiraž 1.000. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. -
Bibliografija: str. 419-428.

ISBN 978-86-86831-31-6
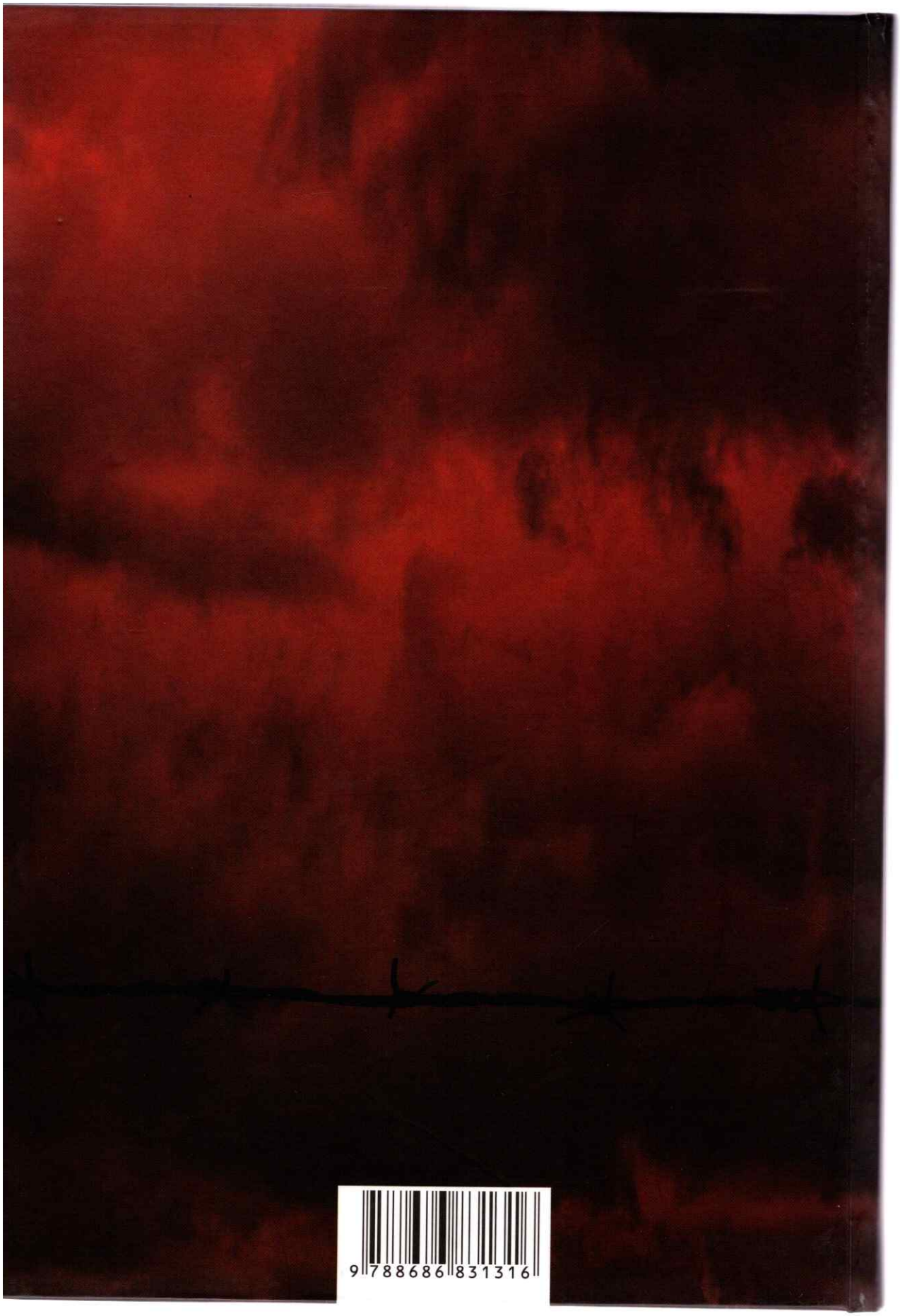
a) Логори - Хрватска - 1992 - У успоменама b) Срби - Прогони - Босна и Херцеговина - 20в c) Срби - Прогони - Хрватска - 20в d) Усташе - Злочини - Чапљина - 1941-1945
COBISS.SR-ID 225604108